

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 06828

MAYSELEKH UN MESHOLIM

Naftoli Gross

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מעשה לעך
און משלים

מ. אָשער אַווימיש:

נפתלי גראַס, איינער פון די פיינסטע ליריקער אין דער נייער יידישער פּאָעזיע, דער איבערזעצער פון „די פינף מגילות“ און פון דעם ספר „תהלים“, האָט אין 1946 אָנגעהויבן שרייבן אַ סעריע „מעשהלעך און משלים“, וואָס דרוקן זיך אין „פּאַרווערטס“ יעדן טאָג, און גלייך פון אָנהייב אָן האָט ער דאָרט, ווי אַן עכטער קינסטלער מיט אַ חוש פּאַר שפּראַך, אָנגעשטעלט אַזאַ טאָן און האָט אויסגעאַרבעט אַזאַ פּאַרם, אַז ווען מע וועט די אַלע מעשהלעך און משלים זאַמלען און זיי אַרויסגעבן אין אַ באַזונדער בוך, וועלן זיי מיט זיך פּאַרשטעלן אַן אוצר פון פּאַלקלאָר.

די געשיכטע פון פּאַרווערטס—פּאַרווערטס, 99 נאָוועמבער, 1947

מלך ראָווימיש:

זינט אַ לענגערער צייט פירט אַן דער באַרימטער דיכטער און ביבל-איבערזעצער נפתלי גראַס אַ ווינקל אין „פּאַרווערטס“ מיטן נאָמען „מעשהלעך און משלים“... איך האָף אַז מיין גוטער לאַנדסמאַן וועט מיך נישט רופן אין געריכט, אויב איך וועל נאָכדרוקן זיינס אַ מעשהלעך... און אויב אַפילו מיין גוטער פריינד וועט מיך יאָ קלאָגן אין געריכט פאַר נאָכדרוקן—בין איך גרייט צו באַצאָלן דעם האַנאַראַר, אַבי דאָס הערלעכע מעשהלע זאָל צוקומען צו נאָך אַביסל לעזער.

„פרייע אַרבעטער שטימע“, ניו יאָרק, 17טן פעברואַר, 1950.

ס. פיליקס מענדעלסאָן:

פון וואָנען נעמען זיך די מעשות? איטלעכער, וואָס פּאַרנעמט זיך מיט דעם סאָרט מאַטעריאַל איז שולדיק אַ דאַנקבאַרן חוב א. דרויאַנאָוו, ע. אַלשוואַנגערן, י. ח. ראַבניצקי, און נפתלי גראַסן, וואָס האָבן צעאַקערט דאָס פעלד פון יידישן וויץ און הומאָר.

פון זיין פירוואָרט צו זיין בוך „די מערי האַרט—די פריילעכע נשמה“, 1951.

מששוללעך

און משלים

פון

נפתלי גראס

צייכענונגען פון

היים גראס

ניו יארק, 1955

הויפט-פארקויף

ביים „פארווערטס“

MAASELECH un MESHOLIM

Tales and Parables

by

Naftoli Gross

Drawings by

Chaim Gross

Copyright 1955

by Naftoli Gross

80 Van Cortlandt Park So.

Bronx 63, N. Y.

איבערזעצן, אָדער איבערזעצן די מעשה'לעך איז
פֿאַרזעצט אַן דער דערלויבעניש פֿון נפתלי גראַס.

266

PRINTED IN U. S. A., BY
ABER PRESS, INC., 37 E. 18 STREET, NEW YORK 3, N. Y.

דעם ליכטיקן אַנדענק
פון מיינע באַליבטע עלטערן
ר' משה און לאהצי גראַס, ז"ל
וואָס האָבן נאָך זוכה געווען צו קומען
צו קבר־ישראל אין קאַלאַמיי פאַר
דער צאָרנדיקער פאַרטיליקונג פון אַלע
יידישע שטעט און שטעטלעך אין
אייראָפּע.

זיי זענען געווען גאַנץ מיט זייער גאָט
מיט זייער פאַלק און מיט אַלע מענטשן
וואָס האָבן געטראָגן אָף זיך דעם
צלם אלוקים. זייער לעבן איז
געווען ריין, ערלעך און ווירדיק.

פאַרצייכעניש

8	פירוואָרט
16	יידן
48	שלמה המלך און אַנדערע מלכים
67	רבנים, רביס
106	אַדם הראשון, משה און דער רויבפויגל
108	מגידים
119	פאַרוואָס יעקב האָט געוויינט, ווען ער האָט זיך באַגעגענט מיט רחלען
120	חזנים
125	ישיבה-בחורים
137	מלמדים
146	אַף יענער וועלט
155	לאַדענישן, סוחרים
162	בעל-מלאכות
170	בעל-עגלות, וואָסערטרעגערס
178	גבירים—קמצנים
190	אַפיקורסים
196	אפרים גריידינגער און אַנדערע וויצלער און כעלעמער
223	נישט-געשטויגן, נישט-געפלויגן
226	נאָך מעשהלעך מיט מלכים
248	אינפאַן און אַלערליי אַנדערע מעשהלעך
273	נאָך יידן
343	דאַרפֿ-יידן, פּאַסעסאַרס, אַרענדאַרעס און קרעטשמערס
356	זעלנער
360	פריצים
375	יידן און גויים
391	משומדים
395	משוגעים
399	גלחים
405	פויערים
413	משלים
436	סאַציאַלע מאַטיוון
439	שרייבער און אַרבעטער-פירער
443	אַמעריקאַנער יידישע מעשהלעך
456	שטעט און שטעטלעך, וואָס ווערן דערמאָנט אין די מעשהלעך
452	נעמען פון די מענטשן, וואָס האָבן מיר צוגעשיקט, אַדער דערציילט מעשהלעך
454	וואָס שרייבער זאָגן וועגן נפתלי גראָס לידער, מעשות און אַנדערע ביכער

א שיין מעשהלע איז אַלעמאַל שיין.
טאַפלט שיין איז דאָס מעשהלע, וואָס
ווערט דערציילט אין דער רעכטער צייט.
ג. ג.

פֿירוואָרט...

די מעשהלעך אין דעם בוך זענען אַ געקליבענער טייל פון די „מעשהלעך און משלים“, וואָס איך האָב זינט 1946 געדרוקט אין „פאָרווערטס“ זעקס יאָר כסדר, די ערשטע עטלעכע יאָר—צו פינף מאָל אַ וואָך, שפעטער—צו דריי מאָל אַ וואָך.

פאָראַן אין דעם בוך אויך מעשהלעך, וואָס איך האָב נאָך אין די יאָרן באַלד נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה געדרוקט אין „קונדס“, אין די קינדער־זשורנאַלן פון יענער צייט און אויך אין די טעגלעכע צייטונגען. אין יענע יאָרן האָב איך אַ סך מעשהלעך און לידער, בפרט אַזעלכע, וואָס איך האָב איבערגעזעצט פון אַנדערע לשונות, געדרוקט אונטערן נאָמען נ. ה. שפּערבער און אַנדערע נעמען. אונטערן נאָמען שפּערבער האָב איך דעמאָלט אויך פאָרעפנטלעכט אין „מאָרגן זשורנאַל“ אַ טייל פון די מעשות פון „טויזנט און איין נאַכט“.

די מעשהלעך האָב איך אָנגעהויבן צו זאַמלען און פאָרשרייבן און שרייבן אין די יאָרן פון דער ערשטער וועלט־מלחמה. שוין דעמאָלט האָב איך פאָרשריבן אַ סך מעשהלעך, וואָס איך האָב געדענקט פון דער היים. מעשהלעך, וואָס איך האָב געהערט אין דער שטוב פון מיינע עלטערן, ע״ה, און אין חדר צווישן די יינגלעך און פון שכנים.

אין די צוואַנציקער יאָרן, ווען איך בין געווען אַף אַ ריינע אין דער אַלטער היים, צו זען זיך מיט מיין משפּחה, האָט זיך מיר איינגעגעבן צו פאָרשרייבן, סיי אין קאָלאַמיי און סיי אין אַנדערע שטעט און שטעטלעך פון גאַליציע, אַ היפשע צאָל מעשהלעך און לידער פון פאַלקס־מויל. נאָר דעם גרעסטן טייל מעשהלעך האָב איך פאָרשריבן און געשריבן אין אַמעריקע. און זינט איך האָב די מעשהלעך אָנגעהויבן צו דרוקן רעגלמעסיק אין „פאָרווערטס“, האָבן הונדערטער מענטשן מיר דערציילט און צוגעשיקט מעשהלעך, מענטשן פון איבערן גאַנצן לאַנד און פון קענעדע און אַנדערע לענדער.

די מענטשן, וואָס האָבן מיר צוגעשיקט מעשהלעך, אָדער דערציילט מעשה־לעך בעל־פה, שטאַמען כמעט אַלע פון דער אַלטער היים, פון מזרח אייראָפּע; פון פוילן, גאַליציע, ליטע, אוקראַינע, רומעניע, בעסאַראַביע, רוסלאַנד, אונגאַרן און אַנדערע לענדער. זיי האָבן דאָרט געהערט די מעשהלעך מיט פּערציק ביז מיט אַכציק יאָר צוריק אין די שטעט און שטעטלעך, וואָס דער דייטש מיט זיינע מער־דערישע שותפים, ימח שמו, האָבן אויסגעריסן מיט דעם וואַרצל.

אין דער שטוב פון מיינע עלטערן האָב איך מיך אָנגעהערט און אָנגעלייענט מיט אַן אַ שיעור מעשות און מעשהלעך. דער זיידע האָט דערציילט מעשות, טאַטע־מאַמע האָבן דערציילט מעשות, און שכנים האָבן דערציילט מעשות. דער זיידע זכריה, ע״ה, דעם טאַטנס טאַטע, וואָס איז בטבע געווען קאַרג אַפן

ווארט, האָט אין אַ פרייער מינוט ליב געהאַט צו דערציילן אונז קינדער מעשות פון אַמאָליקע יאָרן אין זיין שטעטל אַטיני'ע און אין די דערפער און וועלדער פון די קאַרפּאַטן בערג אין מזרח גאַליציע און אין דער בוקאווינע, מעשות פון דעם גרויסן הונגער אין די זעכציקער יאָרן פון דעם פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט, פון דעם פּוילישן אויפשטאַנד און פון די מלחמות אין יענעם יאָרהונדערט.

דער טאַטע, ע"ה, וואָס האָט אין זיין פרייער צייט געוויינלעך געלערנט פאַר זיך, אָדער מיט אונז קינדער, האָט אין אַ שמועס מיט מענטשן אָפט ליב געהאַט אַריינצואוואַרפן אַ גמרא-ווערטל און צו ברענגען אַ משל, אַ מעשהלע. אין די שבת-צו-נאַכטסן, אַז אין שטוב זענען אַריינגעקומען שכנים און מ'האַט געפראָוועט צו-זאַמען די מלווה-מלכה, און נאָך דעם ווי מען איז פאַרטיק געוואָרן מיט די אליאָור-קעס און מ'האַט נאָך געטרונקען אַ גלעזל וואַרעמס מיט צובייס, האָט מען אָפט גערעדט פון גוטע יידן, און דער טאַטע האָט דערציילט פון טשאַרטקעווער הויף און פון אַנדערע רבישע הויף. ער האָט אויך דערציילט פון ציעקאווע באַגעגענישן מיט פריצים, מיט גויאישע און מיט יידישע.

אויסער חסידישע מעשהלעך, געדענק איך פון אים מעשהלעך פון דעם גאַלי-ציאַנער וויצלער אפרים גריידינגער, און פון זיינע טרעפענישן ביים שאַצן וועלדער. די מעשהלעך האָט ער אונז קינדער אָפט דערציילט פאַרן שלאָפן, ווען מיר זענען שוין געלעגן אין בעט.

פון אים געדענק איך עדי-היום אַ לענגערע מעשה מיט צוויי ברידער, אַ רייכן און אַן אַרימען. נישט געקוקט אָף דערויף, וואָס ער האָט געהאַלטן צו אונז אַ מלמד אין שטוב, האָט ער אויך אַליין מיט אונז געלערנט און געלייענט אַלערליי ספרים. צווישן זיי—דעם יוסיפון, אהבת ציון.

די מאַמע, ע"ה, האָט אונז דערציילט מעשות פון אירע זיידעס און באַבעס, אַלע רבנים און רביצינס. פון איר געדענק איך מעשות מיט ר' משהלע קיטעווער, מיט ר' לוי יצחק באַרדיטשעווער, מיט דעם „שם משמואל“, מיט דער באַבע חיה, דער רביצין. איינע אַזאַ מעשה האָב איך אויסגענוצט אין דעם ליד „ר' משהלע קיטעווערס פערל“. (זע מיין צווייט בוך „יידן“). די מאַמע האָט אונז קינדער גע-געבן צו לייענען חסידישע מעשה-ביכלעך. פאַר איבערלייענען אַזאַ ביכל האָט זי אונז, מיר און מיין ברודער פיניע, הי"ד, אַלעמאַל געגעבן אַ גאַנצן קראַן.

אין איינעם פון די דערפער, וואו מיר האָבן געוואוינט, איז אָפט איינגע-שטאַנען ביי אונז אין שטוב אַ ייד, ר' אייזיק, אַ וואַלד-נאמן. האָט ער אין דער פרייער צייט ליב געהאַט צו שניצן. און בעת ער האָט מיט זיין האַרביק מעסערל געשניצט הדסלעך מיט טערעמלעך און טירעלעך, טאַביק-פושקעלעך, און שפיי-לעכלעך פאַר אונז קינדער, האָט ער גערעדט און דערציילט מעשות. ער האָט דער-ציילט פון גזלנים אין די וועלדער, און פון קאַרליקלעך און שרעטעלעך.

אין די חדרים אין קאַלאַמיי, וואו איך האָב שפעטער געלערנט, געדענק איך יינגלעך, וואָס האָבן ביי יעדער פרייער געלעגנהייט דערציילט מעשות. אַזוי איז געווען ביי דעם מלמד ר' משהלע אַלטשטעטער אין חדר און אַזוי איז אויך געווען ביי וואַוויק קוגל (ר' וואַלף ראָזענקראַנץ), וועגן וועמען מיין בן-עיר און חבר, דר. שלמה ביקל, דערציילט מיט אַ סך ליבשאַפט אין זיין בוך „אַ שטאַט מיט

יידן". ביי וואוויקן, אין זיין חדר מתוקן, האָבן מיר יינגלעך איינגעהאַנדלט זיך אַ גרויס בוך מיט בלאַנקע בלעטער, און אַיטלעכס יינגל האָט איין מאָל אַ חודש אַריינגעשריבן אָף לשון־קודש אַ מעשהלע, אָדער אַ שיר. מיין ערשטע זאך, וואָס איך האָב אין יענעם בוך אַריינגעשריבן, איז געווען אַ מעשהלע מיט אַ פאַסטעך.

*

דאָס מעשהלע און דער משל, דער וויץ און דאָס ווערטל שפּילן ביי אונז יידן אַ ראלע אין אונזער לעבן פון די עלטסטע צייטן אָן. ס'האָבן זיך באַנוצט מיט זיי פירער און פשוטע מענטשן, נביאים און חכמים, רבנים, דרשנים און מגידים. די ערשטע מעשהלעך און משלים און הונדערטער ווערטלעך, וואָס זענען אומגעגאַנגען צווישן פּאָלק, געפינען זיך אין תנ"ך. די פּרעכטיקסטע מעשהלעך זענען אין חומש. די מעשה מיט יוספון און די ברידער האָט נישט קיין גלייכן. וואונדערלעכע משלים זענען פאַראַן אין די ספרים שו"פ ט"ם און ש"מ ו"א, און ביי די נביאים ישעיה (ה) און יחזקאל (יז), און אויך אין די אַנדערע ספרים. שוין דעמאָלט, אַז איינער האָט געוואָלט אַרויסברענגען אַ געדאַנק קלאַר און בילדלעך, אַז איינער האָט געוואָלט אַפּמאַשלען אַ זאך און ווייזן זיין אמתדיק פנים, האָט ער זיך באַנוצט מיט דעם מעשהלע, משל, אָדער ווערטל.

ווען יותם, דער יינגסטער פון גדעונוס זיבעציק זין, האָט זיך געראַטעוועט פון די הענט פון זיין ברודער אַבימלך, האָט ער פאַרזאַמלט אַרום זיך אַ סך פּאָלק און האָט זיי דערציילט אַ טרעפלעכן משל קעגן אַבימלכן, וואָס האָט אומגעבראַכט אַלע ברידער, כדי צו קענען ווערן מלך איבער די יידן (שופטים, קאַפיטל ט). ווען דוד האָט צוגענומען בת־שבע, נאָך דעם ווי ער האָט געשיקט איר מאַן, דעם קריגער אוריה, אין מלחמה אַריין, און האָט באַפוילן, אַז מ'זאָל אים שטעלן אין דער ערשטער ליניע, ער זאָל געטייט ווערן, קומט צו אים דער נביא נתן און ברענגט אַרויס פאַר דודן זיין שרעקלעכע טואונג דורך אַ משל (שמואל ב', קאַפ. יב).

די נביאים, די פירער און די חכמים האָבן זיך אַלעמאַל באַנוצט אין זייערע רייד מיט אַ משל און אַ מעשה, מיט אַ ווערטל און אַ וויזיהייט, אַרויסצוברענגען פאַר די צוהערער אַ זאך אין איר גאַנצער בילדלעכקייט.

שלמה המלך האָט אַנגעשריבן דריי טויזנט משלים וועגן געוויקסן און ביי־מער און חיות, וועגן פייגל און פיש און אַנדערע באַשעפענישן (מלכים א' ה, יב). דער תנא רבי מאיר האָט ביים לערנען באַנוצט זיך מיט הונדערטער משלים און מעשהלעך. די גמרא איז אַנגעפראַפט מיט אַגדות און קלוגע ווערטלעך, און אַזוי אויך די מדרשים.

איינער פון די חכמים האָט אַמאָל גערעדט צו זיינע תלמידים וועגן הלכה. אין מיטן באַמערקט ער, אַז די תלמידים נעמט דאָס נישט און אַז זיי הייבן אָן דרימלען. האָט ער איבערגעריסן זיינע רייד מיט אַ מעשהלע, און דאָס האָט זיי גלייך אויפגעמונטערט.

אויך די מפרשים פון דער תורה, רש"י, דער רד"ק און די אַנדערע, ברענגען אין זייערע פירושים משלים און מעשהלעך.

די מגידים אין די שטעטלשטעט פון דער אַלטער היים האָבן זיך אַלעמאַל

באנוצט מיט א מעשהלע און א משל, בעת זיי האבן געדארשנט פאר אן עולם. דער בעש"ט און די חסידישע רביס האבן געלערנט דאס פאלק זייער תורה דורך מעשהלעך, און טאקע איין די ש. דער ווילנער גאון האט ליב געהאט א מעשהלע, א משל. ווען דער דובנער מגיד איז געקומען צו אים, האט ער אים אלעמאל געבעטן, אז ער זאל אים דערציילן עפעס פון זיינע משלים.

חסידים האבן זיך דערציילט מעשהלעך פון זייערע רביס מיט זייערע מקורבים. חדר-יינגלעך און ישיבה-בחורים האבן זיך דערציילט מעשהלעך. בעל-מלאכות און געזעלן האבן געזונגען לידער ביי דער ארבעט און דערציילט מעשות. און וואס פאר א ייד און יידינע אין דער אלטער היים האבן נישט דערציילט קיין מעשהלע און געזאגט א וויץ און א ווערטל אין דער רעכטער צייט? אלע האבן דערציילט, נאר אויסער ארבעטער-געזעלן און חדר-יינגלעך האט ביי אונז קיי-נער נישט דערציילט אזויפיל מעשות ווי חסידים וועגן זייערע רביס.

ווייבער האבן געוויינלעך אלעמאל דערציילט אין נאמען פון טאטע-מאמע: „מיין מאמע, א גוטע בעטערין זאל זי זיין, פלעגט זאגן, אז צויגן זענען נישט קיין ציגן.“ און טאקע באלד נאך דעם ווערטל איז געקומען א מעשהלע וועגן א רשע, פאר וועמען מע דארף זיך היטן. אדער: „מיין טאטע, א ליכטיקן גן-עדן זאל ער האבן, האט ליב געהאט צו זאגן: א קאמאר קען אויך בייסן.“ און גלייך נאך דעם איז געקומען א מעשהלע מיט איינעם א גארנישט, וואס האט אפגעטון עפעס א זאך, אף וואס מ'האט זיך גארנישט ניט געריכט, אז ער זאל זיין קאפאבל אזיינס צו באגיין.

א מענטש, וואס קען נישט זאגן קיין ווערטל און קען נישט דערציילן עפעס, פאר אזא מענטש היט איך מיד. פאראן מענטשן, וואס ווילן עפעס זאגן און דער-ציילן, נאר זיי קענען נישט. אף אזעלכע מענטשן איז א רחמנות. און פאראן מענטשן, וואס האבן ליב צו דערציילן א מעשהלע און קענען דערציילן א מעשהלע און זאגן א ווערטל, מיט אזעלכע מענטשן איז א פארגעניגן צו טרינקען צוזאמען א גלעזל ווארעמס.

וועגן וועמען האבן יידן אין די שטעטלשטעט דערציילט מעשהלעך? מ'קען ענטפערן מיט א פראגע: וועגן וועמען האט מען נישט דערציילט קיין מעשה-לעך?—מ'האט דערציילט מעשהלעך וועגן דעם רב און דעם רבי און דער רביצין, וועגן תלמידי-חכמים, מגידים, חסידים און חזנים, וועגן ישיבה-בחורים און מלמדים, מעשהלעך וועגן גבירים, נגידים און נגידיתטעס, וועגן סוחרים, באלע-באטים, בעלי-צדקה און קמצנים, וועגן קרעמערס און בעל-מלאכות, וועגן זיי-דענע יונגעלייט און געצערטלע טעכטער, וועגן קלוגע איידעמלעך, בדחנים, בטלנים, אפיקורסים און לצים, וועגן שניידערס און שוסטערס, וועגן בעל-עגלות, ארבעטער און געזעלן, וועגן טרעגערס און וואסערטרעגערס, משרתים און דינסט-מיידלעך, וועגן אפרים גריידינגער און אנדערע וויצלער, וועגן כעלעמער, וועגן שבת-גויים, וועגן א גנב, א שיכור, א מסור, וועגן משומדים און משוגעים, וועגן דעם מלך שלמה און אנדערע מלכים, וועגן שרים און ראטהארן, וועגן פריצים, פאסעסארס, ארענדארעס און דארפ-יידן, וועגן גלחים און גויים און זעלנער, וועגן חכמים און שרייבער. הכלל וועגן אילן און אלע.

די מעשהלעך אין דעם בוך זענען ריין פון געצנדינסט און פון גויאישקייט. אפילו די מעשהלעך, וואָס שטאַמען פון די אומות־העולם, פון די אַרומיקע גוים אישע שכנים, וואָס מיט זיי האָבן מיר הונדערטער יאָרן געוואוינט אין שכנות און געהאַט מיט זיי טאַג־טעגלעכע פאַרבינדונגען און עסקים, אפילו אַזעלכע מעשהלעך זענען אין יידישן מויל געוואָרן אַזוי יידיש, אַז זיי האָבן געקריגן אַ יידיש פנים און יידישן חן. נאָר די מערסטע מעשהלעך אין דעם בוך זענען עכט יידישע. זיי וואָרצלען אין יידישן לעבן און האָבן זייער אַנשפאַר אין די אַגדות פון דער גמרא און אין די מעשהלעך פון מדרש.

אין די מעשהלעך איז אויך נישטאַ קיין שום שפור פון ברוטאַלער מאַכט. אפילו דער כלי־בוניק פון שמעטל, וואָס פאַר אים ציטערן אַלע, אפילו ער, וואָס סטראַשעט דעם רב, אַז ער וועט אים אויסזעצן די שויבן, איז חלילה נישט קיין גולן. ער איז בלויז אַ „יידישער גולן“. וואָרן ווי נאָר דער רב גיט אים שטרענג אַ זאַג, אַז ער וועט נישט שווייגן... ער וועט אַריינשמעלן אַנדערע שויבן, דער־פילט דער שלעגער, אַז ער האָט איבערגעכאַפט די מאַס. ער פאַרשעמט זיך און ווערט אַזוי פשוט, מענטשלעך, אַז ער זאָגט־צו דעם רב, אַז ער וועט פאַלגן דעם פסק־דין, און גייט אַרויס פון דער בית־דין שטוב אַ געלאַסענער, אַן שום כעס אַף עמיצן. (זע—דער רב וועט אים נישט שווייגן, זייט 155).

דאָס יידישע מעשהלע האָט ליב דעם תלמיד־חכם און רעדט מיט דרך־אָרץ וועגן דעם בעל־צדקה. דער חכם ווערט גערימט פאַר זיין חכמה, און דער בעל־צדקה ווערט געלויבט פאַר זיין פרייגביקייט. תורה און גוטע מידות ווערן גע־שאַצט און געשעצט און ווערן אַרויסגעשטעלט ווי אַ ציראַט פאַר דעם מענטש. די תמימות פון דעם צדיק און דעם ערלעכן ייד ווערן דערהויבן און באַשיינט. אין דער אייגענער צייט רעדט דאָס יידישע מעשהלע מיט פאַראַכטונג וועגן דעם אויפגעקומענעם, דעם קמצן. ביידע ווערן אַרויסגעשטעלט אין זייער גראַב־קייט. דער פראַסטאַק און דער עם־האַרץ ווערן אַף אַ גוטמוטיקן אופן אויסגע־לאַכט. דאָס יידישע מעשהלע איז אַלעמאַל אַף דער זייט פון דעם שוואַכן, און האַלט מיט דעם געדריקטן און דעם עלנטן, מיט דער אַלמנה און דעם יתום. דער פשוטער מענטש, דער בעל־מלאַכה און דער פאַלקס־מענטש ווערן אַרויס־געשטעלט אין זייער ערלעכקייט און גאַנצקייט, און אומעטום ווערט קעגנגע־שטעלט דער גוטער קעגן דעם שלעכטן, און גוטס קעגן שלעכטס.

דאָס יידישע פאַלקס־מעשהלע איז קורץ און פשוט, און פירט אַן זייטיקע וועגן און אַן הינטער־וועגן צום מאַראַלישן ציל. מיט אַ מעשהלע און אַ קלוג ווערטל האָט דער ייד אַפט צונישט געמאַכט די צרות פון טאַג־טעגלעכן לעבן און האָט מיט דערמיט פרוּבירט פאַרטרייבן די שווערע וואַלקנס פון יידישן הימל. ווער סע וויל קענען אַ פאַלק, דאַרף זיך קודם־כל באַקענען מיט די יום־טובים און שמחות פון דעם פאַלק, און מיט זיינע טרויערטעג, און מיט די לידער און ווערטלעך און וויצן און מעשות, וואָס דאָס פאַלק דערציילט און זאָגט און זינגט. וואָרן די יום־טובים, די מעשות און לידער, דאָס איז דער שפיגל, וואָס אין אים שפיגלט זיך אַפּ דאָס לעבן פון דעם פאַלק, זיינע צרות און זיינע פריידן.

זיינע מידות און מנהגים, זיין חכמה, ווייך און ווייזהייט. דאָס איז די נשמה פון דעם פּאָלק, זיין אָטעם און זיין טראַכטן.

אַ סך פון די מעשהלעך אין דעם בוך זענען נישט קיין פּאָלקס-מעשהלעך, איך האָב זיי אָבער געשריבן אין גוסט און אין גייסט פון די יידישע פּאָלקס-מעשהלעך. זיי זענען געוויינלעך געבויט אָף אַ פּאַסירונג אין אַ שטעטל, אָף אַ קלוגן איינפאַל.

פּאַראַן אין דעם בוך אַ צאָל מעשהלעך, וואָס איך האָב איבערדערציילט פון דעם פּאָלקלאָר פון אַנדערע פעלקער. זיי זענען אָבער אַלע אין גייסט פון אונזערע אייגענע פּאָלקס-מעשהלעך און פּאַסן זיך אַריין אין דער זאַמלונג.

פּאַראַן מעשהלעך, וואָס איך האָב געהערט אין פּאַרשידענע ווערסיעס—פון גאַליציאַנער יידן, און ענלעכע צו זיי פון ליטווישע, אָדער פּוילישע יידן. נאָר אין איינציקע פּאַלן בלויז ברענג איך וואַריאַציעס. איך גיב נישט אָן ביי די מעשהלעך די געגנט, וואו מ'האַט זיי דערציילט, וואָרן איין און דאָסזעלבע מעשהלעך האָט מען אָפט דערציילט אין פּאַרשידענע געגנטן. אַלע שטאַמען זיי אָבער פון דער אַלטער היים, אַחוץ די מעשהלעך פון דעם אַמעריקאַנער יידישן לעבן.

אין דעם בוך זענען פּאַראַן אַ צאָל מעשהלעך, וואָס ע נ ל ע כ ע צו זיי געפינט מען אויך ביי אַנדערע זאַמלער פון פּאָלקלאָר. אַשטייגער דאָס מעשהלעך אַ מעסערל מיט מעלות. נאָר ביי אַלשוואַנגערן ווערן אין דעם מעשהלעך אויס-גערעכנט דריי מעלות, ביי ראַבניצקין—פיר מעלות, דאָ אין דעם בוך האָט דאָס מעסערל אַכט מעלות. (זייט 288).

בדרך-כלל אָבער האָב איך פרובירט אויסמיידן מעשהלעך, וואָס ענלעכע צו זיי זענען שוין פּאַראַן אין אַנדערע זאַמלונגען.

נישט אַלע מעשהלעך, וואָס איך האָב געדרוקט אין „פּאַרווערטס“, גייען אַריין אין דעם בוך. אין מיין אָפטיילונג „מעשהלעך און משלים“ האָב איך אויך געדרוקט אַגדות פון גמרא און מדרש און פּאַבלען פון די גרויסע פּאַבליציסטער פון די אומות-העולם. אויך זיי גייען נישט אַריין אין דער זאַמלונג. איך פּלאַן אַרויסצוגעבן זיי אין אַ באַזונדערן בוך צוזאַמען מיט די מעשהלעך פון קאַליל גיבראַן.

ביי מיר ליגן הונדערטער מעשהלעך, וואָס איך האָב נאָך דערווייל נישט געדרוקט.

כאָטש איך טייל נישט איין די מעשהלעך אין קיין באַזונדערע אָפטיילונגען, דאָך איז פּאַראַן אין דעם בוך אַ סדר, און אַלע מעשהלעך צוזאַמען שטעלן פּאַר אַ גרויסע יידישע שטאַט. אַ שטאַט—אַ וועלט מיט שטעטלשטעט און דערפער, וואָס זענען מער נישטאַ, וואָס דער רשע—דער נַיבּוה, ימ"ש, האָט פּאַרטייליקט און אָפּגעמעקט מיט אַלץ און אַלע, פון דעם עלטסטן ביז דעם יינגסטן.

מער פון טויזנט יאָר האָבן אונזערע עלטערן באַוואוינט די שטעטלשטעט, וואָס זענען געווען פול מיט מערק און רינגפּלעצער, מיט גאַסן און געסלעך און איילציעס, פול מיט בתי-מדרשים און שילעכער, מיט קלויזן און שטיבלעך און מנינים, מיט ישיבות, תּלמוד-תּורות און חדרים. און די מערק און די רינג-

פלעצער האָבן גערוישט און גערעשט, געהאָועט און געווימלט מיט געוועלן און געשעפטן, מיט פאַרהאַרעוועטע וואַכנטעג, ירידים און מאַרקטעג, מיט יידן און יידינעס און מאַרקלייט, מיט סוחרים און בעל-מלאכות, מיט גאַלדשמידן און זיגערמאַכערס, מיט שניידערס און שוסטערס און שלאַסערס, מיט סטאַליערס און בלעכערס און מיט גאַרבערס, מיט טעפּערס און וועבערס, מיט קאַמילייט, משרתים און מיידלעך. און די בתי-מדרשים, תלמוד-תורות און חדרים האָבן געזומט און געזונגען מיט יינגלעך און ישיבהלייט, מיט מלמדים און תלמידי-חכמים. דאָס געזאַנג פון תורה האָט זיך געטראָגן פון אומעטום.

די וואַכן האָבן געקלונגען און געזונגען מיט אַרבעט, און האַנדל, מיט ליכ-טיקע שבתים און יום-טובים, מיט חזנים און האַרציקע בעל-תפילות. קיין אַרעמ-קייט האָט אויך נישט געפעלט, דער דלות האָט געפייפט און געקרעכט אין די ווינקלעך פון די איליצעס און הינטערגעסלעך. נאָר די אַוונטן און די מאַרגנס האָבן געשיינט מיט האַפענונג און בטחון. די ווערקשטאַטן האָבן גערוישט און געזומעט מיט געזעלן און נייטאַרינס, און האָבן געזונגען מיט לידער און מעשות, פריילעכע און טרויעריקע, קלוגע און שאַסיקע, מעשות—פול מיט חכמה און שיינקייט, מעשות מיט טיפע זאַגן און ווערטלעך. אַ זיי האָבן זיך קיינמאַל נישט אויסגעלאָזט, און ס'איז גאַרנישט ניט געווען קיין סוף צו זיי!

נאָר דאָס אַלץ איז געווען, געווען און איז מער נישטאַ. וויי, ווי גרויזאַם דאָס אַלץ איז פאַרטיליקט געוואָרן און—נישטאַ!

די מעשהלעך אין דעם בוך זענען אַ מצבה אָף דעם קבר פון די זעקס מיליאָן יידן און יידינעס, טאַטעס און מאַמעס, שוועסטער און ברידער, זיידעס און איי-ניקלעך—אַלע קדושים פון אונזערע טויזנטער פאַרשניטענע שטעט און שטעט-לעך, זיי, וואָס זענען געווען רייך אין תורה און אין מעשים-טובים, אין אַרבעט און אין אמונה. געבענטשט זאָל זיין זייער אַנדענק!

*

איך וויל דאָ אויסדריקן אַפן ערשטן פּלאַץ אַ האַרציקן דאַנק הלל ראַגאַפּן, דעם רעדאַקטער פון „פאַרווערטס“. איך וואַלט קיינמאַל נישט געווען געזאַמלט און געשריבן אַזאַ שלל מיט מעשהלעך, ווען הלל ראַגאַפּ און דער איצטיקער פאַר-וואַלטונג-רעדאַקטער, דר. ל. פאַגעלמאַן, וואַלטן מיט זייער וואַרעמער באַציאונג מיך נישט געווען דערמוטיקט צו דער אַרבעט.

איך דאַנק מיינע פריינט און קאַלעגן, וואָס האָבן מיר דערציילט, אַדער צו-געשיקט מעשהלעך: מ. איווענסקי, ראובן אייזלאַנד, מ. אַשעראַוויטש, גרשם באַדער, ע"ה, ס. בוירנס—פאַר זיינע מעשהלעך פון דעם ריזשינערס הויף און אַנדערע חסידישע מעשהלעך, א. בערגער, ישראל גאַטליב—פאַר זיינע מעשהלעך פון דעם גאַרליצער רביס הויף, ב. י. ביאַלאַסטאַצקי—פאַר זיינע מעשהלעך וועגן אַרבעטער-פירער און שרייבער, י. ל. געלפאַנד און נחום ג. געלפאַנד, הרב ר' נפתלי האַראָוויץ—פאַר זיינע מעשהלעך פון זיין פאַטערס הויף אין ריגליץ, שואל הורוויץ, סעם האַפמאַן, שמעון וועבער, רעווענד ר' חיים זיידעס—פאַר זיינע מעשהלעך פון סלוצק, א. זעלדין, ע"ה, הרב ר' שמואל טיקטין, שלמה בן-ישראל, חיים ליבערמאַן, אלי' ליפעץ, ב. מאַרגוליעס, ראַבאָי פיליקס מענדעלסאָן,

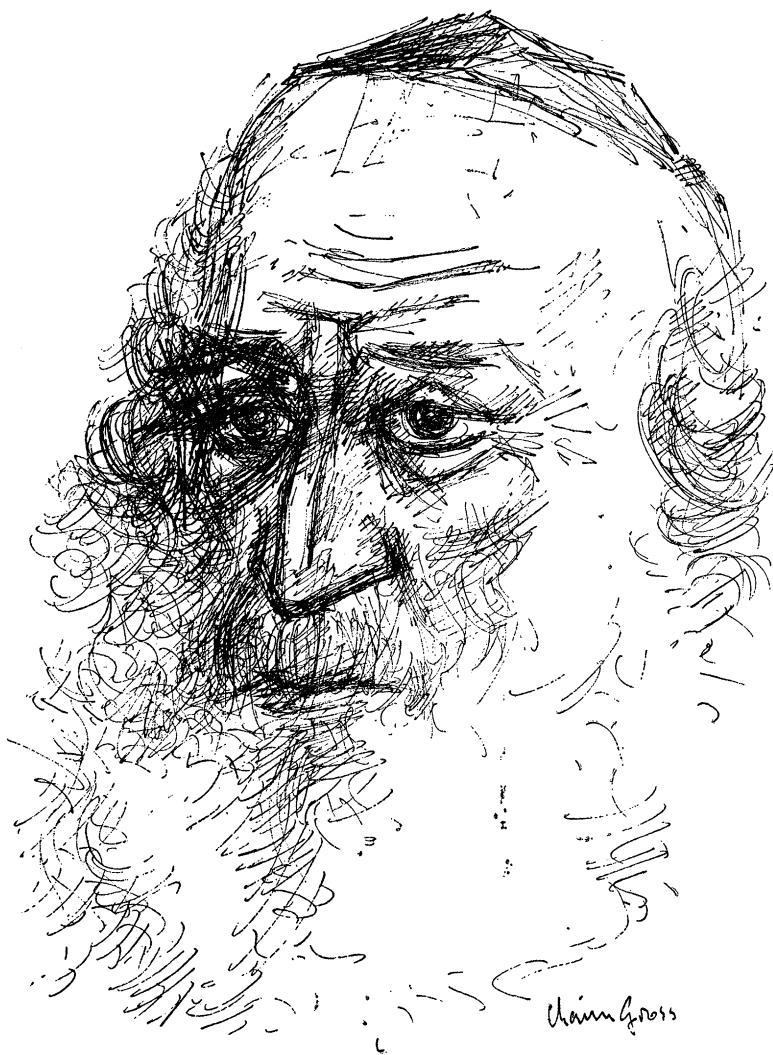
מ. סלאווין, נחמה עפשטיין, ע"ה, שלום פערלמוטער, ע"ה, דניאל פערסקי,
י. פאגעל, יעקב קירשבוים, לעאָן קרישטאָל, משה קרישטאָל, ה. ראָזענפעלד,
מאָריס ראָזענשיין, פיגל שאַפראַן, דר. יעקב שאַצקי, דר. א. ל. שוואַרצבורג, ע"ה,
הרב בן־ציון שורין, ברוך שילמאַן, ז. שער—פאַר זיינע מעשהלעך פון „שאַפּ“,
ר' ניסן שערמאַן. איך דאַנק אַלע, אַלע לייענער וואָס האָבן מיר צוגעשיקט, אַדער
דערציילט מעשהלעך. איך פאַרשרייב זייערע נעמען אָף אַ באַזונדערן בלאַט.
נישט אַלע מעשהלעך, וואָס זיי האָבן מיר צוגעשיקט, אַדער וואָס איך האָב גע-
הערט פון זיי, האָבן געקענט אַרײַן אין דעם בוך.

איך דאַנק יעדן איינעם, וואָס איז מיר באַהילפיק געווען ביים אַרויסגעבן
דאָס בוך. איך וויל באַזונדער דערמאָנען נ. כאַנין, און איידאָ ליבערוואַן, וואָס האָט
נישט געשפאַרט קיין צייט און מי, צו העלפן, אַז דאָס בוך זאָל אַרויס אַזוי גיך
ווי מעגלעך. אַ דאַנק מיין פריינד י. גאַטליב, וואָס איז מיר באַהילפיק געווען
ביים לייענען די קאָרקטור, און דעם דרוקער, אברהם ד. שאולזאָן, וואָס האָט
אַריינגעלייגט אַ סך אַרבעט, אַז דאָס בוך זאָל אַרויסקומען טעכניש שיין.
איך דאַנק האַרציק מיין ברודער, דעם סקולפּטאָר חיים גראַס, פאַר זיינע
צייכענונגען צו באַשיינען דאָס בוך.

און אחרון, אחרון וויל איך דערמאָנען מיט ליבשאַפט מיין ווייב זינע און
מיין זון גרשון וואַלף, וואָס זענען מיר באַהילפיק געווען די גאַנצע צייט פון מיין
אַרבעט אָף דעם בוך.

נפתלי גראַס

נייאָרק, 1954.

Chaim Gross

זיי פֿאַרן און ווייסן נישט, אַז זיי פֿאַרן אַלע נאָך נאָכן פֿרייז

אַז דער פֿרייז קאָזימיר איז אַרויסגעפֿאַרן פֿון זיין הויף אין שטאָט אַריין, איז ער געפֿאַרן אין אַ לאַקירטער קאַרעטע מיט גומענע רעדער און מיט צוויי פֿאַר געזונטע אויסגעפֿאַשטעטע פֿערד נאָשפּיץ. דער קוטשער האָט געטריבן די פֿערד אין גאַלאַפּ, אַז די קאַרעטע איז ממש געפֿלויגן אין דער לופֿט.

אַפֿן וועג איז פֿון אַ זייט אָנגעקומען דער בעל־עגלה מרדכי קאַנדרעס. מרדכי איז געווען פֿאַררעכנט פֿאַר דעם רייכסטן בעל־עגלה. זיין בויד איז אַלעמאַל גע־ווען געשפּאַנט מיט דריי געזונטע פֿערד, דריי אַדלערס.

אַז מרדכי קאַנדרעס זעט, אַז דער פֿרייז קאָזימיר פֿאַרט מיט צוויי פֿאַר פֿערד נאָשפּיץ, זאָגט ער צו זיינע פֿאַרשוינען: „איר זעט דעם פֿרייז מיט זיינע צוויי פֿאַר פֿערד? וועט איר באַלד זען, אַז איך קען מיט מיינע דריי פֿערד נאָכפֿאַרן גלייך נאָכן פֿרייז.“ און ער גיט אַ טרייב זיינע פֿערד און פֿאַרט נאָך נאָך קאָזימירן. אַביסל ווייטער קומט אָן פֿון אַ זייט אלי' הערש, אויך אַ בעל־עגלה, נאָר שוין מיט צוויי פֿערד, און נישט אַזעלכע גרויסע ווי מרדכי קאַנדרעסעס פֿערד. אלי' הערש האָט נישט געזען, אַז פֿאַראויס פֿאַרט דער פֿרייז קאָזימיר. ער האָט נאָר געזען ווי סע יאָגט זיך מרדכי קאַנדרעס. זאָגט ער צו זיינע פֿאַרשוינען אַף זיין וואָגן: „איר זעט מרדכי קאַנדרעסן מיט זיינע דריי פֿערד? וועל איך אייך ווייזן, אַז איך קען מיט מיינע צוויי פֿערד נאָכפֿאַרן גלייך נאָך מרדכי קאַנדרעסן.“ און ער גיט אַ יאָג זיינע פֿערד און פֿאַרט נאָך נאָך מרדכי קאַנדרעסן. ער האָט נישט געוואוסט, אַז אין דער אמתן פֿאַרט ער נאָך נאָך קאָזימירן.

מע פֿאַרט אַפֿ אַ שטרעקע, קומט אָן פֿון אַ זייט דאָס באַלעגאַלטיקל איציקל מאַציקל. ער שלעפֿט זיך מיט אַ וועגעלע, געשפּאַנט מיט איין פֿערדל, און ער פירט אין זיין וועגעלע בלויז אַ פֿאַר פֿאַרשוינען. אַז איציקל מאַציקל זעט פֿאַרן אלי' הערשן, זאָגט ער צו זיינע פֿאַרשוינען: „איר זעט אלי' הערשן. וועט איר זען, אַז איך וויל, קען איך נאָכפֿאַרן גלייך נאָך אלי' הערשן.“ איציקל מאַציקל האָט נישט געזען, אַז אלי' הערש יאָגט נאָך נאָך מרדכי קאַנדרעסן, און מרדכי קאַנדרעס יאָגט זיך נאָכן פֿרייז קאָזימיר.

אַז מ'איז געקומען אין שטאָט אַריין, האָבן דעם פֿריצס פֿערד נאָך געהאַלטן אין איין אונטערשפּרינגען, ווי זיי וואַלטן וועלן נאָך ווייטער יאָגן. מרדכי קאַנדרע־סעס פֿערד זענען געווען באַדעקט מיט שווייס. נאָר אַז זיי האָבן זיך אָנגעפֿאַיעט, האָבן זיי גענומען פרעסן האַבער, און זענען ווייטער געווען פֿערד ווי זיי זענען פֿריער געווען.

אלי' הערשס פֿערד זענען שוין קוים געשטאַנען אַף די פּיס. דער בעל־עגלה האָט זיי אַרומגעווישט, און האָט זיי געגעבן צו עסן און צו טרינקען, און זיי זענען

ווייטער געשטאנען. נאָר איציקל מאַציקלס פּערד האָט אויסגעצויגן די קאַפּיטעס
און אַ סוף!
אַז איציקל מאַציקל האָט דאָס דערזען, האָט ער גענומען קרעכצן: „גיי ווייס,
אַז זיי פּאַרן גאַר אַלע נאָך נאָכן פּרייַץ קאַזימיר.“

איר שפּילט אייך מיט ראַטשילדס מזל!

אַ ייד איז אַמאָל צוגעשטאַנען צום ווינער באַראָן ראַטשילד, און ער זאָל ביי
אים קויפּן אַ לאַטערי צעטל, אַ לאַז. נאָר וויפּיל דער ייד האָט גערעדט איבער
אים, האָט ראַטשילד נישט געוואָלט. „צו וואָס טויג עס מיר?“ זאָגט ראַטשילד.
„פאַרשטייט איר מיך, פּאַני ראַטשילד,“ הייבט דער ייד אָן אָף דאָס ניי, „מיט
אַזאַ קענט איר דאָך געווינען דאָס גרויסע געווינס, אַ פּערטל מיליאָן קראַנען.“
„אַז צו וואָס דאַרף איך עס?“ זאָגט אים ראַטשילד. „איך האָב, ברוך־השם,
גענוג אייגן געלט.“

„יאַ, פּאַני ראַטשילד,“ איז דער ייד מיט אים איינשטימיק, „איר דאַרפט עס
טאַקע נישט, נאָר איך דאַרף עס. איר וויסט דאָך—פּרנסה.“
„וואָס פאַרדינט איר פון דעם?“ ווערט שוין ראַטשילד ווייכער.

„וואָס הייסט וואָס?“ ווערט דער ייד פּריילעכער. „ראשית קריג איך אַ פּאַר
קראַנען פאַר פאַרקויפּן אַזאַ לאַז. צווייטנס, און וויל פאַרדינען, איז דאָך נישט שייך!
געווינען דאָס גרויסע געווינס, בין איך באַרעכטיקט צו קריגן צען טויזנט
קראַנען פון דעם פּערטל מיליאָן.“

ראַטשילד גיט אַ טראַכט און זאָגט: „זעט איר, ר' ייד, דאָס איז שוין גאַר
אַן אַנדער מעשה. און אַ ייד דאַרף פּרנסה און וויל פאַרדינען, איז דאָך נישט שייך!
מילא, גיט אַ לאַז.“ ראַטשילד האָט אים באַצאלט פאַרן לאַז, און דער ייד איז
אַוועקגעגאַנגען.

עס זענען אַריבער אַ פאַר וואַכן, און דער ייד קומט ווידער צו ראַטשילדן
און זאָגט אים אַן די גוטע בשורה, און זיין לאַז האָט געוואונען דאָס גרויסע געווינס.
ראַטשילד זעט די גדולה פון דעם ייד, פּרעגט ער אים: „וויפּיל דאַרף איך אייך
געבן פון דעם געווינס?“

„איך האָב דאָך אייך געזאָגט, פּאַני ראַטשילד, צען טויזנט קראַנען.“
ראַטשילד פאַרטראַכט זיך און זאָגט: „הערט אויס, ר' ייד, איך האָב פאַר
אייך אַ פּלאַן. איר דאַרפט דאָך פּרנסה, זאָגט איר? וועל איך אייך באַוואַרענען
מיט פּרנסה. איך וועל אייך איצט געבן פינף טויזנט קראַנען, און פון איבעראַיאַר
אַן וועל איך אייך געבן יאָר־איינ יאָר־אויס טויזנט קראַנען אַ יאָר.“
דער ייד פאַרטראַכט זיך אַ מינוט און זאָגט: „ניין, פּאַני ראַטשילד, איך וויל
בעסער די צען טויזנט קראַנען גלייך, מיטאַמאָל.“

„טראַכט גוט איבער, ר' ייד, וואָס איר טוט,“ זאָגט ראַטשילד. „אַז איר נעמט
איצט די גאַנצע צען טויזנט, וועט איר דאָך אַוודאי נעמען מסחרן, און איר קענט,
חלילה, נאָך אַנווערן דאָס גאַנצע געלט. נאָר און איך וועל אייך איצט געבן פינף
טויזנט, און אַנשטאַט די אַנדערע פינף טויזנט—וועל איך אייך איטלעכס יאָר, כל-

זמן איר וועט לעבן, געבן צו טויזנט קראַנען, וועט איר דאך דאָס גאַנצע לעבן זיין באַוואַרנט מיט פרנסה.

„איך וועל אייך זאָגן, פאַני ראַטשילד,“ דערקלערט אים דער ייד, „איר זענט, קיין עין־הרע נישט, אַ גרויסער בר־מזל, וואָס איר טוט—זענט איר מצליח אין דעם. איר מיט אייער מול קענט נאָך, חלילה, גורם זיין, אַז איך זאָל נאָך היי־יאר שטאַרבן, און איך וועל אַף אַזאַ אופן פאַרלירן אי מיין לעבן, אי די פינף טויזנטער. איך וויל דעריבער די גאַנצע צען טויזנט טאַקע שוין, איצט.“

פאַרוואָס די ביימער שטעלן זיך אויס ווינטער אָף די פאַרפֿרוירענע שויבן

אַז גאָט האָט באַשאַפֿן די ביימער אָף דער וועלט, זענען געקומען צו אים די פּראָסטע ביימער, וואָס טראָגן נישט קיין פירות, מיט אַ טענה: „רבּונג של עולם, פאַרוואָס האָסטו אונז געשטראַפֿט אָף דער וועלט? די ביימער, וואָס גיבן אַרויס פירות, קריגן אַ תּיקון, ווען יידן מאַכן איבער זייערע פירות אַ ברכה, עסן זיי, האָבן הנאה און לויבן דערפֿאַר דיין נאָמען. נאָר ווי אַזוי וועלן מיר, פּראָסטע ביימער, האָבן אַ תּיקון אָף דער וועלט? איבער אונז וועט קיינער נישט מאַכן קיין ברכה און קיינער וועט פון אונז נישט האָבן קיין הנאה. היינט צו וואָס האָסטו אונז באַשאַפֿן?“

זאָגט דער אייבערשטער צו זיי: „זייט נישט געפאַלן ביי זיך! מענטשן וועלן פון אייך אויך הנאה האָבן, ווינטער, ווען אין דרויסן איז קאַלט, וועלן יידן באַהייצן מיט אייך די שטיבער און די בת־מדרשים, און זיי וועלן זיצן אין דער וואַרעמקייט און לערנען תורה. דעמאָלט וועט איר אויך האָבן אַ תּיקון אָף דער וועלט.“

דעריבער, אַז סע קומט דער ווינטער און אין דרויסן איז קאַלט און אַ פּראָסט, און די שויבן אין די שטיבער ווערן פאַרפֿרוירן, קומען די ביימער און שטעלן זיך אויס אָף די פאַרפֿרוירענע שויבן, און דערמאָנען די יידן: „געמט אונז און הייצט מיט אונז דעם איוון, אַז ס'זאָל זיין וואַרעם אין די שטיבער און איר זאָלט קענען זיצן און לערנען גאָטס תורה.“

ר' יהושע אלעזרס דריי דין־תורות

אַז ר' יהושע אלעזר, דער באַרדיטשעווער נגיד און בעל־צדקה, איז גע־שטאַרבן, איז ר' לוי יצחק, דער דערבאַרעמדיקער, געקומען צו דער לווייה. די גאַנצע שטאָט איז געווען ביי יענער לווייה, און ר' לוי יצחק אַליין האָט געמאַכט דעם הספד. יידן האָבן יענעם טאַג פאַרמאַכט זייערע געוועלבן און קלייטן, בעל־מלאכות האָבן איבערגעלאָזט די ווערקשטאַטן, יידן—לערנער, תלמידי־חכמים האָבן פאַרמאַכט די גמרות, און אַלע זענען געקומען באַגלייטן ר' יהושע אלעזרן צו זיין אייביקער רון. ר' לוי יצחק האָט אים מספיד געווען, און יידן האָבן געוויינט מיט ביטערע טרערן. צום סוף האָט דער רב דערציילט ווי אַזוי ר' יהושע אלעזר האָט דריי מאָל זיך געלאָדן ביי אים.

אז איך דערמאן מיך די דריי דיך-תורות, האָט ר' לוי יצחק אָנגעהויבן מיט אַ ניגון, קוועלט אין מיר מיין האַרץ. רבנוֹ-של-עולם, זע וואָס פאַר אַ טייערע יידן דו נעמסט עס צו ביי אונז! די מעשה מיטן ערשטן דיך-תורה איז געווען אַזוי:

אין באַרדיטשעווי איז געווען אַ ייד—אַ וואַלד־סוחר. איינמאַל נאַראַיעט מען אים צו קויפֿן אַ וואַלד. נעמט ער זיין בייטל געלט, פיר טויזנט רובל כסף האָט ער פאַרמאַגט, און גייט אַוועק, צו מאַכן דאָס געשעפט. ער האָט זיך געטראַכט, ער וועט דערווייל געבן אַן אַדערויף, און דערנאָך—איז דער אייבערשטער אַ פּאַטער. אַפֿן וועג דערמאַנט ער זיך, אַז ער דאַרף עפעס קויפֿן. אַז ער קומט צו צו אַ קלייט, גייט ער אַריין, הייסט זיך געבן, וואָס ער דאַרף, באַצאָלט און גייט אַוועק. ווי ער גייט אַזוי, כאַפט ער זיך, אַז ער האָט נישט דאָס געלט. ער דערמאַנט זיך, אַז ער האָט אין קלייט אַרויסגענומען דעם בייטל און—האָט אים דאַרט איבערגעלאָזט.

לויפט ער שוין צוריק אין קראָם אַריין און זאָגט דעם קרעמער, אַז ערשט מיט עטלעכע מינוט פריער האָט ער דאַרט איבערגעלאָזט זיין בייטל מיטן געלט, זיין גאַנץ פאַרמעגן. זאָגט דער קרעמער: אַ בייטל?—ער האָט נישט געזען קיין בייטל און ער ווייסט נישט פון וואָס צו זאָגן. מאַכט שוין דער ייד אַ געוואַלד: סטייטש, זיין גאַנץ פאַרמעגן! און ער לויפט אַרויס אין גאַס און הייבט אַן חלשן. סע לויפֿן זיך צונויף מענטשן און מע מינטערט אים אַפֿ, און דער ייד דערציילט די מעשה מיט זיין בייטל געלט, און חלשט ווידער.

דערווייל קומט אַן ר' יהושוע אלעזר. אַז ער הערט, וואָס סע האָט געטראַפֿן, און אַז ער זעט ווי דער ייד חלשט, כאַפט ער אַרויס אַ פּאַק געלט פון בוועם־קעשענע און זאָגט: אַט איז דאָס געלט. זיינע קינדער האָבן עס די מינוט געפונען. נאַר דעם בייטל האָבן זיי גענומען פאַר זיך צום שפּילן.

„איר האָט עס מסתמא פאַרלוירן אין גאַס, נישט אין קלייט.“ זאָגט ר' יהושוע אלעזר צום ייד, און ער ציילט אים אויס פיר טויזנט רובל.

דער ייד דערזעט דאָס געלט, ווערט ער אַ לעבעדיקער. אַ נייע נשמה איז אין אים אַריין, און ער איז אַוועק, צו קויפֿן דעם וואַלד.

דער קרעמער, אַז ער זעט, ווי ר' יהושוע אלעזר האָט געגעבן זיין אייגן געלט, וואָרן ער האָט דאָן געוואויסט, אַז דעם סוחרס געלט האָט ער געפונען, און נישט ר' יהושוע אלעזר, האָט ער חרטה אַף דעם עסק, וואָס ער האָט דאָ אַפּגעטון. אַז אַ ייד קען געבן זיינע אייגענע פיר טויזנט רובל, אַבי צו ראַטעווען אַ מענטש, איז דאָך דאָס עפעס נישט קיין קלייניקייט! און ער, מי־יודע וואָס פאַר אַ שטראַף ער וועט דאָס קריגן איבער הונדערט און צוואַנציק פאַר צונעמען דאָס געלט! און אפשר טאַקע נאָך ביים לעבן. כאַפט שוין דער קרעמער דעם בייטל געלט, לויפט אַריבער צו ר' יהושוע אלעזר און דערציילט אים דעם אמת: „ר' יהושוע אלעזר, איר זאָלט וויסן, איך האָב דעם יידס געלט.“

„פאַרפּאַלן.“ זאָגט ר' יהושוע אלעזר. „איר זענט נישט חולה געווען פריער אַפּצוגעבן. דער ייד איז דאָך שיר געשטאַרבן פון עגמת־נפש.“

דער קרעמער צעוויינט זיך, און ער זאָגט, אויב ר' יהושוע אלעזר וועט נישט

נעמען דאָס געלט, וועט ער אים רופן צו אַ דינ־תורה. און ער נעמט טאַקע גלייך און שלעפט ר' יהושוע אלעזרן צום רב.

אַז זיי זענען געקומען צו מיר, זאָגט ר' לוי יצחק, האָב איך אויסגעהערט זייערע טענות. צום סוף רופט זיך אָן ר' יהושוע אלעזר:

„רבי, סע וועט גאַרנישט ניט העלפן. ס'איז פאַרפאַלן. איך וועל דאָס געלט צוריק נישט נעמען. נאָר אים,“ און ער ווייזט אָפן קרעמער, „דאַרף מען דאָס געלט אויך נישט שענקען. נעמט, רבי, ביי אים דאָס געלט, און טוט מיט דערמיט, וואָס מע דאַרף. אין באַרדיטשעוו זענען דאָ גענוג נויטבאַדערפטיקע.“

דאָס איז געווען ר' יהושוע אלעזרס ערשטער דינ־תורה. דער אַנדערער דינ־תורה איז געווען אַזאַ, דערציילט ר' לוי יצחק ווייטער: אין באַרדיטשעוו איז געווען אַ רייכער ייד, ר' משה וויינשטיין. האָט מיט אים געטראָפן אָן אומגליק, רחמנא ליצלן. ער האָט אָנגעוואוירן זיין געלט מיט די געשעפטן און איז געוואָרן אַ יורד, אָן אַרימאָן. און ער האָט זיך געשעמט אויס־צוזאָגן. נאָר אַז מע לעבט, מוז מען דאָך האָבן צום לעבן, האָט זיין ווייב ביסלעכ־ווייז אויספאַרקויפט די זאַכן פון שטוב, און מ'האַט אַלץ אויפגעגעסן.

איינמאָל זאָגט ר' משה צו זיין ווייב, אַז ער וועט אַרויספאַרן און פרוּבירן זיין מזל ערגעץ אַנדערש. „מיין ווייב, איכ'ל אַוועקפאַרן ערגעץ, וואו קיינער קען מיך נישט. אפשר וועל איך מיטן אייבערשטנס הילף קענען עפעס פאַרדינען.“

זאָגט זיין ווייב, יאָ, נאָר נישט אַליין: „אויב, חלילה, שטאַרבן ערגעץ פון הונגער, מיין מאָן, איז ביידע צוזאַמען.“ און זי האָט אים נישט געלאָזט פאַרן.

נישט גוט. ר' משה גייט אַרום, און שטיקט אין זיך זיינע צרות. נאָר איינ־מאָל קומט ער אַהיים אָן אויפגעלייגטער, אַ פריילעכער, און זאָגט: „שרה רבקה, הער, איך בין היינט געווען ביי ר' יהושוע אלעזרן. האָט ער מיך צוגענומען אין זיינע געשעפטן פאַר אַ „מענטש“ און ער שיקט מיך קיין ראַסטאַוו, איך זאל דאָרט פירן זיינע פאַבריקן. מיר האָבן אָפגערעדט, אַז אַלע וואָך וועט ער דיר געבן פינף רובל אָף פּרנסה.“

נו, פּיין, וואויל, געלויבט השם־יתברך. און ר' משה וויינשטיין איז אַוועק־געפאַרן. אַז ס'איז געקומען דאָנערשטאַג, גייט זיין יידינע אַריבער צו ר' יהושוע אלעזרן. זי איז געקומען נאָך די פינף רובל, זאָגט זי. קוקט ער זי אָן און פאַר־שטייט נישט. פּרעגט ער זי, ווער זי איז. זאָגט זי אים: זי איז ר' משה וויינשטיינס ווייב. און זי דערציילט אים די מעשה: „איר האָט געשיקט מיין מאָן קיין ראַסטאַוו, און ער האָט מיר געזאָגט, אַז איר וועט מיר געבן יעדע וואָך פינף רובל אָף חיונה.“ ר' יהושוע אלעזר כאַפט מיטאַמאָל, וואָס דאָ טוט זיך. גיט ער איר גלייך די עטלעכע רובל, און זאָגט אָן דעם קאַסיר, אַז ער זאל איר אַלע וואָך שיקן פינף רובל, און אַף איטלעכן יום־טוב זאל ער איר געבן יום־טוב־געלט, גלייך מיט אַלע זיינע „מענטשן“.

אַזוי זענען אַריבער אַ פאַר יאָר. ר' משה וויינשטיין האָט זיך אין דער פּרעמד גענוג אָנגעפלאָגט. נאָר צום סוף האָט דער אייבערשטער געהאַלפן און ער האָט מצליח געווען. אַז ער האָט אָפגעשפאַרט אַ פאַר טויזנטער, האָט ער גענומען טראַכטן אומצוקערן זיך אַהיים צו ווייב און קינדער.

איין שיינעם טאג נעמט ער און קויפט איין מתנות פאָרן הויזגעזינד, פאָר-
פאָקט זיך און פאָרט אַהיים. געקומען, ס'איז גראַדע געווען אין אַן אַוונט, טראַכט
ער, מע דאַרף נישט אַרײַנפאַלן מיטאַמאַל. מע קאָן זיך נאָך דערשרעקן, חלילה,
איר ווייסט דאָך. דאַרף מען קודם זען וואָס דאַרטן טוט זיך. גייט ער צו צום
פענסטער, גיט אַ קוק, ער זעט, אין שטוב איז ליכטיק, דער טיש איז געגרייט מיט
ברויט און פוטער, און אַ קריגל קאַווע שטייט אויך אַפן טיש, און ווייב און קינדער
זיצן פריילעך און עסן. נו געלויבט השם-יתברך.

קלאַפט ער אַן און פרעגט זיך נאָך, צי דאַרט וואוינט ר' משה וויינשטיין. ער
האַט נישט געוואָלט לאָזן קענען זיך מיטאַמאַל. נאָר מ'האַט אים גלייך דערקענט
און מ'האַט אים אַרומגעכאַפט, און ס'איז געוואָרן אַ גדולה: „מיין מאָן! מיין מאָן!“
שרייט דאָס ווייב, און די קינדער שרייען: „טאַטע! טאַטע!“

ר' משה איז געשטאַנען אַ געפּלעפטער. ער איז זיכער געווען, אַז מע וועט
אים נישט אַריבערלאָזן איבער דער שוועל. ער האָט דאָך זיין ווייב אַפּגענאַרט,
און זי איבערגעלאָזט מיטן גאַנצן הויזגעזינד אַף גאַטס באַראַט און איז אַוועק-
געפאַרן. און דאָ גאָר אַזאַ גדולה און מע פרייט זיך מיט אים, און זיין ווייב גרייט
פאַר אים אַ געשמאַקע וועטשערע. חידושט ער זיך און קען זיך שוין מער נישט
אינהאַלטן, און הייבט אַן פרעגן. ער וויל דערגיין פון וואָנען זיי האָבן זיך דער-
נערט און ווי אַזוי זיי האָבן געלעבט די גאַנצע צייט.

דערציילט אים זיין ווייב און זי זאָגט אים, אַז ר' יהושע אלעזר האָט איר
אַלע וואָך געגעבן פינף רובל, ווי מ'האַט אַפּגעערעדט, און אַף איטלעכן יום-טוב
האַט ער איר געשיקט יום-טוב-געלט, און אַף פסח-וויין.

דערמאַנט זיך ר' משה, וואָס ער האָט געטון, איידער ער איז אַוועקגעפאַרן
פון דער היים. אַ גאַנצע נאַכט האָט ער שוין נישט געקענט רוען. ער האָט זיך
שוין קוים דערלעבט דעם מאַרגן.

אין דער פרי, ווי נאָר ער האָט אַפּגעדאַוונט און איבערגעביסן, גייט ער
אַריבער צו ר' יהושע אלעזר און גיט אים אַפּ שלום. און ר' יהושע אלעזר
פרעגט זיך נאָך, וואו ער איז געווען און ווי ס'איז אים געגאַנגען אין דער וועלט.
און ר' משה דערציילט אים און זאָגט, אַז ער האָט נישט געהאַט קיין אַנדער
ברירה און געמוזט דערציילן זיין ווייב אַ מעשה, אַז ער זאָל קענען אַוועקפאַרן, צו
פרובירן זיין מזל ערגעץ אַנדערש. משנה מקום—משנה מזל. און דער אייבער-
שטער האָט אים טאַקע געהאַלפן, און איצט וויל ער ר' יהושע אלעזר אומקערן
דאָס געלט, וואָס ער האָט אַלע וואָך געגעבן זיין ווייב און זיי מיט דעם דערהאַלטן
ביים לעבן. זאָגט ר' יהושע אלעזר, אַז ער נעמט נישט.

„וואָס הייסט, איך האָב איר דען אַנטליגן דאָס געלט? איך האָב איר גע-
געבן.“ און ניין און ניין, ער וועט נישט צוריקנעמען!

שלעפט אים שוין ר' משה צום רב, צו אַ דיין תורה.

איך גיב אַ קוק, זאָגט ר' לוי יצחק, ר' יהושע אלעזר איז ווידער דאָ. און
זיי לייגן פאַר מיר אַרויס זייערע טענות, און ר' יהושע אלעזר ענדיקט: „רבי,
פסקנט יאָ, אַדער פסקענט נישט, איך וועל דאָס געלט נישט נעמען.“ און ער זאָגט
„אַ גוטן תמיד“ און גייט אַוועק.

דאָס איז געווען זיין צווייטער דינ־תורה.

דער דריטער דינ־תורה ר' יהושע אלעזרס, זאָגט דער דערבארעמדיקער ווייטער, איז געווען אַזאַ:

אין באַרדיטשעווי איז געווען אַ ייד, וואָס האָט געסטראַיעט הייזער. אַז ער איז געוואָרן אַלט, איז ווי סע פירט זיך אין אונזער עולם, האָט מען אים ביסלעכ־ווייז אויפגעהערט צו נעמען.

ס'איז אַריבער אַ צייט, איז דער ייד געוואָרן אַ יורד, און ער איז נעבעך פאַראַרימט געוואָרן. שטייט ער אַזוי איינמאַל אין גאַס און טראַכט: וואָס הייבט מען אָן צו טון, אַז ער זאָל נישט דאַרפן אַנקומען צו קיצבה?

ווי ער טראַכט אַזוי, פאַרט אָן דער פּריץ. דער ייד האָט אַמאָל געבויט הייזער פאַר אים. האָט אים דער פּריץ גלייך דערקענט, און ער שטעלט אָפּ די קאַרטע און פרעגט אים: „וואָס טוסטו, פּאַני יאַנקל?“ ענטפערט אים ר' יאַנקל: „וואָס זאָל איך טון, פּריץ לעבן? איך בין געוואָרן אַלט, און קיין אַרבעט האָב איך נישט, און עסן דאַרף מען, איז נישט גוט.“ זאָגט דער פּריץ: „הער, יאַנקל, מיינע קינדער, די פּאַניטשעס, דאַרפן סטראַיען הייזער. וואָלט איך וועלן, אַז דו זאָלסט פאַר זיי סטראַיען. איך בין פון דיר אַלעמאַל געווען צופרידן. איך מיינ, אַז דו קענסט נאָך איצט בעסער בויען ווי די יונגע צוציקעס. נאָר אַז דו האָסט נישט קיין געלט, טויג נישט. דו דאַרפסט איינלייגן כאַטש אַ פאַר טויזנט רובל. נאָר הער, אַזוי ווי איך קען דיר, וועט טויזנט רובל זיין גענוג. קריג ערגעץ אַ טויזנט־טער, און איך וועל זען, מע זאָל דיר געבן די אַרבעט.“

טראַכט ר' יאַנקל, דער פּריץ איז גערעכט. און ער זאָגט: „גוט, פּריץ לעבן, איך וועל דיר מאַרגן, מיט גאַטס הילף, געבן אָן ענטפער.“

און ר' יאַנקל נעמט טראַכטן וואָס צו טון. וואו קריגט מען ערגעץ אַ טויזנט־טער אַ גמילת־חסד? פאַלט אים איין: ער וועט אַריבערגיין צו ר' יהושע אלעזרן, געקומען, רעדט ער זיך אויס פאַר אים דאָס האַרץ, און ער זאָגט: „ווען איך וואָלט געהאַט אַ טויזנט רובל, וואָלט איך געקענט צוריק אויפגעריכט ווערן, מיטן אייבערשטנס הילף. זאָגט ר' יהושע אלעזר, אויב ער האָט אָן ערב (אַרעו), וואָס זאָל קאָוירן פאַר אים, וועט ער אים געבן דאָס געלט, אַ גמילת־חסד.“

גיט שוין ר' יאַנקל אַהיים אַ פאַרזאָרגטער און טראַכט ווידער: וועמען קריגט מען פאַר אָן ערב? ווער וועט דאָס וועלן ערב זיין פאַר אים, אַז ער איז אַזוי אַרים?

ער קומט אַריין אין שטוב, זעט ער, אָפּן טיש ליגט אַ פּאַפּיר, און סע שטייט טינט און פעדער. פאַלט אים איין אַ געדאַנק. און ער גייט צו און שרייבט אָן אַ וועקסל אָף טויזנט רובל, און ער שרייבט אונטער: „לי הכסף ולי הזהב, נאום אַדושים.“ דאָס זילבער איז מיינס און דאָס גאָלד איז מיינס, זאָגט דער רבנו־של־עולם. און ער נעמט און טראַגט אַריין דאָס וועקסל צו ר' יהושע אלעזרן און זאָגט: „ר' יהושע אלעזר, נאָט אייך אַ וועקסל. איך האָב אייך געבראַכט דעם גרעסטן ערב אין דער וועלט.“ און דערביי שמייכלט ער צו זיך אליין.

ר' יאַנקל דערלאַנגט אים דאָס וועקסל און שמייכלט נאָך אַלין. ער איז כמעט זיכער, אַז ר' יהושע אלעזר וועט אים אויסלאַכן.

ר' יהושוע אלעזר נעמט דאָס וועקסל, לייענט עס איבער, און אָז ער זעט ווי ר' יאַנקל שמייכלט, פרעגט ער אים: „וואָס לאַכט איר, ר' יאַנקל? ס'איז דען, חלילה אַ שלעכטער ערב?״ און ער גייט צו צו זיין קאַסע־קאַסטן, ציילט אָפּ אַ טויזנטער און דערלאַנגט אים: „דער אייבערשטער וועט העלפן, ר' יאַנקל, נעמט און זייט מצליח.“

ר' יאַנקל קוקט און שמייכלט נאָך אַלץ: איז דאָס אַ חלום? נאָר ער זעט, אָז ער האָט דאָס געלט אין האַנט. זאָגט ער „אַ גוטן תמיד“ און גייט אַריבער צום פריץ און לייגט איין דאָס געלט.

אין גיכן האָט ער זיך גענומען צו דער אַרבעט. ער האָט אָנגעהויבן סטראַיען די הייזער פאַר די קינדער פון דעם פריץ, און ער האָט מצליח געווען. ער איז ווידער אויפגעריכט געוואָרן, און האָט געמאַכט אַ סך געלט, אָן אוצר.

דערווייל זענען אַריבער עטלעכע יאָר, אפשר דריי יאָר, אפשר פיר יאָר, און ס'איז געקומען די צייט צו דעקן דאָס וועקסל. נאָר ר' יאַנקל איז געווען אַזוי פאַרהאַוועט, אָז ער האָט געבען פאַרזען, אָז ער האָט שוין לאַנג געדאַרפט אומקערן דאָס געלט.

איין שיינעם טאָג כאַפט ער זיך, אָז ער האָט נאָך נישט אָפּגעגעבן דעם גמילת־חסד. נעמט ער אַרויס אַ טויזנטער און גייט אַריבער צו ר' יהושוע אלעזר, אָפּצוגעבן דעם חוב, און טאַקע מיט דאַנק. עפעס אַ קלייניקייט? ער האָט אים דאָך, מיטן אייבערשטנס הילף, געראַטעוועט ממש!

זאָגט ר' יהושוע אלעזר, אָז דער ערב האָט אים שוין לאַנג באַצאָלט דעם חוב. זאָגט ר' יאַנקל: „איר לאַכט, ר' יהושוע אלעזר.“ „ניין, איך לאַך נישט, ר' יאַנקל.“ זאָגט ר' יהושוע אלעזר, „און איך נעם נישט קיין צוויי מאָל.“ און ער עפנט דעם קאַסע־קאַסטן און ווייזט אים, אָז דאָרט איז פול מיט געלט. דער אייבערשטער האָט אים באַצאָלט דעם חוב כפל־כפלים.

נאָר ר' יאַנקל וויל נישט אָפּטרעטן. ער האָט געליגן, און ער וויל באַצאָלן. און ער נעמט ר' יהושוע אלעזרן צום רב אָפּ אַ דינ־תורה. און זיי נעמען טענהן פאַר מיר: אַזאַ און אַזאַ מעשה. נאָר ר' יהושוע אלעזר זאָגט, אָז ער האָט אַ גוטן סימן, אָז דער ערב האָט אים באַצאָלט ר' יאַנקלס חוב כפל־כפלים: ביי אים אין קאַסע־קאַסטן איז צוגעקומען צוויי מאָל אַזוי פיל ווי ער האָט פריער געהאַט. טאָ וואָס הייסט, ער וועט, חלילה, נעמען צוויי מאָל פאַר דעמזעלבן חוב?
„אויב איר ווילט, רבי, נעמט איר ביי ר' יאַנקלען דאָס געלט און טוט מיט דערמיט וואָס מע דאַרף. איך וועל דאָס געלט נישט נעמען, רבי. ס'איז נישט מיינס.“

און ר' לוי יצחק לאַזט אויס דעם הספד מיט אַ ניגון: „היינט פאַרשטייט איר שוין, טייערע יידן, פאַרוואָס מיין האַרץ קוועלט אָן? בלויז די דריי מאָל האָט זיך ר' יהושוע אלעזר געלאָדן ביי זיין לעבן. נישט מער. רבונ־של־עולם, זע, וואָס פאַר אַ טייערע יידן דו נעמסט עס צו ביי אונז!“

און די גאַנצע שטאָט האָט געוויינט אָפּ ר' יהושוע אלעזרס טויט. ברוך דיין אמת.

ווער סע קען אויספירן א שידוך, קען אויך קאליע מאכן א שידוך

אין שטעטל יאָוואַראָוו איז געווען אַ שדכן, ר' קלמן משה דער שדכן. אַ וואוילער ייד, אַ קלוגער ייד, ער האָט געקענט צוזאַמענפירן אַ וואַנט מיט אַ וואַנט. איינמאָל האָט ר' קלמן משה אויסגעפירט אַ שידוך צווישן אַ שטאַטישן חתן און אַ דאַרפישער מויד. דעם חתנס פאַטער איז געווען אַ שניידער, און דער כלהס פאַטער איז געווען אַ דאַרפֿייד, אַ פראַסטער ערד־אַרבעטער, וואָס האָט געהאַט אויך אַ שטיקל קרעטשמע ביים וועג. אַז דער שדכן איז געקומען צום שניידער נאָך שדכנות־געלט, האָט ער נישט געגעבן. ער איז געווען אַ ייד אָן אַרימאָן און האָט נישט געהאַט פון וואַנען צו געבן. דער כלהס פאַטער האָט יאָ געהאַט געלט, נאָר ער האָט נישט געוואָלט געבן. דער שדכן האָט אָבער נישט אָפּגעלאָזט. ער האָט געמאַנט.

מאַכט זיך אַמאָל, אַז ער קומט צום דאַרפֿייד, מאַנען זיין שדכנות־געלט. נאָר אומזיסט. דער ייד גיט נישט. דערווייל הערט ער ווי דער דאַרפֿייד זאָגט צו זיין ווייב, אַז ער וועט הייִנאַר מוזן אַנזעצן אומעטום, ווייל מע דאַרף דאָך האָבן גענוג, דער טאַכטער חתונה צו מאַכן. און ער זאָגט טאַקע גלייך צום פאַראַבאַק, אַז ער זאָל גיין צעאַקערן דאָס גאַנצע פעלד און פאַרזעצן בולבעס און קוקורודזעס און גרינסן.

אַז דער שדכן הערט וועגן אַנזעצן, טראַכט ער, אַז איצט איז די צייט צו קענען קריגן זיין שדכנות־געלט. און ער גייט אַריבער צום שניידער און זאָגט: „איר האָט געהערט, ר' שאל שלמה, אייער מחותן וויל אַנזעצן אומעטום.“ דער שניידער בלייבט שטיין אַ געפּלעפטער. מיטאַמאָל ווערט ער אין כעס און נעמט שרייען: „אַ מעשה! קיין אַנזעצער וויל איך נישט פאַר קיין מחותן!“ און ער נעמט און שיקט הענדום־פענדום אָפּ די תנאים.

דער דאַרפֿייד דערזעט אַזאַ זאַך, ווערט ער אויך אין כעס און נעמט שרייען: „מיט אַ שניידערק, אַ לאַטוטניק, וויל איך נישט זיין קיין מחותנים! אויס! אַ סוף!“ סע גייען אַריבער אַ פאַר וואַכן, די מחותנים האָבן זיך דערווייל אַביסל אויס־געניכטערט, טרעפט דער שדכן דעם שניידער. שמועסט מען, און סע קומט צו רייד וועגן שידוך, וואָס איז געוואָרן אויס. צעלאַכט זיך ר' קלמן משה און זאָגט: „דער דאַרפֿייד איז, חלילה, נישט קיין אַנזעצער. איך האָב געמיינט צו זאָגן, אַז ער האָט אַנגעזעצט דעם גאַנצן גאַרטן מיט בולבעס און אַלערליי גרינסן.“ קוקט שוין דער שניידער ווי חושים: געוואָלד, וואָס האָט ער דאָ געטון?! „ר' קלמן, איך לייג איין אייער שדכנות־געלט ביים רב. זעט און מאַכט צוריק דעם שידוך.“

דער שדכן לאָזט זיך נישט בעטן. ער גייט אַריבער אין דאַרף אַריין צו דעם אַנדערן מחותן און שמועסט. „אַי, וואָס פאַרשטייט איר נישט?“ זאָגט ער צום דאַרפֿייד. „אייער מחותן האָט נישט פאַרשטאַנען. איך האָב אים געזאָגט, אַז איר האָט אַנגעזעצט דעם גאַרטן, האָט ער געמיינט, אַז איר האָט אַנגעזעצט מענטשן.“ דער דאַרפֿייד דעהערט אַזאַ זאַך, כאַפט ער שוין אַרויס אַ זשעמניע מיט

געלט. שטופט עס דעם שדכן אין האַנט אַרײַן און זאָגט: „ר' קלמן, איך בעט אײך, גײט שוין אַרײַבער צום מחותן און פירט צוריק צונױף דעם שידוך.“
אַזױ האָט ר' קלמן זיך אָפּגענומען זײַן שדכנות-געלט, און דער שידוך איז צוריק געוואָרן אַ שידוך.

אַ מעשה מיט רגל-געלט, וואָס דער גביר האָט געשיקט דעם רב

אין אַ שטעטל אין דער אַלטער היים איז געווען אַ רב, אַן איש-תמים. ער איז געזעסן יום-ולילה און האָט עוסק געווען אין תורה. קײן שכירות האָט ער נישט באַקומען, ווילט איר דאָך וויסן אַוודאי פון וואָס ער האָט געצױגן זײַן ביסל חיונה? איז אַזאַ מעשה: די רביצין האָט אונטערגעהאַנדלט. זי האָט פאַרקויפט הייוון די וויבער אָף שבת און יום-טוב. נאָר דאָס איז נישט געווען גענוג. און ס'איז טאַקע געווען צרות. מ'האַט נעבעך אונטערגעהונגערט צו ביסלעך. יידן האָבן געזען אַזאַ זאַך, האָט מען נישט געשוויגן, און די קהילה האָט באַשלאָסן, אַז אײטלעכער באַלעבאַס זאַל געבן דעם רב רגל-געלט. אַז סע קומט פאַר אַ יום-טוב, זאַל אײטלעכער שיקן וויפיל ער קען. אַ גביר זאַל געבן אַ קערבל, אַ שײנער באַלעבאַס—אַ האַלב קערבל, אַ קרעמער—אַ גילדן, אַ בעל-מלאכה—אַ גרױוניע, אַ צענער, אַ זעקסער. הכלל, אײטלעכער זאַל עפעס געבן.

מאַכט זיך, אַז דער גביר פאַרט אַוועק חנוכה-צײט וועגן מסחר אין ווייטע מקומות, און קומט צוריק אַהיים ערשט ערב פסח. דערמאַנט ער זיך, אַז מע דאַרף שיקן דעם רב רגל-געלט. ס'איז טאַקע אַביסל שפעט, נאָר שיקן דאַרף מען. און ער נעמט גלייך פיר רובל, לייגט זײ אַרײַן אין אַ קופערטע, און שרייבט צו עט-לעכע ווערטער: „אײך שיק אײך, רבי, פיר קערבלעך אַנטקעגן די פיר בנים פון דער הגדה.“ און ער רופט צו דעם משרת, גיט אים די קופערטע, און הייסט אים דאָס אָפּטראָגן צום רב.

אַפן וועג גיט דער משרת אַ קוק, אין דער קופערטע ליגן פיר קערבלעך. טראַכט ער: ווען האָט דער רב געזען אַזױפיל געלט? ער וועט אַראָפּנעמען אַ קערבל פאַר זיך. נישקשה, דריי קערבלעך וועט אויך זײַן גענוג.

דער רב האָט געקריגן די קופערטע מיט די דריי קערבלעך און דאָס ברייול. ער לייענט איבער די פאַר ווערטער, און אים איז אַ חידוש: דער גביר שרייבט בפירוש, אַז ער שיקט אים פיר קערבלעך קעגן די פיר בנים פון דער הגדה, און דאָ זענען בלױז דאָ דריי! מילא, מע וועט זען.

אין די חול-המועד טעג באַגעגנט זיך דער רב מיט דעם גביר. שמועסט מען. צום סוף פרעגט אים דער רב, וואָס ער האָט געמיינט מיט זײַן שרייבן, אַז ער שיקט אים פיר קערבלעך. ער האָט געקריגן נאָר דריי.

דער גביר האָט גלייך פאַרשטאַנען, וואָס ס'האַט געטראָפן. נאָר ער האָט נישט געוואָלט רעדן אַפן משרת. זאָגט ער צום רב: „איר ווייסט דאָך, רבי, אַז מע גײט צונױפּנעמען אָף אַ דבר-צדקה און מע קומט צו אַ ש א י נ ו י ד ע ל ש א ו ל, ווייסט ער נישט וואָס צו פרעגן און וואָס צו זאָגן, נאָר ער נעמט און גיט וויפיל ער קען. אַז מע קומט צו אַ ת ס, און איר ווייסט דאָך—אַ תם

איז אַ תּם, מע זאָגט אים גיב—גיט ער, מיט דעם רשע איז שוין צרות, און מע דאַרף גענוג צואַרבעטן און האָרעווען, ביז מע קריגט ביי אים עפעס אָף צדקה. נאָר צום ערגסטן איז מיט דעם חכם. ער האַלט זיך דאָך פאַר דעם אייבער־שטן פון שטייסל און וויל ווייזן, אַז ער איז אַ חכם. נאָר אין דער אמתן איז ער דאָך אַ חכם פון דער משה נשתנה. וויפיל מע זאָל מיט אים נישט איינ־טענהן און קנעלן, חכמהט ער זיך און בלייבט איינגעשפּאַרט און—גיט נישט. היינט פאַרשטייט איר שוין פאַרוואָס איר האָט געקריגן בלויז דריי קערבלעך?

דיזעלבע מאָס און דאָך נישט גלייך

דער גביר הערש בער איז געווען אַ שיינער ייד אין שטעטל. אמת, ער איז, חלילה, נישט געווען געבענטשט מיט קיין איבעריק אָפּענער האַנט ווי סע וואַלט זיך געפּאַסט פאַר אַ ייד פון זיין שטאַנד. דאָך האָט מען זיך שטאַרק גערעכנט מיט אים, און מ'האַט אים געהאַלטן פאַר אַ נגיד. מאַכט זיך, אַז דער גביר דאַרף פאַרן אָף אַ חתונה אין דער גרויסער שטאָט אַריין, אַזש קיין קראַקע. האָט ער זיך איינ־געקויפט סחורה אָף אַ פאַר נייע פּלודערן, אָף אַ נייעם קאַפּטאַן און אַ מאַנטל, און האָט געשיקט נאָכן שניידער, אַז ער זאָל אים מאַכן די מלבושים.

דער שניידער נעמט אים די מאָס, מעסט אויס די סחורה, און זאָגט אים, אַז ס'איז נישט גענוג. ס'וועט פעלן סחורה. סטייטש? וואָס הייסט? ער האָט געקויפט, דאַכט זיך, גענוג. פאַרוואָס זאָל פעלן? שיקט ער נאָכן צווייטן שניידער. יענער נעמט אים די מאָס, מעסט איבער די סחורה, און זאָגט דאָסעלבע: ס'איז נישט גענוג.

פאַרדריסט עס דעם גביר. דאָס ערשטע מאָל, אַז ער קויפט סחורה אָף מלבושים? וואָס הייסט, סע פעלט? און ער טראַכט, אַזוי ווי ער דאַרף סיי ווי זיין אין קראַקע צוליב מסחרים, וועט ער אַרויספאַרן אַהין מיט אַ פאַר וואַכן פריער און וועט אין איין וועגס שוין דאַרטן לאָזן נייען פאַר זיך די זאַכן. און אַזוי איז געווען. געקומען קיין קראַקע, גייט ער אַריין צו אַ שניידער, ווייזט אים די סחורה, און זאָגט אים וואָס ער וויל: אַ פאַר פּלודערן, אַ נייעם קאַפּטאַן און אַ מאַנטל. דער שניידער נעמט אים די מאָס, מעסט אויס די סחורה און זאָגט, אַז ס'איז פּונקט גוט. ס'וועט אפשר נאָך בלייבן אַ שטיק.

זאָגט דער גביר, אַז ער פאַרשטייט נישט. און ער דערציילט אים די מעשה: אין שטעטל ביי אים האָבן די שניידערס געמאַסטן און גערעכנט, און געטענהט, אַז ס'איז נישטאָ גענוג סחורה. ס'האַט געפעלט אפשר אַ האַלבע אייל. און דאָ, ביי אים, איז נאָך דאָ צופיל.

„איך וועל אייך זאָגן“ שמיכלט דער שניידער. „ביי אייך אין שטעטל זענט איר אַוודאי אַ גרויסער מענטש, אפשר טאַקע דער גרעסטער. האָט דעריבער נישט געסטאַיעט דאַרט קיין סחורה. דאָ, אין דער גרויסער שטאָט, זענט איר אַ מענטש ווי אַלע, גאָר נישט גרעסער. דעריבער איז גענוג סחורה, און ס'וועט אפשר נאָך איבערלייבן אַ שטיק.“

פארוואס מחותנים רופן זיך נישט ביים נאמען

ס'איז נישט קיין שידוך, ווייל דער מחותן הייסט ר' לייב און דער חתן איז א לייב

אין שמעטל סמילאָוויטש איז אַמאָל געווען אַ רב. האָט מען אים גערופן ר' לייב האַמלער. ער איז געווען אַ ייד—אַ תלמיד-חכם, נאָר, נישט פאַר קיין יידן געדאַכט, נעבעך, אַ גרויסער אַרימאַן.

דערדאָזיקער רב ר' לייב האָט געהאַט אַ טאַכטער, אַ שיינע, אַ געראַטענע, און זי איז געשטאַנען אין שידוכים. אַ שדכן האָט איר גערעדט אַ שידוך מיט אַ בחור פון אַ צווייטער שטאָט, אַ זון פון אַן אויפגעקומענעם גביר. אַז דער רב האָט אויס-געהערט דעם שדכן, זאָגט ער צו אים, אַז ער וועט אים געבן אַן ענטפער אין אַ פאַר וואָכן אַרום. ער וועט זיך דערווייל נאַכפרעגן וועגן דעם בחור און אויסגעפינען ווער, וואָס.

עס זענען אַריבער עטלעכע וואָכן, קומט דער שדכן נאָך אַן ענטפער. זאָגט אים דער רב, אַז ער קען נישט טון דעם שידוך. וואָס איז? דער חתן האָט דעם זעלבן נאָמען וואָס ער, דער רב. זאָגט דער שדכן, ס'א טעות. דער רב האָט זיך נישט גוט נאַכגעפרעגט. דער בחור הייסט נישט לייב, נאָר אברהם.

ענטפערט דער רב, אַז ער האָט זיך גוט נאַכגעפרעגט, און אַזוי איז עס. „נאָר ווייזט אויס,“ דערקלערט ער דעם שדכן, „אַז דו האָסט פאַרגעסן די גמרא, וואָס זאָגט, ווער סע מאַכט חתונה זיין טאַכטער מיט אַן עם-הארץ, איז גלייך ווי ער וואָלט זי געבונדן און אַנידערגעלייגט פאַר אַ לייב. היינט פאַרשטייטו שוין: ער איז אַ „לייב“, און איך הייס לייב. דעריבער קען ער נישט זיין קיין שידוך פאַר מיין טאַכטער.“

פאַרוואָס מחותנים רופֿן זיך נישט איינער דעם אַנדערן ביים נאָמען

אַ לייב האָט אַמאָל געהאַט דריי לייבן-זין. זיי זענען געוואָקסן און געוואָרן גרויס, נאָר קיין לייט זענען זיי נישט געווען. זיי זענען אין גאַנצן נישט געווען געראַטן אין זייער טאַטע-לייב, דעם מלך איבער אַלע חיות אין וואַלד. אַז ס'איז געקומען די צייט און דער עלטסטער פון די דריי לייבן-ברידער האָט געדאַרפט חתונה האָבן, האָט קיינער פון די לייבן אים נישט געוואָלט נעמען פאַר אַן איידעם. זעט דער טאַטע-לייב, אַז מע קען קיין לייביכע נישט קריגן פאַר זיין זון, האָט ער זיך משדך געווען מיט אַ בער.

ביי דער חתונה זיצן די מחותנים צוזאַמען און טרינקען לחיים: „לחיים, ר' לייב.“ „לחיים, ר' בער.“

דערנאָך איז אַוועק אַ שטיקל צייט, און דער צווייטער זון האָט געדאַרפט חתונה האָבן. נאָר דער איז געווען נאָך אַ גרעסערער שלעמאָזל. אַפילו אַ בער האָט אים נישט געוואָלט פאַר קיין איידעם.

וואָס טוט מען? האָט מען פאַרבוירן נאָך מער מיט דעם יחוס און מ'האַט זיך משדך געווען מיט אַ וואַלף.

זיצן די מחותנים ביי דער חתונה און טרינקען צוזאַמען לחיים: „לחיים, ר' לייב.“ „לחיים, ר' וואַלף.“

דערנאך איז ווידער אוועק א שטיקל צייט, און דער מעזניק-לייב האט גע-
 דארפט חתונה האבן. נאָר דער חתן-לייב איז געווען אַזאָ גאַרנישט שעבעגאַרנישט,
 אַז קיינער פון די חיות אין וואָלד האָט אים נישט געוואָלט. דער סוף איז געווען,
 אַז מ'האָט זיך געמוזט משדך זיין מיט אַ הונט.
 אַז ס'איז געקומען צו דער חתונה, און מ'האָט געדאַרפט טרינקען לחיים, איז
 געווען צרות. גיי זאָג: „לחיים, ר' הונט.“ האָט מען קיין נאָמען נישט דערמאָנט און
 מ'האָט בלויז געזאָגט: „לחיים, מחותן.“ „לחיים מחותן.“
 זינט דעמאָלט איז געוואָרן אַ מנהג, אַז מחותנים רופן זיך נישט איינער דעם
 אַנדערן ביים נאָמען.

צען טעג איז ביי אים צען יאָר

אַ ייד איז געוואָרן קראַנק. מסוכן קראַנק. רופט ער צו צו זיך זיין בן-יחיד
 און זאָגט צו אים: „מיין קינד, איידער איך שטאַרב, וויל איך דיר אַנזאָגן, אַז ווען
 סע וועט קומען דער טאָג, און דו וועסט וועלן חתונה האָבן, נעם נישט קיין כלה,
 וואָס האָט אַ רויטן טאַטע. וואָרן די רויטע זענען לויטער שמד-שטיק. נאָר אויב
 דו וועסט יאָ חתונה האָבן מיט אַ מיידל פון אַ רויטן, און דו וועסט שפעטער האָבן,
 חלילה, צרות, דעמאָלט זאָלסטו דיך באַראַטן דייקע מיט אַ רויטן ייד. ער וועט
 דיר שוין זאָגן, וואָס צו טון.“

אין גיכן איז דער פּאָטער געשטאַרבן. ס'איז אַריבער נאָך דעם אַ צייט,
 און דער זון האָט חתונה געהאַט מיט אַ מיידל, און טאַקע פון אַ רויטן. דער שווער
 האָט אים צוגעזאָגט נדן און צען יאָר קעסט, און אַלץ איז געווען גוט און וואויל.
 צען טעג נאָך דער חתונה רופט דער שווער צו זיין איידעם און זאָגט צו
 אים: „מיין קינד, איך וויל, אַז דו זאָלסט וויסן, אַז אַ טאָג איז ביי מיר אַ יאָר
 און אַזוי ווי דו האָסט חתונה געהאַט מיט צען טעג צוריק, מיינט עס דאָך, אַז
 דו האָסט שוין געגעסן ביי מיר צען יאָר קעסט, טאָ נעם דיר איצט דיין ווייב און—
 גייט אייך געזונטערהייט.“

דער איידעם איז געבליבן געפלעפט. ער איז אַרויס אין גאַס אַ פאַרטראַכטער
 און אַ פאַרצאָגטער. נאָר באַלד האָט ער זיך דערמאָנט, אַז דער פּאָטער האָט אים
 אַנגעזאָגט, אַז ווען ער וועט זיין אין אַ צרה, זאָל ער זיך באַראַטן מיט אַ רויטן
 ייד. ווי ער גייט אַזוי, דערזעט ער אין גאַס אַ ייד מיט אַ רויטער באַרד. שטעלט
 ער אים אָפּ, און מיט טרערן אין די אויגן נעמט ער אים דערציילן זיינע צרות.
 זאָגט דער ייד: „נישט געדאָגהט, יונגערמאַן. גיי אַריבער צום רב און זאָג אים,
 אַז דו ווילסט אָפּטן דיין ווייב. דו וואוינסט שוין מיט איר צען יאָר, און האָסט
 נישט מיט איר קיין קינדער. און דער דין איז, אַז מע וואוינט מיט אַ ווייב צען
 יאָר, און מ'האָט נישט קיין קינדער מיט איר, דאַרף מען זי גטן. דערצייל אייך
 דעם רב די גאַנצע מעשה מיט די צען יאָר קעסט. דו וועסט זען, סע וועט זיך
 אַלץ אויסלאָזן צום גוטן.“

דעם איידעם איז געפעלן דער איינפאַל. ער איז גלייך אַריבערגעגאַנגען צום
 רב און האָט אים דערציילט די מעשה פון אלף ביז תיו.

דער רב האָט גלייך געשיקט נאָכן שווער, און ער זאָגט צו אים: „דיין איידעם וויל אָפּגטן דיין טאָכטער, ווייל לויטן יידישן דין, אַז מע וואוינט מיט אַ ווייב צען יאָר, און זי האָט נישט קיין קינדער, דאַרף מען זי גטן.“ „סטייטש, וואָס הייסט?״ צעשרייט זיך דער שווער. „ס'איז דאָך ערשט צען טעג נאָך דער חתונה.“

„יא, אמת טאַקע,״ זאָגט דער רב. „נאָר אַזוי ווי ביי דיר איז דאָך אַ טאָג— אַ יאָר, דאַרף דיין איידעם לויטן דין אָפּגטן דיין טאָכטער.“ דער שווער האָט זיך אַרומגעקוקט וואָס פאַר אַ צרה ער האָט דאָ אַנגעאַרבעט, האָט ער איבערגעבעטן זיין איידעם און צוגעזאָגט, אַז ער וועט שוין האַלטן זיין וואָרט.

ער האָט געוואונען דעם דין-תורה

אַ יונגערמאַן—א וואויל-לערנער מיט אַ הדרת-פנים, האָט זיך פאַרגלוסט צו ווערן אַ רבי און פירן טיש. האָט ער זיך צוגענומען אַ שמש, האָט זיך אָנגעטון אַ פייער זשופיצע מיט קורצע פלודערן און ווייסע זאָקן, און האָט זיך אַרויסגעלאָזט איבער דער מדינה.

איננאָל קומט ער אין אַ שטעטל אַריין, הערט ער דאָרט, אַז מע נעמט צום פריזיוו, און יונגעלייט זענען, נעבעך, אָפּגעקאַכט. דער דאָקטער איז אַ שטרענג-גער, און נעמט בשום אופן נישט קיין לאַפּקע-געלט. אַז יידן דערהערן, אַ רבי איז געקומען צו פאַרן, האָט מען אָנגעהויבן לויפן צו אים מיט קוויטלעך, און מיט בקשות און געוויינען.

יענעם שבת צו שלוש-סעודות האָט דער יונגערמאַן געמאַכט אַ גוטן לחיים און האָט געזאָגט תורה. אין מיטן האָט אים גענומען שלעפּערן, און ער האָט איינגעדרימלט. דער עולם האָט פאַרשטאַנען, אַז עפעס מוז זיין דערביי, און קיינער האָט זיך נישט דערוועגט אים צו וועקן.

ס'איז אַריבער אַ פאַר מינוט, כאַפט זיך אויף דער יונגערמאַן און פאַרשטייט גלייך, אַז ער איז אַריינגעפאַלן; אין מיטן זאָגן תורה שלאַפט ער גאָר! נאָר קיין נאָר איז ער נישט געווען, קומט ער באַלד צו זיך און זאָגט: „יידן, ווייסט איר וואו איך בין געווען? איך האָב געהאַט מיט פּאַניען אַ דין-תורה אין הימל פאַר דער פּמליא-של-מעלה. וואָס וויל מען פון יידן?—האָב איך געשריגן. פאַרוואָס נעמט ער יידן, צו זיין זעלנער, אַז זיי זאָלן מוזן עסן טרפות און מחלל-שבת זיין?—אַז מ'האַט געהערט מייע טענות און מענות, האָט די פּמליא געפּסקנט, אַז איך בין גערעכט, און איך האָב דעם דין-תורה טאַקע געוואונען! געוואונען... נאָר פּאַניע גב וויל נישט האַלטן דעם פּסק-דין.“

אַ ברודער, און מ'האַט נישט קיין איינזעעניש מיט אים

ביידע זענען געווען ליבלעכע ברידער, און ביידע האָבן געוואוינט אין דעם-זעלבן שטעטל. נאָר דעם יונגערן האָט דאָס מזל צוגעשפּילט, און וואָס ער האָט געטון, האָט ער מצליח געווען. ביסלעכווייז איז ער געוואָרן רייך, און האָט זיך

געקויפט הייזער און געשעפטן. דעם עלטערן איז געגאנגען מיט דער פוטער אראפ, און ער איז געבליבן אן ארימאן. ער האט געהארעוועט מיטן שווייס פון זיין פנים, און האט קוים אויסגעשלאגן א שטיקל ברויט פאר ווייב און קינדער. אז ס'איז געקומען דער ווינטער, האט דער ארימער ברודער גענומען א האק און א זעג און איז געגאנגען האקן האלץ ביי באלעבאטים. איינמאל שטייט ער אזוי אין מארק, מיט דער האק און זעג אפן אקסל, און ווארט אף א פארדינסטל. ווי ער שטייט אזוי, קומט אן זיין יינגערער ברודער, דער גביר, און זוכט האלצהעקערס. ער האט געקויפט עטלעכע שוכעס האלץ, וויל ער, מע זאל עס צעזעגן און צעהאקן. טראכט דער עלטערער: וואס דארף ער גיין ארבעטן צו פרעמדע, אז דער אייגענער ברודער דארף האלצהעקערס? גייט ער מיט נאך אנדערע האלצ-העקערס ארבעטן ביי זיין ברודער. אפגעארבעט דעם טאג, באצאלט דער גביר יעדן איינעם וויפיל מ'האט זיך באדונגען. נאך אז סע קומט צום ארימען ברודער, גיט ער אים מיט א פערטעלע ווינציקער. קוקט דער ארימער האלצהעקער אף דעם געלט, און זאגט: „וואס איז דאס, ברודער? פארוואס קומט מיר עפעס ווינציקער?“ „וואס הייסט?“ זאגט דער גביר. „דו ביסט דאך מיינער א ברודער, מעגסטו האבן איינזעעניש מיט מיר, און נישט רייסן א פאס ווי די אנדערע.“

דעם גבאים שטול אין גן-עדן שטייט נאך אלץ ליידיק

אין שטעטל איז געווען א גבאי-צדקה. ער האט געדארפט אכטונג געבן, אז די צדקה, וואס מע זאמלט צונויף אין שטאט, זאל אויסגעטיילט ווערן צווישן די ארימע און גויטבאדערפטיקע מיט יושר און בדרך כבוד. זען, מע זאל, חלילה, קיינעם נישט קרוידען און קיינעם נישט מבייש זיין. דערדאזיקער גבאי איז געווען אן ערלעכער ייד. אז נישט וואלט מען אים דאך נישט אויסגעקליבן פאר גבאי-צדקה. נאך איין חסרון האט ער געהאט: ער האט נישט גוט אכטונג געגעבן און האט קיינמאל נישט געוואלט אפגעבן קיין חשבון פון די געלטער. אזוי איז אריבער א צייט. קיינער האט דעם גבאי גארנישט ניט געזאגט. אפילו נישט דער רבי. מע וועט דאך נישט נעמען און מבייש זיין א ייד. איינמאל איז אין שטעטל אריין געקומען צו פארן א גרויסער גביר—א סוחר. שבת האט מען געגעבן דעם סוחר א שיינע עליה, און ער האט מנדר געווען אף צדקה פאר די ארימע, הונדערט רובל האט ער מנדר געווען. שבת-צו-נאכטס, באלד נאך הבדלה, האט זיך אויפגעהויבן דעם רבס זון און איז אריבערגעגאנגען צו דעם סוחר אין זיין אכסניה נאך די הונדערט רובל. גע-קומען, זאגט אים דער סוחר, אז אט ערשט, איידער ער איז אריינגעקומען, איז ביי אים געווען דער גבאי-צדקה, האט ער אים געגעבן דאס געלט. דעם רבס זון האט דאס פארדראסן. ער האט ביי זיך אין הארץ שוין לאנג געהאט תרעומות אף דעם גבאי. איז ער געקומען צום פאטער מיט טענות. ער האט נאך געוואלט, אז דער רב זאל דעם גבאי מאכן פאר אויס קאפעליטש-מאכער.

דער רב הערט אויס דעם זון, שווייגט, וואָרן ער ווייסט דאָך, אַז דער זון איז גע-
רעכט, נאָר צום סוף זאָגט ער צו אים: „מיין קינד, די הייליקע ספרים זאָגן, אַז
פאַר אַ גבאי־צדקה, וואָס טוט זיין אַרבעט געטריי און בשלמות, שטייט אַנגעגרייט
אַ שטול אין גן־עדן. נאָר ביז היינט שטייט דער שטול ליידיק. ווילסטו איצט, אַז
אונזער גבאי־צדקה זאָל זיצן אָף דעם שטול? זאָל דער שטול שוין בעסער ווייטער
בלייבן ליידיק.“

אַ חכם—אַ רב

אין אַ שטעטל איז געווען אַ רב, אַ למדן, יום־ולילה איז ער געזעסן און
האַט געלערנט. ער האָט געלערנט, און זיין ווייב, די רביצין, האָט זיך אָפגעגעבן
מיט פרנסה־זאַכן. מחמת פון די רבנישע שכירות, וואָס קהל האָט געצאָלט דעם רב,
האַט קוים געסטאַיעט אָף קאַשע מיט וואָסער.

האַט אָבער דערדאָזיקער רב געהאַט אַ חסרון; אַז באַלעבאַטים זענען אַמאָל
אַריינגעקומען, מיישב צו זיין זיך וועגן שטאַטישע ענינים, האָט ער געהאַט אַ
שוואַכקייט צו פאַררעדן זיך וועגן אייגענע זאַכן, וועגן זיין ווייבס פרנסה און
וויפיל זי פאַרדינט.

די רביצין האָט געהאַט פון דעם עגמת־נפש. צו וואָס דאַרף קהל וויסן וויפיל
זי פאַרדינט? קהל דערלייגט עפעס צו דעם? האָט זי אָפגערעדט מיטן רב, אַז ווען
ער וועט זיצן מיט מענטשן, און זי וועט הערן, אַז ער פאַררעדט זיך וועגן זאַכן,
וואָס מע דאַרף נישט, וועט דאָך נישט פאַסן, אַז זי זאָל זיך אַריינמישן און מאַכן
אַ סוף צום שמועס. וועט זי בלויז צוגיין און זאָגן: „מיין מאַן, זיי מוחל און גיב מיר
די שליסלען פון אַלמער.“—דעמאָלט זאָל ער פאַרשטיין, אַז ער דאַרף בייטן דעם
שמועס. אָפגערעדט איז אָפגערעדט.

אינמאָל, אַ שבת־צו־נאַכטס, זיצן עטלעכע באַלעבאַטים ביים רב אין שטוב,
מע טרינקט אַ גלעזל וואַרעמס און מע רעדט. האָט זיך דער רב אַביסל צעוואַרעמט
און אַנגעהויבן דערציילן פון דער רביצינס מסחר. אַז די רביצין האָט דאָס דער־
הערט, גייט זי צו און זאָגט: „זיי מיר מוחל, מיין מאַן, אפשר ווייסטו, וואו עס זענען
די שליסלען פון אַלמער?“

גיט דער רב אַ קלאַפ אין טיש און זאָגט: „הערט, רבותי, איר זיצט דאָך דאָ
אַ גאַנצן אַוונט, האָט איר געהערט, אַז איך זאָל האָבן גערעדט עפעס נאַרישקייטן?“

די גבירנטע פאַרזיכערט זיך מיט אַ שטול אין גן־עדן

אַ רייכע באַלעבאַסטע—אַ בעל־גאוהניצע, האָט געהאַט ביי זיך אין שטוב
אַ דינסט, אַ פרומע ערלעכע יידינע. וואָס די יידינע האָט פאַרדינט, האָט זי צע־
טיילט אָף צדקה, און האָט געהאַלפן אַרימע קימפעטאַרינס און קראַנקע מענטשן.
די יידינע, כאַטש אַ פשוטע דינסט, האָט געהאַט אַ שם אין שטעטל. מ'האַט
גערעדט פון איר גוטסקייט און אָפגעהיטקייט. און אַלע זענען געווען זיכער, אַז
איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר, ווען איר שעה וועט קומען, וועט זי האָבן
אַ גילדענעם שטול אין גן־עדן.

עס זענען אריבער יארן. אז די באַלעבאַסטע איז געוואָרן אַלט, האָט זי גענומען טראַכטן פון איר לעבן, און ווי ווינציק גוטס זי האָט געטון אין פאַרגלייך מיט די מעשים-טובים פון איר דינסט. זי האָט פשוט מורא געהאַט פאַר דעם גיהנום און האָט אָנגעהויבן מקנא זיין איר דינסט, די יידינע.

איינמאַל רעדט זי מיט דער דינסט און שטייט צו איר צו, אז זי זאָל איר פאַרקויפן איר גילדענעם שטול, וואָס זי וועט זיכער קריגן אין גן-עדן איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר. די יידינע האָט קודם נישט געוואָלט הערן פון אַזאַ זאַך ווי פאַרקויפן דעם גילדענעם שטול. נאָר אז די באַלעבאַסטע איז צו איר צוגעשטאַנען נאַכאַמאַל און ווידעראַמאַל, האָט זי נאַכגעגעבן און מסכים געווען. זי האָט זיך געטראַכט: גיי קריג דיך מיט אַ באַלעבאַסטע! און צוריקגערעדט: פאַראַן אזוי פיל אַרימע און קראַנקע אין שטעטל. אז זי וועט קריגן געלט, וועט זי זיי קענען העלפן. די לעבעדיקע זענען בילכער.

די באַלעבאַסטע און די יידינע זענען אַריין צום רב, האָבן אים דערציילט די גאַנצע מעשה, און מ'האַט געשריבן אַ כתב, אז די יידינע פאַרקויפט דער באַלע-באַסטע איר גילדענעם שטול אין גן-עדן פאַר אַזויפיל און אַזויפיל מזומן געלט. עס איז ווידער אַריבער אַ צייט, און די באַלעבאַסטע איז געוואָרן קראַנק און געשטאַרבן. אז זי איז געקומען אָף יענער וועלט, איז זי געאַנגען גלייך צום גן-עדן און האָט פאַרלאַנגט, אז מע זאָל איר געבן איר גילדענעם שטול. און זי האָט דערציילט, אז זי האָט ביי דער און דער יידינע, וואָס איז געווען ביי איר אַ דינסט, געקויפט, לויט דעם דין נאָך, איר גילדענעם שטול.

מ'האַט אָנגעהויבן צו זוכן אין די פּאַפּירן, ערשט, ס'איז אמת. מ'האַט געפונען אַ כתב מיט דער חתימה פון דער יידינע, און דער כתב ווייזט, אז זי האָט פאַרקויפט דער באַלעבאַסטע איר גילדענעם שטול.

מלאכים האָבן גלייך געבראַכט דעם שטול און מען האָט אים געגעבן דער באַלעבאַסטע. ס'איז דאָך איר שטול. די באַלעבאַסטע האָט זיך דערפרייט. זי האָט געכאַפט דעם שטול און זיך געלאָזט גלייך צום טויער פון גן-עדן. נאָר פּאַוואַליע, ווי נאָר זי איז צוגעקומען צו דער שוועל, זי גיט אַ קוק, מע פאַרשטעלט איר דעם וועג. וואָס איז? פאַרוואָס לאָזט מען זי נישט אַריין? זי האָט זיך דאָך געקויפט אַ גילדענעם שטול!?

„יאָ,“ זאָגט מען איר, „אַ שטול קען מען זיך טאַקע קויפן פאַר געלט, נאָר אַ פּלאַץ מוז מען זיך אַליין פאַרדינען מיט טון מעשים-טובים.“ טראַגט זיך, נעבעך, די געוועזענע גבירנטע אַרום מיט איר גילדענעם שטול און האָט אים נישט וואו אַנידערצושטעלן.

די גבירנטע פאַרזיכערט זיך מיט ברויט אין גן-עדן

אַ גבירנטע האָט געהאַט אַן אַרימע שכנה, אַ וואוילע יידינע, צו וועמען זי איז אַפט אַריינגעקומען. איינמאַל, אַ פרייטאָג, זעט די גבירנטע ווי די שכנה נעמט אַרויס די חלה און דאָס ברויט פון אויוון, קלויבט נאָך דעם אויס אַ ברויט און אַ חלה און לייגט זיי אַוועק אין אַ זייט. פרעגט די גבירנטע, פאַרוואָס זי

לייגט עפעס אוועק אין א זייט א חלה און א ברויט. זאגט די ארימע שכנה, אז דאס גרייט זי זיך אן אף איבער הונדערט און צוואנציק, אז ווען זי וועט קומען אף יענער וועלט, זאל זי דארט האבן וואס צו עסן.

„ס'איז טאקע א גלייכע זאך,“ זאגט די גבירנטע. „פון היינט-מאל-אן וועל איך יעדע וואך אויך אוועקלייגן א ברויט און א חלה, וועל איך אויך זיין פאר-זאגט מיט גוט ברויט אף יענער וועלט.“

נאך שבת איז זי אריבערגעגאנגען צו א סטאליער און האט ביי אים בא-שטעלט, אז ער זאל איר מאכן א גרויסן קאסטן. זי האט זיך באדונגען מיט אים, און דער סטאליער האט זיך געשטעלט מאכן דעם קאסטן.

אין עטלעכע טעג ארום ברענגט דער סטאליער דעם קאסטן. די גבירנטע האט דעם קאסטן אוועקגעשטעלט אין קיך, און יעדן פרייטאג, ווען זי האט געבאקן ברויט און חלה, האט זי גענומען צוויי חלות און צוויי ברויטן און האט אהין אריינגעלייגט. זי איז דאך א גבירנטע, דארף זי האבן צוויי מאל אזויפיל צו עסן. עס זענען נאך דעם אריבער יארן. די צוויי שכנות זענען געווארן אלט און זענען געשטארבן.

ביידע זענען געקומען אף יענער וועלט, און זיי זענען דארט ווייטער געווען שכנות. ווארן אף יענער וועלט איז אזוי ווי דא, אף דער וועלט. אז ס'איז גע-קומען צום עסן, האט מען דער ארימער שכנה דערלאנגט פרישע חלה און ברויט. דער גבירנטע האט מען געגעבן צו עסן פארשימלטע חלה און פארטריקנט ברויט. פרעגט זי: „וואס הייסט? ווי אזוי איז דאס? איך האב מיר אנגעגרייט גוטע חלה מיט ברויט, און איצט גיט מען מיר פארשימלטע און פארדארטע, און דער ארימער שכנה גיט מען פרישע חלה מיט ברויט!“

זאגט מען איר: „וואס חידושט איר אייך? מען גיט אייך דאס, וואס איר האט אייך אנגעגרייט. דער ארימער יידינע גיט מען פרישע חלה און ברויט, ווייל זי האט נישט געלייגט אין קאסטן. יעדן פרייטאג, ווען זי האט אראפגענומען א חלה און א ברויט, האט זי דאס געגעבן צו ארימע מענטשן, וואס האבן זיך גענייטיקט אין דעם. איצט גיט מען איר דאס צוריק. אבער איר האט די חלה און ברויט, וואס איר האט אראפגענומען יעדן פרייטאג, געלייגט אין קאסטן אריין. זענען זיי דארט פארשימלט געווארן. עסט איר דעריבער איצט פארשימלטע חלה און ברויט.“

זי בענטשט זיך אליין

צוויי שוועסטער זענען זיי געווען. איינע אן ארימע, און די אנדערע א רייכע. אז די ארימע שוועסטער קומט צו דער רייכער, נעמט זי די רייכע שוועסטער אויף אין קיך און דערלאנגט צום טיש א שטיקל ברויט מיט הערינג.

גייט אריבער א צייט און גאט העלפט—און די ארימע שוועסטער ווערט אויך רייך. ווערט זי שוין ביי דער רייכער א געהויבענער גאסט. אז זי קומט צו גיין, נעמט מען זי אויף אין סאליע. מען דערלאנגט צום טיש איינגעמאכטן, אלערליי פוטער-געבעקס און טייערע פרוכטן.

די רייך געווארענע פארוזכט אן איינגעמאכטס, באלעקט זיך און זאגט:

„געבענטשט זאלן זיין מיינע גערטנער!“ זי פארזוכט דאס פוטער־געבעקס און ווינטשט זיך: „געבענטשט זאלן זיין מיינע קיז!“ זי נעמט אַ פרי, עסט און קוויקט זיך: „געבענטשט זאלן זיין מיינע סעדער!“

די רייכע שוועסטער, די, וואָס איז שטענדיק געווען רייך, הערט און פאַר־שטייט נישט: אַנשטאַט זי זאָל איר צוואוינשן עפעס, בענטשט זי גאַר זיך אַליין! זאָגט זי צו איר: „שוועסטער לעבן, איך בין דיך מכבד מיט אַזעלכע טייערע זאַכן, איינגעמאַכטן און געבעקסן און פירות. דו עסט און קוויקסט דיך מיט זיי, און אַנשטאַט איך זאָל הערן פון דיר אַ גוט וואָרט, הער איך נאָר, ווי דו בענטשסט דיך אַליין!“

זאָגט די געוועזענע אַרימע: „וואָס פאַרשטייטו דאָ נישט, שוועסטער? ווען איך בין געווען אַרים, האָסטו מיך אויפגענומען אין קיך מיט אַ שטיקל ברויט און הערינג. נאָר איצט, אַז איך בין רייך און האָב גערטנער און בהמות, נעמסטו מיך אויף מיט אַלעם גוטס, און דו וויסט גאַר נישט וואָס צו טון מיט מיר. ווינטשט איך מיר דעריבער, אַז געבענטשט זאלן זיין מיינע גערטנער און בהמות. וואָרן ווען נישט זיי, וואָלט איך דאָך, חלילה, ווייטער געזעסן אין קיך און גע־געסן ברויט מיט הערינג.“

דאָס טעפל האָט זיך געקעלט

אין אַ שטעטל זענען געווען צוויי שכנות, אַ שטוב לעבן אַ שטוב. נאָר איינע איז געווען אַ רייכע, אַ גבירנטע, און די אַנדערע איז געווען געבעך אָן אַרימע יידינע. די רייכע איז געווען אַ נאַרישע באַלעבאַסטע מיט אַ פאַרריסענער נאָז. משה גרויס ביי זיך: קוק מיך אָן און ריר מיך נישט אָן! זי האָט די אַרימע נישט געוואָלט קענען, און האָט איר אויך קיינמאַל נישט געוואָלט העלפן מיט גאַרנישט ניט, אַפילו נישט מיט עפעס, וואָס איז ווערט אַ בענדל פון אַ שוך. די אַרימע איז געווען אַ מבין אַף איר. נאָר אַ דאַגה האָט זי! וואָס האָט זי מיט איר? זי גייט זי נישט אָן.

נאָר איינמאַל האָט די אַרימע זיך גענייטיקט אין עפעס אַ טעפל. איר ווייסט דאָך, סע מאַכט זיך אַמאָל, מע דאַרף עפעס האָבן און מ'האַט נישט. גייט זי אַריין צו דער גבירנטע און בעט זי, אַז זי זאָל איר אַנטלייען דאָס טעפל. דער מאַן אירער איז פלוצים פאַרשלאַפט געוואָרן, וויל זי אים אַפּקאַכן אַ יאַיכל, נאָר איר טעפל האָט זיך ביי איר צעבראַכן.

„אַ געזונט אַף אייך, דבורה־לעבן.“ זאָגט זי צו דער גבירנטע. „איך וועל עס אייך מאַרנן צוריק אַריינברענגען.“ די גבירנטע האָט אַוועקגענומען די האַנט פון האַרץ און האָט איר געליגן דאָס טעפל.

דערווייל איז דער אַרימער עפעס איינגעפאַלן. און אַף מאַרנן, ווען זי ברענגט דער גבירנטע אַפּ דאָס טעפל, גיט זי איר נאָך אַ טעפעלע צו דערצו. קוקט די גבירנטע און פאַרשטייט נישט: וואָס איז דאָס?

„געזונט זאָלט איר מיר זיין, דבורה־לעבן.“ זאָגט די אַרימע. „וואָס חידושט איר אייך? איר הערט אַ מעשה: איך שטיי מיר אויף היינט אין דער פרי, איך גיב

א קוק, דאָס טעפל האָט זיך געטעפלט און האָט געהאַט אַ טעפעלע. אַט עלעהיי ווי אַ קעלבּל קעלבּט זיך, להבדיל. דאָס טעפעלע געהערט דעריבער צו אייך. „אן אַרנטלעכע שכנה, טראַכט די גבירנטע, און זי ווערט גאַר אַן אַנדער מענטש, און רעדט און שמועסט.

אין אַ וואָך אַרום קומט די אַרימע און בעט זי, זי זאָל איר לייען די קופערנע פּאַן. ס'האָט זיך איר געמאַכט צו קויפּן אַ קאַרפּ—אַ מציאה. דאַרף זי אָף צו קאַכן אים אַ גרעסערע כלי, די גרויסע פּאַן. טראַכט די גבירנטע; מע דאַרף איר לייען. זי איז דאָך אַזאַ וואוילע יידינע. אפשר וועט זיך די פּאַן ביי איר אויך קעלבּן? און זי האָט טאַקע ריכטיק געטראַפּן. אַפּן אַנדערן טאַג קומט די אַרימע און ברענגט איר אַפּ די פּאַן מיט אַ שטיק פּיש און מיט נאָך אַ פענדעלע צו דערצו. די פּאַן האָט זיך געפענדלט, געקעלבּט. געהערט דאָס פענדעלע צו איר, צו דער גבירנטע.

„ס'אַראַ מזלדיקע שכנה“ טראַכט די גבירנטע. „אַלץ קעלבּט זיך ביי איר!“ און זי איז אין זיבעטן הימל פון גליק. פאַרשטייט זיך, אַז זי זאָגט פון דעם קיינעם נישט. אַפילו נישט דעם מאַן. אָף אַזויפיל איז זי נאָך קלוג גענוג. וואָס דאַרף זי רעדן? דערווייל גייט ווידער אַריבער אַ וואָך, און די שכנה קומט ווידער עפעס לייען. דאָס מאַל וויל זי די זילבערנע טאַץ. סע דאַרפּן קומען צו איר מחותנים אַנקוקן איר טאַכטער, די כלה־מויד, איז שענער צו דערלאַנגען כיבוד אָף אַ זילבערנער טאַץ.

„מע דאַרף איר לייען.“ טראַכט די גבירנטע. „סע קען דאָך זיין, אַז די טאַץ וועט זיך קעלבּן, וועט זי האָבן אויך אַ קליינע זילבערנע טאַץ. די אַרימע שכנה איז דאָך אַזאַ מזלדיקע!“ און זי האָט איר געגעבן די טאַץ.

אַפּן אַנדערן טאַג—די שכנה ווייזט זיך נישט. שוין אַוועק באַלד דער טאַג, און די שכנה ברענגט נישט די טאַץ. טראַכט די גבירנטע; מסתם האָט זיך די טאַץ נאָך נישט געקעלבּט. זי וועט צוואוואַרטן. נאָר סע גייט אַריבער נאָך אַ טאַג און נאָך אַ טאַג און די שכנה ווייזט זיך נאָך אַלץ נישט. קיין סלוך און קיין דוך. איז די רייכע זיך מטריח און גייט אַריין צו איר, אַפּנעמען די זילבערנע טאַץ. זי זאָגט נישט גלייך צוליב וואָס זי איז געקומען, נאָר מע רעדט ביז מען דעררעדט זיך. „אַי, וואָס ווייסט איר, דבורה־לעבּן!“ זאָגט די אַרימע. „איך האָב נישט געהאַט קיין האַרץ צו קומען, אַנצוואַגן אייך די שלעכטע בשורה. די טאַץ איז, נעבעך, געשטאַרבן. איך האָב זי אַליין מקבר געווען.“

„כאַנצע־קרוין, וואָס רעדט איר?“ זאָגט די גבירנטע אַ דערשראָקענע. „ווי אַזוי קען אַ טאַץ שטאַרבן?“

„וואָס הייסט ווי אַזוי, דבורה־לעבּן? אַז אַ טאַפּ קען זיך טעפלען, און אַ פּאַן קען זיך קעלבּן, קען אַ טאַץ שטאַרבן.“

זי האָט זיך קוים איינגעבעטן ביי אים

אין אַמאָליקן רוסלאַנד און פּוילן האָבן פּאַקן־טרעגערס אַרומגעטראַגן צו פאַרקויפּן פּאַר די ימים־נוראים לוחות. דאַרט, אין לוח, איז געווען פאַרשריבן

ווען סע פאלן אויס די יידישע יום-טובים און תעניתים. דאָרט האָט מען אויך געקענט געפינען ווען און וואו סע וועלן זיין יערידיים, און אָפילו וואָס פאַר אַ פּאַגאַדעס און וועטערן סע וועלן זיין יעדן חודש און יעדע וואָך פון יאָר האָט מען דאָרט געקענט זען.

איינמאָל באַגעגנט אַ יידינע דעם פּאַקן-טרעגערס ווייב אין מאַרק. צערעדט מען זיך, און די יידינע זאָגט: „זעט נאָר, איך בעט אייך, אייער מאַן האָט נישט געטראָפּן. מיר האָבן געקויפט ביי אים אַ לוח, שטייט דאָרט פאַרשריבן, אַז היינטיקע וואָך וועט זיין אַ זאַווערוכע, און דאָ גיט אַ קוק ס'אַראַ שיינע טעג מיר האָבן איצט, אַ דאַנק דעם, וואָס אויבן.“

„וואָס פאַרשטייט איר נישט?“ זאָגט דעם פּאַקן-טרעגערס ווייב, „איך האָב מיך קוים מיט צרות איינגעבעטן ביי מיין מאַן, אַז ער זאָל אָפּלייגן דעם שטורעם מיט די רעגנס אָף אַן אַנדערשמאַל, ווייל דעם חודש דאָרף מיין טאָכטער געלעגן ווערן!“

די קייסערין פֿון ווילנע

אַן אַרימע אַלמנה איז זי געווען, און זי האָט געהאַט אַן איינציק קינד, אַ יינגל. אַז עס זענען אַריבער יאָרן און דאָס יינגל איז אונטערגעוואקסן און גע-וואָרן גרויס, איז פאַר אים געקומען די צייט צו שטעלן זיך צום דינסט. און אַזוי ווי די מוטער איז געווען אַן אלמנה, און דער זון—אַ בן-יחיד, איז ער, לויט דעם געזעץ, געווען פריי פון מיליטער. נאָר די רייכע באַלעבאַטיים, וואָס האָבן געהאַט זינדלעך אין מיליטער-עלטער, האָבן נישט גערוט. זיי האָבן שוין אַזוי געאַרבעט, אַז די קלויבערס צוזאַמען מיט די קהלשע קליאַמקעס האָבן איר צוגעשריבן דריי רייכע זינדלעך. דער אלמנהס זון האָט דעריבער פאַרלוירן זיין רעכט. אים האָט מען אָפּגעגעבן פאַר אַ זעלנער, און די דריי רייכע זינדלעך האָט מען באַפרייט.

דער אַלמנה איז געוואָרן ביטער און פינסטער. זי האָט אָנגעהויבן לויפן פון איין באַאַמטן צו אַ צווייטן. נאָר די רייכע טאַטעס האָבן אומעטום געשמירט און געגעבן כאַבאַר. האָט מען זיך צו איר געבעט און געוויינ נישט צוגעהערט. די אַלמנה איז אָבער נישט געווען קיין פאַרשלאָפענע יידינע און האָט נישט געשוויגן. זי האָט איינגעריסן וועלטן. זי האָט אָפּגעמאַכט ביי זיך, אַז אויב מע וועט דאָרפן וועט זי גיין צופוס ביז קיין פעטערבורג, צום צאַר אַליין.

אַז זי האָט געזען, אַז אַלע טירן זענען שוין פאַרהאַקט פאַר איר, האָט זי זיך איין שיינעם טאַג אויפגעהויבן און איז אַוועק צופוס קיין פעטערבורג. געקומען, האָט זי דאָרט דערלאָנגט אַ בקשה צום צאַר. די בקשה האָט זיך געלייענט אַזוי: „גרויסער און ליבער טאַטעלע פון ראַסע! איך בין אַן אַרימע אַלמנה, אַ מאַמע פון פיר זין. דריי פון זיי זענען שלעכט צו מיר, און זיי ווילן מיר נישט העלפן. נאָר בלויז איינער איז מיר געטריי און ער גיט מיר זיינע שווער-פאַר-האַרעוועטע פאַרדינסטן. פון דעם האָבן מיר זיך דערנערט און געלעבט. אָנ-מעלטן אָבער האָט מען אים צוגענומען צום מיליטער, און איך לייד איצט הונגער

און נויט. איך בעט דײך טאטעלע צאר, הייס אַז מע זאָל מיר באַפרייען מיין גע-
טרייען זון, און אַנשטאָט אים זאָל מען נעמען אין דינסט די דריי אנדערע זין מיינע.
דער צאר האָט איבערגעלייענט די בקשה, און איז געווען אַזוי געריט, אַז
ער האָט געהייסן, מע זאָל ברענגען צו אים די אַרימע אַלמנה.

אַז זי איז געקומען אין פּאַלאַץ, האָט זי זיך פּאַרנייגט פאַר דעם צאַר, האָט
אים געקושט די הענט, און האָט אים דערציילט די גאַנצע מעשה, ווי מ'האַט איר
צוגעשריבן דריי פרעמדע זין פון רייכע עלטערן. זי האָט גאַרנישט ניט פאַרהוילן
פון דעם אמת. זי האָט אים אויך דערציילט ווי אַזוי זי איז געגאַנגען צופּוס ביז
קיין פעטערבורג.

דער צאר איז נאָך מער געריט געוואָרן. ער האָט איר צוגעזאָגט, אַז איר
בקשה וועט דערפילט ווערן. און ער האָט איר געגעבן מתנות, און האָט געהייסן,
אַז מע זאָל זי אויסריכטן אַהיים מיט דער באַן. איר בן יחיד איז אַ וואָך נאָך דעם
באַפרייט געוואָרן פון דינסט, און די דריי רייכע זינדלעך האָט מען אָפּגעגעבן פאַר
זעלנער. דער יידינע האָט מען אין ווילנע שפּעטער אַ נאַמען געגעבן „די קייסע-
רינע“.

ער ברענגט דייטלעכע סימנים

אין שטעטל איז געווען אַ ייד, אַ גביר. ר' שלמה האָט ער געהייסן. ער איז
געווען אַ גרויסער סוחר און אַ גרויסער תלמיד־חכם. ר' שלמה האָט געהאַט
סמיכה אָף רבנות, נאָר ער האָט נישט געוואָלט זיין קיין רב. ער האָט בעסער גע-
וואָלט פירן מסחרים, איידער זיצן אָף אַ כסא־הרבנות.

דערדאָזיקער ר' שלמה איז געווען אַ מענטש מיט אַ שמיכל, און אַלעמאַל
מיט אַ ווערטל, אַ מעשה, יא, מעשות. ער האָט געוואָלדיק ליב געהאַט מעשות—
גוזמאות, נישט־געשטויגן, נישט־געפּלויגן, פון דעם סאַרט פון די רבה בר בר
חנאס מעשות, אַ קו איז געפּלויגן איבערן דאַך און האָט געלייגט אָן איי, זומער
אַוונט אין דער פרי איז אַ שניי געגאַנגען. אַט אַזעלכע מעשות. און יידן האָבן
שוין געוואוסט, אז ר' שלמה קומט פון אַ נסיעה, האָט ער נייע מעשות, און ס'איז
דאָ וואָס צו הערן.

אינמאַל, ס'איז געווען אין אַ מיטן זומער־טאָג, זיצט ר' שלמה מיט יידן,
און מע שמועסט, סע רעדט זיך אַזוי, מע שמועסט. ער שמועסט. ער איז דער
אינציקער, וואָס רעדט און דערציילט, און אַלע הערן. „איר הערט, יידן, איר
געדענקט דאָך אַוודאי ווי איך האָב פאַרלוירן מיין ליולקע?!“ הייבט ר' שלמה אָן
צו דערציילן אַ נייע מעשה. „ס'איז געווען צווישן פורים און פסח. איך בין דע-
מאַלט געפאַרן אָף אַ באַרקע, אַראָפּ וואַסער, קיין שקלאָוו. זיץ איך מיר אַזוי אָף
דער באַרקע, רייכער מיר מיין ליולקע און לייען מיר אַ בלאַט. די „הצפירה“ איז
דאָס געווען.

„ווי איך פאַר מיר אַזוי, מיטאַמאַל אַ זעץ. ס'האַט מיט מיר אַזאַ וואַרף געטון,
אַז די ליולקע איז מיר אַרויסגעפאַלן פון מויל און איך האָב מיך שיר איבער-
געקערט. וואָס האָט געטראָפּן? די באַרקע האָט זיך אָנגעשטויסן אין אַ קריע אייני.“

איר וויסט דאך, אין יענער צייט שווימען א סך קריעס אפן וואסער. ס'האט מיט דער באַרקע א וואַרף געטון, אַז איך בין שיר אַריין אין וואַסער. און איך גיב אַ קוק—מיין ליולקע ליגט שוין אַף דער קריע און שווימט זיך אַוועק. פאַרפאַלן! גיי יאָג דיך נאָך אַ קריע! נו, מילא, פאַרפאַלן איז פאַרפאַלן.

„אַנמלטן פאַר איך מיר צוריק, אַרויף וואַסער, פון שקלאַוו קיין אַרשע. טאַקע מיט דערזעלבער באַרקע. דער טאַג איז געווען אַ שיינער, אַ הייסער, אַ תּמוז־טאַג. און איך זיך מיר אַזוי אַף דער באַרקע און לייען מיר מיין בלאַט, דאַס־זעלבע בלאַט, די „הצפירה“. לייען און בין מיך מחיה; ס'אַראַ טייערע שרייבער! ס'אַראַ קלוגע קעפּ די שרייבער! מיטאַמאַל—אַ זעץ, אַז איך האָב מיך שיר איבער־געקערט. טאַקע אַזוי ווי פורים־צייט. איך גיב אַ קוק, מיין שיף האַט זיך אָנגע־שטויסן אין אַ קריע איין, טאַקע דיזעלבע קריע. און—זאַגט אייך וואַס איר ווילט—מיין ליולקע ליגט זיך אַף דער קריע, ווי זי וואַלט ערשט אַראַפּגעפאַלן.“

דער עולם הערט און צעלאַכט זיך: „ר' שלמה, ווי קען דאַס זיין אין מיטן תּמוז אַ קריע אפן וואַסער?“

„זעט איר דאָך, סע קען זיין!“ און ער נעמט אַרויס פון זיין בוזעם־קעשענע זיין לאַנגע ליולקע און ווייזט: „נאַט, זעט אַליין, אַט האַט איר זי, מיין ליולקע.“

ס'איז געווענדט פֿון וועמען אַ זאָך קומט

זיצט אַן עלטערער ייד אין אַ געזעמל מיט אַנדערע יידן און קלאַגט זיך: ער פילט, אַז די כוחות גייען אים ביסלעכווייז אויס. ער איז שוואַך, די קריזשעס ברעכן אים, נישט פאַר קיין גוטן ייד געדאַכט, זיינע אויגן זענען שוין אויך נישט אַזוי אַיִנאַי, און די פיס טוען אים וויי, אַז ער קען קוים אַרומגיין.

טרייסט אים אַ צווייטער ייד און זאַגט: „אַי, וואַס קלאַגט איר אייד, מיין פריינד? מיר זענען דאָך, ברוך השם, שוין נישט קיין יונגעלייט. ווי אַלט זענט איר, ביז הונדערט און צוואַנציק?“

„אַלט!“ גיט דער ערשטער פעסט אַ זאַג. „וואַס מיר אַלט? סך־הכל פינף און זיבעציק.“

„טאָ וואַס ווילט איר, קיין עין־הרע נישט?“ זאַגט דער אַנדערער. „דאַס איז דאָך שוין געשאַנקענע יאַרן. אַ מתנה פון זיין ליבן נאַמען.“

דער ערשטער ייד זיפצט אַן אומצופרידענער: „יאָ, געשאַנקענע יאַרן! אַ שיינע מתנה גיט ער אונז! איך וועל אייך זאַגן, איר פאַרשטייט: ס'איז געווענדט ווער ס'איז דער געבער. ווען דאַס וואַלט געקומען פון אַ בשר־ודם, איז ווי סע וואַלט געווען—וואַלט געווען גוט און וואויל. ווי זאַגט מען: אַ געשאַנקענעם פערד קוקט מען נישט אין די ציין. נאָר דאַס קומט דאָך פון גאַט, ברוך הוא, אַליין, פון אים, וואַס אים געהערט די גאַנצע וועלט און איר פולקייט מיט אַלע אוצרות און אַלע אייביקייטן, און וואַס איז אַליין גרויס און שטאַרק, און אים גע־הערט דאָך אונזער גאַנץ לעבן. אַז ער שענקט עפעס, דאַרף דאַס זיין אַן אַ פינ־טעלע. זיין מתנה דאַרף זיין אַזאַ, אַז מע זאָל קענען פון איר הנאה האָבן, און נישט מ'זאָל כסדר ליידן פון דעם.“

צו וואָס ער דאַרף די שילד

א ייד האָט געעפנט אַן אַכסניא אין שטעטל. פון פאַרנט, ביים אַריינגאַנג, האָט ער אויפגעשטעלט אַ גרויסע, שיינע שילד, און אויף דער שילד זענען געווען אויסגערעכנט אַלערליי טייערע פליישן און פישן און אַנדערע מאכלים, וואָס מע קען קריגן צו עסן אין דער אכסניה. נאָר אַז איר זענט אַריינגעקומען אינעווייניק און האָט זיך געהייסן דערלאַנגען די גוטע שפייזן, האָט מען אייך געזאָגט, אַז ס'איז נישטאָ. אָבער טאַקע גאָר נישט. אַפילו נישט קיין איינע פון זיי.

איינמאַל שטעלט זיך אָפּ פאַר דער אכסניא אַ ייד—אַ סוחר. ער איז גע- קומען פון אַ ווייטן וועג, און איז געווען גוט הונגעריק. אַז ער זעט די גרויסע, שיינע שילד מיט די אַלע אויסגערעכנטע מאכלים, דערפרייט ער זיך: גוט גע- טראָפן! ער איז זיכער געווען, אַז ער וועט דאַרטן קענען אָפּעסן אַ גוטן מאַלצייט. אַ קלייניקייט, נאָך אַזאַ לאַנגן וועג. גייט ער אַריין, וואַשט זיך און זעצט זיך אַנידער. דער באַלעבאַס דעקט פאַר אים דעם טיש, און דער סוחר הייסט זיך געבן דאָס בעסטע מאכל, וואָס ער האָט געזען אויפגעשריבן אָף דער שילד. זאָגט דער באַלעבאַס, אַז דאָס איז גראדע נישטאָ. הייסט דער סוחר זיך געבן דאָס צווייטע מאכל. זאָגט דער באַלעבאַס, אַז דאָס איז אויך נישטאָ. הייסט דער סוחר דערלאַנגען דאָס דריטע בעסטע מאכל. נאָר אויך דאָס איז נישט געווען. הכלל, וואָס פאַר אַ מאכל ס'איז געווען דערמאָנט אָף דער שילד, איז נישט געווען צו קריגן. זאָגט שוין דער סוחר: „נו, מילא, באַלעבאַס לעבן, דערלאַנגט וואָס ס'איז דאָ.“

און דער סוחר האָט געגעסן, וואָס מ'האַט דערלאַנגט. אַ ברירה האָט ער געהאַט?! ער איז דאָך געקומען פון אַזאַ ווייטן וועג, און ער איז געווען הונגעריק. אַז ער האָט אָפּגעגעסן, און ס'איז געקומען צום באַצאַלן, זאָגט דער סוחר: „איך וויל אייך עפעס פרעגן, באַלעבאַס, מאַכט מיר קלאָר—צו וואָס דאַרפט איר ביים טויער די גרויסע שילד מיט די אַלע אויסגערעכנטע גוטע מאכלים, אַז אינעווייניק איז גאָר נישט נישטאָ?“

דער באַלעבאַס נעמט צו דאָס געלט, שמייכלט און זאָגט: „פאַרשטייט איר מיך, ר' ייד, ווען איך וואָלט נישט געהאַט די דאָזיקע שילד מיט די אַלע אויס- גערעכנטע גוטע מאכלים פאַרן טויער, וואָלט איר אייך געווען אָפּגעשטעלט און אַריינגעקומען אַהער עסן? אַז איר האָט אָבער געזען די שילד, און די גוטע עסנס, וואָס דאַרט ווערן אויסגערעכנט, זענט איר אַריינגעקומען. און אַזוי ווי איר זענט געווען הונגעריק, האָט איר געגעסן, וואָס מ'האַט אייך דערלאַנגט. פאַר- שטייט איר שוין?!“

נישט ווער ס'איז אין דרויסן איז וויכטיק, וויכטיק איז ווער ס'איז אינעווייניק

אַ היימישער ייד פון פוילן איז אַמאַל געקומען צו פאַרן קיין פראַנקפורט. גייט ער איבער די גאַסן און זוכט אַ כשרן פּלאַץ, וואו מע זאָל קענען אַריינגיין און עפעס עסן אַ כשרן מאַלצייט. גייט דער ייד און קוקט אָף די שילדן איבער

די גאסטהייזער, זוכט אַ יידיש וואָרט, וואָס זאָל ווייזן, אָז דאָרט איז כשר. נו, איר קענט דאָך פראַנקפורט. טאַקע אַ יידישע שטאָט מיט אַ סך יידן, קיין עין־הרע נישט, נאָר מע דאַרף זיך שטאַרק היטן און זיין געוואָרנט, וואו מע גייט אַריין עסן. ס'איז דאָך עפעס אין טרייפּענעם דייטשלאַנד!

נאָר אַז מע זוכט—געפינט מען. דער ייד האָט איבער אַ טויער פון אַ גאַסטהויז דערזען אַ שילד מיט גרויסע אותיות: כ ש ר . און אָף דערזעלבער שילד איז אויפגעמאַלן משה רבינו מיט די לוחות אין די הענט. דאַרף מען נאָך אַ בעסערן סימן, אַז דאָס איז אַ כשרער פּלאַץ? דער ייד איז שטאַרק צופרידן און גייט אַריין.

ווי נאָר ער טרעט אַריבער די שוועל—ווערט אים גלייך קלאַר, אַז ס'איז אַ טעות. הינטערן בופעט זעט ער שטייט אַן אָפּגעפרעסענער מאַן, דער באַלעבאַס אַוודאי, אַן אַ סימן פון באַרד און פּיאַות—אַ גלוח, און צו דערצו נאָך אין הוילן קאַפּ. הכלל, ס'איז נישט דאָס, וואָס ער זוכט. נאָר אַזוי ווי ער איז שוין אינע־ווייניק, גייט ער צו צום בופעט און פרעגט דעם באַלעבאַס, צי דאָס איז אַ כשרער פּלאַץ. זאָגט דער באַלעבאַס: „וואָס הייסט? זעט איר דען נישט איבערן טויער אויפגעשריבן: כ ש ר , און לעבן אים הענגט משה רבינו מיט די לוחות?“

„יאָ!“ זאָגט דער ייד. „נאָר ווען איך וואָלט אייך געזען הענגען איבערן טויער, און הינטער דעם בופעט—משה רבינו, וואָלט איך געוואוסט, אַז דאָ איז כשר. נאָר אַזוי ווי איך זע א י י י בייים בופעט, און משה רבינו הענגט אין דרויסן, בין איך נישט זיכער.“

דער ייד רימט זיך עפעס צופיל

אין אַמאָליקן קאַלוואַריע יאָוועט זיך איין שיינעם טאַג אַן אורח בייים רב אין שטוב. וואָס וויל ער? ער איז אַ בעל־מגיה, וואָלט ער וועלן, דער רב זאָל אים לאָזן דורכקוקן די ספּרי־תורות אין זיין קלויז, זען, צי איז נישט אַ ערגעץ אַ טעות, חלילה, אָדער צי איז נישט ערגעץ אָפּגעריבן אַן אות. טראַכט דער רב: צו וואָס דאַרף מען דאָס? ער אַליין איז טאַקע נישט קיין בעל־מגיה, נאָר ער גיט גוט אַכטונג און האַלט אַן אויג אָף די ספּרי־תורות. מע דאַרף נישט, זאָגט ער. דער ייד לאָזט אָבער נישט אָפּ. מע טאָר קיינמאָל נישט זיכער זיין, טענהט ער. ער האָט שוין אַ סך מאל געפונען טעותן אין די ספּרי־תורות ביי די גרעסטע רבנים און גאונים. וואָס וועט דעם רבי אַרן, אַז ער וועט איבערקוקן? דעם רב איז דעם יידס באַרימער־נישט שטאַרק געפעלן. ס'האָט אים פאַרדראַסן אַביסל, וואָס אַ ייד רימט זיך אַזוי, און וואָס ער שטייט אַזוי צו מיט אַזאַ זיכערקייט. גיט ער זיך אַ זאָג: „יאָ, מע געפינט גרייזן! מ'האָט ביי זיך אַ מעסערל, גיט מען דאָ און דאָרט אַ קראַץ, און מע געפינט גרייזן.“

אַ רגע איז דער אורח געשטאַנען אַ געפלעפטער. נאָר ער קומט גלייך צו זיך און נעמט זיך פאַרענטפערן: ווער קראַצן, וואָס קראַצן? אַז ער האָט אַפילו נישט קיין מעסערל ביי זיך. טוט שוין דעם רב באַנג: ווער ווייסט אפשר אומזיסט חושד

געווען אן אַרימען ייד? ער דאַרף נעבעך אַוודאי פּרנסה, דעריבער שטייט ער אַזוי צו. און דער רב איז מסכים, אַז ער זאָל דורכקוקן די ספּרי-תּוּרוֹת.

פּרייטאַג בייטאַג באַווייזט זיך פּלוצים דער רב אין קלויז. ער האָט אויס-געזען צעטראַגן אַביסל. דרייט זיך אַרום אַהער און אַהין, גיט דאָ אַ טאַפּ, דאַרט אַ טאַפּ. מ'האַט באַשיינפּערלעך געקענט זען, אַז עפעס פעלט אים. פּרעגט אים דער בעל-מגיה: „רבי, האָט עפעס געטראַפּן, חלילה? איר ווילט מיר אפּשר עפעס זאָגן?“

„ניין, ניין,“ מאַכט דער רב. „ס'איז גלאַט אַזוי. באַשערט מיר עגמת-נפש. ס'איז ערב-שבת, איך דאַרף מיר אַרומשניידן די נעגל, און איך קען מיך בשום אופן נישט דערמאַנען, וואו איך האָב ערגעץ אַנידערגעלייגט דאָס מעסערל.“

„אַ מעסערל, רבי?“ זאָגט דער ייד. „נאָט אייך מיין מעסערל.“

„אַזוי?“ זאָגט דער רב, „איר האָט אַ מעסערל?!“

איי, די גרים !

אַ גוי האָט זיך אַמאָל מגייר געווען. ס'איז גראַדע געווען אין מיטן ווינטער. אַז ס'איז געקומען ראש-חודש שבט, איז ווי איר וויסט אַוודאי, טרינקט מען אין קלויז אַ לחיים. איז דאָס דעם גר געפעלן.

צוויי וואָכן שפּעטער איז געווען חמישה-עשר בשבט. האָט מען ווידער גע-טרונקען, און מ'האַט געגעסן אַרץ-ישׂראל פירות: באַקסער און טייטלען און מאַנדלען. ס'איז דאָך עפעס ראש-השנה לאילנות—ניי-יאָר ביי די ביימער! באַלד נאָך דעם איז ווידער ראש-חודש. ראש-חודש אָדר. טרינקט מען דאָך אַף דאָס ניין! גלייך דערביי איז פורים. דעמאָלט איז דאָך אַוודאי אַ מצוה צו טרינקען. טרינקט מען און מע טרינקט, און מען עסט המן-טאַשן און טייערע געבעקסן. דער גר האָט זיך שטאַרק פּאַסמאַקעוועט. אַי, ס'אַ טייערע זאָך ס'איז צו זיין אַ ייד! נאָך פורים איז פסח. איין סדר-נאַכט און נאָך אַ סדר-נאַכט. מע טרינקט די אַרבע כּוּסוֹת און מען עסט, און ס'איז פּריילעך. דעם גר איז גוט און וואויל.

נאָך פסח באַגעגנט זיך אונזער גר מיט זיינעם אַן אַלטן פּריינד, מיט אַ גוי. דערציילט ער אים ווי גוט ס'איז צו זיין אַ ייד. מ'האַלט אין איין עסן און טריב-קען. ראש-חודש טרינקט מען, פורים טרינקט מען, פסח האַלט מען אין איין עסן און טרינקען.

„אויב אַזוי, איוואָן,“ זאָגט דער גוי צום גר, „אפּשר ווער איך אויך אַ ייד?“

הכלל, דער אַנדערער גוי האָט זיך אויך מגייר געווען. און איידער וואָס ווען—איז שוין געווען אין מיטן זומער. סע רוקט זיך אַן דער חודש תמוז. ש ע ה ע ש ר ב ת מ ו ז פּאַסט מען, און אין ד י ד ר י י ו אַ כ ן עסט מען נישט קיין פלייש, און טרינקען טרינקט מען דאָך אַוודאי נישט. דערנאָך קומען ד י נ י י ן ט ע ג און ת ש ע ה - ב א ב. מע גייט אַרום פּאַרטרויערט, און מע פּאַסט ווידער. און משקה זעט מען דעמאָלט אפילו אין די אויגן נישט אַן. באַלד נאָך דעם איז אלול, און סע דערנענטערן זיך די ימים-נוראים. מע פּאַסט,

מע וויינט און מע זאגט סליחות. אפילו א פיש אין וואסער ציטערט דאך אין יענע טעג. וועמען ליגט אין זינען טרינקען?!

סע גייט אריבער א צייט, באגעגענען זיך די צוויי גויים. האט דער אנדערער א טענה. סטייטש, מיין פריינד? דו האסט מיר געזאגט, אז יידן האלטן אין איין עסן און טרינקען. צום סוף זע איך גאר, אז זיי האלטן אין איין וויינען און פאסטן. „ביסט גערעכט“, זאגט דער ערשטער גר. „זינט דו ביסט געווארן א ייד, האסטו אין גאנצן קאליע געמאכט.“

איצט ווייסט ער, אז ער האט גוט געציילט

אין שטעטעלע מאנאסטרישטש איז געווען א ייד, ר' יאנקל חסיד. ער האט געהאט א געוועלבל אין מיטן מארק, און איז זיך געווען א וואילער ייד, נישט קיין וויינער. וויפיל ער האט פארדינט—איז ער געווען צופרידן און האט געדאנקט השם־יתברך.

איך זאג, אז ער איז נישט געווען קיין פארוויינטע נשמה. יא, ער האט אפילו ליב געהאט צו מאכן אמאל א שפאס. ווארן ער האט געהאלטן, אז א ייד דארף זיין פריילעך. וואס־זשע פאר א שפאס האט ער אמאל ליב געהאט צו מאכן? דהיינו: אז א מארקזיצער איז צו אים אריינגעקומען אין געוועלבל און האט אים געבעטן, אז ער זאל אים אויסבייטן א ראניש, האט ער אויסגעביטן. נאר אנטשאט צו געבן פולע הונדערט גרייצער, ווי סע קומט פאר א ראניש, האט ער אלעמאל געגעבן מיט א פאר גרייצער ווינציקער.

דער מארקזיצער נעמט דאס פעקל גרייצערס און ציילט איבער איין מאל און נאכאמאל—סע שטימט נישט. ס'איז בלויז דא אכט און ניינציק גרייצער. עפעס גלייבט זיך נישט, אז ר' יאנקל חסיד זאל, חלילה, וועלן אפנארן. זאגט דער מארקזיצער. „ר' יאנקל, איר זאלט מיר טויזנט מאל מוחל זיין, איך האב שוין עטלעכע מאל איבערגעציילט דאס קליינגעלט, און סע שטימט נישט. ס'איז נישטא מער ווי אכט און ניינציק גרייצער.“

„נו, איז דאך גוט“, זאגט ר' יאנקל מיט א שמייכל, „איצט ווייס איך, אז איך האב גוט געציילט.“ און ער נעמט ארויס נאך צוויי גרייצער און דערלאנגט יענעם.

א שלעכט ווייב איז ביטערער פון דעם טויט

ס'איז אמאל געווען א צייט, ווען ס'איז געווען שטיל אף דער וועלט. מענטשן האבן נישט געזינדיקט און זענען געגאנגען אין רעכטן וועג. האט זיי דער איי־בערשטער געשענקט אריכת־ימים, און מען איז נישט געשטארבן.

אז דער מלאך־המות זעט, ער האט נישט קיין ארבעט, קומט ער פארן רבונ־של־עולם און נעמט אים בעטן, אז ער זאל אים לאזן ווערן א מענטש אף א שטיקל צייט. ער וויל פארווכן דעם טעם פון זיין א מענטש. ער האט ביי זיין מלאכה סיי־ווי־סיי נישט וואס צו טון. „לאז מיך אראפגיין לעבן אף דר'ערד אביסל.“

בעט ער זיך. „איך וויל חתונה האָבן און זען פאַרוואָס מענטשן רעדן כסדר פון ווייבער, און פאַרוואָס שלמה המלך האָט געזאָגט, אַז אַ שלעכט ווייב איז ביטערער פון דעם טויט.“

דער אייבערשטער האָט אים צוליב געטון און האָט אים געלאָזט ווערן אַ מענטש אָף אַ שטיקל צייט. נאָר ער האָט זיך אויסגענומען מיט אים, אַז ווען סע וועט קומען די צייט, מוז ער צוריקקומען און זיך נעמען צו זיין אַרבעט.

דער מלאך־המות איז אַראָפּ אָף דר'ערד, האָט זיך אַרויסגעזוכט אַ ווייב, האָט חתונה געהאַט און געהאַט מיט איר אַ קינד. נאָר ער האָט גראַדע געטראָפּן אָף אַ ווייב—אַ שלאַק, אַ מרשעת, אַן אמתע אַרווה, און ער האָט געהאַט פון איר געהאַטע צרות. זי איז אים אַזוי דערגאַנגען די יאָרן, אַז ער האָט זי אַ סך מאָל געוואָלט אַפּטן. נאָר גיי צעברעך אַ שטוב, אַז מ'האַט אַ קינד. און דאָס קינד האָט ער ליב געהאַט ווי דאָס לעבן.

אַזוי זענען אַריבער יאָרן. דאָס קינד איז אונטערגעוואַקסן, און ס'איז גע־קומען די צייט, אַז דער מלאך־המות זאָל זיך אומקערן צוריק צו זיין אַרבעט. פאַר זיין ווייב האָט אים נישט געאַרט. ער איז געווען צופרידן, וואָס ער ווערט פון איר פטור, אים איז שוין קלאָר געווען שלמהס זאָג וועגן אַ שלעכט ווייב. נאָר פאַר זיין זון האָט אים באַנג געטון. ער האָט געטראַכט, ער וועט מאַכן פון אים אַ גרויסן מענטש, אַז ס'זאָל אים אַלעמאַל זיין גוט. ביים געזעגענען זיך זאָגט ער צו אים: „מיין זון, איך מוז אַוועק פון דאַנען. נאָר דו האָב נישט קיין מורא. נעם דיך צו דאָקטאָריע, און דו וועסט ווערן דער גרעסטער דאָקטער אין דער וועלט. דו דאַרפט גאַרנישט ניט וויסן. נאָר אַז דו וועסט קומען צו אַ קראַנקן און דו וועסט מיך זען שטיין ביי אים צופּונס, זאָלסטו וויסן, אַז ער וועט געזונט ווערן און בלייבן לעבן. ער מעג אַפילו ליידן פון דער שווערסטער חולאת. אויב אַבער דו וועסט מיך זען שטיין ביים חולה צוקאַפּנס, זאָלסטו וויסן, אַז ער וועט שטאַרבן. אַזוי וועט דיין נאָמען ווערן גרויס און באַרימט.“

דער מלאך־המות איז אַוועק, און זיין זון האָט זיך גענומען צו דאָקטאָריע. איינמאַל מאַכט זיך, אַז דעם קייסערס טאַכטער ווערט שטאַרק קראַנק. די גרעסטע דאָקטוירים האָבן איר נישט געקענט העלפן. אַז ס'איז שוין געוואָרן גאָר ביטער, לאָזט דער קייסער אויסרופן, אַז ווער סע וועט זי היילן, וועט קריגן די פּרינצעסין פאַר אַ ווייב, און איבער הונדערט און צוואַנציק, נאָך דעם קייסערס טויט, וועט ער ווערן מלך.

אַז אונזער דאָקטער, דער זון פונעם מלאך־המות, האָט געהערט אַזאַ זאָך, איז ער גלייך געקומען צו פאַרן אין דער קעניגלעכער שטאַט אַריין און האָט געלאָזט וויסן, אַז ער וועט די פּרינצעסין היילן.

ווי נאָר מ'האַט אים אַריינגעפירט צו איר, דערזעט ער, זיין פּאַטער שטייט ביי איר צוקאַפּנס. ביטער! וואָס טוט מען איצט? הייסט ער די ערשטע זאָך, אַלע זאָלן אַרויסגיין. אַז ער איז געבליבן אַליין, נעמט ער בעטן זיין פּאַטער, אַז ער זאָל אַוועק. זאָגט דער מלאך־המות: ניין, זי מוז שטאַרבן. נעמט דער זון ווידער

בעטן: „טאטע, האָב רחמנות. דו ווילסט דאָך, אַז מיר זאָל זיין גוט. טאָ האָב רחמנות און גיי אַוועק. טו מיר צוליב, איך בעט דיך, טאטע.“ נאָר דער מלאך־המות איז איינגעשפּאַרט: ניין און ניין, ער וועט נישט אַוועקגיין. זי מוז שטאַרבן. ווערט דער זון אין כּעס און גיט אַ געשריי: „טאטע, דו גייסט אַוועק, איז גוט. אויב נישט, שיק איך גלייך נאָך דער מאַמע.“

אַז דער מלאך־המות האָט דאָס דערהערט, איז ער גלייך פאַרשוואונדן.

ערשט אַנומלטן

אין שניפעשעק, לעבן ווילנע, איז געווען אַ בית־מדרש. דאָס גרויסע בית־מדרש, האָט מען עס גערופן. דאָס איז, פאַרשטייט זיך, נישט קיין נייעס. אין אַלע שטעטלעך זענען געווען אַזעלכע בתי־מדרשים. איז אין דעם שניפעשעקער בית־מדרש געווען אַ גבאי, ר' אייזיק שאַבאַד. אַ סך יאָרן איז ער געווען דער ראש־הגבאים. ער אַליין איז טאַקע געווען דער הויפט עסקן ביים בויען דאָס־מדרש. אין דעמזעלבן בית־מדרש האָט געדאַוונט ר' אייזיק אַ ווייטער קרוב, מענ־דעלע דער טעפּער. אַ קליין יידעלע, נאָר אַנגעשטאַפט מיט יאָרן.

מאַכט זיך, אַז קיין שניפעשעק קומט אַמאָל צו פּאַרן אַ חזן און דאַוונט אַ שבת אין גרויסן בית־מדרש. ר' אייזיק שאַבאַד איז שטאַרק צופּרידן געווען מיט אים. ראשית איז דאָס געווען אַ גוטער חזן. צווייטנס איז ער געווען אַ פרומער ייד, אַ ירא־שמים. היינט זיין שטאַט און פּירונג! ר' אייזיק האָט אַנגעקוואַלן.

נאָכן דאַווענען גייט ר' אייזיק צו צו זיין קרוב, צו ר' מענדעלעך, און גיט אים אַפּ „גוט שובת“, ווי ער טוט עס איטלעכן שבת. דערביי שמועסט מען אַ פּאַר ווערטער, און דער גבאי פּרעגט אים ווי סע געפעלט אים דער חזן. זאָגט ר' מענדעלעך: „אַ גוטער חזן. זייער שיין געדאַוונט. נאָר דו דערמאַנסט זיך, אייזיק? אַ נ ו ס ט ן האָט דאָ געדאַוונט אַברהמעלע חזן—מעג דער היינטיקער גיין ביי אים דעם אויוון הייצן. דו געדענקסט אברהמעלעס קול? היינט זיין נוסח! כ'קען דאָס ביז היינט ניט פאַרגעסן.“

ר' אייזיק, דער גבאי, הערט און וויל זיך דערמאַנען, און קען נישט „אברהמעלע?“ זאָגט ער איבער אַ פאַרטראַכטער, „אברהמעלע חזן? איך קען מיך עפעס ניט דערמאַנען.“

גיט אים ר' מענדעלעך סימנים ווי אַזוי יענער האָט אויסגעזען. ער מאַלט אים אויס זיין געשטאַלט, זיין הדרת־פנים מיט דער שיינער באַרד. נאָר דער גבאי קען זיך נאָך אַלץ נישט דערמאַנען.

מיטאַמאָל גיט זיך ר' מענדעלעך אַ כאַפּ: „וואַרט, וואַרט, אַט לאַמיר נאָר זען: ווען איז דאָס געווען? שאַ, אַט האָב איך עס! דאָס האָט געמוזט זיין ערשט „אַנוסטן“. וואָס זאָג איך? יאָ, אַט דאָ ניט לאַנג, מיט פינף און פּופציק יאָר צוריק, און אפשר טאַקע מיט אַ זעכציק יאָר צוריק. ניין, דו קענסט טאַקע ניט געדענקען. דו ביסט נאָך דעמאַלט געווען אַ פּיצל יינגעלע, אַ קליין קאַראַפּוזיקל.“

די כותל-מערבי

פארוואָס איז פון בית-המקדש געבליבן בלויז די כותל-מערבי, די מערב-וואַנט? פארוואָס איז נישט געבליבן די מזרח-וואַנט? מיר ווייסן, אַז אַ מזרח-וואַנט איז געוויינלעך חשובער. אָדער פארוואָס זענען נישט געבליבן די אַנדערע צוויי ווענט, די דרום-וואַנט, אָדער די צפון-וואַנט? די צוויי ווענט זענען דאָך געוויינלעך אויך חשובער פון דער מערב-וואַנט. פארוואָס דווקא די מערב-וואַנט? די מעשה פון דעם איז אַזאַ:

ווען מ'האַט געבויט דאָס בית-המקדש, האָבן אַלע יידן בייגעשטייערט און געגעבן געלט אַף צו בויען גאַטס הויז. די רייכע יידן, די נגידיים און גבירים, זיי האָבן, ווי געוויינלעך, מנדב געווען מיט אַ ברייטער האַנט און האָבן געגעבן גרויסע געלטער. פאַר זייערע געלטער האָט מען געבויט די מזרח-וואַנט פון דעם בית-המקדש.

די דרום-וואַנט און די צפון-וואַנט האָט מען געבויט פאַר די געלטער, וואָס די שיינע יידן פון דעם מיטלשטאַנד האָבן געגעבן.

די מערב-וואַנט איז אַנגעקומען שווער צו בויען. די וואַנט האָט מען געבויט מיט די אַרימע שווער-פאַרהאַרעוועטע פרוטות, וואָס עמד האָט געגעבן, וואָס די פראַסטע לייט, די בעלי-מלאכות, האָבן אָפגעשפאַרט פון זייער לייב און לעבן און בייגעשטייערט פאַר גאַטס הויז. וואָרן זיי זיצן דאָך שטענדיק אונטן, ביי דער מערב-וואַנט.

ווען דער שונא האָט זיך שפעטער אַריינגעריסן אין ירושלים און גענומען חרב מאַכן דאָס בית-המקדש, האָט ער די מזרח-וואַנט און די צוויי זייטיקע ווענט לייכט צעשטערט. וואָרן וואָס סע קומט אַן לייכט—גייט אַוועק לייכט. די ווענט האָט מען געבויט מיט געלטער, וואָס זענען אַנגעקומען גרינג, האָבן זיי דעריבער נישט געהאַט קיין האַפט.

נאָר די מערב-וואַנט האָט דער שונא נישט געקענט צעשטערן. וואָרן וואָס מע בויט פאַר שווער-פאַרהאַרעוועטע פרוטות פון עמד, האָט אַ האַפט און מע קען דאָס קיינמאָל נישט חרב מאַכן. וויפיל מאָל דער שונא האָט זיך פאַרמאַסטן חרב צו מאַכן די מערב-וואַנט—האָט ער זי נישט געקענט צעשטערן. דעריבער איז די מערב-וואַנט געבליבן ביז אַף היינטיקן טאָג.

ער טראַגט צו זיין חלק

אין שטעטל אין געווען אַ בעל-דיקדוק, אַבער טאַקע אַ גרויסער. ער האָט מחבר געווען אַלערליי לשון-קודשדיקע לערן-ביכלעך און אַנדערע ספרים אַף צו לערנען דאָס יונגוואַרג דיקדוק. מאַכט זיך אַמאָל אַזאַ מעשה: ס'איז געווען אַן ערב יום-כיפור. אין בית-מדרש אַפן טיש, נאָנט צו דער טיר, האָט מען אויס-געשטעלט קערות, צו זאַמלען געלט פאַר שטאַטישע חברות און אַף אַלערליי צדקה-זאַכן און פאַר נויטבאַדערפטיקע. אין איטלעכער קערה איז געווען אַ צעטעלע מיט אַן אויפשריפט אַף וואָס, אָדער פאַר וועמען דאָס געלט ווערט געזאַמלט. אַף איינעם

איז געווען אַנגעשריבן תלמוד-תורה, אַף אַ צווייטן— בית-חולים, אַף אַ דריטן— לחם עניים, וכדומה, און נאָך אַף אַזעלכע נייטיקע זאַכן. דאָרט איז אויך געווען אַ קערה מיט אַ צעטעלע, אַז דאָס איז בעד-ה-ש-ש, פאַר דעם שטאַטישן שמש.

יעדער ייד איז ביים קומען דאָווענען מנחה צוגעגאַנגען צום טיש און האָט אַריינגעוואָרפֿן אין די קערות צו עטלעכע מטבעות. איטלעכער לויט זיינע כוחות. ווער מער, ווער ווינציקער. פֿלוצים באַמערקן די יידן, אַז אַרום טיש דרייט זיך דער בעל-מדקדק, ער קוקט אַריין אין אַיין קערה, אין אַ צווייטער, און אַזוי אין אַ קערה נאָך אַ קערה. און דאָ זעט מען ווי ער טוט אַריין די האַנט אין קעשענע און נעמט דאָרט טאַפֿן און זוכן. וואונדערט מען זיך. אַלע ווייסן, אַז דער ייד איז נעבעך אַ גרויסער אַרימאַן. וואו און פֿון וואַנען האָט ער צו געבן? מע זעט אָבער פֿאַרט, אַז ער טאַפֿט עפעס אין קעשענע און זוכט. ערשט—מע באַמערקט, ער נעמט אַרויס אַ בלייפענדל, לייגט עס צו די ליפֿן און באַנעצט דעם שפיץ מיט דער צונג, דערנאָך בייגט ער זיך אַריבער איבער אַ קערה און שטעלט דאָרט אַוועק אַ שטאַרק פינטעלע. און בשעת-מעשה רעדט ער צו זיך אַף אַ קול: „אַזאָ גרייז! אַזאָ גרייז!“

און אַז ער זעט ווי דער עולם אַרום אים קוקט און שמייכלט, דרייט ער זיך אויס און מאַכט עס זיי קלאָר: „ס'איז אַ כלל גדול, אַז נאָך אַ ה' הידיעה מיט אַ פתח קומט אין דעם אַנדערן אות אַ דגש. און דאָ, איך גיב אַ קוק, די שין פֿון ה-ש-ש איז אַן אַ דגש.“

שלמה המלך ווערט אַ מגיד און לערנט זיך דרשענען

זיצט אַ ישיבה-בחור אין קלויז און טייטשט קוהלת: „הבל—נאַרישקייט, הבלים—נאַרישקייטן, אמר קוהלת—האַט געזאַגט קוהלת, הכל הבל—אַלץ נאַריש-קייטן.“

דער בחור בלייבט שטיין. עפעס איז אים מיטאַמאָל קשה: קוהלת האָט געזאַגט נאַרישקייטן? ווי קען דאָס זיין? קוהלת בן דוד, דער קלוגער שלמה המלך, דער חכם בן חכם, זאָל זאָגן אַזויפֿיל נאַרישקייטן?!

„וואָס חידושסטו דיך אַזוי?“ פֿרעגט אים אַ חבר, „די מעשה פֿון דעם איז זיי-ער פשוט. דו געדענקסט דאָך ווי דער אַשמדאַי האָט שלמהן פֿאַרוואָרפֿן הינטער די הרי-חושך, פיר הונדערט מייל ווייט פֿון ירושלים?! אַט פֿון דעם נעמט זיך דאָס.“ דער בחור קוקט אים אָן, און דער חבר דערציילט: אַז דער אַשמדאַי האָט שלמהן פֿאַרוואָרפֿן, האָט שלמה זיך אַרומגעקוקט, אַז ער איז נעבעך אַף גרויסע צרות. וואָס טוט מען? נעמט ער זיך שלעפֿן אַ הונגעריקער, אַ פֿאַרלוירענער אי-בער פֿוסטע וועלדער און וויסטע פעלדער, און זוכט אַ ישוב. אַזוי האָט ער זיך גע-שלעפֿט אַ טאַג נאָך אַ טאַג, ביז ער איז צום סוף אַנגעקומען עפעס אין אַ שטעטל אַריין. ער איז געווען אַפגעריסן, אַפגעשליסן און טאַקע פֿאַרוואַקסן ווי איינער פֿון הינטער די הרי-חושך.

אַז אַ ייד קומט אין שטעטל אַריין—גייט ער, פֿאַרשטייט זיך, אין בית-מדרש

אַרײַן. אַרײַנגעקומען—און יידן דערזעען אַ פּרעמדן—גײט מען צו אים צו. מע גיט אים שלום און מע פּרעגט אים „מה שמך? ווער זענט איר?“ זאָגט ער „אני שלמה—איך בין שלמה.“ קוקט מען אים אָן און מע טראַכט: „אַ גערירטער, נעבעדן!“ וואָרן אַלע ווייסן דאָך, אַז דער מלך שלמה זיצט אָף זײַן גילדענעם שטול אין ירושלים.

נאָר שלמה האָלט זיך בײַ זײַנס: „אני שלמה.“ און אַז ער זעט, מע גלייבט אים נישט, בעט ער, מע זאָל אים לאָזן זאָגן תורה. ער וועט זאָגן תורה, טראַכט ער זיך, וועט דער עולם הערן און וועט זיך אַליין איבערצײגן און וויסן ווער ער איז. טראַכט מען: מע וועט אים לאָזן זאָגן, וואָס קאָן מען דאָ אָנווערן? און חברה, וואָס איז גרינג אָף דער דעה, האָט זיך געטראַכט: „סע וועט באַלד זײַן פון וואָס צו לאַכן.“

שלמה הייסט זיך געבן אַ טלית, וואָשט זיך, גײט אַרויף אָפן באַלעמער, הילט זיך אײַן אין טלית און הייבט אָן זאָגן תורה, חכמה, ער רעדט וועגן די יסודות פון דער וועלט, וועגן גאָט און מענטש, און וועגן די דרכים פון דעם מענטש. פּערל שיטן זיך פון זײַן מויל.

נאָר די יידן זיצן, ווי נישט צו זײ רעדט מען. זײ הערן און קוועטשן מיט די פּלייצעס. דאָכט זיך, ער רעדט ווי אַ קלאַרער, נאָר זײ פאַרשטייען נישט קײן וואָרט. ווערן זײ נאָך זיכערער בײַ זיך, אַז דער אורח איז נעבעדן גערירט פון זינען, און סע נעמט זײ אָן אַ רחמנות אָף אים. נאָר יידן זענען דאָך יידן, האָט אים אײַנער פון זײ נאָך דער דרשה גענומען צו זיך אַהײם, האָט אים געגעבן אַפּצוּסען, און האָט פאַר אים געמאַכט אַ געלעגער.

אָפן אַנדערן טאָג האָט זיך שלמה אויפּגעהויבן און איז אַוועקגעגאַנגען וויי-טער. און אומעטום, וואו ער איז געקומען, האָט ער געזונגען דאָסזעלבע לידל: „אני שלמה!“ נאָר קײנער האָט זיך נישט אומגעקוקט אָף אים. ווינציק משוגעים אָף דער וועלט? איז נאָך אַ משוגענער.

אײַנמאָל קומט ער אין אַ שטעטל אַרײַן. הערט ער דאָרט אין שול ביים דאַווע-נען, אַז צווישן מנחה און מעריב וועט רעדן אַ באַרימטער מגיד. טראַכט ער זיך, ס'איז כּדאי אים צו הערן. אפשר וועט ער כאַפּן דעם שניט און וויסן, וואָס דער עולם האָט ליב. סע וועט אַבער קאַסטן צוויי קאַפּיקעס, זאָגט מען, און דאָס האָט שלמה נישט פאַרמאַגט. נאָר שלמה איז דאָך פאַרט אַ חכם, איז ער געפאַלן אָף אַ פּלאַץ: ער האָט זיך באַהאַלטן הינטער אַ באַנק, און צו מנחה-מעריב, אַז דער עולם האָט אָנגעפּילט די שול, איז ער שטילינקערהײט אַרויס פון הינטער דער באַנק, און שאַ-שטיל.

ס'האָט נישט געדויערט לאַנג, און דער מגיד—אַ שײַנער ייד מיט אַ הדרת-פנים, און אָנגעטון אין אַ פּײַנעם קאַפּטאַן, איז אַרויף אָף דעם באַלעמער, האָט זיך אײַנגעהילט אין אַ טלית און האָט גענומען זאָגן. און טאַקע גלייך ווי ער האָט אָנגעהויבן, האָט ער אַ זאָג געטון אַ נאַרישקײט. שלמה הערט און חידושט זיך: אַט דאָס איז דער גרויסער מגיד? און אײַדער וואָס-ווען—דער מגיד האָט שוין געזאָגט נאָך אַ נאַרישקײט. שלמה גיט אַ קוק אָפן עולם, זעט ער, די מענטשן

זענען צופרידן. און וואָס גרעסער די נאַרישקייטן, וואָס דער מגיד זאָגט, אַלץ מער שמיכלען זיי, קוועלן אָן און פּאַסמאַקעווען זיך.

„איצט פאַרשטיי איך שוין, זאָגט צו זיך שלמה, „דער עולם האָט ליב נאַרישקייטן.“

אַפּן אַנדערן טאָג גייט שלמה אַריבער צום גבאי און זאָגט אים, ער איז אַ מגיד, און ער וויל, אַז מע זאָל אים לאָזן דרשענען. דער גבאי גיט אַ קוק אָף אים: אַ ייד—אַפּגעריסן, אַפּגעשליסן, באַרוועס, נאַקעט, גיי לאָז אַריין אַזוינעם אין בית-מדרש. סע וועט דאָך זיין צו לייטנס געלעכטער! זאָגט ער אים: „ר' ייד, מע קען נישט. ערשט נעכטן אָף דער נאַכט איז דאָ געווען אַ מגיד.“

„גערעכט, טראַכט שלמה. „ס'איז אמת. ער איז דאָך אַליין געווען אין בית-מדרש ביי דער דרשה.“

הייבט ער זיך אויף און גייט ווייטער, צו אַ צווייטער שטאַט. געקומען, פרעגט ער זיך אָן צום גבאי פון בית-מדרש. ער שרייט שוין נישט „אני שלמה“. וואָרן וואָס העלפט שרייען? אַז מע איז פאַרוואַרפּן אין דער פרעמד, און קיינער קען דיך נישט און קיינער וויל דיך נישט קענען, איז שריי היינט, אַז דו ביסט שלמה, שריי מאַרגן, אַז דו ביסט שלמה, וועט עס דיר העלפּן ווי אַ טויטן באַנקעס.

אַז דער גבאי הערט, אַז דער אַפּגעריסענער איז אַ מגיד, וויל ער שוין אַ זאָג טון; לאַ מיט אַ גרויסער אַלף! נאָר אַנשטאַט דעם גיט ער אַ טראַכט: איך ווייס? אַ ייד וויל רעדן, זאָל ער רעדן! קיין געלט מוז מען אים דאָך נישט געבן! טאָ וואָס קען מען דערלייגן? ווער סע וועט וועלן, וועט אים עפעס געבן. און ער האָט מסכים געווען.

געקומען צו מעריב, האָט זיך שלמה אַוועקגעשטעלט זאָגן. דעם שניט האָט ער געכאַפּט, ווען ער האָט געהערט דעם מגיד אין פּריערדיקן שטעטל. ער האָט דאָך דאַרט אַליין געזען ווי אַזוי יענעמס נאַרישקייטן האָבן אויסגענומען ביים עולם. און אַז שלמה האָט געוואָלט זאָגן נאַרישקייטן, האָט ער דאָס געקענט בע-סער פון אַנדערע. וואָרן ער איז דאָך פאַרט געווען אַ חכם, און אַז ער האָט נאָר געוואָלט, האָט ער געקענט די קובץ.

שלמה רעדט איין נאַרישקייט נאָך דער אַנדערער. און דער עולם זיצט מיט אַן אַפּן מויל און קוועלט, און איז זיך מחיה: אַט דאָס איז אַ מגיד!

נאָך דער דרשה האָט מען זיך צונויפגעלייגט, אַז ער זאָל האָבן אָף אַ פאַר שיך, אָף אַ פאַר פּלודערן און אַ קאַפעליטש.

הכלל, אַז ער איז פון דאַרט אַוועק און איז געקומען אין אַן אַנדער שטעטל, איז ער שוין געקומען ווי אַ פּאַלנער מגיד. און וואָס ווייטער ער איז געגאַנגען, איז זיין שם געגאַנגען פאַראויס. און אומעטום האָט ער געדרשנט און געזאָגט נאַרישקייטן. און דער עולם האָט אַנגעקוואַלן, און מ'האַט אים באַוואַרפּן מיט געלט און מיט כבוד.

אַזוי איז שלמה געגאַנגען פון שטאַט צו שטאַט. ער האָט זיך שוין נישט גע-שלעפּט צופּוס ווי אַן אַפּגעריסענער גייער, אַן ארהא-פּרהאניק. ער איז שוין גע-פאַרן מיט אַן אייגן פּערד און וועגעלע, און האָט געהאַט אַ שמש.

און וואָס נענטער ער האָט זיך דערנענטערט צו ירושלים, אַלץ מער איז געוואָקסן זיין שם, און איז אים געגאַנגען פאַראויס.

הכלל, אַז ער איז אַנגעקומען קיין ירושלים, האָט ער שוין געהאַט אַזויפיל געלט, אַז ער איז געפאַרן אין אַ לאַקירטער קאַרעטע מיט אַ פאַר גוטע פּערד. שלמה איז זיכער געווען, אַז דאָ וועט מען אים דערקענען. נייערט ווי נאָר ער האָט אַ זאַג געטון „אני שלמה“ אוי, שוין ווידער אַ צרה, אַן אומגליק! מענטשן קוקן אָף אים ווי ער וואַלט געווען חסר-דעה; אַ נייער שלמה! דער מלך שלמה זיצט אָף זיין שטול, און פירט זיין לאַנד מיט חכמה!

גיט שלמה אַריבער אין סנהדרין. די חכמים געדענקען אים דאָך, זיי וועלן אים אַוודאי דערקענען. נאָר דאָ איז דיזעלבע חתונה. ווי נאָר ער זאָגט זיי „אני שלמה“ קוקט מען אָף אים מיט חשד. „ייד איינער, זאָגן זיי צו אים, „שלמה זיצט אין קעניגלעכן פאַלאַץ, אָף זיין שטול.“

נישט גוט, טראַכט שלמה. וואָס טוט מען? גיט ער שוין אַריבער צום שמש פון גרויסן בית-מדרש און זאָגט אים, אַז ער איז דער באַרימטער מגיד פּלוני בן פּלוני, און ער וויל שבת רעדן פאַרן עולם.

דער שמש האָט זיך דערפרייט. וואָס הייסט, אַ קלייניקייט? אַוודאי האָט ער געהערט פון דעם מגיד, און ס'ע וועט זיין אַ גרויסער כבוד אים צו הערן.

אַז ס'איז געקומען שבת, איז דאָס בית-מדרש געווען געפאַקט קאַפּ אָף קאַפּ. אַפילו די חכמים זענען אים געקומען הערן. נאָר אוי, אַ קלאַג! ער האָט געהאַלטן איינע פון זיינע באַרימטע דרשות, און ס'איז נישט געווען וואָס צו הערן, אויסער נאַרישקייטן איבער נאַרישקייטן. און צו די אַלע צרות, אַז ער האָט דערזען פאַר זיך די חכמים, און צווישן זיי זיין פעלד-קריגער בניהו בן יהוידע, האָט ער זיך שוין נישט געקענט איינהאַלטן און האָט ווידער גענומען שרייען „אני שלמה.“

נישט גוט. דאָ איז מען שוין זיכער געווען, אַז עפעס איז נישט גלאַט מיט דעם מגיד. און די חכמים האָבן דאָך אַליין געהערט זיין דרשה מיט זיינע נאַריש-קייטן. ווי קומט אַזיינס צו שלמה?

נאָר זיין פעלד-קריגער, אים איז די דרשה גראַדע יאָ געפּעלן. טראַכט ער, מע דאַרף זען, אפשר?

ער האָט גענומען נאָכפאַרשן אין פאַלאַץ. און אים איז טאַקע געוואָרן עפעס קשה: וואָס גיט עפעס דער מלך שלאָפן אַלעמאַל אין די זאָקן? פאַרוואָס זעט מען עפעס קיינמאַל נישט זיינע פיס? רעדט ער איבער וועגן דעם מיט די חכמים. האָבן זיי שוין אויך אַנגעהויבן חוקר-וודרש צו זיין. און זיי האָבן מודה געווען, אַז עפעס איז נישט גלאַט מיט דעם מלך אין פאַלאַץ.

שפיץ בקיצור, בניהו בן יהוידע און די חכמים האָבן אַרויסגעזוכט דעם מגיד און מ'האָט נאָכאַמאַל אויסגעהערט, וואָס ער האָט צו דערציילן, ווי אַזוי דער אשמדאי האָט אים פאַרוואָרפן, האָבן זיי אים געבראַכט צום מלך אין פאַלאַץ אַריין. זיי האָבן געוואַלט זען, וואָס דאָרט וועט זיין.

און ווי נאָר דער מגיד איז געקומען אין פאַלאַץ, און דער אשמדאי האָט אים דערזען, האָט ער אים גלייך דערקענט, אַז דאָס איז שלמה, און ער האָט פאַר-שטאַנען, אַז דאָס מאַל וועט ער שוין קעגן אים נישט קענען ביישטיין. האָט ער

זיך גלייך אָפּגעטראַגן, וואו דער שוואַרצער פּעפּער וואַקסט, אין פּוסטע וועלדער און אין וויסטע פעלדער.

שפּעטער, אַז שלמה איז שוין געזעסן צוריק אָף זיין שטול, פּרעגן אים די חכמים: „הבל הבלים אָמר קוהלת? ווי קומט עס, וואָס דו, דער חכם בן חכם, האָסט דיך פּאַרשטעלט פּאַר אַ מגיד און גערעדט הוילע נאַרישקייטן?“

זאָגט שלמה: „וואָס פּאַרשטייט איר נישט? ס'איז זייער פשוט: הכל הבל, אַלע האָבן ליב נאַרישקייטן? און ער האָט זיי דערציילט ווי אַזוי ער האָט זיך אַרומ-געוואָלגערט איבער שטעט, און כל-זמן ער האָט גערעדט חכמה, האָט מען אים נישט געוואָלט הערן. נייערט ווי נאָר ער האָט גענומען רעדן נאַרישקייטן, האָט מען אָנגעקוואַלן, און מ'האַט אים אויסגעקליידט און געגעבן געלט, און אַזוי האָט ער זיך דערשלאָגן צוריק קיין ירושלים.“

„איצט וועט דיר שוין זיין קלאָר,“ ענדיקט דער ישיבה-בחור דערציילן, „פּאַרוואָס „הבל הבלים אָמר קוהלת.“ פּאַרוואָס קוהלת האָט גערעדט נישטיקייטן און נאַרישקייטן, ווייל „הכל הבל—ווייל אַלע האָבן ליב נאַרישקייטן.“

שלמה האָט די ווייבער געטון אַ טובה, מיט זיין זאָג, אַז צווישן טויזנט פֿון זיי האָט ער נישט געפֿונען קיין איין רעכטע

ווען דער אַשמדאָי, דער מלך פון אַלע שדים און רוחות, האָט דעם מלך שלמה פּאַרוואָרפן פון ירושלים, איז שלמה אַרומגעגאַנגען איבער פּרעמדע לענדער אַפֿ-געריסן און אָפּגעשליסן ווי אַ בעטלער. ער האָט אומעטום געשריגן, אַז ער איז שלמה המלך, נאָר מענטשן האָבן אים געהאַלטן פּאַר אַ משוגענעם.

איינמאָל האָט אַ מאַן אים אַריינגענומען צו זיך אין שטוב, און ער האָט גע-זאָגט צו זיין ווייב: „מיין ווייב, נעם אַרויס מיינע נייע שידך און קליידער און גיב זיי אַנצוטון דעמדאָזיקן מענטש. דאָס איז דער מלך שלמה.“

אַז די פרוי האָט דערהערט, אַז דאָס איז שלמה המלך, האָט זי געכאַפט דעם בעזים און האָט אים געוואָלט אַרויסטרייבן פון שטוב.

שלמה האָט זי פּרובירט אייננעמען מיט גוטע רייד: „וואָס פּאַר אַ שלעכטס האָב איך דיר געטון, וואָס דו ביסט אַזוי אין כּעס אָף מיר?“

נאָר די פרוי האָט געשריגן: „איך וויל דיך נישט אין שטוב ביי מיר. דו האָסט געזאָגט, אַז צווישן טויזנט מענער האָסטו געפונען אַ רעכטן מאַן, נאָר צווישן טויזנט ווייבער האָסטו נישט געפונען קיין איין רעכטע.“

זאָגט שלמה: „מיט דעם האָב איך די ווייבער געטון גוטס, און נישט קיין שלעכטס,“ האָט ער איר גענומען דערקלערן. „ווען איך וואָלט געשריבן, אַז צווישן טויזנט ווייבער קען מען געפינען איין גוטע און קלוגע פרוי, וואָלט פון דעם אַרויסגעקומען אַ סך שלעכטס. די מאַנען וואָלטן פּאַר יעדער נאַרישקייט אַרויסגעטריבן זייערע ווייבער פון הויז, ווייל זיי וואָלטן געזאָגט: די ווייבער, וואָס

גאָט האָט אונז באַשערט זענען ביטערער פון דעם טויט. לאַמיר זיך נעמען אַנ-דערע. אפשר וועלן מיר טרעפן די פרוי, וואָס איז די איינציקע רעכטע צווישן טויזנט. מיט דעם, וואָס איך האָב אָבער געזאָגט, אַז מע קען קיין איין רעכטע נישט

געפינען, טראכטן זיך די מאַנען; וואָס וועט אונז אַרויסקומען, אַז מיר וועלן פאַר-
טרייבן אונזערע ווייבער און נעמען אַנדערע? וועלן דען די אַנדערע זיין בעסערע?
און שלמה האָט אויסגעפירט: „נו, האָב איך אייך נישט געטון קיין טובה, ווען איך
האָב געזאָגט, אַז צווישן טויזנט ווייבער האָב איך נישט געפונען קיין איין רעכטע?
די פרוי האָט איינגעזען שלמהס חכמה, זי האָט געעפנט פאַר אים אירע
שטיבער און האָט געמאַכט פאַר אים אַ גרויסן מאַלצייט.

דער מלך שלמה און די הינט

שלמה המלך איז אַמאָל דורכגעגאַנגען דורך אַ הויז, איז אים אַ הונט זייער
באַפאַלן און האָט שטאַרק געבילט. אַזוי ווי דער מלך שלמה האָט געקענט די
לשונות פון אַלע חיות און עופות, זאָגט ער צום הונט: „דו ווייסט ווער איך בין?
איך בין שלמה המלך, און דו נעמסט און באַפאַלסט מיך!“
ווי דער הונט האָט געהערט, אַז דאָס איז דער מלך שלמה, האָט ער אַראַפּ-
געלאָזט דעם קאַפּ און דעם עק און זיך גענומען בעטן: „אָדוני מלך, איך בעט דיך,
פאַרגיב מיר. דו ווייסט דאָך, איך מוז בילן, ווייל מיין באַלעבאַס גיט מיר דערפאַר
אַ פּלאַץ צום שלאָפן און וואַרפט מיר צו פון צייט-צו-צייט אַ ביין.“
זעט שלמה, אַז דעם הונט טענה איז אַ גערעכטע, האָט ער אים מוחל געווען
און איז געגאַנגען ווייטער.

גייט ער און גייט, ביז ער איז געקומען צו אַ פעלד. און דאָרט איז אים גע-
קומען אַנטקעגן אַ גאַנצע טשאַטע הינט, און זיי זענען אים באַפאַלן און האָבן אויך
שטאַרק געבילט. זאָגט זיי שלמה ווער ער איז און פּרעגט זיי: „וואָס בילט איר?
מילא יענער הונט ביים הויז מוז בילן, ווייל ער האָט מורא פאַר דעם באַלעבאַס.
אַז ער וועט נישט בילן, וועט אים דער באַלעבאַס נישט געבן צו עסן און וועט אים
אַרויסטרייבן. נאָר איר זענט דאָך פריי אין פעלד. וועמען דינט איר דאָ, וואָס איר
בילט אַזוי?!“

זאָגן די הינט: „אָדוני מלך, אַז מיר וועלן נישט בילן, וועט מען אונז נישט
דערקענען ווער מיר זענען, און מע וועט אונז נאָך אויסשליסן פון דער חברה
הינט.“

דער מאַן, די שלאַנג און שלמהס משפט

אַ מאַן איז געגאַנגען אין פעלד און האָט געטראָגן אַ קרוג מילך. באַגעגנט
אים אַ דאָרשטיקע שלאַנג און זי בעט אַ טרונק. פּרעגט ער זי: „וואָס וועסטו מיר
געבן פאַר דער מילך?“

„איך וועל דיר דערפאַר ווייזן אַן אוצר,“ זאָגט די שלאַנג. האָט איר דער מאַן
געגעבן די מילך. אַז זי האָט זיך אָנגעטרונקען, זאָגט זי צו אים: „בייג דיך איין
און הייב אויף דעם שטיין, וועסטו געפינען דעם אוצר.“

ווי דער מענטש האָט זיך איינגעבויגן, איז די שלאַנג אַרויף אָף אים און האָט
זיך אַרומגעוויקלט אַרום זיין האַלז.
„וואָס טוסטו?“ שרייט דער מאַן.

זאגט די שלאנג: „דערפאר וואס דו ווילסט צונעמען מיין פארמעגן, וויל איך
דיך דערשטיקן.“
„ווארט, לאמיר גיין צום מלך שלמה און הערן, צי דו ביסט גערעכט.“
די שלאנג האט צוגעשטימט. ביידע זענען אוועק צו שלמה, זיך צו לאדן. אז
שלמה האט דערזען די שלאנג אף דעם מאנס האלו, האט ער געזאגט צו איר:
„קודם קריך אראפ פון זיין האלו. אז דו קומסט דיך לאדן, דארפסטו נישט ווייזן,
אז דו ביסט שטארקער פון אים.“
די שלאנג האט געפאלגט. זאגט שלמה: „איצט לאמיר הערן אייערע טענות.“
האבן ביידע ארויסגעלייגט זייערע טענות, און די שלאנג ענדיקט: „איך האב
דאס רעכט אים צו טייטן. גאט אליין האט מיר געבאטן: דו זאלסט ביסן די טריט
פון די מענטשן.“
„אויב אזוי,“ זאגט שלמה צו דעם מאן, „האט דיר גאט באפוילן, אז דו זאלסט
איר צעפלעטן דעם קאפ.“

דער מלך שלמה און דער אלטער פארמער

אן אלטער פלייסיקער פארמער האט באארבעט זיין פעלד. ער האט מיט די
אייגענע הענט געאקערט און געזיט.
ווי ער ארבעט אזוי, דערזעט ער אונטער א בוים א מאן מיט א קעניגלעכער
קריון אפן קאפ. „איך בין דער מלך שלמה.“ זאגט דער מאן צו דעם פארמער.
„וואס טוסטו דא, אלטער?“
זאגט דער פארמער: „אויב דו ביסט שלמה המלך, וואס פרעגסטו? אין מיין
יוגנט האסטו מיך געשיקט צו דער מערעשקע, אז איך זאל מיך לערנען פון איר.
איך האב מיך צוגעקוקט ווי די מערעשקע ארבעט, און איך האב מיך געלערנט
פון איר צו זיין פלייסיק און צו זאמלען. און וואס איך האב ביי איר געלערנט,
דאס טו איך נאך איצט אף דער עלטער.“
זאגט שלמה המלך: „דו האסט בלויז געלערנט פון איר א העלפט. גיי נאך
אמאל צו דער מערעשקע און לערן דיך פון איר ווי צו רוען אין דעם ווינטער
פון דיינע יארן, און האב הנאה פון דעם, וואס דו האסט אנגעזאמלט אין דעם
זומער פון דיינע יארן.“

ביי וואס קיין זכות-אבות העלפט נישט

די חכמים זאגן: דריי ספרים האט שלמה המלך אנגעשריבן: שיר השירים,
משלי און קהלת. דאס ערשטע ספר, שיר השירים, דאס געזאנג פון
געזאנגען פון ליבשאפט, האט ער געזונגען, ווען ער איז געווען יונג. דאס צווייטע
ספר, מ ל י — די קלוגע שפראכרייד, האט שלמה געשריבן, ווען ער איז געווען
אין די מיטעלע יארן. און דאס דריטע ספר, ק ו ה ל ת, די באטרעכטונגען
וועגן דער נישטיקייט פון לעבן, האט ער געשריבן אף די עלטערע יארן.
ק ו ה ל ת הייבט שלמה אן מיט די ווערטער: „דברי קהלת בן דוד—די

רייד פון קוהלת, דעם זון פון דודן, דעם מלך אין ירושלים. "משלי הייבט ער אן מיט די ווערטער: "משלי שלמה בן דוד—די שפראכרייד פון שלמה, דעם זון פון דודן, דעם מלך פון ישראל." אין ביידע ספרים דערמאנט ער גלייך פון אנהייב זיינע זכות-אבות, אז זיין פאטער איז נישט געווען אבי-ווער. ער וויל מע זאל וויסן, אז ער איז געווען מלך איבער יידן. און נישט אבי-וואו, נאר טאקע אין דער הייליקער שטאט ירושלים.

אין שיר השירים אבער שטעלט ער בלויז זיך פאר: "דאס גע- זאנג פון געזאנגען פון שלמהן." פרעגט זיך, פארוואס גיט ער אין דעם ספר אן בלויז זיין אייגענעם נאמען? איז די מעשה פון דעם אַזאַ:

אז איינער קומט און וויל לערנען מענטשן ווי אזוי צו לעבן און צו פירן זיך, און דערביי זאגט ער נאך מוסר, ווי שלמה טוט דאס אין משלי און אין קוהלת, מוז ער דערציילן וועגן זיין יחוס, און ווייזן, אז ער איז נישט אבי-ווער, אז ער האט זכות-אבות, און האט א רעכט צו לערנען מענטשן און צו זאגן מוסר. שלמה דערציילט דעריבער ס'א שיינעם טאטע ער האט געהאט, א חכם, א זינגער, נאר אז אזא מענטש קומט צו דער וועלט און שטעלט זיך פאר, אז ער איז אליין א גוטער זינגער, ווי שלמה טוט דאס אין שיר השירים, דעמאלט מוז ער גלייך ווייזן וואס ער קען, און אויב ער איז, נעבעך, א קאליקע, וועט אים שוין קיין שום זכות-אבות נישט ביישטיין. זיין טאטע האט געמעגט זיין אפילו דער גרעסטער זינגער אין דער וועלט, וועט עס אים נישט העלפן.

דער קייסער און זיינע דריי פראגעס

דער קייסער איז געפארן אף שפאציר אין זיין קעניגלעכן גארטן. אפן וועג באמערקט ער ווי זיין קאמעהאר, דער עלטסטער מיניסטער, שפאצירט צווישן די ביימער מיט א באטשאפטער פון א ווייטער מדינה, רייכערט זיך א ליולקע-ציבעק און דרייט מיט זיין שטעקן, ווי ער וואלט נישט געהאט קיין שום זארגן אפן קאפ.

אז דער קייסער האט זיך דערנענטערט, הערט ער ווי זיין קאמעהאר רעדט צו דעם שליח און זאגט: "איך בין דער עלטסטער איבער אלע מיניסטארן, און איך טראג די גאנצע מלוכה אף מיין קאפ."

שמייכלט דער קייסער און טראכט ביי זיך: אויב ער רימט זיך יא פאר אזא חכם, וועלן מיר אויספראוון און זען, צי ער איז טאקע אזא מיניסטער-קאפ. נאר דערווייל מאכט ער זיך, דער קייסער, אז ער הערט נישט און זעט נישט און פארט זיך ווייטער.

אין אונט שיקט ער רופן זיין קאמעהאר, רעדט מיט אים און זאגט: "דו ביסט דער עלטסטער איבער מיין מלוכה. וויל איך דיך פרעגן דריי פראגעס. דו האסט צייט דריי טעג, מיר צו ענטפערן אף זיי. אויב דו וועסט מיר ביז דעמאלט נישט קענען ענטפערן אף זיי, ווערסטו אויס קאמעהאר, און איך וועל זעצן אף דיין פלאץ אן אנדערן." און דער קייסער האט אים טאקע גלייך געפרעגט די פראגעס: "וויפיל בין איך, דער קייסער, ווערט? וויפיל שטערן זענען דא אין

הימל? און וואס טראכט איך וועגן דיר, נאָר ס'איז נישט אַזוי ווי איך טראַכט?" דער קאַמערהאַר האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס וויל דער קייסער אים אויס־פרוואוון. האָט ער זיך פאַרנייגט, איז אַוועקגעגאַנגען צו זיך אַהיים און האָט גע־נומען טראַכטן, וואָס דער קייסער האָט געמיינט מיט די דריי פראַגעס און וואָס צו ענטפערן אָף זיי.

ס'איז אַריבער אַ טאַג, און ס'איז אַריבער דער צווייטער טאַג, נאָר קיין ענט־פער האָט ער נישט געהאַט. דערווייל האָט זיין איד, דער שאַפער איבער זיין הויז, באַמערקט, אַז זיין האָר גייט אַרום זייער טרויעריק און דערשלאַגן. פרואווט ער אויסגעפינען, וואָס סע האָט געטראַפן. איין מאָל און נאָכאַמאָל, און ער בעט זיך: "האַרעלע, אפּשר קען איך עפעס טון פאַר מיין האָר?" נאָר דער קאַמערהאַר ענטפערט אים אַפילו נישט. וואָרן וואָס פאַרשטייט אַ שאַפער אין אַזעלכע זאַכן?! דער ייד זעט אַבער דעם צער פון זיין האָר, לאָזט ער נישט אָפּ און בעט אים ווייטער, אַז ער זאָל אים זאָגן, וואָס סע דריקט אים אָף זיין האָרין.

צום סוף האָט אים דער קאַמערהאַר אויסגעזאַגט און אים דערציילט די גאַנ־צע מעשה, אַז אויב ער וועט ביז מאַרגן נישט ענטפערן דעם קייסער אָף די דריי פראַגעס, ווערט ער אויס מיניסטער.

טראַכט דער ייד און טראַכט, און מיטאַמאָל צעשיינט ער זיך און זאָגט: "האַ־רעלע, זאָר נישט. לאָז מיך גיין צום קייסער. איך וועל אים ענטפערן. גיב מיר דייענע קליידער, וועל איך מיך פאַרשטעלן און גיין. וועל איך אים ענטפערן ריכ־טיק, און אַלע וועלן צום סוף זען ווער איך בין אָף אַן אמת, וועט מען זאָגן: אויב זיין שאַפער איז אַזוי קלוג, היינט ווי קלוג אין שוין דער מיניסטער אַליין!" נאָר אויב דעם קייסער וועט נישט געפעלן מיין ענטפער, וועט מען זאָגן, דאָס איז דאָך נישט דער קאַמערהאַר, נאָר זיין שאַפער." דעם קאַמערהאַר איז געפעלן דער איינפאַל פון זיין ייד, און ער האָט איינגעווייליקט צו לאָזן אים גיין. דער ייד האָט זיך פאַרשטעלט. ער האָט זיך אויסגעפּוצט אין זיין האָרט קליידער, און אָף מאַרגן איז ער אַוועק צום מלך אין פּאַלאַץ אַריין. דאָרטן זענען שוין געווען פאַרזאַמלט אַלע גרויסע לייט פון דער מלוכה. אַז דער ייד איז אַריינגעקומען, האָט דער מלך געמיינט, אַז דאָס איז דער קאַמער־האַר. רופט ער אים אַרויף אויבנאָן און פרעגט אים: "האַסטו דעם ענטפער?" "יא, אַדוני מלך."

אין פּאַלאַץ איז געוואָרן שטיל. אַלע האָבן שוין געוואוסט וועגן די פראַגעס און האָבן געוואַרט, צו הערן דעם ענטפער. און דער פאַרשטעלטער ייד האָט אַנ־געהויבן: "מיין האָר, דו ווילסט וויסן וויפיל דו ביסט ווערט? וויל איך דיר זאָגן, אַז נינצן זילבערשטיק, וואָרן די זאַך איז זייער פשוט: אויב יוסף הצדיק איז ווערט געווען צוואַנציק זילבערשטיק, ביסטו ווערט בלויז מיט איין זילבערשטיק ווינציק־קער. (יוסף איז פאַרקויפט געוואָרן פאַר צוואַנציק זילבערשטיק).

"איצט ווילסטו וויסן, וויפיל שטערן עס זענען דאָ אין הימל?" דערביי האָט ער אַרויסגענומען אַ גרויסן בויגן פאַפיר, האָט אים צונויפגעלייגט און געמאַכט אין אים אַן אַ שיעור לעכעלעך מיט אַ נאָדל. דערנאָך האָט ער אים צוריק גע־

עפנט און געזאגט: „וויפיל לעכעלעך עס זענען דא אין דעם בויגן פאפיר, אזוי-פיל שטערן זענען דא אין הימל. אויב דו ווילסט צייל זיי איבער.“

דער קייסער און אלע גרויסע לייט האָבן אָנגעקוועלט פון דעם ענטפער. און דער פארשטעלטער ייד זאגט ווייטער: „און איצט ווילסטו, אָז איך זאל דיר זאָגן, וואָס דו טראַכטסט? וויל איך דיר ענטפערן: דו טראַכטסט, אָז איך בין דער קאַמערהאַר. אין דער אמתן בין איך נאָר דיין קאַמערהאַרס שאַפער.“

ערשט איצט האָט זיך דער קייסער גוט צוגעקוקט צו אים און האָט זיך צע-לאַכט. און מער האָט מען נישט באַדאַרפט. דער קאַמערהאַר איז געבליבן קאַמער-האַר, און דער ייד איז דערהויבן געוואָרן אין די אויגן פון דעם גאַנצן פּאַלק.

איטלעכער אָף זײַן אייגן לשון

דער סולטאַן האָט געהאַט אַ בעל-יועץ, אַ שונא-ישראל. האָט דער בעל-יועץ איבערגערעדט דעם מלך, אָז ער זאל אַרויסגעבן אַ גזירה, מע זאל אלע יידן אַרויסטרייבן פון זײַן לאַנד. אָז די אַנדערע ראַטהאַרן האָבן דאָס דערהערט, האָט עס זיי שטאַרק פאַרדראָסן. זיי זענען געקומען צו לויפן צום סולטאַן און האָבן געמאַכט אַ געוואָלד: „סטייטש, וואָס הייסט?“ האָבן זיי געטענהט. „די יידן זענען געטריי דעם לאַנד און ברענגען אַריין אַ סך שטייערן אין דעם מלכס שאַצקאַמער. פאַרוואָס זאל מען זיי אַרויסטרייבן?“

און איינער פון די קאַפּ-מענטשן האָט אויפגעוויזן, אָז ס'איז בכלל נישט גוט אָנצוהייבן זיך מיט די יידן. ער האָט געזאָגט: „אדוני מלך, זע, וואָס פאַר אַ סוף סע האָבן געהאַט די אלע, וואָס האָבן זיך אָנגעהויבן מיט די יידן: פרעה, דער מלך פון מצרים, צוזאַמען מיט אלע זיינע עלטסטע, זענען דערטרונקען געוואָרן אין ים; המנען מיט זיינע צען זין האָט מען אויפגעהאַנגען אָף אַ תליה; אַנטיוכוס, דער מלך יאַוואַן, איז משוגע געוואָרן און האָט געהאַט אַ מיאוסן סוף; טיטוסן, דעם רשע, האָט זיך אַריינגעכאַפט אַ פליגעלע אין נאָז און האָט אים אויפגעגעסן אַ לעבעדיקן. און אזוי איז געווען אויך מיט אלע אַנדערע פייניקער פון די יידן.“

הכלל, מע טאָר די יידן בשום-אופן נישט טשעפען.

„טאָ וואָס זאל איך איצט טון?“ פרעגט דער סולטאַן. „איך האָב דאָך די גזירה שוין אַרויסגעגעבן. און אַ באַפעל פון אַ מלך איז דאָך אַ באַפעל און מע קען אים נישט צוריקרופן. אזוי שטייט דאָך בפירוש אין דער מגילה וועגן אַחשוורושעס באַפעל.“

זאָגט דער בעל-יועץ, אָז ס'איז דאָ אַן עצה: „זאל דער מלך אַרויסגעבן אַ באַפעל, אָז אויב די יידן וועלן אים ענטפערן אָף דריי פראַגעס, וואָס ער וועט זיי פרעגן, וועלן זיי קענען ווייטער בלייבן זיצן אין לאַנד. און אזוי ווי צווישן יידן זענען פאַראַן זייער קלוגע מענטשן, וועלן זיי זיכער קענען ריכטיק ענטפערן דעם מלך אָף זיינע פראַגעס.“ דעם סולטאַן איז די עצה געפעלן. ער האָט די יידן טאַקע שוין לאַנג געוואַלט פרעגן עטלעכע זאַכן. און ער האָט גלייך אַרויסגעגעבן אַזאַ באַפעל.

אָז דער באַפעל איז אָנגעקומען צו די יידן, האָבן זיי צוזאַמענגערופן אַן

אסיפה, צו באראטן זיך וואָס צו טון און וועמען צו שיקן. הייבט זיך אויף דער קהלשער שמש און זאָגט, אָז ער וועט גיין, ער האָט נישט וואָס צו פאַרלירן, זאָגט ער. וועט ער ריכטיק ענטפערן—וועט דאָך זיין גוט און וואויל. אלא אָבער נישט, וועלן די יידן קענען זאָגן, אָז דאָס איז דאָך בלויז אַ שמש, ווי קומט ער צו ענטפערן? און מע וועט דעמאָלט קענען שיקן אַן אַנדערן. די יידן האָבן אָנגענור מען זיין עצה, און דער שמש איז אַוועק צום סולטאַן אין פאַלאַץ אַריין.

דאָרט האָבן שוין געוואָרט אַלע האָרן און עלטסטע, וואָרן אַלע האָבן גע-וואָלט הערן וואָס דער סולטאַן וועט פרעגן, און ווי אַזוי אַ ייד וועט אים ענטפערן אָף זיינע פראַגעס. דער סולטאַן אַליין איז געזעסן אויבנאָן אָף זיין קעניגלעכן שטול. מיטאַמאָל איז געוואָרן שטיל, און דער סולטאַן זאָגט, אָז ער וועט פרעגן דעם ייד די דריי פראַגעס אָף שטום-לשון, און דער ייד וועט אים דאַרפן ענט-פערן אויך אָף שטום-לשון, דער שמש פאַרנייגט זיך, און דער מלך הייבט גלייך אָן. ער גיט אַ שטרעק אויס זיין רעכטע האַנט און ווייזט דעם ייד אַ פינגער.

דער שמש פאַרנייגט זיך ווידער און ענטפערט אים אָף דעמעלעבן אופן, ער גיט אַ שטרעק אויס די האַנט און ווייזט דעם סולטאַן צוויי פינגער.

שמיכלט דער סולטאַן, און ער גיט אָן עפן זיין האַנט און שטרעקט אויס

אַלע זיינע פינגער, נעמט דער שמש און ווייזט אים אַ פויסט.

לאַכט דער סולטאַן אַ צופרידענער, און ער גיט אַ כאַפּ אַ טעלער פאַסאַליעס,

וואָס איז געשטאַנען לעבן אים אָנגעגרייט, און ער גיט זיי אַ שאַט איבערן דיל.

בייגט זיך איין דער שמש, נעמט זיי אַלע צוזאַמען און באַהאַלט זיי ביי זיך אין קעשענע.

פרייט זיך דער סולטאַן און ער קען זיך שוין מער נישט איינהאַלטן. ער

רופט צו צו זיך דעם ייד, רימט אים פאַר זיין חכמה און זאָגט: אָז דערפאַר, וואָס

ער האָט אים אַזוי קלוג געענטפערט, וועלן די יידן ווייטער קענען בלייבן זיצן

רואיק אין לאַנד. דער סולטאַן האָט אים נאָך געגעבן מתנות און אַהיימגעשיקט

מיט פויקן און טרומיטערס.

די האָרן און עלטסטע, וואָס האָבן דאָס אַלץ צוגעזען, האָבן די שטומע פראַ-

געס און ענטפערט נישט פאַרשטאַנען. פרעגן זיי דעם סולטאַן, וואָס ער האָט גע-

מיינט מיט זיינע שטומע צייכנס. שמיכלט ער און ענטפערט: „זייער פשוט: איך

האָב געוויזן דעם ייד אַ פינגער. דאָס מיינט, אָז די יידן גלייבן אין איין גאָט, האָט

ער מיר געוויזן צוויי פינגער. דאָס מיינט, אָז מיר מאַכמעדאַנער גלייבן אין אַלאַה

(גאָט) און אין נביא מאַכמעד.

„דערנאָך האָב איך אים געוויזן די האַנט מיט צעשפרייטע פינגער. דאָס

מיינט, אָז דאָס יידישע פּאַלק איז צעזיט און צעשפרייט. האָט ער מיר געוויזן אַ

פויסט. דאָס מיינט, אָז כאַטש זיי זענען צעשפרייט—זענען זיי אָבער פאַראייניקט

אין אַלע זייערע צרות.

„האָב איך דערנאָך גענומען דעם טעלער פאַסאַליעס און זיי אַ שאַט געטון

איבערן דיל. דאָס מיינט, אָז איך וועל זיי אַרויסטרייבן פון לאַנד. האָט ער די

פאַסאַליעס צוזאַמענגענומען. דאָס מיינט, אָז זיי וועלן זיך צוריק איינזאַמלען

אינאיינעם.“

די הארן איז דאס געפעלן און זיי האבן געלויבט דעם סולטאן פאר זיינע קלוגע איינפאלן.

דערווייל איז דער שמש געקומען אהיים. דארט האבן שוין געווארט אף אים מיט ציטערדיקע הערצער קינד-און-קייט צוזאמען מיט דעם רב און מיט די פני פון שטאט. אלע האבן שוין געוואלט הערן, וואס דער סולטאן האט אים גע-פרעגט, און מיט וואס דאס האט זיך געענדיקט. און וואס ער האט געענטפערט. דערציילט זיי דער שמש, און ער זאגט: „דער סולטאן האט אויסגעשטרעקט זיין האנט און מיר געוויזן א פינגער. דאס הייסט, אז ער וועט אונז יידן ארויסנעמען אן אויג. האב איך אים געוויזן צוריק צוויי פינגער. דאס הייסט, אז דער איי-בערשטער וועט אים ארויסנעמען ביידע אויגן. דער סולטאן האט נאך דעם אן עפן געטון זיין האנט און אויסגעשטרעקט אלע זיינע פינגער. דאס הייסט, אז ער וועט אונז שלאגן און פאטשן. האב איך אים געוויזן צוריק א פויסט. דאס הייסט, אז דער אייבערשטער וועט אים געבן א קנאק, אז דער קאפ וועט אים אראפ. גיט נאך דעם דער סולטאן א כאפ א טעלער פאסאליעס און גיט זיי א שאט איבערן דיל. דאס הייסט, אז ער וועט אונז אין גאנצן ארויסטרייבן. האב איך זיי צו-נויפגענומען, צו געבן זיי מיין ווייב, אז זי זאל מאכן א געקעכץ פאר די קינדער.“ דער עולם האט זיך געקייקלט פון געלעכטער און זיך געפרייט וואס פאר א חכם—א שמש זיי האבן.

וואס אין די מעשהלעך שטעקט

אין רוסלאנד האט אמאל געהאלטן דערביי, דער צאר זאל ארויסגעבן א גזירה, אז מע זאל צוזאמענעמען ביי יידן אלע גמרות און זיי פארברענען. נאר איידער דער צאר האט געדארפט אונטערשרייבן די גזירה, האט מען געלאזט וויסן די יידן, אז זיי קענען שיקן צו אים זייערע מענטשן, וואס זאלן באווייזן פאר-וואס מע דארף די גמרות נישט פארברענען. דאס איז געווען אין די צייטן פון דעם גרויסן יידישן שר אין ענגלאנד, משה מאנטעפיארע.

אז די יידן האבן געהערט פון דער גזירה, וואס הענגט איבער זיי, זענען זיך צוזאמענגעקומען די גרויסע רבנים אף אן אסיפה, און זיי האבן אויסגעקליבן צווישן זיך עטלעכע רבנים, זיי זאלן פארן צום צאר, אפצושרייען די גזירה. צו-זאמען מיט זיי איז אויך געפארן משה מאנטעפיארע.

געקומען אין דער קרוינשטאט צום צאר, האבן זיי גענומען טענהן פאר אים און בעטן, אז ער זאל אזא גזירה נישט אונטערשרייבן. נאר זייערע געבעטן האבן נישט געהאלפן. דער צאר האט געהאלטן, אז די גמרא איז פול מיט נארישקייטן, און אז דעריבער דארף מען אזעלכע ספרים פארברענען. ער האט געזאגט: „אס שטייט דארטן ווי א פויגל איז געפליגן און האט געלייגט אן איי, און דאס איי האט זיך צעבראכן און האט פארטרונקען פערציק שטעט. נו, זאגט אליין, זענען אזעלכע מעשות נישט לויטער נארישקייטן און שטותערייען?“

אז דער צאר האט אויסגעשאסן אלע זיינע טענות פארוואס מע דארף די גמרא פארברענען, פארנייגט זיך ר' משה מאנטעפיארע און זאגט: „אדוני מלך, די מעשה

מיט דעם פויגל און מיט דעם איי, וואָס האָט פאַרטרונקען פּערציק שטעט, איז גאַרנישט ניט אַזאַ נאַרישע. אַט זעען מיר פאַר אונזערע אויגן אַן ענלעכע גע- שיכטע, ווי סע דאַכט זיך אויס. דו ווילסט פאַרברענען אַלע גמרות, וואָס זענען פאַראַן אין דיין לאַנד. די דאָזיקע ספרים זענען ביי אונז יידן אונזער לעבן און נשמה. ווי אַזוי זאָלן מיר לאָזן וויסן די שפּעטערע דורות פון אונזער אומגליק, וואָס סע שפּילט זיך דאָ אַפּ? דיין מלכות, גרויסער מלך, וועט זיכער נישט לאָזן שרייבן וועגן דעם. וואָס-זשע וועלן מיר טון? מיר וועלן דאָס דערציילן עלעהיי אַף אַזאַ אופן:

„אַמאַל איז געווען אין אַ לאַנד אַ ריזיקער בוים. ער איז געווען אַזוי גרויס און מעכטיק, אַז אונטער זיין שאַטן האָבן זיך באַשירעמט אַלע מענטשן פון זיין לאַנד. נאַר אַף דעם בוים איז געוואַקסן אַ קליינע פרי. מ'האַט די פרי נישט גע- קענט עסן. נאַר מיט איין טראָפּן פון איר זאַפט האָט מען אַמאַל פאַרטרונקען מיליאָנען מענטשן.“

דער צאָר האָט געקוקט אַף אים ווי עפעס וואַלט אים ליכטיק געוואָרן אין זיין קאַפּ, און ער איז צוגעגאַנגען צו זיין טיש, און האָט די גזירה צעריסן.

דאָס קלוגע פּויערל

אַ מלך האָט זיך אַמאַל פאַרשטעלט פאַר אַ פשוטן פּויער און איז אַרומגע- גאַנגען איבערן לאַנד, צו הערן וואָס דאָס פּאַלק טראַכט און רעדט.

איינמאַל הערט ער ווי אַ פּויער רעדט צו אַנדערע פּויערים און קלאַנגט זיך אַף זיין ווייב: „ווען איך וואַלט חתונה געהאַט מיט דער פּרינצעסין“, זאָגט ער, „וואַלט איך געהאַט אַ בעסער ווייב ווי איך האָב.“

דער קעניג הערט און שמייכלט. פאַרן אַוועקגיין שאַרט ער זיך צו צום פּויער און זאָגט צו אים: „הער נאַר, קום אַמאַל צו צו מיר. נאָ דיר אַ צעטעלע. דאָ איז פאַרשריבן וואו איך וואוין. אַז דו וועסט זיין אין שטאָט. פּרעג זיך נאָך אַף מיר. מע וועט דיר שוין ווייזן.“

דער פּויער האָט גענומען דאָס צעטעלע און האָט עס באַהאַלטן. אין אַ צייט אַרום קומט ער אין שטאָט אַריין. אַז ער האָט דאַרט איינגעקויפט וואָס ער דאַרף, דערמאַנט ער זיך אַן דעם פּויער און ער טראַכט: מע דאַרף צוגיין זען וואָס ער טוט.

ער זוכט אַרויס דאָס צעטעלע און ווייזט עס אַ מענטש אין גאַס, אַז מע זאָל אים זאָגן וואו סע וואוינט דער פּויער. ער האָט נישט געוואוסט, אַז דאָס איז געווען דער מלך. דער מענטש לייענט איבער דאָס צעטעלע, קוקט אַף דעם פּויער, און ווייזט אים ווי אַזוי מע גייט צום מלכס פּאַלאַץ.

דעם פּויער איז עפעס נישט אַלץ קלאַר. נאַר אַז מע ווייזט אים אַן צו גיין צום מלכס פּאַלאַץ—גייט ער.

אַז ער איז געקומען צום פּאַלאַץ, ווייזט ער ווידער דאָס צעטעלע. מעלדט מען דעם מלך וועגן דעם פּויער, און מע לאָזט אים גלייך אַריין.

דער פּויער האָט דערקענט דעם מלך און האָט געעפנט מויל און אויגן. נאַר

דער מלך האָט אים באַרואַיקט, האָט אים אַנידערגעזעצט ביים טיש, און מ'האָט גערעדט. ער האָט אים דערמאָנט ווי ער האָט זיך געהאַט געוואונטשן, אַז הלוואַי וואָלט ער געהאַט די פּרינצעסין פאַר אַ ווייב.

דערנאָך האָט דער מלך געהייסן דערלאַנגען עסן און טרינקען. נאָר פּריער פון אַלץ האָט מען אָף אַ וואונק פון דעם מלך געבראַכט פאַר דעם פּויער פּריש קוואַל-וואַסער אין אַ גילדענעם בעכער און אין אַ ליימענעם טעפל. און דער מלך הייסט דעם פּויער טרינקען פון ביידע כלים, און פּרעגט אים, פון וועלכער כלי דאָס וואַסער איז בעסער. זאָגט דער פּויער: „זיי האָבן ביידע איין טעם.“ „זעסט,“ זאָגט דער מלך, „אַזוי איז אויך מיט דער פּרוי. איטלעכס ווייב האָט דיזעלבע מעלות און חסרונות. אויסערלעך נאָר איז אַ חילוק. איינע טראָגט רייכע קליידער און אַ צווייטע—פּראַסטע קליידער. סע טרעפט, אַז דאָס קוואַל-וואַסער אין אַ ליימענעם קריגל איז אַפט געשמאַקער ווי אין דעם גילדענעם בעכער.“ דער פּויער הערט און צעשיינט זיך: „יא, מיין האַרעלע מלך, דו האָסט גוט געזאָגט. נאָר אַז ס'איז שוין יא, אַזוי, וואָלט איך וועלן ליבערשט טרינקען דאָס קוואַל-וואַסער פון אַ גילדענעם בעכער.“

די שיינקייט פֿון דעם פּרינץ

די מלכה איז געלעגן געוואָרן און האָט געהאַט אַ יינגעלע, אַ פּרינץ, אַ יורש-עצר, וואָס וועט איבער הונדערט און צוואַנציג ווערן דער הערשער פון לאַנד. דאָס פּאַלק האָט זיך געפּרייט און איז געווען גליקלעך. אַ קלייניקייט, אַ פּרינץ איז געבוירן געוואָרן! אין די טעמפלען האָט מען אָפּגעריכט תּפילות, די גלעקער האָבן אויסגעקלונגען לידער, און אין קעניגלעכן הויף האָט מען געבראַכט מתנות פון ווייטע לענדער, און מ'האָט געטיילט מתנות. אַפּן אַכטן טאָג, צום בריית, האָט דער מלך געמאַכט אַ גרויסע סעודה פאַר אַלע זיינע האַרן און עלטסטע און חכמים פון זיין מדינה. מ'האָט געגעסן און געטרונקען, און זיסע שפּילער און זינגער האָבן פּריילעך געמאַכט דעם מלך מיט זיינע האַרן.

אַלע זענען געווען אַזוי גליקלעך, אַז זיי האָבן גענומען שרייען, אַז זיי ווילן זען דעם פּרינץ, דעם בן-מלך. האָט מען די נענטסטע פון דעם מלך אַריינגעפירט אין דער שלאָף-קאַמער און מ'האָט זיי געוויזן דעם ניי-געבוירענעם פּרינץ. אַלע האָבן שיינענדיקע און גליקלעכע געקוקט אָף דעם בן-מלך און האָבן באַוואונדערט זיין שיינקייט. יעדער איינער פון זיי האָט געזען אין דעם קינד און אַנגעוויזן אָף אַן אַנדערן שיינעם אבר ביי אים. איינער האָט באַוואונדערט זיינע אויגן, אַ צוויי-טער האָט גערימט זיינע ליפעלעך, אַ דריטער האָט געלויבט זיין שטערן.

„זעט נאָר,“ זאָגט איינער, „זיינע אייגעלעך לייכטן ווי די שטערן אין אַ קלאַרער נאַכט.“ און אַ צווייטער רופט זיך אָן און זאָגט: „זיינע ליפעלעך שמייכלען מיט לויטער חן.“ און אַ דריטער באַמערקט: „ער האָט אַ שטערן פון אַן אמתן חכם.“ און אַ פּערטער: „זיינע בעקעלעך זענען ווי סאַמעט און שיינען ווי פּרישע רויטע עפל.“

אַזוי האָט יעדער באַוואונדערט די שיינקייט פון איין אבר, אַדער אַן אַנדערן

ביי דעם פריניץ. נאָר איינער פון זיי קוקט אָף דעם קינד, קוקט און זאָגט: „מיר דאַכט זיך, אָז זיין נעזעלע איז אַביסעלע פּלאַטשיק.“

מיטאַמאָל איז געוואָרן שטיל. אַ פּחד איז געפּאָלן אָף אַלע האַרן. אַ קלייני-קייט, זאָגן אָף אַ פּריניץ, אָז ער האָט אַ פּלאַטשיקע נאָז! און נאָך פּאַר איטלעכן אין די אויגן!

דער מלך האָט אים אָנגעקוקט ווי איינער וואָלט געזאָגט: „סטייטש? ווי וואָג-טו צו זאָגן אַזאַ זאָך?“

נאָר דער קאַפּ-מענטש פּאַרנייגט זיך און זאָגט: „אדוני מלך, וואָס זענען אַלע אַזוי געפּלעפט פון מיין וואָרט? איך האָב דעם פּריניץ גערימט מער ווי אַלע דיינע האַרן. יעדער איינער פון די האַרן האָט געלויבט בלויז איין אבר זיינעם, איך אָבער האָב געפּונען בלויז איין חסרון אין אים. דאָס הייסט, אויסער דעם איז ער אין גאַנצן שייך.“

ס'אַ געפּאָר צו בלייבן ביי אַזאַ פּרנסה צו לאַנג

ס'איז געווען אַמאָל אַ קייסער. האָט ער אָפט ליב געהאַט צו פּאַרשטעלן זיך פּאַר אַ פּשוטן מענטש און אַרומגיין צווישן פּאַלק גלייך מיט אַלע. ער האָט גע-וואָלט הערן, וואָס מענטשן רעדן וועגן אים. סע פּאַרשאַפט אים הנאה, האָט ער גע-זאָגט, צו הערן ווי מענטשן רעדן פון אים, און ווייסן נישט בשעת-מעשה, אָז ער, דער קייסער אַליין, הערט זיך צו וואָס זיי רעדן.

איטלעכס מאָל האָט ער זיך פּאַרשטעלט פּאַר עפעס אַנדערש. אַמאָל האָט ער זיך פּאַרשטעלט פּאַר אַ סוחר, און האָט זיך אויסגעמישט צווישן סוחרים. אַן אַנדער מאָל האָט ער זיך פּאַרשטעלט פּאַר אַ בעל-מלאכה, פּאַר אַ שוסטער, אַ שניידער, אַשטייגער, און האָט זיך אויסגעמישט מיט די בעל-מלאכות. אַזוי אַלעמאָל פּאַר עפעס אַנדערש. און איטלעכס מאָל האָט ער זיך געזאַמט אַ פּאַר וואָכן, ווייל ער האָט געוואָלט זיין צווישן אַלעמען און הערן וואָס אַלע שטאַנדן רעדן פון אים.

איינמאָל נעמט ער און פּאַרשטעלט זיך פּאַר אַ בעטלער. ער האָט זיך אויס-געמישט מיט אַ קאַפּטע שנאָרערס און איז אַרומגעגאַנגען מיט זיי איבער די היי-זער, שנאָרן. נאָר סע געדויערט נישט לאַנג, בלויז אַ פּאַר טעג סך-הכל, און דער קייסער איז דאָ צוריק. וואָרפט פון זיך אַראָפּ די בעטלער-קליידער און הייסט, אָז מע זאָל זיי גלייך פּאַרברענען.

אַ די היפּלייט האָבן אים דערזען אַזוי גיך צוריק, און זעען ווי ער פּאַר-ברענט די בעטלער-קליידער, חידושן זיי זיך: „וואָס מיינט דאָס?“

זאָגט ער זיי: „פּאַר קיין זאָך האָב איך נישט מורא געהאַט אין לעבן, איך בין שוין געווען אַ סוחר און אַ מוליער און אַ שניידער. איך בין שוין אַלץ געווען, און איך האָב נישט קיין מורא געהאַט, אָז איך וועל בלייבן ביי די אַלע זאַכן. נאָר דאָס מאָל בין איך גלייך אַהיימגעקומען, ווייל איך האָב מורא געקריגן, אָז איך וועל נאָך בלייבן ביים שנאָרן.“

דער קייסער און די אַלטינקע

אַ קייסער איז געריטן מיט זיינע ראַטהאַרן אין וואַלד אָף יאָגד. מיטאַמאַל כאַפֿן זיי זיך, אַז זיי האָבן פֿאַרבלאַנדזעט און קענען נישט אַרויס פֿון דעם וואַלד. אַז ס'האַט אַנגעהויבן צו נאַכטן, באַגעגענען זיי אַן אַלטינקע באַביצע מיט אַ פֿאַר גרויסע סאַקוועס (טאַרבעס) אָף די אַקסלען. פֿרעגט זי דער קייסער, אפֿשר ווייסט זי ווי אַזוי מע קען אַרויס פֿון דעם ווילדן וואַלד.

די אַלטינקע האָט געקענט אַלע שטעגן און וועגן אין דעם וואַלד, האָט זי דעם קייסער מיט זיינע לייט אַרויפֿגעפֿירט אָף אַן אַפֿענעם פֿלאַץ און זיי געוווּזן דעם וועג אַרויס. דער קייסער איז געווען שטאַרק צופֿרידן. ער האָט די אַלטינקע גע־וואַלט באַלוינען דערפֿאַר. פֿרעגט ער זי, צי זי וויל עפֿעס האָבן. וואָס זי וועט בעטן, זאָגט ער, וועט ער איר באַוויליקן.

אַז די אַלטינקע זעט מיט וועמען זי האָט צו טון, זאָגט זי: „האַרעלע גוטער, אויב דו ווילסט מיר עפֿעס געבן, הייס, אַז מע זאָל מיר אַנשטאַפֿן מיינע טאַרבעס מיט לייוונט.“

„גוט.“ זאָגט דער קייסער. „אַז דו וועסט זיין אין שטאַט, גיי אַוועק צום קע־ניגלעכן פֿאַלאַץ און זאָג דאָרט. אַז דער קייסער האָט געהייסן אַנשטאַפֿן דייןע טאַר־בעס מיט לייוונט.“ ער האָט איר נאָך געגעבן אַ צעטעלע מיט זיין אייגענער חתימה, אַז וויפֿיל טאַרבעס זי וועט ברענגען, זאָל מען זיי איר אַנשטאַפֿן מיט לייוונט.

אַפֿן אַנדערן טאָג קומט די אַלטינקע אין קעניגלעכן פֿאַלאַץ און ווייזט דאָרט דעם קייסערס צעטעלע. אַז מע זעט דעם קייסערס חתימה, פֿרעגט מען נישט קיין קשיות, און מע שטאַפט איר אַן די טאַרבעס מיט לייוונט.

ווי נאָר זי איז אַהיימגעקומען מיט די פֿולע טאַרבעס, נעמט זי און זעצט אַוועק דאָס דאָרף מיט ווייבער און מיידן, אַז זיי זאָלן פֿון אַ טייל לייוונט מאַכן טאַרבעס, און פֿון דעם אַנדערן טייל זאָלן זיי זיך באַנייען און באַקליידן. און זי, די אַלטינקע אַליין, האָט געהאַלטן אין איין גיין מיט די טאַרבעס אין פֿאַלאַץ אַריין, און מ'האַט זיי איר געמוזט אַנשטאַפֿן מיט לייוונט. ווייל פֿאַרפֿאַלן, אַזוי האָט גע־הייסן דער קייסער.

אַז דאָס דאָרף האָט זיך באַנייט און באַקליידט, האָט די אַלטינקע גענומען אַ צווייט דאָרף מיט ווייבער און מיידן און זיי אַוועקגעזעצט נייען. און דערנאָך—אַ דריט דאָרף און אַ פֿערט דאָרף, און נאָך דעם די שטעטלעך. און אַזוי אַן אַן אויפֿהער. און זי, די אַלטינקע אַליין, האָט נאָך אַלץ געהאַלטן אין איין גיין מיט אירע טאַרבעס אין פֿאַלאַץ אַריין.

ס'איז אַריבער אַ צייט, כאַפֿט מען זיך אין פֿאַלאַץ, אַז די אַלטינקע וועט דעם קייסער שטעלן בדלות. וואָס טוט מען? באַראַטן זיך די ראַטהאַרן און קאַפֿ־מענטשן, און סע בלייבט, אַז איינער פֿון זיי זאָל גיין רעדן מיט דער אַלטינקע. אַז זי זאָל אויפֿהערן קומען מיט אירע טאַרבעס, וואָרן זי וועט דעם קייסער שטעלן בדלות. נאָר וויפֿיל דער קאַפֿ־מענטש האָט מיט איר גערעדט און געטענהט, האָט נישט געהאַלפֿן. זי האָט אַ צעטעלע פֿון דעם קייסער אַליין. דער קאַפֿ־מענטש האָט איר

די פויערטעס טראגן פולע סאקוועס מיט לייוונט פון קייסערס הויף

געוואָלט געבן מתנות, נאָר זי האָט קיין זאָך נישט געוואָלט הערן. זי האָט אַ צעטעלע. אַז ער זעט אַזאַ זאָך, פאַלט אים איין אַ געדאַנק און ער זאָגט: „ווייז מיר דעם קייסערס צעטעלע.“

ווייזט זי אים. דער קאַפּ-מענטש לייענט און לייענט, איין מאָל און נאָכאַמאָל, און זאָגט צו איר: „יא, באַבעלע, גערעכט, דער קייסער זאָגט טאַקע, אַז מע זאָל דיינע טאַרבעס אַנשטאַפּן מיט לייזונט, נאָר סע שטייט נישט געשריבן, אַז דו מעגסט זיי צונעמען צו דיר אַהיים.“

זעט דאָך די אַלטינקע, אַז זי האָט פאַרשפּילט און סע וועט שוין גאַרנישט ניט העלפּן, גיט זי אַ טראַכט און זאָגט: „האַרעלע, דו ביסט אויך גערעכט. פון היינט אַן וועל איך האַלטן די אַנגעשטאַפטע טאַרבעס מיט לייזונט אין פאַלאַץ.“

און טאַרבעס האָט די אַלטינקע געהאַט—אַ וועלט! אַז דער קאַפּ-מענטש זעט, אַז די אַלטינקע האָט אים איבערגעקליגלט, נעמט ער מיט איר ווידער רעדן און טענהן. און צום סוף איז געבליבן אַז ביז אַלע מענטשן אין לאַנד וועלן נישט באַנייט און באַקליידט ווערן, מעג זי קומען מיט איר טאַרבע נאָך לייזונט.

דער מלך, דער טעמפל און די אַרימע אַלטינקע

אין לאַנד איז געווען שלום, און די יאָרן זענען זיך געגאַנגען, געגאַנגען, איין יאָר נאָכן אַנדערן. אַז דער מלך איז געוואָרן אַלט און איז געוואָרן זאַט אין יאָרן, האָט ער גענומען טראַכטן, אַז איידער ער שטאַרבט און ווערט איינגעזאַמלט צו זיינע אַבות, וואָלט ער וועלן געבן זיין פאַלק אַ מתנה, אַ געדעכעניש פון אים לדורות.

נאָר וואָס פאַר אַ געדעכעניש לאָזט מען איבער דעם פאַלק? זאָל ער נעמען זיינע אוצרות און פונדאנדערטיילן, געבן יעדן איינעם פון זיין פאַלק געלט?—געלט איז קיילעכיק, און ווי סע קומט—אַזוי גייט עס אַוועק. זאָל ער אפשר מאַכן אַ רייכע סעודה פאַר גרויס און קליין?—היינט עסט מען, און מאַרגן פאַרגעסט מען. טאָ וואָס טוט מען פאַרט, אַז דאָס פאַלק זאָל אים געדענקען? האָט ער צונויפגערופן זיינע ראַטהאַרן און אַלע גרויסע מיניסטר-קעפּ און קאַפּ-מענטשן און האָט זיך גענומען באַראַטן מיט זיי. זיבן טעג האָט מען זיך באַראַטן, ביז מען איז געקומען אַף אַ פּלאַץ.

אין גיכן האָט דער מלך געלאָזט אויסרופן איבערן לאַנד, אַז ער וועט בויען פאַר דעם פאַלק אַ טעמפל, אַ הויז צו גאָט, אַ מתנה פון אים פאַר זיין פאַלק, דאָס גאַנצע גאַלד און זילבער אַף צו בויען דאָס געביי וועט גיין פון זיין אייגענער שאַצקאַמער. ער וועט נישט אַרויפלייגן קיין צינז און קיין אַפּפּאַל אַף קיינעם, און קיינער דאַרף גאַרנישט ניט געבן צושטייער.

דאָס פאַלק האָט זיך געפרייט, און מ'האַט געלויבט דעם פרידלעכן מלך, וואָס איז אַזוי גוט און פרייגיביק.

דערנאָך האָט דער מלך געלאָזט רופן די גרעסטע בוימיינסטערס, און זיי האָבן געפלאַנט און געמאַסטן און גערעכנט, זיי האָבן אַלץ אַנגעצייכנט, ווי אַזוי מע זאָל

בויען דעם טעמפל און ווי אזוי ער זאל אויסזען. אז זיי זענען געווארן פארטיק, האָבן אַרבעטער און בעל־מלאכות אָנגעהויבן גראָבן און לייגן דעם פונדאָמענט. פון די בערג האָט מען גענומען ברענגען געהילץ און געהאַטע שטיינער פון אַלערליי קאַלירן, און מ'האַט זיך געשטעלט בויען.

ס'איז אַריבער אַ צייט, און דער טעמפל איז געשטאַנען פאַרטיק. דער בנין האָט זיך דערהויבן קעגן בלאַען הימל און האָט מיט זיין שיינקייט דערפרייט דאָס אויג און דאָס האַרץ פון מענטשן.

איבער דעם האַלב־קיילעכיקן טויער פון דעם טעמפל איז געווען אַ גרויסער טאָוול פון מירמלשטיין. און אין דעם טאָוול זענען געווען אויסגעהאַקט די ווער־טער, אַז דער טעמפל איז אַ מתנה פון דעם גוטן פרידלעכן מלך צו זיין פאַלק. מ'האַט דעם טעמפל באַנייט. דאָס פאַלק איז געווען גליקלעך. קינד און קייט האָט זיך געפרייט, און אַלע מענטשן האָבן יענעם טאָג געמאַכט סעודות און גע־יובלט ביז שפעט אין דער נאַכט.

נאָר אין יענער נאַכט האָט געטראָפן עפעס, וואָס האָט אַרויסגערופן ביים פאַלק פאַרדראָס און שרעק. וואָס האָט אַזוינס געטראָפן?—אַז די מענטשן זענען אויפגעשטאַנען אין דער פרי, האָבן זיי באַמערקט, אַז אַפן טאָוול איבערן טויער פון דעם טעמפל, וואו ס'איז געווען אויסגעקריצט דער נאָמען פון דעם מלך, איז מיט פייערדיקע אותיות איינגעקריצט דער נאָמען פון אַן אומבאַקענטער פרוי.

ווער האָט זיך דאָס דערוועגט צו טון אַזאַ זאַך? און ווער קען זי זיין די־אַזיקע פרוי? דאָס איז דאָך מורד זיין אין מלכות! מ'האַט דעם טאָוול גלייך אַראָפגענומען, און שטיינקריצערס האָבן אויסגעהאַקט אַ נייעם טאָוול, און אין אים—דעם נאָמען פון דעם מלך־חסד. אין דערזעלבער צייט האָט מען אָנגעהויבן צו זוכן און נישטערן. מ'האַט געזוכט די שולדיקע און מ'האַט געוואַלט געפינען די פרוי מיט אַזאַ נאָמען.

ס'איז אַריבער אַ טאָג און ס'איז אַריבער אַ נאַכט. און זע, אַפן צווייטן מאַרגן ווידער דיזעלבע מעשה, אַפן טאָוול איבערן טויער פון דעם טעמפל, וואו ס'איז געווען דער נאָמען פון דעם מלך, איז אַפסניי איינגעקריצט דערזעלבער נאָמען פון אַ פרוי.

דאָס פאַלק האָט געזערנט. און מ'האַט אויך דעם טאָוול אַראָפגענומען, און מ'האַט אַריינגעזעצט אַ נייעם טאָוול, ווידער מיט דעם מלכס נאָמען. אזוי האָט זיך דאָס איבערגעחזרט דריי מאל. האָט מען דאָך געזען, אַז די זאַך איז נישט אַזוי פראַסט. האָט מען נישט גערוט און מ'האַט ווייטער געזוכט. ווייל מ'האַט נאָר געוואַלט געפינען די פרוי, די שולדיקע אין דעם אַלעמען.

צום סוף האָט מען אין אַן אַרים שטיבל, ערגעץ אין אַ פאַרוואַרפענער געגנט הינטער דער שטאָט, געפונען אַן אַלטינקע, אַן אלמנה, מיט אַזאַ נאָמען ווי דער אַפן טאָוול. אַט דאָס איז די שולדיקע? סע גלייבט זיך נישט. נאָר די נאַכשפירער און די וועכטער פון שטאָט האָבן זי גענומען און גלייך געברענגט צום מלך. די אַלטינקע האָט נישט געוואוסט וואָס מע וויל האָבן פון איר. אַ דערשראָ־

קענע איז זי געפאלן דעם מלך צו די פיס און האָט אים גענומען בעטן פאַר איר לעבן.

„שרעק דיד נישט, אַלטע“ האָט דער מלך גערעדט צו איר פאַטערלעך, „דערצייל, זאָלן אַלע הערן, וואָס האָסטו געטון, ווען מ'האָט געבויט דאָס הויז צו גאָט?“

„אָדוני מלך,“ האָט די אַלטינקע אָנגעהויבן שטאַמלען, „וואָס האָב איך, חלילה, געטון? אויב איך האָב געזינדיקט, זיי מיר מוחל, פאַרגיב און שענק מיר מיינע פאַרבליבענע טעג. איכל דיר דערציילן דעם גאַנצן אמת: אַז איך האָב גע־הערט, אַז מע בויט אַ הויז צו גאָט, האָב איך געטראַכט, מע דאַרף אויך עפעס געבן. האָב איך גענומען זוכן אין מיין שטיבל עפעס אַ זאַך, צו געבן דאָס אַ מתנה פאַר גאָט הויז, וואָרן איך האָב מיר געטראַכט: וואָס הייסט, מע בויט אַ הויז צו גאָט, און איך זאָל גאַרנישט ניט געבן?! נאָר אַלץ, וואָס איך האָב פאַרמאַגט, איז געווען אַ שטרויזאַק, אַף וואָס איך בין געשלאָפן. האָב איך מיר געזאָגט: זאָל דאָס זיין אָנגענומען און באַוויליקט ביים אייבערשטן פאַר אַ מתנה. און איך האָב גע־נומען אַביסל שטרוי פון דעם זאַק און האָב דאָס אַרויסגעטראָגן און אַוועקגעלייגט אַף דעם וועג, וואו די אַקסן האָבן געשלעפט די שווערע שטיינער און צעדערן פאַר גאָט הויז, אַזוי האָב איך געטון אַ טאַג נאָך אַ טאַג. איך האָב מיר געטראַכט: די אַקסן וועלן דערשמעקן דאָס שטרוי אָפן וועג, וועלן זיי גיכער שלעפן די שטיינער פאַר גאָט הויז. דאָס אַלץ, מיין האַר קעניג.“

דער מלך האָט געהערט, און איז געוואָרן פאַרציטערט. אים איז מיטאַמאָל געוואָרן קלאַר, אַז דאָס ביסל שטרוי פון דער אַלטער איז ביים אייבערשטן מער באַוויליקט און איז אין זיינע אויגן ווערט מער ווי אַלע אוצרות, וואָס ער האָט געגעבן אַף צו בויען דעם טעמפל.

די זאַך איז באַקענט געוואָרן פאַרן גאַנצן פּאָלק אין לאַנד, און איבער דעם טויער פון גאָט הויז אין שוין פאַרבליבן דער נאַמען פון דער אַלטינקער. אַזוי איז געווען דער באַפעל פון דעם מלך אַליין.

אַן רחמנות קען נישט זײַן קיין אמתע ליבשאַפֿט

אַ ייד איז אַמאָל געקומען צו רש״י מיט אַ בקשה. ער האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל אים אַרויסגעבן אַ היתר, צו קענען אָפּגטן זיין ווייב קעגן איר ווילן. פּרעגט אים רש״י: „פאַרוואָס ווילסטו גטן דיין ווייב?“ דערציילט אים דער ייד, אַז זיין ווייב איז קראַנק, זי האָט געקריגן אַן אויסשלאָג אַף איר הויט, אַ מין קרעץ, רחמנא ליצלן, און ער קען מיט איר נישט זיין. וויל ער זי גטן, נאָר זי וויל קיין גט נישט נעמען.

הערט רש״י און זאָגט צו אים. „אַז אַ מענטש ווערט קראַנק, דאַרף מען אַף אים האָבן רחמנות און העלפן. בפרט אַף אַן אייגענעם, און זי איז דאָך דייע אַן אייגענע. ווילסטו זי איצט צו איר אומגליק נאָך מער שטראַפּן? האָב אַף איר רחמנות און העלף איר, וועט נאָך דעם אַויד קומען די ליבשאַפֿט.“

ר' יונתן אייבעשיץ און דער גלח

דער באַרימטער רב ר' יונתן אייבעשיץ איז אָפט געווען געצוואונגען צו פירן וויכוחים וועגן רעליגיע מיט קריסטלעכע געלערנטע, און שטענדיק איז ער אַרויסגעקומען דער זיגער. די געלערנטע האָבן פאַר אים געהאַט גרויס אָפּשיי פאַר זיין חכמה און קלוגע ענטפערס.

איינמאָל זאָגט צו אים אַ גלח: „מילא, שטענדיק קומסטו אַרויס דער זיגער מיט דייע טענות אין אַ וויכוח, ווייל דו פאַרטיידיקסט דיין אייגענע אמונה. נאָר לאַמיר זיך אַמאָל בייטן מיט די ראַלן: איך וועל פאַרטיידיקן די יידישע אמונה, און דו פאַרטיידיק די קריסטלעכע אמונה. וועלן מיר דעמאָלט זען ווער וועמען סע וועט באַזיגן.

ר' יונתן האָט צוגעשטימט. און דער גלח האָט אים גלייך געשטעלט אַזאַ פראַגע: „מילא, מיר יידן האָבן אַ יום־טוב פורים, ווייל ס'איז אויפגעשטאַנען אָף אונז אַ המן, וואָס האָט אונז יידן געוואָלט אויסהרגענען און פאַרטיליקן, פון קליין ביז גרויס, אַז ס'זאל פון אונז גאַרנישט ניט בלייבן. נאָר דורך אַ נס זענען מיר ניצול געוואָרן. מיר מאַכן דעריבער דעם יום־טוב פורים און פרייען זיך מיט המנס מפלה. נאָר איר, קריסטן, ווי קומט עס, וואָס איר האָט אויך אַ פורים, וואָס איר רופט קאַרניוואָל?“

„עס איז זייער איינפאַך,“ זאָגט ר' יונתן. „מיר פייערן אויך אַ פורים, ווייל ווען המן וואָלט געווען אומגעבראַכט אַלע יידן, וואָלטן מיר קריסטן איצט נישט געהאַט קיין יויזל.“

די שטייג הענער און דאָס קליינע הענדל

דער פראַגער רב ר' יונתן אייבעשיץ איז געווען אַ איינגייער אין דעם הויף פון דעם בעימישן מלך. דער מלך האָט דעם רב געהאַלטן זייער טייער און ליב געהאַט צו רעדן מיט אים וועגן העכערע זאַכן.

איינמאָל פּרעגט אים דער מלך: „ווי אַזוי דערקלערט זיך דאָס, וואָס אַזאַ קליין פאַלק, ווי איר, יידן, זאָל קענען איבערלעבן אַלע רדיפות און מלחמות, אין דער צייט, וואָס גרויסע פעלקער פאַלן און גייען אונטער?“

דאָס איז נישט שווער צו פאַרשטיין,“ האָט ר' יונתן געענטפערט. „גיב מיר עטלעכע טעג און איך וועל דאָס דיר דערווייזן.“

יענעם טאָג, ווען ר' יונתן איז אַהיימגעקומען, האָט ער געהייסן, אַז מע זאָל נעמען עטלעכע הענער און זיי אַריינלאָזן אין אַ שטייג. צוזאַמען מיט זיי האָט ער אין שטייג אַריינגעלאָזט אויך אַ קליין הענדל.

נאָך דעם ווי ער האָט די הענער גוט אויסגעהונגערט, האָט ער געהייסן, אַז מע זאָל זיי צוזאַמען מיט דער שטייג אַוועקטראָגן צו דעם מלך. ער אַליין איז אויך אַוועק אין הויף. געקומען צום מלך, רופט ער אים צו צו דער שטייג און זאָגט: „אדוני מלך, זע, וואָס דאָ וועט באַלד זיין.“

ר' יונתן האָט גענומען אַ שטיקל ברויט און האָט דאָס אַריינגעוואָרפן אין שטייג. די אויסגעהונגערטע הענער האָבן זיך אַ לאַז געטון און זיך אַנגעהויבן

רייסן און בייסן איבער דעם שטיקל ברויט. זיי האָבן זיך אזוי לאַנג געריסן, ביי זיי זענען אַלע געבליבן ליגן צעבלוטטיקטע און צעממיתטע. דאָס קליינע הענדל איז די גאַנצע צייט פון דעם געשלעג געשטאַנען אין אַ ווינקל און האָט מורא געהאַט זיך אַ ריר צו טון. נאָר אַז סע האָט געזען ווי די גרויסע הענער ליגן צעממיתטע, דעמאָלט איז עס צוגעגאַנגען צום שטיקל ברויט און האָט עס אויפגעגעסן. דער מלך האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס איז ר' יונתנס ענטפער אָף זיין פראַגע.

זאָל זיין אַלע דריי

איידער ר' ישראל בעל-שם-טוב איז נתגלה געוואָרן, האָט ער אַ צייט לאַנג געוואוינט אין די קאַרפּאַטן בערג, צווישן קאַסעוו און קיטעוו, נאָנט פון דעם וואַסער, דעם טשערמעש. און געפירט האָט ער זיך, אַז יעדן אין דער פרי, סיי זומער, סיי ווינטער, איז ער אַראָפּגעגאַנגען צום וואַסער זיך טובלען. אין דרויסן האָט געמעגט זיין דער גרעסטער פראַסט, איז ער געגאַנגען טבילה. איינמאָל, אין אַ ווינטער טאָג, האָט דאָס באַמערקט אַ גוי, אַ פאַסטעך פון די נאָנטע בערג. האָט ער רחמנות געהאַט אָף דעמדאָזיקן ייד, און ער האָט אָף דעם אייז לעבן דער פּאַלאַנקע, וואו דער בעל-שם-טוב האָט זיך געטובלט, אויסגע-שפרייט איטלעכס מאָל אַביסל היי און שטרוי.

אזוי איז אַריבער אַ צייט. אַז דער בעל-שם-טוב איז נתגלה געוואָרן און זיין שם איז געוואָרן באַקענט אין אַלע אַרומיקע געגענטן, איז אויך דער פאַסטעך געוואָרן געוואָרן פון דעם. טראַכט ער, מע דאַרף אַמאָל אַריבערגיין צו אים, אַז ער זאָל אים בענטשן.

איין שיינעם טאָג קומט דער פאַסטעך צום בעל-שם-טוב און בעט ביי אים אַ ברכה. ער דערציילט אים, אַז דאָס איז ער, דער גוי, וואָס האָט אין די גרויסע פרעסט אויסגעשפרייט פאַר אים היי און שטרוי אָפן אייז, אַז ער זאָל זיך, חלילה, נישט צוקילן, און ער באַקלאַגט זיך פאַר אים, אַז ער איז אַרים און איז נישט געזונט און האָט נישט קיין קינדער.

דער בעל-שם-טוב הערט אים אויס און פרעגט: „וועלכע פון די דריי זאָכן וויל ער בעסער: קינדער, געזונט, צי רייכקייט?“ דער גוי טראַכט און טראַכט. מיטאַמאָל צעשיינט ער זיך און זאָגט: „הייליקער ראַבין, ניכאָי ווזשע בודי ווסי טריי“—זאָל שוין זיין אַלע דריי. זינט דעמאָלט, אַז חסידים טרינקען לחיים, ווינטשן זיי זיך צו: „זאָל שוין זיין אַלע דריי: קינדער, געזונט און פרנסה.“

פאַרוואָס דער בעל-שם טוב האָט נישט געוואָלט אַריינגיין אין בית-המדרש

ר' ישראל בעל-שם-טוב איז אַמאָל געקומען צו פאַרן אין אַ שטאָט אַריין. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין מאַרק, און נאָך דעם ווי ער האָט אויסגעשפאַנט דאָס

פערד און אים געגעבן עסן, איז ער מיט זיינע נאָענטע אַוועק צום בית־מדרש. גע-
קומען צום בית־מדרש, שטעלט ער זיך אָפּ און וויל נישט אַריינגיין.
"קומט," זאָגט ער צו זיינע נאָנטע, "לאָמיר אַוועקגיין פון דאָנען."
די חסידים קוקן אים אָן און פאַרשטייען נישט: "פאַרוואָס, רבי?"—ווילן
זיי וויסן.

"דאָס בית־מדרש איז פול מיט תורה און מיט תפילות," דערקלערט ער זיי.
וואונדערן זיך זיינע נאָנטע: "איז דאָך גוט, רבי, אַז דאָס בית־מדרש איז פול
מיט תורה און מיט תפילות."

"וואונדערט אייך נישט," זאָגט צו זיי דער בעל־שם־טוב, "אַז יידן דאָווענען
און לערנען מיט זייער גאַנצן האַרץ, גייען זייערע תפילות און זייער תורה אַרויף
אין הימל אַריין פאַר גאָט. נאָר אַז יידן לערנען אָן האַרץ, בלייבן זייערע ווערטער
אין בית־מדרש. איך קען דעריבער נישט אַריינגיין, דאָס בית־המדרש איז פול
מיט תורה און מיט תפילות..."

פאַרוואָס דער בעל־שם טוב האָט געלערנט די יידן זיינע וועגן אין לעבן דווקא אָף יידיש

רבנים האָבן אַמאָל געפּרעגט ר' ישראל בעל־שם־טוב פאַרוואָס ער זאָגט און
לערנט זיין תורה נאָר אָף יידיש און דווקא אָף יידיש. "פאַרוואָס נישט אָף לשון־
קודש, ווי אַנדערע גרויסע יידן טוען און לערנען?" האָבן זיי געפּרעגט.
טראַכט דער בעל־שם־טוב און זאָגט: "איך וועל איך דערציילן אַ מעשה, וועט
אייך קלאָר ווערן, פאַרוואָס איך לערן דעם עולם דווקא אָף יידיש." און ער האָט
אַנגעהויבן:

"אַ מלך האָט געהאַט אַ זון, אַ בן־יחיד. ער איז געוואַקסן אין וואוילטאָג און
אין אַלדאָס גוטס. וואָס זיין האַרץ האָט געגלוסט—האָט ער געהאַט. אים איז
דעריבער אַלץ געוואָרן דערעסן, און ער האָט פון קיין זאך נישט געהאַט קיין הנאה.
אַז דער מלך זעט, אַז זיין זון האָט נישט קיין הנאה פון קיין זאך, נעמט ער און
שיקט אים אַוועק אין ווייטע לענדער, כדי ער זאָל נישט האָבן די פאַרגעניגנס פון
דער היים, וועט ער שפּעטער, ווען ער וועט אַהיימקומען, האָבן מער הנאה פון
איטלעכער זאך.

"יאָרן זענען אַריבער. דער מלך האָט גענומען רופן זיין זון צוריק אַהיים. נאָר
אומזיסט. דער זון האָט זיך נישט געוואָלט צוהערן צו זיין פאָטערס געבעט. וואָרן
ער האָט זיך צוגעוויינט צו דעם אייגפאַכן לעבן פון דעם פאָלק: ער האָט זיך גענו-
מען קליידן און פירן ווי אַלע מענטשן, און רעדן דאָס לשון פון פאָלק. נעמט דער
מלך און שיקט חכמים, אַז זיי זאָלן דעם זון איבעררעדן, אַז ער זאָל קומען אַהיים.
נאָר דער זון, דער בן־מלך, האָט נישט געוואָלט זיך צוהערן צו זייערע רייד. דע-
מאָלט האָט דער מלך באַשלאָסן צו שיקן צו זיין זון דעם עלטסטן פון זיינע חכמים,
דעם קאַמעהאַר אַליין. און דער קאַמעהאַר האָט שוין פון פריער געהערט, אַז
דער בן־מלך איז געוואָרן אַ פשוטער מענטש, און אַז ער גייט אַנגעטון און פירט
זיך ווי דאָס פשוטע פאָלק פירט זיך. וואָס טוט ער, דער קאַמעהאַר? ער נעמט

און טוט זיך אליין אויך אָן זייער פשוט. און אַז ער קומט צו דעם בן-מלך—רעדט ער מיט אים אָף זיין לשון, אָף דעם פשוטן לשון פון דעם פּאַלק. און ער האָט זיך גענומען פירן אַזוי איינפאַך ווי דער בן-מלך האָט זיך דעמאַלט געפירט. „דאָס איז דעם בן-מלך זייער געפעלן געווען. ער האָט אָנגעהויבן פאַר-ברענגען מיט דעם קאַמערעראַר, און זיי זענען געוואָרן גוטע ברידער. צום סוף האָט זיך דער בן-מלך צוגעהערט צו די רייד פון דעם קאַמערעראַר און האָט זיך אומגעקערט אַהיים צו זיין פּאַטער.“

דער עושר און דער אַרימער בעל-עגלה

ר' ישראל בעל-שם-טוב האָט אַמאָל דערציילט אַזאַ מעשה: אין אַ שטאָט האָט געוואוינט אַ ייד אָן עושר, אַ גרויסער תלמיד-חכם. אין דערזעלבער גאַס מיט דעם עושר האָט געוואוינט אַן אַרימער ייד, אַ בעל-עגלה. יעדן פרימאַרגן איז דער עושר געגאַנגען מיט זיין טלית און תפילין אין שול אַריין דאַווענען און לערנען. אַז דער עושר גייט פאַרביי דעם אַרימאַנס שטיבל, שטייט שוין דער בעל-עגלה ביי זיין פערד און וואָגן, אָנגעטון אין טלית און תפילין. ער שמירט די רעדער, שפּאַנט די פערד, און דאַונט. שמייכלט דער עושר: „אַזאַ עם-הארץ! שמירט די רעדער און—דאַונט!“

דער בעל-עגלה, ווידער, אַז ער זעט, ווי דער עושר גייט אין שול אַריין דאַווענען און לערנען, זיפצט ער: „אַך און וויי צו מיר! אַז איך האָב אַפילו נישט קיין צייט צו דאַווענען!“

אַזוי איז געווען טאָג נאָך טאָג און וואָך נאָך וואָך. יאָרן זענען אַוועק, דער עושר און דער אַרימאַן זענען געוואָרן אַלט, און זיי זענען געשטאַרבן. אַז זיי זענען ביידע געקומען אָף יענער וועלט, פאַר דעם בית-דין של מעלה, פּרעגט מען דעם עושר: „וואָס האָסטו געטון אין דיין לעבן?“

ענטפערט ער: „געטון? איך האָב מיין גאַנץ לעבן פאַרבראַכט אין לערנען און טון מצוות.“

רופט זיך אַן דער קטיגור, דער באַשולדיקער: „יא, אמת, ער האָט געלערנט, נאָר ער האָט אויך געקוקט מיט אַ שפּאַטיש שמייכעלע אָף זיין שכן, דעם בעל-עגלה, וואָס האָט נישט געהאַט קיין צייט אָף צו לערנען.“

שרייט אויס אַ קול: „זאָל מען ברענגען די וואָגשאַל!“

ברענגט מען באַלד די וואָגשאַל, און מען לייגט אַרויף אָף איין שאַל די מצוות, וואָס דער עושר האָט געטון, די תפילות, וואָס ער האָט תפילה געטון, די ספרים, וואָס ער האָט געלערנט. און אָף דער אַנדערער שאַל לייגט מען אַרויף זיין שפּאַטיש שמייכעלע. און אַך און וויי צו אים! דאָס שפּאַטישע שמייכעלע האָט איבערגעוואויגן.

שרייט אויס אַ קול: „אין גיהנום אַריין?“

דערנאָך ברענגט מען דעם בעל-עגלה און מע פּרעגט אים: „וואָס האָסטו גע-טון אין דיין לעבן?“

קלעזמארים

ענטפערט דער בעל-עגלה: „וואס האָב איך געטון? וויי צו מיר! איך האָב מיין גאַנץ לעבן גאַרנישט ניט געטון, נאָר געאַרבעט און געהאַרעוועט פאַר ווייב און קינדער. איך האָב אַפילו נישט געהאַט קיין צייט צו דאווענען רעכט.“

מישט זיך אַרײַן דער סניגור, דער פאַרטידיקער:
„איר הערט, ער האָט גאַרנישט ניט געטון, זאָגט ער. האַרעווען פאַר ווייב און קינדער איז ביי אים גאַרנישט ניט. אמת, קיין תורה האָט ער נישט געלערנט, און קיין מצוות האָט ער נישט געטון. נאָר זיין זיפּץ, דעם זיפּץ פון זיין האַרץ, בעת ער האָט געזען דעם עושר גיין אין שול אַרײַן דאווענען און לערנען, און ער אַליין האָט נעבעך געמוזט שטיין בשעת-מעשה און שמירן די רעדער!“

וועגט מען ווידער. אָף איין שאַל לייגט מען אַרויף זיינע עבירות, און די תפילות און געבעטן, וואָס ער האָט נישט געטון און נישט געבעטן, און די ספרים וואָס ער האָט נישט געלערנט. און אָף דער אַנדערער שאַל לייגט מען אַרויף זיין זיפּץ. און, וואָס זאָל איך זאָגן? דער זיפּץ פון זיין האַרץ האָט איבערגעוואויגן. שרייט אויס אַ קול: „אין גן-עדן אַרײַן!“

און דער בעל-שם-טוב פאַרענדיקט און פירט אויס: „נשמה איז דער דער עיקר. וואָס אַ מענטש טוט, דאַרף ער טון מיט זיין גאַנצן האַרץ און מיט זיין גאַנצער נשמה.“

דער קלעזמער און דער טויבער

אַמאָל איז געווען אַ קלעזמער. ער האָט געשפילט אַזוי זיס און האַרציק, אַז מענטשן, וואָס האָבן געהערט זיין שפילן, זענען געוואָרן זייער פריילעך, און האָבן אָנגעהויבן אַזוי שטאַרק צו טאַנצן, אַז די נשמה האָט זיך ממש אויסגעלאָזט. איינמאָל, בעת דער קלעזמער האָט געשפילט און דער עולם האָט געטאַנצט, איז אַרײַנגעקומען אַ פרעמדער מענטש, אַ טויבער. ער האָט נעבעך נישט געקענט הערן דאָס זיסע שפילן. ער האָט נאָר געזען ווי די מענטשן טאַנצן און שפּרינגען, און ער האָט נישט פאַרשטאַנען וואָס דאָס מיינט. ער האָט געטראַכט: נישט אַנ-דערש, נאָר די מענטשן זענען משוגע!

דער אמת איז אַבער, אַז ווען ער וואָלט געהערט דאָס זיסע שפילן פון דעם קלעזמער, וואָלט ער אויך געטאַנצט פון זיסקייט.

אַזוי איז אויך מיט די מענטשן. די, וואָס הערן גאָטס קול אין איטלעכער זאך, זענען אויפגעלייגט און פריילעך. נאָר אַ סך זענען נעבעך טויב. זיי הערן נישט און זענען דעריבער כסדר טרויעריק און באַטריבט, און קוקן נאָך מיט שפּאַט אָף אַנדערע וואָס זענען אויפגעלייגט.

ב א מ ע ר ק ו נ ג : דאָס מעשהלע האָט ר' ישראל בעל-שם-טוב אַמאָל דערציילט זיינע גאַנצע, ווען ער האָט זיי געלערנט, אַז אַ מענטש טאַר נישט זיין כסדר טרויעריק און דערשלאָגן.

מע טאַר דעם א י ך נישט שטופן פֿאַראַויס

דער מעזריטשער מגיד, דער רבי ר' בער, האָט אַמאָל געזאָגט תורה פאַר זיינע תלמידים. אַז דער רבי ר' בער איז נאָך דעם אַרײַנגעגאַנגען צו זיך אין חדר-

מיוחד אריין, האבן די תלמידים נאך גערעדט צווישן זיך וועגן דעם רביס תורה. און זיי האבן זיך געכאפט, אז די זאך איז זיי נישט קלאר. איז געבליבן, אז דער חשובסטער צווישן זיי זאל אריינגיין צום רבי און איבערפרעגן. אז דער תלמיד איז צוגעקומען צום רבי ר' בערס טיר, האט ער אָנגעקלאַפט. פרעגט דער מעזריטשער: „ווער איז דאָס?“ ענטפערט דער תלמיד: „איך“.

עפנט דער רבי ר' בער די טיר און זאָגט צום תלמיד: „נעם דיין טליח און תפילין און גיי אַוועק קיין זלאַטשעוו.“

דער תלמיד האָט שוין גאַרנישט ניט געפרעגט, נאָר האָט געטון ווי דער הייליקער רבי האָט געהייסן.

אז ער איז אָנגעקומען קיין זלאַטשעוו, האָט ער געהערט, אז אין שטאָט איז אַ חתונה. דער גביר פון שטאָט מאַכט חתונה זיין טאָכטער. טראַכט זיך דער תלמיד: הונגעריק איז ער פון וועג, וועט ער צוגיין צו דער חתונה.

געקומען—האָט ער זיך דאַרט געזעצט ביי דעם אַרים־טיש צווישן אַלע אַרימע־לייט. ווי מע זיצט אַזוי, ווערט פּלוצים אַ רעש: אַ לעפל איז אַהינגעקומען, אַ זילבערנער לעפל. און טאַקע גלייך קומט צו צום תלמיד דער סאַרווער און זאָגט צו אים: „דו האָסט צוגענומען דעם לעפל.“ זאָגט דער תלמיד: „נישט איך.“ גיט אים דער סאַרווער אַ פאַטש און זאָגט אים נאָכאַמאָל, אז ער האָט גע־גנבעט דעם לעפל. זאָגט דער תלמיד ווידעראַמאָל: „נישט איך.“ דערלאַנגט אים דער סאַרווער אַף דאָס ניי אַ פאַטש, און באַשולדיקט אים ווידער, אז ער האָט גע־גנבעט דעם זילבערנעם לעפל.

אַזוי האָט זיך דאָס איבערגעחזרט צען מאָל. דער תלמיד האָט געקריגן צען פעטש, און צען מאָל האָט ער געזאָגט „נישט איך“.

גלייך נאָך דעם האָט זיך דער לעפל אָפּגעזוכט. דעמאָלט האָט דער תלמיד פאַרשטאַנען, אז דער רבי ר' בער האָט אים געשיקט אָפּצוקומען אַ שטראָף. אז ער איז שפּעטער צוריקגעקומען קיין מעזריטש, איז ער אַריינגעגאַנגען צום רבי. זאָגט אים דער מעזריטשער: „זעסט, אַ מענטש טאָר נישט זאָגן א יך . פאַר איין מאָל זאָגן א יך —האַסטו צען מאָל געמוזט זאָגן נישט א יך , און נאָך קריגן צו דערצו צען פעטש.“

די מעשה וועגן עניוות

די תלמידים פון דעם בעל־שם־טוב האָבן אַמאָל גערעדט וועגן דער מידה פון עניוות, די מידה פון האַלטן זיך קליין. רופט זיך אַן דער בעל־שם־טוב און זאָגט: „איטלעכער מענטש דאַרף זיין ביי זיך אַן עניוו און האַלטן זיך קליין קעגן אַנדערע מענטשן. נאָר דאָס מיינט נישט, אז מע דאַרף גיין מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ, כדי מע זאָל זען, אז ער איז אַן עניוו, בעת אין האַרץ ביי זיך האַלט ער זיך גרויס און גאוהדיק. צו וואָס איז אַזאַ עניוות, אַזאַ קליין־האַלטן זיך, געגליכן? אַזאַ עניוות איז געגליכן צו דעם מלך, וואָס האָט געוואַלט אויסוויילן זיך דעם גוטן וועג אין לעבן, כדי ער זאָל נושאַח־זיין ביי גאָט און ביי לייט. וואָס האָט דער מלך געטון? ער האָט צענויפּגערופּן זיינע חכמים און זיי דערציילט וועגן דעם און זיי געפרעגט

אן עצה. האבן די חכמים גערעדט און געראָטן זיך. צום סוף האָט זיך אויפגע-
הויבן דער עלטסטער פון זיי און געזאָגט:

„אָדוני מלך, זיי אָן עניוּוּ.

„דעם מלך איז די עצה געפעלן. טראַכט ער ווי אַזוי פירט מען זיך, צו זיין
אָן עניוּוּ? האָט ער געטון אַזוי: אַז ער האָט געדאַרפט ערגעץ פאַרן, האָט ער געשיקט
די גילדענע קאַרעטע מיט די קיניגלעכע פּערד פאַראַויס, כדי מע זאָל וויסן, אַז
דאָס פאַרט דער קעניג, און ער אַליין איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער קאַרעטע צופּוס.
„אַז דער חכם האָט געזען אַזאַ זאַך, זאָגט ער צום מלך:

„אָדוני מלך, נישט דאָס איז דער אמתער וועג פון עניוּוּ, און נישט דאָס
מיינט האַלטן זיך קליין. דו פאַר אין דער קאַרעטע, ווי ס'איז דיין שטייגער און ווי
סע פאַסט פאַר אַ מלך, און—דעמאָלט זיי אָן עניוּוּ.“

בעסער פאַרקערט ווי גאַרנישט

דער מעזריטשער מגיד, דער רבי ר' בער, האָט יעדן שבת-צו-נאַכטס גע-
פּראָוועט די מלווה-מלכה מיט געזאַנג און טענץ. גלייך נאָך דער „סעודת דוד
המלך“ האָט דער רבי מיט די חסידים גענומען זינגען און טאַנצן ביז שפעט אין
דער נאַכט אַריין.

איינמאָל, אַ שבת-צו-נאַכטס, ווי דער עולם זינגט און טאַנצט אַזוי, קומט
אַריין אַ מתנגד און קוקט מיט אַ שמייכעלע ווי דער רבי ר' בער זינגט און די
חסידים טאַנצן. דער מגיד האָט דאָס באַמערקט. רופט ער אים צו און פּרעגט:
„וואָס קוקסטו און וואונדערסט דיך אַזוי?“

„איך קוק און טראַכט.“ זאָגט דער מתנגד מיט דעמזעלבן שמייכעלע, „וואָס
געוויינלעך פירט זיך, אַז אַ ציגיינער הייסט ז י י ב ע ר טאַנצן, און אַליין
פייפט ער און זינגט צו. איצט זע איך, אַז סע קען זיין פאַרקערט: אַז אַ ב ע ר
זינגט צו, און ציגיינער טאַנצן.“

דער רבי ר' בער ענטפערט אים אָפּן אַרט: „בעסער פאַרקערט, איידער ווי צו
לעבן נישט געטאַנצט און נישט געזונגען.“

דער שפּאַלער זיידע ראַטעוועט מיט זיין טאַנצן דעם אַרענדאַר

דער שפּאַלער זיידע איז געווען אַ גרויסער טענצער. יעדן פּרייטאָג-צו-נאַכטס
צו קבלת-שבת האָט ער געטאַנצט אַזעלכע טענץ, בעסער ווי דער בעסטער טענצער.
מאַכט זיך, אַז אַמאָל איז געווען ביי אים צו גאַסט אָף שבת אַ גרויסער אורח, ר'
אברהם מלאך, דער זון פון דעם מעזריטשער מגיד. אַז ער האָט אים געזען טאַנצן,
פּרעגט ער אים, פון וואָנען סע קומען צו אים אַזעלכע וואונדערלעכע טענץ. ענט-
פערט אים דער שפּאַלער זיידע און דערציילט אים אַזאַ מעשה:

ער איז אַמאָל געווען אין אַ דאָרף ביי אַן אַרענדאַר, וואָס איז דעם פּריץ
שולדיק געווען געלט פאַר דער אַרענדע, און האָט נישט געהאַט פון וואָנען צו
באַצאָלן. און דער פּריץ האָט געהאַט אַן אויפזעצער, אַ שוואַר-ישראל. האָט ער

אָנגערעדט דעם פרייך, אָז ער זאָל דערפאַר אַרײַנוואַרפן דעם אַרענדאַר אין תפיסה אַרײַן און מע זאָל אים דאַרט האַלטן אָף פּיסנע ברויט מיט וואַסער.

אײַנמאַל האָט דער פרייך געמאַכט אַ גרויסן באַל צו זײַנע אײַמעניגעס. ער האָט צו דער שמחה אײַנגעלאָדן אַ סך פּריצים און גרויסע לײט. אָז ס'איז געקומען דער טאָג, איז מען זיך צוזאַמענגעפאַרן צום פרייך אין הויף פון נאַענט און ווייט. און אַ גאַנצן טאָג האָט מען געגעסן און געטרונקען, און קלעזמער האָבן געשפּילט און פּרײַלעך געמאַכט דעם עולם.

נאָר דאָס אַלץ איז נאָך געווען פאַר זײ צו ווינציק. האָט דער פרייך געהײסן, אָז מע זאָל ברענגען דעם אויסגעמאַטערטן אַרענדאַר פון תפיסה, מע זאָל אים אָנטון אַ פעל פון אַ בער, און ער זאָל טאַנצן צוזאַמען מיט דעם געוונטן אויפזעער, דעם שונא־ישׂראל. ווער סע וועט טאַנצן בעסער, דער געווינט, און וועט דעם אַנדערן דאַרפן שלאָגן און געבן קלעפּ וויפּיל זײַן האַרץ גלוסט.

אַ נאַכט פּריער איז צום שפּאַלער זײדע געקומען אליהו־הנביא און האָט אים אויסגעלערנט אַלע טענץ; אַ קאַזאַקע, אַ מאַזורקע, אַ פּאָלקע, און וואָס נאָר פאַר אַ טאַנץ ס'איז דאָ אין דער וועלט.

גלײַך נאָך דעם איז דער שפּאַלער זײדע אַוועק צו דער תפיסה, וואו מ'האַט געהאַלטן געפאַנגען דעם אַרענדאַר, האָט געגעבן דעם וועכטער אין האַנט אַרײַן, אָז ער זאָל אים אַרײַנלאָזן, צו זען דעם געפאַנגענעם.

ווי נאָר ער איז אַרײַן איבעווייניק, האָט ער זיך געביטן מיט דעם אַרענדאַר מיט די קלײדער; דער שפּאַלער זײדע האָט אָנגעטון דעם אַרענדאַרס קלײדער, און דער אַרענדאַר האָט אָנגעטון זײַנע קלײדער. און דער שפּאַלער זײדע האָט אים געהײסן אַרויסגיין פון תפיסה, און ער וועט בלײבן איבעווייניק אָף זײַן פּלאַץ.

שפּעטער איז געקומען דעם פּריצס אויפזעער, האָט אַרויסגענומען דעם גע־פאַנגענעם, האָט אים אָנגעטון אַ פעל פון אַ בער און האָט אים געבראַכט אין הויף אַרײַן, אָז ער זאָל טאַנצן פאַר די געסט צוזאַמען מיט אים. און ווער סע וועט טאַנצן בעסער, דער זאָל דעם אַנדערן געבן קלעפּ וויפּיל זײַן האַרץ גלוסט.

דער שפּאַלער זײדע אין דער בערנפעל האָט אַזוי געטאַנצט, אָז דער עולם האָט אויפגעשטעלט מויל און אויגן, און גענומען שרײַען: „שלאָג אים! שלאָג אים!“ און דער שפּאַלער זײדע האָט געפאַלגט. ער האָט דעם אויפזעער, דעם שונא־ישׂראל, גענומען געבן קלעפּ. ער האָט אים אַזוי דערלאָנגט, אָז דער אויפזעער איז קוים אַרויס מיט זײַן לעבן.

און דער שפּאַלער זײדע האָט פאַרענדיקט: „איצט ווייסט איר שוין פון וואָגען איך קען אַזוי טאַנצן?!“

ווי אַזוי מע דאַרף זײַן געהיט מיט אַ וואָרט

דער רבי ר' גדליה לוניצער איז געווען שטאַרק געהיט מיט זײַנעם אַ וואָרט, אָז ער זאָל, חלילה, קײַנמאַל נישט געשטרויכלט ווערן מיט אַ ליגן. אײַנמאַל קומט ער אַרײַן פון גאַס אין שטוב אַרײַן, גיט אים עמיצער פון

בני-בית אַ פרעג, צי אין דרויסן רעגנט. גיט ער אַ טראַכט און זאָגט: „ווען איך בין געווען אין גאַס, האָט נישט גערעגנט.“

דער רבי האָט זיך געהיט צו זאָגן „ניין“, ווייל אפשר האָט אין דער צייט, וואָס ער איז אַריינגעקומען אין שטוב, אָנגעהויבן צו רעגענען.

מאָכט זיך אַמאָל, אַז דער לוניצער רבי איז געווען צו גאַסט ביי איינעם פון זיינע מקורבים. האָט מען דערלאָנגט טיי מיט אייגעמאַכטס און צובייסנס. דער מקורב אַליין האָט געפאַדעט אַרום אים, און וויפיל מאָל מ'האַט דעם רבי גע-פרעגט, צי ער וויל נאָך טיי מיט צובייסן, האָט ער געענטפערט „יאָ.“

דערווייל האָט דער מקורב באַמערקט, אַז סע שטייען שוין פינף-זעקס גלעזער טיי, און דער רבי רירט זיך נישט צו צו זיי. נאָר איטלעכס מאָל, וואָס מע פרעגט אים, זאָגט ער, ער וויל נאָך. חידושט זיך דער מקורב, און ער פרעגט אים: „איך זע, רבי, סע שטייען עטלעכע גלעזער טיי, און דער רבי זאָגט, ער וויל נאָך.“

וואָס איז דאָס חידוש? זאָגט דער רבי, „ווען מע וואַלט מיך געפרעגט, צי איך קען נאָך טרינקען, וואַלט איך געענטפערט „ניין.“ נאָר פרעגן פרעגט מען מיך, צי איך וויל נאָך, ענטפער איך „יאָ.“ איך וויל נאָך, נאָר מער טרינקען קען איך נישט.“

אַז ס'איז ביטער — איז כשר

צום לאַדזשער רב ר' אלי' חיים מיזל איז געקומען אַ יידינע מיט אַ שאלה: זי האָט געקויפט אַן עוף, און ס'איז נישטאָ די גאַל.

אין אַזאַ פאַל דאַרף מען, לויטן דין, טון אַ לעק אָפן אָרט, וואו די גאַל האָט געדאַרפט זיין. אויב דאַרט איז ביטער, איז קלאָר, אַז ס'איז געווען אַ גאַל, נאָר זי איז אוועקגעקומען. אויב ס'איז נישט ביטער, איז דאָס עוף טריפה.

הייסט דער רב דער יידינע, אַז זי זאָל געבן אַ לעק, און ער פרעגט זי, צי ס'איז ביטער. „אוי, הייליקער רבי, איז מיר ביטער!“ נעמט די יידינע קלאָגן. „איך בין אַן אַרימע אַלמנה מיט אַן איינאיינציק קינד, אַ יינגל. איז ער מיר, נישט פאַר אייך געדאַכט, רבי, קראַנק געוואָרן. האָט דער דאָקטער געהייסן, אים געבן אַ יאַיכל. בין איך אַרומגעלאָפן צווישן גוטע שכנים און האָב מיר אויסגעליגן אַ פאַר גילדן און געקויפט אַן עוף. און איצט, וויי איז מיר, איז דערויף אַ שאלה.“

און די יידינע צעוויינט זיך מיט ביטערע טרערן.

הרב מיזל הערט זי אויס, גיט אַ מיש אַ ספר און ענטפערט: „אַז ס'איז ביטער—איז עס כשר. גייט, מאַכט פאַר אייער יינגל אַ יאַיכל, און דער אייבער-שטער זאָל אים געבן אַ רפואה.“

פאַרוואָס דער פרייז פֿון אַ חתן איז געשטיגן

אַז ר' יום-טוב ליפמאַן העלער איז געוואָרן אַ חתן, האָט אים דער מוורתן צוגעזאָגט נדן עטלעכע טויזנט גילדענע רענדלעך.

דער מחותן איז געווען אַ ייד אַ סוחר, און האָט געפירט גרויסע געשעפטן.

נאָר ס'האַט זיך אַזוי געמאַכט, אַז ווען ס'האַט זיך דערנענטערט די צייט פון דער חתונה און ער האָט געדאַרפט סילוקן דעם נדן, איז ער גראַדע געווען געענגט אין געלט, און ער האָט מורא געהאַט, ער וועט דעם נדן נישט קענען סילוקן אין דער באַשטימטער צייט, וואָס טוט מען? איז זיך דער מחותן מיישב און גייט אַריבער צו דעם שטעטלשן פּרייץ, מיט וועמען ער האָט געפירט געשעפטן, און ער בעט אים, ער זאָל אים לייען אַ גרעסערע סומע געלט.

דער פּרייץ איז געווען וויליק אים צו אַנטלייען דאָס געלט, נאָר ער האָט גע- וואַלט וויסן אָף וואָס ער דאַרף פּלוצים אַזאַ גרויסע סומע. דערציילט אים דער מחותן, אַז ער מאַכט אין גיכן חתונה דער טאַכטער זייער, און ער האָט צוגעזאָגט דעם חתן נדן עטלעכע טויזנט גילדענע רענדלעך.

דעם פּרייץ האָט די זאָך אינטערעסירט. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז דער חתן מוז זיין אַן אויסנאַם אַ בחור, און ער האָט געזאָגט, אַז ער וואַלט זיך וועלן באַקענען מיט אים.

אַז זיי האָבן זיך באַגעגענט, און דער פּרייץ האָט גערעדט מיט אים, איז ער געווען אַנטזיכט פון דעם חתנס חכמה.

ביים געזעגענען זיך, זאָגט צו אים דער פּרייץ מיט אַ שמייכל: „איך וויל דיך עפעס פּרעגן, איך בין זיכער, אַז דו וועסט מיר קענען ענטפערן אָף מיין פּראַגע: אייער עלטער־פאַטער יעקב האָט געדאַרפט דינען צוויי מאָל זיבן יאָר, צו קריגן זיין כלה רחל פאַר אַ ווייב, און דיר גיט מען אַ כלה און מע צאָלט דיר נאָך צו טויזנטער גילדענע רענדלעך?!”

דער חתן גיט אַ טראַכט און ענטפערט אויך מיט אַ שמייכל: „יעקב אָבינו האָט געלעבט אין אַ צייט, ווען דער פּרייז פון בחורים איז געווען זייער ביליק, נאָר נאָך דעם ווי פּרעה האָט גוזר געווען, אַז מע זאָל אַלע יידישע יינגלעך, וואָס ווערן געבוירן, אַריינזאָרפן אין וואַסער און זיי דערטרינקען, איז דער פּרייז אָף בחורים געשטיגן, דערפאַר קריג איך מיט דער כלה נאָך צוגעזאָלט אַזויפיל נדן.”

דער פּרייץ פֿאַרהערט אים

איך וועל אייך היינט דערציילן נאָך אַ מעשה מיט ר' יום־טוב ליפּמאַן העלער. ר' יום־טוב ליפּמאַנס שווער איז געווען נאָר אַ גרויסער סוחר, און אַ ייד—אַ נגיד. ער האָט געפירט געשעפטן און מסחרים מיט פּריצים און שררות. איינמאָל זיצט ביי אים אין סאַליע אַ פּרייץ און זיי שליסן אַ געשעפט. זיי רעדן אָפּ די תנאים, די באַדינגונגען, און מע נעמט שרייבן אַ קאַנטראַקט.

אַז ס'איז געקומען צום פּונקט וועגן געלט, בעט דער פּרייץ, אַז דער סוחר זאָל אים וואַרטן מיט דעם געלט עטלעכע חדשים. זאָגט דער סוחר, אַז דאָס געלט מוז ער האָבן אין דער באַשטימטער צייט, ווייל ער האָט זיך געקויפט אַ מאָן פאַר זיין טאַכטער און האָט אים צוגעזאָגט טויזנטער גילדענע רענדלעך נדן.

דעם פּרייץ איז די זאָך געפעלן: קויפן אַן איידעם פאַר טויזנטער רענדלעך! פּרעגט ער זיך אויס וואָס דאָס איז פאַר אַ יונגערמאַן און זאָגט, אַז ער וואַלט אים וועלן זען און רעדן מיט אים. זאָגט דער סוחר, אַז זיין איידעם זיצט שטענדיק אָפּ-

געזונדערט אין זיין חדר-מיוחד און לערנט. נאָר ער וועט אַרײַנגיין צו אים און בעטן, אָז ער זאָל זיך ווייזן.

דער שווער איז אַרײַנגעגאַנגען צו זיין איידעם און זאָגט אים, אָז דער פּריץ וויל זיך באַקענען מיט אים און שמועסן.

זאָגט ר' יום-טוב ליפּמאַן: „ווי קען איך שמועסן מיט אים, אָז איך קען נישט קיין פּויליש? נאָר זאָל ער אַרײַנקומען און לייענען פאַר מיר אַ פּוילישן בריף, אָדער עפעס אַן אַנדערע זאַך. און כאַטש איך קען נישט דאָס פּוילישע לשון, וועל איך נאָך דעם איבערזאָגן אָף אויסנווייניק אַלץ, וואָס ער וועט לייענען פאַר מיר.“ דעם שווער איז געפּעלן דער אײַנפאַל. ער האָט אַרײַגעבראַכט דעם פּריץ, האָט זיי באַקענט, און געהייסן דעם פּריץ, אָז ער זאָל עפעס לייענען, און זיין אײַ-דעם וועט דאָס נאָך דעם איבערזאָגן אָף אויסנווייניק וואָרט ביי וואָרט.

דער פּריץ האָט אַרויסגענומען עטלעכע פאַרשריבענע בויגנס פאַפיר און האָט גענומען לייענען. ר' יום-טוב ליפּמאַן האָט פאַרמאַכט די אויגן, האָט אַנגעשפּאַרט זיין קאָפּ אָף אַ האַנט און האָט זיך צוגעהערט. אין מיטן לייענען כאַפט דער פּריץ אַ קוק אָף דעם יונגמאַן און מײַנט, אָז ער שלאָפּט. גיט ער אַ זאָג: „טי ספּיש? (דו שלאָפּסט?)“

ר' יום-טוב ליפּמאַן ענטפּערט נישט, און דער פּריץ לייענט ווייטער. אָז ער האָט געענדיקט לייענען און איז שטיל געבליבן, האָט ר' יום-טוב ליפּמאַן געעפנט די אויגן און האָט גענומען איבערזאָגן וואָרט נאָך וואָרט, וואָס דער פּריץ האָט געלייענט. אָז ס'איז געקומען צו די צוויי ווערטער „טי ספּיש“, האָט ער זיי אויך איבערגעזאָגט און אַזוי ביז ער האָט געענדיקט.

מע טאָר קיינעם נישט מצער זיין

ר' עקיבא אייגער, דער פּויוזער רב, איז אַמאָל געפאַרן אין וועג מיט עטלעכע פּון זיינע מקורבים. אָז מ'איז געקומען אין אַ שטעטל אַרײַן, זענען זיי פאַרפאַרן אין אַן אַכסניה אָף איבערצונעכטיקן. דער באַלעבאַס, אַ פּראָסטער ייד, נאָר אָז ער האָט געהערט ווער די געהויבענע געסט זענען, האָט ער זיי זייער שיין אויפֿ-גענומען און האָט זיי באַדינט.

אָף דער נאַכט, נאָך מעריב, אָז מ'האַט שוין איבערגעביסן, דערציילט דער באַלעבאַס דעם רב, אָז ער האָט אַ יינגל, אַ וואויללערנער, און ער בעט אים, אָז ער זאָל אים פאַרהערן.

ר' עקיבא אייגער רופט צו דאָס יינגל און נעמט מיט אים שמועסן און פּרעגט אים אויס אין לערנען. נאָר ער זעט, אָז דאָס יינגל איז נעבעך שטומפיק. ער האָט אָבער דעם פּאַטער, דעם בעל-אַכסניה, נישט געוואָלט מצער זיין. זאָגט ער צו אים, אָז גענוי, וואָס ער האָט גערעדט מיט זיין בחורל, קען ער אים נישט איבערגעבן, ווייל ער וויסט נישט, צי ער וועט דאָס פאַרשטיין. „נאָר הלוואי זאָל איך אָף מײַנע קינדער קענען זאָגן דאָס, וואָס איך קען אייך זאָגן אָף אײַער יינגל.“

דער באַלעבאַס האָט געשיינט פּון שמחה. אַפּן אַנדערן טאָג, אָז ר' עקיבא אייגער מיט זיינע לייט זענען שוין ווייטער

געווען אין וועג, שמועסט מען. און די מקורבים חידושן זיך און ווילן וויסן, וואָס דער רבי האָט געמיינט מיט זיין זאָג וועגן בעל־אכסניהס יינגל.
 „די זאך איז גאָר פשוט, זאָגט ר' עקיבא אייגער. „דער בעל־אכסניה איז זייער אַ פראַסטער ייד, אָן עס־הארץ. דאָס יינגל זיינס איז געראַטן אין פאַטער. נאָר היות ער לערנט, הייסט עס, אַז ער קען מער ווי זיין פאַטער. הלוואי קען איך דאָס זאָגן אַף מיינע קינדער, אַז זיי קענען מער פון מיר.“

דער ווילנער גאון און זיין מוטער

דער ווילנער גאון האָט געהאַלטן ביי זיך אין שטוב זיין אַלטע מאַמע. ער האָט זי אָפּגעהיט און איר אָפּגעגעבן גרויס כבוד. נאָר אים האָט זיך כסדר געדאַכט, אַז דאָס איז נישט גענוג. אַז ער איז נאָך אַלץ נישט גענוג מקיים די מצוה פון כיבוד־אם.

די יידינע איז געווען זייער אַ פרומע און גוטע נשמה. זי האָט תמיד געהאַלטן אין איין זאָגן תהלים און ליענען ווייבערישע תחינות. פונדעסטוועגן האָט זי געמיינט, אַז זי טוט נישט גענוג און איז מיט דעם נאָך נישט יוצא פאַרן רבונ־של עולם, און אַז זי וועט נישט האָבן מיט וואָס צו קומען אַף יענער וועלט.
 אַז זי האָט געהאַלטן ביים שטאַרבן, האָט זי צוגערופן צו איר בעט איר זון, דעם ווילנער גאון, און האָט זיך פאַר אים גענומען פאַרענטפערן און געהאַלטן אין איין טענה: „אלינקע, אַז איך וועל קומען אַהין און זיי וועלן מיך פרעגן, וואָס איך האָב אויפגעטאַן אַף דער וועלט, וואָס זאל איך זיי ענטפערן?“
 זאָגט דער גאון: „דו זאָלסט זיי זאָגן, מאַמע, אַז דו האָסט אַף די עלטערע יאָרן געדאַרפט זיין ביי דייענע קינדער.“

דער ווילנער גאון און דער אַרימאָן

אַן אַרימאָן איז אַמאָל אַריינגעקומען צום ווילנער גאון נאָך אַ נדבה. זאָגט צו אים דער גאון: „ר' ייד, זאָגט מיר אַ דבר תורה, אָדער דערציילט מיר עפעס, וואָס זאל מיר געפעלן, וועל איך אייך געבן אַ שיינע נדבה.“
 דער אַרימאָן גיט אַ טראַכט און ענטפערט: „רבי, וואָס קען איך אייך זאָגן: וואָס פאַר אַ תורה קענט איר דערוואַרטן פון אַזאַ פראַסטן ייד ווי איך בין? איר, רבי, האָט דאָך אַזוי פיל געלערנט און איר זייט גרויס אין תורה. נאָר איר וועט מיר מוחל זיין, אַז איך וועל אייך זאָגן, אַז דאָס איז ביי מיר ניט פון די גרויסע זאַכן. ווייל וואָס איז די חכמה, וואָס איר זייט גרויס אין תורה? אייך האָט מען פון קינדווייז אַן אָפּגעהיט ווי אַן אויג אין קאַפּ. מ'האַט אייך געגעבן לערנען צו די בעסטע מלמדים. און איר האָט געהאַט איין זאך אין זינען: לערנען תורה.
 „זעט איר, רבי, ווען איר וואַלט געוואַקסן אין אַרימקייט, געוואַלגערט זיך אין פרעמדע שטיבער, געווען תמיד נע־ונד, עסן טעג און לייך הונגער, און שפעטער—זאָרגן פאַר ווייב און קינדער, האַנדלען מיט אַלערליי מענטשן אַפן מאַרק

און אף יערידים, ווען איר וואלט דעמאלט אויסגעוואקסן דאס, וואס איר זענט איצט, זעט איר, דאס וואלט טאקע געווען א גרויסע זאך.
דעם גאון איז דאס געפעלן געווארן, און ער האט דעם ארימאן געגעבן א גאר שיינע נדבה.

א משל, וואס דער ווילנער גאון האט דערציילט קעגן דער שנאה פון דער וועלט צו יידן

א וואָלף איז אַריין אין הויף פון דעם גוט-באַזיצער, האָט זיך דאָרט צוגע-טשעפעט צום האָן און האָט אים נאָר געוואָלט צערייסן און פאַרצוקן.
דער האָן איז געשטאַנען אַ דערשראָקענער און האָט זיך געבעטן ביי אים: „פאַרוואָס ווילסטו מיך איינשלינגען? פאַרוואָס קומט מיר דאָס?“
„ווייל מיט דיין קרייען וועקסטו אויף דעם באַלעבאַס צו פריי,“ האָט דער וואָלף געענטפערט און איז נישט אָפּגעטראָטן.
„צו פריי?“ זאָגט דער האָן. „איך האָב דאָך מיט מיין קרייען אים אויפגעוועקט און אָפּגעראַטעוועט זיין פאַרמעגן פון גנבים.“
„יא,“ זאָגט דער וואָלף, „נאָר פאַרוואָס האָסטו מיט דייע נעגל צעוואָרפן דאָס מיסט, וואָס די באַלעבאַסטע האָט צוזאַמענגעקערט? צוליב דיר האָט זי דאָך, נעבעך, געדאַרפט נאָכאַמאָל קערן און ראַמען.“
בעט זיך דער האָן: „זע, פון מיין צעוואָרפן דאָס מיסט איז דאָך איר איינמאָל אַרויסגעקומען אַ טובה. די באַלעבאַסטע האָט אַמאָל פאַרלוירן אַ טייערן דימענט און אים אַרויסגעקערט צוזאַמען מיט דעם מיסט. ווען איך וואָלט דעמאָלט נישט צעשאַרט מיט מייע נעגל דאָס מיסט, וואָלט זי דאָך דעם דימענט אָנגעוואוירן.“
„ביסט טאָקע גערעכט,“ זאָגט דער וואָלף, „נאָר איך קען נישט ליידין דיין קרייען.“
„סטייטש?“ בעט זיך ווייטער דער האָן, „איך בין דאָך צוליב דעם באַשאַפן געוואָרן, אַז איך זאָל אָנזאָגן, ווען סע הייבט אָן צו טאַגן.“
דער וואָלף איז געוואָרן אומגעדולדיק: „דאָס ביסטו אויך גערעכט, האָן. נאָר איך האָב דיך פיינט און איך מוז דיך איינשלינגען.“

יאָשע-בער אַנטלויפֿט קיין בראַד

אַז ר' יאָשע-בער, דער שפעטערער בריסקער רב, איז נאָך געווען אַ יינגל, איז פאַר אַ יידיש קינד אין רוסלאַנד געווען אַ סכנה אַרויסצוגיין אין גאַס, כאַפּערס, רחמנא ליצלן, האָבן געלוערט אָף די יינגלעך אין אַלע ווינקלעך. וואָרן דאָס איז געווען די צייט, ווען מ'האַט געכאַפט יידישע קינדער און זיי פאַרשיקט קיין טיף רוסלאַנד אָף פינף-און-צוואַנציק יאָר, צו דינען פאַניען.
וואָס טוט מען? נעמט דער פאַטער יאָשע-בערן און שיקט אים אַוועק קיין סלוצק. אפשר וועט ער זיך דאָרט קענען אויסבאַהאַלטן. נאָר אַז יאָשע-בער איז געקומען אַהין, זעט ער, אַז סע טויג נישט. דיזעלבע סכנה פאַר אַ יינגל.

איז זיך מיישב יאָשע־בער און פאַרדינגט זיך צו אַ בעל־עגלה, וואָס איז גע־
פאַרן קיין בראַד. דאָרט, אין גאַליציע, ביי קיר"הן, איז מען פריי פון כאַפּערס.
ער וועט זיך אַריבערבאַפן די גרענעץ, וועט ער שוין דאָרטן פאַרבלייבן. נאָר ווי
קומט יאָשע־בער צו זיין אַ שמייסער און צו שמירן רעדער? האָט ער טאַקע פון
דעם בעל־עגלה געהאַט דאָס ביטערע אויסקומעניש.
געקומען קיין בראַד, נעמט יאָשע־בער זיין פעקל און כאַפט זיך אַריין אין שול
צום בראַדער מגיד, ר' שלמה קלוגער.

דאָס איז געווען אַ פרייטאָג, און דאָרט האָט זיך געפירט, אַז פרייטאָג האָט
מען געדאַוונט מנחה האַלבן טאָג. דערנאָך האָט דער בראַדער מגיד געזאָגט זיין
שיעור, און דער בחור, וואָס האָט געשטעלט די שווערסטע קשיא און געגעבן דעם
שאַרפסטן תירוץ, איז געוואָרן אַף שבת רב אין בראַד. ר' שלמה האָט דעמאָלט
אויסגעטון זיין זשופיצע און דאָס שטריימל, און געזאָגט: „נאָ, מיין קינד. דאָס איז
פאַר דיין קשיא און פאַר דיין תירוץ. זיי דו דעם שבת דער רב אין בראַד.“
דאָס איז, פאַרשטייט זיך, געווען אַ גרויסער כבוד. און געוויינלעך האָבן די
בחורים מיט שאַרפע קעפּ געהאַרעוועט אַ גאַנצע וואָך, צו קענען ווערן רב אין
בראָד כאַטש אַף איין שבת.

יענעם פרייטאָג גיט מען אַ קוק—אַ יינגל מיט אַ קורץ רעקל, מסתמא אַ ליט־
ווישער, נעמט נאָכן שיעור פּרעגן דעם בראַדער מגיד קשיות, און גיט אַליין אַזעלכע
שאַרפע תירוצים. די חתן־בחורים זענען נשתומם געוואָרן. אַזאַ יונג יינגל, און
פּערל שיטן זיך פון זיין מויל.

אז ר' שלמה קלוגער הערט זיינע שאַרפע איינפאַלן, רופט ער אים צו, טוט
אויס פון זיך זיין זשופיצע מיטן שטריימל, און זאָגט: „בחורל, דו ביסט יונג אין
יאָרן, נאָר אַלט אין חכמה. נעם מיינע מלבושים און זעך דיך אַף מיין שטאַט. דו
ביסט ראוי צו זיין רב אין בראַד—נישט נאָר איין שבת, נאָר אַ גאַנץ יאָר.“

תלמידי־חכמים זענען משמח חתן־כלה

דער בריסקער גאון ר' יוסף בער האָט נישט שטאַרק געהאַלטן פון ר' הירשל
לייב, דעם וואַלאַזשינער ראשי־שיבה. כאַטש אַזוי האָבן זיי זיך שפּעטער משדך
געווען און זענען געוואָרן מחותנים. ר' יוסף בערס זון, ר' חיימקע, האָט חתונה
געהאַט מיט ר' הירש לייבס טאָכטער.

צו דער חתונה זענען זיך צוזאַמענגעפאַרן די גרעסטע רבנים און לומדים פון
יענער צייט. אַז אַזעלכע געהויבענע לייט קומען זיך צוזאַמען, רעדט מען געוויינ־
לעך תורה־זאָכן און מ'איז זיך מפּלפל, ווי סע פּאַסט פאַר תלמידי־חכמים. אין מיטן
שטעלט זיך אויף ר' יוסף בער און זאָגט: „רבּותי, גענוג שוין מפּלפל זיין זיך.
ס'איז דאָך עפּעס אַ חתונה און מע דאַרף משמח זיין חתן־כלה.“

דער עולם איז געוואָרן שטיל. און ר' יוסף בער זאָגט מיט אַ געהויבענעם
קול: „ווייסט איר וואָס, רבּותי, אויב איר ווילט, קען איך אייך באַווייזן אַ קונץ.
זאָל דער מחותן, ר' הירש לייב, אַנידערלייגן אַף יעדן פון די פיר ווינקלען פון
טיש אַ רובל כסף, און אין מיטן טיש זאָל מען אַנידערשטעלן אַ גלאַז. איך וועל

דערנאך א זאג טון א פאָר ווערטער, און אַלע פיר רובל וועלן זיין אין גלאַז. פאַר-
שטייט זיך, רבותי, אַז דאָס געלט וועט דעמאָלט זיין מיינס. האָ, גוט? און כדי
קיינער זאָל מיך ניט חושד זיין, אַז איך פעלשעווע דאָ עפעס, חלילה, וועל איך מיך
שטעלן ווייט פון טיש."

ר' הירש האָט אויסגעלייגט פיר זילבערנע רובל אָף די ווינקלען פון טיש,
און חתן-כלה און אַלע מחותנים האָבן געקוואַלן און געוואַרט, צו זען, וואָס סע
וועט זיין.

דעמאָלט גיט ר' יוסף בער אַ זאָג צו זיין זון, דעם חתן: "חיימקע, נעם אַקאַרשט
די פיר רובל און לייג זיי אַריין אין גלאַז."

דער חתן האָט געטון ווי זיין פאָטער האָט געהייסן, און דער עולם קוועלט
און גאַפט. ר' הירש לייב גיט זיך אַ הייב אויף און נעמט שרייען, אַז דאָס איז נישט
ריכטיק און מע טאָר אַזוי נישט טון. "גיין, מחותן-לעב, דאָס איז ניט קיין קונץ!
דאָס הייסט פשוט אויסגענאַרט!"

ס'איז געוואָרן אַ רעש, און אַלע האָבן זיך גענומען קאַכן. עס זענען גלייך גע-
וואָרן צוויי צדדים. און סע בלייבט, אַז מע זאָל האָבן אַ דינ-תורה. רבנים זוכן האָט
מען נישט באַדאַרפט. זיי זענען געווען, ברוך-השם, אַפן אַרט. האָט מען זיך טאַקע
גלייך אַנידערגעזעצט צום דינ-תורה.

די צוויי צדדים האָבן אַרויסגעלייגט זייערע טענות. יעדער פון זיי האָט
אַרויסגעוויזן גרויס קענשאַפט און חריפות. דער עולם איז געזעסן פאַרכאַפט. צום
סוף האָבן די רבנים געפסקנט, אַז דאָס געלט קומט ר' יוסף בערן, ווייל אַזוי
אויסנאַרן הייסט אויך אַ קונץ.

אַז ר' יוסף בער האָט שוין געהאַט דאָס געלט ביי זיך אין קעשענע, רופט
ער זיך אָן צו ר' הירש לייבן און ווייזט אים, אַז ער האָט געקענט געווינען דעם
דינ-תורה: "איר ווייסט, מחותן-לעב, זאָגט ער צו אים, "איר האָט געקענט האָבן אַ
גוטע טענה, און איר וואַלט מיט איר געקענט אין גאַנצן מבטל זיין דעם פסק-דין."
"דהיינו?" קוקט אים אָן ר' הירש לייב.

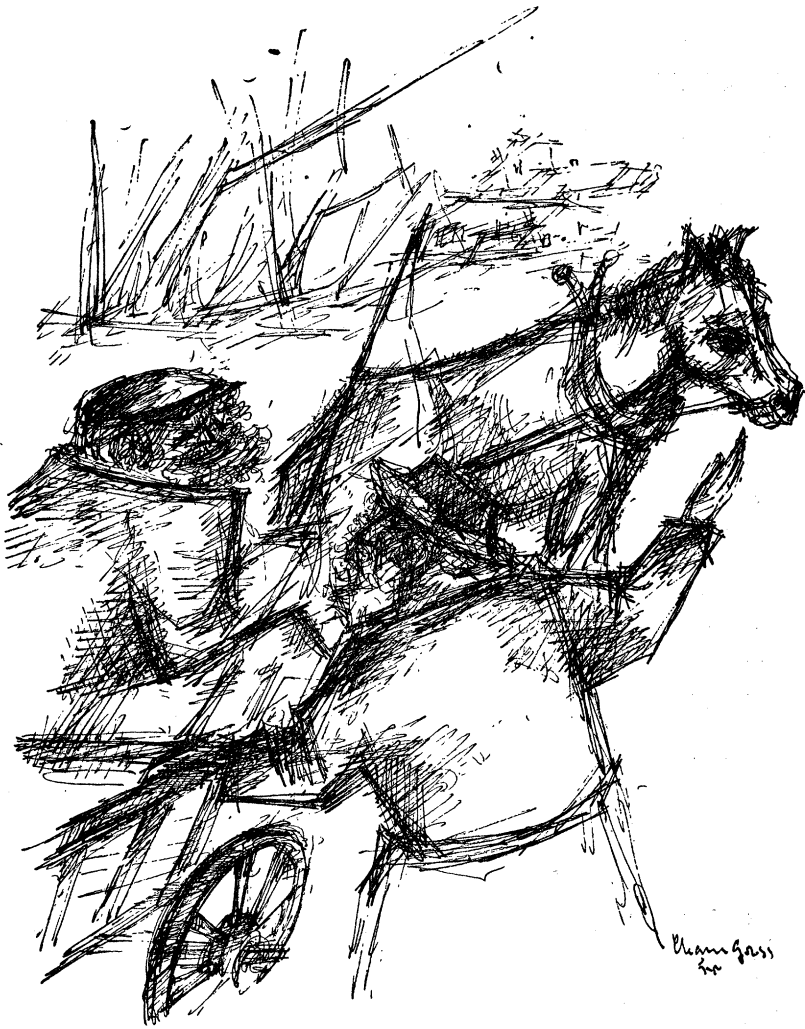
"זייער פשוט, זאָגט ר' יוסף בער. "איר האָט געדאַרפט טענהן, אַז ביי איין
אויסנאַרן עפעס—איז גאַר ניט קיין קונץ."

ער האָט אויסגעפֿירט זיינס

ווען ר' יאַשע-בער בריסקער איז נאָך געווען אַ יינגל, האָט ער שוין געשמט
פאַר אַן עילוי מיט אַן אַפענעם קאַפּ און מיט אַ שאַרפער צונג. און שוין דעמאָלט
האָבן שדכנים אַפגעקלאַפט די טירן ביי זיינע עלטערן אין שטוב און זענען געקומען,
צו רעדן אים שידוכים. יידן, גבירים פון ווייטע שטעט האָבן זיך געריסן פאַר אים,
און אים געוואַלט האָבן פאַר אַן איידעם.

מאַכט זיך איינמאַל, אַז גראַדע ווען אַ מחותן איז געקומען אים אַנקוקן און
צו פאַרהערן אין לערנען, האָט זיך יאַשע-בער צעשלאָגן אין גאַס מיט אַנדערע
יינגלעך, און איז אַרויס מיט אַ צעגראַבלט פנים.

אַז די דינסט איז אַרויס, אים אַריינצורופן, און אַז זי האָט אים געזאָגט צו

דער בעל-עגלה און דער חפץ חיים

וואס מע דארף אים האבן, איז יאָשע־בער צוגעלאָפֿן צו דער שטוב, האָט געעפֿנט די טיר, און פֿאַרמאַכט די טיר, איז אַרײַן אין שטוב, און איז צוריק אַרויס פֿון שטוב. אַזוי עטלעכע מאָל. פֿרעגט מען אים: „יאָשע־בער, וואָס מײַנט דאָס? און ווער האָט דיר צעגראַבלט דאָס פֿנים?“

זאָגט יאָשע־בער: „בײַדע זאַכן האָבן צו טון אײַנס מיטן אַנדערן. דער יצר־הרע האָט מיך זײער שטאַרק נײַט געוואָלט אַוועקלאָזן פֿון גאָס און האָט מיך נײַט געוואָלט אַרײַנלאָזן אין שטוב. האָב איך מיך געאַמפֿערט מיט אים און געבאַרעט, אַזוי לאַנג און אַזוי בײַט, ביז ער האָט מיר צעגראַבלט דאָס פֿנים. איך האָב אַבער אויסגעפֿירט מײַנס, און בין אַרײַן.“

ער איז דאָ בלוז אַ גאַסט

צום חפֿץ חיים איז אַמאָל געקומען אַ ייד פֿון אַמעריקע. דער צדיק האָט אים געבעטן זעצן זיך, און ער האָט מיט אים גערעדט און זיך פֿונאַנדערגעפֿרעגט וועגן די יידן און וועגן ייִדישקײט אין אַמעריקע.

דערווייל האָט דער אַמעריקאַנער באַמערקט, אַז בײַם חפֿץ חיים אין שטוב איז נישטאַ קײַן פֿאַסיקע מעבל. בעט ער דעם צדיק, אַז ער זאָל אים לאָזן קויפֿן פֿאַר אים נײַע, שײַנע שטוב־זאַכן. זאָגט דער חפֿץ חיים, אַז מע דאַרף נישט. וואָרן דער חפֿץ חיים האָט זיך געפֿירט, אַז ער האָט קײַנמאָל נישט גענומען בײַ מענטשן קײַן שום מתנות פֿאַר זיך.

נאָר דער אַמעריקאַנער האָט נישט אָפֿגעלאָזט. ער האָט געטענהט, אַז פֿאַר אַזאַ צדיק איז מער כבוד־התורה, אַז אין שטוב זאָלן זײַן שײַנע כלים. זאָגט דער חפֿץ חיים: „וואָס איז מיט אײַך? וואו איז אײער מעבל? איך זע, אַז איר האָט בלוזן מיט זיך אַ קלײַן רענצל.“

זאָגט דער אַמעריקאַנער: „רבי, מײַן מעבל איז אין דער היים. דאָ בין איך דאָך נאָר אַ גאַסט.“

„גלײַבט מיר, ייד“, גיט אים דער חפֿץ חיים צו פֿאַרשטיין, „אַז מײַן מעבל איז אויך אין דער היים. דאָ, אָף דער וועלט, בין איך דאָך בלוז אַ גאַסט.“

לשון־הרע

דער חפֿץ חיים האָט זיך געפֿירט, אַז יעדן פֿאַרנאַכט, פֿאַר מנחה, איז ער אַרויסגעגאַנגען אַביסל שפֿאַצירן אין פעלד הינטערן שטעטל.

אײַנמאָל, ווי ער גײַט אַזוי, זעט ער אַפֿן וועג—אַ דאַרף־ייד שטעלט זיך אָפֿ מיט זײַן פֿערד און וועגעלע און שרײַט צו אים: „ר' ייד, ר' ייד, אפֿשר ווייסט איר דעם וועג צום חפֿץ חיים?“

גײַט דער חפֿץ חיים צו צום וועג און פֿרעגט דעם ייד: „צום חפֿץ חיים? וואָס דאַרפט איר דעם חפֿץ חיים?“

זאָגט דער ייד: „איך פֿאַר, איך וויל, דער צדיק זאָל מיר געבן אַ ברכה.“

קוקט אים אָן דער חפץ חיים און זאָגט: „עט, ער איז גאַרנישט ניט אַזאַ צדיק ווי איר מיינט. פֿאַרט געזונטערהייט אַהיים און זאָל אייך דער אייבערשטער העלפֿן.“ אַז דער דאָרף־ייד דערהערט אַזעלכע רייד וועגן חפץ חיים, ווערט ער אין כּעס, ברומט און דערלאַנגט דעם חפץ חיים מיט דער בייטש: „אַזאַ עזות! רעדט אָפֿן חפץ חיים! וויאַ“ און ער גיט אַ שמיץ דעם פּערדל און פֿאַרט ווייטער. געקומען אין שטעטל אַריין, פּרעגט ער זיך נאָך וואו דער חפץ חיים וואוינט. ווייזט מען אים אָן, און ער פֿאַרפֿאַרט גלייך צו דער שטוב פונעם חפץ חיים. נאָר דאָרט האָט מען אים געלאָזט וואַרטן: „דער רבי וועט קומען, וועט מען אים צו־לאָזן.“ האָט מען אים געזאָגט.

ווי ער זיצט אַזוי און וואַרט, קומט אָן דער חפץ חיים. דער דאָרף־ייד האָט גלייך געזען, אַז דאָס איז דער ייד, וועמען ער האָט דער־לאַנגט מיט דער בייטש. ערשט איצט האָט ער פֿאַרשטאַנען אָף וועמען ער האָט געשריגן און וועמען ער האָט געשלאָגן. ס'איז אָף אים אָנגעפּאַלן אַ פּחד, און ער איז אַנידערגעפּאַלן אין חלשות. אַז מ'האַט אים אָפּגעראַטעוועט, טרייסט אים דער חפץ חיים: „ליבער ייד, איר זענט, חלילה, ניט שולדיק. איך בין ווערט געווען די בייטש. וואַרן לשוֹן־הרע טאָר מען אַפּילו אָף זיך אַליין אויך ניט רעדן.“

אפֿשר פֿאַרקערט?

דער ראַטשאַווער עילוי, הרב ר' יוסף ראָזען, איז געווען קליין געוואַקסן, מיט אַ קליין בערדל, און האָט געהאַט אַ יונג אויסזען. דערפֿאַר אָבער איז ער געווען אַ גאון אין תּורה. מאַכט זיך אַמאָל, אַז ער פֿאַרט אין באָן. לעבן אים, אָף דער באַנק, איז געזעסן אַ חסידישער רבי. אַז יידן זיצן איינער לעבן אַנדערן, צערעדט מען זיך.

„וואוהין פֿאַרסטו?“ פּרעגט דער רבי דעם ראַטשאַווער אָף „דו“, ווי די רביים רעדן געוויינלעך. דאָס האָט דעם ראַטשאַווער אַ ברי געטון: וואָס פֿאַר אַ „דו“ וואָס איז ער מיט אים? ער האָט נישט געקענט פֿאַרטראַגן, וואָס דער רבי דוצט אים. גיט ער אַ קוק צו אים און זאָגט: „ווער זאָגט עס, אַז איך בין „דו“, און דו ביסט „איר“? אפֿשר פֿאַרקערט: אפֿשר ביסטו „דו“, און איך בין „איר“? דער רבי האָט אים שוין מער ניט געדוצט.

נישט דער ריכטיקער נאָמען

צו דעם סלאַנימער רב ר' אייזילע חריף איז אַמאָל געקומען אַ יונגערמאַן מיט זיינעם אַ חיבור, אַ ווערק, וואָס ער האָט אָנגעשריבן, און געבעטן דעם רב אַ הסכּמה. ר' אייזילע גיט אַ קוק אָף דעם פֿאַדער־בלאַט און זעט, אַז סע שטייט אויפֿ־געשריבן: פֿאַרפֿאַסט פּון רד"ק. פֿאַרדריסט דאָס ר' אייזילען און ער פּרעגט דעם יונגנמאַן: „וואָס האָסטו דיר עפּעס אַ נאָמען געגעבן רד"ק?“ ענטפּערט דער יונגערמאַן: „איר פֿאַרשטייט מיך, רבי, מיינ נאָמען איז דוד,

און מיין טאטנס נאָמען איז קלמן. מאַכן די ראשי-תיבות „רד“ק“, דאָס איז ר' דוד קלמנס.

„אויב אַזוי“, זאָגט ר' אייזילע, „ביסטו דאָך אויך אַ שייגען. דיך רופסטו מיט אַ „רעב“, ר' דוד, און דיין טאטע רופסטו אָן אַ „רעב“, נאָר פראַסט „קלמן“. וואו איז כבוד-אב?“

„ווי דען האָב איך געדאַרפט שרייבן?“ פּרעגט דער יונגערמאַן אַ צעשראַ-קענער.

זאָגט ר' אייזילע: „דו האָסט געדאַרפט שרייבן, אַז דאָס ספר איז פאַרפאַסט פון דר"ק (דוראַק), דוד ר' קלמנס. דעמאָלט וואָלט דאָס געווען ריכטיק.“

דער סלאַנימער רב און דער גביר פֿון שטאָט

ר' אייזיל חריף, דער סלאַנימער רב, איז אַמאָל אַרומגעגאַנגען איבער דער שטאָט, צונויפצונעמען געלט אָף זייער אַ נייטיקער קהלשער זאָך.

אַז ער איז געקומען צום גביר, וואָס האָט געהאַט אַ שם פאַר אַ פאַרגרעבטן און קאַרגן מענטש, שמועסט ער מיט אים און זאָגט אים וואָס ער וויל. ענטפערט אים דער גביר: „רבי, צו וואָס האָט איר אייך געדאַרפט אומזיסט מטריח זיין צו מיר? ווייסט איר דען נישט, אַז איך גיב נישט קיין נדבות, ווייל איך בין אַ בן-נחז?“ זאָגט אים ר' אייזיל חריף: „יא, איך ווייס, אַז דו ביסט אַ בן-נח. נאָר מיר איז עפעס אַ חידוש: ווי מיר ווייסן, האָט נח געהאַט דריי זין: שם, חם און יפת. טאָ פאַרוואָס האָסטו דיר אויסגעקליבן דווקא צו זיין דער חם?“

ב א מ ע ר ק ו נ ג : בן-נח—אַ קאַרגער, גראַבער נפש. אויך איינער, וואָס שטאַמט פון נח.

ער דאַרף אים דאַנקען

ר' איסרל, דער סלוצקער גביר, האָט אויסגעהאַלטן צענדליקער תלמידי-חכמים. זיי זענען געזעסן ביי אים אין שול, אין ר' איסערקעס שול, און האָבן יום-ולילה עוסק געווען אין תורה.

צווישן זיי איז געווען איינער, ר' מענדעלע, אַ גדול בתורה, אַן איש תמים און אַ גרויסער בעל-מידות. און צו דערצו—אַן אמתער עניו.

יעדן טאָג זענען די תלמידי-חכמים געגאַנגען צו ר' איסערלען אָף טיי. און געפירט האָט זיך, אַז ביים טיש האָט ר' מענדעלע זיי אַלע משמש געווען, באַדינט. ער האָט אַיטלעכען אונטערגעטראַגן דאָס גלאַז טיי, און ערשט נאָך דעם האָט ער זיך אַליין אויך געזעצט טרינקען.

מאָכט זיך אַמאָל, אַז צום גביר איז געקומען דער מירער משולח. זעט ער ווי ר' מענדעלע דערלאַנגט אַיטלעכען די טיי. איז ער זיכער געווען, אַז דאָס איז דעם גבירס אַ מענטש, אַ משרת. און אַזוי ווי דער משולח איז געווען אַ גרויסער בעלן אָף טיי, האָט ער זיך געשאַפט מיט אים און געהייסן געבן נאָך אַ גלאַז און נאָך אַ גלאַז. און ר' מענדעלע האָט זיך אַלץ אויפגעהויבן פון טיש, און האָט דערלאַנגט.

דער עולם האָט זיך איבערגעקוקט, נאָר קיינער האָט נישט געזאָגט קיין וואָרט. אַזוי איז געווען טאָג נאָך טאָג, ביו ס'איז געקומען שבת.

שבת אין דער פריי, נאָכן דאָווענען, האָט זיך געפירט, אַז מען איז געגאַנגען צום גביר אָף קידוש. און אַז דער גאַנצער עולם איז שוין געזעסן אַרום די טישן, ערשט דעמאָלט האָט זיך באַוויזן ר' איסרל, און צוזאַמען מיט אים ר' מענדעלע. דער עולם האָט זיי דערזען אַריינקומען, האָט מען זיך אויפגעשטעלט, און זיי אָפֿ-געגעבן דעם „גוט שבת.“

דער מירער משולח, וואָס איז געזעסן מיטן עולם, האָט זיך געוואונדערט. ווערט ער שוין ציעקאָווע און פרעגט: „ווער איז דער ייד מיטן גביר?“ זאָגט מען אים, אַז דאָס איז ר' מענדעלע.

דעם משולח האָט אַזש גענומען שווינדלען. מיט דעם גאון ר' מענדעלע האָט ער זיך געשאַפט ווי מיט אַ משרת? ער האָט שיר געחלשט. לויפט ער צו צו ר' מענדעלען מיט תחנונים און שטאַמלט: „רבי, זייט מיר מוחל. איך האָב ניט גע-וואוסט, רבי, אַז דאָס זענט איר.“

ר' מענדעלע קוקט אים אָן און פרעגט: „וואָס האָט איר מיר אַזוינס געטון, אַז איך זאָל אייך דאַרפן מוחל זיין?“

„רבי, שטאַמלט דער משולח, „איך האָב מיך געשאַפט מיט אייך ווי מיט אַ משרת. זייט מיר מוחל.“

„דאַרפט איר מיך דערפאַר מחילה בעטן?“ זאָגט ר' מענדעלע מיט תמימות. „איר האָט געוואָלט אַ גלאַז טיי, האָב איך אייך דערלאַנגט. אדרבא, איך דאַרף נאָך א י י ך דאַנקען דערפאַר, איר האָט מיך מוכה געווען מיט אַ מצווה.“

ר' אייזיל חריף וואַרפֿט אָן אומחן אָף דער חברה-קדישא

ר' אייזיל חריף, דער סלאַנימער רב, האָט געוואָרפן אָן אומחן אָף דער חברה-קדישא. וואָס איז? אַז סע קומט צו אַ לוויה, טרינקען זיי צופיל. פאַר דער לוויה אַ שנעפסל, נאָך דער לוויה אַ שנעפסל, און באַהאַלטענערהייט כאַפט מען אַ שנעפסל אַפילו אין מיטן דער לוויה.

אמת, קיינער לייקנט נישט, אַז די אַרבעט, וואָס חברה-קדישא טוט, איז נישט אַזאַ פריילעכע. האָבן צו טון מיט מתים איז נישט קיין מאכל. היינט די געוויינען פון די ווייבער און יתומים! אַ קאַפּ בראַנפן, אַ שנעפסל, פאַרטומלט אַביסל און שטאַרקט דאָס האַרץ. מע טאָר אַבער די הייליקע אַרבעט נישט פאַרשוועכן מיט שיכורן.

אינמאָל, אַז ס'איז געקומען די וואָך, ווען מע לייענט די פרשה ו י ח י, און חברה-קדישא מאַכט דעמאָלט אַ סעודה, האָט מען פאַרבעטן דעם רב צו דער סעודה, ווי סע פירט זיך געוויינלעך. און כאַטש ר' אייזיל חריף האָט געוואָרפן אָן אומחן אָף דער חברה, האָט ער פאַרקוקט און איז בעל־כרחו געגאַנגען.

געקומען צו דער סעודה, האָט חברה זיך צעהוליעט און גענומען טרינקען, אַבער טאַקע טרינקען, שיכורן. ר' אייזיל האָט געפילט, אַז מע טאָר דאָס נישט פאַרשווייגן. מעגן זיי אַפילו פאַראיבל האָבן. און ווען דער גבאי האָט אים גע-

בעטן, אז ער זאל עפעס זאגן, האָט ער אָנגעהויבן בזה הלשון: „אין תהלים אין פּאַראַן אַ פּסוק: הים ראה ויננס—דער ים האָט געזען און ער איז אַנטלאָפּן. פרעגט רש"י: מה ראה—וואָס האָט ער געזען וואָס ער איז אַנטלאָפּן? איז דער ענטפּער: ראה אַרונזשל יוסף הצדיק—ער האָט געזען דעם אַרון פּון יוסף הצדיק. בלייבט דאָך ווייטער די קשיא: און אז דער ים האָט געזען יוספּס אַרון, צו וואָס האָט ער געדאַרפּט אַנטלויפּן? איז דער תירוץ: אַז דער ים האָט געזען דעם אַרון, האָט ער פּאַרשטאַנען, אַז וואו ס'איז דאָ אַן אַרון, איז מסתּמא דאָ אַרום אים חברה־קדישא. און חברה־קדישא קען דאָך טרינקען, קענען די לייט נאָך אויסטרינקען דעם ים. דעריבער איז דער ים אַנטלאָפּן.“

ב א מ ע ר ק ו ג : יוסף האָט פּאַר זיין טויט אָנגעזאָגט די יידן, אַז ווען גאָט וועט זיך דער־מאַנען אין זיי און זיי אַרויסציען פּון מצרים, זאָלן זיי זיינע בייטער מיטגעמען מיט זיך אין יידישן לאַנד אַרײַן. אַז ער איז געשטאַרבן, האָבן די יידן מורא געהאַט, אַז די מצרים וועלן פּון אים מאַכן אַן אָפּגאַט, ווי זיי האָבן דאָס געטון מיט אַלע זייערע הערשער. די יידן האָבן דעריבער באַהאַלטן זיין אַרון אין ים, און ווען זיי זענען אַרויס פּון מצרים, האָבן זיי זיין אַרון אַרויסגעצויגן פּון וואַסער און אים מיטגענומען מיט זיך.

ער איז קליגער פֿון דעם טאַטע

ווען ר' העשעלע, דער קראַקעווער רב, איז נאָך געווען אַ קליין יינגל, האָט ער אַמאָל פּסח ביים סדר, ווי סע פירט זיך צווישן יינגלעך, דערטאַפּט ביים פּאַטער דעם אפיקומן און האָט אים באַהאַלטן.

אַז ס'איז געקומען נאָכן עסן, און דער פּאַטער האָט געוואָלט אויסטיילן יעדן איינעם ביים סדר אַ שטיקל אפיקומן, כאַפּט ער זיך, אַז דער אפיקומן איז נישטאַ. שמיכלט ער. ער פּאַרשטייט, אַז דאָס איז העשעלעס אַרבעט. נעמט ער אים בעטן, אַז ער זאָל אים אומקערן דעם אפיקומן. נאָר העשעלע דינגט זיך. ער וויל, אַז דער פּאַטער זאָל אים צוזאָגן, אַז נאָך יום־טוב, בלי־נדר, וועט ער אים קויפּן, נישט אַנדערש ווי נאָר אַ גילדענעם זייגער. דער פּאַטער האָט נישט געהאַט קיין ברירה, און האָט געמוזט צוזאָגן.

העשעלע האָט אים צוריקגעגעבן דעם אפיקומן, און דער פּאַטער האָט גענו־מען געבן יעדן איינעם אַ שטיקל. אַז ס'איז געקומען צו העשעלען, זאָגט דער פּאַ־טער, אַז אים וועט ער נישט געבן. „ניין, דיר נישט סיידן דו וועסט מיר מוחל זיין מיין וואָרט, וואָס איך האָב דיר צוגעזאָגט, צו קויפּן אַ גילדענעם זייגער.“ צעשיינט זיך העשעלע מיט אַ ליכטיק פּנימל און זאָגט: „איך האָב געוואוסט, טאַטע, אַז דו ביסט אַ חכם און וועסט געפינען אַ תירוץ. איך האָב מיר דעריבער באַצייטנס אָנגעגרייט אַ תירוץ אַף דיין תירוץ, און איידער איך האָב דיר צוריק־געגעבן דעם אפיקומן, האָב איך מיר אַליין אַראַפּגענומען אַ שטיקל.“

דאָס מילכיקע געבעקס

ווען דער קראַקעווער רב ר' העשעלע איז געווען אַ קליין יינגל, האָט ער איינמאָל אין אַ שבועות זיך צוגעכאַפּט צום מילכיקן געבעקס, וואָס די מוטער האָט אָפּגעכאַקן לכבוד יום־טוב, און האָט גענאַשט וויפּיל עס איז אַרײַן אין אים.

אז די מוטער האָט גענומען גרייטן צום טיש און האָט געוואָלט אַוועקשטעלן געבעקס, זעט זי, אַז דאָס בעסטע געבעקס פעלט. זי האָט גלייך גענומען דעם קליינעם העשעלען אָפֿן צימבל, און ער האָט זיך מודה געווען, אַז דאָס איז געווען זיין אַרבעט. דער מוטער האָט דאָס פאַרדראָסן, און זי האָט שפעטער אים צוגע- שטעלט אַ בענקעלע פאַרן פאַטער. דער פאַטער האָט אים צוגערופן און געזאָגט: „זאָג מיר נאָר, העשעלע, דו ווייסט, אַז פאַר אַזאַ זאַך קומט שטראָף?“

העשעלע איז געשטאַנען אַ שולדיקער און האָט געשוויגן. זאָגט דער פאַטער: „הער, העשעלע, אַז דו וועסט מיר זאָגן פאַרוואָס מען עסט שבועות מילכיקס, וועל איך דיר שענקען.“

העשעלע צעשיינט זיך און זאָגט: „פאַראַן אָף דעם, טאַטע, צוויי טעמים: ביז דעם טאָג, ווען די יידן האָבן באַקומען די תורה, האָבן זיי געמעגט עסן פלייש פון בהמות, וואָס מ'האָט נישט געשאַכטן לויט דעם דין, אָבער ווי נאָר די יידן האָבן באַקומען די תורה, האָבן זיי מער נישט געטאַרט עסן קיין פלייש אָן שחיטה. די אַנגעגרייטע פליישיקע מאַכלים זענען דעריבער געוואָרן טריפה. נאָר די ווייבער האָבן זיך באַלד געגעבן אָן עצה און האָבן אָף גיך צוגעגרייט מילכיקע עסנס. נאָר פאַר מיר אַליין, טאַטע, איז גענוג דער טעם, וואָס דער מאַמעס מילכיק-געבעקס איז געשמאַק.“

דער כלב מאַכט תמיד טריפֿה

ר' יעקב דוד סלוצקער איז אַמאָל מיט יאָרן צוריק געווען אָף אַ באַזוך אין אַמעריקע. האָט ער זיך אָף אָן אסיפה אין ניו יאָרק באַגעגנט מיט אַ האַלב-רעפּאָמירטן ראַבאָי, וואָס כאַטש ער איז געווען אַ וואויל-קענעוודיקער אין וועלט-לעכע ענינים, איז ער אָבער געווען אַ גאַנץ קנאַפּער למדן.

אַט דערדאָזיקער ראַבאָי האָט זיך געהאַלטן האַפּערדיק קעגן ר' יעקב דוד, דעם פאַרציטיקן היימישן רב, וואָס אין וועלטלעכע חכמות איז ער נישט געווען אַזוי שטאַרק באַהאַונט.

אַז ר' יעקב דוד איז מיט אים אַריין אין אַ שמועס, זעט ער, אַז דער ראַבאָי הינקט נעבעך אונטער אין תורה. פרעגט ער אים: „וואָס טוט איר, אַשטייגער, אַז מע קומט אייך פרעגן אַ שאלה וועגן כשר און טריפה?“

„מאָך איך טריפה,“ זאָגט דער ראַבאָי קורץ.

אַז ר' יעקב דוד הערט אַזאַ ענטפּער, מאַכט ער צו אים: „וועל איך אייך דערציילן אַ מעשה-שהיה: אין אַ דאָרף האָט געוואוינט אַן אַרענדאַר. ווינטער האָט דער אַרענדאַר געשאַכטן גענו אָף שמאַלץ, ווי דער שטייגער איז אָפֿן ישוב. האָט זיך אים אָבער אָפּט געמאַכט אַ שאלה, און ער האָט געמוזט שפּאַנען פּערד און וואָגן און פאַרן אין שטאָט אַריין צום רב, פרעגן די שאלה.

„מאַכט זיך, אַז צו דעם אַרענדאַר אין קרעטשמע איז אַמאָל פאַרפאַרן אַ ייד, אַביסל אַ פרייער, און צו דערצו—אַ שטיקל לץ. צערעדט זיך מיט אים דער אַרענדאַר און קלאָגט זיך פאַר אים, אַז דעם ווינטער מאַכן זיך אים אַ סך שאלות,

און דאָס פּאַרן איטלעכס מאָל אין שטאַט אַרײַן צום רב, קומט אים אָן זײער שווער. איך האָב פּאַר אײך אָן עצה, זאָגט דער אורח. אין דער תורה שטייט געשריבן: לִכְלַב תִּשְׁלִיכֶן אוֹתוֹ—פּאַר דעם הונט זאָלט איר דאָס וואַרפֿן, דאָס הייסט, אַז טריפות געהערט דעם הונט. פון היינטמאָל אָן, אַז סע וועט זיך אײך מאַכן אַ שאלה אָף אַ גאַנז, נעמט און לײגט זי אַוועק פּאַרן הונט. וועט ער עסן, איז אַ סימן, אַז זי איז טריפה. אויב אָבער ער וועט זי נישט עסן, אין אַ סימן, אַז זי איז כשר.

„דער אַרענדאַר האָט זיך דערפֿרייט: פטור געוואָרן פון אַן אַרבעט, פּאַרן אַלע-מאָל אין שטאַט אַרײַן! אַז די תורה אַלײן זאָגט אַזוי!“

„אין אַ פּאַר טעג אַרום האָט זיך געמאַכט אַ שאלה אָף אַ גאַנז. נעמט דער אַרענדאַר און לײגט אַנידער די גאַנז פּאַרן כּלב, און ער מיט זײַן בנײַבית שטעלן זיך אַרום, צו זען, צי וועט דער כּלב זיך צורירן צו דער גאַנז, צי נישט. דער הונט שאַרט זיך צו, באַשמעקט די גאַנז פון אַלע זײַטן, כאַפט אַ קוק אָף די מענטשן אַרום, און רירט די גאַנז נישט אָן. כשר, ס'איז כשר! איז געוואָרן אַ שמחה בײַ די מענטשן, און מ'האַט די גאַנז אַפּגעקאַכט און אויפגעגעסן.“

„ביסלעכווייז האָט זיך דער הונט צוגעוואוינט צום עולם אַרום, און יעדע גאַנז, וואָס מ'האַט פּאַר אים אַנידערגעלײגט, האָט ער אויפגעפרעסן, אַפילו קײן בײַנדל נישט איבערגעלאָזט.“

„דער אַרענדאַר האָט זיך אַרומגעקוקט, אַז ס'איז ווייטער שלעכט. און אַז ס'האַט זיך נאָך דעם ווידער געמאַכט אַ שאלה, האָט ער זיך שוין נישט פּאַרלאָזט אַפן כּלב, נאָר איז געפּאַרן אין שטאַט אַרײַן, צו פרעגן דעם רב.“

„געקומען, פרעגט אים דער רב, פּאַרוואָס מ'האַט אים אַזאַ צײט נישט געזען, שעכטסטו נישט מער קײן גענז, און מאַכט זיך נישט אַמאָל אַ שאלה?“

„זאָגט דער אַרענדאַר, אַדרבא, רבי, איך שעכט גראַדע יאָ גענז און סע מאַכן זיך אויך שאלות. נאָר ביז אַהער האָט דער כּלב מײנער געפּאַסקנט.“

„נו, און איצט ? וויל דער רב וויסן.“

„יא, רבי, קלאַגט זיך דער אַרענדאַר, נאָר דער כּלב מאַכט תמיד טריפה!“

דעם רביס ברכות זענען גוט, נאָר די גוים ווייסן נישט פֿון זײַ

דער רבי ר' ישראלציע און דער רבי ר' משה דן, פון דער טשערנאָבילער גזע, זענען געווען ברידער. נאָך דער פטירה פון זײער פּאַטער, דעם רבי ר' איציקל פון סקווירע, האָט ר' ישראלציע, דער עלטערער פון די צוויי ברידער, אָנגעהויבן צו פירן דאָס רבנות, און צו אים זענען געפּאַרן די מערסטע פון די געהויבענע חסידים. דער רבי ר' משה דן, דער יינגערער ברודער, האָט געפירט טיש פּאַר זיך, און ער האָט צוגעצויגן דעם פּראָסטן עולם.

אין יענע צײַטן, אין די צײַטן פון צאַר, האָט זיך געפירט אין רוסלאַנד, אַז ווען אַ יונגערמאַן האָט זיך געדאַרפט שטעלן צום מיליטער, איז ער געקומען צום רבי בעטן אַ ברכה, אַז מע זאָל אים נישט אַפּגעבן אין דינסט. האָט זיך גראַדע דע-מאַלט אַזוי געמאַכט, אַז כמעט אַלע יונגעלײט, וואָס זענען געקומען צו ר' ישראל-

ציען, האָט מען אָפּגעגעבן פאַר זעלנער, צו דינען פּאַניען, און כּמעט אַלע, וואָס זענען געקומען צו ר' משה דן, האָט מען באַפּרייט פּון דינסט.

ר' ישראלציעס חסידים האָבן איבערגערעדט וועגן דעם. זיי האָבן זיך דאָס גענומען צום האַרץ און האָבן זיך געפילט געפאַלן. „עפעס איז נישט גלאַט“, האָבן זיי געטענהט. און ס'איז געבליבן, אַז איינער פּון זיי זאָל רעדן וועגן דעם מיטן רבי. דעמאָלט האָט איינער פּון די מקורבים, אַ געהויבענער חסיד, זיך אונטער־געגאַרטלט און זיך אָנגענומען מיט האַרץ און איז אַריינגעגאַנגען צום רבי, זיך דורכשמועסן: „סטײַטש, וואָס קאָן דאָס מיינען, וואָס כּמעט אַלע יונגעלייט, וואָס קומען צום רבי נאָך אַ ברכה, גיט מען אָפּ צו דינען פּאַניען? זענען, חלילה, דעם רביס תּפילות נישט אָנגענומען ביים אייבערשטן? אַדער האָט דער רבי נישט קיין זכות־אַבות, חלילה, פּונקט ווי זיין ברודער, דער רבי?“

אַט אַזעלכע האַרבע קשיות האָט דער חסיד געשטעלט.

דער רבי ר' ישראלציע הערט אים אויס און ענטפּערט: „איך וועל דיר זאָגן, די גאַנצע זאַך איז נישט געווענדט אָן מיינע ברכות. ס'האָט אויך גאַרנישט נישט צו טון מיט מיינע תּפילות און מיט מיינע זכות־אַבות. נאָר וואָס קען איך טון, וואָס נמעט אַלע קראַנקע און געמומטע פּאַרן צו אים, צו מיין ברודער? פאַרשטייט זיך, אַז ווען זיי גייען זיך שטעלן, נעמט מען זיי נישט צו. און כּמעט אַלע געזונטע קומען צו מיר. און די דאָקטוירים, די גוים, ווייסן נישט פּון מיינע ברכות, און ווילן זיי נישט באַפּרייען.“

מע מעג זיך אַמאָל אויספּיינען

צו דעם רבי ר' חיים סאַנדזער נאָך דער חתונה איז געקומען אַ ייד—אַ חשוך בנים, אַ קינדערלאַזער. ער האָט געגעבן דעם רבי אַ קוויטל און געבעטן, אַז דער רבי זאָל פאַר אים מתפלל זיין, אַז ער זאָל האָבן אַ קינד.

אין שטוב איז דעמאָלט געזעסן די יונגע רביצין און האָט זיך צוגעהערט.

דער רבי נעמט דאָס קוויטל און זאָגט צום ייד: „גיב מיר הונדערט גולדן.“

„איך וועל אייך גלייך ברענגען, רבי“, זאָגט דער ייד און גייט אַוועק.

די רביצין זיצט און וויל זען ווי איר מאַן קען פאַרדינען הונדערט גולדן.

סע דויערט נישט לאַנג, און דער ייד ברענגט דאָס געלט און דערלאַנגט דעם רבי.

נאָר דער רבי וויל עס נישט נעמען. פּרעגט דער ייד: „פאַרוואָס, רבי?“ ער האָט

געמיינט, אַז דער רבי האָט חרטה געהאַט און וויל אים נישט בענטשן מיט קיין קינד.

„איך וועל דיר דערציילן“, זאָגט דער רבי. „שלמה המלך, וואָס האָט פאַר־

שטאַנען דאָס לשון פּון אַלע פייגל און חיות, האָט אַמאָל געהערט ווי אַ פייגעלע

זאָגט צו אַ צווייטן פייגעלע: „דו זעסט דעם גרויסן פּאַלאַץ פּון דעם מלך שלמה?

אַז איך וויל—קען איך אים איבערקערן מיט איין פיסל.“ שמיכלט שלמה המלך

און פּרעגט דאָס פייגעלע: „ווי קומסטו צו זאָגן אַזאַ זאַך? דער גרעסטער גיבור

וואָלט נישט געקענט איבערקערן דעם פּאַלאַץ.“

דאָס פייגעלע האָט זיך דערשראָקן און זאָגט: „אדוני קעניג, דאָס פייגעלע זאָ

איז מיין פאַר. האָב איך מיך געוואָלט אַרויסשטעלן און אויספּיינען פאַר מיין ווייב.“

און דער רבי פירט אויס: „מיט מיר איז דאָס אייגענע. איך האָב מיך געוואַלט אויספיינען און ווייזן מיין ווייב, אַז איך קען אין איין מינוט פאַרדינען הונדערט גולדן. נאָר איצט נעם דאָס געלט און זאָל דער אייבערשטער דיך בענטשן מיט אַ קינד.“

ר' חיימל סאַנדזער, זיין זון און דער חסיד

דער רבי ר' חיימל סאַנדזער איז געווען אַ גרויסער נדבן, וויפיל געלט ס'איז אַריינגעקומען אין שטוב, האָט ער עס צעטיילט און אַוועקגעגעבן. איינמאָל קומט צו אים אַ ייד, אַ חסיד, און קלאַגט זיך פאַר אים: ער דאַרף פירן אַ טאַכטער צו דער חופּה, האָט צוגעזאַגט נדן, און קען נישט סילוקן. ר' חיימל הערט אים אויס, פּרעגט זיך פונאַנדער ווער ס'איז דער חתן, און וויפיל נדן ער האָט צוגעזאַגט, און ווען סע דאַרף זיין די חתונה. נאָך דעם הייבט ער זיך אויף, גייט אַריין אין אַ צווייטער שטוב און ברענגט אַרויס אַ זעקעלע געלט. ער דערלאַנגט דאָס זעקעלע דעם חסיד, ווינטשט אים, אַז ס'זאָל זיין מיט מזל און הייסט אים פאַרן געזונטערהייט אַהיים.

אַז דעם רביס זון, ר' ברוכל, איז שפּעטער געוואָר געוואָרן פון דעם, איז ער אַריין צום פּאָטער אין שטוב מיט אַ געוואַלד: „סטייטש, וואָס הייסט, דער טאַטע טוט אַזאַ זאַך? ער האָט אויך אַ דערוואַקסענע טאַכטער, וואָס מע דאַרף פירן צו דער חופּה, און ער דאַרף אויך געבן נדן, און האָט נישט. און דאָ נעמט דער טאַטע און גיט אַוועק דאָס גאַנצע געלט!“

ר' חיימל באַרואיקט אים און זאָגט: „דו, מיין זון, אַז דו וועסט דאַרפן סילוקן דעם נדן, וועסטו אַרויספאַרן צו חסידים אין עטלעכע שטעטלעך, און דער אייבער-שטער וועט העלפן. מע וועט דיך אַן נדן נישט לאָזן אַהייםפאַרן. נאָר דערדאַזיקער ייד, אַז ער וועט פאַרן און זאָגן, אַז ער דאַרף נדן פאַר זיין טאַכטער, ווער וועט אים געבן?“

ווי אַזוי מע קען דערקענען אַ מענטש

צום רבי ר' חיימל סאַנדזער איז אַמאָל געקומען זיינער אַ חסיד, טאַקע פון די סאַמע נאַנטע חסידים. אַ ייד—אַ גוטבאַזיצער, אַ גביר אַדיר, געקומען—ווייל אים ר' חיימל נישט געבן קיין שלום. ער וויל אים בכלל נישט מער פאַר קיין מקורב, זאָגט ער. ער קען זיך פאַרן צוריק אַהיים, זאָגט אים דער רבי. דער חסיד ווערט מבולבל: „סטייטש, רבי?“

נאָר דער רבי מאַכט עס בקיצור: „ער וויל אים נישט, ווייל ער פירט זיך נישט אין רעכטן דרך.“

דער חסיד שטייט נאָך אַלץ מבולבל. ער פאַרשטייט נישט וואָס דער רבי מיינט. ער וויל רעדן, איבערפּרעגן, נאָר ער קען עפּעס נישט.

אַז דער רבי זעט זיין פאַרלוירנקהייט, ווערט ער שוין ווייכער און זאָגט: „מ'האָט אים דערציילט, אַז דער חסיד גייט אַרויס אין פעלד אין אַ גויאיש היטל אָפן קאַפּ.“

דער חסיד קוקט מיט פּרענגדיקע אויגן און שווייגט. ער פאַרשטייט נאָך אַלץ נישט, וואָס דער רבי מיינט.

און דער רבי רעדט ווייטער: „דו ביסט דאך געווען אין טורנע. האסטו דאך אורדאי געזען דאָרט ביי אַ סך טירן שילדלעך מיט אלערליי געמעלעכצן. אַט הענגט איבער אַ טיר אַ שילדל מיט אַ שטייול. וואָס מיינט עס? אַז אינעווייניק וואוינט אַ שוסטער. און אַט איז אַ שילדל מיט אַ שליסל און אַ שלאָס אָף אים. וואָס מיינט דאָס? אַז אינעווייניק איז אַ שלאָסער. און איבער אַן אַנדערער טיר—אַ שילדל מיט אַ שער און פרעסל. אַ סימן, אַז אינעווייניק איז אַ שניידער. היינט, אַז אַ ייד טוט זיך אָן אין אַ גויאיש היטל, אין אַ קאַשקעט, וואָס קאָן דאָס מיינען? אַז אינעווייניק אין אים, איז...“

דער רבי ר' חיימל האָט נישט געענדיקט. נאָר דער חסיד האָט שוין פאַר- שטאַנען, און ער האָט מער זיין קאַפעליטש נישט פאַרביטן.

פֿאַרוואָס ר' חיים סאַנדזער האָט געאַסרט מאַשין-מצות

מיט יאָרן צוריק, ווען מ'האַט אין פּוילן אָנגעהויבן באַקן מאַשין-מצות, איז צווישן רבנים געוואָרן אַ שאלה, צי די דאָזיקע מצות זענען כשר לפסח. טייל רבנים האָבן געפּסקנט, אַז די מאַשין-מצות זענען כשר, און זיי האָבן מתיר געווען, אַז יידן מעגן זיי נוצן אָף פסח. אַנדערע האָבן געפּסקנט, אַז די מצות זענען חמצדיק, און זיי האָבן זיי געאַסרט, אַז מע טאָר זיי נישט נוצן.

צווישן די רבנים, וואָס האָבן געאַסרט די מאַשין-מצות, איז געווען ר' חיים סאַנדזער. ער האָט זיך געהאַט זיין טעם, פֿאַרוואָס מע טאָר די מצות נישט נוצן, און ער איז שאַרף אַרויסגעטראַטן קעגן די רבנים, וואָס האָבן מתיר געווען צו נוצן די מאַשין-מצות. פּרעגט מען אים, פֿאַרוואָס ער איז אזוי קעגן דעם, אַז יידן זאָלן נוצן די מאַשין-מצות. זאָגט דער סאַנדזער: „איך וועל אייך ענטפּערן. סע קאָן זיין, אַז לויט די פּסחדיקע דינים זענען די מאַשין-מצות כשר, און יידן מעגן זיי יאָ נוצן אָף פסח. נאָר היות די מאַשין-מצות וועלן צונעמען די פרנסה ביי הונג- דערטער אַרימע יידן, זענען זיי דעריבער אָסור, און מע טאָר פּון זיי נישט הנאה האָבן.“

ער וויל אים נישט פֿאַרשעמען

די צאַרישע רעגירונג האָט אַמאָל צוזאַמענגערופן באַרימטע רבנים און גרויסע יידישע פירער קיין פעטערבורג, צו באַראַטן זיך מיט זיי וועגן יידישע ענינים. ביי דער פֿאַרזאַמלונג האָט דער מיניסטער באַמערקט ביי איינעם פּון די עלטערע רבנים אַרויסשטעקן די ציצית.

דער מיניסטער האָט זיך געהידושט און געוואַלט וויסן וואָס דאָס זענען פאַר אַ ווייסע, לאַנגע טראָלדן ביים רב. בייגט ער זיך צו צו דעם יונגן רעפּאַרמירטן ראַבינער, דר. ליליענטאַל, וואָס איז געזעסן לעבן אים, און פּרעגט אים, צי ער טראַגט אויך אַזעלכע טראָלדן. נאָר דער ראַבינער האָט נישט געהאַט וואָס צו ווייזן, ווייל ער האָט קיין ציצית נישט געטראָגן.

ר' איצעלע וואַלאַזשינער, ר' חיים וואַלאַזשינערס זון, וואָס איז אויך געזעסן

אויבן־אן לעבן דעם מיניסטער, האָט דאָס באַמערקט און געזען דעם ראַבינערס פאַרלעגנהייט. רופט ער זיך אָן און זאָגט: „האַרעלע מיניסטער, דאָס זענען ציצית, וואָס האָבן אין זיך די אייגנשאַפט, אַז מע קוקט אָף זיי, דערמאָנען זיי אונז אין גאָטס געבאַטן. ווי די תורה זאָגט: און איר וועט דאָס זען, און זיי געדענקען. דער ראַבינער איז אַ יונגער געבילדעטער מענטש מיט אַ גוטן קאַפּ אָף זיך, דאָרף ער נישט קיין ציצית, אַז ער זאָל זיך דערמאָנען אין גאָטס געבאַטן. נאָר מיר, עלטערע, יידן, וועמעס זכרון איז שוין שוואַך און דינט נישט אַזוי, מוזן טראָגן ציצית, אַז זיי זאָלן אונז שטענדיק דערמאָנען אין גאָטס געבאַטן.“

ווי אַזוי אַ ייד—אַ חסיד, זעט אויס אָן אַ באַרד

אַ חסיד, אַ סוחר, וואָס האָט געפירט מסחרים מיט אויסלאַנד, איז פון יאָר צו יאָר געוואָרן רייכער און מער נגיד. און אַזוי ווי אים איז אויסגעקומען צו זיין אַ פאַר מאָל אין יאָר אין דער קעניגלעכער שטאָט ווין, און אין לייפציג, האָט ער ביסלעכווייז אַנגעהויבן קירצן זיינע פּיאַות און אַרומשערן זיין באַרד, ביז ער האָט זיי אין גאַנצן אַראַפּגענומען.

נאָר כאָטש אַ גלוח, אַ געגאַלטער, איז ער ווייטער געפאַרן צום רבי איין מאָל אַ יאָר, אָף יום־טוב, ווי זיין רגילות איז אַלעמאָל געווען.

אַז דער רבי האָט אים צום ערשטן מאָל דערזען אַן באַרד און פּאָות, מיט אַן אַפּגעפרעסן פנים, האָט ער גאַרנישט ניט געזאָגט. ער האָט געשוויגן.

דער חסיד האָט פאַרשטאַנען דעם רביס שווייגן, און ער האָט זיך אַנגעהויבן פאַרענטפערן. ער האָט גענומען דערציילן דעם רבי וואָס פאַר אַ גרויסע געשעפטן ער פירט מיט אויסלאַנד, און מיט וואָס פאַר אַ שררות ער באַגעגנט זיך און האָט צו טון, האָט ער דעריבער געמוזט בייטן אַביסל זיין הלבשה, זיין קליידונג, און אַראַפּנעמען די באַרד און פּאָות.

דער רבי האָט אים גוט אויסגעהערט, הייסט אים, אַז ער זאָל זיך זעצן, און הייבט אָן רעדן: „איך וויל דיר עפעס דערציילן,“ זאָגט דער רבי. „דו ווייסט דאָך אַוודאי וואָס אַ מענטש טוט, אַז ער האָט אַ גאַרטן. כדי צו פאַרהיטן דעם גאַרטן פון שאַדן, מאַכט ער אַרום אים אַ גדר, אַ צוים, אַז קיין חזירים זאָלן נישט אַריין אַהיין. וואָרן אַ גאַרטן, אַז ער האָט נישט קיין גדר אַרום, זעען זיך אָן אין אים די חזירים. אַזוי איז אויך מיט אַ פנים. דו פאַרשטייסט, אַ פנים איז ווי אַ גאַרטן. און די באַרד—דאָס איז דער גדר אַרום דעם גאַרטן. אַז מע נעמט אַראַפּ די באַרד און פּאָות—זעט זיך באַלד אָן דער חזיר אַפּן פנים.“

דער יונגערמאַן און דער רבי

דער רבי ר' אברהם מלאך, דעם טשאַרטקעווער רביס זיידע, איז אַמאָל גע-
קומען צו גאָסט צו זיין שווער.
אַז די לומדים אין שטאָט האָבן געהערט, אז ר' אברהם מלאך איז געקומען,

זענען זיי אַוועק, אים מקבל פנים צו זיין און צו הערן אַ תורה-וואָרט פון זיין הייליקן מויל. נאָר בשעת זיי זענען געווען ביי אים, האָט זיך דער רבי אויפגע- הויבן, האָט זיך אַוועקגעשטעלט ביים פענסטער און געקוקט אָפן הויכן באַרג אַנטקעגנאיבער.

צווישן עולם איז געווען אַ יונגערמאַן, אַ גביריש קינד, אַ מתנגד אָפנים. אים האָט פאַרדראָסן, וואָס דער רבי לאָזט שטיין דעם עולם און קוקט אַרויס צום באַרג, קען ער זיך נישט איינהאַלטן, גייט צו צום רבי און זאָגט מיט עזות: „רבי, וואָס קוקט איר אַזוי לאַנג אָפן באַרג? איר האָט קיינמאַל קיין באַרג נישט געזען?“ דער רבי קוקט אים אָן און זאָגט: „איך קוק ס'אָ חידוש, ווי אַזוי אַ פראַסט שטיק ליים האָט געקענט אַזוי געשוואַלן ווערן פון גאוה, ביז ס'איז געוואָרן אַזאָ הויכער באַרג!“ דער יונגערמאַן האָט שוין מער גאַרנישט ניט געזאָגט.

דער רבי ר' נפתלי פֿון ראַפשיץ און דער רבי ר' אלימלך פֿון ליזשענסק

דער רבי ר' נפתלי פֿון ראַפשיץ איז אַמאָל געקומען צום רבי ר' אלימלך פֿון ליזשענסק און האָט געוואַלט ווערן ביי אים אַ תלמיד. האָט דער רבי ר' אלימלך נישט געוואַלט. ער האָט געזאָגט: „איך וויל דיך נישט, וויל דיין טאַטע איז געווען אַ רוצח.“

פאַרשטייט נישט דער רבי ר' נפתלי און וואונדערט זיך: „מיין טאַטע, דער לינסקער רב און איידעם פון ר' איציקל האַמבורגער—אַ רוצח?“ „יאָ,“ זאָגט דער רבי ר' אלימלך, „אַ רוצח.“ און ער דערציילט: „ווען איך און מיין ברודער, דער רבי ר' זישאָ, האָבן אָפגעריכט גלות, האָבן מיר ביים סוף פון צוויי יאָר אַרומוואַגלען באַשלאָסן, אַז ס'איז גענוג. ס'איז צייט צו גיין אַהיים. זענען מיר געגאַנגען. אָפן וועג קומען מיר קיין לינסק. זענען מיר אָפֿ געריסענע, אָפגעשליסענע אַריין צום לינסקער רב נאָך אַ נדבה. דער רב האָט געגעבן מיר אַ מטבע אין דער האַנט, און דעם ברודער אַ מטבע אין דער האַנט. „אַז מיר זענען אַרויס אין דרויסן, איך עפן די האַנט—זע, אַ גילדענע מטבע. מיין ברודער עפנט די האַנט, גיט אַ קוק—אויך אַ גילדענע מטבע. מיר זענען זיכער געווען, אַז דער רב האָט געהאַט אַ טעות. אַנשטאַט צו געבן אונז צו קופערנע מטבעות, האָט ער אונז געגעבן צו רענדלעך. זענען מיר אַריין צוריק צום רב און מיר האָבן אים צוריקגעגעבן די צוויי רענדלעך: „רבי, האָבן מיר אים געזאָגט, „איר האָט זיכער געהאַט אַ טעות.“ זאָגט דער לינסקער: „ניין. ס'איז נישט קיין טעות. עץ (איר) מיינט, אַז עך (איך) ווייס נישט ווער עץ זענט? נאָר עך וויל ענק (אייד) זאָגן, אַז ווען עך וואַלט צוויי יאָר אָפגעריכט גלות, וואַלט עך דערגרייכט אַ העכערע מדרגה.“

געהערט אַזאָ זאָך, זענען מיר אַוועק אָף נאָך אַ יאָר, אָפצורייכטן גלות.

נישט צו שטיל, נאָר צו הויך

ביים טשאַרטקעווער רבי אין הויף האָט מען זיך געפירט מלכותדיק, מיט שטאַט, ווי אין אַלע הויפן פון דעם ריזשינערס קינדער. אַז דער רבי ר' דוד משהלע האָט געזאָגט תורה, האָט ער גערעדט געוויכטיג, נאָר שטיל, בנעימות. חסידים האָבן געמוזט גוט צונייגן אָן אויער, צו הערן וואָס דער רבי זאָגט. איינמאָל, נאָך טיש, גייען צוויי חסידים אַרויס פון דעם רביס שטוב און שמועסן. פּרעגט איינער: „דו האָסט גוט געהערט דעם רביס תורה?“ זאָגט דער אַנדערער: „ניין, ער האָט נישט געקענט כאַפּן, ווייל דער רבי האָט גערעדט צו שטיל.“

„איך רעכן,“ זאָגט דער ערשטער חסיד, „אַז מ'האָט נישט געקענט כאַפּן, ווייל דער רבי האָט גערעדט צו הויך.“

אַדער מ'איז, אַדער מ'איז נישט

דער בלאַזשעווער רבי און דער סטאַלינער רבי זענען אַמאָל געווען אונטער-וועגנס צוזאַמען. דער בלאַזשעווער האָט זיך אָפּן גאַנצן וועג געפירט ווי חסידישע רביס פירן זיך געוויינלעך. ער האָט געהאַט מיט זיך זיין גבאי, און אַז מ'האָט געדאַרפט עפעס באַזאָרגן, איז געגאַנגען דער גבאי און האָט באַזאָרגט, און געזען, אַז אַלץ זאָל זיך פירן ווי ס'ע באַדאַרף צו זיין. דער סטאַלינער האָט זיך שוין גע-פירט אביסל היינט-מאָדיש. דיינו: ער איז געפאַרן אַן אַ באַגלייטער און אַן אַ גבאי. אַז ס'איז געקומען צו אַ באַנהויף און מ'האָט באַדאַרפט קויפן בילעטן, איז דער גבאי פון דעם בלאַזשעווער צוגעגאַנגען צום פענסטערל און האָט געקויפט פאַרן רבי אַ בילעט און פאַר זיך אַ בילעט. נאָר דער סטאַלינער איז דאָך געפאַרן אַן אַ גבאי, איז ער אַליין צוגעגאַנגען צום פענסטערל און האָט זיך געהייסן געבן אַ בילעט. אַז דער בלאַזשעווער זעט דאָס, זאָגט ער צו אים: „היתכן, סטאַלינער רבי? ווי פאַרט מען דאָס אַן אַ גבאי און מע שטופט זיך מיטן עולם, צו קענען קויפן אַ בילעט?“

ענטפערט דער סטאַלינער: „ביי מיר אין דער היים, בלאַזשעווער רבי, בין איך רבי, נאָר אַז איך פאַר אונטערוועגנס, בין איך אויס.“

קוקט אים אַן דער בלאַזשעווער און זאָגט: „סטאַלינער רבי, אַ זאָך, וואָס לאָזט זיך אויס, האָט זיך קיינמאָל נישט אַנגעהויבן.“

וואָס איז אַ רבי?

דער גאַרליצער רבי, ר' ברוכל האַלבערשטאַם, האָט ליב געהאַט צו זאָגן אַ גלייכווערטל, מאַכן אַ שפּאַס. האָט ער זיך געפירט, אַז פאַר פורים האָט ער אַליין אַכטונג געגעבן ווי אַזוי די חסידים זאָלן זיך פאַרשטעלן.

דערנאָך, אַז ס'איז געקומען פורים, האָט ער אַליין געהאַלפן יעדן איינעם איבערטון זיך פאַר אַ פורים-שפּילער: איינעם האָט ער אַנגעטון פאַר אַ קוימענ-קערער, אַ צווייטן האָט ער פאַרשטעלט פאַר אַן אַלטן קאַזאַק, און אַ דריטן האָט

ער אָנגעטון ווי אַ יידענע. אַזוי האָט ער יעדן פון זיינע נאָענטע חסידים פאַר-
שטעלט פאַר עפעס אַנדערש.

פרעגט אים אַמאָל אַ חסיד: „רבי, פאַרוואָס פאַרשטעלט איר נישט עמיצן
פאַר אַ רבי?“

ענטפערט אים ר' ברוכל: „וואָס איז דען דאָ צו פאַרשטעלן איינעם פאַר אַ
רבי? וואָס איז אַ רבי? ער גייט אין קורצע הויזן, ווייסע זאַקן און אין אַ ווייטן
זיידענעם כאַלאַט מיט אַ ספּאָדעק אָפּן קאָפּ. נו, אַז איינער וועט זיך אַזוי אַנטון,
וועט ער דאָך טאַקע זיין אַ רבי, און נישט קיין פורים-פאַרשטעלער.“

*

דערזעלבער ר' ברוכל האָט אַמאָל געהערט ווי איינער זאָגט, אַז די דריי
אותיות פון רבי מאַכן: ראש בני ישראל, אַ רבי איז אַ פירער פון יידן.
„יאָ“, זאָגט ר' ברוכל, „נאָר די אותיות מאַכן אויך: רע בעיני ה', אַ רבי
זעט אויס שלעכט אין גאָטס אויגן.“

*

גאַרליץ, האָט דער רבי ר' ברוכל ליב געהאַט צו זאָגן, איז גור לץ, די וואוי-
נונג פון אַ לץ.

ר' מאירל פרעמישליאַנער און ר' ישראלציע פֿון ריזשין

דער רבי ר' מאירל פרעמישליאַנער און דער רבי ר' ישראלציע פון ריזשין
זענען עדהיום באַקענט צווישן יידן חסידים איבער דער גאַנצער וועלט.

אויסערלעך האָבן זיך די צוויי רביים געפירט פונקט פאַרקערט איינער פון
דעם אַנדערן: ר' ישראלציע האָט זיך געפירט רייך און ברייט ווי אַ שררה, און
איז געפאַרן אין אַ לאַקירטער קאַרעטע געשפּאַנט מיט צוויי טייערע פּערדן. ר'
מאירל ווידער האָט זיך געפירט זייער באַשיידן, און איז געפאַרן אין אַ פּראַסט
וועגעלע מיט איין פּערדל. ווייל וויפּיל געלט ס'איז אַריינגעקומען אין שטוב, האָט
ער עס צעטיילט אָף צדקה.

מאַכט זיך אַמאָל אין אַ שיינעם זומערטאָג, אַז ר' מאירל און ר' ישראלציע
פאַרן אָפּן וועג הינטער דער שטאָט און באַגעגענען זיך. זיי האָבן זיך באַלד אָפּ-
געשטעלט, האָבן זיך געגעבן שלום און גערעדט איינער מיט דעם אַנדערן. צום
סוף גייט צו ר' מאירל צום ריזשינערס קאַרעטע, באַקוקט זי און באַטראַכט די פאַר-
פּערד און זאָגט: „ריזשינער רבי, אַז מע פאַרט מיט אַזעלכע צוויי סוסים, און
דער אַנטרייבער פאַרטראַכט זיך אין וועג, איז איידער מע קוקט זיך אַרום, קענט
איר, חלילה, פאַרפאַרן אין אַ בלאַטע.“

ענטפערט דער ריזשינער: „אַז מייך אַנטרייבער זאָל, חלילה, פאַרבלאַנדזען
און פאַרפאַרן אין אַ בלאַטע, איז ווי נאָר מע גיט אַזעלכע סוסים אַ טרייב, בין איך
שוין צוריק אָפּן גלייכן וועג. נאָר אַז ר' מאירלס אַנטרייבער זאָל זיך פאַרקוקן און
פאַרפאַרן, חלילה, אין אַ בלאַטע, וועט ר' מאירלען זיין זייער שווער אַרויסצוקריכן
פון איר.“

זאָגט דער פרעמישליאַנער: „אמת, ריזשינער רבי. נאָר אַז מע פאַרט מיט
אַזאַ אַרים פּערדל ווי מיינס, איז ר' מאירל שטאַרק געהיט אָף זיין וועג.“

ר' מאירל האט ליב געהאט צו שפאסן וועגן זיך און זאגן: „נישט אין אלע גערטנער וואקסן אזעלכע מייערלעך.“

באמערקונג: דאס איז א שפיל פון ווארט: מאיר—מייערל. אין גאליציע האט מען נישט געזאגט מער, מערל, נאר מייער, מייערל.

ס'איז דא א זין און א טעם פאר יעדער זאך אין לעבן

דער בישאָף פון ווילנע האָט אַמאָל געשיקט רופן צו זיך דעם שטאַטישן דיין און האָט מיט אים פאַרפירט אַ שמועס וועגן בלוט-בילבול אָף יידן. ער האָט אים געפרעגט: „סע שטייט דאָך געשריבן, אַז אייער גאָט האָט אייך ליב. פאַר-וואָס דערלאָזט ער, אַז אַ וועלט מיט קריסטן זאָל גלויבן, אַז יידן באַנוצן זיך מיט קריסטלעך בלוט און טוען עס אַריין אין די מצות, בשעת די תורה האָט דאָך אייך שטרענג פאַרבאָטן צו נוצן בלוט?“

דער דיין גיט אַ טראַכט און ענטפערט, אַז ער האָט נישט קיין רעכט צו נע-מען אָף זיך און ענטפערן אָף דערדאָזיקער פראַגע. ער האָט געזאָגט: „עס זע-נען דאָ יידן, גרעסערע פון אים. זאָל דער בישאָף זיך ווענדן צו דעם באַרימטן רב, ר' ישראל סאַלאַנטער. ער וועט אים זיכער קענען געבן די ריכטיקע תשובה.“ האָט דער בישאָף געלאָזט רופן צו זיך ר' ישראל סאַלאַנטער און האָט אים געפרעגט דיזעלבע פראַגע. זאָגט דער רב, אַז ער איז נישט צוגעגרייט צו ענט-פערן אָפן אָרט. און ער האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל אים געבן עטלעכע טעג צייט, איבערצוטראַכטן די גאַנצע זאָך. דער בישאָף האָט אים באַוויליקט אַכט טעג צייט, און אים אָפגעשיקט אַהיים.

אַז ר' ישראל סאַלאַנטער איז געקומען אין זיין ישיבה, האָט ער דערציילט זיינע תלמידים וואָס דער בישאָף האָט אים געפרעגט.

הייבט זיך אויף איינער פון זיינע תלמידים, שמואל, אַ צען-יעריק בחורל, און זאָגט, אַז אויב מע וועט אים געבן אַ דערלויבעניש, וועט ער ענטפערן אָף דער פראַגע. ער האָט געזאָגט: „דער גלויבן פון קריסטן אין בלוט-בילבול איז אין זיי איינגעפלאַנצט געוואָרן מיט אַ זין. וואָס איז דער זין? אויב די קריסטן וועלן אַמאָל פרעגן ביי די יידן פאַרוואָס זיי גלייבן נישט אין נוצרי, אין יעזוסן, בעת אַזוי פיל פעלקער גלייבן יאָ אין אים, און די תורה זאָגט דאָך „אחרי רבים להטות“, אַז מע זאָל טון ווי סע טוט די מערהייט, דעמאָלט וועלן די יידן קענען ענטפערן; נישט תמיד האָט די מערהייט רעכט. אַט זעט איר דאָך: דער בלוט-בילבול אָף יידן איז ביי קריסטן אַן אַנגענומענער גלויבן, כאָטש איר ווייסט, אַז דאָס איז אַ בילבול. אַזוי איז אויך מיט דעם גלייבן אין יעזוסן.“

באמערקונג: די תורה זאָגט: לא תהיה אחריריבם לרעות, ולא תענה על-יריב, לנסות אחריריבם, להטות (משפטים כג, ב)—דו זאָלסט נישט נאַכגיין נאָך דער מערהייט צום ביידן, און אין אַ קריג זאָלסטו נישט עדות זאָגן, כדי צו נייגן זיך נאָך דער מערהייט, צו פאַרבייגן (דעם משפט). נאָר עמך נוצט די פראַזע אחריריבם להטות אין זין, אַז מע דאַרף טון ווי אַלע טוען. און אַ מעשה פרעגט מען נישט קיין קשיות. ס'איז וויכטיק אין מעשהלע דער שנע-לער ענטפער אָפן אָרט, און נישט דער ריכטיקער פשט. דאָס יינגל, וואָס האָט געגעבן דעם דאָזיקן קלוגן ענטפער, איז אויסגעוואַקסן איינער פון די גרעסטע רבנים, ר' שמואל סאַלאַנט, רבי-הכולל פון ירושלים.

ער מאַכט יענעם קלאַר דעם חילוק מיט יענעמס אייגענעם לשון

ר' חיימקע בריסקער האָט זיך געפירט, און פאַרנאַכט, פאַר מנחה, איז ער זיך דורכגעגאַנגען אַביסל הינטער דער שטאַט. אַפן וועג, אָז ער האָט עמיצן באַגעגנט, האָט ער יענעם אַנטקעגנגעטראָגן דעם „שלום עליכם“.

מאַכט זיך אַמאָל, אָז ווי ער גייט זיך אַזוי, קומט אים אַנטקעגן אַ פרעמדער ייד. זאָגט ער אים „שלום עליכם“, און ער שטעלט זיך אָפּ און פרעגט אים: „פון וואָנען איז אַ ייד?“ דער ייד האָט דעם בריסקער רב נישט געקענט, און צו דערצו איז ער זיכער געווען, אָז דאָס מוז זיין אַ שטיקל עובר-בטל. מחמת וואָס גיט ער אים עפעס אַזאַ ברייטן „שלום עליכם“? און וואָס פרעגט ער אים מיצקע דערינען „פון וואָנען ער קומט?“ ענטפערט ער מיט אַ חכמהלע: „איך קום פון אַ פאַרפאַלק, וואָס האָט געהאַט אַ גוט לעבן.“ און דערביי קוועלט ער אָן פון זיין שפּאַס. נו, מילא. אַפּן אַנדערן טאָג באַווייזט זיך דערזעלבער ייד אין בית-מדרש און זאָגט, אָז ער איז אַ מגיד און וויל האַלטן אַ דרשה. זאָגט דער גבאי, אָז ער מוז אַריבער-גיין צום רב, צו קריגן ביי אים רשות אָף דעם. אַזוי פירט זיך אין שטאַט. אַ מגיד מוז פריער קריגן פון דעם רב רשות צו רעדן אין בית-מדרש. גייט שוין דער ייד אַריבער צום רב. געקומען, האָט ער דעם רב נישט דערקענט, אָז ער האָט אים געזען ערשט נעכטן פאַרנאַכט. נאָר ר' חיימקע האָט אים יאָ דערקענט. און אָז ער הערט דעם יידס בקשה, זאָגט ער צו אים: „נו, אָז אַ מגיד וויל זאָגן אַ דרשה, זענט איר דאָך אַוודאי אַ ייד—אַ למדן. טאָ זאָגט מיר ר' מגיד, וואָס איז דער חילוק פון ש ר ק י ביז ש ק י (שייגעץ)?“

דער ייד האָט זיך גענומען דרייען און נישט געוואוסט וואָס צו ענטפערן. בעט ער זיך ביים רב: „רבי, נו, און אָז אַ ייד ווייסט נישט דעם חילוק צווישן די צוויי ווערטער, דאַרף מיין בני-בית, חלילה, ליידן דורך דעם?“

ענטפערט ר' חיימקע ווייך, בנעימות: „ר' מגיד, איך וועל אייך זאָגן דעם חילוק: אַ ש ר ק י קומט פון דר'ערד, און אַ ש ק י (שייגעץ) קומט פון אַ פאַרפאַלק.“

דער ייד האָט אים דערקענט, און ער איז שטיין געבליבן ווי פאַרשטיינערט.

ר' יאַשע בער בריסקער און זיין אייניקל

ר' יאַשע בער בריסקער איז געווען גרויס אין תורה און גרויס אין עניוּות. איטלעכן האָט ער נוהג-כבוד געווען.

איינמאָל באַמערקט ער, אָז זיין אייניקל משהלע, ר' חיימקעס זון, איז אַביסל געכאַפט אין דער מידה פון גאוה. ער רימט זיך, אָז ער קען לערנען. דאָס איז ר' יאַשע בערן, דעם זיידע, נישט געפעלן. זאָגט ער אַמאָל צום אייניקל: „משהלע, זו זאָגסט, אָז דו קענסט לערנען. גוט. וויל איך דיך פאַרהערן. קום צו מיר שבת און זאָג פאַר מיר אַ שטיקל גמרא.“ און ער הייסט אים צוגרייטן זיך צו זאָגן דעם און דעם דף אין דער גמרא בבא קמא.

משהלע האָט זיך אָנגעהויבן גרייטן, אַז דער זיידע זאָל אים פאַרהערן. ער האָט גענומען איבערקוקן די גמרא מיטן תוספות און מיט די אַנדערע מפרשים, און זיך געגרייט גאַנצע טעג און נעכט צום פאַרהער.

ס'איז געקומען שבת בייטאָג שטעלט זיך משהלע אַריין צום זיידע אין שטוב און נעמט זיך פאַר אַ גאונס אָן אייניקל. נאָר ר' יאַשע בער וואַרפט אָפּ זיינע קשיות מיט די תירוצים. ער באַווייזט אים, אַז זיינע קשיות זענען נישט קיין קשיות און די תירוצים זענען נישט קיין תירוצים, און דערביי שטעלט ער אים אַליין האַרבע קשיות.

משהלע פּרובירט אים פאַרענטפערן די קשיות, נאָר ר' יאַשע בער וואַרפט לייכט אָפּ זיינע תירוצים. ער ווייזט אים, אַז ער האָט זיך נישט מיט וואָס איבער-צונעמען און האַלטן גרויס. זאָגט דאָס אייניקל: „זיידע, וואָס קאָן איך טאָן, אַז דער זיידע קען אויך לערנען? צי דערפאַר זענען מיינע קשיות און תירוצים קיין קשיות ניט און קיין תירוצים ניט?“

דער קאַצקער ווייסט וואָס ער זאָגט

דער סאַכאַטשאַווער רבי, ר' אברהמעלע סאַכאַטשאַווער, איז אַמאָל שטאַרק פאַרשלאָפט געוואָרן. האָט מען געבראַכט צו אים דאָקטוירים, און ס'האָט זיך געטון מעשים. אַז זיין פאַטער, דער ביאַלער רב, זעט, אַז קיין זאָך העלפט נישט, און אַז סע האַלט שמאָל, דעם זונס לעבן איז אין סכנה, הייסט ער שפאַנען די קאַ-רעטע און פאַרט אַריבער צו זיין מחותן, דעם רבי ר' מענדעלע פון קאַצק, גע-קומען, מאַכט ער אַ געוואָלד: סטייטש, וואָס הייסט, וואָס שווייגט ער, דער קאַצקער רבי? מע דאַרף מתפלל זיין און איינרייסן הימלען, ר' אברהמעלע זאָל האָבן אַ רפואה און ווערן געזונט.

דערווייל האָט שוין דער ביאַלער רב גענומען אויסדערציילן וועגן זיין זון וואָס פאַר אַ טייערע כלי דאָס איז און וואָס פאַר אַ בקי און גאון. ער קען ש"ס אָף אויסנווייניק, און קען...

אַז דער מחותן, דער רבי ר' מענדעלע, הערט ווי דער ביאַלער רב לויבט אַזוי דעם אייגענעם זון ר' אברהמעלען, גיט ער זיך אַ שטעל אויף און טוט אַ געשריי: „ס'איז נישט אמת, ביאַלער רב, מיין איידעם ר' אברהמעלע קען נישט לערנען. ער איז אַן עם-הארץ!“

דער ביאַלער רב איז געבליבן געפלעפט. ער האָט נישט געכאַפט וואָס דער קאַצקער מיינט מיט דעם. נאָר ער האָט גאַרנישט ניט געזאָגט. ער האָט געשוויגן. דערנאָך האָט ער זיך אָפּגעזענגט, און די צוויי מחותנים האָבן איינער דעם אַנדערן צוגעוואונטשן, אַז זייער קינד ר' אברהמעלע, זאָל האָבן אַ רפואה-שלימה. ס'איז אַריבער אַ שטיקל צייט און ר' אברהמעלע האָט זיך געשטאַרקט און איז אַראָפּ פון בעט.

איינמאָל זיצט ער אַזוי מיט זיין פאַטער, דעם ביאַלער רב, און מע שמועסט.

קומט צו רייד וועגן זיין שווער, דעם קאצקער רבי. דערציילט אים דער פאטער, וואס דער קאצקער האט געזאגט אף אים, אז ער קען נישט לערנען און אז ער איז אן עס-הארץ.

„דער שווער איז געווען גערעכט.“ זאגט ר' אברהמעלע.

„דהיינו?“ וויל דער ביאלער רב וויסן.

„זייער פשוט.“ זאגט ר' אברהמעלע. „ווי מיר ווייסן, דארף איטלעכע נשמה, וואס קומט אראפ אף דער וועלט, דערפילן א שליחות אף דעם עולם-החתון. אף מיין נשמה האט מען ארויפגעלייגט, אז דער סאכאטשאווער רבי זאל זיין א גרויסער למדן, א גאון. נאר אז מיין שווער, דער קאצקער, האט געהערט, אז מע לויבט מיך אזוי, אז איך בין א גאון, האט ער זיך דערשראקן. ער האט מורא געהאט, אז מיין נשמה האט שוין מתקן געווען איר שליחות, און אז מע וועט פסקענען אויבן, אז ס'איז צייט, זי צוריקצונעמען אין הימל אריין. דעריבער האט ער געמאכט א געוואלד, אז איך בין אן עס-הארץ. מיין נשמה מוז דעריבער נאך בלייבן אף דער ערד, צו דערפילן איר שליחות.“

ער איז שוין זיכער, אז ער האט דעם רבי געכאפט בני אן עוולה

א חסיד, א מקורב ביי דעם רבי ר' דודל טאלנער, האט צוגערעדט זיינעם א שכן, אז ער זאל מיט אים פארן אמאל צום רבי אף א שבת. דער שכן, א שטיקל אפיקורוס, וואס האט קנאפ געהאלטן פון רביים, האט אוועקגענומען די האנט פון הארץ און האט דעם חסיד צוליב געטון, און איז מיטגעפארן. גאנץ שבת האט זיך דער אפיקורוס צוגעקוקט צו די דרכים אין רביס הויף, און די פירונג האט געמאכט אף אים א רושם. נאר אז ס'איז געקומען שבת-צונאכט און די חסידים האבן זיך גענומען פראווען ביים רבי, האט ער באמערקט א זאך, וואס האט אלץ קאליע געמאכט, און געלאזט אף אים א שווערן איינדרוק. וואס איז דאס געווען אויבנט? ער האט באמערקט, אז די ארימע חסידים, עמד, נעמט דער רבי אויף און הערט זיי אויס אין שאלאש, דערפאר אבער, אז סע קומט צו א גביר, א נגיד, נעמט ער אים אויף ביי זיך אין סאליע, אדער אין חדר-מיוחד.

דער אפיקורוס האט איבערגערעדט וועגן דעם מיט זיין שכן, דעם חסיד. און דעם חסיד איז דאס געווען א גרויס חידוש. ער האט דאס פריער גארנישט ניט באמערקט. ווארן א חסיד וועט אפילו נישט קומען אף דער דעה צו זוכן אן עוולה ביים רבי. נאר אז דער אפיקורוס האט אים דערציילט וועגן דעם, האט ער גענומען טראכטן: וואס קאן דאס מיינען? צי מאכט דער רבי א חילוק צווישן ארימע און רייכע? אדער איז דער רבי נושא-פנים, חלילה, די גבירים און נגידים? די מעשה האט אים נישט געלאזט רוען.

שפעטער שמועסט ער וועגן דעם מיט עטלעכע מקורבים, און סע בלייבט, אז איידער מע פארט אהיים, דארף מען רעדן מיט דעם רבי, זאל לעבן, וואס דאס מיינט.

אפן אנדערן טאג, ווען די מקורבים זענען געקומען, דער רבי זאל זיי אפ-

געזעגענען האָט זיך איינער אָנגענומען מיט כוח און דערציילט אים, אַז די זאָך מיט די אַרימע חסידים און רייכע חסידים איז אַביסל קשה, און אַז זיי האָבן צווישן זיך איבערגערעדט וועגן דעם און ס'איז געבליבן צו רעדן מיט דעם רבי אַליין. דער רבי הערט אויס, גיט אַ שמייכל און ענטפערט: ניין, ער איז, חלילה, קיינעם נישט נושא־פנים.

„וואָס פאַרשטייט איר דאָ נישט, וואָס? די זאָך איז זייער פשוט,“ זאָגט דער רבי. „צוליב וואָס קומען די אַרימע, צוליב וואָס? זיי קומען בעטן אָף פרנסה. זיי שעמען זיך נישט, חלילה, מיט דעם. נעם איך זיי דעריבער אויף אין שאַלאַש, צווישן עולם, אַז זיי זאָלן זען, אַז אַנדערע איז נישט בעסער. אַלע יידן דאַרפן פרנסה. נאָר אַז אַ גביר קומט זיך פראַווען און ער דאַרף זיך באַקלאַגן, אַז די גע־שעפטן גייען נישט און ער איז אויך אַן אַרימאָן, שעמט ער זיך. נעם איך אים דעריבער אַריין אין סאַליע, אַז ער זאָל זיך קענען אַראַפּרעדן פון האַרץ און נישט פאַרשעמט ווערן פאַרן עולם.“

דער רבי בחור און דער ווינער רייזנדער אַגענט

דער רבי בחור פון קאַלאַמיי איז אַמאָל געפאַרן מיט דער באַן צו זיין שווער קיין לעמבעריק. ער איז געפאַרן מיט דריטער קלאַס צוזאַמען מיט אַ סך אַנדערע יידן.

ווי נאָר דער רבי בחור האָט זיך אוועקגעזעצט, האָבן יידן אים דערקענט און זענען צוגעקומען, אים אָפּצוגעבן שלום. עס זענען אויך אַריינגעקומען יידן פון די אַנדערע וואַגאַנען, מ'האַט זיך אַרומגעשטעלט אַרום אים, און איבערן גאַנצן וואַגאַן האָט זיך געטראָגן דאָס וואָרט „רבי“.

פּלוצים קומט צו אַ גלאַט־ראַזירטער יונגערמאַן, וועלטלעך געקליידט, אַנט־שולדיקט זיך פאַרן רבי און פּרעגט אָף דייטשמעריש, וואָס מיר גיבן איבער אָף מאַמע־לשון: „מעג איך אייך פּרעגן, רבי?“

דער רבי בחור קוקט אים אָן פון אויבן ביז אַראָפּ און ענטפערט אים אָף דעמוזעלבן לשון: „ווער זענט איר?“

ענטפערט יענער, אַז ער איז אַ רייזנדער אַגענט פון ווין.

זאָגט דער רבי בחור: „פּרעגט.“

„ווי קומט עס,“ פּרעגט יענער, „אַז אַ רבי זאָל פאַרן מיט דריטער קלאַס און

נישט מיט ערשטער קלאַס, ווי סע פּאַסט זיך פאַר אַ רבי?“

דער רבי בחור מעסט אים ווידער אָפּ ווי גרויס ער איז, און ענטפערט: „איכ'ל

אייך זאָגן. עס זענען דאָ דרייערליי רבנים, פונקט ווי מיט די קלאַסן אין די עסט־

ריישישע באַנען. עס זענען דאָ ערשטע קלאַס רבנים, צווייטע קלאַס רבנים און

דריטע קלאַס רבנים. איך בין אַ רבי פון דריטער קלאַס—פאַר איך אין דער באַן

דריטע קלאַס. נאָר איר, ווינער רייזנדער, זענט אַ חוצפהניק ערשטע קלאַס, פאַר־

וואָס פאַרט איר אין דער דריטער קלאַס?“

דער יונגערמאַן איז שפּעטער געוואָרן דעם רביס אַ הייטער חסיד.

דער רבי בחור און דער קאלאמייער גביר

דער רבי בחור איז געוויינלעך געגאנגען יעדן אין דער פארן דאווענען אין מקוה אריין. איינמאל, א פאר טעג פאר פסח, טרעפט אים אין מקוה איינער פון די שטאטישע גבירים, קאפל בעכער.

„גוט מאַרגן, רבי“, זאָגט דער גביר און קוקט אָפּן רבי פון אויבן אַראָפּ. נאָר דער רבי מאַכט זיך, אַז ער הערט נישט, און ענטפערט נישט. זאָגט דער גביר נאָכאַמאָל: „גוט מאַרגן, רבי.“

נאָר דער רבי ענטפערט ווידער נישט. פאַרדריסט דאָס שוין דעם שטאַלצן גביר און ער זאָגט מיט אַביסעלע כעס: „רבי, איך האָב אייך שוין צוויי מאַל גע- זאָגט, גוט מאַרגן, און איר ענטפערט מיר נישט. פאַרוואָס?“

דרייט שוין דער רבי אויס צו אים אַביסל דעם קאָפּ און זאָגט: „דיר איז גוט אָפּן האַרצן און דו מאַכסט שפּאַס, ווייל דו האָסט שוין אָפּ פסח.“

דער גביר איז געוואָרן ערנסט, גיט אַ טראַכט און נעמט אַרויס צען ראַיניש, דערלאַנגט זיי דעם רבי און זאָגט: „נאָט, רבי, נעמט דאָס אָפּ יום טוב.“

דער רבי בחור נעמט די צען ראַיניש, וואָרן ער האָט געהאַלטן פון דעם כלל, אַז מע גיט—נעמט מען, קוקט אָפּ דעם געלט און זאָגט: „קאָפל, דו מאַכסט אויך פסח מיט צען ראַיניש?“

דער גביר גיט ווידער אַ טראַכט און ענטפערט: „ניין, רבי. נאָר וואָס הייסט, איך בין עפעס איין גביר אין קאלאָמיי? אין שטאָט זענען דאָ, ברוך-השם, נאָך גבירים: יאַנקל ברעטלער, הערש ראַמלער, שמשון העלער און נאָך און נאָך. אַז אַלע וועלן געבן אַזוי ווי איר, וועט זיין גענוג אָפּ יום-טוב.“

זאָגט דער רבי: „יא, גערעכט. נאָר ווי אַזוי קען איר מיך צעשמעסן מיט זיי? אַז זיי זאָגן מיר אַפילו נישט קיין, גוט מאַרגן!“

וואָס טויגן מיר לעבעדיקע באַווייזן, אַז אין בוך איז פאַרשריבן אַנדערש

דער רב ר' הירש סאַלאַמאַנאָו איז געווען אַ גרויסער תלמיד-חכם און אַ גרויסער מקיל. אַז ס'איז געקומען צו אַ שאלה וועגן כשר-טריפה, האָט ער אַלע-מאַל געזוכט צו כשרן. נאָר דער דיין זיינער, ר' חיים דער שוחט, איז געווען אַ שטרענגער, אַ מחמיר. ר' חיים האָט אַלעמאַל געזוכט צו פסקענען פונקט פאַר-קערט. מאַכט זיך אַמאַל אַ האַרבע שאלה. און דער רב זיצט מיט ר' חיימען און זוכט אים צו באַווייזן מיט כלערליי ראיות, אַז ס'איז כשר. נאָר דער דיין איז נישט מסכים. ער האָט געפונען אַ שפעטערן פוסק, אַ מחמיר, וואָס לויט אים, איז טריפה. דער רב פרובירט ברענגען אַ סך אַנדערע ראיות, כדי כשר צו מאַכן. נאָר דער דיין האַלט זיך ביי זיינס: אַט שטייט בפירוש, טענהט ער, לחומרא, אַז מע דאַרף זיין שטרענג ביי אַזאַ שאלה. אַז דער רב זעט, אַז ער קען אים נישט איבער-צייגן, זאָגט ער צו אים: „הערט, ר' חיים, איך וועל אייך דערציילן אַ מעשה. אין אַ שטעטל איז געווען אַ מסור, און ער האָט די יידן אַנגעטון גרויסע צרות. קהל

האָט געזוכט פטור צו ווערן פון אים. וואָס טוט מען? איז מען געפאלן אָף אַ פּלאַן: מ'האָט אים פאַרשריבן, אַז ער איז איין און צוואַנציק יאָר, כדי אים אָפּצוגעבן צו פּאַניען אין דינסט.

„אַז ס'איז געקומען צום פּריזיוו, קריגט דער מסור אַ צעטל, אַז ער זאָל זיך שטעלן צו דער אָסענטירונג. קומט ער צו לויפן אין אַמט און נעמט טענה: סטייטש, וואָס איז דאָס? ווי קום איך צום פּריזיוו, אַז איך בין שוין לאַנג אַריבער די יאָרן? איך בין דאָך שוין איבער פּערציק. ביי אונז' זאָגט מען אים, שטייסטו פאַרשריבן איין און צוואַנציק.'"

„טענהט ער ווייטער: ווי קאָן איך זיין איין און צוואַנציק, אַז איך האָב שוין אַן אויסגעגעבענע טאַכטער פון צוואַנציק? און ער לויפט טאַקע גלייך אַהיים און ברענגט זיין טאַכטער צוזאַמען מיט איר קינד.

„נאָר די באַאָמטע האַלטן זיך ביי זייערס; וואָס מיר טאַכטער, וואָס מיר קינד? אַט שטייט בפּירוש, ווייזן זיי אים אין בוך, אַז דו ביסט איין און צוואַנציק יאָר.'"

„און ס'האָט טאַקע קיין זאַך נישט געהאַלפּן,“ ענדיקט דער רב, „מ'האָט אים אָפּגעגעבן פאַר אַ זעלנער.“

ווען ער וואָלט געקענט געפֿינען כאַטש איין ציצה

אַז ר' מאיר לייבש מלבי"ם איז אויפגענומען געוואָרן פאַר רב אין בוקאַ-רעשט, האָט ער דעם ערשטן שבת געהאַלטן אַ דרשה פאַר דעם עולם אין דער הויכער שול. די גאַנצע פּני פון שטאָט און אַ סך פון עמך האָט אים באַגלייט אַהין. איידער ער איז אַרויף אָפּן באַלעמער, גיט ער אַ פּרעג די גבאים וועגן וואָס זיי וואַלטן וועלן, ער זאָל דערמאָנען אין זיין דרשה. זאָגט איינער פון זיי—וועגן ציצה. די בוקאַרעשטער יידן זענען נישט מקיים די מצווה פון ציצה.

דער מלבי"ם איז אַרויף אָפּן באַלעמער, האָט זיך איינגעהילט אין טליה, האָט פאַרמאַכט די אויגן און—איז געבליבן שטיין. סע גייט אַריבער אַ מינוט און דער עולם זעט, דער רב שטייט נאָך אַלץ מיט פאַרמאַכטע אויגן. האָט מען זיך דער-שראַקן. גייט דער גבאי צו צו אים און גיט אים אַ ריר ביי דער האַנט. דער מלבי"ם עפּנט די אויגן, קוקט זיך אַרום און הייבט אָן:

רבּותי, מיר האָט זיך די מינוט געחלומט, אַז איך בין אין הימל, ס'איז ראש השנה, און איך זע ווי מע משפט די וועלט. יעדע מינוט משפט מען די מענטשן פון אַן אַנדער שטאָט. אַט פון קראַקע און פון קאַלאַמיי, אַט פון ווילנע און פון וואַרשע, און אַט פון קאָוונע און פון קעשענעוו. וואַרט איך שוין, צו זען ווי מע וועט משפטן די יידן פון בוקאַרעשט.

מיטאַמאָל דערזע איר, מע טראַגט גאַנצע פּעק מיט עבירות. פּרעג איך: פון וואָנען טראַגט מען דאָס די עבירות? זאָגט מען מיר, אַז דאָס איז פון בוקאַרעשט. און מע לייגט די פּעק, איינעם נאָך איינעם, אַרויף אָפּ אַ וואַגשאַל. טראַכט איך מיר, נו, מילא, מסתם וועט מען באַלד ברענגען אויך די פּעק מיט די מצוות. נאָר סע גייט אַריבער אַ מינוט און נאָך אַ מינוט, און מע טראַגט נאָך אַלץ פּעק מיט

עבירות. ווערט מיר שוין שווער אפן האַרץ און איך צעווייג זיך. לויפט צו מיר צו דער מלאך גבריאל און נעמט מיך טרייסטן: „ס'איז דאָ אַן עצה,“ זאָגט ער צו מיר. קריג איין ציצה פון די בוקאַרעשטער יידן, און זי וועט איבערוועגן אַלע עבירות. וואָרן דו ווייסט דאָך, די מצווה פון ציצית וועגט איבער אַלע מצוות פון דער תורה.“

לויף איך שוין גלייך אַריבער קיין בוקאַרעשט, צו ברענגען אַ ציצה. איך נעם זוכן און—געפין נישט. איך נישטער דאָ און נישטער דאָרט—נאָר נישטאָ. איך קער איבער אַלע ווינקעלעך, און איך קען קיין איין ציצה נישט געפינען אין בוקאַרעשט.

פֿאַרוואָס רייכע און אַרימע רייכערן

אַ רבי איז אַמאָל געגאַנגען נאָך האַלבן טאָג שפּאַצירן מיט זיינע חסידים. ווי זיי גייען אַזוי, קומט אָן אַפּן וועג אַ טייערע קאַרעטע. אויבנאָן אין דער קאַרעטע זיצט דער גביר און רייכערט.

אַ דער גביר האָט דערזען דעם רבי, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, שמועסן אַביסל. פרעגט אים דער רבי: „דערקלער מיר, איך בעט דיך, צו וואָס טויג דאָס רייכערן?“

ענטפּערט אים דער גביר: „איר פאַרשטייט, רבי, אַמאָל נעמט מען ביים עסן אַן איבעריקן ביסן, און מע פילט זיך אַביסל צו שווער, פאַררייכער איך מיר אַ ציגאַר, און דאָס מאַכט מיר אַביסל לייכטער.“

ווי זיי רעדן אַזוי, קומט אָן אַן אַרימאָן מיט אַ סיגאַרעטל אין מויל. שטעלט אים דער רבי אָפּ און פרעגט אים: „זאָג מיר, איך בעט דיך, צו וואָס רייכערסטו?“ „איר פאַרשטייט, רבי, אַמאָל דערעסט מען נישט אַ ביסן. פאַררייכער איך, און דאָס פילט אויס דעם נישט־דערעסענעם ביסן.“

דער רבי דרייט זיך אויס צו די חסידים, הייבט אויף די אויגן צום הימל און זאָגט: „רבונו של עולם! ווען דער רייכער וואָלט זיין איבעריקן ביסן געגעבן דעם אַרימאָן, וואָלטן זיי דאָך ביידע נישט געדאַרפט רייכערן.“

אדם הראשון און זײַן שאַטן

אַז אדם הראשון איז אויפגעשטאַנען אַף מאָרגן נאַכדעם ווי דער אייבערשטער האָט אים באַשאַפּן, איז די זון נאָר־וואָס אויפגעגאַנגען אין דער מזרח זייט פון גן־עדן און האָט גענומען שיינען אין אַלע ווינקעלעך פון דעם גאַרטן. אדם האָט זיך זייער דערפרייט מיט דער ליכטיקייט פון דער זון. די פייגל זענען געפלויגן פון בוים צו בוים און האָבן געזונגען, און אַף די בערג אַרום אים האָבן זיך געפליעטערט שאַף און רינדער און אַלערליי חיות.

פלוצים דערזעט ער לעבן זיך אַף דער ערד אַ לאַנגע טונקעלע באַשעפעניש מיט הענט און פיס. דאָס איז געווען זיין אייגענער שאַטן. נאָר אדם האָט דאָס נישט פאַרשטאַנען. האָט ער די באַשעפעניש אָנגעהויבן באַטראַכטן, און ער האָט געזען,

אז וואס ער טוט—טוט זי אים נאך. שפאנט ער—שפאנט זי אויך, שטעלט ער זיך אָפּ—שטעלט זיך די באַשעפעניש אויך אָפּ, לויפט ער—לויפט זי אויך. פאלט אדמען איין, אז ער מוז די לאַנגע באַשעפעניש כאַפּן. און ער הייבט אָן איר נאַכגיין. נאָר דער שאַטן גייט פאַר אים פאַראויס און לאַזט זיך נישט כאַפּן. הייבט אדם אָן צו לויפן—לויפט דער שאַטן פאַראויס און ווערט נאָך לענגער, גרעסער.

אדמען האָט צום סוף דערעסן זיך צו יאָגן נאָך דעם שאַטן. און ער נעמט און דרייט זיך אויס און גייט זיך צוריק צו זיין פּלאַץ אין גאַרטן.

ווי ער גייט אַזוי צוריק—דרייט ער אויס דעם קאַפּ, צו זען וואָס ס'איז גע- וואָרן פון דער לאַנגער באַשעפעניש. ערשט—ער זעט, אז זי גייט אים נאָך. הייבט ער אָן אַנטלויפן—זעט ער, אז זי לויפט אים נאָך. אַזוי איז געווען ביז די זון האָט זיך געזעצט און ס'איז געוואָרן נאַכט.

שפעטער, אז די וועלט איז שוין געווען באַפעלקערט, און חכמים האָבן גע- הערט די מעשה מיט אדמען, האָבן זיי געזאָגט אַף דעם: ווער סע יאָגט זיך נאָך נאָך כבוד, פון דעם אַנטלויפט דער כבוד, און ווער סע אַנטלויפט פון כבוד, נאָך אים יאָגט זיך נאָך דער כבוד.

משה, דער רויבפויגל און די טויב

ווען משה האָט געפיטערט יתרוס שאַף אין דער מדבר, האָט ער אַמאָל דער- הערט אַ געשריי פון פּויגל הויך אין דער לופט. ער הייבט אויף דעם קאַפּ און גיט אַ קוק, ערשט—אַ טויב, וואָס ווערט געיאָגט פון אַ רויבפּייגל, פליט גלייך צו אים און זוכט זיך צו ראַטעווען. משה האָט אויסגעשטרעקט זיינע הענט, האָט געכאַפּט די טויב און זי באַהאַלטן אין זיין בוזעם.

דער רויבפּויגל איז צוגעפּלויגן צו אים מיט אַ געשריי און אַ טענה: „גיב מיר אַהער די טויב. דו האָסט נישט קיין רעכט זי צו באַשיצן. זי איז מיינע. איך בין הונגעריק, און גאַט האָט זי צוגעשיקט פאַר מיר, אז איך זאָל זי פאַרצוקן און שטילן מיט איר מיין הונגער.“

משה האָט זיך גענומען בעטן ביים רויבפּויגל, אז ער זאָל די טויב נישט טייטן. ער האָט אים געוואָלט געבן גענוג שפּייז, צו שטילן דעם הונגער. נאָר דער רויב- פּויגל האָט נישט געוואָלט אַננעמען קיין אַנדערע שפּייז. ער האָט נאָר געוואָלט די טויב. ער איז באַשטאַנען, אז דער אייבערשטער האָט אים צוגעשיקט די טויב, צו זעטיקן זיך מיט איר.

משה האָט געקוקט מיט רחמנות אַף דער טויב. זי האָט זיך געטוליעט צו אים, ווי זי וואָלט זיך געבעטן, אז ער זאָל זי באַשיצן און נישט איבערגעבן צו דעם רויבפּויגל פאַר אַ שפּייז. ער האָט גענומען ווידער איינטענהן מיט דעם פּויגל און האָט אים צוגעזאָגט אַן אַנדער שטיק פלייש. נאָר דער רויבפּויגל האָט נישט גע- וואָלט הערן פון דעם. ער האָט נאָר געוואָלט די טויב. זאָגט משה: „לאַמיר אָפּ- וועגן די טויב. און וויפּיל זי וועגט, אַזויפּיל פלייש וועל איך אויסשניידן פון מיין לייב און דיר געבן צו עסן.“

דעמאלט האָט זיך דערהערט אַ בת-קול פון הימל: „משה, מיין קנעכט, אויב דו האָסט אַזוי רחמנות אָף אַ טויב, און דו ביסט גרייט צו געבן פלייש פון דיין לייב, אָבי צו באַשיצן איר לעבן, ביסטו ווערט צו זיין דער פירער פון מיין פּאָלק— די יידן, ווייל דו וועסט אָף זיי אַוודאי רחמנות האָבן און זיי באַשיצן און באַשי- רעמען פון יעדן אומגליק.“

ב א מ ע ר ק ו נ ג: לויט אַ מדרש. אַן ענלעך מעשהלע מיט אַ מלך איז דאָ ביי די אינדיער אין זייערע הייליקע ביכער.

קלאַגט, ווייבעלעך, קלאַגט

אַ מגיד איז אַמאָל געקומען אָף אַ שבת, ערב ראש-השנה, אין אַ שטעטעלע אַריין, צו האַלטן אַ דרשה. דאָס שטעטעלע איז געווען גרויס ווי אַ גענעץ. אַז די יידן האָבן געהערט, אַז אַ מגיד איז דאָ אין שטעטל, זענען זיי זיך אַלע צוזאַמען- געקומען שבת נאָכן קוגל אין בית-מדרש אַריין. עס זענען געקומען די מאַנסבילן און די ווייבער מיט די קינדער, אַלע. דאָס בית-מדרש איז געווען געפּאַקט.

דער מגיד איז אַרויף אַפּן באַלעמער, האָט פאַרוואָרפּן אָף זיך דעם טלית און אַנגעהויבן רעדן און שטראַפּן דעם עולם. ער איז, נישט פאַר קיין גוטן יידן גע- דאַכט, געווען אַ זאַאיקע, האָט ער מיט זיין רעדן געצויגן די עצמות. מיט אַמאָל האָט ער אויפגעהויבן דעם קאַפּ צו דער ווייבערשער שול און אַ פּרעג געטון: „ווייבער, וואָס איז היינט?“ און ער האָט זיך אַליין געענטפּערט: „ערב ראש-השנה. טאָ קלאַגט, ווייבעלעך, קלאַגט! ס'איז, נישט דאָ געדאַכט, אַמאָל געשטאַרבן אַ יידינע, האָט מען זי מקבר געווען אין דער ערד. נאָר די ערד האָט זי נישט צוגע- נומען. קלאַגט, ווייבעלעך, קלאַגט! האָט מען גענומען די יידינע און מ'האַט זי אַריינגעוואָרפּן אין פייער. נאָר דאָס פייער האָט זי אויך נישט צוגענומען. קלאַגט, ווייבעלעך, קלאַגט!“

און דער מגיד דערציילט ווייטער מיט אַ קלאַגעדיקן ניגון: „אַז מ'האַט געזען, אַז דאָס פייער נעמט זי אויך נישט, האָט מען זי אַריינגעוואָרפּן אין וואַסער. נאָר דאָס וואַסער האָט זי אויך נישט צוגענומען. קלאַגט, ווייבעלעך, קלאַגט!“ מיטאַמאָל צעשרייט זיך דער מגיד: „און ווייסט איר פאַרוואָס די ערד האָט זי נישט גענומען און ס'פייער האָט זי נישט גענומען און ס'וואַסער האָט זי נישט גענומען? ווייל זי איז נישט געווען פּרום. קלאַגט, ווייבעלעך, קלאַגט!“ „נאָר אַז איר, יידישע ווייבעלעך, וועט זיין גוט און פּרום, וועט די ערד איך צונעמען און ס'פייער און וואַסער וועלן איך צונעמען!“

דער הונט האָט בלוז דעם הכשר אַפּגעריסן

ס'איז געווען אַמאָל אַ מגיד. האָט ער ליב געהאַט צו זאָגן דעם עולם אַ סך מוסר. ער האָט געמוסרט די יידן פאַר עבירות, וואָס זיי זענען קיינמאָל נישט באַ- גאַנגען. זיי האָבן אַפילו נישט געוואוסט דעם טעם פון די אַלערליי עבירות, וואָס דער מגיד האָט זיי פּירגעוואָרפּן. עטלעכע באַלעבאַטיים אין שטאָט האָבן געוואָרפּן אַן אומחן אָף דעם מגיד. זיי האָבן אים פשוט נישט געקענט פאַרטראַגן.

מאכט זיך אמאל א פרייטאג אין דער פרי, ווען די באַלעבאָטים זענען געקומען אין שול אַריין דאָווענען, זעען זיי אַף דער טיר צוגעקלעפט אַ מודעה, און שבת בייטאָג וועט דער מגיד דרשענען אין גרויסן בית-המדרש. זיי האָט דאָס זייער נישט געשמעקט, און זיי האָבן גערעדט וועגן דעם מיט אומצופרידנקייט. איינער פון זיי, אַ תקיף, איז געווען אַזוי אין כעס, אַז ער איז צוגעגאַנגען צו דער טיר און האָט די מודעה אָפּגעריסן.

דער מגיד האָט זיך דערוואוסט פון דעם. נאָר ער האָט זיך געמאַכט ווי נישט אים מיינט מען. און שבת בייטאָג איז ער געקומען אין בית-המדרש אַריין, צו האַלטן זיין דרשה. ער האָט אָנגעהויבן בזה-הלשון: «רבותי, איך וועל אייך דער-צילן אַ מעשה: אַף מיינע נסיעות איבער שטעט און שטעטלעך האָט אַמאָל געטראָפּן, אַז איך האָב פאַרבלאַנדזשעט. אַף איינער אַ סטאַנציע, וואו איך האָב געביטן די באַן, בין איך אַריין נישט אין דעם ריכטיקן צוג. אַז איך האָב מיך געכאַפט אין מיין טעות, בין איך שוין געווען ווייט פאַרפאַרן, וואָס טוט מען? האָב איך באַשלאָסן, אַז ביי דער ערשטער סטאַנציע, וואו די באַן וועט זיך אָפּשטעלן, וועל איך אַראָפּ-גיין און נעמען אַ באַן אַף צוריק.

«האָב איך אַזוי געטון, איך בין אַראָפּ און גענומען וואָרטן אַף אַ צוג. איך וואָרט אַ שעה און צוויי און דריי, דערווייל בין איך געוואָרן הונגעריק. נעם איך זוכן אַף דער סטאַנציע, אפשר וועל איך קריגן עפעס צו עסן. און איך האָב טאַקע געפונען. אַף איינעם פון די טישן אַף דער סטאַנציע איז געלעגן אַ שטיק געריי-כערטע צונג מיט אַ צעטל, אַ הכשר פון אַ רב. האָב איך קיין סך נישט געקלערט און האָב געקויפט דאָס שטיק צונג. איך האָב זי אַנידערגעלייגט אַף מיין רענצל, און איך בין מיך געגאַנגען וואָשן. אַז איך קום צוריק, זע איך ווי אַ גוי מיט אַ הונט שטעלן זיך אָפּ לעבן מיין רענצל. דאָס האַרץ איז מיר איינגעפאַלן. איך האָב גע-מיינט, אַז ס'איז שוין נאָך דער צונג, און איך וועל מוזן הונגערן. איך לויף צו, און צו מיין איבעראַשונג זע איך, אַז די צונג ליגט נישט גערירט. דער הונט האָט בלויז דעם הכשר אָפּגעריסן.»

צו וואָס זייער דאָווענען איז געגליכן

דער דחבנער מגיד איז געקומען אין אַ שטעטל אַריין, צו האַלטן אַ דרשה. ס'איז געווען אַ וואַכעדיקער אַוונט. נאָך מעריב גייט צו דער מגיד צום רב און פּרעגט אים: «רבי, וועגן וואָס ווילט איר זאָל איך דרשענען?» זאָגט דער רב: «רעדט צו זיי וועגן דאָווענען. דער עולם דאָ גיט אַ בורטשע און אַ פאַר אָפּ דאָס דאָווענען, אַז מ'הערט נישט קיין וואָרט.» דער מגיד איז אַרויף אָפּן באַלעמען און האָט אָנגעהויבן רעדן. ער האָט גע-רעדט וועגן דער גרויסקייט און הייליקייט פון די תּפילות, און ווי אַזוי איטלעכס וואָרט, וואָס גייט אַרויס פון אַ יידס מויל ביים דאָווענען, פליט אַרויף אין הימל אַריין און שטעלט זיך אַנידער פאַרן כּסא-הכבוד. נאָר נישט אַלע ווערטער זענען קלאַרע און לויטערע. און דער מגיד צעזינגט זיך: «וואָרן אין יעדן שטעטל דאָוונט מען אַנדערש. פאַראַנען שטעטלעך, וואו יידן דאָווענען שטיל און רואיך, און אַיט-

לעכס וואָרט איז ריין און קלאָר ווי אַ פּערל. נאָר פּאַראַנען שטעטלעך, וואו מע
 גיט אַ בורטשע און אַ זופ אָפּ דאָס דאָווענען, אַז מ'הערט נישט קיין וואָרט. צו
 וואָס איז די זאך געגליכנ? וועגן דעם וועל איך אייך דערציילן אַ מעשה:
 „אין אַ דאָרף איז געווען אַ פּריץ, אַ שונא־ישראל. האָט ער דעם ייד, דעם
 אַרענדאַר זיינעם, אָנגעטון געברענטע צרות. יעדן מאָנטאָג און דאָנערשטאָג האָט
 ער זיך געטשעפעט צו אים מיט עפעס אַנדערש.
 „איינמאָל שיקט ער אים רופן און זאָגט צו אים, אַז ער זאָל נעמען זיין הונט
 און אים אויסלערנען דאָווענען. דער אַרענדאַר ווערט אַ פּאַרציטערטער; פּריצל
 גוטער, ווי אַזוי קען מען אַ הונט אויסלערנען דאָווענען? נאָר דער פּריץ לאָזט דעם
 ייד אָפּילו נישט רעדן. טו, וואָס איך הייס דיר, זאָגט ער דעם אַרענדאַר. נעם
 דעם הונט און לערן אים אויס דאָווענען. אויב נישט וואָרף איך דיך אַרויס פון
 מיין דאָרף.“

„דער ייד האָט גענומען דעם הונט—א ברירה האָט ער געהאַט?—און איז מיט
 אַ צעבראַכן האַרץ אוועק אַהיים. ער האָט געטראַכט און געקלערט, ביז ער האָט
 זיך טאַקע דערטראַכט. ער האָט געקויפט אין שטעטל אַ בוך און האָט צווישן די
 בלעטער אַריינגעלייגט פּיצלעך פלייש. אַז דער הונט איז געוואָרן הונגעריק, האָט
 ער אַנידערגעלייגט פּאַר אים דאָס בוך. ווי נאָר דער הונט האָט דערשמעקט פלייש,
 האָט ער מיט די לאַפקעס גענומען מישן די בלעטער און אויפגעגעסן דאָס פלייש.
 אַזוי האָט ער געטון איין מאָל און נאָכאַמאָל און ווידעראַמאָל. אַז ס'איז אַריבער
 אַ שטיקל צייט און ער האָט געזען, אַז דער הונט קען שוין די מלאכה האָט ער
 אים אויסגעהונגערט. דערנאָך האָט ער אים גענומען צוזאַמען מיט דעם בוך, און
 איז אוועק צום פּריץ.

„געקומען אין הויף, פּרעגט אים דער פּריץ צי דער הונט קען שוין דאָווענען.
 נעמט דער אַרענדאַר און שטעלט אוועק דעם הונט אָף אַ שטול מיט די לאַפעס
 אָפּן טיש, און עפנט פּאַר אים דאָס בוך. דער הונט נעמט ניוכען און זוכן צווישן די
 בלעטער פלייש. ער מישט מיט די לאַפעס די בלעטער, ניוכעט און בורטשעט.
 פּריצל גוטער, דו זעסט ווי ער דאָוונט? זאָגט דער אַרענדאַר. אַט דאָס הייסט
 ביי דיר געדאָוונט? פּרעגט דער פּריץ. מ'הערט דאָך נישט קיין איינציק וואָרט.
 פּריצל טייערער, זאָגט דער ייד, פּאַר צו אין שטעטל אַריין, וועסטו זען, אַז דאָרט
 דאָוונט מען אויך אַזוי.“

ס'איז נישט גענוג צו דרשענען שייך, מע דאָרף אויך מקיים זיין וואָס מע דרשנט

אַ בעל-דרשן, אָף וועמען מ'האַט גערעדט, אַז ער איז נישט אַזאַ ירא־שמים
 און דערצו נאָך אַביסל אַ פּרייער, איז אַמאָל געקומען קיין סלאָנים, דער שטאָט. ער
 האָט אויסגעהאַנגען מודעות אין די בתי-מדרשים, אַז שבת וועט ער דרשענען אין
 גרויסן בית-מדרש.

אין סלאָנים איז דעמאָלט געווען רב ר' אייזל חריף. אַז ר' אייזל האָט גע-
 הערט וועגן דעם מגיד, לאָזט ער אים וויסן, אַז ער וועט אים נישט לאָזן „זאָגן“ אין

שטאַט. קומט דער בעל-דרשן צו לויפן צו ר' אייזילען מיט אַ טענה: „סטייטש, רבי, פאַרוואָס לאַזט איר מיך נישט זאָגן?“

זאָגט אים ר' אייזיל אַזוי און אַזוי. בעט זיך דער בעל-דרשן: „סטייטש, רבי, מיינע דרשות זענען כשר בתכלית הכשרות. איך זאָג אַ פּסוק, אַ מאמר חז"ל, און איך רעד וועגן יידישקייט.“

„אמת, מגיד, זאָגט ר' אייזיל. „נאָר פאַרשטייט איר מיך, פלייש, וואָס איז געשאַכטן כּדין וכּדת, און וואָס האָט נישט קיין ברעקל סירכא, און וואָס איז גע- טרייבערט, איז כשר צי ניט?“

„אָודאי, רבי.“

„און אַז אַ באַלעבאַסטע קויפט אַזאַ פלייש און מאַכט עס כשר, איז דאָס פלייש כשר צום עסן, צי ניט?“

„אָודאי, רבי.“

„פּונדעסטוועגן,“ מאַכט ווייטער ר' אייזיל, „אויב דאָס פלייש קאַכט זיך אין אַ טריפה טעפל, איז עס טריפה. ניט אַזוי?“

טרעסעט שוין דער מגיד מיטן קאַפּ און שווייגט.

„היינט פאַרשטייט איר שוין, מגיד,“ פירט אויס ר' אייזיל, „ס'איז ניט גענוג צו דרשענען שוין, מע דאַרף אויך מקיים זיין וואָס מע דרשנט.“

דער מגיד האָט נעבעך געהאַט אַ טעות

אין שטעטל איז געווען אַ ייד, אַ גביר. אַזוי איז דערדאָזיקער גביר גראַדע געווען אַ וואוילער מענטש. ער האָט געגעבן צדקה און געהאַלפן נויטבאַדערפטיקע. נאָר איין חסרון האָט ער געהאַט. ער איז, נישט פאַר קיין גוטן ייד געדאַכט, געווען אַ מחלל-שבת. ער האָט שבת און יום-טוב געהאַלטן אָפן זיין געוועלב אין מאַרק בפרהסיא. וויפיל מ'האַט מיט אים גערעדט און איינגעטענהט, האָט נישט געהאַלפן. ער האָט אַלע געהערט ווי דעם פאַראַיעריקן שניי, און גיי טו עפעס! הייב זיך אָן מיט די גבירים!

איינמאָל קומט צו פאַרן אַ מגיד אין שטעטל אַריין. האָבן באַלעבאַטים אים דערציילט וועגן דעם מחלל-שבתניק. גיין גייט ער גראַדע שבת און יום-טוב דאָ- ווענען אין בית-המדרש אַריין, נאָר זיין געוועלב האַלט ער אָפן בפרהסיא. דער מגיד האָט זיך עס גענומען אין קאַפּ. און אַז ס'איז געקומען שבת, האָט ער גערעדט פאַרן עולם וועגן דער הייליקייט פון דעם טאָג שבת, און וואָס פאַר אַ גרויסע עבירה עס איז חילול-השבת, און ווען אַ ייד טוט נאָך אַזאַ זאַך בפרהסיא, פאַר אַלע אין די אויגן. דער מגיד האָט גערעדט וועגן דער גרויסער שטראַף, וואָס מע קריגט אָף יענער וועלט פאַר מחלל זיין דעם שבת. ער האָט געמאַלן דעם גיהנום, און ווי מע קומט דאָרט אָפּ פאַר דערדאָזיקער עבירה. ער האָט געמאַלן מיט אַזעלכע שרעק- לעכע בילדער, ווי ער וואַלט דאָרט אַליין געווען און דאָס געזען.

אָף מאַרגן, זונטאָג, איז דער גבאי פון בית-המדרש געגאַנגען מיטן מגיד צונויפנעמען אַביסל געלט. אַז זיי זענען צוגעקומען צום הויז פון דעם גביר, האָבן זיי אַפילו נישט געוואַלט אַריבערטרעטן זיין שוועל, און האָבן שוין געוואַלט גיין

ווייטער. וואָרן נאָך דעם ווי דער מגיד האָט געהאַלטן אַזאַ פּייערדיקע דרשה קעגן מחלל-שבתניקעס. זענען זיי זיכער געווען, אַז ער וועט זיי נישט וועלן אַנקוקן. נאָר אַז דער גביר האָט זיי געזען דורכגיין, איז ער אַרויס פאַר דער טיר און האָט זיי אַריינגערופן אין שטוב. ער האָט זיי פּיין אויפגענומען און זיי געגעבן אַ היפשע נדבה.

שטאַט איז שוין זיכער געווען, אַז דער גביר ווערט אַ בעל-תשובה. נאָר באַלע-באַטים האָבן געהאַט אַ טעות. ס'איז געקומען שבת, האָט דער גביר ווייטער גע-האַלטן אַפן זיין געוועלב.

אין אַ צייט אַרום קומט ווידער אַ מגיד אין שטעטל אַריין. אַז ער האָט גע-הערט די מעשה מיט דעם מחלל-שבתניק, קלערט ער זיך: אויב יענער מגיד האָט פון אים באַקומען אַזאַ פּיינע נדבה, כאַטש ער האָט אים געשטראַפט און געמוסרט פאַר אַלע יידן אין די אויגן, היינט אַ פּשיטא שוין, אַז ער וועט דעם מחלל-שבת פאַרגרינגערן, וועט ער דאָך אַוודאי קריגן נאָך אַ גרעסערע נדבה.

ס'איז געקומען שבת צו זיין דרשה, האָט ער גערעדט וועגן דער גרויסקייט און הייליקייט פון שבת. אמת טאַקע, האָט ער געזאָגט, חילול-שבת, פאַרשוועכן דעם שבת, איז אַ גרויסע עבירה. נאָר אַז מע גיט צדקה מיט דעם געלט, וואָס מע פאַרדינט שבת, און מע העלפט מיט דעם אַרימע און קראַנקע, אלמנות און יתומים, און מע גיט פאַר תלמוד-תורות, קען די מצווה פון צדקה איבערוועגן די עבירה פון חילול-שבת.

זונטאָג איז דער גבאי געגאַנגען מיט דעם מגיד צונויפנעמען אַביסל געלט. אַז זיי זענען געקומען צום גביר, האָט ער דאָס מאָל נישט נאָר נישט געגעבן קיין גרעסערע נדבה, נאָר ער איז נאָך געווען אין כּעס אַפן מגיד און האָט געשריגן: „איר האָט מיר קאַליע געמאַכט מיינע געשעפטן מיט אייער דרשה און מיט אייער לייכטער מאַכן דעם חילול-שבת. אויב מיט צדקה קען מען אויסקויפן די עבירה, וועלן די אַנדערע קרעמער אויך האַלטן אַפן זייערע געשעפטן, און אַזוי וועט מען ביי מיר צונעמען פרנסה. פאַרשטייט איר שוין, וואָס איר האָט מיר אַפגעטון מיט אייער גרינגער מאַכן דעם חילול-שבת?!"

ס'איז אים פאַרענטפֿערט פֿאַרוואָס שוטה שטייט אין מיטן

אַ בעל-דרשן האָט געהאַלטן אַ דרשה אין בית-המדרש. צווישן עולם זענען געווען עטלעכע קלוגינקע איידעמלעך, וואוילגעלערנטע. אין מיטן דער דרשה הייבט זיך אויף אייער פון די איידעמלעך און פרעגט דעם בעל-דרשן אַ קשיא. דער בעל-דרשן הערט אים אויס, פאַרענטפערט אים די קשיא, און דרשנט ווייטער. אין אַ פאַר מינוט אַרום הייבט זיך דער יונגערמאַן ווידער אויף און פרעגט נאַכאַמאָל אַ קשיא. דער בעל-דרשן הערט אים אויך דאָס מאָל אויס, ענטפערט אים אַף זיין קשיא, און דרשנט ווייטער.

סע גייען אַריבער עטלעכע מינוט, און דער יונגערמאַן פרעגט שוין ווידער אַ קשיא. דאָס האָט שוין דעם בעל-דרשן פאַרדראָסן, וואָרן ער האָט געזען, אַז דער יונגערמאַן וויל אים נאָר מבלבל זיין, צעמישן די געדאַנקען, און ער ענטפערט אים

בוזה הלשון: „איצט איז מיר פארענטפערט די גמרא, וואָס זאָגט: „הכל שוחטין חוץ מחרש, שוטה וקטן.“ אז אלע מעגן קוילען, אויסער אַ טויבער, אַ נאַר און אַ קליי-נער. איז דאָך די קשיא: וואָס דאַרף שטיין ח ר ש, ש ו ט ה, ק ט ן ? סע וואַלט דאָך גענוג געווען עס זאָל שטיין ק ט ן אליין. וואַלטן די דריי אותיות געמאַכט: קליינער, טויבער, נאַר. דער תירוץ איז: אַז סע וועט שטיין קטן אליין, וועט דער נאַר אויסקומען אַפֿן סוף. אַ נאַר אָבער קומט שטענדיק אַריין אין מיטן.“

פֿון וואַנען סע נעמען זיך שדים אין מיל

לעבן שטעטל איז דאָ אַן אַלטע פאַרלאַזטע מיל. אַמאָל איז דאָס געווען אַ וואַסער-מיל. נאַר איצט אַרבעט זי נישט. שוין לאַנג, אַז זי אַרבעט נישט. זי שטייט. קיינער געדענקט שוין אַפילו נישט, ווען די מיל האָט אַמאָל יאָ געאַרבעט. נאַר דאָ אַנומעלטן האָט די מיל פלוצים אַנגעהויבן ווידער צו מאַלן. אמת, נישט בייטאָג מאַלט זי, נאַר ביינאַכט, ווען מענטשן שלאָפֿן. פונקט דעמאָלט הייבט זי אָן אַרבעטן און רודערן און מאַלן, און וואַרפט אָן אַ פּחד אַף די מענטשן אין שלאָפֿן.

ווער אַרבעט דאָס דאָרטן אין מיטן נאַכט? ווער דערוועגט זיך דאָס צו גיין אין דער פּוסטער מיל ביינאַכט? נישט קיין מענטשן, פאַרשטייט זיך. אַלע ווייסן דאָס. נאַר שדים. און די מעשה פון דעם איז אַזאָ:

אַנומעלטן גייט דער רב אין מרחץ אַריין. ס'איז געווען אַ פרייטאָג. איז ער גע-גאַנגען זיך באַדן לכבוד שבת. ווי ער גייט אַזוי, דערהערט ער געשרייען אין גאָס. אַז ער קומט צו נענטער, זעט ער, צוויי ווייבער קריגן זיך. אָבער וואָס הייסט קריגן זיך? אַט, אַט און מע רייסט זיך ביי די טיכלעך פון קאַפּ. און דער שטן, אַז אַפּגעהיט זאָל מען ווערן, שטייט הינטער זיי און טאַנצט פון פרייד. אַ שמחה אַף אים! אַ גדולה האָט אים געטראָפֿן! מישט זיך דער רב אַריין און וויל זיי איינשטילן, שלום מאַכן: „שאַ, שאַ, נישט שייין, ווי קריגט מען זיך דאָס? און נאָך ערבֿ-שבת. קודש! אַ חרפה. צוויי כשרע ווייבער זאָלן זיך קריגן אין מיטן גאָס! דאָס האָט דאָך דער שטן, רחמנא ליצלן, אַנגעאַרבעט צווישן אײך. אַט שטייט ער הינטער אײך און קוועלט אַן.“ די ווייבער דערהערן אַזאָ זאָך, האָבן זיי זיך פאַרשעמט, און טאַקע דערשראָקן אויך. „זאָגט מיר צו,“ זאָגט צו זיי דער רב, „אַז איר וועט אייך מער נישט קריגן.“ די צוויי ווייבער האָבן פאַרריכט זייערע טיכלעך אַפֿן קאַפּ און זאָגן-צו, אַז מער וועלן זיי זיך שוין נישט קריגן.

גייט נאָך דעם אַריבער אַ פאַר וואַכן, און דער רב גייט ווידער אין גאָס. דאָס מאַל איז דאָס אויך געווען אַ פרייטאָג, ווען דער שטן האָט שליטה. דאָס איז זיין טאַג. וואָרן דעם טאַג איז ער באַשאַפֿן געוואָרן.

ווי דער רב גייט אַזוי, דערפילט ער הינטער זיך, אַז עמיצער גייט אים נאָך. גיט ער זיך אַ דריי אויס, און וועמען, מיינט איר, דערזעט ער? דעם שטן. דער שטן גייט אים נאָך טריט נאָך טריט. „ביסט שוין ווידער דאָ?“ פרעגט אים דער רב. „וואָס ווילסטו איצט, דו משחית?“

„רבי,“ מאַכט דער שטן מיט אַ רחמנות פנים, „רבי, וואָס האָט איר געהאַט צו

מיר? איך האָב געהאַט אַזאַ גוטע היים צווישן די ווייבער, נעמט איר און פאַרטרייבט מיך. וואוהין זאָל איך איצט גיין?"

דער רב קוקט אים אָן און גיט אַ טראַכט: „ס'אַ טענה." און אַ ווייל שפעטער: „איך האָב פאַר דיר אַן עצה: גיי אין דער פאַרלאַזטער מיל הינטערן שטעטל. דאָרט וועסטו האָבן אַ היים."

דער שטן איז אַוועק. אמת, אים איז דאָרטן נישט אַזוי פריילעך ווי אים איז געווען צווישן די ווייבער. נאָר דערפאַר האָט ער מיט זיינע לייט דאָרט גענוג צו טון. גאַנצע נעכט טרייבן זיי די מיל און רודערן און מאַלן, אַז סע פאַלט אָן אַ פחד אָף די מענטשן.

דער מגיד און די צוויי גבאים

אין אַ קליין שטעטל אין דער אַלטער היים איז אַמאָל געקומען אַ מגיד. גע-
קומען—גייט ער אַוועק אין בית־מדרש און זאָגט דעם שמש ווער ער איז, און אַז
ער וויל צווישן מנחה און מעריב האַלטן אַ דרשה. דער שמש הערט אים אויס און
זאָגט, אַז ס'איז נישט נייטיק. זיי האָבן פאַר מגידים אַ ספעציעלע קאַסע. און די
קאַסע איז ביי צוויי גבאים אין די הענט. איין גבאי איז אַ שטאַטישער בעל־מלאכה,
און דער צווייטער איז אַ קאַראַבעלניק, וואָס גייט אַרום האַנדלען אין די דערפער.
אַז סע קומט אַ מגיד—גיט מען אים אַ נדבה, ער זאָל קענען פאַרן אין אַן אַנדער
שטאַט, און נישט דאַרפן וואַרטן, צו האַלטן אַ דרשה אין שול.

טראַכט זיך דער מגיד: זאָל זיין אַזוי. און ער גייט אַוועק צום גבאי, דעם בעל־
מלאכה. זאָגט דער גבאי: „אמת, זיי האָבן טאַקע אַזאַ קאַסע פאַר מגידים. נאָר
איין גבאי אָן דעם אַנדערן טאָר נישט אַרויסגעבן קיין געלט. און דער צווייטער
גבאי קומט פון דאַרף ערשט שפעט אָף דער נאַכט."

זעט דאָך דער מגיד מיט וועמען ער האָט צו טון, און אַז ער וועט שוין מוזן
בלייבן אין שטעטל אָף איבער נאַכט, איז ער אַוועק אין בית־מדרש און האָט גע-
וואַרט. אַז ס'איז געקומען צווישן מנחה און מעריב זאָגט ער צום גבאי, אַז אַזוי
ווי ער איז שוין געבליבן, וויל ער האַלטן אַ שטיקל דרשה. דער גבאי האָט מסכים
געווען. דער מגיד איז אַרויף אָפן באַלעמען, האָט זיך אָנגעטון אין טלית און אָנגע-
הויבן: „אין ספר שמואל דערציילט דער תנ"ך די מעשה מיט נבל (נאָוואָל), וואָס
האָט געהאַט אַ סך שאָף און ציגן. און געוואוינט האָט נבל אין מעון, און זיין
באַלעבאַטישקייט איז געווען אין כרמל. פרעגט זיך, צו וואָס איז אַזוי נייטיק געווען
צו דערציילן, אַז זיין וואוינונג איז געווען אין מעון, און זיין באַלעבאַטישקייט אין
כרמל? נאָר מיר ווייסן דאָך ווער דער נבל איז געווען. ווי דער תנ"ך אליין זאָגט:
כשמו—כֵּן הוא, ווי זיין נאָמען—אַזוי איז ער געווען. נבל, נידערטרעכטיק, איז
געווען זיין נאָמען, און נידערטרעכטיקייט האָט ער געטון. אַז אַן אַרימאָן איז גע-
קומען אין מעון נאָך אַ נדבה, האָט מען אים געזאָגט, אַז מע גיט אין כרמל. און
אַז ער איז געקומען אין כרמל, האָט מען אים געזאָגט, אַז מע גיט אין דער היים,
אין מעון. און אַזוי האָט ער אין ביידע פלעצער נישט געקריגן."

און דער מגיד ענדיקט: „מיט אייער קאַסע דאָ אין שטעטל איז אויך אַזוי.

אויב איר האָט געוואָלט, אַז אַ ייד, אַן אַרימאַן, זאָל נישט פאַרלירן אומזיסט קיין צייט, האָט איר געדאַרפט אויסקלויבן פאַר גבאים ביידע שטאַטישע מענטשן.

אין דער אמתן פֿאַרדריסט עס אים, כאַטש אַביסל איז ער צופֿרידן

אַ מגיד איז פאַרפאַרן אין אַ שטעטל אַריין אַף שבת. דאָס שטעטל איז געווען אַרים, ווי די מערסטע יידישע שטעטלעך אין דער אַלטער היים. אַ סך אַרימעלייט, קבצנים, און עטלעכע רייכע קמצנים.

שבת בייטאָג האָט דער מגיד „געזאָגט“ אין גרויסן בית־מדרש, און דער עולם האָט זיך מחיה געווען. דער מגיד האָט „געזאָגט“, און דער עולם האָט געהאַט וואָס נאַכצוזאָגן.

זונטאָג אין דער פרי זענען צוויי גבאים געגאַנגען איבערן שטעטל, צו מאַכן אַביסל געלט פאַרן מגיד. נאָר זיי האָבן קוים צונויפגעקליבן עטלעכע גילדן. אַז די גבאים האָבן דערלאָנגט דעם מגיד דאָס ביסל געלט, האָבן זיי זיך גענומען פאַר־ענטפערן פאַרוואָס זיי גיבן אים אַזוי ווייניק: „זיי פאַרשטייען, אַז דער מגיד איז אַוודאי נישט צופרידן. נאָר וואָס קענען זיי טון? דאָס שטעטל איז אַרים, און די עטלעכע רייכערע יידן—זענען קמצנים. שווער אַרויסצורייסן ביי זיי אַ לייטישע מטבע.“

דער מגיד הערט זיי אויס, קוקט אַף די עטלעכע גילדן און זאָגט: „אדרבא, איך בין דווקא שטאַרק צופרידן, וואָס איך בין פאַרפאַרן אַהער. מיך פאַרדריסט נאָר, וואָס מײן פאַטער, עליו השלום, איז דאָ נישט געווען.“

חידושן זיך די גבאים: „וואָס מײנט מיט דערמיט דער מגיד?“
און זיי גיבן אַ טראַכט: „אפשר זענען די עטלעכע גילדן גאַרנישט ניט אַזוי ווינציק?“

נאָר דער מגיד לאַזט זיי לאַנג נישט טראַכטן, און ער ענטפערט: „פאַרשטייט איר מיך, ליבע יידן, מיך פאַרדריסט פאַרוואָס מײן פאַטער איז דאָ נישט געווען, מחמת ווען ער וואָלט געווען זיין ביי אייד, וואָלט ער מיר פאַרזאָגט נישט צו קומען אַהער. נאָר איצט, אַז איך בין שוין דאָ, בין איך צופרידן, וואָס מײנע קינדער וועלן נישט דאַרפן קומען אַהער.“

דער מגיד און דער גבאי

אין אַ קליין שטעטל אין דער אוקראַינע איז אַמאַל געקומען צו פאַרן אַ מגיד אַף שבת. געקומען—איז ער אַוועק אין שול און זאָגט דעם שמש, אַז ער וויל דאַרט שבת האַלטן אַ דרשה. און אין שטעטל איז געווען אַ גבאי ר' יצחק, אַ ייד—אַ גביר, נאָר זייער אַ קאַרגער, אַן אמתער קמצן. ער האָט נישט אַרויסגעלאָזט קיין מטבע פון האַנט.

אַז דער שמש הערט, אַז דער מגיד רעכנט צו האַלטן אַ דרשה, דערציילט ער אים וועגן דעם גבאי ר' יצחק. זאָגט דער מגיד, אַז ער האָט געהערט פון אים און ווייסט, נאָר ער וועט פרובירן.

שבת, אָז ס'איז געקומען די צייט פון רעדן, גייט אַרויף דער מגיד אָפן באַ-
 לעמער, גיט אַ קלאַפּ אין שולחן, און זאָגט, אָז ער וועט האַלטן אַ דרשה. בייגט זיך
 צו אים צו דער גבאי און זאָגט אים, אָז אויב ער רעכנט עפעס צו קריגן פאַר דעם,
 נאַרט ער זיך אָפּ. ענטפערט אים דער מגיד, אָז ער וויל נישט קיין באַצאָלטס.
 „אויב אַזוי,“ זאָגט דער גבאי, „קענט איר רעדן,“ און דער מגיד האָט גערעדט.
 ער האָט צענומען דעם עולם מיט זיינע רייד. און צום סוף האָט ער געענדיקט זיין
 דרשה מיט דעם, וואָס די תורה דערציילט אין דער סדרה וירא:
 „ווי איר ווייסט, טייערע יידן, איז אברהם אַמאָל געקומען אין דער שטאָט
 גרר (גראַר). און אַזוי ווי זיין ווייב שרה איז געווען זייער אַ שיינע, האָט ער מורא
 געהאַט, אַז אַבימלך, דער קעניג פון גרר, וועט אים טייטן און צונעמען שרה. האָט
 אברהם אים געזאָגט, אַז שרה איז זיין שוועסטער. דעמאָלט האָט אַבימלך גענומען
 שרה צו זיך אַף אַ נאַכט.
 „נאָך דעם האָט שרה געוואונען יצחק. האָבן די לצני-הדור, די שפעטערס,
 געזאָגט, אַז נישט אברהם איז דער טאַטע, נאָר אבימלך. נאָר אַזוי ווי אברהם און
 יצחק האָבן געהאַט איין אויסזען, האָט אברהם געלאָזט מאַכן מטבעות, אַף איין זייט
 מיט זיין פנים, און אַף דער אַנדערער זייט—יצחקס פנים, כדי אַלע זאָלן זען, אַז ער
 איז יצחקס פאַטער, און נישט אבימלך. נאָר ווען איז דאָס גערעדט געוואָרן? אַז
 יצחק האָט אַרויסגעגעבן די מטבעות. נאָר אַז יצחק גיט נישט אַרויס די מטבעות,
 קומט דאָך אויס, אַז יצחק איז, חלילה, אַ ממזר.“
 דער מגיד איז שוין מיט לידיקן נישט אַוועקגעפאַרן פון דעם שטעטל.

אַ מעשה אַף אַ מעשה

דער דובנער מגיד איז אַמאָל געקומען אין אַ שטאָט אַריין „זאָגן“. אַף מאַרגן
 האָט מען אים געגעבן איינעם פון די שענסטע באַלעבאַטיים, וואָס זאָל גיין מיט אים
 איבער דער שטאָט צוזאַמענעמען, ווי ס'איז געווען דעמאָלט דער מנהג. ווי זיי
 גייען אַזוי, קומען זיי צו צו אַ שיינן הויז. נאָר דער באַלעבאַס האָט עס געוואָלט
 אויסמיידן און גיין ווייטער. פּרעגט אים דער דובנער: „פאַרוואָס ווילט איר דאָ
 נישט אַריינגיין? מסתמא אַ גביר, אַ קמצן, וואָס וויל קיין נדבה נישט געבן.“
 זאָגט דער באַלעבאַס: „ניין, קיין קאַרגער איז דער ייד נישט. נאָר ער האָט
 אַן אַנדערן חסרון. סע טרעפט, אַז ער איז שיכור. אַזוי, אַז ער איז ניכטער, גיט ער
 געוויינלעך אַ פיינע נדבה. נאָר, אַז מע טרעפט אים אַ שיכורן, איז לאַדי, וואָס
 ער גיט נישט קיין נדבה, נעמט ער זיך אַלען און כאַפט זיך שלאָגן. ס'איז דעריבער
 גלייכער, אַז מע מיינט אים אויס.“

דער ייד פון הויז איז גראַדע געשטאַנען ביים פענסטער. ער איז געווען ניכ-
 טער און האָט באַמערקט, אַז די צוויי יידן אין דרויסן ווילן אויסמיידן זיין הויז.
 קלאַפט ער אָן אין שוויב און רופט זיי אַריין.
 אַז דער שיינער באַלעבאַס מיט דעם דובנער זענען אַריינגעקומען, פּרעגט זיי
 דער ייד פון הויז, פאַרוואָס זיי האָבן אים געוואָלט אויסמיידן. רופט זיך אָן דער
 דובנער מגיד און ענטפערט, ווי זיין שטייגער איז געווען, מיט אַ משל: „איך וועל

איך דערציילן וועגן דעם אַ מעשה: אַ ייד, אַ שניידער איז אַמאָל געגאַנגען אין אַ ווינטערדיקער קאַלטער לבנה-נאַכט אַהיים פון דאַרף. פּלוצים הערט ער ווי די לבנה רעדט צו אים און זאָגט: „אַלעמען באַנייסטו און באַקליידסט. פאַרוואָס מאַכסטו מיר נישט קיין בגד? מיר וואָלט דעמאָלט געווען וואַרעמער, און דיר וואָלט אויך נישט געווען אַזוי קאַלט.“

ענטפּערט איר דער שניידער און זאָגט: „איך וואָלט דיר גריילעך געמאַכט אַ בגד. נאָר איך קען נישט צוטרעפּן דיין מאָס, ווייל אַמאָל ביסטו חסר (געמינערט— אַ פּערטל, האַלב), און אַמאָל ביסטו מלא. פּול.“
ב א ז ע ר ק ו נ ג . מ ל א מיינט אויך שיכור.

דאָס פאַרמשכונטע פּוטערל

יידן האָבן אַמאָל געהאַט טענות צום דובנער מגיד, פאַרוואָס ער האַלט נאָר אין איין שטראַפּן דעם עולם. זיי האָבן געטענהט: „פאַרוואָס, רבי, זייט איר נישט בעסער אַ מליץ-יושר פאַר די יידן?“
זאָגט דער דובנער: „איך וועל אייך, רבותי, דערציילן אַ מעשה קעגן דעם.“
און ער האָט אַנגעהויבן מיט אַ ניגון.

„איינער האָט אַמאָל געהאַט אַ טייער פּוטערל. נאָר ער האָט דאָס פּוטערל געמוזט פאַרמשכונען, ווייל ס'איז אים געגאַנגען שלעכט און ביטער. אַז ס'איז אַוועק אַ צייט, און ער האָט דאָס פּוטערל נישט אויסגעלייזט, האָט דער מלווה געשיקט נאָך אַ שניידער און אים געהייסן איבערנייען דאָס פּוטערל אַף זיין מאָס. אַז דער אַרימאָן איז געוואָר געוואָרן וועגן דעם, איז ער אַוועק צו זיינע פריינט און זיי גענומען בעטן מיט טרערן אין די אויגן, זיי זאָלן אים לייען געלט אויסצור-לייזן דאָס טייערע פּוטערל, וואָס ער האָט געמוזט פאַרזעצן. זאָגן די פריינט: „פאַר-וואָס ביסטו ביז איצט נישט געקומען? וואָס האָסטו געשוויגן אַזוי לאַנג? ס'איז דאָך שוין אַ צייט, זינט דו האָסט פאַרזעצט דאָס פּוטערל, און דו האָסט קיינמאָל גאַר-נישט ניט געזאָגט און דיך נישט געקלאָגט. וואָס פּלוצים קלאָגסטו דיך איצט אַזוי שטאַרק אַף דעם און לייגסט ממש איין וועלטן? ענטפּערט זיי דער אַרימאָן: „איצ-טער איז גאַר עפּעס אַנדערש. ווען מײן פּוטערל איז געלעגן ביים מלווה גאַנץ, האָב איך געהאַפּט, אַז איך וועל עס אויסלייזן מיט דער צייט. נאָר איצט, אַז דער מלווה וויל דאָס פּוטערל צעשניידן און איבערנייען אַף זיין מאָס, וועל איך דאָך שוין נישט האָבן אַפילו קיין האַפענונג אַז איך וועל דאָס טייערע פּוטערל נאָך אַמאָל אַפּנעמען צוריק. דערפאַר בעט איך אַזוי און לייג איין וועלטן, אַז איר זאָלט מיר העלפּן עס אויסלייזן באַצייטנט.“

און דער דובנער פירט אויס: „מיר יידן, זענען ביי גאָט דאָס טייערע פּוטערל, וואָס ער האָט געגעבן די אומות-העולם פאַר אַ משכּוה, צו זיין ביי זיי אין גלות, ביז ער וועט אונז צוריק אויסלייזן. און כל-זמן יידן האָבן געלערנט תורה און אַפּגעהיט יידישקייט, האָבן זיי געקענט האַפּן, אַז זיי וועלן אַמאָל אויסגעלייזט ווערן. נאָר אַז זיי האָבן זיך אַנגעהויבן דערווייטערן פון יידישקייט, און די פעלקער ווילן זיי איבערמאַכן, אַז זיי זאָלן ווערן אין גאַנצן ווי זיי, וועט דאָך נאָך חלילה קומען צו

דעם, און זיי וועלן שוין קיינמאל נישט אויסגעלייזט ווערן. דערפאר שריי איך אזוי און לייג איין וועלטן.

דער ייד, וועמען מ'האט געבראכט צו טראגן אַ פֿרעמד פּעקל

דער דובנער מגיד האָט אַמאָל גערעדט וועגן יידן, וואָס נעמען אָף זיך שווערע פּעקלעך. נישט קיין אייגענע פּעקלעך זענען דאָס, נאָר פּרעמדע. זיי ווילן פּאַר-זאָרגן אַ וועלט, וואָס איז גאָר נישט זייערע, און זיי מיינען, און זיי טוען מיט דעם עמיצן אַ טובה. און דער דובנער זאָגט: רבותי, צו וועמען איז אַזאַ מענטש געגליכן? ער איז געגליכן צו דעם ייד, וואָס איז אַמאָל ערב-שבת פּאַרנאַכט געפּאַרן פּון וועג אַהיים. און ער האָט געזען, אין דרויסן הייבט שוין אָן צו נאַכטן, האָט ער געלאָזט דאָס פּעקל אָפּן וואָגן, און אַליין איז ער אין גרויס איילעניש אַוועק אַהיים. שפּעטער האָט אַ שליח אים געבראַכט דאָס פּעקל, האָט עס אַוועקגעלייגט אין פּאַדער-שטיבל, און נאָך דעם איז ער אַריין אין שטוב און האָט אָנגעזאָגט וועגן דעם דעם באַלעבאַס. דערביי האָט דער שליח שווער געסאַפּעט און זיך געווישט מיט זיין אַרבל דעם שווייס פּון פנים: „אַ שווער פּעקל, זאָגט ער צו דעם באַלעבאַס. „איך האָב עס קוים דערטראָגן.“

זאָגט דער באַלעבאַס: „ס'איז אַוודאי נישט מיין פּעקל. מיין פּעקל איז אַ לייכטס. נישט אַנדערש, נאָר איר האָט געמוזט ברענגען אַ פּרעמד פּעקל.“

„ס'איז אייער פּעקל, זאָגט דער שליח. „קומט, גיט אַ קוק, וועט איר זען.“

„איך זע דאָס פּון דעם ווי איר סאַפּעט אַזוי שווער, און ס'איז נישט מיינס,“ זאָגט דער באַלעבאַס צו דעם שליח. „ווען איר וואַלט געטראָגן מיין פּעקל, וואַלט איר איך נישט באַגאַסן מיט אַזאַ שווייס.“

נישט אַרימקייט, נאָר מחלוקת צווישן אייגענע איז דאָס ערגסטע

דער דובנער מגיד האָט אַמאָל גערעדט וועגן אַרימקייט ביי יידן און וועגן מחלוקתן, צו וואָס אַרימקייט ברענגט. דערביי האָט ער געבראַכט אַזאַ משל:

אַ ייד, אַ נגיד, איז געוואָרן אַ יורד. ער האָט אָנגעוואוירן זיין הויז און זיין גאַנץ פּאַרמעגן, און איז געוואָרן אַ ביטערער אַרימאָן. ס'איז געקומען אַזוי ווייט, און אין איין העמד האָט מען אים מיט זיין ווייב און קינדער אַרויסגעשטעלט פּון שטוב, און זיי האָבן געמוזט גיין זוכן פּאַר זיך ערגעץ אַ דאָך איבערן קאַפּ.

נאָך דעם ווי זיי האָבן זיך אַזוי אַרומגעוואַלגערט אַ שטיק צייט, האָט איינער רחמנות געהאַט אָף זיי און זיי אַריינגעלאָזט אין זיינעם אַ פּאַרלאָזטן שטיבל אין דער אַרימער געגנט הינטער דער שטאָט.

דער ייד, דער יורד, האָט דאָס אָנגענומען פּאַר ליב. נאָר אין די אַוונטן, נאָך אַ טאָג פּון שווערער מי און האַרעוואַניע, און מ'האָט אָפּגעגעסן דאָס טריקענע שטיקל ברויט מיט זאַלץ, האָט דאָס ווייב גערעדט וועגן דער ביטערער אַרימקייט אין שטוב און און און ס'איז נישטאָ קיין מלבוש אָנצוטון. זי האָט אָפּט אָנגעוויזן אָף די קינדער און ווי פּאַרוואַרלאָזט זיי זענען געוואָרן. אַ גאַנצן טאָג וואַלגערן זיי זיך

אין גאָס, גייען אַרום אָפּגעריסן, אָפּגעשליסן, לערנען זיך אָפּ שלעכטע מידות פון אַנדערע, און נאָר מע שלאָגט זיך און מע רייסט זיך כסדר אַרום צווישן זיך. און טאַקע ווי זיי רעדן אַזוי, האָבן די קינדער אַנגעהויבן שלאָגן זיך און געוואַלדעווען. „אַט דאָס, מיין ווייב, איז ביי מיר ערגער פון אונזער אַרימקייט,“ האָט זיך געקלאָגט דער ייד. „זייערע געשלעגן און זייער אַרומרייסן זיך, איז מיין גרעסטער ווייטיק.“

פאַרוואָס יעקב האָט געוויינט, ווען ער האָט זיך צום ערשטן מאל באַגעגנט מיט רחלען

אַז יעקב האָט זיך צום ערשטן מאל באַגעגנט מיט רחלען, האָט ער זי גע-קושט, זאָגט די תורה, און ער האָט אויפּגעהויבן זיין קול און האָט געוויינט. פּרעגט זיך: פאַרוואָס האָט יעקב געוויינט? די מעשה פון דעם איז אַזאַ: נאָך דעם ווי יעקב האָט זיך צעקושט מיט רחלען, האָבן זיי זיך פּונאַנדערגערעדט און ער האָט איר דערציילט פון זיין שווער אין ביטער לעבן אין דער ישיבה. ער האָט זיך געקלאָגט: יאַרנלאַנג, אַז ער גייט אין דער ישיבה פון שם-ועבר, וואַלגערט זיך אין בתי-מדרשים, עסט טעג און שלאָפט אָף דער האַרטער באַנק.

זאָגט רחל: „וואָס וואַלטסטו געוואַלט טון?“

ענטפּערט יעקב: „איך וואַלט וועלן חתונה האָבן און פאַרן אַהיים.“

„יא, חתונה האָבן איז טאַקע אַ גוטע זאַך,“ זאָגט רחל, „נאָר—קענסטו פאַר-

דינען אָף ברויט?“

„וואָס הייסט, צי איך קען פאַרדינען אָף ברויט?“ און יעקב נעמט אַרויס פון זיין בוזעם קעשענע זיין סמיכה אָף רבנות און ווייזט איר, אַז ער קען זיין אַ רב. „אוי, דאָס טויג נישט,“ זאָגט רחל. „דו זעסט דאָך וואָס פאַר אַ צרות אַ רב האָט אין אַמעריקע. קיין „לעבן“ קען ער נישט מאַכן, און אומעטום וויל מען פון אים פטור ווערן.“

אַז יעקב האָט דאָס געהערט, האָט ער אויפּגעהויבן זיין קול און—האָט גענומען

זינגען צו ווייזן איר, אַז ער קען אויך זיין אַ חזן.

„אַט דאָס,“ זאָגט רחל, „איז גוט. איצט וועל איך מיט דיר חתונה האָבן.“

דעמאָלט האָט זיך יעקב פּונאַנדערגעוויינט: „אַז אַך און וויי צו די יאָרן, אַז

זיין אַ חזן איז שוין בעסער ווי צו זיין אַ רב!“

עשו באַרימט זיך מיט זיין ברודער יעקב

אַז יעקב און עשו האָבן זיך באַגעגנט, האָבן זיי זיך שטאַרק דערפרייט. עשו איז אים אַנטקעגן געלאָפּן און איז אים געפאַלן אָפּן האַלז און האָט אים געקושט. דאָס איז געווען נאָך דעם ווי יעקב האָט אים פאַראויסגעשיקט אַ מתנה גאַנצע הערטן שאָף און האָט אים פּירגעשטעלט זיינע ווייבער און אַלע זיינע קינדער.

פּרעגט עשו: „נו, און די מחנות שאָף, וואָס איך האָב באַגעגנט, זיי זענען אויך

דיינע?“

זאָגט אים יעקב, אַז יענע שאַף גיט ער אים אַ מתנה, און ער בעט אים, אַז ער זאָל די מתנה אָננעמען. נאָר עשו מאַכט זיך ווי ער וואָלט נישט וועלן קיין מתנות, און ער כאַפט יעקבן נאָכאַמאָל אַרום, קושט אים און זאָגט: „יש לי רב אחי—וואָס דאַרף איך די מתנות? איך בין גליקלעך, וואָס מיין ברודער איז אַ רב.“

שמייכלט יעקב און בעט ווידער, אַז ער זאָל די מתנות אָננעמען. ער זאָגט: „כי חנני אלקים וכי יש לי כל—יא, דער אייבערשטער האָט מיך באַגנאָדיקט און האָט מיר אויך געגעבן אַ קול. אַזוי, אַז איך בין נישט נאָר אַ רב, נאָר אויך אַ חזן.“

ב א מ ע ר ק ו ג : די אמתע טייטש איז: „יש לי רב, אחי—איך האָב גענוג, מיין ברודער.“ ענטפערט אים יעקב, אַז ער שיקט אים די מתנות „כי חנני אלקים—ווייל גאָט האָט מיך באַגנאָדיקט, וכי יש לי כל—און ווייל איך האָב פֿון אַלץ.“

אַ קלוגער חזן

אַ חזן איז אַמאָל געקומען צו גיין צו אַן אסיפה פֿון זיינע באַלעבאָטים און האָט זיך גענומען קלאָגן. וואָס איז? ס'איז אים שלעכט, ער האָט נישט קיין ברויט פֿאַר ווייב און קינדער. דאָס יונגוואַרג, האָט ער געטענהט, צעפאַרט זיך איבער דער וועלט, קיין חתונות אין שטעטל זענען נישטאָ, און במילאָ אויך נישט קיין בריתן, וואָס פֿון דעם האָט ער געהאַט אַ שטיקל עקסטראַ הכנסה, וואָס־זשע וויל ער, דער חזן? ער בעט בכּוּן די באַלעבאָטים צו זען, אַז זיי זאָלן עפעס טון פֿאַר אים. די באַלעבאָטים זעען, אַז דער חזן איז גערעכט. ס'אַ רחמנות, נעבעך. האָבן זיי גענומען טראַכטן וואָס מע טוט. אַזוי האָט מען געטראַכט און גערעדט, און צום סוף האָט מען באַשלאָסן, אַז דער חזן זאָל אַרייננעמען הייוון צום פֿאַרקויפֿן. אַז דער חזן דערהערט אַזאָ זאָך, וויל ער נישט. וואָס הייסט, ער וועט טון אַזאָ זאָך? דאָס איז דאָך דעם רבס פרנסה. ער וועט נישט גיין אָף יענעמס שטיקל ברויט.

נאָר די באַלעבאָטים איז דאָס נישט איינגעפאַלן. זיי האָבן פֿון דעם נישט געטראַכט און זיי האָט דאָס נישט געאַרט. זיי האָבן גענומען צורעדן דעם חזן צו פֿאַרקויפֿן הייוון די באַלעבאָסטעס אין שטעטל. „איר קענט דאָך אונזער רב, זאָגן זיי צום חזן, „ער מישט זיך נישט אין פרנסה זאָכן. אים וועט נישט אַרן, און ער וועט נישט מקפיד זיין אָף אַזעלכע זאָכן.“

„יא,“ זאָגט דער חזן, „דער רב אַליין וועט טאַקע אפּשר גאַרנישט ניט זאָגן, נאָר די רביצין, וואָס וועט זי זאָגן? זי, מיינט איר, וועט שווייגן? דאָס איז דאָך איר שטיקל ברויט, און אין שטוב איז זי די באַלעבאָסטע.“

נאָר דבר אל עצים ואל אבנים, רעד צו האַלץ! זיינע רייד שלאָגן זיך אָן אין שטיין, די באַלעבאָטים אַרט דאָס נישט. אַז דער חזן זעט אַזאָ זאָך, וואָס פֿאַר אַ פֿאַרהאַרטעוועטע מענטשן די באַלעבאָטים זענען, אַז אַפילו אַפֿן אייגענעם רב האָבן זיי נישט קיין רחמנות, זאָגט ער צו זיי: „איר הערט, באַלעבאָטים, איך וויל אייך דערציילן אַ מעשה: אַ רייכער ישׁובניק האָט זיך אַמאָל אָן ערב־פּסח פֿאַרשפעטיקט צו קומען אין שטעטל אַריין, צו פֿאַרקויפֿן דעם חמץ. לויפט ער אַריבער צום רב: „געוואָלד, רבי, אַזאָ און אַזאָ מעשה. איך האָב פֿאַרשפעטיקט. וואָס טוט מען איצט?“

זאָגט דער רב, אַז ער זאָל גלייך אַהיימפֿאַרן, און ווי נאָר ער וועט קומען,

זאל ער עפענען אלע טויערן פון זיינע שייערן און שפייכלערס, און אויסרופן—
הפקר! אלץ, וואָס דאָרט איז דאָ, איז הפקר פאר אלעמען.
דער ישובניק איז פאַרציטערט געוואָרן; „סטייטש, רבי, וואָס הייסט הפקר?
אַזוי פיל האָב-און-גוטס?!

„אַזוי איז דער דין,“ זאָגט דער רב, „פאַרפאַלן!“

דער ישובניק איז גלייך אַהיימגעפאַרן. אַ דערשלאָגענער, אַ פאַרוואַרטער
דערציילט ער זיין ווייב די מעשה אַזוי און אַזוי. זיין ווייב, אַ קלוגע יידינע, נעמט
זי אים טרייסטן; „דאָגה נישט, מיין מאַן. דו טו ווי דער רב האָט געהייסן. דו ביסט
דאָך אַ ייד, דאַרפסטו אַפהיטן דעם דין. נאָר פאַרן הפקר זאָרג נישט. נעם, לאָז
אַפּ די צויג פון דער קייט און זאל זי פריי אַרומלויפן איבערן הויף. און לאַמיר
זען ווער סע וועט וואַגן צוצוקומען נאָנט צו די שפייכלערס!“
און דער חזן ענדיקט: „איר פאַרשטייט שוין פאַרוואָס איך קען נישט אַרייַן-
נעמען קיין הייוון צום פאַרקויפן?! אַף דעם איז די רביצין די באַלעבאַסטע.“

דער בעל-אכסניא איז נעבעך אַריינגעפאַלן

אין אַ שטעטל איז געקומען צו פאַרן אַ חזן. איז ער אַוועק צו די גבאים פון
דער קהילה און האָט זיך ביי זיי אַיינגעבעטן, מ'זאל אים לאָזן דאווענען אַ שבת.
האָט מען אים געלאָזט.

מוצא־ישבת אַף דער נאַכט זענען עטלעכע גבאים אַרומגעגאַנגען אין שטעטל,
צונויפצונעמען ביי די באַלעבאַטים אַביסל געלט פאַרן חזן. נאָר דער עולם האָט
נישט געגעבן. צו וועמען זיי קומען אַריין, קריגן זיי דעמזעלבן ענטפער: „פאַר אַזאַ
דאווענען איז ער גאָרנישט ניט ווערט.“ און מ'האָט טאַקע נישט געגעבן.
זונטאָג אין דער פרי נעמט דער חזן זיך פאַקן אין וועג אַריין. גייט צו אים
צו דער בעל-אכסניא און הייסט זיך באַצאָלן, וואָס אים קומט פאַר האַלטן אים
איבער שבת. זאָגט דער חזן, אַז ער האָט נישט מיט וואָס צו באַצאָלן.

„איר ווייסט דאָך, באַלעבאַס לעבן, אַז איך האָב ביי אייך אין שטעטל גאָר-
נישט ניט געמאַכט. טאָ פון וואַנען זאל איך אייך נעמען צו באַצאָלן?“

זאָגט דער בעל-אכסניא, אַז דאָס איז נישט זיין דאָגה. „איר האָט ביי מיר
געגעסן און איר זענט ביי מיר געשלאָפן, קומט מיר צו באַצאָלן.“

„ווייסט איר וואָס,“ זאָגט דער חזן, „איך וועל אייך אַפּזינגען פאַרן געלט.“

„אַז איך דאַרף נישט אַיער זינגען,“ ווערט שוין דער בעל-אכסניא שטרענג-
גער. „באַצאָלט מיר וואָס מיר קומט.“

אַז דער חזן זעט אַזאַ זאַך, פאַלט אים איין אַ פלאַן, און ער זאָגט: „באַלעבאַס
לעבן, איך האָב אַ פלאַן; איך מאַך מיט אייך אַפּ, אַז איך וועל אייך זינגען אַ
שטיקעלע, און אויב סע וועט אייך געפעלן, זענען מיר קוויט. נאָר אויב נישט,
וועל איך מוון באַצאָלן.“

טראַכט דער בעל-אכסניא: זאל ער זינגען, וועמען אַרט עס? איך וועל נאָך
דעם זאָגן, אַז סע געפעלט מיר נישט.

„גוט, זאל זיין ווי איר זאגט, זאגט ער דעם חזן, און ער גיט אים די האַנט.
 „נאָר געדענקט: אַן אָפּמאַך איז אַן אָפּמאַך: אייער זינגען דאָרף מיר געפעלן?“
 דער חזן וואָרט נישט און ער הייבט גלייך אָן צו זינגען. ער זינגט אַ שטיקל
 פֿון ה ל ל. נאָר אַז ער ענדיקט, זאָגט דער בעל־אכסניה, אַז סע געפעלט אים
 נישט. זאָגט דער חזן: „וועל איך אייך זינגען אַ קדושה־לע. מיין קדושה איז אַן
 אַנטיקן“ און ער צעזינגט זיך אָף אַ קול.
 אָפּגעזונגען, דרייט דער בעל־אכסניה מיטן קאָפּ.
 „ניין, נישט גוט. סע געפעלט מיר נישט.“
 בעט זיך ביי אים דער חזן, אַז ער זאל אים אויסהערן נאָך איין זאָך. און אויב
 דאָס וועט אים נישט געפעלן, וועט ער אים באַצאָלן.
 „מילא, זינגט, זאָגט דער בעל־אכסניה.
 און דער חזן נעמט ווידער זינגען. ער נעמט אונטערברומען אַ ימים־נוראים־
 דיקן ניגון, און ענדיקט מיט די ווערטער:
 „חזן, חזן, דו האָסט שוין צוויי מאל געזונגען, און דעם בעל־אכסניה איז נישט
 געפעלן. וועסטו דאָך מוזן באַצאָלן, וואָס אים קומט...“
 „אַט, אַט, אַט!“ דערפרייט זיך דער בעל־אכסניה. „דאָס געפעלט מיר! דאָס
 הייסט געזונגען!“
 „אַזוי,“ שרייט אויס דער חזן, „דאָס געפעלט אייך?! אויב אַזוי, האָט מיר אַ
 גוטן תּמיד. אַן אָפּמאַך איז אַן אָפּמאַך. אַ גוטן טאָג אייך!“ און ער האָט געכאַפט זיין
 פעקל און זיך געלאָזט אין וועג אַריין.

דער בלינדער חזן

אין אַ שטעטל איז געווען אַ חזן, גאָר פֿון די געהויבענע חזנים. ער האָט גע־
 האָט אַ קול־נגינה, און איז געווען אַ גוטער דאָווענער. הכלל, ער האָט געקענט זיין
 אַ חזן אין דער גרעסטער שטאָט און אין דער שענסטער שול. נאָר ער איז, נישט
 פֿאַר אונז געדאַכט, נעבעך געווען געשטראָפט מיט בלינדקייט. ער האָט נישט
 געקענט זען. און צו דערצו האָט אים דאָס שטעטל געצאָלט זייער ווייניק. קוים אָף
 אַ שטיקל ברויט. האָט ער זיך נעבעך זייער געפלאָגט.
 נאָך שענער, די באַלעבאָטים, וואָס פלעגן שנדרן אַ פֿאַר גראַשן פֿאַרן חזן,
 פלעגן דאָס אים נישט אָפּגעבן. ווען דער חזן וואָלט זיי געקענט זען, וואָלטן זיי
 זיך אפשר געשעמט אים צו קוקן גלייך אין די אויגן אַריין, און וואָלטן אים באַצאָלט.
 נאָר אַזוי ווי דער חזן זעט נישט די וועלט פֿאַר די אויגן, מאַכט מען זיך נישט
 וויסנדיק. הכלל, דער חזן וואָלט שוין לאַנג פֿאַרלאָזט דאָס שטעטל. נאָר וואוהין
 זאל גיין אַ בלינדער מענטש? זיצט ער און פינסטערט אין שטעטל.
 מאַכט זיך אַמאָל אַ שבת און אַ באַלעבאָס פֿראַוועט אַ בר־מצווה אין שול. דער
 חזן האָט לכּבוד דער געלעגנהייט געגעבן אַ דאָווענען, אַז אַלע האָבן זיך געלעקט
 די פינגער. נאָכן דאָווענען האָט דער בעל־שמחה פֿאַרבעטן די באַלעבאָטים צו־
 זאַמען מיט דעם חזן צו זיך אַהיים אָף קידוש.
 אַז מ'האָט קידוש געמאַכט און מ'האָט צוגעביסן, האָט זיך דער עולם דערפילט

יוס-טובדיק. בעט דער בעל-שמחה דעם חזן, און ער זאל עפעס דערלאנגען; „חזן, זינגט אונז עפעס!“

דער חזן לאזט זיך נישט לאנג בעטן, און צעלאזט זיך אף זיין קול. ער האט אפגעזונגען א „יראו עינינו“ (זאלן זען אונזערע אויגן) מיט אזא הארציג-קייט ווי ס'איז טאקע אים געווען אפן הארצן. ביי די באלעבאטים זענען ממש גע-שטאנען טרערן אין די אויגן. רופט זיך אן דער בעל-שמחה: „אי, חזן, חזן, ווי גליקלעך מיר אלע וואלטן געווען, ווען איר וואלט אונז געקענט זען.“

דא האט דער חזן דערפילט, און ס'איז א גוטע געלעגנהייט זיי אריינצוואגן. ענטפערט ער און זאגט: „סע קען זייער זיין, און ווען איך וואלט אייך געקענט זען, וואלט איר מיך נישט געקענט זען.“

ס'איז ווערט געווען דאס געלט

אין דער סקווירער קלויז אין טאלנע האט זיך געפירט, און מ'האט אף די ימים-נוראים צוגענומען א בעל-תפילה, צו דאווענען מוסף. געוויינלעך האט מען אים געגעבן דערפאר דרייסיק רובל, העכסטנס פערציק רובל. מער האט די קלויז נישט געקענט צאלן.

מאכט זיך, און עטלעכע וואכן פאר ראש-השנה קומט אראפ א חזן אין שטאט און גיט א שבת, און דער עולם האט זיך פון זיין דאווענען געלעקט די פינגער ממש. מוצאי-שבת, נאך הבלדה, נעמט מען מיט דעם חזן רעדן וועגן דאווענען ימים-נוראים. הייסט ער זיך געבן נישט ווינציקער ווי א הונדערטער.

„איר וועט דערפאר האבן אן עונג יום-טוב, און סע וועט ווערט זיין פאר איר לעכן מער פון הונדערט רובל.“ האט ער פארזיכערט דעם עולם.

נאך וואו זאל מען נעמען אזא פארמעגן? האט מען זיך געדונגען און געדונגען, ביי ער איז מרוצה געווארן צו נעמען פינף און זיבעציק רובל.

הכלל, פינף און זיבעציק רובל איז טאקע נישט קיין הונדערט, נאך פון וואנעט זאל מען נעמען נאך פינף-און-דרייסיק רובל, און מער פון פערציק קען קהל נישט געבן? איז געבליבן, און מע זאל רופן אן אסיפה, און איטלעכער זאל ביישטייערן, צוזאמענצושלאגן די נייטיקע סומע. סע וועט ווערט זיין די מי, האט איינער דעם אנדערן צוגעגעבן חשק, ווארן א חזן מיט אזא קול האט די קלויז נאך נישט געהאט אף די הייליקע טעג.

און ס'איז געקומען צו דער אסיפה, האט דער גביר מנדב געווען דריי רובל, עטלעכע שיינע יידן האבן געגעבן צו רובל, און די אנדערע פון עולם האבן צוגע-טראגן צו האלבע רובלס און צו פערטעלעך. אזוי האט מען קוים מיט צרות צוזאמענגעקלאפט דאס נייטיקע געלט, און דער עולם איז אוועק אהיים צופרידן. ס'האט נישט גענומען לאנג, און מ'האט דערלעבט ראש השנה. און ס'איז געקומען דעם ערשטן טאג צו מוסף, האט זיך דער עולם אין קלויז געפילט דערהויבן, א קלייניקייט—אזא חזן! אט וועט ער נעמען זאגן „הנני העני ממעש“, וועט מען דער-פילן וואס סע מיינט צו שטיין פארן באשעפער, און סע וועט זיין וואס צו געדענקען. דער חזן שטעלט זיך אנדער פארן עמוד, וויל אנהייבן צו זאגן, נאך זיין קול

פארהאקט זיך, אז ער קען קיין ווארט נישט ארויסברענגען. וואס איז? אן אומגליק האט געטראפן. ער האט זיך ערב יום־טוב צוגעקילט, און איצט איז ער הייזעריק ווי די וואנט.

דער עולם איז געשטאנען פארגליווערט. אף אזא זאך האט זיך קיינער נישט געריכט. נאָר דעם אפיקורוס, דעם לץ, אים האט דאָס אַ קיצל געטון; אָן עונג יום־טוב האט זיך דעם עולם פארוואלט! ווען נישט דער יום־הדין, וואלט די קלויז שוין געגאנגען אף רעדלעך. נאָר פלוצים האט דער חזן אויסגעבראָכן אין אַ געוויין. ער האט געוויינט פון ווייטיק, וואָס ער איז אין מיטן דערינען געוואָרן הייזעריק, און האט מיט אַ געבראָכן קול געזאָגט „הנני העני“.

ער האט געזאָגט מיט אַזאָ געוויין, אָז דער גאַנצער עולם איז צעגאַנגען אין טרערן. אפילו דעם אפיקורוס האט עס צענומען. דער חזן האט נאָך דעם געזאָגט די שמונה־עשרה. ער האט געזאָגט מיט אַ הייזעריק קול, נאָר דעם עולם האט דאָס שוין נישט געאַרט.

מ'האט שפעטער גערעדט, אָז זיין געוויין אליין איז ווערט געווען דאָס געלט.

ער איז נעבעך אין אַ שלעכטער חברותא

דער אדעסער חזן, ר' ניסן בלומענטאל, איז געווען אַן אלטמאָדישער ייד און ער האט נישט געהאַלטן פון די נייע שול־מנהגים. ער האט בשום אופן נישט גע־קענט פאָרטראָגן דעם לאַנגן, שוואַרצן כאַלאַט מיט דעם הויכן קאַנטיקן קאַפעל, וואָס די היינטיקע חזנים טוען זיך אָן ביים דאַווענען.

נאָר מער פון אַלץ האט ר' ניסן פיינט געהאַט דעם טיטל, וואָס מען האט אים געגעבן: „אויבערקאנטאָר“. ער איז באַשטאַנען, אָז מע זאָל אים רופן איינפאַך „הער בלומענטאל“, אָדער פּראָסט פשוט—„ר' ניסן“.

איינמאָל טרעפט ער זיך מיט מענדעלע מוכר ספרים. באַגריסט אים דער זיידע מיט דעם טיטל „הער אויבערקאנטאָר“.

פאָרדריסט עס דעם חזן און ער זאָגט: „איר אויך, ר' שלום יעקב?“

שמייכלט מענדעלע און זאָגט: „שעמט איר אייך, חלילה, מיט אייער חזנות.

ר' ניסן?“

„חס ושלום“, זאָגט דער חזן. „נאָר איך וועל אייך דערציילן אַ מעשה, וועט איר פאָרשטיין: אין אָדעס איז אַמאָל געווען אַ באַקאַנטער גנב, נאָטקע גנב, האט מען אים גערופן. נאָטקע האט געהאַט אַ שם פאַר אַן אמתן פאַכמאַן. ער איז געווען אַ קינסטלער אין זיין מלאכה. דערדאָזיקער נאָטקע האט אַפּגעטון די גרעס־טע גנבות. ער האט דערביי אַרויסגעוויזן אַזעלכע קונציקע שפיצלעך, אָז מענטשן האָבן אים פשוט באַוואונדערט. נאָר מיטאַמאָל האט זיך נאָטקע גנב אָנגעהויבן קלאָגן. ס'איז אים עפעס נישט איינגעגאַנגען זיין גאַנצע „קונסט“. פאַר גאַענטע מענטשן האט ער זיך אַראַפּגערעדט פון האַרץ און געטענהט: וואָס טויג מיר מיין גאַנצער טאַלאַנט, אָז איך שטיי איין אין אַ שלעכטער חברותא! אַ ליאָדע קעשעניק, וואָס גנבעט דריי גראַשן, רופט זיך דאָך היינט גנב!“

דער יונגערמאן און דער חזן

א יונגער בחור האָט זיך אַמאָל אַרומגעקוקט, אַז אין דער היים האָט ער נישט וואָס צו טון און אַז ס'איז אַן עבירה צו פטרן די יאָרן אין דעם קליינעם שטעטל. האָט ער זיך איין שיינעם טאַג אויפגעהויבן און זיך אַוועקגעלאָזט אין דער גרוי-סער שטאָט אַרײַן. ער האָט געהאַפּט, אַז אין דער גרויסער שטאָט וועט ער זיכער דערשלאָגן זיך צו עפעס.

אַפֿן וועג איז אים אויסגעקומען איבערצונעכטיקן אין אַן אַכסנייה. פאַרן לייגן זיך שטייט ער זיך ביים פענסטער און זינגט זיך אונטער ימים-נוראיםדיקע שטיק-לעד. פּלוצים עפנט זיך די טיר און סע קומט אַרײַן אַ ייד מיט אַ שײַן בערדל, שטרעקט אויס די האַנט צום יונגמאַן און זאָגט צו אים: „שלום עליכם. ווער איז אַ יונגערמאַן?“

דער בחור גיט אים שלום און קוקט אים אָן. דער ייד וואָרט נישט אָף קיין ענטפער און רעדט ווייטער: „איך זע, אַז איר האָט אַ פיינע כלי. איר זענט אַוודאי אַ חזן?!“

דער בחור ווייסט נישט וואוהין דער ייד צילט און ענטפערט: „אַנטקעגן וואָס פּרעגט איר, ר' ייד?“

נאָר דער ייד רעדט ווייטער: „איר זענט געקומען דאַווענען דאָ דעם שבת?!“ „אַוודאי וועל איך דאַווענען,“ ענטפערט דער בחור. „נאָר צו וואָס דאַרפט איר דאָס וויסן?“

„פאַרשטייט איר מיך,“ זאָגט דער ייד, „איך בין אויך אַ חזן, און איך בין אויך געקומען אַהער דאַווענען דאָ דעם שבת. נו, איר ווייסט דאָך, דאָס שטעטל איז אַ קליינס, און אַז צוויי חזנים וועלן דאָ דאַווענען אין איין שבת, וועט עס נישט אַרײַב-ברענגען גענוג, נישט פאַר אייך און נישט פאַר מיר. נאָט אייך עטלעכע רובל און פאַרט בעסער אין דעם אַנדערן שטעטל, דאָ נישט ווייט, און דאַונט אייך דאַרטן.“ דער בחור שמייכלט אין זיך, נעמט צו די עטלעכע רובל, און אַפֿן אַנדערן מאָרגן איז ער אַוועק ווייטער אַפֿן וועג צו דער גרויסער שטאָט.

אַ ישיבה-בחורשער פּילפּול

פיר ישיבה-בחורים זענען אַמאָל געגאַנגען אין גאַס, מיט די גמרות אונטערן אַרעם, און האָבן געשמועסט. ווי זיי גייען אַזוי, זעען זיי צוויי קוימענקערערס מיט די דראַטענע בעזימלעך און אייזערנע געוויכטן אָף די אַקסלען. ביי איינעם פון זיי איז דאָס פנים געווען ריין, און ביים אַנדערן איז דאָס פנים געווען איינגעשמירט מיט סאַזשע.

אַז מ'איז איינע די אַנדערע פאַרבייגעגאַנגען, איז צווישן די ישיבה-בחורים געוואָרן אַ גערייד וועגן די קוימענקערערס. ס'האַט זיך געשטעלט אַ פּראָגע; וועלן די קוימענקערערס זיך וואָשן זייער פנים, צי וועלן זיי זיך נישט וואָשן? וואָס דאַרף מען וועגן דעם פאַרלירן רייד? זאָגט איינער פון זיי. „די זאַך איז זייער פשוט: דער מיטן אויסגעשמירטן פנים—וועט זיך וואָשן, און דער מיטן ריינעם פנים—וועט זיך נישט וואָשן.“

זאגט דער צווייטער: „ניין, ס'איז נישט אזוי פשוט ווי סע רעדט זיך. איך מיינ, אז ווען דער מיטן ריינעם פנים וועט זען ביי דעם אנדערן דאס אויסגעשמירטע פנים, וועט ער מיינען, אז ער אליין איז אויך אויסגעשמירט, וועט ער זיך וואשן. און דער מיטן אויסגעשמירטן פנים, אז ער וועט זען ביי דעם אנדערן דאס ריינע פנים, וועט ער זיין זיכער, אז זיין פנים איז אויך ריין, וועט ער זיך נישט וואשן. וועט אויסקומען, אז דער מיטן ריינעם פנים וועט זיך וואשן, און דער מיטן אויסגעשמירטן פנים וועט זיך נישט וואשן און בלייבן אויסגעשמירט ווי געווען.“

„ניין, חברים,“ זאגט דער דריטער, „איר האט ביידע א טעות. די זאך איז אזוי: אז דער מיטן ריינעם פנים וועט זען דעם אנדערן, דעם אויסגעשמירטן, וועט ער מיינען, אז ער איז אויך אויסגעשמירט, וועט ער זיך וואשן, און זאגן דעם אנדערן, פארוואס וואססטו דיך נישט? וועט יענער זאגן: איך בין ריין, וועט דער ערשטער אים צופירן צו א שפיגל און אים ווייזן, אז ער איז אויסגעשמירט. וועט יענער זיך אויך וואשן. אף אזא אופן וועלן זיי זיך ביידע וואשן.“

„איר זענט אלע דריי אומגערעכט,“ זאגט דער פערטער, „איך רעכן, אז ווען דער מיטן אויסגעשמירטן פנים וועט זען ביי דעם אנדערן דאס ריינע פנים, וועט ער מיינען, אז זיין פנים איז אויך ריין, וועט ער זיך דעריבער נישט וואשן. און דער אנדערער, דער מיטן ריינעם פנים, אז ער וועט זען, אז ביי זיין פריינד איז דאס פנים אויסגעשמירט, וועט ער מיינען, אז זיין אייגן פנים איז אויכעט אויסגעשמירט. נאר אזוי ווי ער וועט זען, אז זיין פריינד וואשט זיך נישט, וועט ביי אים זיין רעכט אויכעט נישט צו וואשן זיך, און צו בלייבן אויסגעשמירט. אף אזא אופן וועלן ביידע קוימענקערס בלייבן אומגעוואשן.“

דער פרוזשינער ישיבה-בחור און די מעשה מיט דעם י"ד, דעם יורה

אין דער וואלאזשינער ישיבה איז געווען א בחור, וואס מ'האט גערופן „דער פרוזשינער,“ אף דעם נאמען פון דעם שטעטל, פון וואנען ער איז געקומען. דער דאזיקער ישיבה-בחור האט געהאט אף זיך א גוטן קאפ און א געשליפענע צונג. אף אלץ האט ער געקענט זאגן און דרשענען.

איינמאל גייט צו אים צו איינער פון די ישיבה-לייט און זאגט צו אים: „פרו-זשינער, אויב דו ביסט יא אזא זאגער, לאמיר הערן, מאך איבער מיר א הספד.“

איר הערט אן איינפאל פון א ישיבה-בחור.

דער פרוזשינער קוקט אים אן און זאגט: „צי דיך אויס?“

דער בחור גיט נישט קיין צווייטן טראכט, לייגט זיך אנדער אף א טיש, ציט זיך אויס און ווארט צו הערן ווי אזוי דער פרוזשינער וועט אים מספיד זיין.

דער פרוזשינער שפרינגט ארויף אף א באנק און הייבט אן מיט אן ערנסט און טרויעריק קול: „וויי-געשריגן! עלנט און פאריתומט שטייען מיר דא ארום דעם נפטר. אזא נפטר! וויי, צו וועמען זענען מיר געגליכן? מיר זענען איצט ווי דער י"ד, דער יורה אין דער משפחה.“

און דער פרוזשינער צעלאזט זיך באלד מיט א קלאגעדיקן ניגון: „ס'איז געווען אמאל א י"ד, אן עושר. א גביר אדיר. האט געטראפן מיט דעם גביר אן אומגליק.

זיינע געשעפטן האָבן אָנגעהויבן גיין באַרג־אַראָפּ, און ער איז, נישט פאַר קיין גוטן ייד געדאַכט, געוואָרן אַ יורד. ער איז געגאַנגען וואָס אַמאָל נידעריקער און נידע־ריקער, ביז ס'האַט גענומען פעלן אין שטוב אָף חיונה. ביטער. וואָס טוט מען? נעמט דער ייד די גילדענע כלים פון שטוב און טראַגט זיי צו פאַרקויפן, צו קענען דערנערן ווייב און קינדער.

„ס'איז אַריבער אַ שטיקל צייט, און ס'האַט ווידער אָנגעהויבן פעלן דאָס שטיקל ברויט אין שטוב. נעמט דער ייד די זילבערנע כלים און פאַרקויפט זיי. דערנאָך איז ווידער אַריבער אַ שטיקל צייט, און ער האָט צוזאַמענגענומען די מע־שענע כלים און די קופערנע כלים און זיי פאַרקויפט.

„שפעטער האָט ער אויך פאַרקויפט דאָס בעטגעוואַנט און די אַנדערע זאַכן פון שטוב. און אַז אַלץ האָט זיך אויסגעלאָזט, און דער הונגער האָט געשריגן פון אַלע ווינקלעך אין שטוב, האָט דער ייד צונויפגעזוכט די שמאַטעס אָפן בוידעם, האָט זיי פאַרפאַקט און זיי געוואַלט טראַגן צו פאַרקויפן.

„מיטאַמאָל בלייבט ער שטיין, דער ייד, דער יורד. קוקט אָף דעם פעקל שמאַטעס, קוקט און צעוויינט זיך מיט אַ ביטער געוויין. פּרעגט מען אים: „ר' ייד, וואָס וויינט איר? איר האָט פאַרקויפט די גילדענע כלים, וואָס פאַר אַ טייערע כלים!—האַט איר נישט געוויינט. אַז איר האָט נאָכדעם פאַרקויפט די זילבערנע כלים, וואָס פאַר אַ שיינע כלים!—האַט איר אויך נישט געוויינט. שפעטער, אַז איר האָט פאַרקויפט די אַנדערע טייערע זאַכן פון שטוב—האַט איר אויך דעמאָלט נישט געוויינט. און איצט, אַז איר פאַרקויפט די שמאַטעס, וואָס האָבן זיך געוואַלגערט ערגעץ אָפן בוידעם, וויינט איר מיט אַזאַ ביטער געוויין.“

און דער פּרוזשינער לאָזט אויס מיט אַ קלאַגעדיקן ניגון: „רבּותי, וויי־גע־שריגן! מיר זענען אין דער זעלבער בחינה; עס זענען געשטאַרבן אַזעלכע גאונ־תורה, וואָס זענען געווען די קרוין פון אונזער פּאַלק, האָבן מיר נישט געוויינט. ס'איז נפטר געוואָרן דער מאַהליווער, און מיר האָבן קיין טרער נישט פאַרגאַסן. ס'איז אַוועק פון אונז דער וואַלאַזשינער, און מיר האָבן אויך דעמאָלט נישט גע־וויינט. עס זענען געשטאַרבן גרויסע רבנים, למדנים, און מיר האָבן נישט געקלאַגט נאָך זיי. און איצט, ווייגעשריגן, זענען מיר שוין אַזעלכע יורדים, רחמנא ליצלן, אַז מיר באַגלייטן אַזאַ שמאַטע צו דער אייביקער רו, קלאַגן מיר און פאַרגיסן בעכּן טרערן.“

זייער איינציקער חסרון

געווען צייטן, ווען אין דער וואַלאַזשינער ישיבה האָבן געלערנט בחורים פון דער גאַנצער וועלט. פון אומעטום האָבן זיך געצויגן אַהין יונגעלייט, וואָס האָבן געדאַרשט נאָך תורה. אַפילו פון קאַווקאַז, וואָס דאַרטן איז קיין גרויס יראַת־שמים נישט געווען, זענען געקומען בחורים קיין וואַלאַזשין אין דער ישיבה אַריין.

ר' חיים, וואָס איז דעמאָלט געווען ראש־ישיבה, איז נישט נאָר געווען גרויס אין תורה, נאָר איז אויך געווען אַ גרויסער בעל־מידות. ער האָט די ישיבה־לייט ליב געהאַט ווי אייגענע קינדער, און האָט זיי שטאַרק מקרב געווען. ר' חיים האָט

געהאט אף זיי אַ גרויסע השפעה, און זיי זענען געווען אמתע יראי־שמים. נאָר אָף די קאָווקאָזער בחורים האָט מען אַביסל געמורמלט. וואָס איז די אַוונטן זעט מען זיי רעדן מיט מיידלעך. אַז דאָס איז אַנגעקומען צו ר' חיימען, גיט ער איינמאַל אַ פּרעג די קנאים: „נו, און ווי אַזוי פירן זיך די אַנדערע שטאַטישע בחורים אין וואַלאַזשין און אין די אַרומיקע שטעטלעך?“

זאָגט מען אים, אַז אַלע יונגעלייט שפּאַצירן אַרום אין די אַוונטן מיט מיידלעך. „אויב אַזוי,“ זאָגט ר' חיים בנעימות, „זענען דאָך די קאָווקאָזער בחורים גלייך ווי די אַנדערע בחורים. זייער איינציקער חסרון איז דאָס, וואָס זיי לערנען אין דער ישיבה. אַזאָ חסרון דאַרף מען פאַרקוקן. איבעריקנס, נעם איך דעם חסרון אף מיר.“

אַמאָל האָט ער געלערנט, און איצט...

אַ ישיבה־בּחור אין אַ שטעטל אין דער אַלטער היים, אין רוסלאַנד, האָט זיך אַמאָל אויפּגעהויבן און איז אַוועק אין דער וועלט אַריין. ער האָט זיך געטראַכט: וואָס דאַרף ער וואַרטן? אַט נאָך אַ יאָר און נאָך אַ יאָר, און מע וועט אים נעמען, צו דינען ביי פּאַניען. גיי דין אים, אַז דאָ טאָר אַ ייד נישט וואוינען, און דאַרט טאָר אַ ייד נישט זיצן, און מיט דעם טאָר אַ ייד נישט האַנדלען! אומזיסט די מין!

דער ישיבה־בּחור איז אַוועק און האָט זיך דערשלאָגן קיין אַמעריקע. די ערשטע צייט האָט דער בּחור, חיימל האָט ער געהייסן, געבידעוועט אין דעם נייעם לאַנד, און איז פאַרשוואַרצט געוואָרן. ער האָט געפּעדלט און אַרומ־געשלעפּט די פּעק אָף די פּלייצעס.

אַז ס'איז אַריבער אַ צייט, און ער האָט אַפּגעשפּאַרט אַביסל געלט, האָט ער געעפּנט אַ קרעמל, און ס'איז אַוועק גוט. שפּעטער האָט ער געעפּנט אַ גרעסער געשעפּט, און חיימל האָט מצליח געווען און איז געוואָרן רייך. ער האָט חתונה געהאַט, געהאַט קינדער און געפירט אַ גרויס הויז.

אין יידישקייט האָט ער ביסלעכווייז פאַרגעסן, נישט קיין שבת און נישט קיין יום־טוב. טאָג ווי נאַכט פאַרנומען מיט געשעפּטן, פאַבריקן. די קינדער האָבן שוין אַפילו קיין יידיש נישט געקענט און זענען געוואַקסן ווי פּאַלנע גוים. פון איין זאך האָט מען ביי דעם געוועזענעם ישיבה־בּחור יאָ געהאַלטן, פון „שולחן ערוך“, מ'האַט געפּרעסן, און צו דערצו נאָך טריפות, אַז ס'איז גערונען איבערן מויל. אַזוי זענען אַריבער יאָרן.

איינמאַל האָט זיך דעמדאָזיקן געוועזענעם ישיבה־בּחור פאַרבענקט צו זען זיינע טאַטע־מאַמע. אַהיימפּאַרן צו זיי—האַט ער נישט געקענט. ווי לאָזט מען דאָס איבער די געשעפּטן? האָט ער געקויפט שיף־קאַרטן און געשיקט די עלטערן, אַז זיי זאָלן, למען השם, קומען צו פאַרן. ער האָט זיי אויך געשיקט גענוג געלט, אַז זיי זאָלן זיך אויסקליידן און האָבן אָף אַנדערע הוצאות.

אַז טאַטע־מאַמע האָבן געקריגן דאָס געלט מיט די שיף־קאַרטן—האָבן זיי זיך שטאַרק געפרייט. נאָר די מוטער האָט נישט געוואָלט פאַרן. זי האָט מורא, האָט זי געטענהט. זי איז אַן אַלטע שוואַכע יידינע, גיי לאָזן דיך איבער ימים! איז געבליבן אַז דער פּאַטער זאָל אַליין פאַרן.

געקומען קיין אמעריקע, האָט אים דער זון אָפּגעוואַרט און אים געבראַכט צו זיך אַהיים.

דער פּאָטער קוקט זיך אַרום, און סע ווערט אים ביטער אָפּן האַרץ. קיין סימן פון יידישקייט אין שטוב. היינט די טריפות מילכיקס מיט פליישיקס צוזאַמען. „וואָס איז דאָס, מיין קינד?“ פּרעגט ער דעם זון.

„טאַטע,“ זאָגט חיים, „דאָ איז נישט אַשמענע און נישט ווילנע, דאָ איז אַמע-ריקע!“ דער פּאָטער האָט זיך גלייך אַרויסגעזוכט אַן אַנדער פּלאַץ. און אַז ס'איז אַריבער אַ פּאַר וואַכן, האָט ער זיך אָפּגעזעגנט מיט זיין זון און איז צוריק אַהיים-געפאַרן.

געקומען אַהיים, פּרעגט אים זיין ווייב: „נו, וואָס הערט זיך? וואָס טוט חיימל?“ „וואָס זאָל איך דיר זאָגן, מיין ווייב?“ זאָגט דער פּאָטער אַ פּאַרביטערטער, „דאָ האָט ער געלערנט, און דאָרט חזיר'ט ער און חזיר'ט.“

ב א מ ע ר ק ו נ ג : דער ענטפער איז געבויט אַף דעם שפּיל פון די ווערטער „חזיר“ און „חזיר“.

דער ישיבה-בחור וויל בעסער, אַז מע זאָל בויען אַ קלויסטער, און נישט קיין שולן

אַ ישיבה-בחור פון אַ ווייטער שטאָט האָט חתונה געהאַט מיט אַן אַרענדאַרס אַ טאַכטער. אַ צייט נאָך דער חתונה, אַז ער איז אַראָפּ פון קעסט, האָט אים דער שווער געעפנט אַ קרעמל אין דאָרף און האָט אים אויסגעלערנט די קרעמערישע תורה, אַז ער זאָל קענען פאַרדינען אַן אייגן שטיקל ברויט פאַר ווייב און קינדער. איין שיינעם טאַג קריגט דאָס באַלעבעסל אַ בריוו פון זיין פּאָטער. ליבער זון, שרייבט דער פּאָטער, וואָס טוסטו גוטס? און וואָס הערט זיך מיט פּרנסה? ענטפערט אים דער זון: טאַטע, ס'איז, ברוך-השם, גוט. און איך האָף צו השם-יתברך, אַז סע וועט באַלד זיין נאָך בעסער—מע בויט אַ ניי קלויסטער אין דאָרף.

ס'איז אַריבער אַ צייט, פּרעגט אים דער פּאָטער ווידער אַן וואָס סע טוט זיך. באַקומט ער נאָך אַ בעסערן ענטפער: טאַטע, שרייבט אים דער זון, ס'איז אַלין, ברוך-השם, גוט און וואויל. און סע וועט באַלד זיין נאָך בעסער, מיטן אייבערשטנס הילף—מע בויט שוין נאָך אַ קלויסטער אין דאָרף.

דעם פּאָטער איז דאָס נישט קלאַר געווען. נאָר געלויבט דער אייבערשטער, אַבי ס'איז גוט און וואויל.

אַז ס'איז ווידער אַריבער אַ צייט, פּרעגט אים דער פּאָטער נאָכאַמאָל אַן וואָס ער טוט און וואָס סע הערט זיך מיט פּרנסה. קריגט ער פון זיין זון אַן ענטפער, אַז סע טויג נישט—מ'האַט אַנגעהויבן בויען אַ שול אין דאָרף.

דאָ האָט זיך שוין דער פּאָטער דערשראַקן: וואָס מיינט דאָס? צי וויל זיך דער זון, חלילה, שמדן? אַז מ'האַט געבויט אַ קלויסטער און נאָך אַ קלויסטער—איז גע-ווען גוט און וואויל. און איצט, אַז מע בויט אַ שול—טויג נישט? כאַפט דער פּאָטער אַ בעל-עגלה און פאַרט אַריבער צום זון אין דאָרף. געקומען—קוקט ער זיך אַרום און נעמט שמועסן מיט דעם זון: היתכן, וואָס מיינט, אַז ווען מ'האַט געבויט קלויס-

טערס—איז געווען גוט, און אז מע בויט א שול—טויג נישט? „טאטע, וואס פאר-שטייטו דא נישט?“ מאכט אים דער זון קלאַר. „די זאך איז זייער פשוט: אז מע בויט א קלויסטער אין דאָרף—קומען צו פרישע גוים, און זיי גיבן צו לייזן, נאָר אז מע בויט א שול—קומען צו יידן אין דאָרף, און זיי וועלן אויך עפענען קרעמלעך, און מיר קאליע מאַכן די פרנסה.“

א טייערער איינפאל

א יונגערמאן מיט אַלע מעלות האָט געקריגן סמיכה, און האָט גענומען זוכן א רבנות. דער יונגער רב איז געווען צו גאָט און צו לייט, אַ למדן, אַ מענטש מיט אַ שטעל. אַלע האָבן זיך ממש געשפיגלט אין אים. נאָר איין חסרון האָט ער גע-האַט: ער האָט נישט געקענט רעדן פאַר קיין עולם. ווי נאָר ס'איז געקומען צו האַלטן אַ דרשה, האָט זיך אָפגעטון פון אים דאָס לשון. ער איז געוואָרן מבולבל, די צונג האָט זיך אים פאַרהאַקט און—נישט פון אַרט. איינמאַל קומט ער צו לויפן צו זיינעם אַ חבר אַ פאַרצווייפלטער: „ברודער, גיב אַן עצה, ראַטעווע!“

וואָס איז? יידן פון אַ ווייטער געגנט זענען געקומען, און בעטן אים, אַז ער זאָל איבערנעמען דאָס רבנות ביי זיי אין שטעטל. זיי ווילן נאָר, אַז איידער ער ווערט ביי זיי רב, זאָל ער קומען, און דעם ערשטן שבת זאָל ער דאָרט האַלטן אַ דרשה אין גרויסן בית-מדרש. זאָל דער עולם זיך באַקענען מיט אים, און טאַקע זען ס'אַ כלי ער איז, און וועמען זיי נעמען אויף פאַר רב. נאָר ער ווייסט, אַז דער ערשטער שבת איז זיין חלף. צוליב דעם ערשטן שבת וועט ער נישט קריגן דאָס רבנות. „ישועלע, ראַטעווע!“ בעט זיך דער יונגער רב. „וואָס טוט מען מיט דעם ערשטן שבת?“

דער חבר קוקט אים אָן, באַרואיקט אים אַביסל און זאָגט: „וואו שטייט עס געשריבן, אַז דו מוזסט פאַרן אָפן ערשטן שבת? זאָג זיי, אַז דו וועסט קומען אָפן צווייטן שבת.“

דער יונגער רב הערט און צעשיינט זיך. אַ שטיין איז אים אַראָפּ פון האַרץ: „זע נאָר, זאָגט ער, דאָס איז מיר גאַרנישט ניט איינגעפאַלן!“

אסתר איז טאַקע געווען אַ גרינע, נאָר דער ישיבה-בחר איז שוין גאַר נישט געווען קיין גרינער

צוויי פרומע חסידישע בחורים האָבן זיך אַמאַל אין אַן אַונט צערעדט וועגן ווייבער און וועגן ליבע. ס'איז געווען אין די טעג פון פורים, און זיי האָבן אַזוי לאַנג גערעדט, ביז זיי זענען אַרויפגעקומען אָפּ אסתר המלכה, זאָגט איינער: „סע שטייט געשריבן, אַז „אסתר ירקקת היתה,“ אַז אסתר איז געווען אַ גרינע. נאָר מיר דאַכט זיך, אַז ס'איז אַ טעות. זי איז שוין גאַרנישט ניט געווען קיין גרינע. וואָרן איז דער מגילה ווערט געזאָגט, אַז אין אַונט איז זי געגאַנגען צום מלך, און אין דער פרי האָט זי זיך אומגעקערט צו דעם הויז פון די ווייבער.“

מיטאמאל כאפן זיך די צוויי בחורים, אז זיי זענען שוין צווייט פארקראכן, און אז זיי טראכטן מחשבות זרות, פון זאכן, וואָס אַ פרומער ייד טאָר גאָר נישט טראַכטן. וואָרן טראַכטן איז דאָך גלייך ווי טון, מחשבה כמעשה. אין דער פרי, ווי נאָר זיי האָבן זיך אויפגעהויבן פון געלעגער און זיך אַפֿ-געגאָסן נעגל-וואַסער, זענען זיי אַריין צום רבי און אים דערציילט פון זייערע זינ-דיקע מחשבות, און האָבן אים געבעטן, אַז ער זאָל זיי אַרויסגעבן אַ תשובה. פאַר-טראַכט זיך דער רבי, און נעמט זיי נאָכדעם מוסרן: „פאַר אַזאַ עבירה דאַרף מען זיך אַריינלייגן אַרבעס אין די שיד, און מע דאַרף אַזוי אַרומגיין מיט די אַרבעס אין די שיד דריי טעג.“

די בחורים האָבן גענומען אַף זיך די שטראָף און געטון ווי דער רבי האָט געהייסן. אַז די דריי טעג זענען אַריבער, רעדן די צוויי בחורים, און איינער פרעגט דעם אַנדערן ווי ער פילט זיך. זאָגט דער ערשטער, אַז ער איז אַף צרות, די פּיס זענען אים געשוואַלן. די אַרבעס האָבן אים אַנגעקוועטשט וואונדן. זאָגט דער אַנדערער: „מיינע פּיס זענען, ברוך-השם, געזונט. איך האָב טאַקע געטון ווי דער רבי האָט געהייסן. נאָר איך האָב די אַרבעט קודם אַפגעקאַכט.“

שווער אַרויסצוקריגן אַ שטיקל ברויט ביים גויאישן גאַט

צוויי חברים, אַרימע ישיבה-בחורים אין אַמאָליקן רוסלאַנד, וואָס זענען אַרומ-געגאַנגען אַפגעריסן, אַפגעשליסן און האָבן נישט געהאַט מיט וואָס אַ טאַג איבער-צוקומען, האָבן אַפט גערעדט צווישן זיך וועגן זייער ביטערער דאַליע און וואָס סע וועט זיין פון זיי דער תכלית.

איינמאָל זאָגט איינער פון זיי: „איך קען מער נישט אויסהאַלטן. איך וועל אַוועקפאַרן פון דאַנען און מיך שמדן. איך וועל פאַרן אין אַ גרויסער שטאַט אַריין און מיך צושלאָגן צו עפעס.“

ער האָט אַזוי לאַנג געטראַכט פון דעם, ביז ער האָט זיך איין שיינעם טאַג אויפגעהויבן און איז פאַרשוואונדן.

עס זענען אַריבער יאָרן. וואו דער בחור איז געווען—איז נישט וויכטיק. נאָר אַז ער איז צוריקגעקומען אין שטעטל אַריין—האַט אים קיינער נישט דערקענט. ער איז געווען אין גאַנצן אַן אַנדערער. אַ גלח איז ער געווען.

וואָס איז ער געקומען אין שטעטל אַריין? ער איז געקומען זוכן זיין אַמאָליקן חבר. ער האָט געוואַלט זען וואָס ער טוט און ווי סע גייט אים. אין דער אייגענער צייט האָט ער זיך געוואַלט ווייזן פאַר אים ווי ער האָט מצליח געווען. דער גלח האָט זיך אַזוי לאַנג נאָכגעפרעגט אַף זיין חבר, ביז ער האָט זיך דערפרעגט צו אים. ער האָט אים געפונען אין אַן אַרים שטיבל אין אַ פאַרוואַרפן געסל, מיט ווייב און קינדער אין נויט און אין אַרימקייט. אַ מלמד איז ער געווען.

די צוויי אַמאָליקע חברים האָבן זיך דערקענט. זיי האָבן גערעדט. און דער גלח האָט אים דערציילט ווי רייך ער איז און ווי גוט סע גייט אים. „דו זעסט!“ האָט ער זיך אויסגעפיינט פאַר זיין חבר, „איך האָב געלט און האָב כבוד, און מיר פעלט נישט קיין זאַך אין לעבן.“ דער מלמד האָט געשוויגן. וואָרן וואָס האָט ער אים געקענט ענטפערן אַף דעם?!

דער גלח האָט דאָרט איבערגענעכטיקט. אין דער פרי, אָז ער איז אויפגע-
שטאַנען, האָט ער איבערגעלאָזט דעם מלמד אָביסל געלט. האָט זיך אָפגעזעננט און
איז אַוועקגעפאַרן. אָז די מלמדקע האָט גענומען צוראַמען און פאַרבעטן די גע-
לעגערס, האָט זי געפונען אונטערן קישן, וואו דער גלח איז געשלאָפן, אַ גאַלדענעם
צלם מיטן יויזל. האָט זי זיך זייער דערשראָקן, און איר מאַן אויך. ווער ווייסט, צי
איז דער משומד, דער גלח, נישט געקומען, צו מאַכן אַ בילבול, אָז יידן האָבן ביי
אים געגנבעט זיין גאַט?!

זיי האָבן דעם צלם מיטן יויזל באַהאַלטן און געוואַרט, צו זען, וואָס סע וועט
זיין. אָז ס'איז אַריבער אַ צייט און דער גלח האָט זיך מער נישט געוויזן, און ס'איז
געווען שטיל און שאַ. האָט דער מלמד אַרויסגענומען דאָס יויזל, האָט אָפגעבראַכן
אַ גאַלדן פיסל, איז אַוועק צו אַ גאַלדשמיד און האָט עס פאַרקויפט פאַר אַ שיינער
מטבע.

ס'איז ווידער אַריבער אַ שטיקל צייט, האָט ער אָפגעבראַכן פון יויזל דאָס
צווייטע פיסל און האָט עס פאַרקויפט. שפעטער האָט ער אָפגעבראַכן אַ הענטל, און
דערנאָך דאָס צווייטע הענטל. אַזוי האָט ער ביסלעכווייז צעבראַכן דעם גאַנצן צלם
מיטן יויזל און האָט דאָס פאַרקויפט.

דער מלמד איז אויפגעריכט געוואָרן. ער האָט באַקליידט זיין ווייב און קינד-
דער, און קיין פרנסה אין שטוב האָט שוין נישט געפעלט. אַזוי זענען אַריבער יאָרן.
איין שיינעם טאָג—דער גלח שטעלט זיך אַריין.

דער מלמד און די מלמדקע האָבן זיך, נעבעך, זייער דערשראָקן. נאָר דער
גלח איז געווען פריינדלעך און האָט נישט געזאָגט קיין וואָרט וועגן דעם צלם מיטן
יויזל. ערשט פאַר זיין אַוועקפאַרן פרעגט ער דעם מלמד, וואָס ער האָט געטון מיט
דעם צלם, וואָס ער האָט געהאַט פאַרגעסן אונטערן קישן. דערציילט אים דער
מלמד די גאַנצע מעשה. ער פאַרלייקנט, חלילה, גאַרנישט ניט.

„נו, זאָגט דער גלח, „וועמעס גאַט איז אַ בעסערער, דיינער צי מיינער?“
„איך וועל דיר זאָגן דעם אמת,“ ענטפערט דער מלמד, „בעסער איז טאַקע
מיינער. ווייל ביז מע קריגט עפעס אַרויס פון דיין גאַט, דאַרף מען אים צעברעכן
הענט און פיס.“

פֿאַרוואָס ער דאַרף סמיכה

דער גאון ר' יוזעפל, דער באַרדיטשעווער רב, האָט אַמאָל באַדאַרפט צו פאַרן
אין אַ צווייטער שטאַט אַריין וועגן אַ וויכטיקן ענין. ער האָט זיך שטאַרק געאַיילט,
און האָט דעריבער באַשלאָסן צו פאַרן מיט דער באַן, און נישט מיט קיין בעל-עגלה
ווי ער איז געוויינלעך געפאַרן.

אַריינגעקומען אין וואַגאָן, זיך אַנידערגעזעצט, האָט ער זיך דערפילט אַליין,
מחמת ער האָט נישט געהאַט מיט וועמען צו רעדן תורה-זאָכן. נאָר ווי זאָגט די
וועלט: גאַט שיקט צו דעם שענקער זיין וויין, און דעם וועבער זיין לאַיזן. גלייך ביי
דער אַנדערער סטאַנציע קומט אַרויף אַ יונגערמאַן מיט אַ שייך בערדל און מיט
פּיאַות, און אין אַ רבנישן קאַפעליטש, און זעצט זיך אין דעמזעלבן וואַגאָן, וואו ר'
יוזעפל איז געזעסן.

ר' יוזעפל האָט זיך דערפרייט: איצט וועט ער האָבן מיט וועמען אַ יידיש וואָרט צו רעדן. און ער גייט טאַקע גלייך צו צום יונגמאַן און גיט אים שלום, און ווי געוויינלעך גיט ער אים אַ פרעג—פון וואָנען און וואוהיין? דערציילט אים דער יונגערמאַן, אַז ער פאַרט אין דער און דער שטאַט אַריין, איבערצונעמען דאָרט דאָס כסא-הרבנות. האָט זיך ר' יוזעפל נאָך מער דערפרייט: איז עס דאָך זיינער אַ מענטש! און ער פאַרפירט מיט אים אַ שמועס אין דברי-תורה. אין איין וועגס פרובירט ער אַ טאַפּ טון דעם וואָגן, צו זען וואָס פאַר אַ מין רב דאָס איז, און ער נעמט רעדן מיט אים וועגן דינים פון שולחן-ערוך. ער האָט אָנגעהויבן מיט דיני-נפשות און דיני-ממונות—וועגן קרימינאַל-געזעצן און ציוויל-געזעצן, וועגן געלט-זאַכן און וועגן מקח וממכר, וועגן קויפן און פאַרקויפן. נאָר ר' יוזעפל זעט, אַז דער יונגערמאַן דרייט זיך אָף אַלע זייטן און ווייסט נישט קיין וואָרט. טראַכט ר' יוזעפל: „מילא, נישט אַלע רבנים זענען באַהאַונט אין אַזעלכע שווערע ענינים.“ און ער נעמט מיט אים רעדן וועגן לייכטערע זאַכן, וועגן דינים, וואָס האָבן צו טון מיט מאַן און ווייב, וועגן גטן זיך און חתונה האָבן. דאָס זענען דינים, וואָס איטלעכער רב מוז וויסן, נאָר ער זעט, אַז דער יונגערמאַן ווייסט אויך וועגן דעם גאָר נישט. דער יונגערמאַן פאַרענטפערט זיך, אַז אַזעלכע ענינים קומען נישט פאַר יעדן טאַג. און אַז סע טרעפט אַזאַ זאַך, קוקט מען אַריין אין שולחן-ערוך צו זיין זיכער אין דין. זעט דאָך ר' יוזעפל מיט וועמען ער האָט דאָס דאָ צו טון, נעמט ער שוין רעדן וועגן נאָך לייכטערע זאַכן, וועגן הלכות טריפות, וועגן בשר בחלב, מילכיקס און פליישיקס. נאָר דער יונגערמאַן ווייסט נישט פון זיין לייב און לעבן, ווערט שוין ר' יוזעפל שטרענג, און זאָגט צו אים: „יונגערמאַן, ווי אַזוי נעמט איר איך אונטער צו זיין אַ רב, אַז איר קענט גאַרנישט ניט? איר זענט דאָך אַ פשוטער עם-הארץ.“

„אזוי!“ ענטפערט דער יונגערמאַן. „אַט וועל איך איך ווייזן, אַז איך האָב סמיכה פון אַ גרויסן רב.“ און ער נעמט אַרויס פון בוזעם-קעשענע אַ כתב און ווייזט אים: „נאַט, זעט.“

„וואָס טויג מיר דיין סמיכה,“ שרייט ר' יוזעפל, „אַז דו ביסט פאַרט אַן עם-הארץ?!“

„ע-ע,“ זאָגט דער יונגערמאַן, „ווען איך וואָלט געקענט לערנען, וואָלט איך דאָך נישט געדאַרפט קיין סמיכה!“

אַן עצה פֿון אַ גמרא-קעפל

צווישן די ישיבה-לייט זענען געווען צוויי חברים: דער טריפּאַלער און דער דאָלינגאווער. וואוילע בחורים מיט שאַרפע קעפלעך, און טאַקע אמתע חברים, גע-טרייע, אַלעמאַל האָט מען זיי געזען צוזאַמען. זיי האָבן געלערנט צוזאַמען, געהונ-גערט צוזאַמען, און אַז זיי האָבן עפעס געהאַט—האָט מען זיך צוזאַמען געטיילט ביזן לעצטן ביסן.

איין שיינעם טאַג קומט צו פאַרן אין דער ישיבה אַ גרויסער וואָלד-סוחר. וואָס איז? ער האָט אַ בת-יחידה, וויל ער אויסקלויבן פאַר איר אַ חתן, און ער זאָגט

דעם ראשישיבה, אז ער וועט געבן וויפיל נדן מע וויל, און צו דערצו—אייביקע קעסט. נעמט דער ראשישיבה און וויזט אים אן אף די צוויי בחורים. ער קען זיך אויסקלויבן וועלכן ער וויל. ביידע וואוילע. דער סוחר צעשמועסט זיך מיט די בחורים, און זיי געפעלן אים זייער שטארק. און אז סע קומט צום צוריקפארן, נעמט ער מיט מיט זיך אהיים דעם טריפאלער, ער זאל אַנקוקן די כלה.

מ'האט טאקע באלד נאך דעם געשריבן תנאים, און אין גיכן איז געווען די חתונה. דער טריפאלער איז אַריין אין אַ שמאַלץ-גרוב. דער שווער האָט אים אַריינגענומען אין די געשעפטן, און ער איז אויך געוואָרן אַ סוחר. אזוי זענען די צוויי חברים צעשיידט געוואָרן.

דער אַנדערער, דער דאָלינגאווער, האָט אין גיכן אויך חתונה געהאַט. נאָר ער האָט נישט געטראָפֿן אזוי אַיִצִי. אים איז נעבעך געגאַנגען מיט דער פּוטער אַראָפּ. אזוי איז אַריבער אַ צייט. נו, מילא. נעמט דער דאָלינגאווער טראַכטן, מע דאַרף זיך זען מיט דעם חבר. ס'האָט אים גענומען ציען צו אים. כ'ווייס, אפשר? איין שיינעם טאָג הייבט ער זיך אויף און פאַרט טאַקע אַריבער צו אים. ראשית וויל ער זיך זען מיט אים. ס'איז דאָך שוין אַזאַ צייט, אַז מ'האָט זיך נישט געזען. צווייטנס, וועט ער רעדן מיט אים. אפשר וועט עפעס אַרויסקומען פון דעם. אַז דער דאָלינגאווער קומט צו פאַרן צו זיין חבר, צו דעם טריפאלער, איז די שמחה געווען אין לשער. מ'האָט זיך געפרייט ווי אמתע פריינט. און מ'האָט געשמועסט און געשמועסט. מ'האָט זיך גאַרנישט ניט געקענט זעטיקן מיט דער באַגעגעניש. נו, פיין וואויל, אַמאָליקע חברים! צום סוף, אַז מ'האָט זיך שוין גוט אַנגעפרייט, איז מען צוגעקומען צום פּסוק. און דער דאָלינגאווער דערציילט דעם חבר פון זיין ביטער האַרץ. און ער וואָרט: דער חבר וועט אים אַוודאי בעטן, אַז ער זאל אַריין צו אים אין די געשעפטן. נאָר אַ טעות. דער טריפאלער זאָגט אים: ניין, אין זיינע געשעפטן מוז מען האָבן געניטע מענטשן, אַזעלכע וואָס קענען גוט די געהילץ-בראַזשע.

„חוף דעם איז די אַרבעט זייער אַ שווערע. ניין, זי איז נישט פאַר דיר, זאָגט ער אים. נו, זאל זיין, רעדט מען דערנאָך וועגן אַנדערע זאַכן. צום סוף נעמט דער דאָלינגאווער ווידער טאַפֿן דעם דופק. אפשר וועט אים זיין חבר לייצען געלט, וועט ער אַליין אָנהייבן אַ מסחר. ניין, זאָגט דער חבר, דאָס אויך נישט. דאָס גאַנצע געלט איז אַריינגעבראַקט אין די געשעפטן, און וויפיל סע קומט אַריין, איז ווינציק.

„מיר זענען כּסדר פאַרבאָדן אין חובות איבערן קאַפּ, און מיר מוזן אַליין לייצען נאָך און נאָך. נאָר אויב סע וועט זיך מאַכן פאַר אים עפעס אַ געשעפט, און אַז סע וועט נייטיק זיין, וועט ער ערב (אַרעו) זיין פאַר אים.“

אויך פיין. טאָ צו וואָס פאַר אַ געשעפט זאל ער זיך נעמען?—זאָגט דער חבר, ער האָט אַן עצה: „מיר האָבן דאָך אַמאָל געלערנט עפעס, געדענקסטו דאָך אַוודאי די גמרא: ר' ישמעאל האָט געהאַט דריי טויזנט פּערה. האָט ער זיי אַנגעלאָדן מיט מאַנדלען אין ארץ ישראל און געפירט קיין בבל, צו פאַרקויפֿן. ר' ישמעאל האָט נישט געוואוסט, אַז דאָרט אין בבל איז אַ זול אַף פּלאַקס, וואָס אין ארץ ישראל איז אַ מאַנגל אַף דעם. טאָ נעם דו, פאַר אַריבער קיין בבל און קויף איין פּלאַקס. אַז ר' ישמעאל וועט אַנקומען אַהין, וועסטו אים געבן אַ קלייניקייט, וועט ער דיר

אוועקפירן דיין פלאַקס קיין ארץ ישראל. און דאָרט וועסטו דיין פלאַקס פאַרקויפן פאַר גוט געלט, און דו וועסט ווערן אַן עושר.”

„נו, און געלט אָף צו קויפן פלאַקס?“ פּרעגט דער דאָליבאָווער. „אַז קיין געלט, חבר מיינער, קענסטו מיר נישט לייען, טאָ מיט וואָס וועל איך קויפן דעם פלאַקס?“ „נישט געדאָגהט,“ זאָגט דער חבר. „געלט קען מען אויך געפינען אין דער גמרא. דו געדענקסט דאָך דעם מאמר: ממון המוטל בספק—געלט, וואָס מע ווייסט נישט צו וועמען סע געהערט, דאָרף ליגן, ביז אליהו הנביא וועט קומען און פסקע־נען. דערמאָנסט דיך דאָך? גייט מען און מע לייט פון יענעם געלט און מע קויפט פלאַקס.“

„זייער פיין, חבר מיינער, האָב איך שוין געלט, און אַ געשעפט האָב איך שוין אויך. טאָ צו וואָס דאָרף איך דיין ערבות? אָף צו לייען דאָס ספק־געלט, וואָס ליגט ביז אליהו הנביא וועט קומען, בין איך אַזאַ בטוח ווי דו.“

„ניין, דו האָסט אַ טעות.“ זאָגט דער טריפּאָלער, „אַט לאָמיר זאָגן, אַז דו ביסט שוין אין בבל און דו האָסט שוין איינגעקויפט פלאַקס. און דאָ קומט אליהו, און מע דאָרף גלייך אָפּגעבן דאָס געלט. וואָס וועסטו טון דעמאָלט? האָ אַט דאָ קום איך מיט מיין ערבות. איך וועל דיר ערב זיין, אַז כל־זמן דו וועסט האַנדלען מיט פלאַקס, וועט אליהו נישט קומען. איצט, נעם, פאַר געזונטערהייט און קויף פלאַקס.“

מיט די שקצים קען מען גאַרנישט ניט זיכער זיין

אַ ישיבה־בחור האָט חתונה געהאַט מיט אַ קרעטשמערס אַ טאַכטער און איז געבליבן וואוינען אין דאָרף. איינמאָל קומט צו אים צו גאַסט זיינער אַ חבר פון די ישיבה־יאָרן. די צוויי חברים האָבן זיך זייער געפרייט איינער מיטן צווייטן, און מ'האַט גערעדט און געשמועסט. מ'האַט זיך גאַרנישט ניט געקענט גענוג זעטיקן. אַזוי האָבן זיי פאַרבראַכט ביז שפעט אין דער נאַכט.

אַפן אַנדערן טאָג זענען זיי אַרויסגעגאַנגען צוזאַמען שפּאַצירן. דעם קרעטש־מערס איידעם האָט געפירט זיין חבר איבערן דאָרף און האָט אים געוויזן זיין שווערס פעלדער און מילן. נאָר אומעטום, וואו זיי זענען געגאַנגען, האָבן זיי באַ־געגנט בלויז גויים און שקצים. און איר געדענקט דאָך די היימישע שקצים! אַז זיי האָבן געזען אַ פּרעמדן ייד, האָבן זיי נאָכגעשריגן צונעמען: „זשיד, כאַלאַמיט!“ אַמאָל האָבן זיי אָנגערייצט זייערע הינט און נאָכגעוואָרפן אַ שטיין. הכלל, ווי גע־וויינלעך, אַז שקצים האָבן געזען אַ פּרעמדן ייד אין דאָרף. נאָר די צוויי חברים האָבן זיך געמאַכט נישט וויסנדיק, וואָס איז דאָ צו ענטפּערן? ס'איז נישט קיין נייעס. יידן זענען געוויינט צו דעם. מ'איז דאָך אין גלות. נאָר דער גאַסט האָט זיך נישט געקענט איינהאַלטן. פּרעגט ער זיין חבר: „ווי קענסטו דאָ וואוינען צווישן אַזעלכע ערלים?“

זאָגט דעם קרעטשמערס איידעם, אַז ס'איז נישט אַזוי שרעקלעך: „נישקשה, פאַראַן אין דאָרף אויך יידן, ברוך־השם. און מיר האָבן אַפילו אַן אייגן בית־מדרשל מיט אַ רב, וואָס לערנט מיט דעם קליינוואָרג. קום, וועסטו דיך טאַקע באַקענען מיט

אונזער רב. א מענטש מיט א הדרת־פנים און מיט א שטעל. אז ער גיט א געשריי
אף די שקצים, ווערן זיי אלע פארציטערטע.

אז די צוויי חברים זענען אריינגעקומען צום רב, האט די רביצין זיי באגעגנט
ביי דער טיר .

„וואו איז דער רב?“ פרעגט דעם קרעטשמערס איידעם, און ער ווייזט, אז ער
האט געבראכט זיינעם א חבר פון שטאט. זאגט די רביצין, אז דער רב פילט זיך
עפעס לא־עליכמדיק, און אז זי האט אים געמוזט צולייגן א קאלטן קאמפרעס צום
קאפ. וואס איז? ער איז דורכגעגאנגען א גויאישע שטוב, האט אים א שייגעץ
געטראפן מיט א שטיין אין קאפ. דער גאסט גיט א קוק אף זיין חבר: „איך האב
געמיינט, אז דו זאגסט, אז די שקצים ציטערן פארן רב?“

„יא, נאָר וואָס פאַרשטייסטו נישט?“ זאָגט דעם קרעטשמערס איידעם. „דער
שייגעץ האָט געמוזט זיכער זיין אַ טויבער.“

אַזאָ ליגנער!

בערל און יאָנקל זענען געגאָנגען אין איין חדר. נאָר איינער פון צווייטן איז
געווען אין גאַנצן אַנדערש. בערל איז געווען אַ באַרימער, און יאָנקל איז געווען אַ
בעל־חלום. ער האָט געקענט קומען און דערציילן אַ באַווע־מעשה, נישט־געשטויגן,
נישט־געפלוזיגן. אַ קאָטער איז געפלוזיגן איבערן דאָך און איז אַרויף גלייך צו דער
לבנה, די צייג איז אַרויף אָפן בוים און האָט געלייגט אָן איי. די יינגלעך האָבן אים
דערפאַר גערופן „ליגנער“.

בערל ווידער האָט זיך איינגערעדט, אז ער איז אַ גיבור, ער קומט אַרויס פון
בר־כוכבאן, און אלע דאַרפן דעריבער מורא האָבן פאַר אים. נו, און אז אַ העלד,
דאַרף מען אויספרובירן די כוחות. דער סוף איז געווען, ווי געוויינלעך מיט אַזעלכע
העלדן. מ'האַט אים גוט אָנגעבראַכן די ביינער, און ער איז תמיד אַרומגעגאָנגען
אַ צעקילטער און אַ צעביילטער. נאָר דאָס האָט אים נישט אָנגעלערנט. ער איז
דאָך עפעס אַ העלד!

אין שטאָט, וואו די צוויי חבר־הלייט האָבן געוואוינט, זענען געווען צוויי וואָק־
זאַלן, אַ גרויסער און אַ קליינער. דעם גרויסן האָט מען גערופן „וואָקזאַל“, באַנ־
הויף, דעם קליינעם האָט מען גערופן „פּאַלסטאַנאַק“, אַ האַלבע, אַ טיילווייזע סטאַנ־
ציע. נישט אלע באַנען האָבן זיך דאַרט אָפגעשטעלט.

יינגלעך האָבן ליב געהאַט צו לויפן אָף די סטאַנציעס און זען די באַנען קומען
און פאַרן. היינט, דער שטענדיקער טומל דאַרטן, דער רעש און דאָס קלינגען פון
גלעקל איטלעכע מינוט, ווי סע וואָלט געציילט, און דאָס קלינגען פון לאַקאַמאַטיוו־
גלאַק. הכלל, פאַר יינגלעך איז דאָס געווען אַ יום־טוב.

איינמאָל קומט צו לויפן אין חדר אַריין יאָנקל מיט אַ טומל, אַ געוואָלד. וואָס
איז? בערל האָט זיך אָפן וואָקזאַל זאָטשעפעט מיט אַ שייגעץ, און פרעגט שוין
נישט. יענער האָט אים אַזוי צעקילט, אז ס'איז אַ רחמנות צו קוקן.

„גלייכט אים נישט, יינגלעך,“ שלאָגט אים איבער אַ חדר־יינגל. „יאָנקל איז

א ליגנער. נאך יאנקל שווערט זיך מיט אלערליי שבועות און מיט זיך חלק עולם-
הבא, אז ס'איז אמת. ער אליין איז געווען דערביי און האט דאס געזען.
ווי ער שווערט זיך אזוי, קומט אן בערל. זיין פנים איז צעממיתט ווי מ'וואלט
אים א גלעט געטון מיט א ריבאייזן.
„א, אזוי.“ זאגן די יינגלעך, „זאגט דאך יאנקל דעם אמת. דו האסט טאקע
געכאפט קלעפ אפן וואס ל, ווי אזוי האט דאס געטראפן, בערל?“
ווערט בערל אן אנגעצונדענער: „יאנקל איז געווען א ליגנער און וועט שוין
פארן א ליגנער וואס וואקזאל? ווען וואקזאל? דאס איז געווען אפן פאלסטאנאק!“

א מלמד מעג זיך אויך אמאל אפרוען

א מלמד האט אמאל געקויפט א מציאה, א וואגן האלץ ביי א פויער.
אפגעלאדן דאס האלץ אין הויף ביים שטיבל, האט דער מלמד גענומען א זעגל
און א האק, האט אויסגעטון דאס ווארעמע שפענצערל און זיך אליין געשטעלט צו
דער ארבעט.

די גאנצע צייט איז זיין ווייב געשטאנען ביים טויער און געקוקט, צי סע גייט
נישט ווער פון די עלטערן פון די תלמידים. ווייל ווען א פאטער, אדער א מוטער
וואלט געזען ווי דער מלמד שוויצט אליין איבערן האלץ, וואלט מען אים פארגע-
ווארפן אלעמאזי ער פטרט צייט און לערנט נישט מיט די קינדער. איטלעכס מאל,
וואס זיין ווייב האט דערזען אנקומען עמיצן, האט זי אים א זאג געטון, און דער
מלמד האט געלאזט שטיין די האק און איז אף גיך אריינגעלאפן אין שטוב אריין.
אינמאל, ווי דער מלמד שטייט און שוויצט אזוי איבערן האלץ, גיט זיין ווייב א
געשריי, אז סע קומט א פאטער פון א תלמיד. גיט דער מלמד א ווארף די האק און
ווייל זיך שוין לאזן לויפן אין שטוב אריין. נאך פלוצים ווערט ער אין כעס און גיט
א געשריי: „ניין, איך גיי נישט! איך האב זיי טיף, טיף... איך טאר מיך גארנישט ניט
אפרוען אביסל!“

פארוואס דער מלמד פרייט זיך מיט זיין באלעבאס זאכן

א דארפֿייד, א רייכער באלעבאס, האט געהאלטן אין שטוב א מלמד צו זיינע
קינדער. אז ס'איז געקומען נאענט צו פסח, האט דער באלעבאס געבראכט פון
שטאט נייע זאכן אף יום-טוב, טייערע כוסות און אלערליי זילבערווארג און געשיר.
דער מלמד באטראכט די אלע זאכן, און פרייט זיך מיט זיי ווי זיי וואלטן געווען
זיינע אייגענע. יעדן טאג האט ער זיי באקוקט און זיך ממש געשפיגלט אין זיי.
דעם באלעבאס איז דאס געווארן עפעס קשה; וואס פרייט זיך אזוי דער מלמד
מיט זיין האב־און-גוטס?

איין שיינעם טאג, ווען דער מלמד האט אזוי געשעפט נחת פון די זאכן, פרעגט
אים דער באלעבאס: „דערקלערט מיר, איך בעט אייך, וואס פרייט איר אייך אזוי
מיט די זאכן דא אין שטוב? אז סע וועט זיך ענדיקן דער זמן, וועט איר דאך אוועק-
גיין פון דאנען, און די זאכן מער קיינמאל נישט זען.“

דער מלמד האָט נישט לאַנג געטראַכט און אים גלייך געענטפערט: „באַלעבאַס, פאַרוואָס זאָל איך מיך נישט פרייען מיט זיי, כל־זמן איך בין דאָ און קען הנאה האָבן פון זיי? אַי, איך וועל אַוועקגיין, אַז סע וועט זיך ענדיקן דער זמן—נו, און איר, אַז סע וועט זיך ענדיקן „אייער זמן“, וועט איר דאָך אויך אַוועקגיין פון דאַנען. כאַטש אַזוי טראַכט איר נישט פון דערפון און איר האָט דערוויל הנאה פון זיי.“

דעמאָלט וועט אים שוין זיין בעסער ווי זיין באַלעבאַס

אַ ייד, אַ נגיד, אין דער אַלטער היים, האָט געהאַלטן צו זיינע קינדער אַ מלמד אין שטוב. ער האָט געגעבן דעם מלמד קעסט און קוואַרטיר און אַ פאַר צענדליק רובל אַ זמן. און דער מלמד האָט דערפאַר געטון זיינס, און האָט געלערנט און גע־קנעלט מיט דעם נגידס קינדער.

אין דער רייכער שטוב ביים גביר איז געשטאַנען אַ שאַפע מיט טייערע כלים פון גאָלד און זילבער; לייכטער, חנוכה־לעמפלעך, כוסות, קערות, קידוש־בעכערס, הדסלעך און נאָך אַזעלכע כלים. היינט עסגעצייג; זילבערנע מעסערס, לעפלעך און גאַפלעך. און אַף די אַלע כלים זענען געווען אויסגעקריצט אַלערליי זאַכן פון גרויסע מיינסטערס; געקינצלטע אותיות און בלעטער און בלימעלעך, זאַנגען און הענגלעך טרויבן. די אַרבעט האָט פאַרכאַפט דאָס אויג.

איינמאָל באַמערקט דער נגיד ווי דער אַרימער מלמד שטייט ביי דער שאַפע, באַטראַכט די טייערע כלים און זאַכן און שעפט נחת. געפעלט עס דעם נגיד. און ער גייט צו און פרעגט אים: „ר' אהרן, וואָס פרייט איר איך אַזוי מיט דעם גאָלד־וואַרג און זילבערוואַרג אין דער שאַפע? דאָס איז דאָך מיינס, נישט אייערס.“ זאַגט דער מלמד: „טאַקע אמת, באַלעבאַס, נאָר וואָס איז דער חילוק? איר עסט מיט אַ זילבערנעם לעפל און גאַפל, און איך עס מיט אַ זילבערנעם לעפל און גאַפל. איר מאַכט קידוש איבער אַ גילדענעם בעכער מיט וויין, און איך אויך. איר שמעקט פון אַ זילבערנעם הדסל, און איך אויך. הכלל, איך באַנוץ דאָס גאָלד און זילבער פונקט ווי איר. טאָ פאַרוואָס זאָל איך מיך נישט פרייען מיט די אַלע זאַכן?“ דעם נגיד איז דאָס געפעלן, און ער זאַגט: „יא, איר זענט גערעכט. נאָר ס'איז פאַרט דאָ אַ חילוק; איך קען מיט דעם גאָלדוואַרג און זילבערוואַרג טון וואָס איך וויל. אַז איך זאָל וועלן—קען איך נעמען די אַלע טייערע כלים און זאַכן און זיי פאַרקויפן.“

דאָ האָט שוין דער מלמד אַ שמייכל געטון און געענטפערט: „באַלעבאַס, ווען איר וועט, חלילה, האַלטן ביים פאַרקויפן אייער גאָלדוואַרג און זילבערוואַרג, דעמאָלט וועט מיר שוין זיין בעסער ווי אייך.“

דער מלמד דערציילט אים די אמתע מעשה

אין אַלט ביכעוו איז געווען אַ חברה משניות. דעם גבירס איידעם, אַ זיידע־נער יונגערמאַן, אַ למדן, איז יעדן אַף דער נאַכט געזעסן אין בית־מדרש מיט צענדליקער יידן און האָט געשמאַק געלערנט מיט זיי משניות. גייט דורך אַ צייט

און אין שטעטל קומט אַראָפּ פון ניי ביכעו אַ בעל־עגלהס אַ זון, אַ טאַקער. אַז ער הערט פון דער חברה משניות, האָט ער זיך אויך פאַרשריבן אין דער חברה. נאָר גלייך האָט זיך אָנגעהויבן אַ גערידער. דער יונגערמאַן האָט געשטערט דאָס לערנען. זיין דרך איז געווען צו שטעלן כסדר קלאַץ־קשיות, בלויז כדי מבבלב צו זיין.

יידן האָבן פּרובירט רעדן מיט אים און בעטן, אַז ער זאָל נישט שטערן. נאָר ס'האָט נישט געהאַלפּן. האָט מען גערעדט מיט זיין פּאָטער, דעם בעל־עגלה, אַז ער זאָל שמועסן מיט זיין זון. זאָגט דער בעל־עגלה: „וואָס הייסט? מיין זון איז אַ לערנער, און צו דערצו איז ער אַ גוטער זון. ער העלפט מיר שפּאַנען פּערד און וואָגן און שמירן די רעדער.“ זעט מען דאָך, אַז ס'איז אַרויסגעוואָרפּן די מי, האָט מען עס געלאָזט גיין.

איינמאַל, אַן אָונט, מע זיצט און מע לערנט אין בית־מדרש, צעשרייט זיך דער יונגערמאַן, אַז מע טייטשט נישט ריכטיק, דער פּשט איז אַנדערש, און ער לאָזט נישט לערנען. יידן זענען געוואָרן אין כּעס, און מ'האָט אים געוואַלט אַרויסוואָרפּן. שטעלט זיך אויף אַ ייד, דאָס איז געווען דער געלער מלמד, אַ קלוגער ייד, און לאָזט נישט. „רבּותי,“ גיט ער אַ געשריי, „אַרויסוואָרפּן? חס־וּחלילה! איך וויל אייך בעסער דערציילן עפּעס.“

אין בית־מדרש איז גלייך געוואָרן שטיל. און דער מלמד האָט גענומען דער־ציילן: „אין מאַסקווע איז געווען אַן אויסשטעלונג פון בילדער. ביי די קונסט־מבינים האָט שטאַרק אויסגענומען אַ בילד, וואָס האָט פּירגעשטעלט ווי אַ גוי שטייט ביי אַ וואָגן און נעמט אַרויס פון קענדל דאָיעט דאָס לאַפּעטקעלע מיט שמי־רעכץ, צו שמירן די רעדער. קומט אַמאַל אַריין אַף דער אויסשטעלונג אַ פּויער, קוקט אַף דעם בילד און זאָגט, אַז סע טויג נישט. וואָס איז? אַז מע נעמט אַרויס, זאָגט ער, דעם קוואַטשיק פון דער טשאַרקע דזשעגעכץ, קאַפּעט אַראָפּ. אַף דעם בילד זעט מען דאָס נישט.“

„די מבינים האָבן צוגעגעבן, אַז דער פּויער איז גערעכט, און מ'האָט דאָס בילד פאַרוואָרפּן. אַנשטאַט דעם האָבן זיי אויסגעקליבן אַן אַנדער בילד פאַר דעם ערשטן פּרייז. דאָס אַנדערע בילד האָט געוויזן ווי אַ ייד שטייט אין טלית און תּפּילין און דאָונט. זאָגט דערזעלבער פּויער, אַז דאָס טויג אויך נישט. וואָס איז? אַז אַ ייד דאָונט, זאָגט ער, שאַקלט ער זיך. נאָר אַפּן בילד שטייט ער שטיל. ע־ע, זעט מען דאָך, אַז אַ פּויער בלייבט אַ פּויער. אַז ער האָט אָנגעוויזן, אַז ווען מע נעמט אַרויס דאָס לאַפּעטקעלע פון דעם קענדל דאָיעט, דאַרף אַראַפּקאַפּען, איז ער גערעכט. ס'איז זיין זאָך, ווייסט ער. וואָס ווייסט ער אַבער ווי אַ ייד דאָונט?“

און דער מלמד דרייט זיך אויס צו דעם בעל־עגלהס זון און זאָגט: „דו קענסט דיר טאַקע זיין אַ וואוילער זון און וויסן ווי מע שמירט די רעדער, נאָר אַז סע קומט צו לערנען, קענען דאָ יידן בעסער פון דיר.“

ב א מ ע ר ק ו נ ג: מיר ווייסן, אַז בעל־עגלות האָבן אויך געהאַט זין, וואָס האָבן געקענט בעסער לערנען פון די גבירישע איידעמלעך און זיידענע יונגעלייט. נאָר אַף אַ מעשה פּרעגט מען נישט קיין קשיות, בפרט, אַז אַזא זאָך האָט טאַקע אַמאַל געטראָפּן אין אַלט ביכעו, מאַליווער גובערניע.

ברוך איציע פֿאַרשווייגט נישט

אין שטעטל איז געווען אַ מלמד, ברוך איציע. אַן אַלטער, באַיאַרנטער ייד, אַ בן־מאה, און אפשר נאָך מערער. און זיין ווייב שרה איז שוין אויך געווען אַ באַיאַרנטע, טאַקע אין איר מאַנס עלטער.

דערדאָזיקער ברוך איציע האָט קיינמאָל נישט דערלאָזט, אַז זיינס זאָל עפעס איבערגיין. ער האָט געהאַט אַ שאַרפע צונג, און האָט פֿיינט געהאַט צו פֿאַרשווייגן. ער האָט אָף אַ לייכטן אופן געקאָנט איינעם אַזוי אַריינזאָגן, אַז ס'זאָל פֿאַרגיין יענעם ביז דער זיבעטער ריפּ.

מאַכט זיך אַמאָל, אַז ברוך איציע קומט אין דער פֿרי פֿון דאָווענען און זאָגט, אַז ער פֿילט עפעס נישט מיט אַלעמען. זיין ווייב האָט אים גלייך געהייסן אַנידער־לייגן זיך אָף דער לעזשאַנקע און גענומען פֿאַדיען אַרום אים. האָט אים געטאַפּט דעם שטערן און געמאַכט הייסע טיי. אַפֿן אַנדערן טאָג דאָס אייגענע. ברוך איציע ליגט אָף דער לעזשאַנקע, און זיין ווייב פֿאַדיעט אַרום אים.

עס זענען אַריבער עטלעכע טעג, און אַז זיין ווייב זעט, אַז ס'איז חלילה גאָר־נישט ניט, נעמט זי אים בעטן, אַז ער זאָל זיך אויפהייבן און אַרויסגיין אַביסל. נאָך ברוך איציע ליגט און רירט זיך נישט פֿון שטובּ.

אַז ס'איז אַריבער נאָך אַ טאָג און נאָך אַ טאָג, און זיין ווייב זעט אַזאַ מעשה, האָט זי אים שוין אַנגעהויבן טרייבן, אַז ער זאָל אויפשטיין און כאַטש גיין דאָווענען. איינמאָל אַ בייטאָג זאָגט זי צו אים: „ברוך איציע, וואָס וועט זיין דער תּכלית פֿון ליגן? וואו איז דאָס געהערט געוואָרן, אַז אַ ייד פֿון הונדערט יאָר זאָל ליגן אָף דער לעזשאַנקע און קרעכצן, ווען מע דאַרף גיין דאָווענען מנחה און מעריב? דרייט זיך אויס צו איר ברוך איציע און זאָגט: „און וואו איז דאָס געהערט געוואָרן, אַז אַ ייד פֿון הונדערט יאָר זאָל נאָך האָבן דאָס ערשטע ווייב?“

אַן עצה פֿון אַ גוטן ברודער

עס זענען אַמאָל געווען צוויי ברידער. איינער פֿון זיי איז געווען אַ מלמד, און דער צווייטער איז געווען אַ נאָמן אין אַ וואָלד. האָט דער וואָלד־נאָמן חתונה געמאַכט זיינער אַ טאָכטער. איז דער ברודער, דער מלמד, געווען אָף דער חתונה און האָט זיך משמח געווען. „ס'אַראַ שיינע חתונה, קיין עין־הרע נישט!“ זאָגט דער מלמד. „און ס'אַראַ רייכע חתונה!“

נאָך דער חתונה זיצן די צוויי ברידער און רעדן. ווי מע שמועסט אַזוי, גיט דער מלמד אַ פֿרעג דעם נאָמן: „זאָג מיר, חיים יאָנקל, וויפֿיל פֿאַרדינסטו, מיטן אייבערשטנס הילף, אַ וואָך שכירות?“ זאָגט דער נאָמן: „דריי רובל אַ וואָך.“

חידושט זיך דער ברודער, דער מלמד: „איך פֿאַרשטיי נישט. איך פֿאַרדין, ברוך־השם, פינף רובל אַ וואָך פֿון מיין מלמדות, קום איך קוים אויס מיט פֿרנסה. און דו מיט דיינע דריי רובל אַ וואָך האַסטו, קיין עין־הרע נישט, אַפּגעשפּאַרט צו מאַכן אַזאַ גרויסאַרטיקע חתונה?“

שמייכלט דער נאמן און ענטפערט אים: „פארשטייסטו, ברודער-לעב, ווען דו לייגסט אַוועק דאָס מלמדות אָף איין שעה אַ טאָג, וואָלסטו באַלד געבליבן אַן אַ חדר. איך אָבער, אַז איך לייג אַוועק דאָס נאמנות אָף איין שעה אַ טאָג, טראַגט עס מיר, ברוך-השם, שוין אָף אַלצדינג.“

זיי גלייכן זיך אויס אין יחוס, און—ווער קען פֿאַרשטיין גאָטס וועגן

אין דער שטאַט וואָלקאַוויסק איז געווען אַ מלמד. נפתלקע דער מלמד, האָט מען אים גערופן. דאָס איז געווען אַ קלוגער ייד, אַ פיקח. אָף אַלץ האָט ער גע- האָט אַ וויץ און אַ ווערטל, און צו איטלעכער פּאַסירונג האָט ער געהאַט אַ משל און אַ מעשהלע. דער דאָזיקער מלמד האָט געהאַט דריי טעכטער און אַ זון—אַ בן-יחיד. האָט זיך דער זון פּאַרליבט אין אַ מיידל, וואָס האָט נישט געשטאַמט פון אַזאַ געהויבענעם יחוס. טאַקע עפעס, ווי זאָל איך עס אייך זאָגן, פון נידעריקן שטאַנד, און צו דערצו איז זי קיין גרויסע חכמה אויך נישט געווען. דערפּאַר אָבער איז זי געווען אַ שיינקייט—אַ פּאַרשוין. און דער בחור איז געווען פּאַרליבט אין איר ביי איבער די אויערן.

דעם מלמד און זיין ווייב איז דער שידוך נישט געפעלן. נאָר נפתלקע איז געווען אַ קלוגער ייד, האָט ער פּאַרשטאַנען, אַז מע קען גאַרנישט ניט טון יעגן דעם, און ער האָט געשוויגן. נאָר זיין ווייב האָט זיך דאָס גענומען שטאַרק צום האַרץ. זי איז אַרומגעגאַנגען און האָט געקרעכצט און געקלאָגט, און האָט דעם מאַן געהאַלטן אין איין יאָדען: „וואָס שווייגסטו? וואָס זיצסטו מיט פּאַרלייגטע הענט און טוסט נישט עפעס?“ האָט זי כסדר געהאַט צו אים טענות. נאָר ר' נפתלקע האָט נישט געענטפערט. ער האָט געשוויגן, וואָרן וואָס האָט ער געקענט טון און ענטפערן?

אינמאָל האָט אים זיין יידינע אַזוי געיאָדעט און איז אים אַזוי דערגאַנגען די יאָרן, אַז ער האָט זיך שוין מער נישט געקענט איינהאַלטן. גיט ער זי אַ פרעג: „זאָג מיר נאָר, מיין טיער ווייבעלע, מיט וואָס איז דיין זון אַ גרעסערער יחסן ווי זיין טאַטע?“

נאָך דער מעשה זענען אַריבער אַ סך יאָרן. דער מלמד און די מלמדקע זענען געוואָרן אַלט. און איין שיינעם טאָג איז די מלמדקע געוואָרן קראַנק און איז געשטאַרבן.

אין דער וואַך פון שבעה זענען די באַלעבאַטים פון שטאַט געקומען צו אים, מנחם-אבל זיין, נאָר אַפילו אין די טעג פון טרויער האָט נפתלקע דער מלמד זיך נישט געקענט איינהאַלטן פון מאַכן אַ שפּאַס. זאָגט ער צו די באַלעבאַטים: „ווער קען פּאַרשטיין גאָטס וועגן און פּירונגען? צו וואָס האָט ער זי באַדאַרפט צונעמען פון מיר איצט, ווען איך בין שוין אַלט און שוואַך? ווען ער וואָלט זי צוגענומען, ווען זי איז געווען יונג, וואָלט ער, כביכול, געהאַט אַ יונגע, און איך וואָלט מיר אויך געקענט קריגן אַן אַנדערע, אַ יונגע. נאָר איצט—האָט ער, כביכול, אַן אַלטע קראַנקע יידינע, און איך וועל מיר אויך מוזן נעמען עפעס אַן אַלטע יידינע. וואָרן וואָס פאַר אַ יונג ווייבל וועט מיך איצט וועלן נעמען?“

ווער סע מעג זיך פרייען

דער וואַלקאָוויסקער מלמד ר' נפתלי, איז געווען אַ ייד, אַ פיקח. ער האָט ליב געהאַט אַ וויץ און אַ ווערטל, און האָט געקענט יענעם אַריינזאָגן אין דער זיבעטער ריפּ. שטייט ער אַמאָל מיט נאָך דריי יידן אַ שבת נאָכן דאַווענען אָפּן וואַלקאָוויסקער שול-הויף און זיי שמועסן. ווי זיי רעדן אַזוי, גייט דורך פעט-רושקע, דער שבת-גוי.

אַז זיי דערזעען דעם שבת-גוי מיט דעם בעזים אין האַנט, גיבן זיי אַ קוק אָף אים און פאַרקערעווען זייער שמועס. און איינער פון זיי, ר' אריה לייב, אַ שיינער באַלעבאַס און פון גרויסן יחוס, נאָר אליין נעבעך אַ פּראָסטער חי-וקים, רופט זיך אָן און זאָגט: „איר הערט, רבותי, וואָס איך וועל אייך זאָגן, מיר דאַרפן זיין צו-פרידן און דאַנקען דעם רבונר-של-עולם, וואָס מיר זענען יידן. וואָרן גיט אַ קוק, קענט איר אייך פאַרשטעלן, אַז אַ ייד זאָל זיין אַ משרת אין אַ קלויסטער?“

„איר זענט אַביסל גערעכט, ר' לייב,“ ענטפערט דער מלמד. „נאָר זאָגט מיר, איך בעט אייך, פאַרוואָס זאָל זיך פרייען אַזאַ ייד ווי ר' שמחה שוסטער, וואָס קען גוט לערנען? פאַרוואָס זאָל ער זיך פרייען מיט דעם, וואָס ער איז אַ ייד? ווען ער וואַלט געווען אַ גוי, וואַלט ער מסתמא געווען אַ גלח, און אפשר גאָר אַ בישאָף. נאָר וואָס איז ער ביי יידן?—אַ שוסטער. און פאַרוואָס זאָל זיך ר' אַרע שמש פרייען מיט דעם, וואָס ער איז אַ ייד?“ ווייזט אָן דער מלמד אָף ר' אַרען. „ווען ער וואַלט געווען אַ גוי, וואַלט ער זיכער געווען אַן איספּראָוויק, און אפשר גאָר אַ גובערנאַטאָר און וואָס איז ער ביי יידן?—אַ שמש. זעט איר, ר' לייב,“ זאָגט דער מלמד צו ר' לייבן: „איר מעגט אייך יאָ פרייען, מחמת ביי יידן זענט איר אַ שיינער באַלעבאַס מיט אַ דעה אין קהלשע זאַכן. ווען איר וואַלט אָבער געווען אַ גוי, וואַלט איר זיכער געווען נישט מער ווי אַ פעטרושקע.“

יצחק אבא, דער מלמד, וואַרפֿט אַרויס זײַן ווייב

יצחק אבא, דער גמראַ-מלמד, האָט זיך געלעבט זייער פיין. ער איז געווען אַ באַלעבאַס מיט אַן אייגן שטיבל, און ער איז געווען אַ גוטער מלמד מיט אַ היפש קנעלונג. אַלע נגידישע יינגלעך פון שטעטל האָבן געלערנט ביי אים. פאַרשטייט איר דאָך שוין, אַז ביי אים אין שטוב האָט, חלילה, קיין זאָך נישט געפעלט. נאָר אַז ס'איז נישט באַשערט—איז אַן אומגליק. נעמט זיין ווייב אין מיטן דערינען, און טראָגט זיך אָפּ—זי שטאַרבט. מילא, געשטאַרבן—באַגראָבן.

טאָר דאָך אָבער אַ פרומער ייד נישט זיצן אָן אַ ווייב, איז ווי נאָר ס'איז געקומען נאָך די שלושים, האָט יצחק אבא ווידער חתונה געהאַט.

נאָר איצט איז שוין געווען גאַרנישט ניט דאָס, וואָס פריער. זיין צווייטע איז נישט געווען ווי די ערשטע. די צווייטע איז געווען אַן אַרווה, אַ שלאַק, און יצחק אבא האָט געהאַט פון איר צו זינגען און צו זאָגן, אַן אמת אויסקומעניש. יצחק אבא האָט זיך פאַר נאַנטע מענטשן אָפּט געקלאַגט אָף זיין ביטערער דאָליע. אין קלויז, צווישן אייגענע, האָט ער ליב געהאַט זיך אַראָפּצורעדן פון האַרץ און

האָט דערציילט ווי אזוי זיין פלוניתטע פאַרפֿינסטערט אים זיין לעבן. כאָטש הייב
דיך אויף, לאָז איבער די שטוב, און אַנטלויף! נאָר וואוהינ אַנטלויפט מען? טראָגט
ער נעבעך, יצחק אבא, זיין ביטער מזל און ליידיט.
איינמאַל באַגעגנט ער זיך מיט איינעם פון זיינע נאָנטע מענטשן און מע שמוּ-
עסט. פּרעגט יענער: „נו, וואָס הערט זיך, יצחק אבא?“
זאָגט דער מלמד: „דו מיינסט דאָך וועגן מיין ארוורה, האָ? קען איך דיר זאָגן,
אַז איך האָב זי אַרויסגעוואָרפֿן, און אַ סוף!“
„וואָס מיינסטו אַרויסגעוואָרפֿן? ביסט פון איר פטור געוואָרן?“
„חלילה וחס“, זאָגט דער מלמד. „אַדרא, איך זע, אַז סוף-כל-סוף וועל איך
מוזן פאַרלאָזן די שטוב און גיין וואוהיין די אויגן וועלן מיך טראָגן.“
„טאָ וואָס מיינסטו, דו האָסט זי אַרויסגעוואָרפֿן?“ וויל יענער וויסן.
„איך האָב זי אַרויסגעוואָרפֿן פון בענטשן! אַז איך בענטש, זאָג איך נישט
מער ו א ת א ש ת י, און פטור אָן עסק!“

פֿאַרוואָס די גבירים האָבן אַ סך פּרנסה, און די אַרימעלייט— אַ סך קינדער

וועגן דעם וואַלקאָוויסקער מלמד האָט איר דאָך געהערט. איך האָב אייך שוין
אַמאָל דערציילט וועגן אים. ר' נפתלי דער מלמד האָט מען אים גערופן. ער איז
געווען אַ גרויסער בעל-מטופּל, באַוואָרפֿן מיט אַ פולער שטוב מיט קינדערלעך,
קיין עין-הרע נישט. איינס קלענער פונעם אַנדערן. זיין ווייב האָט געהאַלטן אין
איינ קינדלעך. איטלעכס יאָר איז זי, למזל, געלעגן געוואָרן.
נאָר ר' נפתלי, כאָטש אָן אַרימאָן אין זיבן פּאַלעס, האָט זיך נישט אָפּגעגעסן
דאָס האַרץ פון דעם. וואָרן ער איז געווען אַ קלוגער ייד, אָן אמתער פיקה, און
האָט ליב געהאַט אַ וויץ און אַ ווערטל. שמועסט מען מיט אים איינמאָל אזוי, און
יידן גיבן אים אַ פּרעג: „ר' נפתלי, איר זענט דאָך אַ קלוגער ייד, קענט איר אפשר
דערקלערן, פֿאַרוואָס די גבירים אין שטאָט, וואָס זיי פעלט ניט קיין פּרנסה, האָבן
ווינציק קינדער, און איר, אַ ייד אָן אַרימאָן, וואָס מאַטערט זיך אָפּן טרוקענעם
שטיקל ברויט, ביי אייך קינדלט אייער ווייב יאָר-איינ, יאָר-אויס, און ברענגט אייך
פּרישע עסערס. פֿאַרוואָס איז דאָס אזוי?“

דער מלמד טראַכט נישט לאַנג, גיט אַ גלעט זיין לאַנגע, רויטע באַרד און ענט-
פּערט: „פֿאַרשטייט איר מיך, רבותי, די מעשה פון דעם איז אזוי: די רייכע לייט,
די גבירים, האָבן אַ סך צו עסן. עסן זיי טאַקע די אמתע דריי מאָלצייטן אַ טאָג,
און בענטשן דריי מאָל אַ טאָג. און וואָס זאָגן זיי אין בענטשן? זיי האַלטן אין איין
רעדן דאָרט וועגן פּרנסה און כלכלה, און דאַנקען גאָט פֿאַר דער מיחיה און דער-
נערונג. נו, גיט זיי גאָט פּרנסה, נאָר קיין קינדער—ניט. מיר, קבצנים אַבער, וואָס
עסן מיר? איר ווייסט דאָך ווי מע רופּט דאָס אָן: קדחת מיט כשרן פּאַדים. מיר
דאַרפֿן דאָך אַפילו ניט בענטשן. אַ ברכה אחרונה איז גענוג. און וואָס זאָגן מיר
אין דער ברכה אַחרונה? בורא נפשות רבות. מיר דאַנקען גאָט, וואָס ער באַשאַפט
אַ סך נפשות. נו, גיט אונז גאָט אַ סך קינדער. אַבער פּרנסה—קדחת.“

חיים מאטיע, דער פאליטיקער

ביי אונז אין סיעדלאוויץ איז געווען אַ מלמד. חיים מאטיע, דער מלמד, האָט מען אים גערופן. דערדאָזיקער חיים מאטיע איז געווען אַ גרויסער פאליטיקער. בפרט אין מלחמה זאכן. אין דער ערשטער וועלט־מלחמה האָט ער געפירט דעם גאַנצן גאַנג פון דער מלחמה אָף די שלאַכטפעלדער. אַשטייגער: זענען די רוסן געגאַנגען פון וואַרשע קיין קעליץ, האָט אונזער חיים מאטיע געזאָגט, אַז די רוסן שטייען גוט. און אַז ס'איז געווען פאַרקערט, אַז די דייטשן זענען געגאַנגען פון קעליץ קיין וואַרשע, האָט אונזער חיים מאטיע געזאָגט, אַז די דייטשן שטייען גוט. אַזוי האָט זיך עס געצויגן אַ לאַנגע צייט.

מאַכט זיך אַמאָל אַ מעשה, ס'איז געווען אַ דינסטאָג, אין דער פרי, ווערט מען געוואָר אין שטעטל, אַז די רוסן גייען פון וואַרשע קיין קעליץ. אַזוי ווי חיים מאטיע האָט פאַראויסגעזאָגט. נאָר סע דויערט בלויז אַ פאַר שעה, און די רוסן גייען צוריק. דאָס הייסט, פון קעליץ קיין וואַרשע.

קומען יידן צו לויפן צו אונזער חיים מאטיע: „חיים מאטיע, גיב נאָר אַ קוק—די רוסן זענען היינט געגאַנגען פון וואַרשע קיין קעליץ, און שוין גייען זיי צוריק. סטייטש? שטייען זיי דאָך נישט גוט!“

חיים מאטיע שווייגט אַ מינוט. נאָר באַלד גיט ער זיך אַ כאַפּ: „סע קען נישט זיין ס'איז נישט מעגלעך!“

שרייען אַלע: „וואָס הייסט? ס'איז דאָך פאַרט אַזוי!“

אַז אונזער חיים מאטיע זעט, אַז ס'איז שלעכט, אַז ער האָט פאַרשפילט מיט זיין מלחמה־פירונג, מיט זיין פאליטיק, גיט ער אַ שריי אויס: „אויב ס'איז יאָ אַזוי, מיש איך מיך מער נישט אין פאליטיק, און אַ סוף!“

פאַרוואָס די מלמדקע איז געווען אין כעס אָף איר מאַן

אַ מלמד איז אַמאָל נאָך מעריב געקומען פון דעם בית־מדרש אַהיים און האָט דערציילט אין שטוב די גרויסע נייעס: אין שטעטל רודלט זיך און טומלט זיך. וואָס איז? דורך דער געגנט דאַרפן אין אַ טאָג אַרום דורכגיין עטלעכע פאַלקן סאַלדאַטן, וועלן זיי זיך אַפּשטעלן אין שטעטל אָף אַ פאַר טעג. יידן ריכטן זיך אָף גרויס פּדיון, וואָרן ווי ווייניק אַ זעלנער זאָל נישט אויסגעבן, אַפילו אַז ער זאָל אויסגעבן נאָר עטלעכע קאַפּיקעס, וועט פון דעם אַליין זיין אַ היבש ביסל שפּע. הכלל, דאָס שטעטל וועט אויפגעריכט ווערן. דערווייל איז כמעט אַיטלעכער פאַרנומען, נישט נאָר קרעמער אַליין, אַלע זענען פאַרנומען מיט אַרומשמאַיען און פאַרגרייטן זיך מיט סחורה.

דער מלמד און די מלמדקע האָבן גענומען שמועסן, אַז אפשר זאָלן זיי אויך עפעס צוגרייטן, און גלייך מיט אַלע פאַרדינען אַ זייטיקן גראַשן. זיי האָבן ביז שפּעט ביינאַכט אָפּן געלעגער געטראַכט און געפלאַנט, און ס'איז געבליבן, אַז די מלמדקע זאָל אַפּבאַקן אַביסל געבעקס און מע זאָל עס פאַרקויפן די זעלנער. אָפּן אַנדערן טאָג האָט די מלמדקע איינגעקויפט מעל, אַביסל קעז און פוטער,

האָט פאַרראַשטשינעט, און אַז ס'איז געוואָרן נאַכט, האָט זי אויסגעהייצט דעם אויוון און געבאַקן קנישעקלעך, סעכערלעך און ראַגאַליעס. אַ גאַנצע נאַכט האָט זי געהאַרעוועט ביים אויוון. אַז ס'איז ווידער טאָג געוואָרן, און עס האָבן געדאַרפט אַנקומען די זעלנער, איז דער מלמד שוין געשטאַנען גרייט אין מאַרק מיט אַ טישל געבעקס.

סע דויערט נישט לאַנג און דער מלמד פאַלט אַריין צוריק אין שטוב אַ בלייכער, מער טויט ווי לעבעדיק. וואָס איז? וואָס האָט געטראָפֿן?
און דער מלמד, אַ פאַרסאַפּעטער, דערציילט, אַז ווי נאָר די זעלנער זענען צוגעקומען צו זיין טישל, האָבן זיי אַלע גענומען כאַפֿן דאָס געבעקס און פרעסן. און אַז ער האָט דערמאַנט וועגן געלט, האָבן זיי אים אַ שטויס געטון און גע- סטראַשעט מיט קלעפּ, אויב ער וועט וואָגן עפענען דאָס מויל. האָט ער איבער- געלאָזט הכול־בכול און איז אַנטלאָפֿן.

די מלמדקע, אַז זי האָט דאָס דערהערט, האָט זי אַ כאַפֿ געטון דעם בעזים און אים גענומען דערלאַנגען און שעלטן מיט טויטע קללות: „דו אַזוינער און אַזוינער! דו לאַיִזלח אַיינער! מסחר האָט זיך אים פאַרגלוסט, דעם העלד מיינעם!“ און זי האָט אויסגעבייטלט אַלע וויסטע חלומות אַף זיין קאַפּ.

אַף די קולות זענען זיך צענויפגעלאָפֿן אַלע שכנים. אַז זיי הערן וואָס סע האָט געטראָפֿן, זאָגן זיי צו דער מלמדקע: „וואָס ווילט איר פון אים? וואָס איז ער שולדיק? דאַנקט גאָט און בענטשט גומל, וואָס ער האָט זיך אַרויסגעראַטעוועט פון עשום הענט און איז געקומען אַהיים אַ לעבעדיקער.“

„געזונט זאָלט איר זיין“, זאָגט די מלמדקע. „סע פאַרדריסט מיך נישט אַזוי דער גרויסער היזק, אויך נישט דאָס, וואָס מײן גאַנצע פּראַצע איז געגאַנגען לאַיבִוד, ווי דאָס, וואָס ער איז אַזאַ שלעמאַזל! אַ מענטש זאָל אַזוי נישט האָבן קיין שכל. דו זעסט, דאַכט זיך, אַליין ווי אַלע כאַפֿן, טאָ פאַרוואָס האַסטו, לעקיש מײ- נער, נישט געכאַפּט אויך עפעס גלייך מיט אַלעמען און נישט געבראַכט אַ פאַר קנישעקלעך אַהיים פאַר ווייב און קינדער!“

וואָס בײַ אַ מלמד קען זײַן אַ גליק

אַ דאַרפֿייד איז חול־המועד סוכות אַוועקגעפאַרן אין שטאָט אַריין צו זוכן אַ מלמד פאַר זיינע קינדער.

געקומען אין שטאָט אַפֿן מאַרק, שטייען דאָרט יונגע מלמדימלעך, וואָס זענען וויליק צו פאַרן אין אַ דאַרף אַף אַ זמן, אַדער צוויי. רעדט ער מיט אַיינעם פון זיי און נעמט זיך באַדינגען מיט אים.

אַז זיי האָבן אַפּגערעדט און זיך אויסגעגלייכט וועגן די שכירות, זאָגט דער מלמד צו דעם דאַרפֿייד: „איך האָב צו אייך אַ בקשה. איך פאַרשטיי, אַז איר זענט, קיין עינ־הרע נישט, רייך. און איך נייטיק מיך אין געלט. איך דאַרף לאָזן מײן ווייב און קינדער אַף ברויט און דיר־הגעלט. איך וויל אייך דעריבער בעטן, אַז איר זאָלט מיר געבן פאַראויס פאַר אַ זמן.“

דער דאַרפֿייד דערהערט אַזאַ זאַך, גיט ער אַ טראַכט און פרעגט: „וואָס

מיינט איר? און וואָס וועט זיין, אַז איר נעמט און גיט אַ שטאַרב די אַנדערע וואָך?
וואָס וועט דעמאָלט זיין?" "דעמאָלט," זאָגט דער מלמד תּמעוואַטע, "דעמאָלט וועט
זיין מיין גליק."

פֿון איילעניש קומט קיין גוטס נישט אַרויס

די מלמדקע אין שטעטל האָט אַמאָל מטריח געווען איר מאַן, אַז ער זאָל
נעמען דעם ליימענעם טאַפּ און אַריינגיין צו דער שכנה, לייען אַביסל קוילן. אַז
זי וועט האָבן קוילן, וועט זי צושטעלן דעם סאַמאָואַר, וועט מען קענען טרינקען
אַ גלעזל וואַרעמס. האָט דער מלמד גענומען דעם טאַפּ און איז געגאַנגען.

"זע, זאַם דיך נישט," האָט די מלמדקע אים נאַכגערוּפּן.

ווי נאָר דער מלמד איז אַריבער די שוועל און האָט זיך געלאָזט גיין דורכן
געסל צו דער שכנה, האָט ער זיך פאַרטראַכט אין הויכע רעיונות און איז געגאַנגן
גען און געגאַנגען. מיטאַמאָל כאַפט ער זיך, ער איז שוין אין דעם דערבייאיקן
שטעטל. און דאָ זעט ער אַזעלכע פיינע יידן אין מאַרק. טראַכט ער, מע דאַרף זיך
דאָ אַפּשטעלן אַף אַ זמן. און ער האָט טאַקע אַזוי געטון.

אַז ס'איז אַריבער דער זמן, דערמאַנט ער זיך, אַז זיין ווייב האָט אים געשיקט
צו לייען אַביסל קוילן. נעמט ער דעם טאַפּ און לאָזט זיך מיטן וועג צוריק אין זיין
שטעטל אַריין. געקומען צו דער שכנה, בעט ער זי, אַז זי זאָל לייען דער יידינע
זיינער אַביסל קוילן, און ער האָט גענומען דעם טאַפּ און איז אַוועק אַהיים. ווי נאָר
ער עפנט די טיר און וויל אַריבערשאַפּען די שוועל, פאַרטשעפעט ער זיך, פאַלט
און צעברעכט דעם טאַפּ.

"שלימעזאַלניק איינער!" צעשרייט זיך זיין ווייב. "ס'האַט דיר גענומען אַ
יאָר מיט אַ מיטוואָך, ביז דו ביסט געקומען, און איצט האַסטו מיר נאָך אַנגעטון
אַ היזק!"

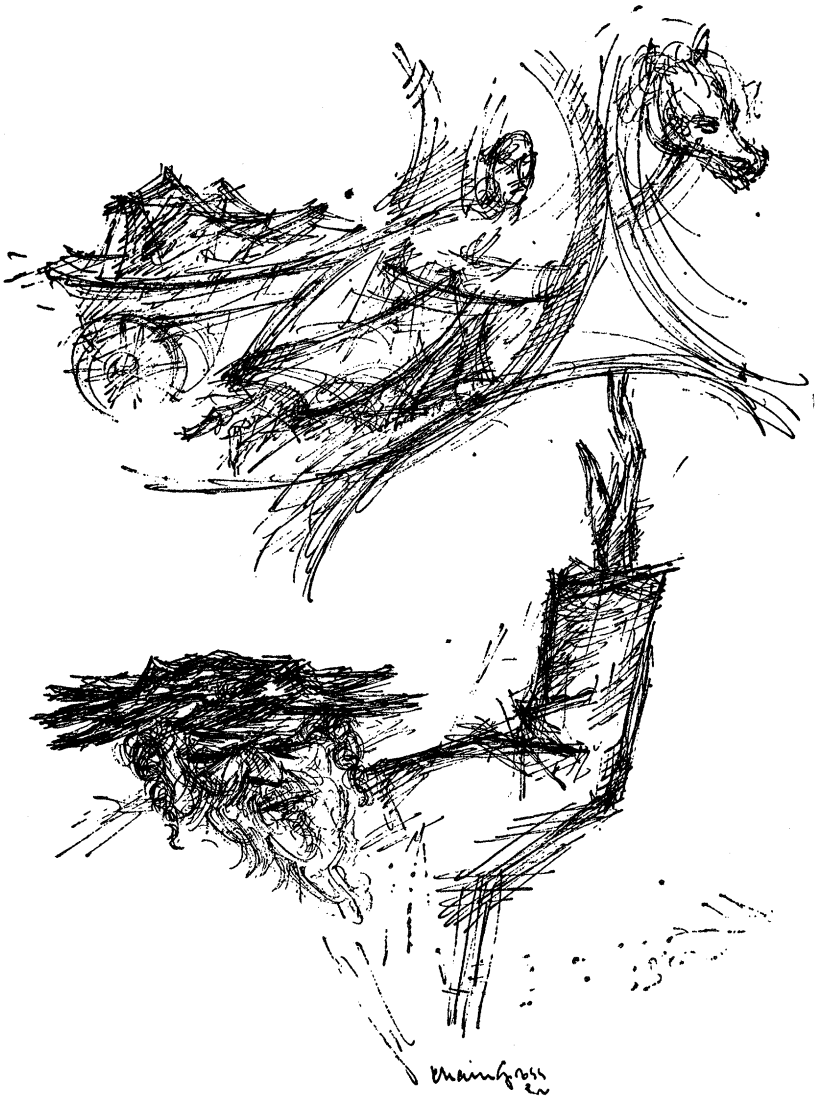
"וואָס איז דאָ צו רעדן?" זאָגט דער מלמד, "איך האָב דאָך דיר שוין לאַנג
געזאָגט, אַז פון כאַפעניש און איילענישט קומט קיין גוטס נישט אַרויס."

וואָס דער רבי ר' אלימלך האָט געזען אַף יענער וועלט

דער רבי ר' אלימלך פון ליזשענסק האָט אַמאָל פרייטאַג-צו-נאַכטס, פאַר
קבלת-שבת, געהאַט עלית-נשמה. זיינע אויגן זענען געווען פאַרמאַכט, דאָס פנים
איז ביי אים געוואָרן בלייך, און מ'האַט געזען, אַז דאָס חיות לאָזט זיך אים אויס.
די חסידים זענען געשטאַנען אַרום אים און האָבן געמיינט, אַז סע עקט זיך, חלילה,
זיין לעבן. נאָר ביסלעכווייז איז דער רבי געקומען צו זיך, האָט געעפנט די אויגן,
האַט אַ לייכטן שמייכל געטון און געהייסן, אַז מע זאָל זיך שטעלן דאַווענען.

יענעם פרייטאַג-צו-נאַכטס, אַז ס'איז געקומען צו דער סעודה, האָבן די
חסידים געוואַרט, אַז דער רבי זאָל זיי דערציילן וואָס סע האָט פריער געטראַפּן
מיט אים. נאָר דער רבי איז געזעסן, האָט בנעימות געקוקט אַף זיינע חסידים און
געשוויגן. אַזוי איז אויך געווען ביים עסן נאָכן דאַווענען שבת אין דער פרי. נאָר אַז

וואס דער רבי ר' אלימלך האט געזען אף יענער וועלט

ס'איז געקומען צו שלוש-סעודות, האָבן די חסידים נישט צוגערירט זיך צום עסן. זיי זענען געזעסן און האָבן געקוקט אָפּן רבי מיט גרויס פּאַרכט און געשוויגן. דער רבי ר' אלימלך האָט פּאַרשטאַנען וואָס דאָס מיינט, האָט ער אַ שמיכל געטון און געזאָגט: „נו, מילא, איר ווילט, אַז איך זאָל אייך דערציילן, וועל איך אייך דערציילן.“

די חסידים האָבן זיך צוגערוקט נעענטער, האָבן אָנגעשטעלט די אויערן, און דער רבי האָט דערציילט: „ווי נאָר איך בין געקומען אָפּ יענער וועלט, אין הימל אריין, האָט מיך אַ מלאך גענומען פירן און ווייזן מיר אַליק, וואָס איך בין ווערט צו זען. פרעג איך אים: מלאכל גוטער, מלאכל ליבער, אפשר קענסטו מיר ווייזן דאָ מיין פּלאַץ אין גן-עדן, צי אין גיהנום, אַז סע וועט קומען מיין צייט איבער הונדערט און צוואַנציג?“

„ניין, רבי אלימלך,“ זאָגט דער מלאך, „דאָס טאָר איך נישט. נאָר קום, וועסטו זען עפעס, וואָס פון דעם וועסטו שוין פּאַרשטיין וואו דיין פּלאַץ וועט זיין.“ גייען מיר פון שטערן צו שטערן און פון הימל צו הימל. מיטאַמאַל דער-זע איך ווי צוויי פּאַר גרויסע פּערד שלעפּן אַן אָנגעפּאַקטן וואָגן מיט שווערע שוואַרצע פּעק, „וואָס איז דאָס?“ פרעג איך דעם מלאך. „דו דערקענסט נישט?“ זאָגט ער צו מיר. „דאָס זענען דאָך דייע עבירות.“ פרעג איך: „וואָס טוט מען מיט זיי?“ זאָגט דער מלאך: „וואָס הייסט, וואָס? מע לייגט זיי אַרויף אָפּ אַ וואַגשאַל, און אָפּ אַ צווייטער שאַל לייגט מען אַרויף די מצוות. און וואָס סע וועגט איבער, לויט דעם באַצאָלט מען.“

דערהערט אַזאַ זאַך, פּאַרשטייט איר דאָך ווי איך האָב געפילט. נאָר איך האָב מיר געטראַכט, אפשר וועלן מיינע מצוות איבערוועגן. איך בין טאַקע אַ זינדיקער מענטש, נאָר מסתמא האָב איך דאָך עפעס מצוות אויך. ווי איך טראַכט אַזוי, דערזע איך ווי סע לויפט אַ קליין פּערדעלע און פירט אַ גרינג וועגעלע מיט אַ קליין ווייס פּעקעלע. „וואָס איז דאָס?“ פרעג איך דעם מלאך. „דערקענסט דאָס נישט?“ זאָגט ער צו מיר. „דאָס זענען דאָך דייע מצוות.“ איך בין געבליבן אַ פּאַרשטיינערטער און האָב נישט געוואָלט מער אויפ-כאַפּן זיך. צוליב וואָס? נאָך מער צו זינדיקן? נאָך גרעסער מאַכן מיינע פּעק מיט עבירות? דערווייל גיט מיך אַ צי דער מלאך: „נו, רבי אלימלך, וואָס שטייסטו? לאַמיר פליען ווייטער.“ „וואוהין און צו וואָס?“ פרעג איך. זאָגט ער: „קום, איך וועל דיר ווייזן נאָך עפעס.“

פליען מיר. מיטאַמאַל דערזע איך ווידער אַ וואָגן, מיט זעקס רעדער, און ער איז אַ סך גרעסער פון דעם ערשטן וואָגן, וואָס איך האָב געזען, און איז אָנגעפּאַקט מיט שווערע פּעק, אַז דריי פּאַר ריזיקע פּערד רירן אים קוים פון פּלאַץ. „וואָס איז דאָס?“ פרעג איך. „פּאַראַן נאָך גרעסערע זינדיקע פון מיר?“ „ניין,“ זאָגט דער מלאך. „דאָס זענען נישט קיין עבירות. דאָס זענען דייע יסורים, וואָס דו ליידיסט פּאַר דעם פּאַלק ישראל.“ „וואָס טוט מען מיט זיי?“ פרעג איך. „וואָס הייסט, וואָס?“ זאָגט דער מלאך. „מע לייגט זיי אַרויף אָפּ דער שאַל צוואַמען מיט די מצוות.“ נו, דערהערט אַזאַ זאַך, איז מיר ליכטיק געוואָרן אין די אויגן... און איצט, האָט דער רבי ר' אלימלך געענדיקט, לאַמיר זינגען זמירות.

דער אַרימאָן און דער עושר אָף יענער וועלט

אַן ערליכער ייד, אַן אַרימאָן, איז געוואָרן קראַנק און איז געשטאַרבן. דעם זעלבן טאָג איז אין שטאָט אויך געשטאַרבן אַ ייד, אַן עושר.

געקומען אָף יענער וועלט—זענען ביידע אַוועק גלייך צום גן־עדן. ביים טויער באַמערקט דער אַרימאָן ווי סע קומט צו פליען אַ מלאַך מיט אַ גרויסן גילדענעם שליסל, שליסט אויף דעם טויער, נעמט דעם עושר אונטערן אַרעם און פירט אים אַריין אין גן־עדן. אָף דעם אַרימאָן האָט זיך דער מלאַך אָפילו נישט אומגעקוקט. ער האָט אים געלאָזט שטיין גלייך ווי ער וואָלט אים אין גאַנצן נישט געזען. וואָרן ווי נאָר ער איז מיט דעם עושר אַריבער די שוועל פון גן־עדן—האָט ער פאַרשלאָסן די טיר הינטער זיך, און אים האָט ער געלאָזט שטיין אין דרויסן.

שטייט דער אַרימאָן אַ געפלעפטער און טראַכט: „וואָס קאָן דאָס מיינען? צי איז אויך דאָ אין הימל נישטאַ קיין יושר?“ נאָר באַלד דערהערט ער ווי מע גיט דעם עושר אינעווייניג אַ פרייליכן ברוך־הבא. מע נעמט אים דאָרט אויף מיט געזאַנג און מיט מוזיק.

ס'איז אַריבער אַ מינוט, און אפשר אַ שעה, און ס'איז געוואָרן צוריק שטיל. מיטאַמאָל עפנט זיך דער טויער און סע קומט אַרויס דערזעלבער מלאַך. נעמט אים אונטערן אַרעם און פירט אים אַריין אין גן־עדן. דער אַרימאָן האָט זיך געפרייט: אַט באַלד וועט מען אים באַגעגענען מיט געזאַנג און מיט מוזיק. נאָר ווייסעך־וואָס. ער האָט זיך אומזיסט געפרייט. קיינער גייט אים נישט אַנט־קעגן, און קיינער שפילט נישט און זינגט נישט לכבוד אים. אַלע שמייכלען טאַקע צו אים, נאָר ווייטער איז שטיל און שאַ. וואונדערט זיך דער אַרימאָן, און ער פרעגט דעם מלאַך וואָס דאָס מיינט, וואָס מע נעמט אים נישט אויף ווי מ'האַט אויפגענומען דעם עושר: „סטייטש? איז דאָס מעגלעך, אָז אויך דאָ איז נישטאַ קיין יושר פונקט ווי אָף דער זינדיקער ערד?“

שמייכלט דער מלאַך און זאָגט: „דאָ ביסטו זייער אַנגעלייגט. נאָר איך וועל דיר זאָגן: אַזעלכע אַרימעלייט ווי דו קומען אַהער יעדן טאָג. פון די רייכע אָבער זעט מען דאָ איינעם אַמאָל אין אַ יובל.“

וואָס עס איז ערגער

אברהם אבינו איז אַמאָל געקומען פאַר גאָט מיט אַ טענה: „רבנו־של־עולם, פאַרוואָס לאָזסטו מיינע קינדער אין גלות אַזוי לאַנג? וויפיל איז דער שיעור צו לאָזן זיי מאַטערן זיך און פייניקן? אין גלות מצרים, האָסטו געזאָגט, וועלן זיי זיין פיר הונדערט יאָר. נאָר אַז דו האָסט געזען ווי מע פייניקט זיי און מע פאַרביטערט זייער לעבן מיט שווערער אַרבעט, און אַז סע ווערט געבוירן אַ יידיש יינגעלע, וואָרפט מען אים אַריין אין וואַסער, האָסטו דיך דערבאַרעמט און זיי אויסגעלייזט נאָך צוויי הונדערט און צען יאָר. דאָס איז געווען זייער וואויל און גוט. אין גלות בבל זענען זיי געווען אַ קורצע צייט. נאָך

דער אַרימאָן און דער עושר אָף יענער וועלט

זיבעציק יאָר האָסטו זיי אויסגעלייזט און צוריקגעבראַכט קיין ירושלים. אַוודאי וואויל און גוט. נאָר דער איצטיקער גלות דויערט שוין באַלד צוויי טויזנט יאָר. און סע נעמט גאָר נישט קיין עק און קיין סוף צו אים. גאָטעניו, וויפיל איז דער שיעור?"

דער אייבערשטער הערט אים אויס און זאָגט: „אברהמעלע, איך קען גאָר־ נישט ניט טון פאַר דייןע קינדער. זיי זענען זינדיק און גייען אין שלעכטע וועגן.“ „זינדיק, שמינדיק!“ ווערט אברהם אין כעס און גיט אַ געשריי „הער ווי זיי וויינען און קלאָגן; מיר זענען ווי שאַף, וואָס ווערן געפירט צו דער שחיטה! זע, דאָ נישט לאַנג האָט מען פאַרפייניקט און פאַרברענט זעקס מיליאָן פון מיינע קינדער. איך געדענק ווי דו האָסט מיר אַמאַל צוגעזאָגט, אַז אַלע פעלקער פון דער וועלט וועלן זיך בענטשן מיט מיינע קינדער. צום סוף שעלט מען זיי און מע וויל זיי אַלע אויסראַטן, אַז ס'זאָל קיין איין ייד נישט בלייבן. איך פרעג דיך, טאַטע פאַטער, זענען זיי, חלילה, ערגער פון אַלע מענטשן אַף דער ערד? פאַר־ וואָס, גאָט, שטייטו פון דער ווייטנס, פאַרהוילסט דיך אין די צייטן פון אַ צרה און מאַכסט דיך נישט וויסנדיק?"

זאָגט דער אייבערשטער: „אברהמעלע, שריי נישט, ביזער דיך נישט. איך גיב דאָס איבער אין דייןע הענט. קלויב אויס מענטשן, שטעל צונויף אַ קאַמי־ טעט, אַז מע זאָל אויספאַרשן און מיר ראַפּאַרטירן. וועל איך נאָך דעם זען, וואָס איך האָב צו טון.“

אברהם האָט געמוזט נעמען אַף זיך די אַרבעט, און ער איז געקומען צו משה רבינו: „משהלע, דו האָסט אַמאַל אַ סך גוטס געטון מיט מיינע קינדער—דייןע ברידער אין מצרים. דו האָסט איינגעלייגט וועלטן און האָסט זיי אַרויסגעפירט פון קנעכטשאַפט צו פרייהייט. זע, היינט איז זיי דאָך נאָך ביטערער. מע פייניקט זיי אין גאַנץ אייראָפּע און מע פאַרטיליקט זיי. טו עפעס, משהלע.“

משה רבינו קוקט אים אָן און זאָגט: „אברהם פאַטער, איך קען היינט גאָר־ נישט ניט טון. איך וועל דיר זאָגן, דעמאָלט זענען זיי געווען אין איין לאַנד און אונטער איין קעניג, האָב איך זיי צוזאַמענגענומען און זיי אַרויסגעפירט פון דאָרטן. נאָר וואָס קען איך היינט טון? זיי זענען צעזייט און צעשפרייט איבער דער גאַנצער וועלט. וואוהין זאָל איך גיין און מיט וועמען זאָל איך אָנהייבן רעדן?"

זאָגט אברהם: „גערעכט, משהלע. נאָר איך וועל דיך באַשטימען פאַר אַ קאַמיטעמאַן. איך האָב גערעדט מיט גאָט וועגן דעם. האָט ער מיר געהייסן אויס־ פאַרשן. בעט איך דיך, זיי אַ גוטער, נעם אָן און געפין אויס עפעס גוטס, וואָס זיי טוען.“

דערקלערט אים משה, אַז אין אַ קאַמיטעט דאַרפן זיין צום ווינציקסטנס צוויי מענטשן.

זאָגט אברהם: „איך וועל דיר געבן אליהו הנביא.“ און אברהם האָט זיי ביידע צוזאַמענגעבראַכט, און זיי האָבן גענומען קלערן ווי אַזוי אָנצוהויבן די אויספאַרשונג. זאָגט אברהם: „איר ווילט מיך פאַלגן? גייט קיין ווילנע. די שטאָט רעכנט זיך פאַר אַן עיר ואם בישראל, פאַר דער ירושלים דליטע. דאָס איז אַ שטאָט פון רבנים און למדנים. אין די בתי־מדרשים זיצן יידן און לערנען. איר

וועט אריינקומען אין איין שול, וועט איר הערן זאגן „ברכו“, אין א צווייטער שול וועט איר הערן זאגן „קדושה“, אפן שול-הויף שטייט א ייד מיט א געשטעל און פארקויפט סידורים, ציצית, מזוזות, תפילין, גייט און זייט מצליח.

משה און אליהו זענען גלייך אוועק קיין ווילנע. נאר נאך איידער זיי זענען דארט צוגעקומען צו א שול הערן זיי ווי איין ייד רופט דעם אנדערן: „מאָיסעי, פאָידי סיודא, קום אָהער!“

אז משה רבינו האָט דערהערט, אז פון זיין נאָמען משה איז געוואָרן מאָיסעי, האָט ער זיך צעוויינט: „אז וויי איז צו מיר! וואָס זאָסטו, אליהו? מיין נאָמען איז שוין מאָיסעי!“ נאר אליהו הנביא פרובירט אים טרייסטן: „מאַלע וואָס אָן אויסוואַרף רעדט אַזוי!“

משה און אליהו זענען געגאַנגען ווייטער. מיטאַמאַל דערזעען זיי ווי צוויי יידן באַגעגענען זיך און איינער זאָגט צום אנדערן: „קאַק פּאַזשיוואַיעש, עליאַש? וואָס טוסטו?“

אז אליהו האָט דערהערט, אז פון זיין נאָמען אליהו איז געוואָרן עליאַש, האָט ער זיך אויך צעוויינט.

זאָגט משה: „גענוג, ווייטער גיי איך נישט. קום, מיר וועלן דעם רבונר-של-עולם אָפּגעבן דעם טרויעריקן ראַפּאַרט.“

ווי נאר זיי זענען געקומען פאַר גאַט, איז שוין געשטאַנען אברהם און האָט געוואָרט. און דער אייבערשטער פרעגט: „משה, וואָס האָסטו צו זאָגן גוטס וועגן דייע ברידער?“ האָט זיך משה צעוויינט. „משהלע, וואָס ווינסטו?“ פרעגט אים דער רבונר-של-עולם.

ענטפערט משה: „ווי אַזוי זאָל איך נישט וויינען, אָז מיין נאָמען משה איז שוין מאָיסעי?!“

ווענדט זיך דער אייבערשטער צו אליהו: „אליהו, וואָס האָסטו צו זאָגן גוטס וועגן דייע ברידער?“ האָט זיך אליהו הנביא אויך צעוויינט. „וואָס ווינסטו, אלינקעז? פרעגט גאַט. ענטפערט אליהו: „ווי אַזוי זאָל איך נישט וויינען, אָז מיין נאָמען אליהו איז שוין עליאַש.“ טרייסט זיי דער אייבערשטער: „נאַרישע קינדער, וואָס איר זענט! זאָל מען רופן מאָיסעי, עליאַש. אָבי מען רופט. נאר וואָס זאָל איך טון? מיך רופט מען שוין אין גאַנצן נישט.“

דעמאַלט האָט זיך אברהם אויך צעוויינט.

באָמערקונג: א ייד ל. קיילעס, האָט דאָס מעשהלע דערציילט אין א שול נאָכן דאווענען קעגן אַ זון, וואָס האָט געוואַלט, מע זאָל מאַכן אַן אל מלא רחמים נאָך זיין פאַטער, און אַז מיהאַט אים געפרעגט ווי זיין טאַטע האָט געהייסן, האָט ער געענטפערט „דזשימי“. זיין פאַטערס יידישן נאָמען האָט ער נישט געוואוסט.

בלאָטע איז אויך אַן ענין

דוד דער בעל-עגלה איז געוואָרן אַלט און איז געשטאַרבן. אָז ער איז גע-קומען אָף יענער וועלט, האָט מען גענומען צונויפשלעפּן זיינע מעשים, צו זען וואָס ער האָט געטון אָף דעם עולם-החתון, ביי זיין לעבן אָף דער ערד. דער קטיגור, דער באַשולדיקער, איז געשטאַנען אַ האַפּערדיקער און האָט זיך געקלאַפט

אין בייכל. וואָרן זיינע לייט די מלאכי-חבלה, האָבן געבראַכט גאַנצע פעק מיט עבירות, וואָס דער בעל-עגלה האָט געטון אין זיין לעבן. געבראַכט און זיי גע- לייגט אָף דער וואָג איינע אָף דער אַנדערער.

דער סניגור ווידער, דער מליץ יושר, איז געשטאַנען אַ דערשלאָגענער מיט אַן אַראַפגעלאָזטן קאַפּ. זיינע לייט האָבן נישט געקענט געפינען קיין איין מצווה, וואָס דער בעל-עגלה זאָל האָבן געטון אין זיין לעבן. וואָרן אַלע זיינע יאָרן אָף דער ערד איז ער געווען אַריינגעטון נאָר אין וואָגן מיט די פּערד. ווען יידן זענען געגאַנגען דאַווענען, לערנען—איז דוד דער בעל-עגלה געשטאַנען און האָט גע- שמירט די רעדער און געשפּאַנט די פּערד. אין דער וואָכן איז ער געווען פּאַר- נומען מיט די פּערד, שבת—מיט די פּערד, כּסדר נאָר מיט די פּערד, פּערד און פּערד.

און געפירט האָט דער בעל-עגלה אַ פּאַרגרעבט לעבן. ווער דאַווענען, ווער לערנען, וואָס מיר טון מצוות! גאָר נישט! איז אַלעמאַל געווען אַריינגעטון אין זינדיקע זאַכן, האָט געגעסן טרפות, האָט מחלל שבת געווען. הכלל ס'איז נישט גוט מיט אים.

ווי דער סניגור שטייט אַזוי אַ דערשלאָגענער און קוקט אָף די פעק עבירות, קומט צו לויפן אַ מלאך מיט אַ פּרייד, אַ גדולה. וואָס איז? ער האָט געפונען דעם בעל-עגלה אַ מצווה. און די מעשה פון דער מצווה איז אין קורצן אַזאַ: אַ רבי מיט חסידים זענען אַמאָל אַן ערב-שבת געווען אונטערוועגנס. זיי האָבן זיך געאיילט צו קומען וואָס גיכער אין שטאָט אַריין, נישט אַריינצופאַרן, חלילה, אין שבת אַריין. ווי זיי יאָגן אַזוי, זענען זיי אַריין אין אַ בלאַטע, און האָבן נישט געקענט אַרויס פון דאַרטן. דער טרייבער איז אַראַפּ פון וואָגן, האָט אונ- טערגעשטעלט אַ פלייצע, נאָר נישט פון אַרט. דער רבי און די חסידים האָבן גע- זען אַזאַ זאַך, זענען זיי אויך אַראַפּ פון וואָגן, נאָר אַ נעכטיקער טאַג. דער וואָגן שטייט אין דער בלאַטע און זינקט וואָס ווייטער אַלץ טיפּער. און דער טאַג שטייט נישט. דער שבת רוקט זיך נענטער און נענטער. מיטאַמאָל קומט אַן דוד דער בעל-עגלה. אַז ער זעט אַזאַ מעשה, שפּאַנט ער אויס זיינע פּערד, קריכט מיט זיי אַריין אין דער בלאַטע, בינדט זיי צו צום רביס וואָגן און שלעפט אים אַרויס פון דאַרטן.

דער רבי און די חסידים זענען גלייך אַרויף אָף זייער וואָגן און וויאָ אין שטאָט אַריין. אַז זיי זענען אַנגעקומען אין שטאָט, האָט שוין די זון גענומען זיך זעצן. ווען נישט דוד דער בעל-עגלה, וואָלטן זיי, חלילה, נאָך מחלל-שבת גע- ווען. היינט שטעלט אייך פּאַר וואָס פּאַר אַ גרויסע מצווה דער בעל-עגלה האָט זיך פּאַרדינט. נאָר וואָס פּאַר אַ ווערט האָט איין מצווה אַנטקעגן אַזויפיל פעק מיט עבירות? אַ שמעק טאַבעקע?

דאָ פּאַלט איין דעם סניגור אַ געדאַנק: „נו, און די פּערד, וואָס ער האָט איינגעשפּאַנט אין רביס וואָגן, דאָס איז גאַרנישט ניט? און דאָס, וואָס ער האָט דעם וואָגן אַליין אונטערגעשטופּט, איז אַ קלייניקייט?“ און סע בלייבט, אַז מע דאַרף די פּערד מיט דעם וואָגן אַרויפלייגן אָף דער וואָג צוזאַמען מיט דער מצווה. נאָר ס'האָט געהאַלפּן ווי אַ טויטן באַנקעס. די פעק מיט עבירות האָבן אי- בערגעוואויגן.

דעם סניגור פאלט באלד איין אַ נייער געדאַנק: „די בלאַטע, וואָס איז מיט דער בלאַטע, אין וועלכער דער בעל־עגלה האָט זיך געטאַפּטשעט, אַרויסצושלעפּן דעם רביס וואָגן? די בלאַטע איז עפעס אַ קלייניקייט! זאל מען ברענגען די בלאַטע?״ האָט ער אַ געשריי געטון. האָט מען אַנגעהויבן ברענגען בלאַטע און לייגן אָף דער וואָג. און בלאַטע, ווי איר ווייסט, איז שוין געווען גענוג. מ'האַט געלייגט אַזויפיל בלאַטע, ביז די וואָג מיט דער מצווה האָט איבערגעוואויגן.

סע קען, חלילה, זיין נאָך ערגער

אַ פרומער ייד, אַ צדיק, איז געוואָרן אַלט און האָט איין שיינעם טאַג פאַר־לאָזט אונזער נאַריש וועלטל, דעם עולם־השקר. אַז ער איז געקומען אָף יענער וועלט, אָף דעם עולם־האמת, האָט דער מלאך, דער ממונה איבער די נשמות, געעפנט דאָס ספר־הזכרונות, וואו עס זענען פאַרשריבן די מעשים פון יעדן איינעם, צו זען ווי אַזוי דער צדיק האָט זיך געפירט אָף דעם עולם־השקר. ווי נאָר ער האָט אַ קוק געטון אין דעם פּנקס, האָט ער גלייך געהייסן צוויי מלאכים, אַז זיי זאלן אים פירן אין גן־עדן אַריין. נאָר דער צדיק שטייט און וויל נישט גיין. טראַכט דער מלאך: דער צדיק איז גערעכט. אים קומט אַ גרעסערער כבוד. און ער גיט אַ וואונק צו אַ גאַנצער מחנה מלאכים, אַז זיי זאלן באַגלייטן דעם צדיק אין גן־עדן אַריין. נאָר דער צדיק וויל נישט גיין. ער האָט דעם כבוד נישט פאַר־דינט, זאָגט ער. סע קומט אים נישט קיין גן־עדן. ווערט אַ רעש. אַט דאָס איז אַן אמתער צדיק. מע וויל אים פירן אין גן־עדן אַריין, און ער וויל נישט! אַז דער רבונ־של־עולם דערהערט דאָס, רופט ער אים צו, און וויל וויסן, וואָס איז די מעשה. זאָגט דער צדיק: „איך בעט דיר, גאַטעניו, דו ווייסט דאָך דעם אמת: צוויי קינדער האָב איך פאַרמאַגט, אַ טאַכטער אַן אַ זון. האָט געטראָפּן אַן אומ־גליק: די טאַכטער איז געשטרויכלט געוואָרן און האָט פאַר דער חתונה געהאַט אַ קינד, און דער זון האָט זיך געשמדט, רחמנא לצלן.“

דער רבונ־של־עולם הערט אים אויס, און נעמט אים טרייסטן: ס'האַט גע־קענט, חלילה, זיין נאָך ערגער. אַט האָט ער, דער אייבערשטער אַליין, געהאַט אַ טאַכטער מרים, האָט זי אויך פאַר דער חתונה געהאַט אַ קינד, אַ זונעלע. און אַז דער זון איז אויסגעוואַקסן, האָט ער זיך געשמדט. און דער רבונ־של־עולם ענדיקט: „נאָר דאָס איז נאָך נישט אַליק. מענטשן האָבן נאָך אויסגעטראַכט אַף מיר, אַז איך בין דער טאַטע פון דעם קינד.“

באַמערקונג: אַן ענלעך מעשהלע ווערט אויך דערציילט מיט דר. הערצל.

מע גיט אים דאָס, וואָס ער האָט געגעבן

אין שטאָט איז געווען אַ גרויסער גביר. נאָר ווי רייך ער איז געווען—פונקט אַזאַ קמצן איז ער געווען. דער גביר האָט זיך זעלטן געלאָזט קענען. סיידן אָף קהלשע זאַכן, וואו מ'האַט זיך געקענט אויספיינען און אַריינכאַפּן כבוד. נאָר העלפן אַן אַרימאָן, אַ נויטבאַדערפטיקן—דאָס נישט. אַ מענטש האָט זיך געמעגט

אויסלאָזן אָף זיין שוועל פאַר אַ שטיקל ברויט—האַט אים נישט געאַרט. הכלל, אַן אמתער דבר-אחר, אַז באַהיט זאָל מען זיין.

אַליין, פאַר זיך, האָט ער דווקא געלעבט אין וואוילטאָג און אין רחבות: גע- בעסן און געטרונקען פון שענסטן און בעסטן, געגאַנגען אַנגעטון אין זיידנס און אין סאַמעט, און געפאַרן איז ער אין אַ קאַרעטע מיט צוויי פאַר פערד. נאָר פאַר אַנדערע—גאַרנישט ניט.

אַזוי זענען אַריבער יאָרן. דער גביר איז געוואָרן אַלט, און איז געשטאַרבן. געקומען אָף יענער וועלט—זעצט מען אים אַנידער מיט אַנדערע רייכע לייט. ער האָט דאָך פאַרט אַמאַל געגעבן אָף קהלשע זאַכן. אמת, צוליב כבוד, נאָר פאַרט געגעבן.

אַז ס'איז געקומען צום עסן, זעט ער ווי מע דערלאַנגט אַלעמען טייערע מאַ- כלים, פיש פון דעם לוויטן און פלייש פון דעם שור-הבור. היינט דעם ייִן-המשומר און די אַנדערע געטראַנקען. זייער ריח צעגייט זיך אין אַלע אברים. נאָר אים דערלאַנגט מען גאַרנישט ניט. ער גייט אויס צו נעמען עפעס אין מויל אַריין, ער בעט זיך, אַז מע זאָל אים געבן קאַטש אַ ביסן. נאָר אומזיסט, מע גיט נישט. עס איז נישט פאַר אים, זאָגט מען אים.

אַזוי אַ טאַג צוויי און דריי. דער גביר פעכניעט פון הונגער. אַז סע האָט שוין געהאַלטן גאַר שמאַל מיט אים, האָט מען זיך דאַרט אויבן גענומען באַראַטן, וואָס צו טון. מע זוכט און מע נישטערט, אפשר האָט ער פאַרט אַמאַל רחמנות געהאַט אָף עמיצן און דעהאַלטן יענעם די נשמה. ווי מע באַראַט זיך אַזוי, קומט צו פליען אַ מלאַך מיט אַ פאַרבלאַטיקט ברויט. וואָס איז דאָס פאַר אַ ברויט? ס'איז טאַקע דעם גבירס אַ ברויט. ער האָט זיך אַמאַל געלאָזט אין ווייטן וועג צוליב מסחר, האָט ער מיטגענומען מיט זיך ברויט און אַנדער עסנוואַרג.

איננאַמאַל, ווען ער האָט זיך אַפגעשטעלט, איבערצובייסן עפעס אין וועג, איז ביי אים אַראַפגעפאַלן אַ ברויט אָף דר'ערד און האָט זיך אויסגעשמירט אין בלאַטע.

דערווייל קומט אַן אַן אַרימאָן, אַ הונגעריקער, אַ דאַרשטיקער. שוין טעג, אַז ער האָט נישט געהאַט קיין פיצל ברויט אין מויל. בעט ער דעם גביר, אַז ער זאָל רחמנות האָבן און אים געבן עפעס, די נשמה צו דעהאַלטן. נעמט דער גביר דאָס אויסגעשמירטע ברויט און גיט עס אַ וואַרף צו דעם אַרימאָן.

אַט דאָס איז דאָס ברויט, וואָס מען האָט געפונען. און איצט, אויב ער וויל, קען ער מיט דעם דעהאַלטן זיין נשמה.

דער רב וועט אים נישט שווייגן

קלמן דער כל-בוניק האָט זיך צעקריגט מיט דעם גביר, דעם שניט-קרעמער, און פאַר קלמנס כעס, מוזט איר וויסן, האָט דאָס שטעטל געציטערט אימת-מוות, אַ קלייניקייט—אַזאַ כל-בוניק! ווער ווייסט וואָס אַזאַ חברהמאַן קען נאָך אַפּטון?! גוטע שכנים, וואָס האָבן געוואָלט פאַרמיידן נאָך מער קריג צווישן דעם שניט-קרעמער און דעם כל-בוניק, האָבן זיך אַריינגעלייגט צווישן זיי, און מ'האַט

קוים מיט צרות איינגערעדט דעם כל־בוניק, אז ער זאל גיין צום רב אף א דין תורה מיט דעם גביר. מ'האט געהאפט, אז פאר דעם רב וועט אפילו קלמן כל־בוניק האבן דרך־ארץ און אים פאלגן. געקומען—האבן ביידע צדדים ארויסגע־לייגט זייערע טענות פארן רב. דער רב האט אויסגעהערט און אויסגעפרעגט, און האט צום סוף געפאסקנט, אז דער שניט־קרעמער איז גערעכט.

אז דער כל־בוניק האט דאס דערהערט, איז ער געווארן א צעקאכטער און האט גענומען שרייען אף א קול: „אויך איר, רבי, האלט מיט די גבירים“ און ער האט געסטראשעט: „דאס וועט גלאט נישט אפגיין. איך וועל אייך, רבי, צעברעכן אלע שויבן פון די פענסטער.“

דער רב האט זיך נישט דערשראקן. ער האט זיך א שטעל געטון א שטרענג־גער און האט אים געענטפערט מיטן הארבן ווארט: „און דו מיינסט, אז איך וועל שווייגן? הא?“

דער כל־בוניק האט דערפילט, אז ער האט איבערגעכאפט די מאס. ער האט זיך אביסל דערשראקן פאר דעם רבס שטרענגקייט. נאר כאטש אזוי האט ער טראציק א פרעג געטון: „וואס וועט איר מיר טון, רבי?“

„וואס איך וועל טון—וילסטו וויסן?“ האט דער רבי אנגעהאלטן דעם שטרענגן טאן. „וואס הייסט, וואס? איך וועל שיקן נאך גימפל דעם גלעזער, און ער וועט אריינשטעלן אנדערע שויבן.“

דא האט זיך דער כל־בוניק שוין אין גאנצן פארלוירן, און א שעמעוודיקער געזאגט: „רבי, איכל טון ווי איר הייסט. א גוטן תמיד, רבי.“ און ער איז שטיל ארויס פון בית־דין שטוב.

א קלוגער ריכטער

אין שטעטל זאסלאוו האט אמאל צווישן יום־כפור און סוכות געטראפן אזא מעשה: דער פאליציי־מיינסטער איז זיך געגאנגען אין מארק און האט באמערקט ווי יידן בויען סוכות ביי זייערע שטיבער. און אזוי ווי ער איז געווען א שונא־ישראל, א המן, און האט שטענדיק געזוכט א געלעגנהייט צו שטעפען זיך צו יידן, האט ער גענומען פרעגן, צי זיי האבן א דערלויבעניש אף צו בויען.

די יידן האבן זיך אויסגעלאכט: אף צו מאכן א סוכה דארפן זיי נישט קיין דערלויבעניש, האבן זיי געטענהט. איז דער ערל געווארן אין כעס: „אזעלכע יידלאקעס! בויען גאר אן א דערלויבעניש!“ און ער נעמט און הייבט אן מאכן פרא־טאקאלן אף יעדן איינעם.

אין עטלעכע טעג ארום, פונקט דעם ערשטן טאג חול־המועד, האבן די יידן זיך געמוזט שטעלן אין געריכט צום משפט. דער ריכטער האט אויסגעהערט די קלאגע און גענומען פרעגן וואס די יידן האבן צו זאגן וועגן דעם. די יידן האבן אנגעהויבן קלאר מאכן. זיי האבן נישט געלייקנט, אז זיי האבן געבויט אן א דער־לויבעניש, און זיי האבן דערביי איבערגעגעבן, אז דאס איז ביי אונז אזא יום־טוב צו מאכן סוכות און עסן אין זיי אכט טעג לזכרון אין דער צייט, ווען די יידן זענען באפרייט געווארן פון מצרים און האבן געוואנדערט אין דער מדבר און געוואוינט אין ביידלעך, אין סוכות.

דער ריכטער, אַ קלוגער מענטש, האָט ער פאַרשטאַנען די זאך. נאָר אַזוי ווי ער האָט נישט געוואָלט, אַז דער פּאַליציי־מיינסטער זאָל ווערן צו געלעכטער, האָט ער באַשטראַפּט יעדן ייד מיט אַ האַלבן רובל פאַר נישט אַרויסנעמען קיין דער־לויבעניש, צו מעגן בויען. דערביי האָט ער באַפוילן, אַז ביז אַכט טעג מוזן די יידן פּונאַנדערנעמען די סוכות. אַז ס'איז אַריבער דער יום־טוב, האָבן די יידן נאָך געהאַט גאַנצע צוויי טעג צייט אָף פּונאַנדערצונעמען די סוכות.

די צוויי ברידער און די ירושה

צוויי ברידער האָבן זיך געקרייגט איבער אַ ירושה. דער עלטערער האָט גע־טענהט, אַז אים קומט אַ גרעסערער חלק, ווייל ער איז דער בכור, און דער יונגערער האָט געטענהט, אַז אים קומט מער, ווייל ער איז דער מעזיניק. סע האָבן זיך אַריינגעלייגט מענטשן און זיי געוואָלט אויסגלייכן, נאָר ס'האַט גאַרנישט ניט געהאַלפּן. איז געבליבן, אַז מע זאָל זיך פאַרלאָזן אָפּ רב. אַז זיי זענען געקומען צום רב, און ער האָט אויסגעהערט זייערע טענות, זאָגט ער צו זיי: „איר האָט דאָך געלערנט, ווייסט איר דאָך, אַז לויט דעם דין, קומט דעם בכור צוויי חלקים ירושה.“ גיט זיך דער יונגערער ברודער אַ כאַפּ: „פרעגט מיין ברודער וועמען סע קומט מער. ווער האָט געטריבן דעם טאַטן אין דר'ערד אַריין, ער, צי איד?“

אַן איינפאַל פֿון אַ סוחר

ביי אַ גרויסן סוחר איז געווען אַ געטרייער און אַן ערלעכער משרת. אַ שכן, וואָס איז אַליין אויך געווען אַ סוחר, האָט זיך פאַרלייגט אָף דעם משרת און האָט אים איבערגערעדט, אַז ער זאָל ביי זיין באַלעבאַס גנבענען סחורה און זי אים פאַרקויפּן.

ס'איז אַריבער אַ צייט און דער באַלעבאַס האָט אויסגעפונען די גאַנצע מעשה. האָט ער דעם משרת גענומען צום רב און געפאַדערט, אַז ער זאָל באַצאָלן פאַר דער סחורה, וואָס פעלט. דער באַלעבאַס האָט געטענהט, אַז ער פאַרלאָזט זיך אָף אַנדערע, אַז מע זאָל אַפּשאַצן וויפיל די געגנבעטע סחורה איז ווערט גע־ווען. דערביי האָט ער געבעטן, אַז מע זאָל רופן זיין שכן דעם סוחר, אַז יענער זאָל זיין דער שאַצער. דער רב האָט געשיקט נאָך דעם שכן, האָט אים דערלאַנגט אַ צעטל פון דער סחורה און געבעטן, אַז ער זאָל אַפּשאַצן איר ווערט, ווייל ער רעכנט, אַז ער איז אַ גוטער מבין.

דער שכן האָט געוואָלט ווייזן, אַז ער האָט גאַרנישט ניט קיין שייכות צו דער גנבה. ער האָט אויך געוואָלט ווייזן זיין מבינות, כדי צו ווערן אַ חשוב ביים סוחר, האָט ער אַיטלעכס שטיקל סחורה אָפּן צעטל געשאַצט טאַפעלט וויפיל ס'איז ווערט געווען.

דער רב האָט נאָך דעם געמאַכט דעם חשובן און געהייסן דעם שכן איבער־

קוקן, צי ס'איז ריכטיק ווי ער האָט געשאַצט. צום סוף האָט ער אים נאָך געהייסן זיך אונטערשרייבן. ער האָט אים געדאַנקט פאַר דער טרחה, און דעם חשבון האָט ער געגעבן דעם סוחר.

אַפן אַנדערן טאָג נעמט דער סוחר דעם חשבון, גייט אַוועק צום שכן און זאָגט צו אים: „איך בין געקומען, ר' קרוב, אַז איר זאָלט מיר באַצאלן פאַר דער סחורה, וואָס איר האָט נעכטן אַליין געשאַצט. ווייל איר האָט עס אַנגערעדט מיין משרת צו גנבענען די סחורה און זי אייך צו פאַרקויפן. ביי אייך געפינען זיך נאָך שטיי-קער פון די גנבות.“

דער שכן האָט געזען, אַז ער איז אַריינגעפאַלן. ער האָט מער גאַרנישט ניט גערעדט, און באַצאלט ביז אַ פרוטה.

ווי אַזוי דער סוחר האָט געוואונען דעם פּראַצעס

צוויי סוחרים, שמואל שיינעס און יאַנקל שטיינבערג, האָבן זיך געלאָדן. עט-לעכע טעג פאַר דעם פּראַצעס קומט שמואל שיינעס צו זיין אַדוואַקאַט און פרעגט אים, צי סע וואָלט אפשר געווען אַ גלייכע זאַך צו שיקן דעם ריכטער עפעס אַ מתנה אין שטוב אַריין. אַז דער אַדוואַקאַט האָט דאָס דערהערט, איז ער אויפֿ-געשפרונגען און האָט אים געוואַרנט מיטן האַרבן וואַרט. ער האָט אים געזאָגט: „אויב איר וועט וואַגן צו טון אַזאַ זאַך, זענט איר שוין אַ פאַרלוירענער. דער ריכטער וועט אייך האַלטן פאַר דעם שולדיקן נאָך איידער ער וועט הערן אייערע טענות.“

שמואל שיינעס האָט שוין מער נישט גערעדט וועגן דעם.

אין עטלעכע טעג אַרום איז פאַרגעקומען דער פּראַצעס און שמואל שיינעס האָט געוואונען. אַז ער איז אַרויס פון געריכט, זאָגט צו אים זיין אַדוואַקאַט: „איר זעט, מיין ליבער, ווען איר וואָלט דעם ריכטער געווען געשיקט אַ מתנה, וואָלט איר דעם פּראַצעס זיכער פאַרלוירן.“

שמואל שיינעס הייבט אויף זיין קאַפּ צום אַדוואַקאַט, שמייכלט און זאָגט: „מעג איך אייך עפעס דערציילן? נאָר אַ סוד, סע מוז בלייבן אַ סוד.“ „אַ סוד? לאַמיר הערן. איר קענט זיין זיכער, אַז קיינער וועט נישט וויסן, פאַרויכערט אים דער אַדוואַקאַט.“

„נו, זאָגט שמואל שיינעס, „איך האָב דעם ריכטער פאַרט עפעס געשיקט.“ דער אַדוואַקאַט קוקט אים אָן: „סע קען נישט זיין! ס'איז נישט אמת!“ „ש...ש...ש,“ מאַכט שמואל שיינעס, „איך האָב געשיקט, נאָר איך האָב צוגע-לייגט אַ געשעפטס-קאַרטל פון יאַנקל שטיינבערג.“

דער סוחר, דער הינקעדיקער און דער קלוגער ריכטער

אַ סוחר איז געריטן אָף זיין פערד קיין ירושלים. אַפן וועג האָט ער אַנגע-יאָגט אַ הינקעדיקן, וואָס איז אויך געגאַנגען אין שטאָט אַריין. טראַכט זיך דער

סוחר: „נעבעך אַ הינקעדיקער! איך וועל אים אַרויפנעמען צו מיר אָפּן פּערד און אים ברענגען קיין ירושלים.“

דער סוחר איז אָפּגעשטיגן און האָט געהאַלפּן דעם הינקעדיקן אַרויפּזעצן זיך אָפּן פּערד. ער אַליין האָט זיך געזעצט הינטער אים, און זיי זענען אַוועקגעריטן. אַז זיי זענען אָנגעקומען קיין ירושלים, זאָגט דער סוחר צום הינקעדיקן, אַז איצט וועט ער אים אַראָפּלאָזן. נאָר אַנשטאַט דער הינקעדיקער זאָל אים באַ-דאַנקען, וואָס ער האָט אים געהאַלפּן, זאָגט ער צום סוחר: „גיי דו אַראָפּ. דאָס פּערד איז מיינס!“—און ער האָט די לייצעס פּעסט צוגעהאַלטן און זיי נישט גע-וואָלט אַרויסלאָזן פּון די הענט. לכתחילה האָט דער סוחר געמיינט, אַז דער הינ-קעדיקער מאַכט בלויז שפּאַס. נאָר אַז ער האָט געזען, אַז ער לאַזט די לייצעס נישט אַרויס פּון זיינע הענט און וויל נישט אַראָפּגיין פּון פּערד, האָט ער אים גערופן צו די ריכטער ביי דעם טויער פּון שטאָט. געקומען צו די ריכטער, דער-ציילט דער סוחר ווי אַזוי ער האָט דעם הינקעדיקן געבראַכט אָפּ זיין פּערד אין שטאָט אַריין, און איצט וויל ער דאָס פּערד נישט אַרויסלאָזן פּון די הענט.

דער הינקעדיקער האָט געהאַט אַן אַנדער טענה: „גרויסע ריכטער, האָט ער אָנגעהויבן מיט געבעט, „דאָס פּערד איז מיינס און איז מיינ גאַנצע הילף ביים גיין. איך בין אַ קאַליקע אָפּ די פּיס. אַן דעם פּערד וואָלט איך נישט געקענט גיין קיין לענגערן וועג.“

די ריכטער האָבן איינגעזען, אַז זיין טענה איז אַ גערעכטע. נאָר דער עלט-סטער פּון די ריכטער האָט איבערגעטראַכט און געזאָגט: „לאַזט דאָ איבער דאָס פּערד. און איר קומט מאָרגן, וועל איך אַרויסגעבן דעם פּסק.“

דער ריכטער האָט געהייסן אַריינשטעלן דאָס פּערד אין אַ שטאַל. אָפּ מאָרגן, אַז דער סוחר און דער הינקעדיקער זענען געקומען, איז דער ריכטער אַריין-געגאַנגען מיט זיי אין שטאַל, וואו דאָס פּערד איז געשטאַנען צוזאַמען מיט אַ סך אַנדערע פּערד. דער ריכטער האָט געהייסן דעם סוחר, אַז ער זאָל צוגיין און אָנ-ווייזן אָפּ זיין פּערד. דער סוחר איז זיך דורכגעגאַנגען איבער דער שטאַל און האָט זיך אָפּגעשטעלט ביי זיין פּערד.

דער ריכטער האָט דערנאָך געהייסן דעם הינקעדיקן, אַז ער זאָל אָנ-ווייזן אָפּ זיין פּערד. דער הינקעדיקער איז צוגעגאַנגען צו דעמזעלבן פּערד און האָט עס אויך דערקענט.

זאָגט דער ריכטער: „אין דער אמתן האָב איך אייך נישט גערופן, אַז איר זאָלט דערקענען אייער פּערד, נאָר אַז דאָס פּערד זאָל אייך דערקענען. ווען דו, סוחר, ביסט צוגעקומען צו דעם פּערד, האָט דאָס פּערד גענומען הירושן און מאַכן מיט דעם קאַפּ, ווי סע וואָלט זיך דערפרייט מיט דיר. און אַז דו,“ האָט ער גע-זאָגט צום הינקעדיקן, „ביסט צוגעקומען צום פּערד, איז עס געשטאַנען רואיק ווי פריער.“

„נעם דאָס פּערד.“ זאָגט דער ריכטער צום סוחר, „ס'איז דיינס. און דו,“ זאָגט ער צום הינקעדיקן, „דערפאַר וואָס דו האָסט געוואָלט אויסנאַרן דאָס פּערד, וועסטו קריגן אַ שטראַף.“

ביים לאַדן זיך זענען אַלע גלייך

ביי אַ גרויסן סוחר, אַ למדן און אַן ערלעכן ייד, האָט מען אַמאָל צוגעגנבעט זיינע טייערע פּערד. האָט ער גערופן אורקען, דעם שטעטלדיקן פּערד-גנב, צום רב און אים אָנגעקלאָגט אין דער גנבה. דער סוחר האָט געטענהט, אַז ער האָט אַליין געזען ווי אורקע האָט אַרויסגעגנבעט זיינע פּערד פון שטאָל און איז מיט זיי אַנטלאָפן.

אורקע האָט דאָס געלייקנט. האָט דער רב געפּרעגט דעם סוחר, צי ער האָט עדות, אַז אורקע האָט געגנבעט זיינע פּערד. ווערט דער סוחר אין כּעס: „רבי, עדות ווילט איר נאָך? איר גלייבט דעם פּערד-גנב מער ווי מיר?“ זאָגט דער רב צום סוחר: „ר' אייזיק, איך ווייס גוט ווער איר זענט און ווער ס'איז אורקע. ווען איר זאָל דאַרפן אַ שידוך טון מיט מיין טאכטער, וואָלט איר זיכער וועלן אייך פאַר אַ מחותן. בעסער געזאָגט: ווען מע זאָל מיך אָפּגילטן, וואָלט איר אורקען נישט געוואָלט האָבן פאַר מיין מחותן. נאָר דאָ האָט איר מיט אים אַ דינ-תּורה, און ביי אַ דינ-תּורה זענען אַלע גלייך, דער פּערד-גנב און דער ער-לעכער סוחר. ווער סע קלאָגט און מאַנט, דער דאַרף ברענגען עדות.“

די צוויי שותפּים, דער רב און די פּינף טויזנט גולדן

די צוויי סוחרים ר' שלמה און ר' יוסף, האָבן בשותפות געהאַט אַ שניט-געשעפט. זיי האָבן באַשלאָסן אַוועקצולייגן פּינף טויזנט ראַיניש, צו נוצן דאָס געלט אין פּאַל פון אַ שווערער צייט. יעדער פון זיי האָט געגעבן אַ העלפט, און זיי האָבן דאָס געלט איינגעלייגט ביים רב. דערביי האָבן די צוויי שותפּים אָפּגערעדט מיט דעם רב, אַז ער מעג דאָס געלט אַרויסגעבן בלויז דעמאָלט, ווען זיי וועלן ביידע צוזאַמען קומען און עס פּאַדערן. איינעם אַליין פון זיי טאָר ער דאָס געלט נישט אַרויסגעבן.

נאָך דעם איז אַריבער אַ שטיקל צייט. דאָס געשעפט האָט אָנגעהויבן גיין שלעכט, און איינער פון די צוויי שותפּים, ר' שלמה, איז שטאַרק קראַנק געוואָרן. דער צווייטער שותף, ר' יוסף, האָט אויסגענוצט די דאָזיקע געלעגנהייט, אויסצור-נאַרן ביים רב די פּינף טויזנט ראַיניש. ער איז אַוועק צום רב און איז צוגעשטאַנען צו אים, אַז ער זאָל אים אַרויסגעבן דאָס געלט. ער האָט אים דערציילט, אַז דאָס געשעפט גייט שלעכט, און צו דעם איז נאָך זיין שותף קראַנק, און ער מוז האָבן דאָס געלט. ר' יוסף האָט פאַרזיכערט דעם רב, אַז דאָס איז אויך דער ווילן פון זיין שותף. און אויב ער וועט אים נישט אַרויסגעבן דאָס געלט, וועט דאָס געשעפט אין גאַנצן רואינירט ווערן.

דער רב האָט זיך געלאָזט איבעררעדן און ער האָט אים געגעבן דאָס איינ-געלייגטע געלט. ווי נאָר ר' יוסף האָט געקריגן דאָס געלט, האָט ער געמאַכט פּליטה. ער איז פאַרשוואַנדן ווי אין וואַסער אַריין. דערווייל איז ר' שלמה געזונט געוואָרן און איז אויפגעשטאַנען פון בעט.

אז ער האָט געזען זיין שותף ר' יוסף איז פאַרשוואונדן און דאָס געשעפט גייט שלעכט. איז ער אַוועק צום רב און האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל אים אַרויסגעבן דאָס געלט. דער רב האָט זיך געכאַפט אַז ער איז אַריינגעפאַלן אין אַ צרה. ער האָט דערציילט ר' שלמהן דעם אמת, ווי אַזוי ר' יוסף האָט אויסגענאַרט ביי אים דאָס געלט. נאָר ר' שלמה האָט נישט געוואָלט וויסן פון דעם און האָט געפאַדערט ביי אים דאָס געלט. אַז דער רב זעט אַזאַ זאַך, זאָגט ער צו דעם סוחר: „הערט, ר' שלמה, מיר האָבן אַן אַפּמאַך, אַז די פינף טויזנט ראַיניש, וואָס איר און אייער שותף ר' יוסף האָבן איינגעלייגט ביי מיר, מעג איך אַרויסגעבן בלויז דעמאָלט, ווען איר וועט ביידע צוזאַמען קומען און דאָס פאַדערן. איינעם אַליין פון אייך טאָר איך דאָס געלט נישט אַרויסגעבן. דאָס געלט, וואָס איך האָב געגעבן דעם שותף און ער איז מיט דערמיט אַוועק,“ זאָגט ווייטער דער רב, „דאָס איז מיין היזק. אויב איר ווילט איצט, אַז איך זאָל אייך אַרויסגעבן אייערע פינף טויזנט ראַיניש, מוזט איר קומען צוזאַמען מיט אייער שותף נאָך דעם געלט. ביז איר וועט נישט קומען ביידע אין איינעם, מוז אייער געלט בלייבן ביי מיר.“

ער האָט אַ תירוץ

אַ שניידער-געזעל איז אָנגעקומען צו אַרבעטן ביי אַ נייעם באַלעבאַס אין שטעטל, און ווי ס'האָט זיך געפירט, האָט דער געזעל געהאַט דאָרט אויך קעסט און קוואַרטיר. דאָס איז געווען נאָך די יום-טובים. אַז ס'איז אַריבער דער ווינ-טער און ס'איז געקומען ערב-פסח, האָט דער באַלעבאַס צוגעגרייט אַ סדר מיט אַלע פיטשעווקעס. אָף דער נאַכט, אַז מ'איז געקומען פון דאָווענען, האָט דער באַלעבאַס געמאַכט קידוש, און מ'האָט זיך געזעצט צום סדר און אָנגעהויבן זאָגן די הגדה.

נאָכן עסן און בענטשן נעמט מען ווידער זאָגן די הגדה. נאָר דער געזעל זעט, אַז דער באַלעבאַס היפּערט איבער ה ל ל און נ ש מ ת כ ל ח י. ווערט ער אַביסל אומרואיק און ווייסט נישט וואָס צו טון; זאָל ער טון ווי דער באַלעבאַס טוט, אָדער זאָל ער אַליין זאָגן ה ל ל און נ ש מ ת כ ל ח י? דער באַלעבאַס האָט דאָס באַמערקט. פרעגט ער אים, וואָס סע קוועטשט אים. נעמט דער געזעל שטאַמלען: „באַלעבאַס לעבן, איר וועט מיר מוחל זיין, איך ווייס נישט, נאָר פאַראַיאָרן, ווען איך בין געווען ביי גימפל שניידער, האָט ער ביים סדר געזאָגט ה ל ל און נ ש מ ת כ ל ח י, און איר היפּערט זיי איבער. איך וויל ביי אַזאַ באַלעבאַס מער נישט זיין!“

שמיכלט דער באַלעבאַס און באַרואיקט אים: „וואַרט, וואַרט! וואָס פאַר-שטייסטו דאָ נישט? ווען סע געפאַלט פסח אום ראש-חודש זאָגט מען ה ל ל, און אַז סע געפאַלט פסח אום שבת—זאָגט מען נ ש מ ת כ ל ח י, און אַז סע געפאַלט פסח סיי אום ראש-חודש און סיי אום שבת—זאָגט מען ביידע. נאָר אַז היינט איז נישט ראש-חודש און נישט שבת, צו וואָס דאַרף מען זיי זאָגן?“

באַמערקונג: פסח הייבט זיך אַן אין אַונט פון דעם פערצנטן טאָג אין חודש ניסן.

דער גארבער און זײַן ווייב

אן אַרימער גאַרבער האָט חתונה געהאַט און געבראַכט זײַן ווייב צו זיך אַהיים. אַז זי איז אַריינגעקומען און האָט דערפילט דעם שווערן ריח פון רויע פעלן און לעדער, האָט זי באַשלאָגן צום האַרצן. נאָר זי האָט זיך געשטאַרקט און זיך גלייך גענומען צו דער אַרבעט, אויסצורייניקן די שטוב.

די יונגע באַלעבאַסטע האָט אַזוי געאַרבעט אַ פאַר טעג. זי האָט אַרויסגע-שטעלט די פעלן און די לעדער אין אַ זײטיק קעמערל, און האָט געוואָשן, געריבן און געשאַבן, אַז סע האָט גענומען פינקלען אין אַלע ווינקלעך פון שטוב. אַז זי איז פאַרטיק געוואָרן, זאָגט זי צו איר מאַן: „זע, מיין מאַן, אַז איך בין געקומען אַהער אין שטוב, איז דאָ געווען אַזאַ געשטאַנק פון די פעלן, אַז מ'האַט אײנפאַך נישט געקענט ציען דעם אַטעם. איצט, אַז איך האָב די פעלן אַרויסגעשטעלט און אַלץ גוט אויסגעוואָשן, וועט זײַן אַ מחיה דאָ צו וואוינען.“

„יא, מיין ווייב,“ זאָגט דער גאַרבער, „ס'איז טאַקע אמת. דו האָסט אויס-געראַמט און אויסגעוואָשן די שטוב, אַז סע שמעקט און לייכט פון אַלע ווינקלעך. נאָר די שטוב איז אויך מיין ווערקשטאַט. אַז דו האָסט די פעלן אַרויסגעשטעלט און איך וועל דאָ נישט קענען אַרבעטן—וועל איך נישט קענען פאַרדינען און דאָס גאַנצע הויז וועט ווערן אַ תל.“

אײביקע קעסט

ביי ר' מאירן, דעם קאַוואַל, איז אַ שמחה אין שטוב. דער אַלטער קאַוואַל פראַוועט תנאים ביי זײַן בת־יחידה. דאָס גאַנצע שטעטל רעשט זיך. אַ קלייניקייט! דעם קאַוואַלס טאַכטער קריגט אַ חתן—אַן איידל קינד, אַ וואויל-לערנער. דעם קאַוואַלס שטוב גייט אָף רעדלעך. מחותנים קומען, און קלעזמער שפילן. אויבן אַן ביים טיש זיצט דער חזן און איז פאַרנומען מיט שרייבן די תנאים. ער פאַר-שרייבט אַלץ; דער כלהס עלטערן גיבן כּך וכך דעם חתן. דער נדן דאַרף געסילוּקט ווערן נאָך פאַר דער חופּה. חוץ דעם דאַרף דער חתן קריגן חתן-מתנות; אַ גיל-דענעם זייגער מיט אַ קייט, אַ טלית מיט אַ גילדערנער עטרה. ער שרייבט אויך אַריין אין די תנאים די כלה-מתנות, וואָס די כלה דאַרף קריגן.

דער קאַוואַל לויפט בשעת-מעשה אַרום אַרום די געסט. נאָר יעדע מינוט קומט ער צום חזן און דערמאַנט אים נאָך זאָכן צו פאַרשרייבן.

אַז קומט צו די קעסט, שרייט דער חזן: „מחותן-לעב, וויפיל קעסט פאַר-שרייבן?“

„שרייבט, ר' חזן,“ שרייט דער אַלטער קאַוואַל צוריק און פאַדיעט אַרום די מחותנים, „שרייבט, זײט מוחל, אײביקע קעסט! און אויב ער וועט ווערט זײַן, וועל איך געבן נאָך אַ פאַר יאָר.“

ער מעג שוין נעמען

אין שטעטל איז געווען אַ שניידער. ער האָט געהאַט אַ טבע, אַז פון יעדן שטאַף, וואָס מ'האַט אים געבראַכט פאַר אַ מלבוש, האָט ער זיך אַראַפּגענומען אַ

שטיק. צי ס'איז יא געבליבן יתור, צי ס'איז נישט געבליבן יתור, ער האָט זיך אַראָפּגענומען אַ שטיק שטאַף.

אינמאָל חלומט זיך דעם שניידער, אָז ער איז געשטאַרבן. געקומען אָף יענער וועלט, נעמט מען אים צום משפט. די הימלען שטורעמען און דונערן, און דער שטן, מיט אַ פּאָן אין דער האַנט, שטייט לעבן אים און ווייזט אים: „דו דער־קענסט די־אָזיקע פּאָן?“ האָט ער געשריגן אָף אַ קול.

דער שניידער, אַ דערשראַקענער, קוקט אָף דער פּאָן, און סע ווערט אים עפעס קלאָר. יאָ, ער דערקענט. זי איז געמאַכט פון די אַלערליי קאַלירטע שטיק־לעך, וואָס ער האָט אַראָפּגענומען פון די שטאַפּן.

„דו דערקענסט זיין?“ שרייט ווידער דער שטן, „דאָס זענען די שטיקער שטאַף, וואָס דו האָסט געגנבעט ביי דינע קונדן. זאָלן זיי עדות זאָגן קעגן דיר?“ אין דער מינוט האָט אַיטלעכס שטיקל שטאַף אָף דער פּאָן גענומען שרייען אָף אים מיט באַנומענע קולות: „קוק דיך גוט צו.“ האָט אַיטלעכס שטיקל גע־שריגן. „דו האָסט מיך געגנבעט פון דעם און דעמס שטאַף! און מיך האָסטו גע־גנבעט פון יענעם און יענעם שטאַף!“

אָף דעם שניידער איז געפאַלן אַ פחד. ס'האָט מיט אים גענומען וואַרפן און שליידערן. פון שרעק איז ער אַנידערגעפאַלן, און ער איז געפאַלן און געפאַלן אין אַן אומענדלעכן אַפּגרונט, אָן אַ ברעג און אָן אַ סוף.

מיטאַמאָל האָט ער זיך אויפגעכאַפט. ער איז געווען באַגאַסן מיט אַנגסטן שווייס. נאָר ער האָט באַלד פאַרשטאַנען, אָז ס'איז בלויז אַ חלום.

אַז ער איז געקומען צו זיך, רופט ער צו זיינע געזעלן און לערנ־יינגלעך, און דערציילט זיי זיין חלום. צום סוף נעמט ער אָף זיך און טוט אַ נדר, אָז מער וועט ער שוין קיינמאָל נישט אַראָפּנעמען קיין פּיצל פון יענעם שטאַף.

„און טאַמער, חלילה, איך וועל פאַרגעסן און וועל מיך ווידער נאַריש מאַכן און אַראָפּנעמען שטיקלעך פון פרעמדן שטאַף, זאָלט איר מיך גלייך דערמאַנען אין מיין חלום מיט דער פּאָן.“ זאָגט ער זיינע געזעלן.

נאָך דער מעשה איז אַריבער אַ שטיקל צייט. אינמאָל האָט אַ ייד געבראַכט אַ טייערן שטאַף פאַר אַ בגד. דער שניידער איז אַזוי פאַרכאַפט געוואָרן פון דעם געוואַנט, אָז ווי נאָר דער ייד האָט זיך מיט אים באַדונגען און איז אַוועק, האָט ער געכאַפט די שער און האָט גענומען אַפּשניידן אַ שטיק.

„באַלעבאַס לעבן,“ האָט אַ געזעל, וואָס האָט דאָס באַמערקט, אַ זאָג געטון, „פאַרגעסט נישט אַיער חלום מיט דער פּאָן.“

„שוטמ!“ האָט דער שניידער מיט כעס אַ געשריי געטון. „אין דער פּאָן, וואָס איך האָב דעמאַלט געזען, איז דאָך אַזאַ שטאַף נישט געווען.“

שוסטערס און שניידערס זענען נישט קיין מענטשן

אַ רב אין אַ שטעטל האָט זיך אַמאָל אַרויסגעכאַפט מיט אַ וואָרט קעגן שנייד־דערס און שוסטערס. עפעס איז געווען אַן איבעררייד, האָט ער אַ זאָג געטון דאָס ווערטל: „בע, שניידערס און שוסטערס זענען נישט קיין מענטשן!“

האָבן זיך די בעל-מלאכות דערפילט געטראַפן. אַזאַ באַליידיקונג שניידערס און שוסטערס זענען גאַר נישט קיין מענטשן, און זיי זענען געוואָרן אַנגעדראַלעט און אַנגעדוּדלעט, און האָבן אַנגעהויבן צו מורמלען.
דער רב האָט דערפילט, אַז מע דאַרף דאָס פאַרריכטן. ער האָט דאָך אין דער אמתן, חלילה, גאַרנישט ניט געמיינט. ס'איז דאָך געווען בלויז אַ ווערטל. האָט ער געהייסן דעם שמש, אַז ער זאָל לאָזן וויסן דער חברה שניידערס, אַז שבת וועט ער רעדן ביי זיי אין שול.

געקומען שבת, איז די שניידער-שול געווען געפאַקט קאַפּ אַף קאַפּ. אַלע בעל-מלאכות זענען געקומען, און אויך אַ סך באַלעבאַטיים. וואָרן אַלע האָבן געוואָלט הערן, וואָס דער רב וועט זאָגן.

יענעם שבת האָט דער רב גערעדט וועגן בריאת-העולם, ווי אַזוי דער איי-בערשטער האָט באַשאַפן די וועלט און דעם מענטש, און ווי אַזוי ער האָט אָדמען און חוהן באַנייט און באַקליידט, און האָט זיי געמאַכט העמדער פון פעל. „הייסט דאָך דאָס,“ זאָגט דער רב, „אַז דער רבנו-של-עולם האָט זיך פאַרנומען מיט דעם שניידער-פאַך און שוסטער-פאַך. היינט איז שוין קלאָר,“ פאַרענדיקט דער רב מיט אַ פריילעכן ניגון, „פאַרוואָס דאָס ווערטל זאָגט, אַז שניידערס און שוסטערס זענען נישט קיין מענטשן. וואָס דען זענען זיי? זיי זענען, יא, זיי זענען געטלעכע פאַכ-לייט!“

דער שניידער און דער עושר

דער שניידער האָט געהאַט זיין ווערקשטוב און זיין היים לעבן דער מויער פון דעם גביר. גאַנץ פרי, ווען ביים גביר אין שטוב איז מען נאָך געשלאָפן, איז שוין דער שניידער געזעסן אין זיין ווערקשטוב און האָט גענייט און געזונגען. דער גביר, וואָס איז שטענדיק געווען פאַרזאָרגט צוליב זיינע געשעפטן און איז אַרומ-געגאַנגען אַז אַ קאַפּ, האָט זיך אַלעמאַל געקלאָגט, אַז ער קען נישט שלאָפן. און ווערט ער שוין יא אַנטשלאָפן, וועקט אים באַלד אויף דער שניידער מיט זיין זינגען טאָג ווי נאַכט.

וואָס טוט מען? איין שיינעם טאָג איז ער געפאַלן אַף אַ פלאַן; ער רופט אַריין דעם שכן, דעם שניידער, רעדט מיט אים און זאָגט: „וואָס דאַרפסטו האַרעווען טאָג ווי נאַכט? פאַרמאַך דיין ווערקשטוב, איך וועל דיר געבן אַ זעקעלע מיט גאַלד, און דו וועסט האָבן גענוג אַף דעם גאַנצן לעבן.“

דער שניידער שטייט אַ מינוט אַ פאַרבליפטער, קוקט אַף דעם גאַלד און ווייסט נישט וואָס צו טון, נאָר באַלד כאַפט ער זיך: אַז מע גיט—נעמט מען. און ער נעמט טאַקע דאָס זעקעלע גאַלד, באַדאַנקט דעם גביר און זאָגט „אַ גוטן טאָג.“ אַז ער איז אַריין צו זיך אין ווערקשטוב, האָט ער זיך אַרומגעקוקט, צי קיינער זעט נישט, און דערנאָך האָט ער באַהאַלטן דאָס גאַלד אין אַ ווינקעלע, אונטער די שמאַטעס.

זינט יענעם טאָג איז דער שניידער שוין נישט געווען דערזעלבער, וואָס פרי-ער. ער האָט אויפגעהערט צו זינגען און איז געוואָרן אומרויאיק. כסדר האָט ער

מורא געהאט פאר גנבים. בייטאג, אז ער איז געזעסן אין שטוב און אז ס'איז עמיצער אריינגעקומען, האט זיך אים געדאכט, אז מע קומט גנבענען זיין געלט. ביינאכט האט ער נישט געקענט שלאפן. יעדער שארף ארום שטיבל האט אים געשראקן. אים האט זיך כסדר געדאכט, אז גנבים קומען.

און מיט דעם עושר איז געווען פונקט פארקערט. זינט ער האט דעם שניידער אוועקגעגעבן זיין גאלד, איז ער געשלאפן רואיק. אזוי זענען אריבער עטלעכע וואכן. איין שיינעם טאג קומט אריין דער שניידער צו זיין שכן, דעם גביר, און דערלאנגט אים צוריק זיין זעקעלע מיט גאלד.

„נא, האלט דיך מיט דעם. איך דארף עס נישט. זינט דו האסט עס מיר געגעבן, האב איך נישט קיין רו. איך וויל ליבערשט רואיק ווייטער ארבעטן און זינגען טאג ווי נאכט.“

דער פריץ און דער שניידער

אין שטעטל איז געווען א פריץ. ער איז געווען אויסגעבונדן מיט אלע יידן. ער האט געהאנדלט מיט זיי און האט געקויפט ביי זיי. און אז ער האט געדארפט א ניי מלבוש, אדער א פאר שיד פאר זיך און זיין הויגעזינד, האט ער גערופן צו זיך דעם יידישן שניידער און שוסטער און האט באשטעלט ביי זיי, וואס ער האט באדארפט.

אינמאל האט דער פריץ געבראכט פון דער גרויסער שטאט א טייער שטיק סחורה פאר זיך אף א מאנטל. ער האט געשיקט נאך בערישן, דעם שניידער, אז ער זאל אים נעמען די מאס. בעריש שניידער האט אים גענומען די מאס, האט אויסגעמאסטן די סחורה אהער און אהין, און זיך גענומען קראצן אין קאפ: „פריצל לעבן, א טייער שטיק סחורה די סחורה, טאקע פרימא. נאר ס'איז ווינציק. איך האב געמאסטן און גערעכנט, נאר סע וועט נישט סטאיען. דאס שטיק סחורה איז קנאפ אף א מאנטל פאר אזא פריץ.“

דער פריץ איז געווארן אן אנגעצונדענער: „סטייטש, וואס הייסט? דארט, אין דער גרויסער שטאט, האט מען מיר גענומען די מאס, און איך האב געקויפט גענוג סחורה, נאך מיט א ווערד. און דא זאגסטו מיר גאר, אז ס'איז קנאפ סחורה! ארויס, דו אזוינער און אזוינער!“

דער פריץ האט באלד געשיקט נאך דעם צווייטן שניידער פון שטעטל, נאך יאנקלען. אז יאנקל איז געקומען, האט ער אים גענומען די מאס, האט אויסגעמאסטן די סחורה, און געזאגט, אז ער וועט שוין זען, אז ס'זאל זיין א מאנטל ווי סע פאסט פאר אזא פריצל. עס זענען אריבער עטלעכע וואכן, און יאנקל איז פארטיק געווארן מיט דעם געניי.

עטלעכע טעג שפעטער, דער פריץ גייט אין גאס און זעט, אז יאנקלס יינגל גייט אין א מענטעלע פון דערזעלבער סחורה, וואס זיין מאנטל. ווערט ער אין כעס. נישט, וואס יאנקל שניידער האט נאך געהאט יתור, און געמאכט פון דעם א מענטעלע זיין יינגל. ניין, נישט פאר דעם איז ער געווען אין כעס. אים האט פארדראסן, וואס בעריש שניידער האט אים געזאגט, אז ס'איז אפילו נישטא גענוג סחורה אף א מאנטל.

אָהיימגעקומען, שיקט ער נאך בערישן און נעמט אָף אים ווידער שרייען:
„דו אַזוינער און אַזוינער! דו האָסט געזאָגט, אָו ס'איז נישטאָ גענוג סחורה אָף
אַ מאַנטל, און יאַנקל שניידער האָט מ'ר געמאַכט אַ מאַנטל און האָט נאָך געהאַט
גענוג אָף אַ מענטעלע פאַר זיין יינגל!“

בעריש, דער שניידער, שטייט אָן ערנסטער און שווייגט. אָו דער פרייז האָט
זיך גוט אויסגעשריגן, רופט ער זיך אָן און זאָגט: „פריצל לעבן, דו ביסט גערעכט
נאָר דו, האַרעלע, ווייסט דאָך, אָו יאַנקל האָט נאָר איין יינגל, און איך האָב צוויי
יינגלעך.“

אַ לאַטוטניק—אַ באַנטשע שווייג

אַ מלך האָט זיך אַמאָל פאַרשטעלט פאַר אַ פשוטן מענטש און האָט זיך אַרויס-
געלאָזט איבער דער מדינה צווישן פּאָלק. ער האָט געוואָלט אַליין זען וואָס פאַר
אַ מענטשן זיי זענען דאָס זיינע אונטערטאָנען ביי אים אין זיין לאַנד. דער מלך
איז געגאַנגען איבער שטעט און איבער דערפער, ער האָט זיך אויסגעמישט מיט
די פּראַסטע און אַרימע, און ער האָט געקלאַפט אין די טירן פון די סוחרים און
רייכע לייט.

איינמאָל, ווען ס'האָט אָנגעהויבן צופאַלן די נאַכט, כאַפט ער זיך, אָו ער איז
אַראָפּ פון גלייכן וועג און בלאַנדזעט. און דאָ ווערט וואָס אַמאָל טונקעלער און
טונקעלער. ווי ער גייט אַזוי, זעט ער, אָו ער איז אין אַ קליין דערפל. דערפרייט
ער זיך. נאָר ער זעט, אָו אין אַלע שטיבער איז שוין טונקל, אַלע שלאָפן. בלויז
אין איין שטיבל לייכט זיך נאָך אַ פייערל אין אַ פענסטער. און דאָרט האָט גע-
וואוינט אַן אַרימער לאַטוטניק, וואָס האָט געלעבט פון לאַטען אַלטע זעק. דער
מלך גייט צו, קלאַפט אָן, און בעט, מע זאָל אים אַריינלאָזן.

דער לאַטוטניק הערט, אָו מע קלאַפט, עפנט ער די טיר און לאָזט אים אַריין.
ער דערלאַנגט אים וואָסער, צו וואַשן זיך, און שטעלט ברויט און זאַלץ אָפן טיש,
און מאַכט פאַר אים אַ געלעגער. ער האָט, פאַרשטייט זיך, געמיינט אָו דאָס איז
אַ גייער, וואָס גייט איבער דער מדינה.

אין דער פרי, אָו מ'איז אויפגעשטאַנען, באַדאַנקט דער מלך דעם לאַטוטניק
פאַר דער גאַסטפריינדלעכקייט, געזעגנט זיך און גייט אַוועק.

גייט נאָך דעם אַריבער אַ שטיקל צייט, און פון דער קייסערלעכער שטאַט
קומט אַן אַ באַפעל צום לאַטוטניק, אָו ער זאָל גלייך נעמען און אַריבערקומען צום
מלך אין פּאָלאַץ אַריין. דער לאַטוטניק האָט זיך נעבעך זייער דערשראָקן. ער
האָט נישט געקענט פאַרשטיין צו וואָס אַ מלך דאַרף האָבן אַ לאַטוטניק. נאָר אָו
מע רופט—גייט מען. אַ באַפעל איז אַ באַפעל.

אָו ער איז געקומען צום מלכס פּאָלאַץ, ווייזט ער דעם באַפעל, און מע לאָזט
אים אַריין.

ווי נאָר ער איז אַריינגעקומען און האָט דערזען דעם מלך, האָט ער זיך נאָך
מער דערשראָקן. נאָר דער מלך איז אים אַנטקעגן-געגאַנגען. האָט אים פריינד-
לעך אויפגענומען און באַרואיקט. דערנאָך זאָגט ער צו אים: „דו געדענקסט ווי

דו האַסט אַנומלטן אַרײַנגעלאָזט אַ דורכגייער אָף איבערצונעכטיקן? דאָס בין איך דעמאָלט געווען.

און דער מלך רעדט מיט אים און פרעגט זיך נאָך אָף זײַן הויזגעזינד. צום סוף זאָגט ער צו אים: „זאָג מיר, וואָס ווילסטו, מע זאָל טון פאַר דיר? דיין אײַט־לעכער פאַרלאַנג וועט באַוויליקט ווערן.“ זאָגט דער לאַטוטניק: „אַדוני מלך, גיב מיר אַ פאַר מינוט, וועל איך מיך באַקלערן.“

אין עטלעכע מינוט אַרום פרעגט אים ווידער דער מלך: „האַסטו שוין איבערגעטראַכט, וואָס דו וואַלטסט וועלן האָבן?“

„יא, טײַערער מלך,“ ענטפערט דער לאַטוטניק. „איך וויל דיך בעטן, אַז אַזוי ווי בײַ מיר אין דאָרף וואוינט נאָך אַ לאַטוטניק, זאָלסטו באַפעלן, אַז ער זאָל זיך אַרויסציען ערגעץ אַנדערש.“

נישט אומזיסט האָט די וועלט אַזאַ פנים

אַ גענעראַל איז געקומען צו אַ שניידער און האָט בײַ אים באַשטעלט פאַר זיך אַ מאַנטל. סע גייט אַריבער אַ וואַך, שיקט דער גענעראַל צום שניידער, צו זען, צי דער מאַנטל איז פאַרטיק. ענטפערט דער שניידער, אַז נישט. ער האַלט אין אַרבעטן אָף אים.

סע גייט אַריבער נאָך אַ וואַך, שיקט דער גענעראַל ווידער, צו זען ווי סע האַלט מיט דעם מאַנטל. נאָר די אייגענע מעשה. דער מאַנטל איז נאָך אַלץ געווען אין דער אַרבעט. אַזוי זענען אַריבער שײַנע עטלעכע וואַכן.

צום סוף, אַז דער שניידער איז געוואָרן פאַרטיק מיט דעם מאַנטל, נעמט ער זײַן געזעל און זײַ טראָגן אָפּ דאָס מלבוש צום גענעראַל.

דער גענעראַל מעסט אָן דעם מאַנטל, און איז זײער צופרידן. ער האָט זיך פשוט געשפיגלט אין אים. צום סוף גיט ער אַ פרעג דעם שניידער: „זאָג מיר, איך בעט דיך, פאַרוואָס האָט בײַ דיר גענומען אַזוי לאַנג אויפנייען דעם מאַנטל? ער איז טאַקע זײער שײַן געמאַכט און ער ליגט אַ מחיה. נאָר פאַרט—אַזוי לאַנג? אַפילו באַשאַפן די וועלט האָט נישט געדויערט אַזוי לאַנג. גאָט האָט באַשאַפן אַזאַ שײַנע וועלט אין זעקס טעג אין גאַנצן. און בײַ דיר האָט גענומען מאַכן אַ מאַנטל מער פון פיר וואַכן.“

דער שניידער הערט אים אויס און ענטפערט: „ביסט גערעכט, האַרעלע. נאָר דו זאָגסט—אַ שײַנע וועלט! וואָס פאַר אַ שײַנע וועלט, מישטיינס געזאָגט, איז דאָס, וואָס גאָט האָט באַשאַפן? אַדרבא, פאַרקערט: ס'איז אַ מיאוסע וועלט, אַ פאַר־דאַרבענע וועלט. און איצט קוק אָף דעם מאַנטל ווי שײַן ער איז און ווי ער ליגט אָף דיר. דערפאַר האָט בײַ מיר געדויערט דאָס נײַען אַזוי לאַנג.“

פאַרוואָס דער שניידער איז נישט געקומען מאַנען זײַן לער־געלט

אַ ייד אַן אַרימאָן האָט אַוועקגעגעבן זײַן יינגל צו אַ שניידער אין דער לער אָף דריי יאָר צײַט. ער האָט זיך באַדונגען מיטן שניידער, אַז ער וועט אים דער־

פאר צוצאלן דרייסיק רובל אין דריי צאלונגען; די ערשטע צוויי צאלונגען ביז אַ יאר, און די דריטע צאלונג—שפעטער, אַז דאָס יינגל וועט שוין קענען אַביסל נייען.

דאָס יינגל איז אַוועק אין דער לער. אַז עס זענען אַריבער עטלעכע חדשים, איז געקומען דער שניידער און האָט אויפגעמאַנט ביים פאַטער די ערשטע איינ-צאלונג. עס זענען נאָך דעם אַריבער נאָך עטלעכע חדשים—און דער שניידער האָט אויפגעמאַנט זיין צווייטע איינצאלונג.

נאָר שפעטער זענען אַריבער גאַנצע זעקס חדשים, און אַ יאַר, און דער שניידער האָט זיך נישט געוויזן נאָך זיין דריטער איינצאלונג. דעם פאַטער איז דאָס געווען אַ שטיקל חידוש. איינמאַל באַגעגנט ער דעם שניידער און פרעגט אים, פאַרוואָס ער קומט נישט נאָך די צען רובל.

דער שניידער ישובט זיך אַ ביסל, און דערקלערט אים: „איך וועל אייך זאָגן דעם אמת. איר פאַרשטייט, דריי זאַכן זענען נייטיק צו קענען ווערן אַ שניידער: טרינקען בראַנפן, גנבענען, און ערשט נאָך דעם קומט די דריטע זאַך, דאָס קענען שניידערן. די ערשטע צוויי זאַכן—קען שוין אייער זון גוט, נאָר נייען—דאָס קען ער נאָך נישט דערווייל. דערפאַר קום איך נישט נאָכן געלט.“

דער בעל-עגלה קומט מיט אַ קשיא

אין אַלט קאָנסטאַנטין איז געווען אַ רב ר' אַלטער. דאָס איז געווען אַ קלוגער ייד, אַ פיקח, און צו דערצו אַן אמתער תלמיד-חכם. יידן זענען געקומען צו אים פון נאַנט און ווייט. מאַיז געקומען צו אים מיט לאַדענישן און נאָך עצות אין זאַכן, וואָס האָבן צו טון מיט מקח וממכר, און מיט האַנדל און וואַנדל, און אַפילו וועגן שידוכים איז מען געקומען צו אים. נאָר אַז דער רב איז געוואָרן אַלט, איז ער געוואָרן שווער אָף דער שמיעה און האָט נישט געקענט הערן. ער איז נישט פאַר אונז געדאַכט, געוואָרן טויב.

איינמאַל אַ פרימאַרגן, גלייך נאָכן דאַווענען, קומט אַריין צום רב אַ בעל-עגלה מיט דער בייטש אין האַנט און גיט אַ זאָג אָף אַ פראַסט קול: „גוט כאַרגן, רבי, גוט מאַרגן, יידן.“ ענטפערט מען אים: „גוט מאַרגן, גוט יאַר. וואָס וועט איר זאָגן גוטס?“ פּרעגט איינער פון די דיינים.

„פאַרשטייט איר מיך, רבי, איך בין אַ כהן, מעג איך נעמען אַ גרושה?“ די דיינים האָבן אָף אים אַ קוק געטון און געשמייכלט. דער בעל-עגלה האָט זיך פאַרשעמט און זיך אויסגעדרייט, אַוועקצוגיין.

דער רב האָט נישט געהערט וואָס דער בעל-עגלה האָט געפרעגט. נאָר אַז ער האָט באַמערקט, ווי יענער האָט זיך אויסגעדרייט אַ פאַרשעמטער און לאַזט זיך אַוועקגיין, זאָגט ער די דיינים, אַז מע זאל אים הייסן צוואוואַרטן, און ער פּרעגט זיי, וואָס דער בעל-עגלה וויל. זאָגן זיי אים. רופט ער צו דעם בעל-עגלה נעג-טער צום טיש און פּרעגט אים: „וואוהיין ווילסטו נעמען די יידינע?“

„קיין פראַסקוראַוו,“ זאָגט דער בעל-עגלה.

„מע מעג, מע מעג,“ זאָגט דער רב.

דער בעל-עגלה וויל וויסן, צי ער מעג נעמען אַ גרושה

ווי אזוי יאנקל דוד דער בעל-עגלה האָט געמאַכט די פּאָליציי צום נאַר

אין ראַגאַטשאַוו איז געווען אַ בעל-עגלה, יאָנקל דוד דער בעל-עגלה. ווען די מעשה, וואָס איך וויל אייך דאָ דערציילן, האָט געטראָפּן, איז יאָנקל דוד שוין געווען אַ טיפּער זקן, אַ בן-תּשעים, אַ ניינציקער, און אפשר נאָך מיט אַ סמיטשיק. אַט דערדאַזיקער יאָנקל דוד האָט ליב געהאַט דעם ביטערן טראָפּן, נישט פאַר קיין יידן געדאַכט. די געוואוינהייט איז אים פאַרבליבן נאָך פון די יינגערע יאָרן. אין יענע צייטן, ווען ער איז נאָך געווען ביי די כוחות, איז ער אַרומגעפאַרן מיט זיין בויד אין די ערגסטע וועטערן און האָט געפירט פאַרשווינען און אַלערליי סחורות פון שטאַט צו שטאַט. אין אַ רעגנדיקן טאָג, אָדער אין אַ פּראָסטיקן ווינטער-טאָג, אַז מ'האַט זיך אָפּגעשטעלט אין וועג ביי אַ קרעטשמע, אָדער אַז מ'איז געקומען אין אַ שטעטל אַריין, האָט יאָנקל דוד ליב געהאַט אַריינצוגיין אַ פאַר גלעזלעך שפּירט, צו דערוואַרעמען זיך אַביסל.

געוואוינט האָט יאָנקל דוד אין אַ שטיבל הינטער דער שטאַט. אַז ער איז געוואָרן אַלט, און דאָס ווייב איז אים געשטאַרבן און די קינדער האָבן חתונה גע- האָט און זענען געוואָרן מענטשן פאַר זיך, איז יאָנקל געבליבן איינער אַליין. ער האָט זיך אַליין געקאַכט און געפירט די שטוב, און אזוי ווי ער האָט ליב געהאַט דעם ביטערן טראָפּן, האָט ער זיך באַטריבן אַ קליין ברייזל. מאַכט זיך, אַז עמיצער האָט זיך דערוואוסט פון דעם און האָט אים פאַרמסרט פאַר דער פּאָליציי.

אינמאָל, ס'איז געווען חנוכה-צייט, אין דרויסן איז געלעגן אַ טיפּער שניי, דערזעט יאָנקל דוד דורך אַ פענסטער, פּאָליציי גייט. ער האָט גלייך פאַרשטאַנען, אַז דאָס קומט מען צו אים „צו גאַסט“. ער האָט קיין סך נישט געטראַכט, האָט געכאַפט דאָס ברייזל, האָט עס אַרויסגעטראָגן הינטערן שטיבל און האָט עס אַריינגע- געוואָרפן אין אַ גרוב און פאַרשאַרט אָף גיך מיט שניי.

די פּאָליציי קומט אַריין און נעמט גלייך זוכן און נישטערן. זיי האָבן איבער- געקערט די שטוב. זיי האָבן געזוכט אין אַלקער און אין קאַמער, זיי האָבן געזוכט אין שטאַל און אָפּן בוידעם. נאָר אומזיסט, זיי האָבן גאַרנישט ניט געפונען. פּרעגט זיי יאָנקל דוד: „פּריצלעך, זאָגט מיר, איך בעט אייך, אפשר מעג איך וויסן וואָס איר זוכט?“

„מיר זוכן“, זאָגן די אורחים, „מיר ווילן וויסן וואו מע מאַכט דאָ שפּירט.“
„וואו מע מאַכט שפּירט, ווילט איר וויסן?“ מאַכט זיך יאָנקל דוד תּמעוואַטע.
„איר וועט מיר געבן אַ פינפּערל, וועל איך אייך זאָגן.“

די פּאָליציי האָט זיך גענומען דינגען מיט אים. זיי האָבן געוואַלט אַפּדינגען אָף צוויי רובל, אָף דריי רובל. נאָר יאָנקל דוד האָט נישט אַראָפּגעלאָזט. אַ גאַנץ פינפּערל וויל ער. די פּאָליציי האָט געמוזט נאַכגעבן. אַ ברירה האָט מען געהאַט? אַז יאָנקל דוד האָט שוין געהאַט דאָס געלט ביי זיך אין קעשענע, גיט ער אַ רוף די אורחים מיט אַ פינגער, אַז זיי זאָלן זיך צובייגן צו אים נענטער און ער זאָגט זיי ווי ער וואַלט זיי איינגערוימט אַ סוד אין אויער: „אין קישטשיניע, אין שטעטלעך קישטשיניע מאַכט מען שפּירט.“

דער בעל-עגלה-יונג, וואָס האָט נישט געוואוסט, אַז מע טאָר נישט שלאָגן אַ ווייב

צוויי ברידער, קצבים-יונגען האָבן געהאַט אַ שוועסטער. אַז ס'איז געקומען איר צייט, האָט מען דער שוועסטער גערעדט אַ שידוך און חתונה געמאַכט מיט אַ בעל-עגלה-יונג.

עטלעכע וואָכן נאָך דער חתונה האָט זיך דער בעל-עגלה-יונג צעקריגט מיט זיין ווייבל און זי מכבד געווען מיט אַ פאַר קלעפּ. ס'האָט נישט געדויערט לאַנג, און ער האָט איר ווידער דערלאַנגט עטלעכע גוטע קלעפּ. אַזוי האָט זיך דאָס איבער-געזוּרט אַ שטיקל צייט. דאָס יונגע ווייבל האָט זיך גענומען קלאַגן פאַר אירע ברידער, אַז דער מאַן שלאָגט זי.

איינמאַל קומט זי צו לויפן צו זיי מיט אונטערגעשלאַגענע אויגן און מיט אַ געוויין.

די ברידער האָבן דאָס דערזען, זענען זיי געוואָרן אויפגעקאַכטע; אַזאַ בעל-עגלה-יונג! און זיי האָבן באַשלאָסן צו נעמען די זאַך אין זייערע הענט. זיי זענען אַוועק צו דער שוועסטער אַהיים, האָבן גענומען דעם בעל-עגלה-יונג און האָבן געלערנט מיט אים בלק פאַר שלאָגן אַ ווייב. זיי האָבן אים צעבראַכן רוק און לענד, און אים געמאַכט אַ פנים, אַז מ'האָט נישט אַרויסגעזען זיינע אויגן. לויפט דער יונג אַוועק צום רב מיט אַ טענה: „סטייטש, רבי! וואָס האָבן זיי צו מיר פאַר שלאָגן מיין ווייב? צי איז ערגעץ דאָ אַ דין אין דער תורה, אַז מע טאָר נישט שלאָגן קיין אייגן ווייב?“

דער רב קוקט אַן דעם פאַרשוין, זיין צעקיילט און צעביילט פנים און זאָגט: „יונגערמאַן, קיין דין אין דער תורה איז נישטאַ וועגן דעם. נאָר אַ מנהג איז יאָ דאָ. אַז אַ ווייב האָט צוויי ברידער קצבים-יונגען, הייבט מען זיך בעסער נישט אַן מיט איר.“

אומזיסט זיין זוכן

יאָסיע דער בעל-עגלה איז געווען אַן אַרימאַן אין זיבן פּאַלעס. ביי אים אין שטוב האָט געפּייפט דער דלות פון אַלע ווינקעלעך, וואָרן פון זיין גאַנצער האַרע-וואַניע האָט ער קוים געהאַט מיט וואָס אַ טאַג איבערצוקומען.

איינמאַל ביינאַכט, ווען יאָסיע איז שוין געשלאָפּן, איז אַריין צו אים אין שטוב אַ גנב און האָט געזוכט עפעס צו דערטאַפּן אין דער פינסטער. נאָר גיי געפּין עפעס, אַז דאָרט איז גאַרנישט ניט געווען.

ווי דער גנב נישטערט אַזוי, האָט ער אין דער פינסטער זיך אַנגעשטויסן אין אַ בענקל, און ער איז געפּאַלן. פון דעם קלאַפּ האָט זיך דער בעל-עגלה אויפ-געכאַפּט אַ דערשראַקענער. ער קוקט זיך אַרום, זעט ער ווי עמיצער שאַרט זיך אין דער פינסטער און זוכט צו אַנטלויפן.

„ווער איז דאָס?“ פּרעגט יאָסיע בעל-עגלה, „און וואָס זוכסטו דאָ?“

דער גנב האָט געזען, אַז ער איז אַריינגעפּאַלן, נעמט ער שטאַמלען און וויל זיך אַרויסדרייען. דער בעל-עגלה האָט גלייך פאַרשטאַנען מיט וועמען ער האָט

דאָ צו טון, זאָגט ער צו אים: „אומזיסט דיין זוכן, מענטש. מה-דאָך בייטאָג, ווען ס'איז ליכטיק, קען איך דאָ אין שטוב גאַרנישט ניט געפינען, ווילסטו דאָ געפינען עפעס אין דער פינסטער??“

דער בעל-עגלה און דער גייער און דעם קרעטשמערס פסק-דין

פאַרט זיך אַ בעל-עגלה מיט זיין פערד און וועגעלע פון שטעטל צו שטעטל און פירט סחורות פון די יערידים.

מאַכט זיך אַמאָל, אַז ער פאַרט אַהיים. ווי ער פאַרט אַזוי, זעט ער, אָפּן וועג, אַ ייד שלעפט זיך מיט אַ שווערן פאַק אָף די פלייצעס. אַז ער האָט אים אָנגעיאָגט, שטעלט ער זיך אָפּ מיט זיין פערד און וועגעלע און פרעגט אים: „וואהין גייט אַ ייד מיט אַזאַ פאַק?“

גענטפערט דער גייער מיט אַ פראַגע: „וואהין פאַרט אַ ייד?“ זאָגט דער בעל-עגלה, אַז ער פאַרט פון סטאַשעוו קיין פלאַנטש. און אויב ער גייט דעמועלעבן וועג, וועט ער אים מיטנעמען. אַבי ער דאַרף נאָר נישט מאַכן קיין עקסטרע אומוועג.

„איך וועט אייך פאַרדינען אַ מצווה,“ זאָגט דער גייער. „איך בין אַ ייד אַן אַרימאָן, און איך האָב נישט פון וואַנען צו באַצאָלן, אַז מע זאָל מיך פירן.“ ער האָט אַריינגעלייגט זיין פאַק אין וועגעלע, איז אַרויף אָף דער קעלניע, האָט זיך אַנידערגעזעצט, און מע פאַרט.

אָפּן וועג איז דער בעל-עגלה געוואָרן שלעפּעריק, און ער האָט געוואַלט כאַפּן אַ דרימל, זאָגט ער צום גייער: „ר' ייד, איך וויל כאַפּן אַ דרימל. מיין פערדל קען דעם וועג. נעמט, זייט מוחל, די לייצעס און פאַרט.“

דער גייער האָט ביי אים גענומען די לייצעס, און דער בעל-עגלה האָט פאַר-מאַכט די אויגן און האָט דערווייל געכאַפט אַ דרימל.

פאַרט מען און מע פאַרט, און אַז דער ייד איז צוגעקומען צו אַ וועג, וואָס פירט צו דעם דאַרף, וואו ער וואוינט, פאַרקערעוועט ער זיך אין אַ זייט און פאַרט צו זיך אַהיים. ער האָט זיך געטראַכט: דער בעל-עגלה שלאָפט דאָך סיי-ווי-סיי, טאָ וואָס וועט ער דאָ דערלייגן?

אַז ער איז פאַרפאַרן פאַר זיין שטוב, האָט ער זיך פאַמעלעכקע אָפּגעשטעלט, האָט אַראַפּגענומען פון וועגעלע זיין פאַק, און אַ צי געטון דאָס פערד, אַז ס'זאָל פאַרן ווייטער. האָט דאָך דער בעל-עגלה אַליין געזאָגט, אַז דאָס פערדל קען דעם וועג, טאָ זאָל עס פאַרן.

נאָר איז דער מינוט האָט זיך דער בעל-עגלה אויפגעכאַפט. און אַז ער זעט, אַז דער ייד איז פאַרפאַרן אין אַ זייטיקן דאַרף, און האָט אָנגעלייגט וועג, הייסט ער זיך דערפאַר באַצאָלן. נאָר דער ייד וויל נישט. ער טענהט, אַז ער האָט אים נישט צוגעזאָגט קיין געלט, און ער האָט נישט קיין געלט.

זיי האָבן זיך אַזוי לאַנג געאַמפּערט, ביז ס'איז געבליבן, אַז אַזוי ווי ס'איז נאָנט די קרעטשמע, וועלן זיי אַריינגיין, און ווי דער קרעטשמער וועט פּסקענען, אַזוי וועט זיין.

זענען זיי אריין אין קרעטשמע, און אז דער קרעטשמער האָט אויסגעהערט זייערע טענות, זאָגט ער, אַז אַזוי ווי דער ייד האָט אָנגעלייגט עקסטערע וועג, דאַרף ער דעם בעל-עגלה דערפאַר באַצאָלן. נאָר דעם ייד קומט אויך געצאָלט, ווייל אין דער צייט, וואָס דער בעל-עגלה איז געשלאָפן, האָט ער געפירט דאָס פערד און וועגעלע. און ער ווענדט זיך צו זיי מיט די רייד: „איר גיט אים צען קאָפּיקעס, און איר גיט אים צען קאָפּיקעס, און קוויט.“

ווערט דער בעל-עגלה אין כעס און ענטפערט אים מיט אַ פּסוק: „צדקתך כהררי אל, אדם ובהמה תושיע ה'—מיט דיין גערעכטיקייט זאָלסטו געשוואָלן ווערן ווי אַ באַרג, און מיר מיט מיין פערדל וועט גאָט העלפן!“

אַז אַ בעל-עגלה נעמט פּסקענען שאלות, מעג שוין דער רב געבן עצות וועגן פֿערד

אַ ייד, אַ באַלעבאָס, איז אַמאָל געקומען צום רב נאָך אַן עצה: „רבי, איר האָב מיר געקויפט אַ פערד, און גראַדע אַ גוט פערד. נאָר איין חסרון האָט עס. ווי נאָר איר שפּאַן עס איין און נעם די לייצעס אין די הענט, צעלאָזט עס זיך אין אַזאַ מין געלאָף, אַז סע וואַרפט ממש אַרויס פון וואָגן. גיט מיר אַן עצה, רבי, וואָס טוט מען מיט אַזאַ מין פערד?“

דער רב קוקט אים אָן: אַן איינפאַל פון אַ ייד צו קומען צו אים נאָך עצות וועגן פערד? נאָר ער ענטפערט שטיל, רואיק: „פאַרוואָס גייסטו נישט אַריין צו יאַנקל בעל-עגלה? פרעג אים. ער וועט דיר זאָגן וואָס צו טון מיט אַזאַ פערד.“

„רבי, זאָגט דער באַלעבאָס, „איר בין שוין געווען ביי יאַנקלען, נאָר ווי נאָר איר בין אַריבער זיין שוועל, הער איר ווי זיין ווייב זאָגט צו אים: ביי דעם עוף, וואָס איר האָב היינט געקוילעט, האָב איר געפונען אַ שפּילקע אין לעבערל און איין פליגעלע איז ביי אים צעבראַכן. ענטפערט יאַנקל: האַק אָפּ דאָס פליגעלע און נעם אַרויס די שפּילקע, און קאָך אָפּ דאָס עוף, וועלן מיר האָבן אַ גוטע וועטשערע.“

„איר פאַרשטייט דאָך שוין אַליין, רבי, אַז איר האָב געהערט אַזאַ פּסק-דין, האָב איר אים שוין נישט געוואָלט פרעגן וועגן מיין פערד. איר האָב מיר גע-טראַכט, אַז אַ בעל-עגלה נעמט פּסקענען שאלות, מעג שוין דער רב געבן עצות וועגן פערד.“

דער אַרויפֿגעאַרבעטער בעל-עגלה און דער שדכן

אַ פּראָסטער ייד, אַ היימישער בעל-עגלה, איז געקומען קיין אַמעריקע, האָט זיך אַרויפֿגעאַרבעט און איז געוואָרן אַן עושר. האָט ער זיך באַזעצט אין אַ רייכער געגנט און זיך אָנגעהויבן פירן מעשה גביר.

דערדאָזיקער אַמאָליקער בעל-עגלה האָט געהאַט אַ בת-יחידה, אַ כלה-מויד. שיקט ער איין שיינעם טאָג נאָך דעם שדכן, אַ היימישן ייד, און זאָגט אים, אַז ער זאָל זוכן אַ חתן פאַר זיין טאָכטער.

אין א פאָר וואָכן אַרום קומט דער שדכן, צו רעדן אַ שידוך: „ער האָט אַ חתן, זאָגט ער, פּונקט צוגעפּאַסט פּאַר זיין טאַכטער.“
 דער אַרױפּגעאַרבעטער בעל-עגלה נעמט זיך פּונאַנדערפּרעגן, ווער, וואָס פּאַר אַ פּאַמיליע. זאָגט דער שדכן: „דו געדענקסט אים אַוודאי, אונזער לאַנדס-מאַן, דודל דעם טרעגערס אַ זון. אַ וואוילער בחור, און האָט געלט.“
 דער געוועזענער בעל-עגלה דערהערט ווער ס'איז דער חתן, ווערט ער אַ צעקאַכטער, כאַפט דעם שדכן ביים קאַלנער און וואַרפט אים אַרויס: „מיר קומסטו רעדן אַזאַ שידוך?!“
 גייען אַוועק עטלעכע וואָכן, און דער שדכן קומט ווידער. „דאָס מאַל,“ זאָגט ער, „האַט ער אַ שידוך, אַז סע וועט זיין צו גאָט און צו לייט.“
 דער אַמאַליקער בעל-עגלה פּרעגט זיך ווידער פּונאַנדער, ווער, וואָס. זאָגט דער שדכן: „ר' כאַצקעלעס אַ זון, ר' כאַצקעלע דעם גבירס אַ זון.“
 דער געוועזענער בעל-עגלה שיינט אויף, ער הייסט דעם שדכן זעצן זיך, דערלאָנגט כיבוד: שנאַפּס און צובייס, און מע שמועסט. „נו, נו, ביסטו שוין דאָרט געווען, גערעדט?“ וויל דער בעל-עגלה וויסן.
 „יאַ,“ זאָגט דער שדכן.
 „נו, נו, וואָס האָבן זיי געזאָגט?“
 „זיי האָבן געטון,“ זאָגט דער שדכן, „וואָס דו האָסט געטון. מ'האַט מיך אַנ-גענומען ביים קאַלנער און מ'האַט מיך אַרויסגעוואַרפּן.“

דער בעל-עגלה און דער רב

אַ בעל-עגלה האָט אַמאַל געפירט דעם רב פון שטעטל אַף אַ חתונה צום גביר פון אַ צווייטן שטעטל. אַז ס'איז געקומען צו אַ באַרג, איז דער בעל-עגלה אַראָפּ פון קעלניע און האָט געהאַלפּן דעם פּערדל, אונטערשטופּנדיק דעם וואָגן. דער רב איז זיך די גאַנצע צייט געזעסן אַף זיין אויסגעבעטן ווייכן זיך און האָט נישט באַ-מערקט ווי שווער סע קומט אַן דאָס אַרױפּפּאַרן אַפּן באַרג.
 שפּעטער איז געקומען צו אַ צווייטן באַרג. דער בעל-עגלה איז ווידער אַראָפּ פון קעלניע און האָט ווידער גענומען אונטערשטופּן דעם וואָגן. אים האָט גענומען פּאַרדריסן וואָס דער רב רירט זיך נישט און גייט נישט אַראָפּ, אַז ס'זאָל זיין אַביסל לייכטער. נאָר ער האָט געשוויגן און גאַרנישט ניט געזאָגט. געקומען אַפּן באַרג—רופט זיך אַן דער רב: „אַ גוט פּערדל דיינס, יאַנקל.“
 „ניין, רבי, דאָסדאָזיקע פּערדל איז נישט אַזוי גוט. איך האָב פון אים צרות,“ ענטפּערט דער בעל-עגלה און אים פּאַלט איין זיך אַפּצורעכענען מיטן רב און אים אַריינצוזאָגן. „ניין, רבי, דאָס פּערדל טויג נישט. נאָר כ'האַב געהאַט אַמאַל אַ פּערדל, איז דאָס געווען שוין איינמאַל אַ סוס, געזונט, שטאַרק, און ס'האַט גע-שלעפּט אַ וואָגן מיט משא, אַז ס'איז געגאַנגען אַ רויך. פון יענעם פּערדל האָב איך געהאַט חיונה מיט אַ פּולער האַנט.“
 „נו, טאָ וואָס איז געוואָרן פון יענעם פּערדל?“
 „איך האָב עס פּאַרקויפּט, רבי,“ ענטפּערט יאַנקל.

„פארקויפט?“ וואונדערט זיך דער רבי. „ווי פארקויפט מען דאס אזא פערד?“
„איר פארשטייט רבי,“ זאגט יאנקל בעל-עגלה מיט א קול ווי ער וואלט זיך
שוין קוים דערווארט אף דערדאזיקער פראגע. „מיין פערד האט פלוצים גענומען
פראווען רבאנישע שטיק. ס'האט זיך אונטערגעפילט, און איך האב געמוזט פטור
ווערן פון אים.“

דעם בעל-עגלה ווילט זיך זיין צופיל חכם

אין שטעטל איז געווען א יונגער בעל-עגלה. א פריילעכער לונג-אוך-לעבער,
עפעס גאר נישט ווי די אנדערע בעל-עגלות. די אנדערע זענען געוויינלעך אלע-
מאל אנגעכמורעט, אנגעדרודלט, שווער א ווארט ביי זיי ארויסצורייסן. ער אבער,
אונזער חברהמאן, אישיע, איז א בארעדעוודיקער, און אלעמאל מיט א ווערטל,
א וויין.

די פאסאזשירן ביי אישיען שלאפן נישט אין וועג. ער לאזט זיי נישט קיין
דרימל כאפן. ער געפינט שוין עפעס פאר זיי, אז זיי זאלן נישט דארפן שלאפן.
נישקשה, ער האט גענוג מעשהלעך צו דערציילן. היינט — שטעטלשע רכילות!
אישיע ווייסט פון אלץ, וואס קאכט זיך ביי יענעם אין טעפל.
אונטערוועגנס, אז אישיע באגעגנט א פור, טראגט ער אנטקעגן א גוט ווארט.
און אז ער זעט — א גוי אקערט אין פעלד, אדער זייט, אדער שניידט, שרייט ער צו
אים אף א קול: „פאמאהאי באך — העלף גאט!“ ענטפערט יענער קריק: „באך
פאמאהאי!“

מאכט זיך אמאל ווי ער פירט אזוי זיינע עטלעכע פארשויענע אפן וועגעלע,
דערזעט ער פון ווייטנס א שייגעץ אקערן דאס פעלד. דער טאג איז געווען א
ווארעמער, א שיינער, זומערלעב אין דרויסן? אפן הארצן איז אישיען גוט, ער
האט נאר וואס גענומען ביי א פאסאזשיר א זופ פון פלעשל. פארווילט זיך אישיען
מאכן א שפאס, אז מע זאל האבן פון וואס צו לאכן. ווי נאר ער דערנענטערט זיך
צום שייגעץ, איז אנשטאט „פאמאהאי באך“ גיט ער א געשריי: „כ'האב א
ווייב דאך!“

„הענג דיר זי אויף אף דיין האלז!“ ענטפערט דער שייגעץ און לאכט.

א מעשה מיט א וואסערפירער

אין אסטראפאליע, הערשעלע אסטראפאליערס שטעטל, זענען געווען וואסער-
פירערס ווי אין אלע יידישע שטעטלעך אין אונזער אמאליקער אלטער היים. איך
האב אייך נאך קיינמאל נישט דערציילט וועגן קיין וואסערפירער, אדער וועגן
וואסערטרעגערס. ווארן וואס איז דא צו דערציילן? זיי זענען געווען, נעבעך, די
ארימסטע פון די ארימע, די געדריקסטע פון די געדריקטע. פון קינדווייז אן האט
זיי דאס לעבן אזוי צעריבן, אז זיי זענען אפט אויסגעוואקסן נישט-דערוואקסענע,
פלאכע, און זענען געגאנגען אין שפאן פונקט ווי זייער פערדל, וואס האט געשלעפט
די טעלעגע מיטן פעסל וואסער.

טא וואס איז דא צו דערציילן? איינער, וואס האט זיך שוין קיין זאך נישט

דער וואסערטרעגער

געקענט אויסלערנען, איז געוואָרן אַ וואַסערטרעגער. און אַז דער אייבערשטער האָט געהאַלפֿן און ער האָט אָפּגעשפּאַרט אַביסל געלט, האָט ער זיך געקויפֿט אַ קליאַטשע מיט אַ וועגעלע און מיט אַ גרויס פּאַס, און איז געוואָרן אַ וואַסערפירער. דאָס, פּאַרשטייט זיך, איז שוין געווען אַ שטיקל מדרגה. אַ קלייניקייט! אַז מע דאַרף שוין אַליין נישט לויפֿן הין און קריק צו דער קערניצע און פון דער קערניצע און דוויגען אַ גאַנצן טאָג די קאַנען וואַסער באַרג אַרויף צו די באַלעבאַסטעס אין שטעטל.

און וואָס האָט מען געקראָגן דערפאַר? פאַר אַנפילן אַ פּאַס וואַסער—האַט מען באַקומען עטלעכע גראַשנס. טייל באַלעבאַסטעס האָבן זיך געפירט, אַז ערבֿ-שבת האָבן זיי דעם וואַסערפירער אויך געגעבן אַ חלה אָף שבת.

קעגן וואָס זענען די אַלע רייד? איינער פון די צוויי וואַסערפירערס אין אַסטראָפּאָליע האָט זיך אַרויפגעאַרבעט. נישט נאָר האָט ער געהאַט אַ קליאַטשע מיט אַ טעלעגע, ער האָט אויך געהאַט אַן אַרויסהעלפער—יאַסעלע תּם.

אַט דער יאַסעלע תּם האָט נישט געאַרבעט אַלעמאַל. אַפּט האָט מען אים גע-קענט זען שטיין אין גרויסן טויער פון דער מויער אין מאַרק, און ווער ס'איז דורכ־געגאַנגען, האָט ער יענעם אַנטקעגנגעטראָגן דעם „גוט מאַרגן“ און געפרעגט, צי ער זאל חתונה האָבן מיט דער גבירנטע פון שטעטל. ער וועט איר דערפאַר אַלע-מאַל אַנפילן דאָס פּאַס מיט וואַסער. אַפּט האָט ער זיך גאָר צעוונגען אָף אַ קול:

„באַרויגעז, באַרויגעז,“

איך ווייס נישט פאַרוואָס.

דריי וואַכן פאַר דער חתונה—

אַראַפּגעלאָזט די נאָז.“

נאָר לאַמיר זיך אומקערן צו זיין באַלעבאַס, דעם וואַסערפירער. איינמאַל, אַ פרייטאָג בייטאָג, גייט דעם וואַסערפירערס יינגל צוזאַמענגעמען די בולקעס ביי די באַלעבאַסטעס. נעמט דבורה די באַלעבאַסטע און גיט אים אַ קלייניקע חלה. וואָס איז? דאָס טייג איז יענעם באַגינען נישט גוט אויפגעגאַנגען, זענען אַרויס-געקומען קלייניקע חלות. ס'זאל אַזוי נישט טרעפֿן ווי ס'קען טרעפֿן. אַפילו ביי דער גרעסטער בריהטע טרעפֿט זיך אַמאַל אַזאַ זאַך.

סע נעמט נישט לאַנג, פּאַרט צו צו איר שטוב דער וואַסערפירער מיט זיין טעלעגע און מיט יאַסעלען, און זיי גייען אַראָפּ אין קעלער און נעמען אויסשעפֿן דאָס גאַנצע וואַסער פון פּאַס. די באַלעבאַסטע דערזעט, זיי טראָגן אַרויס דאָס וואַסער, פּאַרשטייט זי נישט וואָס דאָס מיינט. לויפֿט זי אַרויס און פרעגט. זאָגט דער וואַסערפירער: „וואָס מיינסטו, דבורה, די זייטן זענען דיר איינגעגאַנגען? וואָס הייסט, דו שיקסט מיר אַזאַ קלייניקע חלה?“

און זי האָט אים געמוזט אַרויסטראָגן אַ גרויסע בולקע.

אַ וואַסערטרעגער—אַ מיניסטער-קאַפּ

ביי אונז אין שטעטל זענען געווען עטלעכע וואַסערפירערס און עטלעכע וואַסערטרעגערס. וואוילע מענטשן. שטילע מענטשן. איינער פון זיי האָט געהאַט

אָף זיך אַ מיניסטער-קאַפּ, בפרט, אַז ס'איז געקומען צו חשבונען, אַן אמתער מאַטעמאַטיקער. איינמאַל זאָגט צו אים אַ באַלעבאַסטע: „מענדל, ברענגט מיר, זייט מוחל, אַ פאַר עמערס ברונע-וואַסער און אַ פאַר עמערס טייך-וואַסער.“

איר פאַרשטייט, ביי אונז האָט מען גענוצט צווייערליי וואַסער: ברונע-וואַסער און טייך-וואַסער. דאָס ברונע-וואַסער האָט מען גענומען אָף צו טרינקען און אָף צו קאַכן. דאָס טייך-וואַסער האָט מען גענומען אָף צו וואַשן זאַכן. ס'האַט געקאָסט אַביסל ביליקער, ווייל מ'האַט עס נישט געדאַרפט אַרויפציען מיט אַ האַטשיק ווי מ'האַט געצויגן דאָס וואַסער פון ברונע. מ'איז צוגעגאַנגען צום טייך און מ'האַט געגעבן אַ שעפּ אָן, און מ'האַט שוין געהאַט פולע עמערס.

סע דויערט נישט לאַנג און מענדל קומט צו גיין צו דער באַלעבאַסטע מיט צוויי פולע עמערס וואַסער אַפן קאַראַמיסל. און ער גייט צו צום פעסל און גיסט אָפּ פון די עמערס אַ העלפט, און די אַנדערע העלפט גיסט ער אַריין אין צובער. פּרעגט אים די באַלעבאַסטע: „וואָס איז דאָס, מענדל?“

זאָגט ער, ער איילט זיך אַהיים. דאָס ווייב זיינס דאַרף געלעגן ווערן, האָט ער זיך געוואַלט איינשפּאַרן אַ גאַנג. האָט ער אויסגערעכנט, אַז ווען ער וועט אַנגעמען האַלבע עמערס מיט טייך-וואַסער, און די אַנדערע העלפט וועט ער אַנפילן מיט ברונע-וואַסער, וועט עס דויערן ביי אים ווינציקער.

„איר פאַרשטייט, באַלעבאַסטע, איך האָב אייך געבראַכט ביידע ערליי וואַסער מיטאַמאַל. כ'האַב נישט געוואַלט, אַז איר זאָלט, חלילה, בלייבן אָן טייך-וואַסער, אַדער אָן ברונע-וואַסער. שפעטער וועל איך זיך צוברענגען נאָך אַ פאַר עמערס.“ אַן אַנדערשמאַל זאָגט צו אים אַ באַלעבאַסטע: „מענדל, איך וויל, אַז איר זאָלט מיר ברענגען יעדן טאָג אַ פאַר עמערס טייך-וואַסער און אַ פאַר עמערס ברונע-וואַסער. וויפיל וועט איר מיר רעכענען אַ וואָך?“

מענדל גיט אַ טראַכט און זאָגט, אַז פינף און דרייסיק גראַשן אַ וואָך. „פאַרוואָס אַזויפיל, מענדל? ביי מיין שוועסטער, דער הערש-בערעכע, נעמט איר בלויז פינף און צוואַנציק גראַשן אַ וואָך. זי וואוינט מיט דריי גאַסן ווייטער, און ביי מיר ווילט איר מער?“

„יא, אמת טאַקע, צו איר איז ווייטער,“ זאָגט מענדל, „נאָר דערפאַר, אַז איך טראָג צו איר וואַסער, קען איך מיך אַפּשטעלן אַפן וועג און אַפרוען אַביסל. איר אָבער וואוינט אַזוי נאָנט, אַז איך קען מיך נישט אַפרוען אַפן וועג.“

דער גביר ר' אבא און דער בדחן

ר' אבא, דער גביר פון שטעטל, האָט חתונה געמאַכט זיינער אַ טאָכטער. ער האָט די חתונה נישט געמאַכט אין דער היים, נאָר אין דער גרויסער שטאָט, ווי סע פאַסט פאַר אַזא גביר. דער בדחן פון שטעטל איז געווען זיכער, אַז דער גביר וועט אים מיטנעמען צו דער חתונה, אַז ער זאָל באַזינגען חתן-כלה. נאָר ס'איז געקומען ערב דער חתונה, די מחותנים זענען אַוועקגעפאַרן, און אים האָט מען

נישט געבעטן. טראַכט זיך דער בדחן: „מילא, סע שטייט אים שוין נישט אָן. דעם גביר, צו נעמען דעם היימישן בדחן צו דער חתונה!“

אַז די מחותנים זענען צוריקגעקומען, האָט ר' אבא, דער גביר, געשטעלט אין קלויז לעקעך מיט בראַנפן. דאָ רוקט זיך אונטער דער בדחן און טרינקט אויך לחיים. רופט זיך אָן צו אים דער גביר: „בדחן, מיינט נישט, אָן איך האָב אָן אייך, חלילה, פאַרגעסן.“ און ער נעמט אַרויס צוויי גולדן און דערלאַנגט אים פאַר אַלע אין די אויגן.

דעם בדחן האָט דאָס אַ ברי געטון: „צוויי גולדן גיט ער אים, דער חזיר!“ זאָגט ער צום גביר: „מחותן, איך וויל אייך עפעס דערציילן: אַ מעשה שהיה. טאַקע מיט מיר אַליין האָט דאָס געטראַפן. ס'איז געווען אַן ערב־פסח. איך בין געגאַנגען אַהיים דורך אַ וואַלד און האָב פאַרבלאַנדזעט. איך האָב נישט געקענט געפינען דעם וועג, וואָס פירט אַרויס פון וואַלד. און דאָ נעמט צופאַלן די נאַכט, און סע באַווייזן זיך שטערן, ווי איך בלאַנדזע אַזוי, דערזע איך דורך די ביימער, סע לייכט זיך עפעס. גיי איך אַנטקעגן דעם ליכט, און איך קום צו צו אַ שטוב. איך קלאַפּ אָן, גיי אַריין און זע, ס'איז אַ יידישע שטוב. דער טיש איז גע־גרייט מיט מצות און מיט וויין, און אין שטוב דרייט זיך אַרום אַן אַלטער טאַטע און אַ זון, און אַ יידיגע פאַרעט זיך ביי דער בלעך. איך האָב געזאָגט „גוט יום־טובו“ און די מענטשן האָבן מיך געבעטן צו פראַווען מיט זיי דעם סדר.

מ'האָט אַפּגעדאַוונט און מ'האָט זיך געזעצט צום טיש אַפּצורייכטן דעם סדר. מ'האָט געמאַכט קידוש און מ'האָט גענומען זאָגן די הגדה. דערנאָך האָט מען גע־געסן און ווייטער געזאָגט די הגדה.

„אַז ס'איז געקומען צו „חד גדיא דובין אבא בתרי זוויי“, וואָס דער אבא האָט געקויפט פאַר צוויי גולדן, איז צווישן טאַטע און זון געוואָרן אַ מחלוקה. דער פאַטער האָט געזאָגט, אז א ב א איז די טייטש טאַטע, און דער זון האָט גע־טענהט, אָן א ב א איז די טייטש חזיר. זיי האָבן זיך אַזוי לאַנג געאַמפּערט, ביז זיי האָבן זיך געווענדט צו מיר, אַז איך זאָל זאָגן ווער ס'איז גערעכט. האָב איך זיי געזאָגט, אַז זיי זענען ביידע גערעכט: „אומעטום געוויינלעך איז א ב א די טייטש טאַטע, נאָר א ב א בתרי זוויי, אָן אבא מיט צוויי גולדן, איז אַ חזיר.“

עני חשוב כמת

אין שטעטל איז געווען אַ ייד—אַ גביר, נאָר נעבעך אַ גרויסער עם־הארץ און אַ קמצן צו דערצו. זיצט ער אַמאָל אין שול, בעת דער רב האָט געדאַרשנט און הערט זיך צו. נאָר אַזוי ווי ער האָט גאַנץ קנאַפּ פאַרשטאַנען, וואָס דער רב זאָגט, האָט ער איינגעדרימלט.

דערווייל דעהערט ער אין דרימל ווי דער רב זאָגט „עני חשוב כמת—אַן אַרימאָן איז געגליכן צו אַ מת“. כאַפט ער זיך אויף און טראַכט: „הער נאָר אַ מעשה: אויב די תורה זאָגט, אַז אַן אַרימאָן איז ווי אַ טויטער, קען איך דאָך פרייטאַג־צור־נאַכטס, נאָך דאווענען אַהיימעמען אַן אורח. וואָרן וואָס קען מיך

אָרן? ער איז דאָך ווי אַ מת, און אַ מת דאַרף נישט קיין עסן. וועל איך איי מקיים זיין די מצווה פון הכנסת-אורחים, אי סע וועט מיך גאַרנישט ניט קאַסטן."

אַז ס'איז געקומען פרייטאָג-צו-נאַכטס, נאָכן דאַווענען, איז ער שוין נישט פאַרבייגעלאָפן, ווי ער איז אַלעמאַל פאַרבייגעלאָפן די אַרימעלייט, וואָס זענען געשטאַנען ביי דער טיר און האָבן געוואָרט, אַז מע זאָל זיי נעמען אָף שבת. ניין, דאָס מאָל איז ער זיך געגאַנגען מיט שפּאַציר-טריט און גוט באַטראַכט אַיטלעכן אַרימאַן, און אַז ער האָט דערזען איינעם, וואָס זעט אויס ווי אַ מת, ווי דאָס ווערטל זאָגט, האָט ער אים אַ רוף געטון, אַז ער זאָל גיין מיט אים.

געקומען צום טיש, האָט מען געגרייט פאַר דעם אַרימאַן גלייך ווי פאַר אַלע. וואָרן וואָס קען עס שאַטן, אַז מע וועט אים דערלאַנגען פיש און פלייש און צימעס? ער וועט דאָך סיי-ווי-סיי נישט עסן. די תורה אַליין זאָגט דאָך, אַז עני חשוב כמת, און אַז די תורה זאָגט, איז געזאָגט.

נאָר ס'האָט נישט געדויערט לאַנג, און דער גביר איז געבליבן אַ געפּלעפּ-טער. ער זעט ווי דער אַרימאַן רייבט אָף ביידע באַקן. ער עסט ממש פאַר צוויי, אַזוי, אַז מע וועט נאָכן עסן קענען בענטשן מזומן. דער גביר ברענט אָפן רב מיט זיין תורה. און אַז סע קומט שבת אין דער פרי נאָכן דאַווענען, גייט ער צו צום רב מיט אַ טענה: סטייטש, אזוי און אַזוי. ער האָט געזאָגט, אַז אַן אַרימאַן איז ווי אַ מת, און צום סוף אַזאַ און אַזאַ מעשה, הייטכן?!

זעט דאָך דער רב מיט וועמען ער האָט צו טון, שמיכלט ער און זאָגט: „די תורה מיינט נישט מיט עני חשוב כמת, אַז אַן אַרימאַן דאַרף נישט עסן. סע מיינט אַז ווען אַן אַרימאַן גייט זיך אַן אַ גאַנצע וואָך פון דאַרף צו דאַרף צופוס, דעמאַלט, אַז סע קומט פרייטאָג-צו-נאַכטס, איז ער שוין ווי אַ מת. נאָר נישט מיטן עסן, נאָר מיטן שלאָפן. איר מעגט האַקן האַלץ לעבן אים, וועט ער נישט הערן, אַזוי האַרט שלאָפט ער."

דער גביר הערט אויס דעם רב און טראַכט ביי זיך: ער האָט נאָך קיינמאַל נישט אַהיימגענומען קיין אורח אָף איבערצוגעכטיקן. נאָר אַז די תורה זאָגט, אַז אַן אַרימאַן שלאָפט ווי אַ מת, וועט ער פרובירן און אַמאַל נעמען אַן אורח אָף ביי-נאַכט. וואָרן וואָס-וואָס מע זאָל זאָגן אָף דעם גביר—איינ מעלה האָט ער געהאַט: ער איז געווען אַ יודע שאינו יודע—ער האָט געוואוסט, אַז ער ווייסט נעבעך נישט. ס'איז געקומען פרייטאָג-צו-נאַכטס, האָט ער גענומען אַן אורח אָף איבער-צוגעכטיקן. קיין עסן האָט ער אים נישט געגעבן, נאָר דערפאַר האָט ער אים גע-מאַכט אַ גוט געלעגער אין קיך אָף דר'ערד.

דער אַרימאַן האָט זיך געלייגט, און איז טאַקע גלייך אַנטשלאָפן געוואָרן. דער גביר הערט, אַז ער כראַפעט ווי אַ דערהרגעטער. איצט איז אים קלאַר געווען דער עני חשוב כמת.

דער גביר און אַלע שטוב-מענטשן האָבן זיך אויך געלייגט, און מ'איז רואיק געשלאָפן די גאַנצע נאַכט. אין דער פרי, מע שטייט אויף, דעם גביר ווערט פינס-טער אין די אויגן. דער אַרימאַן איז נישטאַ און צוזאַמען מיט דעם אַרימאַן זענען פאַרשוואונדן פון שטוב טייערע כלים און חפצים.

לויפט דער גביר אַוועק צום רב, און ער איז מלא-חימה, ער ברענט פון צאָרן:

„היתכן, וואו איז דער אמת פון דער תורה?“ און ער דערציילט דעם רב וואס ס'האט געטראפן. דער רב הערט אים אויס און באַרואיקט אים. ער ווייזט אים, אז די תורה איז אמת און אַלץ, וואָס זי זאָגט, איז אמת. עני חשוב כמת—אַן אַרומאַן איז געגליכן צו אַ מת, און אַ מת, ווי מיר ווייסן, טאַר מען נישט לאָזן אַליין. ביי אַ מת מוז מען האָבן שמירה, און מע מוז די גאַנצע צייט וואַכן לעבן אים.

אַט דאָס הייסט אַ קמצן

היינט האָב איך אַ מעשה מיט אַ קמצן, אַבער טאַקע אַ קמצן. נישט נאָר האָט ער יענעם גאַרנישט ניט געגעבן, נאָר אַפילו זיך אַליין האָט ער אויך נישט פאַרגונען זיין לעבן.

אינמאָל ווערט ער געוואָר, דערדאָזיקער קמצן, אז אין דער נאַנטער קרוינ-שטאָט, אין קראַקע, וואוינט אַ מענטש—נאָך אַ גרעסערער קמצן, ממש דער גרעס-טער קמצן אין דער וועלט. רופט ער צו זיין זון און זאָגט צו אים: „מיין קינד, דו ווייסט דאָך, אז מיר לעבן זייער שפּאַרזאַם, נאָר ווען מיר וואַלטן געלעבט נאָך שפּאַרזאַמער, וואַלטן מיר געקענט אויסקומען מיט גאַרנישט ניט. קעגן וואָס זאָג איך עס דיר? קעגן דעם, וואָס איך האָב געהערט, אז אין קראַקע וואוינט איינער, וואָס מע קומט צו אים פון דער גאַנצער וועלט, צו לערנען זיך ווי צו פירן אַ באַלעבאַטישקייט מיט גאַרנישט ניט. סע וואַלט דעריבער געווען אַ גלייכע זאַך, אזוי ווי ס'איז נישט זייער ווייט, אז דו זאָלסט צו אים אַריבערגיין און לערנען זיך באַלעבאַטישקייט.“

און אזוי איז געבליבן, נאָר היות קומען צו יענעם מיט ליידיקן פּאַסט זיך נישט, האָט דער זון גענומען אַ גראַשן און איז אַריין אין קראַם, צו קויפן אַ בויגן פּאַפיר. ער האָט זיך דאָרט אזוי לאַנג געדונגען, ביז, דער קרעמער האָט אים פאַר דעם גראַשן געגעבן צוויי בייגעלעך פּאַפיר, פון דעם ביליגסטן סאַרט. אַהיימ-געקומען—האָט דער פּאַטער אין בייגעלע פּאַפיר באַהאַלטן אין טישקעסטל. דאָס אַנדערע האָט ער צעריסן אָף צווייען, און אָף איין העלפט האָט ער אויסגעריסעוועט אַ פעטן אינדיק. דאָס האָט ער דערנאָך אַריינגעלייגט אין אַ גרויסן קויש, ווי ס'איז נייטיק פאַר אַזאַ גרויסן אינדיק, האָט אים איבערגעדעקט, און דער זון האָט גענומען דעם קויש און זיך אַוועקגעלאָזט קיין קראַקע.

דאָרט האָט ער זיך אַנגעפרעגט צו דעם שפּאַרזאַמסטן מענטש אין דער וועלט. נאָר צו זיין גרויס פּאַרדראָס, האָט ער אים אַליין נישט געטראָפן אין דער היים, נאָר זיין טאָכטער. דער גאַסט האָט איר דערלאָנגט די מתנה, און אז זי האָט דאָס דערזען, האָט זי זיך זייער דערפרייט, און געזאָגט: „ס'פּאַרדריסט מיך, וואָס איך האָב נישט אין שטוב עפעס אַ זאָך, דיר אַפצודאַנקען פאַר אַזאַ טייערער מתנה. נאָר מיט ליידיקן וועל איך דיך נישט אַהיימלאָזן. איך וועל דיר מיטגעבן עטלעכע גילדענע פּאַמעראַנצן.“

נאָר אזוי ווי זי האָט קיין מאַראַנצן נישט געהאַט אין שטוב, האָט זי מיט די הענט געמאַכט אזוי ווי זי וואַלט אַנגענומען גרויסע מאַראַנצן און זיי אַריינגעלייגט אין זיין קויש.

דער זון האָט איר געדאַנקט, האָט גענומען דעם קויש און איז אַוועק אַהיים.
 צו דערציילן פון דער וואונדערלעכער שפּאַרזאַמקייט, וואָס ער האָט געלערנט אין
 הויז פון דעם שפּאַרזאַמסטן מענטש אין דער וועלט.
 ווען דער שפּאַרזאַמסטער מענטש איז אַהיימגעקומען, האָט אים זיין טאַכטער
 דערציילט וועגן דעם גאַסט, וואָס זי האָט געהאַט. זי האָט אים געוויזן דעם אויס-
 געמאַלענעם אינדיק, וואָס דער גאַסט האָט געבראַכט, און זי האָט געזאָגט, אַז
 דערפאַר האָט זי אים געגעבן אַט אַזעלכע גרויסע פּאַמעראַנצן.
 אַז איר פּאַטער האָט דערזען וואָס פאַר אַ גרויסע מאַראַנצן, איז ער געוואָרן
 אין כעס און האָט גענומען שרייען: „דו אויסברענגערין, דו! מיט דעם, וואָס דו
 האָסט אַזוי צעשפּרייט דייע פּינגער, האָסטו דאָך אים געגעבן די גרעסטע מאַ-
 ראַנצן. פאַרוואָס האָסטו נישט געהאַלטן די פּינגער צוזאַמען, אים אויסצומעסטן
 קלענערע מאַראַנצן?“

אומזיסט די האַרעוואַניע

אין סלאַנים איז געווען אַ גביר—אַ ביטערער קמצן. ער האָט קיינמאַל קיין
 אַרימאַן אָף דער שוועל פון זיין הויז נישט אַרױפּגעלאָזט און האָט קיינמאַל קיין
 אַרימאַן נישט געגעבן קיין נדבה. אַפילו פאַר קהלישע זאַכן, פאַר טובת-הכלל,
 האָט מען ביי אים נישט געקענט אַרױסרייסן קיין גראַשן.

איינמאַל, אַן ערב פסח באַגינען, גייט דער סלאַנימער רב, ר' אייזיל חריף,
 דאַווענען. אָפּן וועג באַמערקט ער ווי דער גביר שטייט פאַר זיין הויז און לופ-
 טערט זיינע מלבושים, שלעפט אַרױס יעדע קעשענע, קערט זי איבער און פּוצט
 זי גוט אויס. אַז ר' אייזיל קומט צו, שטעלט ער זיך אָפּ, און נאָכן „גוט מאַרגן“,
 „גוט יאָר“, זאָגט ער: „אַזוי פרי, גביר?“

„איר ווייסט דאָך, רבי, ס'איז ערב פסח, מע דאַרף באַלד פאַרברענען דעם
 חמץ, לופטער איך אויס די קעשענעס, טאַמער חלילה האָט זיך פאַרוואַלגערט
 ערגעץ אין זיי אַ פּיצל חמץ.“

„אומזיסט די האַרעוואַניע, גביר,“ זאָגט ר' אייזיל.

דער גביר קוקט אים אָן: „וואָס מיינט איר, רבי?“

„זייער פשוט,“ זאָגט ר' אייזיל, „איר זענט פטור פון לופטערן די קעשענעס
 פון אייערע מלבושים, ווייל איר זענט אַ ייד בלויז ביז דער קעשענע.“

דרייַ מצוות מיט איין קלאַפּ

איר ווילט הערן ווי אַזוי אַ ייד איז מקיים דרייַ מצוות מיט איין קנאַק? וועל
 איך אייך דערציילן: אַ גביר—אַ קמצן האָט אַמאַל גענומען אַן אורח אָף שבת. אַז
 ס'איז געקומען צום עסן, האָט זיך דער אורח צוגעכאַפט אַ הונגעריקער, אַ זשעדי-
 נער צו אַלץ, וואָס מ'האַט דערלאַנגט. די באַלעבאַסטע האָט אים נישט געזשאַלע-
 וועט און אים דערלאַנגט מאַכלים, וואָס האָבן אים פאַרשאַט און קאַליע געמאַכט
 דעם מאַגן.

מ'האָט נאָך דעמוזעלבן אָונט געמוזט צונעמען דעם אורח אין הקדש אַרײן. ער האָט דאָרט, נעבעך, געקריגן היץ, און האָט לאַנג נישט געצויגן. אין אַ פּאַר טעג אַרום איז ער געשטאַרבן.

אין שטעטל איז געוואָרן אַ גערודער. יידן האָבן זיך געקאַכט: געהערט אַ מעשה מיט אַ גביר—אַ חזיר! נעמט שוין יאָ אַמאַל אַן אורח אָף שבת, גיט מען אים מאכלים, וואָס ברענגען אים אום פון דער וועלט!

ביי דער לוויה איז געווען אַ גרויסער עולם. אַפילו דער רב פון שטעטל איז געקומען. און ער האָט טאַקע געמאַכט אַ הספד, אַז אַ שטיין האָט געקענט צעגיין. צום סוף האָט ער אויך דערמאַנט די עשירים—קמצנים, און ער האָט זיי נישט געשאַנעוועט, און געענדיקט האָט ער מיט די ווערטער: „אונזער גביר, רבותי, האָט מקיים געווען די דריי גרעסטע מצוות אָף איין מאָל: הכנסת־אורחים, ביקור־חולים און הלווית־המת.“

פֿון וועמען מ'האָט ביים לעבן, און פֿון וועמען מ'האָט ערשט נאָכן טויט

אין אַ שטעטל איז געווען אַ גביר. קיין קינדער האָט ער נישט געהאַט, נאָר אַ קמצן איז ער געווען ווי אַ סך גבירים קמצנים. זיין פאַרגעניגן איז געווען צו שטיין אין גאַס מיט פאַרלייגטע הענט אָף הינטן, און באַטראַכטן זיין מויער. פון צדקה, פון צרכי־ציבור האָט דערדאַזיקער גביר נישט געהאַלטן, אַז מ'איז גע־קומען צו אים נאָך אַ נדבה, האָט ער געהאַט איין ענטפער: ער גיט נישט. היינט גייט טוט אים עפעס.

אינמאַל האָט מען אין שטעטל געזאַמלט געלט אָף צו בויען אַ תלמוד־תורה, אַרויסצורייסן יידישע קינדער פון די פוילישע שולן. האָבן באַלעבאַטים געבעטן דעם רב, אַז ער זאָל זיך מטריח זיין און אַליין אַריבערגיין צום גביר. וואָרן פאַר דעם רב וועט ער אַוודאי האָבן דרך־אָרץ, און וועט געבן. דער רב האָט איינגע־וויליקט און איז געגאַנגען.

געקומען צום גביר, האָט ער מיט אים קודם גערעדט וועגן דער גרויסער מצווה פון צדקה, און אַז אַפילו אַן אַרימאַן, וואָס איז זיך מפרנס פון צדקה, דאַרף אויך געבן צדקה. אַ פשיטא שוין אַ גביר, וואָס דער אייבערשטער האָט אים גע־האַלפן. נאָר דער גביר הערט אויס, און ענטפערט ווי געוויינלעך: ער גיט נישט. הייבט דער רב אַן אָף דאָס ניי. ער פרובירט אים ווייכער מאַכן דאָס האַרץ מיט אַ משל: אַ רבי, זאָגט ער, איז אַמאַל געפאַרן מיט זיינע תלמידים אין וועג. ס'איז געווען אַ קאַלטער ווינטער־טאַג, און אַז זיי זענען צוגעקומען צו אַ פאַרפרויע־רענעם טייך לעבן אַ קלויסטער, האָבן זיי באַמערקט ווי גויים האַקן צלמים אָפן אַיז. ס'איז ביי זיי געווען זאַז אַזאָ חגאַ. זאָגט דער רבי צו די חסידים: „זעט, יידן, אַז אַ טייך איז נישט פאַרפרוירן, קען מען קיין צלמים נישט האַקן אָף אים. אַזוי אויך, להבדיל, מיט אונז יידן, אַז אונזערע הערצער זענען פאַרפרוירן, און מיר גיבן נישט קיין צדקה, קען מען, חלילה, אויסקריצן אָף זיי צלמים. נאָר אַז אונז זערע הערצער זענען וואַרעם...“

דער גביר האָט דעם רב נישט געלאָזט ענדיקן. ער האָט אים איבערגעריסן מיט די ווערטער: „איך גיב נישט. ביים לעבן גיב איך נישט. אַז איך וועל שטאַרבן, דעמאָלט וועל איך אייך אַלץ איבערלאָזן.“

דער רב האָט מער נישט גערעדט. ער האָט זיך אויפגעהויבן אין איז אַוועק־געגאַנגען. נאָר יענעם שבת האָט דער רב געהאַלטן אַ דרשה אין שול. ער האָט גערעדט וועגן דער גרויסער מצווה פון געבן צדקה ביים לעבן. און ער האָט בשעת־מעשה דערציילט דעם עולם אַזאַ משל: אַ הון און אַ חזיר זענען צוזאַמען אַרומגעגאַנגען אין גערטל לעבן אַ שטוב. יעדן טאַג, ווען די הון האָט געלייגט אַן איי, האָט זי קאַקאָדאַקעט און האָט זיך געלאָזט הערן איבערן גאַנצן הויף. דער חזיר האָט דאָס נישט געקענט ליידן. זאָגט ער צו איר איינמאַל: „אויב דו וועסט נישט אויפהערן צו מאַכן אַזעלכע קולות, וועל איך דיך דערוואַרגן.“ די הון האָט זיך דערשראַקן, און האָט זיך באַקלאַגט פאַר דעם האָן.

אַף מאַרגן פרעגט דער האָן דעם חזיר, וואָס ער האָט צו זיין הון. זאָגט דער חזיר, אַז ער קען נישט ליידן, אַז אַ הון, וואָס גיט דעם באַלעבאַס אַ פינף גראַשנ־דיק איי אַ טאַג, זאָל זיך אַזוי גרויסן. „פון מיר“ זאָגט דער חזיר, „האָט דער באַלעבאַס פלייש, פעטס, לעדער, האָר—זיי האָבן אַפילו אַ ווערטל; גוט פון אַ חזיר אַ האָר!“—און איך האָלט זיך גאַר נישט אַזוי גרויס. מ'הערט פון מיר זעלטן אַ קול.“ זאָגט דער האָן: „זע, חזיר איינער, פון אַלע באַשעפענישן האָט דער מענטש אַ נוצן ביי זייער לעבן, און אויך נאָך זייער טויט: די קו גיט מילך, די שעפס גיט וואָל, דאָס פערד אַרבעט, די הון לייגט אייער, און אַפילו איר, דער האָן, ברענג אויך דעם מענטש אַ נויז. מיט מיין קרייען וועק איך אים אויף יעדן אין דער פרי צו דער אַרבעט. נאָר פון דיר, חזיר איינער, האָט דער מענטש ערשט אַ נוצן נאָך דיין טויט.“

ער קען נעבעך נישט הנאה האָבן פֿון אַן אמתן גלעזל טיי מיט צוקער

אין מיין שכנותדיקן שטעטל איז געווען אַ ייד—אַ קמצן. מעכל בעכער האָט מען אים גערופן. ער איז געווען אַזוי קאַרג, אַז נישט נאָר האָט ער אַנדערע נישט פאַרגונען דאָס לעבן, נאָר אַפילו זיך אַליין האָט ער עס אויך נישט פאַרגונען. דער דאָזיקער ר' מעכל האָט שטאַרק ליב געהאַט אַ גלעזל טיי, אַ זיס גלעזל טיי מיט צוקער. ס'חיות האָט זיך אים אויסגעלאָזט נאָך אַן אמתן גלעזל טיי, וואָס־זשע טוט ער? שטעלט ער זיך אַנידער דעם גאַנצן סאַמאָואַר אַפן טיש, און מאַכט זיך טיי.

נאָר ער האָט נעבעך קיינמאַל נישט קיין הנאה פון זיין טיי. וואָרן אַז מע רעדט פון נישט פאַרגינען, איז דאָך נישט שייך! דערדאָזיקער ר' מעכל האָט זיך אַפילו נישט פאַרגונען אַריינצוטון גענוג צוקער אין זיין טיי. אַנשטאַט אַריינצוטון דריי קלעצעלעך צוקער, אַז די טיי זאָל זיין גענוג זיס און האָבן אַ טעם, האָט ער אַריינגעטון בלויז איין קלעצעלע צוקער. נו, קען אַ גלאָז טיי מיט איין קלעצעלע צוקער האָבן אַ טעם? האָט זי טאַקע קיין טעם נישט געהאַט, און ר' מעכל האָט קיין הנאה נישט געהאַט.

היינט אז ער איז געקומען צו עמיצן צו גאסט, צו א שכן, צי צו א קרוב, און מ'האט אים מכבד געווען מיט טיי, האט ער דארט אויך קיין הנאה נישט געהאט. וואָרן אַנשטאַט דריי קלעצעלעך צוקער, האָט ער דאָרט אַריינגעטון זעקס קלעצעלעך צוקער. נו, קען אַ גלאַז טיי מיט אַזויפיל צוקער האָבן אַ טעם? האָט זי טאַקע ווידער קיין טעם נישט געהאַט. זי איז געווען חלשותדיק זיס. אַזוי האָט דער קמצן, ר' מעכל בעכער, נעבעך קיינמאַל נישט רעכט הנאה פון אַן אמתן גלעזל טיי מיט צוקער.

דער גביר און דער אורח

אין אַ שטעטל אין דער אַלטער היים איז געווען אַ גביר. ער איז געווען אַ וואוילער מענטש, נאָר זייער אַ קאַרגער, ווי גבירים זענען געוויינלעך. אַזוי ווי ער איז דאָך אָבער פאַרט געווען אַ גביר, האָט ער אַמאַל גענומען אַן אורח אָף שבת. פרייטאָג-צו-נאַכטס, מ'איז געקומען פון דאָווענען, מ'האַט אָפּגעזאַגט שלום עליכם און געמאַכט קידוש, האָט זיך דער גביר געוואָשן, גענומען דעם פּלאַץ (די שבת-דיקע חלה), האָט אָפּגעשניטן איטלעכן אַ קליין המוציאֵלע, און דעם איבעריקן פּלאַץ האָט ער באַהאַלטן הינטער זיך.

דער אורח האָט אויפּגעזעסן דאָס פּיצל חלה, און האָט גענומען זיפּצן. פרעגט אים דער גביר: „ר' ייד, וואָס זיפּצט איר אַזוי?“ זאָגט דער אורח: „ווי אַזוי זאָל איך נישט זיפּצן? איך האָב געהאַט אַמאַל אַן אייגן הויז, און אַז ס'איז געקומען שבת, בין איך מיר געזעסן מיט מיין הויזגעזינד ביים טיש ווי אַ מלך. היינט בין איך פאַרוואָגלט פון דער היים און בין ביי אייך אַן אורח אָף שבת.“

„וואָס איז געוואָרן מיט אייער הויז?“ וויל דער גביר וויסן.

„ס'איז פאַרברענט געוואָרן, זאָגט דער אורח.

„טאָ וואו איז אַהינגעקומען דער פּלאַץ?“

„אַ, באַלעבאָס לעבן, זאָגט דער אַרימאַן, „דערפאַר זיפּן איך טאַקע, ווייל

דער פּלאַץ ליגט הינטער אַייך.“

סע לוינט זיך נישט צו דינגען און זיין אַ חזיר

אין שטעטל איז געווען אַ גרויסער גביר. און פונקט אַזוי גרויס ווי ער איז געווען אין עשירות, אַזוי גרויס איז אויך געווען זיין קאַרגשאַפט. אַ ביטערער קמצן איז דאָס געווען, טאַקע אַ חזיר, נישט פאַר אונז געדאַכט. אַז אַן אַרימער ייד איז געקומען צו אים לייען אַ פאַר רובל אָף שבת, אָדער צום האַנדלען, האָט ער געמוזט ברענגען אַ גוטן משכון, און צו דערצו האָט ער געמוזט אַראַפּגעבן פון דעם געלט זעקס פּראָצענט פאַר יעדן חודש.

מאַכט זיך איינמאַל, אַז אין שטעטל שטאַרבט דער וואַסערטרעגער, אַ ייד—

אַן אַרימאַן אין זיבן פּאַלעס. געקומען צו דער לוייה, מע גיט אַ קוק—דער גביר איז דאָ. מיינט מען, אַז עפעס האָט געטראָפּן מיט אים. ער האָט זיכער געהאַט מיט

זיך אַ חשבון־הנפש און האָט חרטה אָף זיינע מעשים, אָדער ער האָט מורא געקריגן פֿאַרן טויט. נישט אַנדערש, נאָר ער איז געוואָרן אַ בעל־תשובה.
 נאָך דעם ווי מ'האָט דאָס מת מטהר געווען און מ'האָט אים שוין געהאַלטן ביים אַרויסטראָגן, גייט צו דער גביר צוקאַפנס און בעט, אַז מע זאָל אים לאָזן זאָגן אַ פֿאַר ווערטער, מספיד זיין דאָס מת.
 ווערט גלייך שטיל, מ'הערט בלויז דאָס שלוכצן פון דער אלמנה מיט די קינד־דער. און דער גביר הייבט אָן: „וויי, וויי־געשריגן! קוקט אייך אום, רבותי. און זעט וואָס סע ווערט פון דעם מענטש. אַט ערשט האָט ער געלעבט און געהאַרע־וועט, נאָר אַז סע קומט די צייט, מוז מען שטאַרבן, און סע העלפט נישט, צי מ'איז אַרים, צי רייך. טאָ באַרעכנט אייך, גוטע מענטשן און זעט, צי לוינט זיך, אַז איר זאָלט זיין אַזעלכע חזירים? אַז ווען איך וויל זעקס פּראָצענט אָף מײן געלט, דינגט איר אייך און איר ווילט נאָר געבן פיר פּראָצענט.“

ליגנערס האָט ער פֿינט

אין נעמעראָוו איז געווען אַ גביר, וואָס האָט ליב געהאַט צו נעמען אַן אורח אָף שבת. ער האָט דעם אורח געגעבן צו עסן און צו טרינקען פון כל־טוב. נאָר אַז ס'איז געקומען שבת־צו־נאַכטס נאָך הבדלה, האָט ער דעם אורח אויסגעפאַטשט און אַרויסגעוואָרפן. אַז דער שמש פון בית־מדרש האָט געזען אַזאַ מעשה, האָט ער אויפגעהערט צו שיקן צום גביר אַן אורח אָף שבת.

מאַכט זיך אָבער אַמאָל אַ פרייטאָג־צו־נאַכטס, נאָך דעם ווי דער שמש האָט פונאַנדערגעטיילט די אורחים צו די באַלעבאַטים, דעם אורח צו דעם באַלעבאַט און יענעם אורח צו יענעם באַלעבאַט, איז איין אורח געבליבן אַן אַ באַלעבאַט. וואָס טוט מען? ווי לאָזט מען דאָס אַ פּרעמדן ייד אָף הפקר שבת? זאָגט דער שמש צום אורח: „ס'איז נאָך דאָ אַ באַלעבאַט, און גראַדע אַ ייד—אַ גביר, וואָס האָט ליב אַן אורח. נאָר ער האָט איין חסרון: אַז סע קומט נאָך הבדלה, פאַטשט ער אויס דעם אורח און וואַרפט אים אַרויס.“

דער אורח הערט, און אַז ער זעט, אַז ס'איז נישטאָ קיין ברירה, זאָגט ער, אַז ער וועט גיין צו אים. אַ ברירה האָט ער?

דער גביר האָט דעם אורח אויפגענומען ווי אַן אַנגעלייגטן גאַסט. ער האָט אים גאַנץ שבת געגעבן צו עסן און צו טרינקען כיד־המלך. און אַז ס'איז געקומען נאָך מלווה־מלכה, נעמט ער אַרויס פינף רובל, גיט דאָס דעם אורח און באַגלייט אים צו דער טיר. דער אורח בלייבט שטיין און קוקט אים אַן פאַרהיירושט. זאָגט דער באַלעבאַט: „איך זע, איר ווילט עפעס פּרעגן. פּרעגט.“

זאָגט דער אורח: „באַלעבאַט לעבן, איך האָב געהערט אַזאַ און אַזאַ מעשה וועגן אייך. און דאָ גיט איר מיר גאָר אַזאַ שיינע נדבה און באַגלייט מיך נאָר!“ „איך וועל אייך זאָגן, ר' ייד, וועט איר פאַרשטיין. איך נעם אַ הונגעריקן אורח אָף שבת. מע דערלאָנגט די פיש צום טיש, עסט ער און לאָזט איבער אַ שטיקל. פּרעג איך: פּעטער, פאַרוואָס עסט איר נישט? זאָגט ער: איך בין נישט הונגעריק. שפּעטער דערלאָנגט מען די יויך, דאָס פלייש. דער אורח עסט און

לאזט ווידער אביסל. פרעג איך: היתכן? פארוואס עסט איר נישט? ענטפערט ער ווידער, אז ער איז נישט הונגעריק. און אזוי נאך יעדן געריכט. ער איז נישט הונגעריק און—עסט. איר, אז איך האב אייך געפרעגט פארוואס איר לאזט איבער, האט איר געזאגט, אז מע וועט דאך אוודאי געבן נאך געריכטן, דערפאר ווילט איר אייך נישט אָנעסן מיט איין געריכט צופיל. דאָס איז דער אמת. איר האט נישט געזאגט קיין ליגן, ליגענערס האב איך פיינט. פארשטייט איר שוין די מעשה?"

פארוואס גבירים—חזירים בלייבן שטענדיק ריך

איך וועל אייך היינט דערציילן נאך אַ מעשה מיט אַ גביר. און ווי געוויינלעך מיט אַ גביר—א קמצן, טאקע אַ חזיר, אַ סוויניאקע. אַרימעלייט האָבן אים שוין געקענט, און זיי האָבן אויסגעמיידט זיין שוועל. נאָר איינמאָל פאַרבלאָנדעט צו אים אַן אַרימאָן, אַ פּרעמדער, געקומען פון אַן אַנדער שטאַט. ער האָט נישט גע-וואוסט וואָס פאַר אַ העכט ס'איז דערדאָזיקער גביר. קומט ער צו אים צו גיין נאָך אַ נדבה. נאָר דער גביר ווערט נישט נתפעל פון אים. ער איז פאַרהאַרטעוועט ווי אַלעמאַל און גיט נישט.

דערקענט דאָך דער אַרימאָן מיט וועמען ער האָט צו טון, שטייט ער אַ מינוטקעלע און זאָגט: „באַלעבאַס, איר וועט בלייבן אַ גביר אייער גאַנץ לעבן!“ חידושט זיך דער גביר: ער האָט אים קיין נדבה נישט געגעבן, און דער אַרי-מאָן בענטשט אים גאַר! פרעגט ער אים: „ר' ייד, וואָס מיינט איר מיט דעם?“ זאָגט דער אַרימאָן: „גביר לעבן, איך וועל אייך זאָגן, די מעשה איז אַזאַ ווען איר פאַרלירט, אַשטייגער, אַ גראַשן אין אַפּטריט, וואַלט איר געשטופּט אייער האַנט אין שמוץ, אויפצוהייבן דעם גראַשן?“ „ניין, ענטפערט דער גביר.

„אוודאי, פארשטייט זיך, אז נישט“ זאגט דער ארימאָן. „היינט מאלט אייך אויס, אז דער אייבערשטער פארלירט עפעס.—וואָרן אייער גאַנץ פאַרמעגן, דאָס גאַלד מיט דעם זילבער איז דאָך זיינס. ווי סע שטייט געשריבן: לי הכסף ולי הזהב. און דאָס עשירות, וואָס גאַט גיט אַזאַ איינעם ווי איר.—און ביי אים איז דאָך דאָס נאָך ווינציקער ווי ביי אייך אַ גראַשן—איז דאָך פונקט ווי פאַרלוירן, וועט ער, כביכול, שטופן צו אייך די האַנט און זי אויסשמירן, אַרויסצונעמען ביי אייך דאָס געלט? און אז גאַט וועט עס ביי אייך נישט צונעמען, וועט עס שוין קיינער ביי אייך נישט נעמען. דערפאַר וועט איר בלייבן אַן אייביקער גביר.“

ער קעמפֿט מיט זיין האַרץ

אַ פאַר שיינע באַלעבאַטיים זענען אַרומגעגאַנגען אין שטאַט צוזאַמענצוקלויבן געלט פאַר אַרימע און נויטבאַדערפטיקע. אַז זיי זענען געקומען צום גביר, וואָס איז געווען אַ ייד, אַ קמצן, האָבן זיי אים געזאָגט צוליב וואָס זיי זענען געקומען. זיי האָבען דערוואַרט, אַז ער וועט זיי נישט אַפּזאָגן, און זיי געבן דאָס מאָל אַ שיינע נדבה.

פלוצים גיט זיך דער גביר אַ כאַפּ ביים האַרץ. האַבן די באַלעבאַטים זיך דערשראַקן און גענומען שרייען: „ר' יאַנקל, וואָס איז אייך? אפשר זאַל מען רופן אַ דאַקטער?“

דער גביר באַרואיקט זיי און פאַרזיכערט זיי, אַז מע דאַרף נישט קיין דאַקטער. „איך וועל אייך דערקלערן וואָס מיט מיר איז,“ האָט ער זיי געזאָגט. „איך וויל אייך געבן אַ נדבה, נאָר מיין האַרץ לאַזט נישט. דערפאַר האָב איך מיר גע- געבן מיט דער האַנט אַ פאַטש, אַז דאָס האַרץ זאַל מיך לאַזן געבן אַ נדבה.“ נאָר קיין נדבה האָט ער פאַרט נישט געגעבן.

צו וועמען דער גביר, דער קמצן, איז געגליכן

אין אַ שטעטל איז געווען אַ גביר, אַ קמצן. ער האָט געהאַט אַ פאַרמאַכטע האַנט און אַ פאַרשלאָסן האַרץ. העלפט דער אייבערשטער און דער גביר ווערט קראַנק און שטאַרבט. דאַרף מען דאָך אים מספּיד זיין. ער איז פאַרט געווען אַ גביר. בלייבט, אַז דער רב זאַל אים מספּיד זיין.

אַז ס'איז געקומען צו דער לוייה, שטעלט זיך אַוועק דער רב און הייבט אָן דעם הספּד מיט אַ טרויעריקן ניגון. ער דערציילט קודם וואָס פאַר אַ גרויסער גביר דער געשטאַרבענער איז געווען, וויפּיל הייזער און געוועלען ער האָט פאַר- מאַגט. און דערנאָך הייבט ער אָן אויסרעכענען זיינע מעלות: „דער טויטער איז געווען געראַטן אין משה רבינו.“ האָט דער רב זיך צעלאָזן אָף אַ קול.

אַז די ווייבער דערהערן אַזאַ זאַך, האַבן זיי אויסגעבראַכן אין אַ ביטער געוויין.

„דער געשטאַרבענער איז געווען געראַטן אין שלמה המלך.“ האָט דער רב ווייטער אויסגערעכנט די מעלות פון דעם גביר.

האַבן די ווייבער זיך נאָך מער צעקלאָגט. צום סוף האָט דער רב אויס- געשריגן: „דער געשטאַרבענער איז געווען געראַטן אין רבנו־של־עולם אַליין!“ דאָס וויינען און קלאָגן איז געוואָרן אַזוי גרויס, אַז ס'האַט געשפּאַלטן הימלען. נאָכן הספּר, אַז דער רב האָט געענדיקט, גייען צו אים צו אַ פאַר פייער באַלעבאַטים און פרעגן: „רבי, ווי קומט עס, ער איז געווען אַ ייד, אַ קמצן, און האָט זיך תמיד אַרומגעריסן מיט אייך, און צום סוף האָט איר אים אַזוי פיין מספּיד געווען?“

„איך וועל עס אייך דערקלערן,“ זאָגט צו זיי דער רב, „וועט איר פאַרשטיין. איך האָב געזאָגט: ער איז געווען געראַטן אין משה רבינו. פרעגט זיך מיט וואָס איז דער ענטפּער: משה איז געווען אַ כבד־פה, אַ ציפעלעווע, און ער איז געווען אַ כבד־פה. איך האָב געזאָגט: ער איז געווען געראַטן אין שלמה המלך. שלמה האָט ליב געהאַט אַ סך ווייבער, און ער האָט ליב געהאַט אַ סך ווייבער. צום סוף האָב איך געזאָגט: ער איז געווען געראַטן אין רבנו־של־עולם אַריין. איר ווייסט דאָך: דער אייבערשטער איז נישט קיין מענטש, און ער איז אויך נישט געווען קיין מענטש.“

א פֿרומער קמצן

א קמצן איז אמאל געגאנגען אין וועג. דער טאג איז געווען א הייסער, און דער קמצן איז געווארן מיד און הונגעריק. נעמט ער בעטן דעם אייבערשטן און זאגט: „גאטעניו, איך בין מיד און הונגעריק, באשער מיר, אז איך זאל עפעס גע- פינען צום עסן, און דערפאר וועל איך א העלפט פון דעם, וואס איך וועל געפינען, ברענגען צו דיר פאר א קרבן.“

סע געדויערט נישט לאנג, און ער געפינט אפן וועג א זעקעלע. „דאס איז זיכער א זעקעלע געלט“, זאגט צו זיך דער קמצן און בייגט זיך איין און הייבט עס אויף.

אז ער האט אן עפן געטון דאס זעקל, זעט ער, דארט זענען דא טייטלען און מאנדלען. האט ער זיך אנידערגעזעצט און האט דערקויקט מיט זיי זיין הארץ. דערנאך האט ער גענומען די קערלעך פון די טייטלען און די שאַלעכץ פון די מאנדלען, האט זיי אוועקגעלייגט אף א שטיין, האט זיי אונטערגעצונדן און געזאגט: „נעם אן, גאטעניו, מיין קרבן, איך האב מיך געטיילט מיט דיר מיט דעם אויסנ- ווייניקסטן און אינעווייניקסטן פון מיין געפינס.“

ער וויל איבערקליגען דעם קמצן

אין שטעטל איז געווען א גביר—א דבר־אחר, אז באהיט זאל מען זיין, זיין קארגשאפט איז געווען אזוי גרויס, אז ער האט געשמט מיט איר אין אלע ארומיקע מקומות. ארימעלייט האבן אים שוין געקענט און אויסגעמיידט אריבערצוטראען זיין שוועל. צו וואס פטרן צייט, אז ס'איז ארויסגעווארפן דער גאנג צו אים??

מאכט זיך, אז אין שטעטל קומט אראפ אן ארימאן פון דער פרעמד. מ'האט גלייך דערקענט, אז דער ייד טויג זיך אויס צו זיינע געשעפטן. עפעס גאר נישט ווי די היימישע ארימעלייט. ער איז קיין לידיקער פון קיינעם נישט אוועקגע- גאנגען. אז דער ארימאן הערט פון דעם קמצן, ווערט ער נישט נתפעל. וואס איז, א נייעס א גביר—א קמצן? ער האט זיי באגעגנט אומעטום אין זיין לעבן. נישקשה, מע דארף נאר וויסן ווי אזוי זיי איינצובייסן, קריגט מען ביי זיי אמאל נאך מער ווי ביי א סך געבערס. דער ארימאן האט זיך געהאט זיינע גענג און איינפאלן ווי אזוי צו באארבעטן אזא באלעבאס, און ס'האט אים טאקע געוויינלעך אפגעגליקט. נישט מיט אלע, נאר ביי א סך. אפשר טאקע ביי די מערסטע. ווערן יידן נייגעריק, אדרבה, לאמיר זען ווי אזוי ער וועט ביי אונזער קמצן אפשניידן.

איין שיינעם טאג נעמט דער ארימאן און שטויבט אפ זיינע שיד, גלייכט אויס זיין קאפטן און דעם קאפעליטש, פארקעמט זיך די בארד, און נעמט זיין שטעקן און גייט אריבער גלייך צו דעם גביר. פונקט צו ווארעמעס איז ער געגאנגען. גע- קומען, גיט ער א קוש די מזוזה און גיט אפ דעם גביר א ברייטן „גאט העלף אייך, ר' שמשון“, „גאט העלף“, ענטפערט דער גביר. קיין „גוט יאר“ זאגט ער נישט. ס'וועט אים קאסטן טיערער. איר שפילט אייך מיט א דבר־אחר! אפילו אף ענט- פערן א גוט ווארט איז ער קארג. ענטפערט ער בלויז „גאט העלף“.

„וואס ווילט איר, ר' ייד?“ פרעגט דער גביר.

„כ'ווייס, כ'האָב געהערט, אַז דער גביר האָט ליב אַ מצווה, און אַז איר זענט אַ בעל-רחמים. בין איך געקומען, כ'ווייס, כ'וועל אַוודאי קענען אָפּעסן ביי אייך, און אין איין וועג מהנה זיין אייך מיט אַ מצווה.“

דער גביר הערט און סע געפעלט אים די זאך. ער זעט, אַז דער ייד נעמט אים אָף זיכער און וויל אים איבערקליגלען. זאָגט ער צו אים: „נעכטיקע לאַקשן מיט קעז וועט איר עסן?“

„וואָס טייטש עסן?“ זאָגט דער ייד אַ צופרידענער. ער מיינט, ער האָט אים שוין ביי זיך אין קעשענע. „אַ קלייניקייט, לאַקשן מיט קעז! אַז איך האָב נאָך היינט אין מויל נישט געהאַט.“

„וואויל ווי די וועלט!“ זאָגט דער קמצן, „קומט אַריין מאַרגן. מיינ ווייב קאַכט היינט לאַקשן. אַז סע וועט בלייבן, וועט איר מאַרגן עסן.“

קעגן די אייניקלעך, וואָס מע זאָגט, אַדער יעקב און עשו גלייכן זיך אויס

אין לעכאָוויטש איז געווען אַ יונגערמאַן, אַ וואויל-געלערנטער—סיי אין יידישע זאַכן און סיי אין גויאישע, נאָר ער איז נעבעך געווען אַ גרויסער לץ און אַן אַפיקורוס. שטענדיק האָט ער געהאַט אַרום זיך אַ חברה חסידים זיינע, און ער האָט ליב געהאַט אַפּצולאַכן פון אמונה זאַכן און פון יידישקייט. איינמאַל, אַ שבת פאַרנאַכט צו שלוש סעודות, כאַפט ער זיך אַריין מיט זיין חברה אין חסידים שטיבל און נעמט דאָרט מיט זיינע חכמות טשעפען זיך צו די יידן.

אַז דעם רביס גבאים זעען אַזאַ זאך, האָבן זיי זיך אַ לאַז געטון און האָבן אים געוואַלט אַרויסוואַרפן צוזאַמען מיט זיין גאַנצן געזינדל. נאָר דער רבי האָט דאָס באַמערקט, האָט ער אַ וואונק געטון, אַז מע זאָל אים געמאַך לאַזן. האָט מען אים געלאָזט.

נאָר אַז דער רבי זעט, דער יונגערמאַן טשעפעט זיך ווידער צו יידן, רופט ער אים צו, הייסט אים זעצן זיך, און זאָגט: „איך וויל דיר עפעס דערציילן. דו געדענקסט נאָך אַוודאי, וואָס די תורה זאָגט וועגן יעקב און עשו: עשו איז געווען אַ יענער, אַ פעלד־מענטש, און יעקב איז געזעסן אין געצעלט און האָט געלערנט. דער ענין איז מיר אַלעמאַל געווען אַביסל קשה. נאָר איצט איז מיר מיטאַמאַל געוואָרן קלאָר די גאַנצע זאך. די מעשה פון דעם איז אַזאַ: אַז יעקב האָט געהערט, אַז עשו קומט אים אַנטקעגן, האָט ער זיך דערשראַקן: ס'איז דאָך עפעס אַן עשו! וואָס האָט יעקב געטון? האָט ער גענומען אַ קרעטשמע אין אַ דערפל, און האָט זיך אַגידערגעזעצט לערנען.

איינמאַל, אַ ביינאַכט, ווי ער זיצט אַזוי ביי אַ ליכטל און לערנט, פלוצים—אַ קלאַפּ אין טיר, און ווער, מיינסטו, קומט אַריין?—עשו, אַנגעטון אין אַ מונדיר ווי אַ פריסטאַוו. „אַ געזונט דיר, ברודערל!“ זאָגט ער צו יעקבן, „ווייסטו, אַז דו האַסט נישט קיין וואוּנרעכט און דו טאַרסט דאָ אין דאָרף נישט וואוּנען, און טאַרסט נישט האַלטן קיין אַרענדע?“ האָט זיך יעקב דערשראַקן און נעמט זיך בעטן: „ברודער, וואָס זאָל איך טון? איך דאָרף דאָך פרנסה, איך האָב אַ גרויס בני־

בית, און דארף זיי אלע אויסהאלטן. זאגט עשו: „דו קענסט דיר אן עצה געבן. גיב אין האנט אריין, און איך וועל דיר לאזן.“

יעקב האט נישט געהאט קיין ברירה און האט אים געגעבן וויפיל ער האט געהאט. אבי פטור צו ווערן פון אים. נאָר אַז עשו איז אַוועק, האָט יעקב איבער-געטראַכט, אפשר נעמען זיך צו עפעס אַנדערש, אַז ער זאל נישט דאַרפן האָבן אַן עסק מיטן ברודער. און אזוי ווי ער האט געקענט לערנען און האט געהאט א גוטן קאָפּ, האָט ער באַשלאָסן צו ווערן אַ מגיד. ער וועט אַרומפאַרן איבער דער וועלט, וועט ער נישט דאַרפן האָבן קיין וואוינרעכט.

און יעקב איז געוואָרן אַ מגיד. ער איז געפאַרן פון שטאָט צו שטאָט, און האָט געהאַלטן דרשות אין די בתי-מדרשים, און ער האָט געקריגן אַ שם. איינמאַל, ער שטייט אַזוי אין שול און רעדט און דרשנט וועגן אַ הויכן ענין, פּלוצים—עשו איז דאָ. „העלאַ, יעקב! האָסט אַ פּאַספּאַרט? האָסט אַ דערלויבעניש צו האַלטן דרשות קעגן דער רעגירונג?“

יעקב האָט זיך דערשראָקן און זיך גענומען בעטן: „ברודער, דו ווייסט דאָך, איך דאַרף פּרנסה. איך האָב קיין עין-הרע נישט, אַ גרויס בני-בית. נאָ דיר וויפיל איך פאַרמאָג, און לאַז מיך אָפּ.“ אַט דאָס האָט דאָך טאַקע עשו געוואַלט. ער האָט צוגענומען, און האָט אים געמאַך געלאַזט.

יעקב האָט זיך ווידער אַרומגעזען, אַז ס'איז נישט קיין פּלאַן צו זיין אַ מגיד. וואָרן עשו געפינט אים, כאַטש ער איז יעדע וואָך אין אַן אַנדער פּלאַץ. וואָס טוט מען? האָט ער באַשלאָסן צו ווערן אַ גוטער ייד. און אַז עשו וועט ווידער קומען, וועלן די גבאים אים אָננעמען און געבן דעם וועג. און יעקב איז געוואָרן אַ רבי, און האָט אָנגעהויבן פירן טיש.

איינמאַל, ווי ער זיצט אַזוי מיט זיינע חסידים און פּראַוועט טיש—ווער, מיינסטו, לאַזט זיך אַריין מיט אַ ברייטן שלום עליכם?—עשו! „יעקב,“ זאָגט ער, „דו האָסט נישט קיין רעכט צו זאָגן תּורה, און לערנען וואָס מע מעג, און וואָס מע טאָר נישט. נאָר ווייסט דאָך...“

יעקב האָט אים נישט געלאַזט ענדיקן. ער הייסט אים זעצן זיך און זאָגט: „הער, עשו, אַז איך בין געזעסן אין אַ שטיבעלע אין אַ דערפּל, און האָב געלערנט, האָסטו מיך מקנא געווען, וואָס איך קען לערנען, און דו—נישט. אַז איך בין נאָך דעם געוואָרן אַ מגיד, האָסטו מיך ווידער מקנא געווען, וואָס איך קען האַלטן דרשות, און דו—נישט. נאָר איצטער, וואָס ווילסטו איצטער? אַ רבי מוז נישט קענען לערנען, צו פירן טיש. ס'איז גענוג, אַז מען איז אַן אייניקל. נו, דו ביסט אַן אייניקל, און איך בין אַן אייניקל. מיר קומען ביידע אַרויס פון דעמזעלבן זיידע, וואָס ווילסטו איצטער?“

דער שבת-גוי ווייסט פֿון דעם דין

דער פעטער בנימין איז אין די יונגע יאָרן געווען געכאַפט אין דער מעשה. ער האָט ליב געהאַט צו ליינענען אַפיקורסישע ביכלעך, רייכערן אום שבת, וכדומה. און דאָווענען? ווער דאָווענען, וואָס דאָווענען? אַ פּאַלנער אַפיקורס! אַז ס'איז גע-

קומען די צייט צו שטעלן זיך צום פריזיוו, צו מיליטער-דינסט, האָט ער זיך אויסבאַהאַלטן. ער האָט נישט געוואָלט גיין דינען פּאַניען. פּאַרוואָס זאָל ער אים עפעס דינען? פאַר די פּאַגראַמען, וואָס ער מאַכט אָף יידן? איז ער אַוועק פון דער היים און האָט זיך אויסבאַהאַלטן ביי זיין ברודער אברהמל, דעם בדחן. אין בערעזין. ר' אברהמל האָט זיך דווקא געפירט יידיש לעך. ער איז נישט געווען קיין גאַטס סטראַפּציע, נאָר ער האָט, חלילה, קיינמאָל נישט פאַרפעלט קיין דאַווע-נען, און האָט אָפּגעהיט שבת און יום-טוב.

איינמאָל, זומער-צייט, אַ שבת בייטאָג, שטייט ר' אברהמל אויף פון שלאָף נאָכן טשאַלנט און נעמט זאָגן פרק. דערווייל האָט אים גענומען דאַרשטן און ער האָט ממש געחלשט צו טרינקען אַ הייס גלאָז טיי. אַז ער זעט ווי זיין ברודער, דער אַפיקורוס, זיצט און ליעענט זיך אַ טרייף-פּסול, גיט ער זיך אַ זאָג: „אַי, ווען איוואָן, דער שבת-גוי, האָט שכל און קומט צו גיין און שטעלט אויף דעם סאַמאָ-וואָר אין פירהויז!“

דער פעטער בנימין האָט פאַרשטאַנען דעם שטאַך. וואָס איז, די טיי, וואָס מ'האַט געשטעלט אין דעם הליאַק אין אויוון, איז נישט גענוג הייס פאַר אברהמעלען? נאָר ער הייבט זיך אויף, רוקט זיך אַרויס פון שטוב, גייט דורכן גאַרטן צו צום שכנס ברונים, שעפט אָן אַן עמער וואַסער, קערט זיך אום און שטעלט אויף דעם סאַמאָוואָר אין פירהויז. מילא, אַז מע זאָגט אַ שבת-גוי איז אַ שבת-גוי! די שטוביקע האָבן געהערט ווי דער פעטער בנימין פאַרקעט זיך אין פירהויז און דרייט זיך דאָרט. נאָר וועמען אַרט עס? מ'האַט זיך געמאַכט נישט-וויסנדיק. אַז ר' אברהמל האָט שוין געהאַלטן ביים ענדיקן זאָגן פרק, קומט אַריין דער פעטער בנימין מיט אַ הייס גלאָז טיי, זעצט זיך אַנידער ביים טיש און טרינקט, און לאָזט זיך וואוילגיין. זאָגט ר' אברהמל: „בו, איך זע, דער שבת-גוי האָט גע-מאַכט טיי. טאָ וואו איז זי?“

לאַכט דער פעטער בנימין: „אברהמל, דו האָסט פאַרגעסן דעם דיין? אַז אַ גוי מאַכט טיי אום שבת, טאָר מען פון איר נישט טרינקען, סידן ער אַליין טרינקט פריער דאָס ערשטע גלאָז טיי. וואָרט אַ מינוט, איך וועל אַפּטרינקען, וועסטו אויך מעגן טרינקען.“

דער פֿרומער ייד און דער אַפיקורוס

שטייט זיך אַ ייד פאַר זיין שטוב אין אַ קאַלטער, ליכטיקער ווינטערנאַכט און איז זיך מחדש די לבנה. דער פּראָסט ברענגט, דער אַטעם פּרירט, נאָר דער ייד שטייט זיך גלייך גאָר נישט, האַלט אין איין האַנט אַ סידור, און אַן אויפגעהויבע-נעם לאַמטערן אין דער צווייטער האַנט, און וויגט זיך און בעט אָף אַ קול: „ויהי אור הלבנה כאור החמה“, אז די לבנה זאָל שיינען ווי די זון. ווי ער שטייט אַזוי, קומט אָן דער שטעטליקער לץ, אַ יונגערמאַן—אַן אַפּי-קורוס, אין אַ לייכטן איבערציער, און ציטערט פון קעלט. נאָר אַז ער זעט ווי דער ייד איז זיך מחדש די לבנה אין פּראָסט און בעט ביי דעם אייבערשטן, אַז די לבנה זאָל זיין ווי די זון. בלייבט ער שטיין און גיט זיך אַ זאָג: „ר' ייד, וואָס וועט

איך אַרויסקומען, אַז די לבנה וועט שיינען ווי די זון? איר האָט שוין אַלץ פאַר-
זאָרגט, און סע פעלט אייך בלוין, אַז די לבנה זאָל זיין ווי די זון?
דער ייד בלייבט אים נישט שולדיק און ענטפערט אים אָפן אַרט: „פאַרשטייט
איר מיך, דעמאָלט, וועט זיך אַזאַ יונגעראַמאָן ווי איר קענען אַביסל אַנוואַרעמען אין
אַ קאַלטער נאַכט.“

נישט קיין באַרד און נישט קיין לערנען, און אַף אַלץ בילט ער

דער חתם סופר, פרעשבורגער רב, איז אַמאָל געווען אַף אַן אסיפה אין
שטאָט. אַ וויכטיקע אסיפה. ס'האָט זיך געהאַנדלט וועגן דער מקווה, וואָס מ'האָט
געדאַרפט פאַרריכטן, און וועגן אַנדערע קהלישע זאַכן, אַף וואָס מ'האָט געדאַרפט
האַבן געלט. ביי דער אסיפה זענען געווען פאַרזאַמלט די גאַנצע פּני פון שטאָט.
האָט דער חתם סופר גערעדט מיט זיי וועגן דער וויכטיקייט פון די אַלע זאַכן, און
ער האָט פאַרלאַנגט, אַז אַלע זאָלן זיך באַשטייערן מיט געלט, איטלעכער לויט
זיינע כוחות.

די פאַרזאַמלטע האָבן מסכים געווען, און איטלעכער איז געווען גרייט צו
נעמען אַף זיך אַ חלק פון די הוצאות. נאָר איינער, אַן אויפגעקומענער גביר, אַ
גלוח נאָך אין יענע צייטן, האָט נישט דערלאָזט, אַז מע זאָל דאָס דורכפירן. ער
האָט געטענהט, אַז מע דאַרף דאָס געלט אַף וויכטיקערע זאַכן. וויפיל מ'האָט דאָס
צערעדט מיט אים און איינגעטענהט, האָט נישט געהאַלפן. ער איז געבליבן איינ-
געשפּאַרט: ניין און ניין. דאָס האָט שוין דעם חתם סופר פאַרדראָסן: נישט ער טוט
אַליין עפעס, דער אויפגעקומענער גביר, און נישט ער לאָזט אַנדערע זאָלן עפעס
טון. זאָגט ער צו די פאַרזאַמלטע: „רבּותי, איך וועל אייך דערציילן אַ מעשה. די
גמרא זאָגט, גימל עזין הם—דריי עזות-פּנימער זענען דאָ צווישן די באַשעפענישן
אַף דער וועלט: דער האָן צווישן די עופות, די ציג צווישן די בהמות, און דער הונט
צווישן די חיות—דער ערשטער איז דער האָן. סע קומט גאַנץ פרי, ווי נאָר סע
הייבט אָן צו שפּראַצן אַף טאָג, הייבט ער אָן צו קרייען און וועקט אויף דעם באַלע-
באַס. דער צווייטער עזות-פּנים איז די ציג. אַז זי גייט מיט אַ גאַנצער סטאַדע
שאָף, לויפט זי אַלעמאָל פאַראויס די ערשטע. און דער דריטער איז דער הונט.
מ'האַלט אים אין שטוב, און מע גיט אים עסן, און אַז סע קומט צו גיין אַ גאַסט,
נעמט ער בילן, און בילט.

„אַף יענער וועלט, אַז מע נעמט די דריי צום משפּט, פאַרענטפערט זיך דער
האָן, אַז ער מיינט, חלילה, נישט קיין שלעכטס מיט זיין קרייען. אַדרבה, ער מיינט
דאָס לשם-שמים, פון דעם אייבערשטנס וועגן. ער קרייעט אויפצאוועקן דעם
באַלעבאַס, אַז ער זאָל אויפשטיין און גיין אין בית-מדרש אַריין לערנען. די ציג
ווידער פאַרענטפערט זיך, אַז זי ווייסט, אַז עס זענען דאָ אין דער סטאַדע עלטערע
פון איר, נאָר זי האָט דאָך אַ באַרד, דערפאַר דאַרף זי גיין פאַראויס.“
דאָ האָט דער חתם סופר אַ קוק געטון אַף דעם אויפגעקומענעם גביר, דעם
גלוח, און ווייטער דערציילט:
„נאָר דו, הונט, קיין באַרד האָסטו נישט, לשם-שמים מיינסטו נישט, וואָס
בילסטו?“

אים ווילט זיך וויסן, וואו סע שטייט געשריבן אַ וואָרט מיט פֿיר קאַמעצן

אַן איידעמל אָף קעסט, אַ וואוילקענעוודיקער, וואָס האָט זיך געהאַלטן פֿאַר אַ פֿרייען, איז אַמאָל געקומען צום רב מיט אַ שאלה. אים האָט זיך פֿאַרוואָלט דעם רב אַ קיבעץ טון. דער רב האָט אים פיין אויפגענומען, און האָט אים געהייסן זעצן זיך. ער האָט אים דערנאָך געפרעגט, וואָס סע האָט אים געבראַכט צו אים און וואָס ער האָט עפעס צו זאָגן גוטס.

דער יונגערמאַן איז אַזוי איבערראַשט געוואָרן פֿון דעם רבס ווייכקייט און איידלקייט, אַז ס'האָט אים אָפּגענומען דאָס לשון און ער איז פֿאַרשטומט געוואָרן אַ מינוט. נאָר באַלד איז ער געקומען צו זיך און האָט אָנגעהויבן צו שטאַמלען: „רבי... רבי, איך האָב אייך געוואָלט פֿרעגן, אפשר קענט איר מיר זאָגן, וואו שטייט געשריבן אין דער תורה אַ וואָרט מיט פֿיר קאַמעצן?“

דער רב האָט גלייך געכאַפט וואוהיין דער יונגערמאַן צילט, זאָגט ער אים: „אַזאַ וואָרט איז דאָ אין חומש. אין דעם ספר דברים, סדרה ראה, ווערט דערמאַנט אַ רויבפּיגל מיט דעם נאָמען ה ר ח מ ה (האַראַכאַמאַ). נאָר איצט, יונגערמאַן, אַז דו ביסט שוין יאָ אַזאַ חכם, וועל איך דיך פֿרעגן: וואו שטייט געשריבן אַ וואָרט מיט פֿיר פתחין?“

דער יונגערמאַן זעט, אַז ער איז אַריינגעפֿאַלן, שטאַמלט ער: „וואו...וואו, רבי?“ „איך וועל דיר זאָגן, ענטפערט אים דער רב, נאָר דו זאָלסט עס קיינעם נישט אויסזאָגן. דאָס זאָל בלייבן ביי דיר. אין דער סדרה בחוקותי שטייט ו א ת ה ק ד ח ת (האַקאָדאַכאַס).“

דעם רביס ברכה

אַן איידעמל אָף קעסט, אַן אַפיקורחס, האָט זיך פֿאַרוואָלט אַמאָל אַפּלאַכן פֿון אַ חסידישן רבי. נעמט ער און פֿאַרשטעלט זיך פֿאַר אַ חסיד און גייט אַריבער צום רבי מיט אַ פֿדיון. געקומען אין הויף, האָט ער זיך געלאָזט שרייבן אַ קוויטל ביים גבאי. און אַז מ'האָט אים אַריינגעלאָזט צום צדיק, האָט ער אים דערלאָנגט דאָס קוויטל מיט אַ גאַנץ פיינעם פֿדיון. און אַלץ איז צוגעגאַנגען גלאַטיק.

דער רבי האָט מיט אים געשמועסט און אויסגעפרעגט, און ער האָט דער־טאַפט וואָס דער יונגערמאַן איז אויסן. האָט ער אַ זיפֿן געטון און געשוויגן אַ מינוט. פֿאַרן אַוועקגיין זאָגט צו אים דער רבי: „און איצט, מיין זון, וויל איך זיך בענטשן.“ און ער לייגט אַרויף זיינע הענט דעם יונגמאַן אָפּן קאַפּ און זאָגט דריי מאַל: „צו רפואה, צו רפואה, צו רפואה!“

דער יונגערמאַן האָט דאָס נישט פֿאַרשטאַנען. אים איז די־דאָזיקע ברכה גע־ווען קשה. ער האָט געוואָלט דעם רבי איבערפֿרעגן וואָס ער מיינט, נאָר ער איז עפעס געוואָרן חושים און האָט זיך געלאָזט גיין צו דער טיר. אַז ער איז אַרויסגעקומען, גייט ער צו צום גבאי און דערציילט אים די מעשה און פֿרעגט אים: „וואָס האָט דער רבי געקענט מיינען מיט זיין ברכה, צו רפואה, צו רפואה, צו רפואה?“

דער גבאי אַ קלוגער ייד, גיט אַ קוק אָף דעם יונגמאַן און זאָגט: „וואָס פאַרשטייטו דאָ נישט? דו ווייסט דאָך, אַז דער אייבערשטער שיקט תמיד די רפואה פאַר דער מכה. דער רבי, זאָל לעבן, האָט דיר געגעבן די רפואה, און גאָט, ברוך הוא, זאָל דיר געבן די אמתע, די ריכטיקע מכה.“

יידן וואָס האָבן אָנגענומען די תורה, און יידן וואָס האָבן זי נאָך נישט אָנגענומען

אַן אַפיקורוס איז אַמאָל ערב־שבועות אַריינגעקומען צום רב און האָט מיט אים פאַרפירט אַ שמועס וועגן דעם יום־טוב. אים האָט זיך שטאַרק געוואַלט אַ קליגל טון אָפן חשבון פון יידישע מנהגים. זאָגט ער: „רבי, איר ווייסט פאַרוואָס יידן עסן שבועות מילכיקס?“

דער רבי האָט גלייך געכאַפט, אַז דער אַפיקורוס וויל זאָגן עפעס אַ ליצנות. פרעגט ער אים: „אַדרבה, לאַמיר הערן: פאַרוואָס?“ לאַכט דער אַפיקורוס און זאָגט: „מע עסט מילכיקס דערפאַר, ווייל אין דעם טאָג, ווען מ'האָט געדאַרפט געבן די תורה, זענען אַלע בהמות אַוועק צום באַרג סיני.“

שמיכלט דער רב און פאַטאַקעוועט אים: „דו האָסט גוט געזאָגט. איידער די יידן האָבן אָנגענומען די תורה ביים באַרג סיני, זענען זיי געווען פונקט ווי בהמות. זיי האָבן נישט געוואוסט—נישט פון קיין מעשים־טובים און נישט פון קיין מידות־טובות און נישט פון קיין מענטשלעכקייט. ערשט נאָך דעם ווי זיי האָבן אָנגענומען די תורה, זענען זיי געוואָרן מענטשן. נאָר די יידן, וואָס האָבן נאָך ביז היינטיקן טאָג נישט אָנגענומען די תורה, זענען געבליבן בהמות.“

דער שטעטלשער אַפיקורוס און דער רב

דעם שטעטלשן אַפיקורוס האָט זיך אַמאָל פאַרוואַלט טרייבן אַ שפּאַס מיטן רב. ער האָט זיך באַרימט פאַר זיינע חברים, די פרייע חברה־לייט, אַז ער קען דעם רב פאַרשטעקן אין אַרבּל, און אַז ער וועט זיי ווייזן ווי אַזוי ער וועט אים פירן אין באַד אַריין. אייגמאָל קומט דער חברה־מאַן צום רב, מאַכט אַ פרום פנים און זאָגט: „רבי, איך וויל תשובה טון.“

דער רב קוקט אים אָן, און דער אַפיקורוס רעדט ווייטער: „איך וויל, רבי, איר זאָלט מיר ווייזן דעם רעכטן וועג, דעם דרך־הישר. גיט מיר אַ סדר־היום, ווי אַזוי איך זאָל מיך פירן יעדן טאָג.“

דער רב מעסט אים נאָכאַמאָל אָפ, זעט מיט וועמען ער האָט צו טון, זאָגט ער צו אים: „גוט, יונגערמאַן. הער דיך צו און טו ווי איך וועל דיר זאָגן. מאַרגן אין דער פרי, אַז דו וועסט אויפשטיין, עס אָנבייסן, און גיי דיך דורך דערנאָך, כאַפ אַ שפּאַציר אין דער זון אַ פאַר שעה.“

„אַז דו וועסט קומען פון שפּאַציר, עס אַ גוטן וואַרעמעס, און לייג דיך נאָכ־דעם צו שלאָפן אָף אַ פאַר שעה. רו דיך גוט אויס. נאָכן שלאָף—גיי אַרויס אַביסל,“

זע דײך מיט דיינע פריינט, שמועס מיט זיי פון וועלט־זאכן. דערנאך גיי צוריק אהיים און עס אַ געשמאַקע וועטשערע. נאָכן עסן—גיי אַריין אין אַ וויינשענק, פאַרברענג דאָרט דעם אַוונט מיט דיינע גוטע פריינט. שפעטער גיי אהיים און לייג דײך שלאָפן.

דער רב בלייבט שטיל. אין דער אָפיקורוס קוקט אים אָן און פרעגט: „נו, און איבערמאַרגן, רבי? וואָס זאָל איך איבערמאַרגן טון?“
„איבערמאַרגן?“ פרעגט איבער דער רב מיט אַ שטרענגן קוק. „נאָך אַזאַ טאַג ווילסטו נאָך איבערמאַרגן אויך דערלעבן?“

פֿאַרוואָס אַ ייד, אַ משכיל, האָט זיך געפֿרייט מיט דער תורה

דער בראַדער מגיד ר' שלמה קלוגער האָט אַמאָל שמחת־תורה באַמערקט ווי אַ ייד, אַביסל אָן אויפגעקלערטער, וואָס מ'האָט געזען אין בית־מדרש בלויז שבת און יום־טוב, האָט דאָרט געטאַנצט און געהוליעט מער פון אַלע יידן. רופט ער אים צו און פרעגט אים: „וואָס איז מיט דיר אַזוי די גדולה? וואָס פרייסטו דײך אַזוי מיט דער תורה?“

זאָגט דער ייד: „איר פאַרשטייט, רבי, איך פריי מיך, וואָס גאָט אַליין האָט אונז געגעבן די תורה, און נישט קיין אַנדערער. ווייל טאַמער, חס־ושלום, וואָלט דער קייסער אונז געווען געגעבן די תורה, וואָלטן מיר זי געמוזט אָפהיטן מיט אַלע אירע מצוות. און דעמאָלט וואָלט געווען גאַרנישט ניט אַזוי גוט.“

אפֿרים גריידינגער און די אַרענדאַרקע

אפֿרים גריידינגער, איר געדענקט אים דאָך, דעם גאַליציאַנער וויצלער, איז אַמאָל געגאַנגען איבער די דערפער, צו זוכן אַ פאַרדינסטל. ווי ער גייט אַזוי, קומט ער צו גיין צו אַ רייכן אַרענדאַר, און בעט דאָרט די אַרענדאַרקע, אַז זי זאָל אים געבן עפעס אַפּצוועסן, זאָגט די אַרענדאַרקע, אַז זי האָט אַליין נישט וואָס צו עסן. ביטער, טראַכט פּראַיקע. וואָס טוט מען מיט אַ הונגעריקן מאַגן? דערווייל דערזעט ער, —ס'איז געווען אַ דאַנערשטאַג—אַז אין קיך אָף אַ ברעטל לייגט אַ געקוילעט עוף און פלייש. שמייכלט ער צו זיך: אַ, אַזאַ מעשה! איצט ווייסט ער מיט וועמען ער האָט דאָס דאָ צו טון! אויב אַזוי, וועט עס איר שוין גלאַט נישט אָפּגיין! און ער הייבט אויף אַ שטעקעלע פון דר'ערד, שפילט זיך מיט דערמיט און רעדט: „איר ווייסט, באַלעבאַסטע, ווען איר זאָלט מיר נאָר געבן אַ טאַפּ מיט וואַסער, וואָלט איך מיר מיט אַט דעמדאָזיקן שטעקעלע, וואָס איר זעט, געקענט אָפּקאַכן אַ גוטע זופּ.“

ווערט די אַרענדאַרקע ציעקאָוע: „וואָס איז דאָס פאַר אַ שטעקעלע?“
„אַ, דאָס איז אַזאַ שטעקעלע.“ מאַכט פּראַיקע טאַמעוואַטע. „אַז איך מיש מיט אים אין אַ טאַפּ וואַסער איבער אַ פייער, קען איך מיר מאַכן וואָס פאַר אַ געקעכץ איך וויל.“

די אַרענדאַרקע הערט אַזאַ זאַך, טראַכט זי שוין בלויז וועגן דעם שטעקעלע

און ווי אזוי ער וועט מאַכן מיט אים אַ זופ. זי גיסט אים אַן אַ טאַפּ וואַסער, און פּראַיקע שטעלט אים אַנידער אַף דער בלעך אין קיך און נעמט מישן. מישט און רעדט. רעדט ס'א וואונדערלעך שטעקעלע דאָס איז, און ווי ס'האַט אים שוין נישט איין מאָל געראַטעוועט פון צו גיין שלאָפן מיט אַ הונגעריקן מאַגן.

אַז דאָס וואַסער האָט גענומען קאַכן, זאָגט פּראַיקע: „באַלעבאַסטע לעבן, אפשר האָט איר עפעס אַ ביין, דרויב פון אַן עוף און אַביסל זאָלץ?“ „אָוודאי, אַ שאלה אביסל!“ און זי דערלאַנגט אים אַ גוטן מאַרד-ביין און דרויב און זאָלץ. פּראַיקע טוט דאָס אַריין אין טאַפּ און מישט און רעדט. אין אַ מינוט אַרום פּרעגט ער ווידער: „באַלעבאַסטע לעבן, אפשר האָט איר אַביסל גריץ, אַ מערל מיט אַ שטיקל קרויט?“

„אַ קלייניקייט אַביסל? אַט האָט זי. וואָס וועט זי זשאַלעווען, וואָס? זי האָט, ברוך-השם, אַ פולן גאַרטן מיט גרינס, האָט זי.“ און זי דערלאַנגט אים גריץ און גרינס, און פּראַיקע טוט דאָס אויך אַריין און מישט און רעדט. רעדט און מישט. פאַרטיק געוואָרן, גיסט זיך פּראַים אַן אַ טעלער זופ און פאַסמאַקעוועט זיך, אַ מחיה! דער אַרענדאַרקע רינט די סלינע איבער: זי וויל נאָר פאַרוזוכן. פאַרוואָס טאַקע נישט?

פּראַיקע גיסט איר אַן אַ טעלער זופ. ס'איז דאָ גענוג פאַר אים און פאַר איר, און סע וועט נאָך איבערלייבן.

די אַרענדאַרקע עסט. זי מוז צוגעבן, אַז אַזאַ געשמאַקע זופ האָט זי שוין לאַנג נישט געגעסן. אַ וואונדערלעך שטעקעלע!

„אפשר פאַרקויפט איר מיר דאָס שטעקעלע?“

„חס וחלילה! דאָס נישט! דאָס שטעקעלע אין אַ ירושה-זאָך. נאָר כ'ווייס, אפשר, איר זענט דאָך אַזאַ טייערע יידינע מיט אַ גילדן האַרץ. וואָס, אַשטייגער, וועט איר מיר געבן פאַר דעם שטעקעלע?“

„כ'ווייס, זאָגט די אַרענדאַרקע, „אַ ראַיניש וועט זיין גענוג!“

„אַ ראַיניש?“ זאָגט פּראַיקע. „חס ושלום! פאַר קיין געלט נישט.“

„טאָ וואָס וואַלט איר געוואַלט?“

„נאָר נישט קיין געלט!“ פאַרוזיכערט איר אפרים. „אַ קלייניקייט! אַ ירושה פון דורות! נאָר ער ווייסט, אפשר... אַז זי וועט אים געבן דאָס געשאַכטענע עוף, צוזאַמען מיטן ראַיניש, וועט ער איר מאַכן דאָס אַ מתנה.“

הכלל, זיי האָבן געמאַכט אַ בייט. פּראַיקע האָט זיך אַפילו געקווענקלט, נאָר צום סוף האָט ער איר געגעבן דאָס שטעקעלע, און ער איז אוועק אַהיים מיט אַ פעט עוף אַף שבת און נאָך מיט אַ גולדן צו דערצו.

באַ מער קונג: ענלעכע מעשהלעך געפינט מען אויך ביי אַנדערע פעלקער.

ער איז געבליבן מיט אַ נאָז

אפרים גריידינגער האָט זיך אַמאָל פאַרדונגען פאַר אַ מלמד אין אַ דאָרף. אַז ער איז אַפגעווען אַ זמן און נאָך אַ זמן, און האָט אַפגעשפאַרט אַ שיינע פאַר ראַיניש פאַר ווייב און קינדער, האָט ער זיך געגרייט אַהיימצופאַרן אַף פסח.

פראיקע גריידינגער קומט אהיים מיט א נאָז

פראַיקע האָט זיך אָפּגעזעגנט, האָט גענומען זיין פּעקל אונטערן אָרעם און האָט זיך געלאָזט אָפּן וועג אָהיים. אָז ער איז שוין געווען נאָנט פון שטעטל, שפּרינגט אַרויס אַ גולן פון וואַלד, נעמט ביי אים צו די פאַר ראיניש, און לאָזט אים אָן אַ פּרוטאָ ביי דער נשמה. טראַכט אפּריים גריידינגער: „מילא, אַ דאַנק דעם אייבערשטן דערפאַר. וואָס וואַלט, חלילה, געווען, ווען דער רויבער מאַכט אים פאַר אַ קאַליקע, אָדער ווען ער דערהרגעט אים אין גאַנצן? נאָר ווי אַזוי ווייזט מען זיך איצט פאַרן ווייב אָן אַ גראַשן געלט? סע גייט צו פּסח און מע דאַרף ווייב און קינדער באַנייען און באַשוכן. וואָס וועט זיין יידיגע זאַגן, אָז ער וועט אָהיימ קומען מיט ליידיקע הענט?“ פּאַלט אים איין אַ געדאַנק, און ער נעמט אַרויס זיין רויטע פּאַטשיילע און בינדט אַרום זיין נאָז.

געקומען אין שטוב אַריין, און זיין ווייב דערזעט אים מיט אַן אַרומגעבונדן דענער נאָז, מאַכט זי אַ געוואַלד: „אַ ווייטיק איז מיר! וואָס איז דאָס?“ „פאַרשטייט, מיינ ווייב, ווען איך בין געגאַנגען דורכן וואַלד, איז מיך באַ- פאַלן אַ גולן, עפעס אַ ווילדע בריאה, און ער האָט מיר געגעבן אַ ברייה: אָדער איך זאָל אים געבן דאָס געלט, אָדער איך זאָל אים לאָזן, אָז ער זאָל מיר אָפּ- שניידן די נאָז. אָז איך האָב דערהערט אַזאַ זאַך, טראַכט איך מיר: סע גייט צו פּסח, מע דאַרף מצות און וויין און פלייש, און מע דאַרף אַ קליידל פאַרן ווייב און אַ בגד פאַר די קינדער, טאָ ווי אַזוי קען איך אים געבן דאָס געלט? איכל אים שוין בעסער געבן די נאָז. זאָל ער האָבן די נאָז!“

„אוי, דו למך איינער, דו שלומיאל!“ נעמט זיין ווייב ווידער שרייען. „בעסער געווען, אים געבן דאָס געלט, איידער בלייבן אָן אַ נאָז!“ „שאַ, שאַ, מיינ ווייב,“ נעמט פּראַיקע זי באַרואיקן „אַזוי האָב איך טאַקע געטון.“ און ער האָט אַראָפּגענומען די פּאַטשיילע און איר געוויזן, אָז ער איז געבליבן מיט אַ נאָז, נישט מיט קיין געלט.

דער גביר מאַכט אַ שמחה פאַר גאַנץ שטאָט, נאָר סע גייט אים נישט איין

דער גביר פון שטאָט איז געווען שטיין־רייך. ער האָט פאַרמאָגט מויערן און מילן, געוועלבן און וואַרשטאַטן, און אָן אַ שיעור קאַמעניקעס און שכנים און „מענטשן“.

איינמאָל, ס'איז אים נישט אַזוי לייכט אָנגעקומען, נעמט ער אַוועק די האַנט פון האַרץ, און באַשליסט צו מאַכן אַ שמחה פאַר גאַנץ שטאָט. ער האָט געטראַכט: „דאָס גאַנצע לעבן זיינס, אָז ער נעמט ביים עולם דירה־געלט און פּראַצענטן. צייט צו לאָזן זיך קענען, גבירים האָבן געוויינלעך נישט קיין גוטן נאָמען ביים עולם. נאָר ער וועט זיי ווייזן, אָז ער איז נישט אַזאַ ווי מע מיינט, און זאָל מען נישט רעדן.“ געטראַכט און געטון. ער רופט אַריין זיין באַגלייבטן מענטש, זיין שעפּסעלע גבר (גוואַר), די רעכטע האַנט זיינע, רעדט מיט אים וועגן דעם און הייסט אים צוגרייטן אַ סעודה פאַר גרויס און קליין.

שעפּסעלען איז דאָס געפּעלן, נאָר ער ראָט אים, אַז אפּריים גריידינגער, דעם

לך, און זיין ברודער שייקע פייפער דארף מען נישט פארבעטן צו דער סעודה. דער גביר איז מסכים. און שעפסעלע נעמט צוגרייטן אַ סעודה פון כל-טוב אין דער גרעסטער סאַליע פון דעם גבירס מויערן. מ'האַט געקאַכט און מ'האַט געבאַקן און מ'האַט אַנגעגרייט מעדני-מלך, מלכותדיקע געריכטן.

אַז ס'איז געקומען דער טאַג, האָט מען די גאַנצע שטאַט פאַרבעטן צו דער סעודה. נאָר פּראַיקען און שייקען האָט מען נישט געבעטן.

געקומען צום גביר אין סאַליע, האָט זיך קליין און גרויס אויסגעזעצט אַרום די לאַנגע טישן, ביי די טייערע געריכטן, און געוואַלט אָנהייבן עסן. נאָר דער עולם גיט אַ קוק, אַז די גאַפלען און לעפל זענען לענגער פון זייערע הענט. איצט נעם און עס מיט אַזעלכע לעפל און גאַפלען!

דאָס איז געווען שעפסעלעס אַרבעט. וואָרן ער האָט דאָך געקענט דאָס האַרץ פון זיין באַלעבאַס, דעם גביר. ער האָט געוואוסט, אַז דער באַלעבאַס וועט זי סעודה שפעטער אויסקרענקען. האָט ער דאָס צוגעגרייט די לעפל און גאַפלען, אַז דער עולם זאָל זיך נישט קענען צורירן צו די טייערע פישן און פליישן און יאַכלעך.

נאָר ווי דער עולם זיצט אַזוי, ערשט זיי זעען, אַז אפרים גריידינגער און שייקע פייפער זענען אויך דאָ. ווי קומען זיי אַהער? זיי האָבן געזען, אַז דער עולם גייט צום גביר, זענען זיי אויך געגאַנגען. איצט זיצן זיי אויבן-אָן, איינער אין איין זייט טיש, און דער אַנדערער אַנטקעגן, אַף דער צווייטער זייט טיש. ״וואָס זיצט איר, מיינע ליבע פריינט, פאַרוואָס עסט איר נישט?״ פרעגט פּראַיקע דעם עולם. ״ווי אַזוי קען מען עסן מיט אַזעלכע לאַנגע גאַפלען און לעפל—אַ מעטער זי לענג?״ זאָגן די מענטשן.

״שוטים!״ זאָגט פּראַיקע. ״טוט ווי מיר טוען, וועט איר קענען עסן.״ וואָס אַזוינס האָט פּראַיקע געטון? ער האָט מיט זיין לעפל געשטופט שייקען אין מויל אַריין, און שייקע האָט מיט זיין לעפל און גאַפל אַנגענומען פלייש און יויך ביי פּראַיקען אין טעלער און געשטופט פרויקען אין מויל אַריין. אַזוי האָבן זיי איינער דעם אַנדערן געהאַדעוועט און הנאה געהאַט. צווישן עולם איז געוואָרן אַ פרייד, אַ גדולה. זיי האָבן נאַכגעטון פּראַיקען און שייקען, און זיי האָבן אויפגעגעסן אַלץ, וואָס דאָרט איז געווען. שעפסעלע האָט זיך ביים גביר שוין לאַנג נישט געהאַלטן.

אפרים גריידינגער—דער קונצנמאַכער

אַ היימישער ייד, אַ גביר, האָט חתונה געמאַכט אַ טאַכטער. און ווי דער שטייגער אַמאַליקע צייטן אין די שטעט און שטעטלעך פון דער אַלטער היים, האָט דער גביר אויך געמאַכט אַן אַרים-מאַלצייט פאַר די אַרימעלייט. אַבער טאַקע אַ מאַלצייט. פונקט ווי פאַר די מחותנים, די רייכע לייט.

און כדי די אַרימעלייט זאָלן זיך ביי דער חתונה אויך פילן ווי גבירים, האָט מען זיי דערלאַנגט דאָס עסן אין געשיר פון טייערן פאַרצעלאַן און מיט זילבערן עס-געצייג.

אז מ'האט אפגעגעסן, האָט דער מחותן, דער כלהס טאטע, געלאָזט אויס-
 רופן, אז די אַרימעלייט, פונקט ווי אַלע מחותנים, קענען זיך משמח זיין ביזן העלן
 טאָג אַריין. זיי מעגן טאַנצן און זינגען און זאָגן ווערטלעך וויפיל זייער האַרץ גלוסט.
 ביים דעם אַרים-מאַלצייט איז אויך געווען אפרים גריידינגער, דער גאַליציאַ-
 נער וויצלער און ווערטל-זאָגער. אים איז ממש אויסגעגאַנגען דאָס האַרץ נאָך
 דעם זילבערוואַרג אָף די טישן. אַזויפיל זילבערנע בעכערלעך און לעפל און מע-
 סערס! אַי וואָלט ער געוואָלט אַראַפלאָזן צו זיך אַ לעפל, אַ מעסער! נאָר גיי
 זאָטשעפע דיך, אַז די שטיבער זענען פול מיט מענטשן און אַרום און אַרום קוקן
 אַזויפיל אויגן. נאָר פּלוצים באַמערקט ער ווי אַן אַרימאַן גיט אַ לאַז אַראָפּ צו זיך
 אין כאַליעווע פון שטיוול אַ לעפל.

סע דויערט נישט לאַנג און פּראַיקע שפּרינגט אַרויף אָף אַ באַנק און רופט
 אויס: „רבּותי, רבּותי! זאָל זיין שטילו!“

וואָס איז? ער וויל באַווייזן אַ קובץ מיט אַ לעפל. און ער נעמט אַ לעפל,
 הייבט אים אויף און ווייזט: „איר זעט אַט דעם לעפל, אַט לייג איך אים אַריין
 צו מיר אין כאַליעווע, און איצט זעט אַ קובץ.“

און ער גייט צו צו יענעם אַרימאַן און גיט אַ זאָג: „האַקוס, פּאַקוס, איינס,
 צוויי, דריי!“ און ער גיט אַ שלעפּ אַרויס פון יענעםס כאַליעווע דעם לעפל און
 לייגט אים אַנידער אָפּן טיש. אַלע זענען געווען זיכער, אַז דאָס איז דער לעפל,
 וואָס ער האָט אַריינגעלייגט צו זיך אין כאַליעווע. קיינער האָט אָפילו נישט חושד
 געווען, אַז יענער אַרימאַן האָט פּריער אַראַפּגעלאָזט צו זיך אין כאַליעווע אַ לעפל.
 און פּראַיקע, ער אַליין, איז שפּעטער אַוועק אַהיים מיט אַ זילבערנעם לעפל
 אין זיין כאַליעווע.

אַפרים גריידינגער און דער פּריץ

אפרים גריידינגער, דער גאַליציאַנער וויצלער, האָט אַמאָל גענומען זיין
 קויש און איז אַרויס אין דאָרף עפעס איינהאַנדלען. דערווייל גייט ער דורך דורך
 דעם גאַרטן פון דעם שטעטלשן פּריץ און ער זעט דאָרט אַזעלכע פּרישע אוגערקעס
 און רעטעכער און ציבעלעס און שאַר-ירקות. קוקט ער זיך אַרום, און ער זעט, אַז
 ס'איז קיינער נישטאַ. גייט ער אַריין און נעמט רייסן, און לייגן אין קויש אַריין.
 ווי ער לאָזט זיך אַזוי וואוילגיין, קומט אַן דער פּריץ אַליין און זעט—ער האָט
 פּראַיקען גוט געקענט—ווי פּראַיקע רייסט דאָס גרינצייג און רייסט. קוקט ער אים
 אָן מיט חידוש און פּרעגט: „פּראַיקע, וואָס טוסטו? ווי קומסטו אהער אין גאַרטן?“
 דער פּריץ איז געווען אויסגעבונדן מיט אַלע יידן אין האָט מיט אים גערעדט
 פּראַסט מאַמע-לשון.

פּראַיקע האָט זיך אַ מינוט דערשראַקן און האָט אַנגעהויבן שטאַמלען:
 „פּריצל פּריץ, איך בין מיר געאַנגען, ווי דו זעסט, מיט מיין קויש אָפּן וועג אין
 דאָרף אַריין. דערווייל איז געוואָרן אַזאַ ווינט, אַז ער האָט מיך אַ כאַפּ געטון און
 אַריינגעוואָרפן אַהער אין גאַרטן אַריין.“
 ווערט שוין דער פּריץ אַביסעלע ווייכער—ער האָט דאָך געוואוסט, אַז ער

האָט צו טון מיט אַ לין—און פּרעגט אים ווייטער: „יאָ, נאָר פאַרוואָס האָסטו דאָס גרינצייג אַרויסגעריסן?“

„פּריצל פּריץ,“ ענטפּערט פּראַיקע, „זיי נישט ברוגז. זע אַליין: איך האָב מיך געוואַלט ווערן קעגן דעם ווינט, האָב איך מיך אָנגעכאַפּט און צוגעהאַלטן אין דעם גרינס. דערווייל האָב איך אַביסל גרינס אויסגעריסן.“

שמייכלט שוין דער פּריץ פון פּראַיקעס איינפאַל, און זאָגט: „יאָ, דאָס לייגט זיך נאָך אַפּן שכל. נאָר ווי אַזוי קומט דאָס גרינס צו דיר אין קוויש אַריין?“

„דאָס, פּריצל,“ זאָגט פּראַיקע, „האָב איך אַליין אויך געטראַכט. נאָר דער-ווייל ביסטו אָנגעקומען און האָסט מיר איבערגעריסן מיינע געדאַנקען, נאָך איידער איך בין דערגאַנגען ווי אַזוי דאָס האָט געטראַפּן.“

אָפּריים גריידינגער רעכנט זיך אַפּ מיטן גביר

ביי אפּריים גריידינגער אין שטעטל האָט דער גביר געפּראַוועט דער טאַכט-טערס חתונה. האָט ער פאַרבּעטן די גאַנצע שטאָט צו דער שמחה. נאָר ער האָט פאַראויס געלאָזט וויסן, אַז אַלע מוזן קומען לייטיש אָנגעטון. ס'איז דאָך עפעס אַ גבירישע חתונה!

אַז פּראַיקע הערט אַזאַ מעשה, טראַכט ער: ווי קומען צו אים לייטישע מלבושים? און וואו וועט ער נעמען לייטישע מלבושים? און ער לאַכט זיך אויס פון דעם. ער וועט גיין אין דעם, וואָס ער האָט.

נאָר אַז סע גייען אַריבער אַ פּאַר טעג, איז ער זיך מיישב, מע דאַרף עפעס טון. וואָרן גיי הייב דיך אָן מיט גבירים! זיי מיינען אַמאָל, וואָס זיי זאָגן. ער וועט זיך בעסער נישט שפּילן מיט זיי. ווייל ער וויל דאָך שטאַרק זיין אף דער חתונה. און סע פאַלט אים איין, מע דאַרף זיך זען מיטן שמש. ביי אים וועט ער אַוודאי קענען אַנטלייען עפעס אַ שטיקל בגד מיט אַן אויסזען. נאָר אַנטון וועט ער עס אונטן, אונטער זיינע מלבושים, וואָס ער טראַגט אַ גאַנץ קיילעכיק יאָר. און דערנאָך, אַז סע וועט קומען צו דער חתונה, וועט ער זען.

פּיין, וואויל. אַז סע קומט דער טאַג פון דער חתונה, גייט ער אַריבער אַהין. נאָר ביי דער טיר—פּאַוואַליע מיטן דישעל! מע לאָזט אים נישט אַריין. וואָס איז? צי האָט ער נישט געהערט, אַז מ'האָט בפּירוש געלאָזט וויסן, אַז מע מוז קומען לייטיש אָנגעטון? ס'איז נישט אַבי אַ חתונה. ס'איז אַ גבירישע חתונה.

„אַ, לייטישע בגדים?“ זאָגט פּראַיקע, „יאָ, אַוודאי ווייסט ער, אַז מע דאַרף קומען אָנגעטון לייטיש. נו, גוט. ער וועט בלויז אַראַפּנעמען פון זיך דאָס אייבער-שטע בגד, וועט ער שוין אויסזען לייטיש, גלייך מיט אַלע מחותנים. גערעכט, ס'איז דאָך עפעס אַ גבירישע חתונה!“

נאָך דער חופּה, זעצט מען זיך צו די טישן, און פּראַיקע לאָזט זיך וואוילגיין. ער עסט און טרינקט—אַ מחיה. אַ מחותן גלייך מיט אַלע מחותנים.

נאָר דערווייל באַמערקט מען, אַז נישט נאָר שטאַפּט ער אַף ביידע באַקן, נאָר ער שטופּט אויך אין די קעשענעס. וואָס מע דערלאַנגט צום טיש, שטופּט ער אַריין אין די קעשענעס. אַ פּערטעלע געבראַטן עוף, אַ שטיק געפּילטע קישקע.

וויקלט זיי איין אין אַ סערוועטל און—אין קעשענע אַרײַן. די אַרײַמעלײַט, אַז זײ זענען אַזאַ זאַך, טוען זײ אײַם נאָך, און שטופּן אױך אין די קעשענעס.
 דערנאָך האָט מען דערלאַנגט אַלערלײ געבעקסן און זיסע זאַכן: לעקעכער און טאַרטן און שטרודלען און אַנדערע טײערע געבעקסן. און אַלץ פאַרשווינדט אין די קעשענעס. ס'איז אײַם וואויל, פּראַיקען!
 „וואָס איז דאָס, פּראַיקען?“ פּרעגט אײַם דער גביר אַלײן.
 „וואָס חידושט איר איר, גביר לעבן?“ זאָגט פּראַיקע. „איר ווײסט דאָך, אַז בײַ אײַך האָב מײך נישט געווײזן אין בכבודיקע מלבושים, האָט מען מײך נישט אַרײַבערגעלאָזט אײבער דער שוועל. הײסט עס, אַז מ'האַט נישט נאָר מײך געלאָדן, מ'האַט אױך פאַרבעטן די מלבושים. נו, דאַרף מען זײ דערײבער אױך צוזען און געבן עפעס צו עסן. זאָלן זײ אױך ווײסן פון אַ גוטן בײסן.“

אַפּרײם גרײדינגער גײט זײך אַן עצה

אַפּרײם גרײדינגער איז אַמאָל געקומען קײן יאַוואַראָוו. אַ פײן שטעטל, אַ וואויל שטעטל, ווי אַלע שטעטלעך אין אַמאָליקן גאַליציע. מיט בתי-מדרשים און חסידישע קלױזן און שטיבלעך, און מיט אַ פּראַפּינאַציע און אַ פּאַרלאָג. הכלל, אַ שטעטל צו גאָט און צו לײט.
 געקומען, גײט ער אַרײַן אין אַ שולעכל, ס'איז נאָך געווען פּרײ, דאַוונט אַפּ און נעמט זײך אַרומדרייען. ער איז געקומען וועגן אַ שידוך, זאָגט ער, אַז מע פּרעגט אײַם וואָס ער טוט אין שטעטל.
 דערווײל איז ער געוואָרן הונגעריק, איז ער אַרויס אין גאַס און קויפט זײך בײַ אַ בעקער עטלעכע זעמל, אײבערצובײסן. נאָר גײ עס טרוקענע זעמעלעך אַפּן נײכטערן מאָגן! און דאָ חלשט ער נאָך אַ טרונק בראַנפּן. נאָר אַרײַנגײן אין אַ שענק, נעמען אַ שנעפּסל, איז צו אַ גרויסער לוקסוס. און ער קען זײך אַזאַ זאַך נישט פאַרגינען. ער האָט אויסגעצײלטע גרײצערס אין קעשענע. וואָס-זשע טוט מען? טראַכט ער, ער וועט אַרײַנגײן אין דער פּראַפּינאַציע. איר געדענקט דאָך די פּראַפּינאַציעס? די פעסער שטייען דאָרט אַפּן, און סע שמעקט, אַז פון דעם ריח אַלײן קען מען ווערן שײכור.
 אַרײַנגעקומען, זאָגט ער „גוט מאַרגן“ צו דעם „מענטש“, וואָס איז דאָרט געשטאַנען בײַ אַן אַפענעם פּאַס און האָט פאַרקויפט בראַנפּן.
 „גוט יאָר“, ענטפּערט דער ייד. און פּראַיקע זאָגט אײַם, אַז ער איז אַ פּרעמ-דער אין שטעטל, ער איז געקומען וועגן אַ שידוך, וויל ער ווײסן, צי דער ייד קען אפשר הערש בערן, דעם שניט-קרעמער. דערווײל צערעדט מען זײך. דער ייד איז אין זײבעטן הימל, אַז ער הערט, אַז דאָס איז אַפּרײם גרײדינגער. ווי מע שמועסט אַזוי, גײט פּראַיקע אַ הייב אױף די האַנט און פון בײטל פּאַלן אַרויס אַלע זעמעלעך און—גלײך אין פּאַס בראַנפּן אַרײַן.
 „אַי, אַי, אַי! זאָגט פּראַיקע. „ער האָט ערשט געקויפט די זעמעלעך, אײבער-צובײסן, און דאָ—אַזאַ זאַך!“
 „נו, שאַט, שאַט! ס'איז נישט געפּערלעך“, זאָגט דער ייד, און ער נעמט אַרויס די זעמעלעך, קוועטשט זײ אויס און גײט זײ פּראַיקען.

אפרים גריידינגער באַקוקט די זעמעלעך און טראַכט: אַט דאָס האָט ער דאָך טאַקע געמיינט. כאַטש דער ייד האָט זיי אויסגעקוועטשט, זענען זיי אָבער נאָך אַלץ אויסגעווייקט אין שנאַפּס. און ער זאָגט „אַ גוטן טאַג.“ גייט אַרויס און נעמט זיך קוויקן מיט די זעמעלעך.

אפרים גריידינגער און דער קאַלאַמייער סוחר

אפרים גריידינגער האָט זיך אַמאָל פאַרדונגען צו אַ קאַלאַמייער סוחר, צו פאַרן מיט אים קיין לעמבעריק צוליב מסחר. אזוי ווי קיין באַנען זענען נאָך אין יענע יאָרן נישט געווען, איז מען געפאַרן מיט אַ בויד. אָפּן וועג איז זיי אויסגע- קומען איבערצונעכטיקן אין אַן אַרימער קרעטשמע. האָט מען זיך געוואָשן, איבערגעביסן עפעס, און גלייך נאָכן בענטשן האָבן זיי זיך געלייגט.

אַז זיי האָבן געכאַפט דעם ערשטן דרימל, כאַפט זיך אויף דער באַלעבאַס און נעמט וועקן אפרימען: „אפרים, אפרים, גיב אַ קוק, צי סע רעגנט אין דרויסן.“ אפרים דרייט זיך איבער, גיט אַ גענעץ און ענטפערט: „סע רעגנט, באַלעבאַס.“ „פון וואַנען ווייסטו?“ פרעגט דער סוחר. „דו ליגסט דאָך אין באַנק־בעטל און רירסט דיך נישט.“

ענטפערט אפרים: „די קאַץ איז אַריינגעקומען.“
„זינט ווען איז דאָס אַריינקומען פון דער קאַץ אַ סימן, אַז סע רעגנט?“
פרעגט דער סוחר.

„איך האָב אַ טאַפּ געטון איר פעל.“ ענטפערט אפרים.
דער סוחר איז צופרידן מיט דעם ענטפער, דרייט זיך איבער און פרובירט שלאָפן.

נאָר סע גייט נישט אַוועק לאַנג און ער הייבט ווידער אַן וועקן אפרימען: „אפרים, אפרים, פאַרלעש דאָס לעמפל. איך קען נישט שלאָפן, אַז ס'איז ליכטיק.“ „דעקט אייך איבער מיט דער קאַלדרע, וועט אייך זיין פינסטער.“ ענט- פערט אפרים.

„פע, דו ביסט אַ פוילער מענטש אפרים.“ זאָגט דער סוחר. „גיי אַראָפּ און פאַרמאַך די טיר.“

„באַלעבאַס,“ זאָגט אפרים, „איך האָב פאַר אייך געטון שוין צוויי זאַכן. איצט טוט איר אויך עפעס. גייט אַראָפּ, זייט מוחל, און פאַרמאַכט אַליין די טיר.“

אפרים גריידינגער מיט דעם יצר-הרע און יצר-טוב

אפרים גריידינגער האָט זיך אַמאָל פאַרדונגען צו דעם שטאַטישן גביר פאַר אַ פאַר ראיניש אַ וואָך. ער איז פשוט געוואָרן ביי אים אַ משרת. און דער גביר, איך קענט דאָך שטעטלשע גבירים, האָט מיט פראַיקען פאַר- שטופט אַלע לעכער; וואו עפעס אַ גאַנג—פראַיקע; מע דאַרף עמיצן אין שטאַט אָפּ- טון אָף טערקיש—פראַיקע; מע דאַרף אַן אַרימאַן אַרויסוואַרפן פון שטוב—ווידער פראַיקע. אַלץ מיט פראַיקען.

איז דאך דאס, דאכט זיך, שוין גענוג ביטער. העלפט גאט און, צו די אלע גליקן צאלט נאך נישט דער באלעבאס ווי סע באדארף צו זיין. אז סע קומט דאָנערשטאָג אָף דער נאַכט, און מע דאַרף אַהיימברענגען דעם ווייב געלט, אָף צו מאַכן שבת, פאַרצאַפט אים דער באלעבאָס פשוט דאָס בלוט. סע קומט אים אָן מיט קריעת ים־סוף אַרויסצורייסן ביים גביר די פּאַר ראַיניש.

איינמאָל, אַ דאָנערשטאָג אָף דער נאַכט, אפרים דאַרף אַהיימגיין און ברענגען דעם ווייב די פּאַר ראַיניש, נאָר דער גביר מאַכט זיך נישט וויסנדיק און נישט זעענדיק, און באַצאַלט נישט. שטייט פּראַיקע אַ פאַרזאַרגטער, אַ פאַרצווייפלטער, און טראַכט וואָס צו טון. פּלוצים וואַקסט אויס לעבן אים דער יצרהרע און נעמט מיט אים טענהן, אָז ס'איז נאָך נישט עק־וועלט. מען קען זיך אָן עצה געבן. מע דאַרף נאָר האַבן אַביסעלע שכל. און ער זעצט זיך אָן אָף אים און רעדט אים אָן צו טון זאכן, וואָס אָן ערלעכער ייד דאַרף נישט טון. „פּראַיקע,“ זאָגט צו אים דער יצרהרע מיט אַ גלאַטיק צינגעלע, „וואָס דאַרפסטו וואַרטן, ביז דער באלעבאָס, דער דבר־אחר, וועט דיר געבן אָף שבת? נעם צו אַ פּאַר זילבערנע לעפל אין קיך, אַ גילדן בעכערל פון דער קרעדענץ־שאַפע, און סע וועט שוין זיין גענוג, סע וועט שוין קלעקן אָף אַ סך שבתים.“

ווי דער יצרהרע רעדט צו אים אַזוי, וואַקסט אויס לעבן אים, אָף דער אַנדערער זייט, דער יצרה־טוב, און ער נעמט אים וואַרענען, אָז ער זאָל זיך באַ־צייטנס אַרויסשלאַגן אַזא זאך פון קאַפּ. ער זאָל אַפילו נישט טראַכטן פון טון, חלילה, אַזא זאך ווי צונעמען פרעמדס. „מע טאָר נישט, אפרים,“ האָט אים דער יצרה־טוב געראַטן. „געדענק, די תורה פאַרווערט צו נעמען פרעמדס. נעמען פרעמדס מיינט עובר זיין אָף „לא־תגנוב.“ אָן ערלעכער ייד טאָר אַזא זאך נישט טון. דו הערסט, אפרים?!”

נאָר דער יצרהרע לאָזט נישט אָפּ. ער נעמט אים באַווייזן, אָז מע מעג. רא־שית—קומט אים. ער האַרעוועט ביים גביר שווער און ביטער. שנית—ער האָט אַ ווייב און קינדער. זיי דאַרפן לעבן און מע מוז זיי געבן צו עסן. און דריטנס—ס'איז דאָך עפעס ערב־שבת. און ס'איז נישט קיין קלייניקייט אַנצוגרייטן אָף דעם הייליקן שבת.

דער יצרה־טוב לאָזט אַבער אויך נישט אָפּ. ער באַווייזט אים, אָז ער איז נישט דער איינציקער אַרימאָן אין שטאָט. און ווען אַלע זאָלן, חלילה, טראַכטן פון אַזעלכע זאכן, וואָלט דאָך געווען עק־וועלט. היינט דאַרף ער נאָך געדענקען, אָז פאַר אַזא זאך זעצט מען איין אין קרימינאַל. „אַ ייד טאָר נישט פאַרלירן די האַפּע־נונג. היינט וויל דער גביר נישט באַצאַלן, וועט ער באַצאַלן מאַרגן. ס'איז דאָך ערשט מאַרגן ערב־שבת, און מאַרגן, פּרייטאָג, איז דאָך נאָך אויך אַ טאָג.“

מיטאַמאָל ווערט פּראַיקע ווייך ווי פוטער און נעמט זיך בעטן ביים יצרה־טוב: „פאַרוואָס רעדסטו עפעס נאָר צו מיר אַזוי? ער מעג, און איך טאָר נישט? פאַרוואָס גייסטו נישט בעסער צו מיין באלעבאָס, אים צו זאָגן, אָז ער זאָל נישט זיין אַזא דבר־אחר? גיי, זאָג אים, אָז ער זאָל מיר נישט פאַרצאַפן יעדע וואָך מיין בלוט. זאָג אים, אָז סע קומט ערב־שבת זאָל ער מיר באַצאַלן, און טאַקע נאָך מיט אַ סמיק, אָז ווייב און קינדער זאָלן האַבן גענוג ברויט אָף דער וואָך.“

זעט דאָך דער יצר-טוב, אַז ער האָט אַביסעלע איבערגעכאַפּט די מאַס, נעמט ער זיך דרייען אַהער און אַהין: „גערעכט, אפרים לעבן, גערעכט, זאָגט דער יצר-טוב. „נאָר וואָס טוט מען? ווי אַזוי קומט מען אַמאָל צו צו דיין באַלעבאַס, דעם גביר? ער וויל דאָך מיך אַפילו נישט קענען. ער לאָזט דאָך מיך אַפילו נישט אַריבער די שוועל, אַז איך זאל אַמאָל קענען אַריין צו אים.“

ווי אַזוי פֿראַיקע האָט איבערגעקליגלט דעם ליטוואַק

אפרים גריידינגער האָט ליב געהאַט אַפּצוטון שפּיצלעך און טרייבן שפּאַט, ווען ער איז נאָך געווען אַ חדר-יינגל ביי אַ דרדקין מלמד און האָט זיך געיאָגט אין דרויסן נאָך דער ציג. איינמאָל זעט אַ ייד ווי דאָס יינגל יאָגט זיך נאָך דער ציג, רופט ער אים צו און פרעגט אים מיט אַ ליטווישער אויסשפּראַך, וואָס מיר גיבן איבער אַף פּראַסט יידיש: „זאָג נאָר, חתן-בּחור, ווי אַזוי הייסטו?“ פּראַיקען איז זיין אויסשפּראַך גלייך נישט געפּעלן, און ער ענטפּערט אים: „איך הייס נאָך מיין זיידע.“ „ווי האָט געהייסן דיין זיידע, שקאַץ איינער?“ וויל דער ייד וויסן. „דער זיידע האָט געהייסן ווי איך,“ ענטפּערט פּראַיקע. אַז דער ייד זעט, אַז ער קען ביי פּראַיקען גאַרנישט ניט אַרויסקריגן, פּרוּבירט ער אַף אַן אַנדער אופן: „אַז דיין מאַמע רופט דיך עסן, יינגלעלע, ווי אַזוי רופט זי דיך?“ „מע דאַרף מיך נישט רופן עסן,“ ענטפּערט פּראַיקע. „אַז ס'איז דאָ וואָס צו עסן—לויף איך אַליין.“

ער איז אַלע פֿיר בנימין פֿון דער הגדה

שטייען עטלעכע יידן אין מאַרק און שמועסן. קומט צו אפרים גריידינגער און מישט זיך אַריין. אַף אַלץ, וואָס די יידן רעדן און זאָגן—האָט ער אַ וויץ, אַ ווערטל. צווישן די יידן איז געווען איינער אַ צוגעפּאַרענער פון דער פּרעמד. אַז ער הערט ווי פּראַיקע וויצלט זיך און ווערטלט זיך, פּרעגט ער: „ווער איז דער ייד?“ זאָגט פּראַיקע: „איר קענט מיך נישט? איך בין די ארבעה בנימין פון דער הגדה.“ לאַכן די יידן. זיי פּאַרשטייען, אַז פּראַיקע האָט שוין עפּעס אַ ניי ווערטל, און דער פּרעמדער פּרעגט איבער: „די ארבעה בנימין? ווי אַזוי קען איינער זיין צוזאַמען אַלע פיר. סיי אַ חכם און סיי אַ רשע, סיי אַ תם און סיי אַ שאיבו-יודע“ לשאל? „זייער פשוט,“ זאָגט פּראַיקע, „אַט ווי אַזוי: אַז סע קומט אַרויסצוקריגן ביי איינעם אַ פּאַר ראַיניש—אַף דעם בין איך אַ חכם. אַ רשע בין איך, ווייל ווען סע קומט צום אַפּגעבן, גיב איך נישט. ווי אין פּסוק שטייט: לזה רשע ולא ישלם—דער רשע לייט און באַצאַלט נישט. אַ תם בין איך, ווייל אַז מע מאַנט מיך דעם

חוב, מאך איך מיך תמעוואטע, און א שאינו-יודע-לשאל בין איך, ווייל איך האב מיך שוין ביי איטלעכן אזוי פארשולדיקט, אז איך ווייס שוין נישט וואס מע טוט, ווייל איך קען שוין מער אין ערגעץ נישט לייען.

אפרים גריידינגער אף דער גויאישער חתונה

א קאטוילישער פריץ האט אריינגעגעבן זיין טאכטער אין א מאנאסטיר, צו ווערן א נאנע. האט מען צו דער געלעגנהייט אין מאנאסטיר געמאכט א גרויסע שמחה, אן אמתע חתונה. ווארן מאכן א מיידל פאר א נאנע מיינט, אז מען מאכט איר חתונה מיט „גאטס זון“, דעם יויזל.

צו דער חתונה זענען געקומען א סך פריצים און גלחים פון די ארומיקע שטעט און דערפער. ביי דער צערעמאניע באמערקן עטלעכע פריצים ווי צווישן די מחותנים, די געסט, דרייט זיך ארום דער יידישער ליץ אפרים גריידינגער. זיי האבן אים געקענט און געוואוסט, אז ער איז א קלוגער ייד, וואס קען מיט זיינע שפיעלעך און איינפאלן פריילעך מאכן אן עולם. נאר ווי קומט ער אהער אף אזא הייליקער חתונה צווישן א נאנע און גאטס זון? גייען זיי צו אים צו און פרעגן: „פראַיקע, וואס טוסטו דא?“

אפרים גריידינגער פארנייגט זיך און ענטפערט: „פריצימלעך גוטינקע, איך וויל אייך זאגן: איך האב געהערט, אז מע מאכט דא היינט חתונה א מיידל מיט יעזוסן.“

„יא, אמת טאקע, זאגן די פריצים. „נאר דו, א ייד, ווי קומסטו אהער? וואס פאר א מחותן ביסטו אף דער חתונה?“

זאגט פראַיקע: „יא, מיינע גוטינקע פריצימלעך, איך בין דא א גאנץ נאנטער מחותן. אז איך האב געהערט, אז סע קומען אזוי פיל געהויבענע מחותנים פון כלהס צד, האב איך מיר געטראכט, איך וועל קומען פאר א מחותן פון חתנס צד. ווארן ער האט דאך דא קיינעם נישט און איז איינער אליין.“

לאכן די פריצים. און אפרים גריידינגער ענדיקט: „נאר זעט, מיינע פריצימלעך, איר זענט דא אזוי פיל מחותנים פון כלהס צד, און איך האב ביי קיינעם גארנישט ניט געפרעגט. איך אבער, וואס בין בלויז איינער פון חתנס צד—בין איך אייך גרויס אין די אויגן.“

אפרים גריידינגער און דער כעלעמער קרעמער

אפרים גריידינגער, דער ליץ, איז אוועק אין מארק אריין עפעס קויפן. איינע געהאנדלט, האט ער דאס אריינגעלייגט אין זיין רויטער פאטשיילע, פארבונדן, און לאזט זיך גיין אהיים.

דערווייל קומט אים אנטקעגן א כעלעמער קרעמער, וואס יאגט מיט אן אפן שפענצערל, די ציצית אין דרויסן איבער די פלודערן, און ער זוכט עפעס א פאר-דינסטל אין מארק. אז די צוויי פארשוניען באגעגענען זיך, צעשמועסט מען זיך. פראַיקע האט געהאט א גרויסע שוואַכקייט צו כעלעמער.

פראַיקע מיט דער פאַטשיילע אייער און דער כעלעמער קרעמער

ווי מע רעדט אזוי, באַמערקט דער כעלעמער, אָן אַפּריס טראַגט עפּעס אין טיכל. און אזוי ווי די כעלעמער זענען זייער נייגערדיק פאַרשוויגען, פּרעגט ער אים און ווייזט אָן אַף דער פּאַטשיילע: „ר' פּראַיקע, עפּעס איינגעהאַנדלט גוטע זאַכן דאָרט?“

שמיכלט אפּריס און זאָגט: „ווייסט איר, ר' יאַנקל, אויב איר וועט טרעפּן, וואָס איך האָב אין דער פּאַטשיילע, גיב איך אייך אַ העלפט פּון די אייער אומזיסט. און אויב איר וועט טרעפּן ווי פיל איך האָב דאָרט, גיב איך אייך דעם גאַנצן שאַק.“

דער כעלעמער ווערט זייער ערנסט, טראַכט און זאָגט: „ר' פּראַיקע, איר זענט אַ לץ. וואָס בין איך—אַ נביא, צו וויסן וואָס איר האָט אין דער פּאַטשיילע?“ „פּרובירט, אפּשר...“

„איר מיינט אַף אַן אמת, ר' פּראַיקע?“ זאָגט דער קרעמער און קוקט אים אָן מיט אַ פאַר כעלעמער אויגן. „אויב איר וועט מיר אויסמאַלן ווי די זאַכן זעען אויס, מער-ווייניקער, וועל איך אפּשר קענען טרעפּן.“

„גוט,“ זאָגט אפּריס, „זיי זענען קיילעכיק און לענגלעך, אויסנווייניק זענען זיי ווייס, און אינעווייניק געל.“

„איצט ווייס איך,“ צעשיינט זיך דער כעלעמער. „ווייסע ריבן, אַנגעפילט מיט געלן אינגבער.“

אַפּריס גריידינגער קנעלט מיטן פּריצס קעלבל

דאָס איז אַ מעשה מיט דעם וויצלער אפּריס גריידינגער און מיט דעם פּריץ און זיין קעלבל. אפּריס גריידינגער האָט אַמאַל געפרואווט זיין מזל מיט אַ קרע-טשמע ביים פּריץ. נאָר אַז ס'איז נישטאָ קיין מזל—מעג מען זיך באַגראַבן לעבע-דיקערהייט. קיין פּרנסה איז נישט געווען, און דאָס ביסל געלט, וואָס ער האָט געהאַט, האָט מען אויפגעגעסן, און אַז ס'איז געקומען צו באַצאַלן דעם פּריץ די ראַטע—איז נישט געווען מיט וואָס.

הכלל, דאָס ערשטע מאָל האָט זיך פּראַיקע ביים פּריץ אָפּגעבעטן, אַז ער זאָל אים וואָרטן. דאָס צווייטע מאָל—אויך. נאָר אַז ס'איז געקומען צום דריטן מאָל, און ער האָט נישט געצאַלט, איז שוין דער פּריץ געוואָרן אין כעס, און ער האָט אים געוואָרנט, אַז אויב ער וועט גלייך נישט ברענגען קיין געלט, צו באַצאַלן די ראַטע, וועט ער אים געבן שמיץ.

„שמיץ, פּריצל לעבן, וועסטו נישט פאַרשפּעטיקן,“ זאָגט פּראַיקע. „נאָר הער וואָס איך וועל דיר זאָגן: ביי דיר אין הויף זע איך אַרומלויפּן אַ קעלבל, אַ שוין קעלבל. אויב דו ווילסט, וועל איך דאָס קעלבל אויסלערנען רעדן. און דו וועסט דערנאָך קענען דורך אים אויסגעפינען אַ סך סודות, און דיין נאָמען וועט דורך אַזאַ זאָך וואַקסן צווישן דייע פּריינט, די פּריצימלעך. דו גיב מיר דאָס קעלבל און שיק מיר נאָר יעדן טאָג גענוג עסן פאַר אים. און איך וועל עס שוין אויס-לערנען.“

דער פּריץ הערט, און סע נעמט אים אַפּ דער שכל. ער טראַכט בלויז ווי זיין

קעבלל וועט רעדן, און וואָס סע וועט זיך דעמאָלט אָפטון, אָז די וועלט וועט
הערן אַזאַ זאַך.

הכלל, דער פּריץ האָט מסכים געווען, און נישט נאָר האָט ער צוגעזאָגט צו
שיקן פאַר דעם קעבלל די בעסטע עסנס, נאָר ער האָט פּראַיקען נאָך געגעבן געלט,
אַז ער מיט זיין ווייב און קינדער זאָלן אַליין אויך האָבן וואָס צו עסן.
פּראַיקע גריידינגער האָט אַהיימגעבראַכט דאָס קעבלל, און גענומען טראַכטן
מיט וואָס דער שפּאַס קען זיך נאָך, חלילה, ענדיקן. נאָר דערווייל האָט זיין הויז
געזינד געהאַט צו עסן און צו טרינקען. ער איז פשוט אויפגעריכט געוואָרן.
עס זענען אַריבער עטלעכע וואַכן, שיקט דער פּריץ פּרעגן וואָס סע הערט זיך.
„סע גייט אָף אַ וועג,“ לאַזט אים פּראַיקע וויסן, „דאָס קעבלל בעקעט שוין.“
עס זענען אַוועק נאָך אַ פאַר וואַכן, און דער פּריץ וויל ווידער וויסן וואָס סע
הערט זיך.

„דאָס קעבלל פּלאַפּלט שוין,“ לאַזט אים פּראַיקע וויסן.
אין אַ פאַר וואַכן אַרום—דער פּריץ איז שוין ווידער נייגעריק, צי דאָס
קעבלל קען שוין רעדן. לויפט פּראַיקע אַוועק צום פּריץ, און פּאַלט אַריין אַ פאַר-
סאַפעטער: „יאָ, פּריצל לעבן, דאָס קעבלל רעדט שוין, נאָר... נאָר...“ שטאַמלט
פּראַיקע, „ס'האַט מיר געזאָגט, אַז דו האָסט דערשאַסן דעם פּריץ פון צווייטן
דאַרף, ווען איר זענט ביידע געגאַנגען אָף יאַגד און וואַלד.“
דערהאַרגע עס! האָט דער פּריץ אַ געשריי געטון. „גיי שוין אַהיים און קוילע
עס! און דו האַלט דאָס מויל! פון היינטמאָל אָן ביסטו פטור צו צאָלן די ראַטעס.“

דער כל-בו'ניק

אפרים גריידינגער איז אַמאָל געקומען קיין לעמבעריק, גייט ער דורך דורך
אַ שול. שטעלט אים אָפּ אַ ייד און בעט אים, אָז ער זאָל אַריינגיין, ווייל סע פעלט
אַ ייד צום מנין. פּראַיקע האָט זיך נישט געלאָזט בעטן, און איז אַריינגעגאַנגען.
די יידן האָבן אים גלייך דערקענט. מ'האַט אים דערלאָנגט אַ טלית און תפילין,
און מ'האַט זיך געשטעלט דאַווענען.

אַז ס'איז געקומען צום לייענען, ס'איז געווען אַ דאַנערשטאָג, האָט מען אים
געוואָלט אויפרופן צו דער תורה. גייט צו אים צו אַ ייד און פּרעגט אים, וואָס ער
איז, אַ כהן, אַ לוי? זאָגט פּראַיקע: „איך בין אַלץ; איך בין אַ כהן און אַ לוי און
אַ ישראל, איך בין אַ בן און אַ בת, איך בין אַן עושר און אַן עני ואביון.“

וויסן דאָך די יידן, אַז אפרים גריידינגער מיינט עפעס אַ לצנות, שמייכלט
מען און מע זאָגט: „ר' אפרים, וואָס זענט איר פאַרט? ממה'נפּשך, איינס פון די
זאַכן: אויב איר זענט אַ כהן—זענט איר נישט קיין לוי, און זענט איר אַ לוי—
זענט איר נישט קיין ישראל, און אויב איר זענט אַ בן—זענט איר נישט קיין בת,
און זענט איר אַן עושר—זענט איר נישט קיין עני ואביון.“

„איך וועל אייך דערציילן,“ זאָגט אפרים, וועט איר באַלד זען, אַז איך בין
אַלץ, וואָס איך זאָג; מיין טאַטע איז אַ כהן—בין איך דאָך אויך אַ כהן, סע טרעפט
אַפט, אַז איך מוז לייען אַ פאַר ראַיניש—דעמאָלט בין איך אַ לוח (לויזער), און אַזוי

ווי איך בין א ייד—בין איך במילא א ישראל. ביי מיין טאטע-מאמע בין איך א זון. הייסט עס—איך בין א בן. אז איך דאוון אמאל פארן עמוד, צעלאז איך מיך אף מיין בא א ו ו ע קול—דעמאלט בין איך א באס. רופן רופט מען מיך אפרים בן אשר—ס'הייסט, אז מיין טאטע איז געווען אן עושר, בין איך אויך אן עושר. נאר אין דער אמתן בין איך אן ארימאן אין זיבן פאלעס—במילא בין איך אן עני ואביון. איצט זאגט אליין, בין איך נישט אליין, וואס איך האב איך געזאגט?!

אן עצה ווי אזוי צו פארמיידן מלחמות

קוני לעמעל טרעפט זיך מיט דעם צווייטן קוני לעמעל ערב-שבת אין שוויץ און זיי שמועסן. קומט צו רייד וועגן פאניע גבב. „דו האסט געהערט?“ זאגט דער ערשטער, „ס'איז היינט געקומען א בעל-עגלה מיט א באפעל פונעם קייסער, אז מע זאל גיין צום קייסערס דינסט.“

„צום קייסערס דינסט? און דער צווייטער, „וואס הייסט? זי איז דאך א גויע.“

„שוטה!“ ווארפט אים פאר דער ערשטער, „א גויע? מע מיינט נישט דעם קייסערס דינסט, וואס ער האט אין דער היים. מע מיינט דעם קייסערס מיליטער.“

„מיליטער? וואס איז דאס אזוינס מיליטער?“

„מיליטער מיינט זעלנער, מאכט אים קלאר דער ערשטער.

„זעלנער? צו וואס דארף מען זעלנער, צו וואס?“ וויל דער אנדערער וויסן.

„וואס הייסט, צו וואס? זעלנער דארף מען צום שיסן.“

„גיי שוין, גיי!“ מאכט דער אנדערער אוועק. „צו וואס דארף מען שיסן, צו וואס? מע דארף עס נישט!“

„מע דארף טאקע נישט,“ איז דער ערשטער מסכים, „נאר מושלים שיסן, אט וועל איך דיר דאס אפמשלען: צוויי קייסערס האבן ערד. דער האט א שטיקל ערד, און דער האט א שטיקל ערד. און אז איינער וויל דעם אנדערנס שטיק ערד, שטעלט מען אנדער זעלנער, און מע שיסט זיך.“

„וואס הייסט, מע שיסט זיך?“ קוקט אים אן דער צווייטער. „מע מעג דען?“

„צי מע מעג? וואס הייסט, צי מע מעג? זיי פרעגן דען?“

„מיט וואס שיסט מען, מיט וואס?“ וויל דער צווייטער וויסן, „און ווי אזוי שיסט מען?“

„מע נעמט א שטיקל האלץ, קלערט אים אויף דער ערשטער, „מע מאכט דארט א לעכעלע, און מע שיט אהין אריין קליינע מאנדלעך און מע טוט א קוועטש—שיסט עס.“

„וועמען שיסט עס?“

„וואס הייסט, וועמען? מענטשן! מיך, דייך—מע שיסט!“

„טא ווער-זשע הייסט מיר שטיין ביים לעכל?“ איז דעם צווייטן קשה. „מע

אנטלויפט און—פטור!“

„זעסטו?“ זאגט דער ערשטער, „דאס איז מיר גארנישט ניט איינגעפאלן.

ביסט דאך טאקיש גערעכט. מע דארף אנטלויפן, וועט זיין אויס מלחמות!“

ער לייזט געלט און זיין ווייב לייזט געלט און קיין געלט איז פֿאַרט נישטאָ

הערשעלע אַסטרֿאָפּאָליער איז געווען אַן אַרימאָן אין זיבן פּאַלעס. אין שטוב איז קיינמאָל נישט געווען קיין ברויט צו דער זעט, און זיין ווייב און קינדער האָבן מערסטנס געפּעכניעט אָפּן פּיסק. וואָס־זשע טוט מען? עסן דאַרף מען דאָך. נעמט איינמאָל הערשעלע אין אַ מיטן אינדערוואַכן און הייבט זיך אויף און גייט אַריבער צום שענקער פּון שטעטל. ער האָט אַ פּלאַן. געקומען—דערציילט ער דעם שענ־קער אַזוי און אַזוי. קיין פּרנסה איז נישטאָ, און ווייב און קינדער מאַנען עסן. ווען ער זאָל אים געבן אָף באַרג אַ פעסעלע וויין, וואָלט ער דורך דער וואָך פּאַרקויפט און אָפּגעלייזט געלט, און פּרייטאָג וועט ער אים באַצאָלן, מיט גאָטס הילף, און דערביי וועט ער, הערשעלע, פּאַרדינען אַ פּאַר גילדן אָף שבת.

דער שענקער האָט געוואוסט מיט וועמען ער האַנדלט. נאָר ער האָט זיך געטראַכט, מע דאַרף העלפּן אַ ייד, ער זאָל פּאַרדינען אָף שבת. און ער נעמט און גיט אים אַ פעסעלע וויין און זאָגט אים אָן, אַז ער זאָל קיינעם נישט געבן, ביז יענער וועט באַצאָלן מיט מזומן געלט.

הערשעלע איז געווען אין זיבעטן הימל. ער האָט אַהיימגעבראַכט דאָס פעסל וויין און געוואַרט אָף קונים.

נאָר וואו קונים, ווער קונים? קיין קונים זענען נישטאָ!

סע גייט אַריבער אַ טאָג און נאָך אַ טאָג, נאָר קיין קונה זעט מען נישט.

דערווייל האָט זיך הערשעלען שטאַרק פּאַרוואַלט צו פּאַרווכן דעם וויין. זאָגט ער צו זיין ווייב: „ווייסט, מיין ווייב, נאָ דיר אַ דרייער און פּאַרקויף מיר אַ גלעזל וויין. לאַמיר ביידע פּאַרווכן וואָס פּאַר אַ טעם ס'האָט דער וויין.“

זי האָט צוגענומען דאָס געלט, און אים אָנגעצאָפּט אַ גלעזל וויין.

הערשעלע טרינקט אויס דאָס גלעזל און פּאַסמאַקעוועט זיך: „אי, אי, סאַראַ וויין, ער צעגייט זיך אין אַלע אברים!“

אַז די יידינע זיינע דערזעט אַזאַ מעשה, וויל זי אויך פּאַרווכן דעם וויין. זאָגט זי צו אים: „אויב אַזוי, הערשעלע, נאָ דיר איצט אַ דרייער, און פּאַרקויף דו מיר אַ גלעזל וויין.“

הערשעלע נעמט צו דאָס געלט און צאָפּט איר אָן אַ גלעזל וויין. זיין ווייב טרינקט אויס דעם וויין און נעמט זיך אויך באַלעקן: „אי, סאַראַ וויין, ס'אַ מחיה!“ זאָגט ער: „אויב אַזוי, לאַמיר קויפּן נאָך צו גלעזלעך וויין.“

און ער נעמט און באַצאָלט איר ווידער אַ דרייער, און זי גיט אים אַ גלעזל וויין. דערנאָך באַצאָלט זי אים מיט דעמזעלבן דרייער, און ער גיט איר אַ גלעזל וויין. אַזוי האָבן זיי געקויפט איינער ביים אַנדערן און געצאָלט מיט האַרטע דרייערס מזומן געלט.

אַפּן אַנדערן טאָג האָט דאָס פּאַרפּאָלק ווידער געקויפט איינער ביים אַנדערן וויין און זיי האָבן זיך ביידע געקויקט.

אַז זיי האָבן דעם גאַנצן וויין אויסגעטרונקען, נעמט הערשעלע דאָס לידיקע פעסל, טראָגט עס אָפּ צום שענקער און דערלאַנגט עס אים מיט דעם דרייער.

דער שענקער האָט דאָס דערזען, כאַפּט ער זיך אָן ביים קאַפּ, װאָס איז דאָס?
געװאָלד, איך האָב דאָך דיר אָנגעזאָגט, אַז דו זאָלסט קיינעם נישט געבן קיין װיין,
ביז יענער באַצאָלט מיט מזומן געלט.”

הערשעלע נעמט זיך שווערן ביי באַרד און פּאות, אַז אַזוי האָט ער געטון.
און ער דערציילט דעם שענקער די מעשה אַזוי און אַזוי. ער האָט פאַר יעדן
גלעזל װיין געצאָלט זיין װייב אַ דרייער, און זיין װייב האָט פאַר יעדן גלעזל אים
געצאָלט אַ דרייער. דאָכט זיך, געלייזט פאַרן פעסל װיין מזומן געלט. ער האָט
געלייזט און זיין װייב האָט געלייזט, און קיין געלט איז פאַרט נישטאַ.

זייער אָן ערנסטע פֿראַגע

הערשעלע אַסטראָפּאָליער האָט נישט געקענט פאַרטראַגן קיין עוולות. אַז ער
האָט געזען װי דער רבי ר' ברוכל, װאָס האָט געליטן פּון אַ שווער און טרויעריק
געמיט, פירט זיך נישט אין דרך פּון זיין זיידע, דעם בעל־שם־טובּ, און אין דער־
זעלבער צייט נעמט ער זיך איבער, װאָס ער איז דעם בעל־שם־טובּס אָן איי־
ניקל, האָט ער מיט זיינע װיזן און שפּאַסן, צו פאַרטרייבן דעם רביס אומעט, אים
אַריינגעזאָגט אַ סך ביטערע אמתן.

איינמאַל קומט ער צו צום רבי ר' ברוכל מיט אָן ערנסט פנים און זאָגט אים:
„רבי, איך װיל אייך עפעס פרעגן.”
„נו, פרעג, זאָגט ר' ברוכל.

„די מעשה איז אַזאַ, רבי, האָט הערשעלע אָנגעהויבן. אַלע װייסן, אַז אונ־
זערע חכמים, די תנאים ר' עקיבא, ר' שמעון בר יוחאי, ר' אליעזר בן הורקנוס,
און אַ סך אַנדערע חכמים, װאָס װערן דערמאָנט אין דער גמרא, זענען געשטאַנען
מיט טויזנט קעפּ העכער פּון אונזערע היינטיקע צדיקים. נאָר פאַרוואָס זענען
יענע צדיקים געווען גרויסע אַרימעלייט און האָבן זיך זייער גאַנץ לעבן געמו־
טשעט, און די היינטיקע צדיקים זענען אמתע גבירים, אָנגעשטאַפט מיט געלט,
עסן און טרינקען, און לעבן װי פּריצים? פאַרוואָס, רבי, זאָל דאָס זיין אַזוי?
ר' ברוכל האָט גלייך פאַרשטאַנען װאָהיין הערשעלע צילט. זאָגט ער צו אים:
„דו װילסט דאָך אַוודאי זאָגן עפעס אַ װערטל. זאָג, לאַמיר הערן.”

און הערשעלע האָט טאַקע געזאָגט, און גוט אַריינגעזאָגט: „כ'האָב אַמאַל
געזען װי יאָסל קלעזמער שפּילט אָף זיין פּידעלע און זינגט, אַז סע צעגייט זיך אין
אַלע איברים און דערקוויקט די נשמה. און מענטשן שטייען אַרום אים און זענען
זיך פשוט מחיה װי זיס ער שפּילט און זינגט. און װאָס, מיינט איר, האָבן זיי אים
געגעבן פאַר זיין שפּילן און זינגען? איינער האָט אים געגעבן אַ פאַר קאַרטאַפּל,
אַ צווייטער האָט אים געשענקט אַ שטיקל ברויט, אַ דריטער האָט אים געגעבן אַ
קופּערנע מטבע, יא, אביסעלע רחמנות האָט מען אים אויך געשאַנקען.” האָט
הערשעלע דערציילט.

„גייט אַוועק אַ צייט און מיר איז אויסגעקומען צו הערן אַ חזן דאָווענען. ער
האָט נאָכגעמאַכט דיזעלבע ניגונים, װאָס יאָסל קלעזמער האָט געשפּילט. און
װאָס, מיינט איר, האָט מען דעם חזן געגעבן דערפאַר? פּופּציק האַרטע קאַרבוניעס

פאַר דאָווענען שבת, און הונדערט און פופציק קאַרבינעס פאַר דאָווענען ימים-נוראים.

„אַ שיינע מעשה, הערשעלע! גאַר אַ שיינע!“ האָט ר' ברוכל געשמייכלט. נאָר וואָס איז פון דעם געדרונגען?
„פון דעם, רבי, איז געדרונגען.“ האָט הערשעלע אויסגעפירט, „אַז אין אַ וועלט פון פאַלשקייט שאַצט מען אָפּ פאַלשע זאַכן מער ווי די אמתע. אין דער-דאָזיקער וועלט באַשאַלט מען פאַר דעם נאַכגעמאַכטן ניגון מער ווי פאַר דעם עכטן און אמתן ניגון.“

הערשעלע אַסטראָפּאָליער און דער רבי ר' ברוכל

הערשעלע אַסטראָפּאָליער איז געווען אַ שמש און אַ מין הויף-נאָר ביי דעם רבי ר' ברוכל. מ'האַט אים צוגענומען צום רבי אין הויף, אַז ער זאַל פאַרטרייבן די מרה-שחורה ביים רבי און אים דערפרייען אַביסל, וואָרן ר' ברוכל איז געווען אַ פאַרטרויערטע נשמה.

אינמאָל האָט אים דער רבי ר' ברוכל געשענקט דאָס ספר חובת הלבבות, אַז ער זאַל זיך פון דאָרט אָפּלערנען גוטע זאַכן.
אַז ס'איז אַוועק אַ שטיקל צייט, פרעגט אים אַמאָל דער רבי: „זאָג מיר, הערשל, האַסטו אַריינגעקוקט און עפעס געלערנט פון דעם ספר, וואָס איך האָב דיר געגעבן?“

„יא, רבי,“ ענטפערט הערשל. „אַ טייער און באַלערנדיק ספר דאָסדאָזיקע ספר חובת הלבבות. איך האָב מיך שוין אָפּגעלערנט פון אים אַ גוטע מידה, די מידה סבלנות, די מידה צו דולדן.“

„זייער שיינ, הערשל,“ זאָגט ר' ברוכל, „די מידה פון דולדן איז איינע פון די טייערסטע מידות. יעדער ייד דאַרף זיך דאָס לערנען. דידאָזיקע מידה לייטערט די נשמה פון דעם מענטש. נאָר זאָג מיר, ווי אַזוי פירסטו דורך דידאָזיקע מידה אין לעבן?“

הערשל גיט אַ טראַכט און זאָגט: „פראַסט און פשוט. רבי, איך האָב געזען, אַז פאַלגן, וואָס דער רבי, זאַל לעבן, הייסט, קען מען גיך גיין פון דער וועלט. האָב איך אַרויסגעכאַפט פון ספר די מידה סבלנות. זאַל דער רבי זאָגן, וואָס ער וויל, און איך וועל דולדן און טון, וואָס מיר געפעלט.“

סע פֿעלט אים בלויז אַ דאָך צו זיין שטוב

אפרים גריידינגער קומט אַמאָל צום גביר פון שטעטל מיט אַ בקשה, וואָס איז? ער דאַרף האָבן הונדערט ראַיניש, אָף צו לייגן אַ דאָך אָף זיין שטוב.
אַז דער גביר הערט אַזאָ זאָך, און ער האָט דאָך געוואוסט, אַז פראַיקע האָט נישט קיין אייגענע שטוב, פאַרשטייט ער, אַז עפעס שטעקט אין דעם אַ לצנות, פרעגט ער אים: „וואָס טויג דיר, פראַיקע, אַ דאָך? דו האַסט דען אַ שטוב?“
זאָגט פראַיקע: „איכל אייך דערקלערן, ר' שמשון, וועט איר זען, אַז מיר

פעלט בלויז א דאך. די מעשה איז בקיצור אזא: איך ליג צען איילן טיף אין דר'ערד. דאס איז דער פונדאמענט פון מיין שטוב. איך האב א ווייב—קען זי צו-זאמענפירן א וואנט מיט א וואנט. האב איך שוין די ווענט אויך. פון אלע מיינע חלומות און האפענונגען לאזט זיך כסדר אויס א בודעם. פעלט מיר בלויז נאך א דאך. לייט מיר א הונדערטער, וועל איך לייגן דעם דאך. און איך וועל האבן א גאנצע שטוב."

די דריי שניידער-געזעלן

דריי שניידער-געזעלן זענען געגאנגען אין וועג. איינער פון זיי איז געווען א פוילישער, דער צווייטער—א גאליציאנער, און דער דריטער—א ליטוואק. איינ-מאל האבן זיי אף זייער וועג פארבלאנדזעט אין א וואלד. ס'איז צוגעפאלן א קילע פינסטערע נאכט, און אלץ, וואס זיי האבן געהאט מיט זיך צו עסן, איז געווען אן איינציג ברייטל.

"אויב מיר וועלן עס צעטיילן אף דרייען," זאגט דער ליטוואק, "וועלן מיר אלע דריי בלייבן הונגעריק. לאמיר דעריבער זיך לייגן שלאפן אומגעגעסן, און וועמען סע וועט זיך חלומען דער שענסטער חלום, וועט קריגן אין דער פרי דאס ברייטל. וועט כאטש איינער זיין זאט."

די אנדערע צוויי געזעלן האבן צוגעשטימט.

באגינען, אז זיי זענען אויפגעשטאנען, האט דער פוילישער דער ערשטער דערציילט: "מיר האט זיך געחלומט, אז איך בין געשטארבן. א מלאך האט מיך געבראכט אף יענער וועלט און האט מיך אריינגעפירט גלייך אין גן-עדן, וואו די צדיקים זיצן מיט קרוינען אף די קעפ און לערנען תורה. איך מיינ, אז קיין שע-נערער חלום קען נישט זיין. דאס ברייטל געהערט מיר."

"ווארט," רופט זיך אן דער גאליציאנער, "מיין חלום איז נאך א שענערער. אויך מיר האט זיך געחלומט, אז איך בין געשטארבן. און ווי נאך איך בין געקומען אף יענער וועלט, זענען מיר אנטקעגנגעקומען מיינע עלטערן. זיי האבן זיך דער-פרייט מיט מיר, האבן מיך אוועקגעזעצט צווישן זיך אין גן-עדן און האבן מיך צוגעזען מיט טייערע זאכן, פונקט ווי ווען איך בין געווען א קליין יינגל." און ער ענדיקט: "ווי איר זעט, איז מיין חלום א שענערער, און דאס ברייטל געהערט מיר. איצט לאמיר הערן וואס דיר האט זיך געחלומט," זאגט ער צום דריטן געזע-לן צו דעם ליטוואק.

"פריינט מיינע," רופט זיך אן דער ליטוואק מיט אן ערנסטער מינע, "מיר האט זיך גארנישט ניט געחלומט, ווייל איך בין די גאנצע צייט ניט געשלאפן. איך האב געקוקט אף אייך ביידן און געזען ווי איר זענט געשטארבן און ארויף אין הימל אריין. איך האב מיך דערפילט עלנט, און מיר איז געווארן זייער טרויע-ריק. איך האב געמיינט, אז איר וועט שוין קיינמאל ניט צוריקקומען. בין איך אויפגעשטאנען און האב אויפגעגעסן דאס גאנצע ברייטל."

דער פוילישער און דער גאליציאנער שניידער-געזעלן האבן געקוקט אף אים מיט גארנישט קיין געזעליקע אויגן.

א כעלעמער צוטשעפעניש

א כעלעמער ייד איז אמאל געקומען קיין קראָקע. גייט ער זיך אזוי איבער די גאָסן און קען זיך נישט גענוג אָפּוואַנדערן פון די שיינע מויערן און געשעפטן. היינט די בתי-מדרשים און קלויזן! פון אומעטום טראַגט זיך דאָס געזאַנג פון תורה. ער קוקט און קוועלט אָן: אַט דאָס איז, קיין עין-הרע נישט, אַ שטאַט מיט יידן, תלמידי-חכמים, כן ירבו!

דערווייל, ווי ער גייט אזוי, זעט ער אין גאָס אַ ייד, וואָס קומט אים פאַר שטאַרק קענטלעך. יא, ער דערמאָנט זיך. אַט דאָס איז ער דאָך טאַקע, דער אַמאָ-ליקער שכן זיינער, דער כעלעמער חזן. נאָר ער גייט עפעס אין גאַנצן אַנדערש אַנגעטון, אין קורצע קליידער, גאַרנישט ניט ווי אין כעלעם. אַי, וואָס די גרויסע שטאַט מאַכט פון אַ היימישן ייד! און ער גייט צו צו אים: „שלום עליכם, חזן, זאָגט ער צום ייד. „איך האָב אייך כמעט נישט דערקענט. אייערע קליידער—עפעס אזוי געקירצט, היתכן? ווי קומט דאָס צו אייך? אזוי בייטן זיך?“

דער ייד קוקט אים אָן און פאַרשטייט נישט, וואָס יענער וויל פון אים; „וואָס פאַר אַ קליידער? ווער קליידער? איך בין נישט קיין חזן און איך האָב גאַרנישט ניט געביטן.“

„וואָס הייסט?“ זאָגט דער כעלעמער. „איך זע דאָך, אַז איר האָט אייך אין גאַנצן געביטן. איר גייט שוין אַנגעטון דייטש אַביסל.“

דער קראַקעווער קוקט אים אָן און וויל זיך אַפּטשעפען פון דער אַנשיקעניש. נאָר דער כעלעמער לאָזט נישט: „הערט, ר' יאַנקל, וואָס מאַכט איר אייך עפעס ווי איר וואָלט נישט געוואוסט, וואָס איך מיינ?“

„איך הייס נישט ר' יאַנקל,“ זאָגט דער קראַקעווער, „און איך ווייס נישט, וואָס איר רעדט.“

„אַ, איר האָט שוין דעם נאָמען אויך געביטן?!“ זאָגט דער כעלעמער. „אַזאָ זענט איר! איצט פאַרשטיי איר!“

וואָס סע קען, חלילה, טרעפֿן איבער אַ פּאָדלאַגע

אין איישישאַק האָט מען אמאל אויסגעבויט אַ ניי ביה-המדרש—מיט אַ שיינעם מזרח און אַ געשניצטן עמוד און אַ באַלעמער. היינט די מעשענע הענג-לייכטער, און די דעמבענע בענק און שטענדערס—הכלל, אַ שיינדל אין שטאַט. נאָר איין זאָך האָט געפעלט—אַ פּאָדלאַגע, אַ בריק אָף דר'ערד.

דער רב האָט זיך נעבעך מצער געווען. אַזאָ שיינ ביה-המדרש און—אַן אַ בריק; ער האָט זיך ממש געשעמט. נאָר די גבאים האָבן זיך איינגעשפּאַרט און נישט געוואָלט מאַכן קיין בריק. ווען מ'האַט גערעדט פון מאַכן אַ בריק, האָבן זיי געטענהט, אַז עס זענען דאָ בילכערע זאַכן.

„אַן סכנה“ האָבן זיי אַ מאַך געטון מיט דער האַנט. „מע קען שטיין אָף דער הוילער ערד, אַבי ס'איז דאָ, געלויבט דער אייבערשטער, אַ דאָך און אַ סופּיט, און סע רענגט נישט אַריין.“

איינמאל קומט צו פארן קיין איישישאַק אַ מגיד. אַז ער הערט די מעשה מיט דער פּאָדלאַגע. פּאַרדריסט עס אים: אַזאַ שטאַט, קיין עין־הרע נישט, זאַל האָבן אַ בית־מדרש אָן אַ בריק אָף דר'ערד!

שבת האָט דער מגיד געדרשנט אין נייעם בית־מדרש. ער האָט גערעדט וועגן ביטערן גלות, וואו מ'איז איינגעטונקען אין זינד, רחמנא ליצלן, דערנאָך האָט ער גערעדט וועגן דער גאולה, און וואָס סע וועט זיין, אַז משיח וועט קומען, און אַז ער האָט זיך שוין גוט צעוואַרעמט, האָט ער זיך צעזונגען און אויסגערופּן: „און איר ווייסט, ליבע איישישאַקער יידן; אין די הייליקע ספרים שטייט געשריבן, אַז ווען משיח וועט קומען, וועלן זיך אַלע יידן צונויפּזאַמלען אין די בתי־מדרשים, און די בתי־מדרשים וועלן זיך אויפהייבן צוזאַמען מיט די יידן און מיט זיי אַוועקפליען קיין ארץ־ישׂראל. נאָר איר, ליבע איישישאַקער, איר וועט, חלילה, בלייבן אין גלות. מחמת ווען אייער בית־המדרש וועט זיך אויפהייבן און אַוועק־פליען, וועט איר אַלע בלייבן שטיין אין איישישאַק אָף דר'ערד. און אַלץ צוליב דעם, וואָס אייער בית־המדרש האָט נישט קיין פּאָדלאַגע.“

גלייך אָף דער נייער וואָך האָט מען זיך גענומען צו דער אַרבעט, און דעם אַנדערן שבת איז אין בית־המדרש שוין געווען אַ בריק אָף דר'ערד.

ווי אַזוי די כעלעמער ווילן כאַפּן די שיסל גאַלד אין טייך

איינ שיינע נאַכט איז ביים כעלעמער גביר געווען אַ גרויסע סעודה. גאַנץ כעלעם איז דאָרט געווען. דער עולם האָט זיך משמח געווען און האָט געגעסן און געטרונקען. ווען דער עולם איז שוין געווען גוט פאַרשניאַשקעט, האָט זיך מיט־אַמאַל געעפּנט די טיר און דער שטאַט־משוגענער איז אַריינגעפאַלן מיט דער נייעס, אַז ער האָט געזען אַ שיסל מיט לעבעדיק גאַלד אין דעם טייך לעבן דער שטאַט.

דער גביר, וואָס האָט פאַרשטאַנען דעם אמתן ווערט פון גאַלד, אַז ער האָט דאָס דערהערט, האָט ער גלייך געכאַפּט אַ זאַק פאַר אַ נעץ און האָט געהייסן דעם שטאַט־משוגענעם, אַז ער זאַל אים פירן צום טייך. צוזאַמען מיט זיי איז געגאַנגען גאַנץ כעלעם.

אַז זיי זענען צוגעקומען צו דעם טייך, ווייזט דער שטאַט־משוגענער אָן אָפּן וואַסער, וואו סע האָט זיך אָפּגעשפּיגלט די פּולע לבנה, און זאָגט: „זעט, זעט! האָב איך אייך אָפּגענאַרט? איז דאָס נישט אַ שיסל פּול מיט גאַלד?“

„אָוודאי, אָוודאי!“ האָבן אַלע געשריגן.

דער גביר האָט געהייסן דעם עולם, אַז מע זאַל זיך גלייך נעמען צו דער אַרבעט: מע זאַל פאַרוואַרפּן נעצן אין טייך און כאַפּן די שיסל מיט גאַלד.

זיי האָבן אַזוי געטון. איטלעכס מאַל וואָס זיי האָבן געמיינט, אַז זיי האָבן שוין געכאַפּט די גילדענע שיסל, האָבן זיי אַרויסגעשלעפּט די נעצן פון וואַסער. נאָר אַנשטאַט דער שיסל גאַלד, זענען דאָרט געווען בלוין פיש.

יענע נאַכט האָבן די כעלעמער געכאַפּט אַזוי פיל פיש, אַז דער גביר האָט נאָך דעם אַ גאַנצע וואָך געלייזט געלט פאַר פיש.

עדהיום ליגן די כעלעמער ביים טייך ביינאכט און ווילן כאפן די שיסל מיט גאלד. נאר זיי כאפן בלויז פיש פאר דעם גביר, וואס פארקויפט זיי פאר גוט געלט און ווערט רייכער פון טאג צו טאג.

כעלעם שיקט דעם ראש-הקהל, צו לערנען חכמה אין דער וועלט

די קהילה קדושה פון כעלעם האט זיך אמאל ארומגעקוקט, אז ס'איז נישט גוט. די כעלעמער האבן א שם אין דער וועלט פאר נאראנים. אומעטום לאכט מען פון זיי און איטלעכן תם און טיפש ערגעץ אין א שטעטל רופט מען „כעלעמער“. היינט, די ווילדע מעשות, וואס מע דערציילט זיך אן פון די כעלעמער! א מעשה, אז די כעלעמער האבן אמאל אפגעשטופט דעם ארומיקן בארג, כדי צו מאכן די שטאט אביסל גרעסער. אדער די מעשה, אז ביים בויען דאס בית-מדרש האבן זיי פארגעסן צו מאכן א טיר. אדער די מעשה ווי אזוי זיי האבן דעם אלטן שמש געוואלט לייכטער מאכן, אז ער זאל מער נישט דארפן ארומשלעפן זיך באגינען איבער די גאסן און קלאפן ביי די באלעבאטים, מע זאל אויפשטיין צו עבודת-הבורא. ווי אזוי זיי האבן דאס געטון? זיי האבן אראפגענומען אלע טירן פון די שטיבער און זיי געבראכט און אנידערגעלייגט ביים שמש שטוב, וועט ער בלויז דארפן ארויסגיין באגינען און אנקלאפן אין זיי. אט אזעלכע מעשות דער-ציילט זיך די וועלט וועגן כעלעם.

הכלל, מע מוז עפעס טון וועגן דעם, צו ווייזן דער וועלט, אז מ'איז פונקט אזוי קלוג ווי די יידן אין אנדערע קהילות. האט מען באשלאסן, אז קודם-כל מוז מען האבן אן אסיפה. און אז ס'איז געקומען צו דער אסיפה האט מען גערעדט און גערעדט, ווי סע פירט זיך געוויינלעך ביי אסיפות. צום סוף איז געבליבן, אז מע זאל שיקן דעם ראש-הקהל קיין קראקע, צו לערנען דארט חכמה. דערנאך וועט ער די חכמה איבערגעבן דער קהילה פון כעלעם. און זאל די וועלט אויפהערן צו רעדן וועגן זיי. א סוף!

נאך דער אסיפה האט מען זיך צוזאמענגעלייגט און מ'האט דאס געלט גע-געבן דעם ראש-הקהל, פארבונדן אין א פאטשיילע, און מ'האט אים ארויסבאגלייט אין וועג אריין לחיים און לשלום.

אפן וועג קומט דער ראש-הקהל קיין בראד. פארפארט ער דארט אין אן אכסניה און שטעלט זיך אפ איבערצונעכטיקן. דער בעל-אכסניה זעט אן אורח, גיט ער אים שלום-עליכם און מע צערעדט זיך: פון וואנען? וואוהיין? דערציילט אים דער כעלעמער: אזא און אזא מעשה. זאגט דער בראדער:

„וואס דארפט איר אייך שלעפן אזש ביז קיין קראקע? בראד איז נישט גענוג פאר אייך? געהערט א מעשה! בראד איז עפעס א קלייניקייט! א שטאט פון תורה, חכמה און געפוצטע שטיווול!“

און ער זאגט אים, אז אויב ער וויל, וועט טאקע ער אליין אים לערנען חכמה. פארשטייט זיך, אז נישט אומזיסט.

דער כעלעמער האט מסכים געווען. ער האט צעבונדן די פאטשיילע און אים געגעבן די גאנצע אפתיקי. פאר זיך האט ער בלויז איבערגעלאזט אף הוצאות

צוריק אהיים. דער בעל-אכסניה האט אים גלייך גענומען לערנען; „ווער איז דאס, וואס איז דריי מענטשן צוזאמען? ער איז מיין ווייבס מאן, מיין שוועסטערס ברודער און מיין טאטעס זון?“

דער כעלעמער קוקט און לאכט און איז זיך מודה, אז ער האט פון אזא זאך קיינמאל נישט געהערט. זאגט דער בעל-אכסניה: יא, ס'איז חכמה, און אז ער אליין, דער באדער, איז דערדאזיקער מענטש. ער איז זיין ווייבס מאן, זיין שוועסטערס ברודער און זיין טאטעס זון.

„אי, אי, אי! אמתע חכמה! ער מוז שוין צוריקפארן, צו לערנען דאס זיינע שטאטלייט.“ און דער ראש-הקהל האט שוין קוים דערלעבט דעם מארגן. ווי נאך ס'האט גענומען טאגן, כאפט ער זיין פעקל און פארט.

געקומען קיין כעלעם, רופט ער גלייך צונויף אן אסיפה. אן אן אסיפה פירט זיך נישט אין כעלעם.

אז די גאנצע שטאט איז שוין געווען פארזאמלט, צו הערן חכמה פון ראש-הקהל מויל, פרעגט ער זיי, צי וויסן זיי פון א מענטש, וואס איז דריי מענטשן צוזאמען? ער איז זיין ווייבס מאן, זיין שוועסטערס ברודער און זיין טאטעס זון. די כעלעמער טראכטן און טראכטן און וויסן נישט.

„דאס איז דער באדער בעל-אכסניה.“ זאגט דער ראש-הקהל. „ער איז זיין ווייבס מאן, זיין שוועסטערס ברודער און זיין טאטעס זון.“

וועמען דער פויגל האט אנגעזאגט א גוטן יעריד

צוויי כעלעמער גויים זענען געגאנגען אין שטאט אריין אפן יעריד. ווי זיי גייען אזוי אין וועג, דערהערן זיי אף א בוימ א סאראקע שרייען.

„דו זעסט, שכנע,“ זאגט איינער צום אנדערן, „די סאראקע שרייט, אז איך וועל האבן א גוטן יעריד.“

„ניין, פרינדעלע מיינער,“ זאגט דער אנדערער, „די סאראקע שרייט, אז איך וועל האבן א גוטן יעריד.“

די צוויי גויים האבן זיך גענומען אַמפערן. יעדער פון זיי האט געטענהט, אז די סאראקע מיינט אים. די גויים האבן זיך אזוי לאנג געאַמפערט און געקריגט, ביז ס'האט אויסגעבראכן צווישן זיי א געשלעג, און זיי האבן זיך ביידע גוט צעממית.

שפעטער האט איינער דעם אנדערן אנגעקלאגט אין געריכט.

אז ס'האט זיך דערנענטערט דער משפט, האבן די צוויי גויים זיך צוגעאיילט און געבראכט מתנות דעם ריכטער. איינער האט אים געבראכט א טעפל פוטער און א ווארעק קעז, און דער צווייטער האט געבראכט אן עוף און א האלבן שאק אייער.

ס'איז געקומען צום משפט, פרעגט דער ריכטער וואס זיי האבן צו זאגן. דערצוילן זיי די מעשה ווי אזוי זיי זענען געגאנגען צום יעריד און האבן דער-הערט אף א בוימ דעם פויגל שרייען. האט איינער געטענהט, אז די סאראקע האט

אים אנגעזאגט אַ גוטן יעריד, און דער אנדערער האָט געטענהט, אַז די סאַראַקע האָט אים געמיינט, אַז ער וועט האָבן אַ גוטן יעריד.
דער ריכטער הערט זיי אויס און זאָגט: „איר ווייסט וואָס איך וועל אייך זאָגן, ברידערלעך מיינע, אין דער אמתן האָט די סאַראַקע מיך געמיינט, אַז איך וועל האָבן אַ גוטן יעריד. מאַכט שלום און גייט געזונטערהייט.“

דער ירושלימער ייד און דער ייד פֿון כעלעם

צוויי יידן, אַ ירושלימער און אַ כעלעמער, זענען געפאָרן מיט אַ באַס פֿון תל-אביב קיין חיפה. אַף אַ שידוועג האָט זיך דער באַס אָפגעשטעלט. ביי דער זייט איז דאָרט געווען אַ שילד מיט אַזאַ העברעאישער אויפשריפט:
„פאָרט רעכטס און איר וועט קומען צו אַ שייך הויז, וואָס איר קענט קויפֿן פאַר צוויי טויזנט פונט. אויב איר קענט נישט ליינען קיין העברעאיש, פרעגט דאָרט דעם אויפזעער, וועט ער אייך זאָגן דעם פרייז.“

דער ירושלימער ייד האָט דאָס איבערגעלייענט און אויסגעשאַסן אין אַ גע- לעכטער. דער כעלעמער האָט דאָס איבערגעלייענט און געקוקט מיט אַן ערנסט פנים ווי דער ירושלימער לאַכט, און אליין האָט ער אַפילו נישט קיין שמייכל געטון. די פאַסאָזשירן זענען נאָך דעם אַריין צוריק אין באַס און מ'איז געפאָרן ווייטער.

ס'איז אַריבער אַ צען מינוט, צעלאַכט זיך פלוצים דער כעלעמער. קוקט אים אַן דער ירושלימער און פרעגט: „וואָס לאַכט איר, ר' ייד?“
און דער כעלעמער קייכט און ענטפערט: „ס'אַ נאַרישע אויפשריפט. ווי איז, אַז דער אויפזעער וועט גראַדע נישט זיין דאָרט אין דער היים?“

אַ כעלעמער מעשה מיט אַ קו

צוויי כעלעמער באַלעבאַטים, ר' שלמה און ר' חיים, האָבן אָפגערעדט צו קויפֿן אַ קו בשותפות. זיי זענען אַוועק אָפן יעריד און האָבן דאָרט געקויפט אַ בהמה פאַר פופציק גילדן. אַ העלפט האָט געגעבן ר' שלמה, און אַ העלפט—ר' חיים.

אַז זיי האָבן אַהיימגעבראַכט די קו, זאָגט ר' שלמה צו ר' חיימען: „ר' חיים, וועלכע העלפט פון דער קו ווילט איר אַף אייער חלק?“ „דעם פעדערשטן טייל,“ זאָגט ר' חיים. „גוט,“ זאָגט ר' שלמה, „וועל איך נעמען דעם הינטערשטן טייל.“ און די צוויי שותפים האָבן אַוועקגעשטעלט די קו ביי ר' חיימען אין שטאַל.

איין שיינעם מאָרגן כאַפט זיך אויף די שלמהכע און זאָגט צו איר מאָן: „שלמה, האַסטו מיט עטלעכע טעג צוריק נישט געקויפט אַ בהמה בשותפות מיט אונזער שכין?“ „יא,“ זאָגט איר מאָן. „האַסטו נישט באַצאָלט פאַר איר אַ העלפט געלט?“ פרעגט די שלמהכע ווייטער? „יא,“ ענטפערט איר מאָן. „וועלכע העלפט פון דער בהמה איז אונזערע?“ פרעגט די שלמהכע. „וואָס הייסט? דער הינטער-שטער טייל,“ ענטפערט ר' שלמה. „אויב אַזוי, פאַרוואָס האַסטו זי ביז היינט נישט

געמאלקן? זאגט ר' שלמה: „ס'איז מיר אפן קאפ נישט געקומען.“ „טאָ שטיי אויף.“ זאגט די שלמהכע, „נעם די דיניצע, גיי אַריבער צום שכן און מעלק אויס די בהמה.“

ר' שלמה איז אויפגעשטאנען, האָט גענומען אַ שעפל און גייט אַריבער צום שכן: „ר' חיים,“ זאגט ר' שלמה, „האָבן מיר מיט עטלעכע טעג צוריק נישט גע- קויפט צוזאמען אַ קוז?“, „יאָ,“ זאגט ר' חיים. „האָבן איך נישט באַצאלט פאַר איר אַ העלפט געלט?“ פּרעגט ר' שלמה ווייטער. „אמת,“ זאגט ר' חיים. „נו, האָבן איך נישט גענומען פאַר מיין טייל דעם הינטערשטן חלק?“ פּרעגט ר' שלמה. „אָודאי,“ זאגט ר' חיים. „אויב אַזוי,“ זאגט ר' שלמה, „ווייל איך מעלקן מיין טייל.“ „איך מעלק די קוז,“ זאגט ר' חיים. „ניין,“ קלערט אים אויף ר' שלמה „ס'אָ טעות. דער פּעדערשטער טייל איז אייערער. איר דאַרפט געבן עסן דער בהמה, און איך דאַרף זי מעלקן.“

די באַן וואָרט נישט אַף קיינעם

צוויי מענער, וואָס האָבן געצויגן זייער יחוס פון דער קעניגלעכער משפּחה, זענען געשטאנען אַפן וואַקזאַל און האָבן געוואָרט אַף אַ באַן. אַז די באַן איז אָנגעקומען און דער קאַנדוקטער האָט געעפנט פאַר זיי די טיר פון וואַגאַן, האָבן די צוויי מענער זיך פאַרנייגט איינער פאַרן אַנדערן און געבעטן גיין פאַראויס.

„ניין, מיין האָר, גייט איר קודם,“ האָט זיך אָנגערופן איינער. „אַ דאַנק, האָר, גייט איר פאַראויס,“ האָט געזאָגט דער צווייטער. „ניין, האָר, איך בין אַייער דינער און איך וועל גיין נאָך אײך,“ האָט גע- ענטפּערט דער ערשטער.

„מיין האָר, דער דינער בין איך,“ האָט ווידער געזאָגט דער צווייטער. דערדאָזיקער שפּיל האָט זיך געצויגן אַזוי אַן אַן אויפהער. די צוויי מענער האָבן איינער דעם אַנדערן אָפּגעגעבן אַזוי לאַנג כבוד, ביז די טיר פון דעם וואַגאַן האָט זיך פאַרמאַכט און די באַן איז אָפּגעפאַרן. אַז די צוויי מענער האָבן געזען ווי די באַן פאַרט אַפּ, האָבן זיי פאַרגעסן אַן די שיינע רייד, וואָס זיי האָבן צוגעטיילט איינער דעם אַנדערן, און געמאַכט עט- לעכע שאַרפע באַמערקונגען אַפּן חשבון פון דעם מאַשיניסט און דעם קאַנדוקטער, וועמען סע האָט געפּעלט העפּלעכקייט צו וואָרטן. מענטשן וואָס האָבן דאָס געזען ביי דער באַן, האָבן געזאָגט צו זיך מיט אַ שמייכל: „צייט און באַנען וואָרטן נישט אַף קיינעם.“

דער רוסישער אַפּיציר און די צוויי זעלנער

אַ רוסישער אַפּיציר אין די צייטן פון די צאַרן האָט אַמאַל אַ רוף געטון זיין דינער, אַ זעלנער, און אים געהייסן גיין אַרויסנעמען זיין וועש ביים וועשער און קויפן אַ פּלאַש וויין. ער האָט אַרויסגענומען געלט און געזאָגט צו אים: „דאָ האַסטו אַ רובל, אַרויסצונעמען די העמדער, און נאָך אַ רובל—אַף וויין.“

דער זעלנער האָט גענומען די צוויי רובל, האָט זיך אויסגעצויגן ווי אַ ווירע און סאַלוטירט, און איז אַוועק אין מאַרק אַרײַן.
 סע גייט אַריבער אַ האַלבע שעה, אַ שעה—דער זעלנער ווייזט זיך נישט.
 סע גייט אַריבער נאָך אַ שעה—ער איז נישטאָ, פאַרפאַלן ווי אין וואַסער אַרײַן.
 נעמט דער אָפּציר אַ צווייטן זעלנער און שיקט אים זוכן דעם ערשטן זעל-
 נער. סע געדויערט נישט לאַנג, און די צוויי זעלנער זענען דאָ צוריק, דער ער-
 שטער—אַ פאַרצווייפלטער מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ, און דער צווייטער—אַ
 צופרידענער, אויסגעצויגן ווי אַ ווירע, סאַלוטירט און זאָגט: „איינער הויך-וואויל-
 געבוירן, ער האָט פאַרביטן די צוויי רובל“ ווייזט ער אַן אַפּן צווייטן זעלנער. „ער
 האָט פאַרגעסן וועלכער רובל ס'איז אָף וויין, און וועלכער—פאַר די וועש.“

דער באַלעבאַס און די פֿילאַזאָפֿיע פֿון זײַן משרת

אַ באַלעבאַס איז אַמאָל געוואָרן קראַנק. רופט ער אַרײַן זײַן משרת און הייסט
 אים גיין צום דאָקטער, צו ברענגען פאַר אים אַ מעדיצין. זאָגט דער משרת: „סע
 קען זײַן, אַז דער דאָקטער איז נישט אין דער היים.“
 „גיי און זע“ זאָגט דער באַלעבאַס. „ער מוז אוודאי זײַן אין זײַן אַרבעט-
 צימער.“
 „יא, סע קען זײַן, אַז ער איז דאָרטן דאָ“ זאָגט דער משרת, „נאָר ס'איז
 מעגלעך, אַז ער וועט מיר נישט וועלן געבן די מעדיצין.“
 „ער וועט דיר געבן“, זאָגט דער באַלעבאַס. „ער איז ערשט פריער געווען דאָ
 און האָט געזאָגט, אַז ער וועט געבן די מעדיצין יעדן איינעם, וואָס איך וועל
 צושיקן צו אים.“
 „באַלעבאַס, סע קען טאַקע זײַן, אַז ער וועט מיר געבן. נאָר ס'איז מעגלעך,
 אַז די מעדיצין וועט נישט האָבן קיין ווירקונג.“
 זאָגט דער באַלעבאַס: „די מעדיצין מוז העלפן, דער דאָקטער האָט מיר פאַר-
 זיכערט, אַז זי וועט העלפן.“
 „נו, און אַז זי וועט העלפן?“ פּרעגט דער משרת. „איינ שיינעם טאַג מוז מען
 דאָן שטאַרבן. די מעדיצין קען נישט פאַרהיטן פון טויט.“
 דער באַלעבאַס האָט געכאַפט אַ שטעקן און האָט דעם ווייט-זיכטיקן און
 קלוגן משרת אַרויסגעטריבן פון הויז.

אַ פּויער—אַ נדבן

אין דער צײַט פון דער רוסיש-יאַפּאַנישער מלחמה האָט די רוסישע רע-
 גירונג אַרויסגעשיקט באַאַמטע איבערן לאַנד, צו זאַמלען געלט פאַר דעם רויטן
 קרייץ. איינמאָל קומט זאָז באַאַמטער אין אַ שטעטל אַרײַן. מ'האַט גלייך צוזאָ-
 מענגערופן די איינוואוינער אין דער שטאָטישער טײַהאַלע, דער באַאַמטער האָט
 געהאַלטן פאַר זיי אַ פייערדיקע רעדע, און מ'האַט אויפגעפאָדערט דעם עולם, אַז
 יעדער איינער זאָל ביישטייערן פאַר דעם רויטן קרייץ.

די איינוואוינער האָבן זיך וואַרעם אָפּגערוּפּן. טייל האָבן גלייך געגעבן מזומן געלט, און אַנדערע האָבן צוגעזאָגט צו געבן דאָס געלט אין עטלעכע וואָכן אַרום. צווישן די, וואָס האָבן צוגעזאָגט צו געבן שפּעטער דאָס געלט, איז געווען איינער אַ פּויער. ער האָט צוגעזאָגט בייצושטייערן פאַר דעם וויכטיקן צוועק פּופּציק רובל.

עס זענען אַריבער עטלעכע וואָכן—איז דער באַאַמטער ווידער געקומען אין שטעטל אַרײַן, איינצומאַנען די צוגעזאָגטע געלטער. מ'האַט אָף דאָס נײַ צוזאַ- מענגערופן די איינוואוינער אין דער טײַהאַלע און דער באַאַמטער האָט גענומען אויסרופן די נעמען פון די מנדבים.

הייבט זיך אויף אַ פּויער, גייט צו צו דעם באַאַמטן און נעמט שטאַמלען, אַז ער איז דער און דער. ער צעלאָזט זיך: „פּריצל גוטינקער, איך האָב צוגעזאָגט צו געבן פּופּציק רובל פאַר דעם רויטן קרייץ. איך האָב מיר געטראַכט: אונ- זערע זײַן שלאָגן זיך פאַר דעם פּאַטערל דעם צאַר און פאַר דער מאַטושקע ראַסיי. און אַ סך פון אונזערע העלדן ווערן פאַרוואונדעט, און דער רויטער קרייץ קומט זײַ צו הילף און ראַטעוועט זײַ. פאַר אַזאַ צוועק מוז מען געבן וואָס מער, טאַקע איבער די כוחות. און איך האָב טאַקע דערפאַר צוגעזאָגט פאַר דעם רויטן קרייץ פּופּציק רובל. נאָר אַזײַ ווי קיין געלט האָב איך נישט, וויל איך גיין פאַר דעם אַפּזיצן.“

גלייבט, אַדער גלייבט נישט

דער אַפּטער רב ר' אברהם העשל האָט ליב געהאַט צו דערציילן ביים טיש מעשיות, גוזמאות—נישט געשטויגן, נישט געפּלויגן, אַפּן שטייגער פון ר ב ה בר בר ח נ א .

איינמאָל זיצט ער מיט די שטאַטישע באַלעבאַטיים ביים טיש און רעדט פון זיין זונס חתונה. ער דערציילט: ווען ער האָט חתונה געמאַכט דעם זון זיינעם ר' יצחק מאיר, איז אָף דער חתונה געווען אַזאַ גרויסער עולם, אַז אייער אַליין זענען אַוועק פאַר טויזנט רובל. פון דער שאַלעכץ פון די אייער האָט מען אויס- געלייגט צוויי וועגן אין טייך, און צוויי פורן שטרױ האָט מען בײַ דעם חתונה- מאַלצײט פאַרנוצט פאַר צײַן-שטעכערס.

צו דער חתונה האָט ער דעם זון געמאַכט אַ פעליץ. זענען די האָר פון דעם פעליץ געווען אַזײַ לאַנג, אַז אַ קאָזאַק, רײטנדיק אָף אַ פּערד מיט דער פּיקע אין האַנט, האָט זיך דאַרט געקענט באַהאַלטן. דער פעליץ איז געווען אַזײַ ווײַך, אַז ער האָט זיך אַרײַנגעלייגט אין אַ שאַלעכץ פון אַ ניסל.

זיין זונס שטיבל איז געווען קליין, דלת-על-דלת, פיר שפּאַן די ברייט און פיר שפּאַן די לענג. ווינטער האָט מען אין דעם שטיבל געהייצט דעם אויוון און מ'האַט פאַרברענט פּערציק פורן האַלץ אַ טאַג. נאָר בײַנאַכט צום שלאָפּן האָט ער געמוזט אַנטון אַ פעליץ, און אין דער פּרײַ, ווען ער איז אויפּגעשטאַנען, איז די האַנט זײַנע געווען צוגעפּרויך צו דער וואַנט.

די צוויי זעלנער און די מעשה מיט זייערע עלטער-זיידעס

צוויי אלטע זעלנער זענען איין שיינעם זומער-פארנאכט געזעסן אין דרויסן פאר דער שטוב און האבן געשמועסט. זיי האבן זיך דערציילט מעשות פון די אמאליקע יארן, ווען ס'האבן זיך נאך געטראפן אויסערגעוויינלעכע זאכן, אמתע וואונדער. זאגט איינער: „מיין עלטער-זיידע איז געווען אַ פישער. האָט ער דער-ציילט מיין זיידע און מיין זיידע האָט דאָס איבערגעגעבן מיין טאָטע, און מיין טאָטע—מיר, אַז איינמאָל האָט ער געכאַפּט אַ פיש, וואָס איז געווען אַזוי גרויס ווי אַ מויער, און געוואויגן האָט ער פּופציק טאָן.“

אַז ער האָט געענדיקט, רופט זיך אָן דער אַנדערער זעלנער און זאָגט: „מיין עלטער-זיידע איז געווען אַ קופערשמיד. האָט ער דערציילט מיין זיידע, און מיין זיידע האָט דאָס איבערגעגעבן מיין טאָטע, און מיין טאָטע—מיר, אַז איינמאָל האָט ער אויסגעשמידט אַ קעסל, איז ער געווען נאָך גרעסער פּון אַ מויער. און טיף איז דער קעסל געווען ווי דריי שטאַק די הייד.“

רופט זיך אָן דער ערשטער זעלנער, און פרעגט: „צו וואָס האָט דיין עלטער-זיידע געדאַרפּט האָבן אַזאַ גרויסן קעסל?“

זאָגט דער צווייטער: „אַף צו קאַכן דיין עלטער-זיידעס גרויסן פיש.“

די דריי ברידער און דער מלך, וואָס האָט געוואָלט הערן נישט געשטויגענע מעשות

דריי ברידער זענען זיי געווען: איינער אַ שטעקל-דרייער—אַ ליידיק-גייער, דער צווייטער אַ לאַטוטניק—אַ נייער, און דער דריטער, דער יינגסטער—אַ נאַר, אַז ס'איז נעבעך געווען אַף אים אַ צער.

איינמאָל ווערן געוואָר די צוויי עלטערע ברידער, דער שטעקל-דרייער, און דער לאַטוטניק, דער נייער, אַז דעם מלך איז נעבעך זייער אומעטיק, און ער וויל, אַז מע זאָל קומען אים אונטערלענען זיין האַרץ און אים פריילעך מאַכן מיט נישט געשטויגענע מעשות. און ווער סע וועט אים דערציילן אַזאַ נישט געשטויגענע מעשה, אַז ער וועט זיך אַרויסכאַפּן און זאָגן: „ס'אַ ליגן!“, דעם וועט ער מאַכן פאַר דעם עלטסטן פון זיינע קאַפּ-מענטשן.

וואָס אַ מלך האָט אַמאָל געקענט איינפאַלן? אַז דער שטעקל-דרייער און דער לאַטוטניק, דער נייער, הערן אַזאַ מעשה, גייען זיי פּרובירן זייער מזל, וואָרן ווער וויל דאָס נישט דערהויבן ווערן פאַר אַ קאַפּ-מענטש ביים מלך? זאָגט דער יינגסטער, דער נאַר, ער גייט אויך. זעען דאָך די ברידער, אַז ס'איז נעבעך אַ צער אַף אים, נעמען זיי אים מיט. געקומען צום מלך, זאָגט דער עלטסטער: „אדוני מלך, איך בין אַ שטעקל-דרייער—אַ ליידיק-גייער. נאַר ווי קום איך צו מיין טאָטע? מיין טאָטע איז געווען אַ שטעקל-דרייער מיט אַ שטעקן. זיין שטעקן איז געווען אַזוי לאַנג, אַז ווען ער האָט אים אויפּגעהויבן, האָט ער דערגרייכט מיט אים דעם הימל, און האָט געקענט דרייען די לבנה מיט די שטערן.“

שמיכלט דער מלך: „דאָס גאַר?! מיין טאָטע, דער מלך, האָט געהאַט אַ

ליולקע-ציבעק, זיין ציבעק איז געווען אזוי לאנג, אז ווען ער האָט געוואָלט פאַר-
רייכערן, האָט ער זי אויסגעצויגן צו דער זון און האָט זיך דאַרטן פאַררייכערט.
לאָזט דער עלטסטער אַראָפּ דעם קאַפּ און טרעט אָפּ אין אַ זייט. דערנעבן-
טערט זיך דער צווייטער פון די ברידער און זאָגט: „מיין האָר מלך, איך בין אַ
לאַטוּניק—אַ נייער. נעכטן איז געווען אַ שרעקלעכער שטורעם. ס'האָט אזוי
געדונערט און געבליצט, אז דער הימל איז צעריסן געוואָרן אין שטיקער. האָב
איך גענומען מיין נאָדל-פּאָדעם און אים פאַרסטריגעוועט און פאַרנייט, אז מע זעט
מער נישט קיין שפעלטעלע אין הימל.“

שמיכלט ווידער דער מלך: „אַי, אַי, אַי! טאַקע אַ לאַטוּניק! האָסט מיט
דיין נאָדל געמאַכט אַזעלכע שטעך, אז אַ גאַנצע נאַכט האָט געגאַסן אַ רעגן
פון הימל.“

לאָזט דער צווייטער שוין אויך אַראָפּ דעם קאַפּ און טרעט אָפּ אין אַ זייט.
שאַרט זיך צו דער דריטער, דער נאַר—דער טראָפּ, מיט אַ שווערן, גרויסן טאַפּ.
קוקט אים אָן דער מלך און לאַכט: „וואָס ווילסטו דערציילן? און צו וואָס
טראָגסטו מיט זיך אַזאַ טאַפּ?“

זאָגט דער יינגסטער: „מיילעכל מלך, איך בין געקומען, אז דו זאָלסט מיר
אַפּגעבן מיין טאַפּ גאָלד, וואָס דו ביסט מיר שולדיק.“
שפּרינגט אויף דער מלך און צעשרייט זיך: „אַ טאַפּ גאָלד בין איך דיר
שולדיק? ס'אַ ליגן!“

דער יינגסטער איז שוין געבליבן ביים מלך אין פּאַלאַץ.

די צוויי ליגנערס

צוויי שותפים, צוויי ליגנערס, האָבן אָפּגעמאַכט צווישן זיך, אז ווען איינער
פון זיי וועט עפעס זאָגן, אָדער דערציילן, זאָל דער צווייטער צוגעבן, אז דאָס
איז אמת.

איינמאָל זיצן זיי מיט מענטשן און מע שמועסט. דערציילט איינער פון די
שותפים, אז ווען ער איז געווען אין אויסלאַנד, האָט ער דאַרט געזען אַ קאַרעטע,
איז זי געווען אזוי גרויס, אז זי האָט זיך געצויגן פון איין עק וועלט ביזן צווייטן
עק וועלט. וואונדערט מען זיך און מע פרעגט אים: „און וואו איז געווען דער
דישעל מיט די פּערד?“

„דער דישעל מיט די פּערד?“ פרעגט איבער דער ליגנער טאַמעוואַטע, „זיי
האָבן געכאַפּט שוין אָף יענער וועלט.“

קוקט מען אָף זיין שותף, ווי איינער רעדט, וואָס האָסטו צו זאָגן דערוועגן
דעם?

זאָגט דער שותף: „איכל אייך זאָגן, איך בין מיט אים אין שותפות בלויז
אין זאַכן פון דער וועלט. נאַר אין זאַכן, וואָס האָבן צו טון מיט יענער וועלט,
מיש איך מיך נישט.“

פֿאַרוואָס דער מלך פֿון די כוזרים האָט אויסגעקליבן אַנצונעמען די ייִדישע אמונה

אַז בולאַן, דער מלך פון די כוזרים, האָט געלאָזט וויסן, אַז ער פֿאַרוואַרפט דעם געצנדינסט און וויל אַננעמען איינע פון די דריי אמונות אין אייראָפּע, האָבן די יידן, קריסטן און מאַכמעדאַנער געשיקט צו אים חכמים, און יעדער פון זיי האָט אים פֿרויבירט געווינען פֿאַר זיין אמונה. נאָר דער מלך האָט נישט געקענט אַפּמאַכן ביי זיך, וועלכע פון די דריי אמונות עס איז בעסער. די מאַכמעדאַנער שלוחים האָבן גערעדט וועגן דער גרויסקייט פון זייער רעליגיע, און האָבן גע- וואַלט, אַז ער זאל אַננעמען די מאַכמעדאַנישע אמונה; די קריסטן האָבן אים צו- גערעדט אַנצונעמען דעם קריסטלעכן גלויבן, און די יידן האָבן אים געוואַלט גע- ווינען פֿאַר זייער אמונה.

אַז דער מלך האָט געזען אַזאָ זאָך, האָט ער איבערגעטראַכט און באַשלאָסן צו רעדן מיט די שלוחים פון יעדער אמונה באַזונדער. ער האָט זיי אַלע אַרויס- געשיקט. דערנאָך האָט ער אַריינגערופן בלויז די מאַכמעדאַנישע חכמים און זיי געפרעגט: „ענטפּערט מיר, איר קלוגע לייט, וועלכע פון די צוויי אמונות איז די בעסערע: די ייִדישע, צי די קריסטלעכע?“

„די ייִדישע“, האָבן די מאַכמעדאַנער געענטפּערט. ווייל די ייִדישע איז על- טער, און די קריסטלעכע אמונה שטאַמט אַרויס פון איר.“

דער מלך האָט נאָך דעם אַריינגערופן די קריסטלעכע שלוחים און האָט זיי געשטעלט דיזעלבע פֿראַגע: „זאָגט מיר, איר חכמים, וועלכע פון די צוויי אמונות איז די בעסערע: די ייִדישע, צי די מאַכמעדאַנישע?“

און זיי האָבן געענטפּערט: „די ייִדישע, פֿאַרשטייט זיך. וואָרן די ייִדישע איז עלטער, און די מאַכמעדאַנישע שטאַמט אַרויס פון איר.“

זאָגט דער מלך: „אויב אַזוי, אויב איר אַליין גיט צו, אַז די קריסטלעכע אמונה און די מאַכמעדאַנישע אמונה שטאַמען אָפּ פון דער ייִדישער, וועל איך אַננעמען דעם ייִדישן גלויבן.“

אַזוי איז דער מלך בולאַן געוואָרן אַ ייד, און זיינע קאַפּ-מענטשן און אַ סך פון זיינע עלטסטע און האַרן אין לאַנד האָבן אויך אַנגענומען די ייִדישע אמונה און זענען געוואָרן יידן.

אין וואָס אַ מענטש קען געפֿינען דאָס אמתע גליק

די בת-מלכה איז געווען אַ בת-יחידה. אַן איינציקע, אַ פֿאַרציטערטע איז זי געווען ביי איר פֿאַטער און מוטער, דעם מלך און דער מלכה. זי האָט קיין פינגער אין קאַלט וואָסער קיינמאַל נישט אַריינגעטון. איז דאָך איר געווען גוט, און זי האָט געדאַרפט זיין פֿריילעך און גליקלעך. נאָר די בת-מלכה איז נישט געווען גליקלעך. אַן אומעט איז געלעגן אָף איר, און זי איז שטענדיק געווען אַ טרויע- ריקע, אַ ברזגע.

דער מלך און די מלכה האָבן איבערגעטון אַלץ אין דער וועלט. זיי האָבן

אויסגעפרוואווט אלע סגולות און רפואות. נאָר קיין זאך האָט נישט געהאַלפֿן. טאָ וואָס טוט מען פֿאַרט? האָט דער מלך געלאָזט אויסרופן אין אלע שטעט פֿון זיין מלוכה, אַז ווער סע וועט זי אויסהיילן פֿון איר שטענדיקן טרויער, דעם וועט ער געבן די בת־מלכה פֿאַר אַ ווייב און אים מאַכן פֿאַר דעם יורש פֿון זיין מלוכה. פֿון נאַנט און ווייט האָבן אָנגעהויבן קומען מענטשן צום מלכס פֿאַלאַץ, צו פֿרוואוון היילן די בת־מלכה. עס זענען געקומען אַלטע לייט און יונגעלייט. נאָר קיינער האָט נישט געהאַט קיין היילונג צו איר טרויעריק האַרץ. איינמאַל קלאַפט אָן אין דעם טויער פֿון קעניגלעכן פֿאַלאַץ אַ יונגערמאַן, אַ גייער, מיט אַ קעסטל זאַכן אָף די פֿלייצעס. וואָס וויל ער, דער יונגערמאַן?—ער האָט שיינע זאַכן פֿאַר דער בת־מלכה; אַ קלייד און אַ שלייער געוועבט פֿון לבנה־שטראַלן, און שיכעלעך געמאַכט פֿון זון־שטראַלן. דער בת־מלכה וועלן די זאַכן זיכער געפעלן. לאָזט מען אים אַריין, ער פֿאַקט אויס די זאַכן און מעסט זיי אָן דער בת־מלכה. די זאַכן זענען ווי אויסגעגאַסן אָף איר. און די בת־מלכה וויל זיי שוין נישט אַרויסלאָזן פֿון האַנט. וואָס קאַסטן די זאַכן?—נישט קיין סך. צען טויזנט גאַלד־שטיקלעך. זי דאַרף אים נישט געבן דאָס געלט מיטאַמאַל. ס'איז גענוג אָן אַדערויף. דאָס איבעריקע וועט ער זיך שוין אָפֿנעמען שפעטער. נאָר דער בת־מלכה געפעלן אַזוי די זאַכן, אַז זי וויל גלייך באַצאָלן דאָס גאַנצע געלט. וואָס איז ביי איר צען טויזנט גאַלד־שטיקלעך?

ניין, דער יונגערמאַן וויל אַבער נישט. ער האָט אַ תנאי: דאָס געלט, וואָס זי גיט אים פֿאַר די זאַכן, מוז זי האָבן אַליין פֿאַרדינט, טאַקע מיט אירע אייגענע צען פינגער. נאָר וואו האָט די בת־מלכה אַמאַל פֿאַרדינט אָן אייגענע פֿרוטה, אַז מ'האַט זי קיינמאַל נישט געלאָזט אַריינטון אַ פינגער אין קאַלט וואַסער?! יאָ, זי האָט יאָ אַמאַל געפרוואווט עפעס טון. זי האָט פֿון צייט צו צייט גע־שריבן לידער און געמאַלן בילדער. זי האָט עס געטון, צו פֿאַרטרייבן אַביסל די לאַנגווייליקייט. און די הויפֿלייט האָבן געלויבט אירע לידער און גערימט אירע בילדער, און געזאַגט, אַז זי איז אַ קינסטלעריין. בעט זי דעם יונגמאַן, אַז ער זאָל וואַרטן מיט די זאַכן און זיי אין ערגעץ נישט אַוועקטראַגן. זי וועט שיקן פֿאַרקויפֿן אירע לידער און אירע בילדער, און זי וועט אים געבן געלט, וואָס זי האָט זיך אַליין פֿאַרדינט. גוט, ער וועט וואַרטן, דער יונגערמאַן. ער וועט די שידך און קליידער קיינעם נישט פֿאַרקויפֿן. אַפֿילו נישט ווייזן.

און די בת־מלכה האָט גענומען איינעם פֿון אירע דינער, האָט אים געגעבן אירע לידער און בילדער און געהייסן, אַז ער זאָל זיי גיין פֿאַרקויפֿן. זי האָט אים שטרענג אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל נישט וואַגן צו דערמאַנען, אַז דאָס זענען אירע אַרבעטן, אַז דאָס האָט זי געשריבן און געמאַלן. דער דינער האָט אָנגעהויבן גיין מיט די לידער און בילדער פֿון איין פֿלאַץ צום אַנדערן. נאָר קיינער האָט זיי נישט געוואַלט קויפֿן. מ'האַט זיך אויסגעלאַכט, אַז מ'האַט אַ קוק געטון אָף די בילדער און לידער. „בילדער זענען דאָס? פֿאַעזיע איז דאָס? קינדישע שמירעריי און פֿלאַפֿלעריי איז דאָס,“ האָבן מענטשן געזאָגט.

נאָר די בת־מלכה האָט דאָך פאַרט געוואָלט קריגן די שייכעלעך פון זון־
שטראַלן, און די קליידער פון לבנה־שטראַלן. וואָס טוט מען?—האָט מען איר
געגעבן אַן עצה, אַז זי זאָל נעמען אויסנייען און אויסשטריקן זאַכן. דאָס וועט זי
קענען לייכט פאַרקויפן און פאַרדינען מיט דערמיט געלט.

די בת־מלכה האָט זיך גענומען צו דער אַרבעט. ס'איז איר אָנגעקומען
אַביסל שווער. נאָר זי האָט יעדן טאָג גענייט און געשטריקט. וואָרן זי האָט דאָך
געוואָלט קריגן די זאַכן ביי דעם יונגמאַן. און זי האָט טאַקע די נייַעכץ פאַר־
קויפט. און ווי נאָר זי האָט זיך פאַרדינט דאָס ערשטע גאַלדשטיקל, איז זי געווען
אַ גליקלעכע. איצט קען זי שוין געבן דעם יונגמאַן אַן אַדערויף אָף די זאַכן.
דערנאָך האָט זי ווייטער גענייט און געשטריקט. זי האָט ביסלעכווייז פאַרגעסן
אין איר אומעט. זי האָט פשוט נישט געהאַט קיין צייט צו זיין אומעטיק.

זיי גלייכן זיך אויס

אַ קייסער איז געריטן אָף שפּאַציר. ער איז געריטן אַזוי לאַנג און אַזוי ווייט.
אַז ביים פּערד איז אַראָפּגעפּאַלן אַ פּאַדקאַווע און זי איז פּאַרלוירן געוואָרן. רייט
דער קייסער צו צו אַ שטעטל און פּרעגט זיך אַן צום שמיד.

געקומען צום שמיד, הייסט אים דער קייסער, אַז ער זאָל אים מאַכן אַ פּאַד־
קאַווע און שמידן דאָס פּערד. נעמט דער שמיד און מאַכט אים אַ פּאַדקאַווע.
פּאַרטיק געוואָרן, נעמט דער קייסער די פּאַדקאַווע און פּרובירט—ער איז
געווען זייער אַ שטאַרקער—פּרובירט, צי זי איז גענוג שטאַרק. אַ דריי אַהער
און אַ דריי אַהין, און ער האָט די פּאַדקאַווע צעבויגן.

זעט דער שמיד, אַז ער איז אַריינגעפּאַלן. נעמט ער און מאַכט אַ צווייטע
פּאַדקאַווע. נאָר דער קייסער פּרובירט ווידער אויס, און צעבייגט אויך די צווייטע
פּאַדקאַווע. אַז דער שמיד זעט אַזאַ זאַך, נעמט ער און מאַכט אַ שטאַלענע פּאַד־
קאַווע. די האָט דער קייסער שוין נישט געקענט צעבייגן.

צוגעשמידט דעם פּערד די פּאַדקאַווע, נעמט דער קייסער אַרויס אַ זילבער־
שטיק און גיט דאָס דעם שמיד. דער שמיד באַטראַכט די מטבע, גיט זי אַ נעם
צווישן זיינע פינגער, און צעבייגט זי. „האַרעלע, זאָגט דער שמיד, „דו האַסט
געוואָלט אַ שטאַרקע פּאַדקאַווע, און מיר גיסטו שוואַך געלט.“

זעט שוין דער קייסער, אַז ער איז אַריינגעפּאַלן. נאָר סע געפעלט אים, און
ער נעמט אַרויס אַ גרעסערע מטבע און גיט דעם שמיד. נעמט דער שמיד און
צעבייגט אויך די צווייטע מטבע. „האַרעלע, אויך די מטבע איז אַ שוואַכע,“
זאָגט ער.

געפעלט עס דעם קייסער, און ער נעמט שוין אַרויס אַ גאַלדשטיקל און גיט
דאָס דעם שמיד. שמייכלט דער שמיד, באַטראַכט דאָס גאַלדשטיקל, פּרובירט עס
בייגן, און זאָגט: „אַט דאָס, האַרעלע, איז שוין שטאַרקער, טאַקע אַזוי שטאַרק ווי
די פּאַדקאַווע.“

פֿאַרוואָס דעם קייסערס בילד הענגט אָף דער לינקער זײַט

דער רוסישער צאר האָט אַמאָל געדאַרפט קומען צו פֿאַרן אין אַ ייִדיש שטעטל אַרײַן. ייִדן האָבן געקריגן אַ באַפעל אָפּצואווייסן און אַרומצופּוצן די שטיבער, און אַרויסצוהענגען פֿאַנען. הכלל, דאָס שטעטל איז וואַכנלאַנג געגאַנגען אָף רעדלעך. אַז ס'איז געקומען דער טאָג, זענען די ייִדן אַרויס מקבל־פנים זיין דעם קייסער מיט אַ ספּר־תּורה און מיט ברויט און זאַלץ אָף אַ טאַץ. דערנאָך האָט מען אים מיט זיין גאַנצער סוויטע געפירט אין דער הויכער שול אַרײַן, וואו ס'איז געהאַנגען דעם קייסערס בילד, אַז דער חזן זאָל אים מאַכן דעם געהויבענעם מי־שברך. געקומען אין שול, מע גיט אַ קוק, דעם קייסערס בילד הענגט איבער־געדייט אָף דער לינקער זײַט, מיטן פנים צו דער וואַנט.

אַ פּחד איז באַפֿאַלן די ייִדן. זיי האָבן גלייך פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס מוז זיין די אַרבעט פון דעם שונא־ישראל אין שטעטל. וואָרן ווער דען וואַלט געקענט אַפֿטון די ייִדן אַזאַ זאַך?

דער קייסער און זיין סוויטע האָבן דאָס באַמערקט. זיי האָבן אויך געזען, אַז דער גאַנצער עולם קוקט אָף דעם איבערגעדייטן בילד אָף דער וואַנט, און איז צעטראַגן. נאָר אין דער מינוט טרעט אַרויס דער רב, פֿאַרנייגט זיך פֿאַרן קייסער און בעט, אַז ער זאָל אים לאָזן אויפקלערן די זאַך: „אדוני מלך, האָט דער רב אַנגעהויבן, „ביי אונז ייִדן פירט זיך, אַז מיר לייגן אַלע טאַג תּפּילין, צו דערמאַנען זיך, אַז מיר זענען גאָטס קנעכט. נאָר אַז סע קומט שבת, טאַרן מיר זיך אַפּילו נישט צורירן צו די תּפּילין. וואָרן דער טאַג אַליין דערמאַנט אונז אין גאָט, אַז זעקס טעג האָט ער געאַרבעט און באַשאַפּן די וועלט, און אין דעם זיבעטן טאַג, שבת, האָט ער גערוט. אַזוי איז אויך מיט דיר, האָר, און מיט דעם בילד. אַ גאַנץ יאָר מוזן מיר האָבן פֿאַר אונזערע אויגן דיין בילד, צו געדענקען דיך און צו פּילן די פֿאַרכטיקייט פון דעם קייסער. נאָר אַז דו, מלך, ביסט אַליין דאָ ביי אונדו, דאַרפן מיר נישט האָבן קיין שום סימנים, צו דערמאַנען אונז אין דיר. דערפֿאַר הענגט היינט דיין בילד איבערגעקערט.“

ב א מ ע ר ק ו נ ג : אַזאַ מעשהלע ווערט אויך דערציילט וועגן דעם עסטרייכישן קייסער פֿראַנץ יאָזעף.

ער איז אַ מבין נישט נאָר אָף פֿערד, נאָר אויך אָף מענטשן

אין אַ שטאָט איז געווען אַ ייִד, אַ גרויסער מבין אָף פֿערד. אַז אַ פּריץ, אַ שררה פון אַרומיקע געגנטן האָט געדאַרפט קויפֿן פֿערד, האָט מען געשיקט נאָך דעם ייִדן, אַז ער זאָל זאָגן מבינות. זיין מבינות איז געווען אַזוי גרויס, אַז מענטשן האָבן אומעטום גערעדט פון דעם. הכלל, אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז דאָס איז אַנגעקומען צום קעניג.

איינמאָל שיקט דער קעניג נאָכן ייִד. וואָס איז? ער האָט אויפגעכאוועט אַ פֿערד—איינס אין דער וועלט. וויל ער, אַז דער ייִד זאָל עס זען און זאָגן זיין מבינות.

א ייד א מבין

מ'האָט דאָס פּערד אַרויסגעפירט פון שטאַל, און דער ייד האָט עס גוט באַ-
טראַכט און געזאָגט, אַז סע טויג נישט. דער קעניג טאַר אָף דעם פּערד נישט
רייטן. דער קעניג הערט אַזאַ זאָך, הייסט ער איינעם פון זיינע שטאַל־קנעכט, אַז
ער זאָל זאָטלען דאָס פּערד און עס אַרויספירן און רייטן אָף אים.

דער שטאַל־קנעכט איז אַרויף אָפּן פּערד און האָט זיך אַוועקגעלאָזט אין אַ
גאַלאַפּ. סע גייט אַריבער אַ האַלבע שעה, אַ שעה—דער קנעכט איז נישטאַ. סע
גייט אַריבער נאָך אַביסל, ערשט—דאָס פּערד איז דאָ צוריק, נאָר אַן דעם קנעכט.
האָט מען גלייך פאַרשטאַנען, אַז ס'איז נישט גלאַט, און מ'האָט זיך אַרויס-
געלאָזט צו זוכן דעם קנעכט. און ס'האָט טאַקע נישט לאַנג געדויערט, און מ'האָט
דעם קנעכט געפונען און צוריקגעבראַכט אַ טויטן. דער קעניג האָט איצט געזען,
אַז דער ייד איז טאַקע אַן אמתער מבין. האָט ער אים שוין נישט אַוועקגעלאָזט
און אים געהאַלטן ביי זיך אין פאַלאַץ.

סע גייט נישט אַריבער קיין לאַנגע צייט, און דער קעניג שיקט אַריינרופן
דעם ייד. וואָס איז? ער האָט געהערט, אַז דער ייד האָט געזאָגט, אַז דער קעניג
האָט נישט אין זיך קיין קעניגלעך בלוט. „צי ווייסט ער, דער ייד, וואָס סע קומט
אים פאַר אַזאַ זאָך?“ פּרעגט דער קעניג.

„אָדוני מלך, איידער דו באַשטראַפסט מיך דערפאַר, געפין אויס, פּרעג די
קעניגין־מוטער.“

דער קעניג האָט זיך אַביסל באַרואיקט. עפעס איז דאָ נישט גלאַט, האָט ער
געטראַכט. אויב דער ייד איז אַזוי זיכער אין דעם, דאַרף מען אויסגעפינען. ער
איז אַריין צו זיין מוטער און האָט איר דערציילט די גאַנצע מעשה, אַז מע זאָגט
אַזוי און אַזוי. און ער האָט פאַרלאַנגט, אַז זי זאָל אים דערציילן דעם אמת.

די מוטער האָט אים איינגעשטילט און דערציילט דעם אמת; ווען זי איז
געלעגן געוואָרן, האָט זי געהאַט אַ טויט קינד. אין דערזעלבער צייט איז די
קעניגלעכע מילנערין אויך געלעגן געוואָרן. און אַזוי ווי דער קעניג האָט זייער
געוואָלט האָבן אַ יינגעלע, אַ פרינץ, וואָס זאָל מיט דער צייט ירשענען די מלוכה און
ווערן קעניג, האָט מען ביי דעם מילנער גענומען דאָס יינגעלע און מ'האָט אים
דערצויגן פאַר אַ פרינץ. „און דאָס ביסטו, דעם מילנערס זון“, האָט די מוטער
געענדיקט.

דער קעניג איז דערנאָך אַריין צוריק צום ייד און האָט אים געזאָגט, אַז ער
איז גערעכט. און ער פּרעגט אים: „נאָר זאָג מיר, פון וואָנען האָסטו דאָס
געוואוסט?“

„זייער איינפאַך, מיין קעניג, זאָגט דער ייד. „און אויב דו וועסט מיך לאָזן
רעדן, וועל איך דיר זאָגן. ווען דו האָסט געשיקט נאָך מיר, אַז איך זאָל זאָגן
מבינות אָף דיין קעניגלעכן פּערד, האָב איך געזאָגט, און דיר געראַטעוועט
דעמאָלט דאָס לעבן פון אַ זיכערן טויט. נאָר דו האָסט מיך באלוינט דערפאַר מיט
אַ פאַר נישטיקע ראַיניש. דעמאָלט האָב איך גלייך דערקענט, אַז דו ביסט נישט
פון קעניגלעכן בלוט.“

דער קעניג האָט געזען, אַז דער ייד איז זייער אַ קלוגער מענטש, האָט ער

אים באשוואוירן, אז ער זאל מער נישט רעדן פון דעם און קיינעם נישט דער-
ציילן. ער האט אים אויסגעבויט א פאלאץ און אים געמאכט פאר איינעם פון
זיינע ראטגעבער.

דער ערשטער גולדן, וואס ער האט זיך ערליך פארדינט

א גאליציאנער ייד—א סוחר, איז אמאל געקומען קיין ווין צוליב געשעפטן.
ער איז אנגעקומען אפן באנהויף פארטאג. טראכט ער זיך: וואהין וועט ער גיין
אזוי פרי? ער וועט דערווייל כאפן א שפאציר.

לאזט ער איבער זיין רענצל אפן באנהויף, און לאזט זיך ארויס שפאצירן
איבער די ווינער גאסן. ווי ער גייט אזוי, קומט ער צו צום שיינעם ווינער טיר-
גארטן. גיט עס אים א צי, און ער גייט אריין אינעווייניק, צו זען דארט די
זעלטענע חיות. אין גארטן איז כמעט נאך קיינער נישט געווען. דער ייד האט
בלויז באמערקט ביי די שטייגן אן אלטן, גרויען מאן אין א פאלערינע.
אז זיי האבן זיך באגעגנט, האבן זיי באגריסט איינער דעם אנדערן מיט א
„גוט מארגן“, און זיי האבן צוזאמען געקוקט אף די חיות.

דערווייל האבן זיי זיך צערעדט. און דער אלטער האט דערציילט דעם ייד
וועגן די זעלטענע חיות, און פון וואנען יעדע איינע שטאמט, און ווי אזוי יעדע
חיה לעבט. אזוי איז אריבער א שעה, און אפשר מער. דער סוחר האט דערפילט,
אז ס'איז צייט פאר אים צו גיין. צעזעגנט ער זיך מיט דעם אלטן און נעמט און
שטופט אים אריין א גאנצן גולדן אין האנט אריין. דער אלטער גיט א קוק אף
דעם גולדן און באדאנקט דעם ייד א צופרידענער.

אין גארטן זענען דעמאלט שוין געווען אביסל מענטשן, און זיי האבן דאס
באמערקט. אז דער אלטער איז זיך אוועק זיין וועג, זענען די מענטשן צוגעלאפן
צו דעם ייד און זיי האבן געוואלט וויסן, וואס ער האט דעם קייסער פראנץ יאזעף
אריינגעשטופט אין האנט אריין. אז דער ייד דערהערט, אז דאס איז געווען דער
קייסער, איז ער פון שרעק שיר אנידערגעפאלן. נאר ער איז גלייך געקומען צו
זיך, און האט זיך א לאז געטון, צו דעריאגן דעם אלטן. אז ער האט אים דעריאגט,
האט ער זיך א שולדיקער טיף פארנייגט פאר אים, און גענומען שטאמלען און
בעטן, ער זאל אים מוחל זיין.

דער קייסער האט א שמייכל געטון צום ייד, האט ארויפגעלייגט אף אים זיין
האנט און געזאגט: „דארפסט דיך גארנישט ניט אנטשולדיקן, דאס איז דער
ערשטער גולדן, וואס איך האב מיר ערלעך פארדינט.“

דער גוטער קייסער און דער קלוגער פויער

אמאל איז געווען א קייסער, וואס האט זיך אפט פארשטעלט פאר א פשוטן
מענטש און איז מיט איינעם פון זיינע ראטהארן ארומגעאנגען איבערן לאנד, צו
זען, צי דעם פאלק לעבט זיך גוט אין זיינע גרענעצן.
אינאמאל, א פארנאכט, שטעלט ער זיך אפ אין א פעלד, וואו אן אלטער פויער

איז געשטאנען און האָט געאַרבעט, און רעדט זיך פונאַנדער מיט אים. צום סוף פּרעגט אים דער קייסער, וויפיל ער פאַרדינט אַ טאַג. ענטפערט דער פּויער: „פּערציק גראַשן.“

אין אַמאָליקע צייטן איז דאָס געווען אַ גוטער פאַרדינסט פאַר אַ טאַג אַרבעט. פּרעגט דער קייסער: „וואָס טוסטו מיט אַזויפיל געלט?“

זאָגט דער פּויער: „דאָס געלט צעטייל איך אָף פיר טייל צו צען גראַשן. די ערשטע צען גראַשן גיב איך אָפּ אַ חוב, די אַנדערע צען גראַשן באַרג איך אַוועק, דעם דריטן טייל וואַרף איך אַוועק, און פאַר די לעצטע צען גראַשן לעב איך צוזאַמען מיט מיין ווייב.“

דעם קייסער איז דער ענטפער שטאַרק געפּעלן. נעמט ער אַרויס אַ גילדענע מטבע, גיט זי דעם פּויער און זאָגט: „אַז דו וועסט אַמאָל זיין אין שטאַט—קום מיך זען. דו וועסט לייכט קענען טרעפּן צו מיר. און דערווייל דערצייל קיינעם נישט וואָס איך האָב דיך געפּרעגט און וואָס דו האָסט מיר געענטפּערט, ביז דו וועסט מיך זען.“

דער פּויער האָט גלייך פאַרשטאַנען מיט וועמען ער רעדט. האָט ער דעם קייסער פאַרבעטן צו זיך אין שטוב אַריין, זיין ווייב האָט געמאַכט אַ גוטן מאַלצייט, און זיי האָבן אלע געגעסן.

שפּעטער האָט דער פּויער אויסגעבעט, און דער קייסער און זיין ראַטהאַר זע-נען געבליבן דאַרט נעכטיקן. פאַרן שלאָפּן פּרעגט דער ראַטהאַר דעם קייסער: „וואָס האָט דער פּויער געמיינט מיט זיין ענטפער, אַז ער צעטיילט זיין פאַרדינסט אָף פיר טייל?“

דער קייסער קוקט אים אָן מיט פאַרוואונדערונג און זאָגט: „דו, מיין בעל-יועץ, פאַרשטייט נישט אַזאַ איינפאַכע זאַך?! איך גיב דיר צייט ביז מאַרגן אין דער פרי צו ענטפערן וואָס ער האָט געמיינט.“

דער ראַטהאַר איז שוין יענע נאַכט נישט געשלאָפּן. ער האָט כסדר גע-טראַכט און געטראַכט וועגן דעם פּויערס ענטפער און ער האָט נישט געקענט פאַרשטיין וואָס ער האָט געמיינט. פאַרטאָג הייבט ער זיך אויף, גייט צו צום פּויערס בעט, וועקט אים אויף, שטופט אים אַריין אַ פּעקל געלט אין האַנט און פּרעגט אים, וואָס ער האָט געמיינט מיט זיין ענטפער.

דער פּויער גיט אַ טראַכט, נעמט דאָס גאַלדשטיק, וואָס דער קייסער האָט אים געגעבן און באַטראַכט זיין בילד, און זאָגט:

„די זאַך איז זייער פשוט: די ערשטע צען גראַשן גיב איך אָפּ אַ חוב. דאָס האָלט איך אויס מיינע עלטערן; די אַנדערע צען גראַשן באַרג איך אַוועק. דאָס דערצייל איך מיינע זין. אַז איך וועל ווערן אַלט, וועלן זיי אַרבעטן פאַר מיר און מיך אויסהאַלטן; דעם דריטן טייל וואַרף איך אַוועק. דאָס גיב איך אויס אָף מיינע טעכ-טער. ווער ווייסט וואָס פאַר אַ מענטשן זייערע מאַנען וועלן זיין. מעגלעך, אַז זיי וועלן זיין האַרטע מענטשן און מיר נישט וועלן העלפּן אָף דער עלטער.“

דער ראַטהאַר האָט אים נאַכאַמאָל באַלוינט, און איז אַוועק צוריק צו זיין געלעגער. אַז דער קייסער איז אויפגעשטאַנען, האָט אים דער ראַטהאַר אַ צופרי-דענער געזאָגט וואָס דער פּויער האָט געמיינט מיט זיין ענטפער.

דער קייסער האָט גלייך פאַרשטאַנען, אַז דאָס איז ער דערגאַנגען ביים פּויער.
רופט ער אַרײַן צו זיך דעם פּויער און פּרעגט אים, פאַרוואָס ער האָט אויסגעזאָגט
דעם ענטפּער.

„אַדוני מלך,“ זאָגט דער פּויער. „איך האָב געטון ווי דו האָסט געוואָלט. דו
האַסט מיר געהייסן, אַז איך זאָל נישט אויסזאָגן דעם ענטפּער, ביז איך וועל דיך
זען. האָב איך אַזוי געטון. איך האָב גענומען דאָס גאַלדשטיקל, וואָס דו האָסט
מיר געגעבן, און האָב גוט באַקוקט דיין בילד, איידער איך האָב דיין ראַטהאַר
געזאָגט, וואָס איך האָב געמיינט.“

דער צאַר און דער פּויער

ס'איז געווען אַמאָל אַ רוסישער צאַר, וואָס האָט זיך אָפט פאַרשטעלט פאַר אַ
פשוטן מענטש. ער האָט זיך אַנגעטון אין פּראַסטע קליידער, און איז אַרומגעגאַנגען
צווישן פּאָלק, צו הערן וואָס מע רעדט וועגן אים. איינמאָל איז ער פאַרקראַכן אין
אַ דאַרף צווישן פעלדער. זעט ער אַ מוזשיק קאָסעט היי. גריסט ער אים „גאָט
העלף!“ און ער שטעלט זיך אָפּ.

דער מוזשיק האָט אים געענטפּערט, האָט אַוועקגעשטעלט די קאָסע, און זיי
האַבן גערעדט אַביסל. דער צאַר האָט דערווייל באַמערקט, אַז די האָר ביי דעם
פּויער אָפּן קאָפּ זענען ווייס, און זיין באַרד איז שוואַרץ.

ביים זעגענען זיך פּרעגט אים דער פאַרשטעלטער קייסער פון וואָנען דאָס
נעמט זיך, וואָס זיין קאָפּ איז ווייס, און די באַרד ביי אים איז נאָך שוואַרץ.

דער פּויער גיט אַ שמיכל און ענטפּערט: „דאָס איז זייער איינפאַך: ווייל די
האַר פון קאָפּ זענען עלטער פון דער באַרד מיט אַכצן יאָר, און אפשר מיט
צוואַנציק יאָר.“ דעם צאַר איז דער ענטפּער זייער געפעלן. ער האָט אים געגעבן
די האַנט, געפרעגט זיין נאָמען, און איז זיך אַוועקגעגאַנגען.

אַז ער איז געקומען צוריק אין זיין פּאַלאַץ, האָט ער צונויפגערופן זיינע קאָפּ-
מענטשן, צו הערן וואָס זיי וועלן ענטפּערן פאַרוואָס סע טרעפט, אַז ביי מענטשן
ווערן די האָר אָפּן קאָפּ ווייס, בעת די באַרד בלייבט שוואַרץ. פּרעגט ער זיי. זאָגט
איינער: „אַדוני מלך, דאָס האָט צו טון מיט די וואונדער פון דער נאַטור.“ אַ צוויי-
טער זאָגט: „דאָס האָט צו טון מיט די בלוטן פון דעם מענטש.“ אַ דריטער זאָגט:
„די ווייסע האָר אָפּן קאָפּ נעמען זיך אָפט פון די שווערע זאַרגן, וואָס אַ מענטש
טראַכט און זאַרגט מיטן קאָפּ. נאָר די באַרד בלייבט שוואַרץ, ווייל די באַרד
זאַרגט נישט.“

אַזוי האָט יעדער געזאָגט וועגן דעם עפעס אַנדערש. נאָר דעם קייסער זענען
די ענטפּערס נישט געפעלן. שיקט ער, אַז מע זאָל ברענגען דעם פּויער.

אַז מ'האַט געבראַכט דעם מוזשיק, ווייט דער צאַר אָן אָף אים און זאָגט,
אַז דעם בעסטן ענטפּער אָף דער פּראַגע האָט געגעבן דער מוזשיק. און ער דער-
ציילט זיי דעם פּויערס ענטפּער און זאָגט, אַז דערפאַר וועט ער אים מאַכן פאַר אַן
איידלהאַר און פאַר דעם עלטסטן איבער אַלע קאָפּ-מענטשן.

און ער האָט דעם פּויער געהייסן שטעלן זיך אָף די קני און האָט אַרױפּ-

געלייגט די האַנט אָף זיין קאָפּ, ווי ס'האָט זיך געפירט, ווען מ'האָט איינעם דער-
הויבן פאַר אַן איידלהאַר און אַ קאַפּ-מענטש.

נאָר אין דער מינוט האָט דער פּויער אָנגעהויבן הוסטן און הוסטן, פּרעגט
אים דער צאַר צו וואָס ער טוט דאָס. זאָגט דער פּויער: „אָדוני מלך, איך טרייב
אַרויס פון מיר דעם מוזשיק, צו קענען ווערן אַ קאַפּ-מענטש גלייך מיט די
אַנדערע.“

נאָך אַ מעשהלע מיט אַ ווייסן קאַפּ און אַ שוואַרצער באַרד

אַ מלך האָט זיך אַמאָל אַרויסגעלאָזט מיט זיין סוויטע איבערן לאַנד. באַ-
געגנט ער אָפּן וועג אַ דאַרפֿייד, וואָס איז געשטאַנען און האָט געאַרבעט אין פעלד.
גיט ער צו אים צו און פאַרפירט מיט אים אַ שמועס. וואָרן ער האָט באַמערקט,
אַז דער קאַפּ ביי דעם ייד איז ווייס, און זיין באַרד איז ביי אים שוואַרץ. פּרעגט
ער אים פון וואָס ער האָט געמט זיך, וואָס די האַר אָף זיין קאַפּ זענען ביי אים ווייס,
און די האַר פון זיין באַרד זענען שוואַרץ. זאָגט דער ייד: „האַרעלע האַר, דאָס איז
זייער איינפאַך. ווייל מיין באַרד איז אַ סך יינגער. די האַר אָף מיין קאַפּ וואַקסן
פון דער מאַמעס בויך אָן, און די האַר פון מיין באַרד האָבן ערשט אָנגעהויבן
וואַקסן זינט אַ פאַר יאָר נאָך מיין ווערן בר־מצוה.“

דעם מלך איז דער ענטפער אַזוי געפעלן, אַז ער האָט אַרויסגענומען אַ גאַלד-
שטיקל, האָט דאָס דערלאָנגט דעם דאַרפֿייד, און זאָגט צו אים: „הער, דו זאָלסט
דאָס קיינעם נישט אויסזאָגן, אָבער טאַקע קיינעם נישט, סיידן דו וועסט מיך זען
צום ווינציקסטנס הונדערט מאָל.“

דער מלך האָט זיך גלייך פאַרקערעוועט און איז מיט זיין סוויטע אַוועק וויי-
טער אין וועג. אַז זיי זענען שוין געווען ווייט, נעמט דער ייד באַקוקן די גיל-
דענע מטבע, און ער דערקענט גלייך, לויט דעם בילד אָף דער מטבע, אַז דער
מענטש, וואָס האָט נאָר וואָס גערעדט מיט אים און אים געגעבן דאָס גאַלדשטיקל,
איז געווען טאַקע דער מלך אַליין.

שפעטער איז דער מלך אַהיימגעקומען אין פּאַלאַץ אַריין. און די מעשה מיט
דעם ווייסן קאַפּ האַר און מיט דער שוואַרצער באַרד האָט אים נישט געלאָזט רוען.
ביי דער סעודה, ווען אַלע זענען שוין געווען פריילעך פון וויין, זאָגט דער מלך צו
זיינע מיניסטער־קעפּ און ראַטהאַרן, אַז ער וויל זיי עפעס פּרעגן אַ זאָך, וואָס לאָזט
אים נישט רוען. ער וויל, אַז זיי זאָלן אים זאָגן פאַרוואָס די האַר אָפּן קאַפּ ווערן
פריער ווייס ווי די האַר פון דער באַרד.

די קאַפּ-מענטשן האָבן גענומען געבן אַלערליי ענטפערס. איינער האָט גע-
זאָגט איין זאָך, און אַ צווייטער—עפעס אַנדערש. נאָר די ענטפערס זענען דעם
מלך נישט געפעלן. זאָגט ער זיי, אַז ער גיט זיי דריי טעג צייט, צו געבן דעם
ריכטיקן ענטפער.

די מיניסטער־קעפּ האָבן זיך אָנגעהויבן באַראַטן און טראַכטן. און איינער
פון זיי, וואָס איז געווען מיטן מלך אין וועג, האָט זיך דערמאַנט, אַז דער ייד, מיט
וועמען דער מלך האָט גערעדט, האָט געהאַט אַ ווייסן קאַפּ האַר און אַ שוואַרצע

באָרד. האָט ער זיך גלייך אויפגעהויבן, האָט זיך אויפגעזעצט אָף זיין פּערד און איז אַוועק צו דעם דאָרפֿ-ייד.

אַז ער איז געקומען צו אים, פאַרפירט ער מיט דעם ייד אַ שמועס און פרוֹ- בירט ביי אים אויסגעפינען דעם ענטפער. נאָר דער ייד: ניין און ניין. און ער טענהט, אַז ער טאָר נישט זאָגן. דער מיניסטער באַט אים אַן אַ גאַלדשטיקל, און פינף און צען, נאָר דער ייד האַלט זיך ביי זיינס, ער טאָר נישט אויסזאָגן. דער מיניסטער האָט געפילט, אַז אַן אַן ענטפער טאָר ער נישט צוריקקומען. באַט ער דעם ייד אַן נאָך מער געלט. און ערשט ווען ער האָט אים אויסגעציילט הונדערט גאַלדשטיק, האָט ער אים געזאָגט פאַרוואָס די באָרד בלייבט שוואַרץ בשעת דער קאַפּ איז שוין ווייס.

דער מיניסטער איז באַלד דערנאָך אַוועק צום מלך אין פאַלאַץ אַריין און האָט געענטפערט דעם מלך אָף זיין פּראָגע. דער מלך האָט גלייך פאַרשטאַנען, אַז דער מיניסטער איז געווען ביי דעם דאָרפֿ-ייד. שיקט ער שטאַפעטן, אַז מע זאָל ברענגען דעם ייד. און ס'האָט טאַקע נישט געדויערט לאַנג, און דער ייד איז דאָ. נעמט אים דער מלך אָפּן צימבל: „ווייסטו וואָס פאַר אַ שטראַף דיר קומט? איך האָב דיר אַנגעזאָגט, אַז דו זאָלסט קיינעם נישט אויסזאָגן דעם סוד, סיידן דו וועסט מיך פריער זען צום ווינציקסטנס הונדערט מאָל.“

„אמת, האַרעלע מלך, און איך האָב טאַקע געטון ווי דו האָסט מיר געזאָגט.“ און דער ייד האָט אויסגעשאַטן אָפּן טיש דעם בייטל מיט גאַלדשטיקלעך און זאָגט: „איך האָב דעם מיניסטער אויסגעזאָגט דעם סוד ערשט נאָך דעם ווי איך האָב איבערגעציילט די הונדערט גאַלדשטיקער, וואָס ער האָט מיר געגעבן און האָב אָף יעדן גאַלדשטיק גוט באַקוקט דיין בילד.“

פֿאַרוואָס אָף די דלאַניעס פֿון אונזערע הענט וואַקסן נישט קיין האָר

אַ מלך האָט זיך אַמאָל געכאַפט מיט פאַרוואַנדערונג, אַז אָף די דלאַניעס פון זיינע הענט וואַקסן נישט קיין האָר. ער האָט אַנגעהויבן טראַכטן און טראַכטן פון וואַנען דאָס קען זיך נעמען. און אַזוי ווי ער האָט קיין ענטפער אָף דעם נישט געפונען, האָט ער געלאָזט רופן צו זיין דורכגעטריבענעם הויפּנאַר און אים געפרעגט: „זאָג מיר, פון וואַנען נעמט זיך דאָס, וואָס אָף די דלאַניעס פון מיינע הענט וואַקסן נישט קיין האָר?“

„אַדוני מלך,“ זאָגט דער הויפּנאַר, „ווי אַזוי קענען אָף אַזעלכע שיינע קעניג- לעכע הענט וואַקסן האָר, אַז זיי זענען שטענדיק פאַרנומען מיט אויסטיילן גאַלד די אונטערטעניקע?“

„יאָ,“ זאָגט דער מלך אַ פאַרקלערטער, „דאָס קען טאַקע זיין אַזוי מיט מיינע הענט, נאָר פון וואָס זענען די האָר פון דיינע דלאַניעס אָפּגעריבן?“

„גרויסער מלך,“ ענטפערט דער הויפּנאַר, „דו גיסט, און די הענט פון דיינע קנעכט נעמען. דאָס גאַלד פליסט פון דיינע הענט אין אונזערע. אַזוי, אַז די ריי- בונג איז אַ גלייכע ביים געבער און ביי די נעמער.“

דער מלך איז געווען צופרידן מיט דעם קלוגן ענטפער פון זיין הויפּנאַר.

נאָר מיטאַמאָל איז אים איינגעפאלן אַ נייע פראַגע און ער זאָגט: „יאָ, נאָר עס זענען דאָך דאָ אַ סך מענטשן, וואָס קריגן נישט פון מיין גאָלד. פאַרוואָס האָבן זיי נישט קיין האָר אָף די דלאַניעס?“

דער הויפּנאַר האָט זיך נישט פאַרלוירן, ער האָט זיך טיף פאַרנייגט און גלייך געענטפּערט: „אַדוני מלך, ס'איז כמעט נישטאָ קיין מענטש אין לאַנד, וואָס איז נישט געבענטשט מיט דיין קעניגלעכער גאָב. נאָר אויב ס'איז ערגעץ יאָ דאָ אַזאַ מענטש, מוז ער זיך זיכער ברעכן די הענט פון אַנטווישונג, און דערפאַר האָט ער נישט קיין האָר אָף זיינע דלאַניעס.“

דער נס מיט דער שווערד

דער עסטרייכישער קייסער פראַנץ יאָזעף האָט זיך ליב געהאַט צו פאַרשטעלן פאַר אַ פשוטן מענטש, אַנטון זיך ווי איר און ווי איד, אַרויסכאַפּן זיך פון פאַלאַץ און אויסמישן זיך מיט דעם עולם אין די גאַסן. ער האָט געוואַלט הערן וואָס מענטשן רעדן, און טאַקע אויספרובירן, ווי קלוג זיי זענען.

איינמאָל איז ער דורכגעגאַנגען דורך אַ בירגהאַלע, צי אַ קאַפּע-הויז איז דאָס געווען, גייט ער אַריין. זעט ער דאָרט, אַז אַלע טישלעך זענען באַזעצט, און קיינער קוקט זיך נישט אום אָף אים. נאָר דערווייל האָט ער באַמערקט, אַז אין אַ ווינקל זיצט אַ זעלנער, איינער אַליין ביי אַ טישל. גייט ער צו, זעצט זיך אַנידער און הייסט ברענגען צוויי גלעזער ביר, איינס פאַר זיך, און איינס פאַר דעם זעלנער. דערנאָך האָט דער זעלנער באַשטעלט צוויי גלעזער ביר, ווי סע פירט זיך, אַז מע זיצט און מע טרינקט צוזאַמען. איינמאָל טראַקטירט איינער, און דאָס צווייטע מאָל טראַקטירט דער אַנדערער.

זיצן זיי אַזוי די צוויי, רעדן און טרינקען. טרינקען אַ ביר נאָך אַ ביר, ביז דעם זעלנער האָט זיך אויסגעלאָזט דאָס געלט. און אַזוי ווי ער איז שוין געווען גוט פאַרשניאַשקעט, וואָרן ער האָט נאָך פריער אַריינגעגאַסן אין זיך עטלעכע גלעזער ביר, הייבט ער זיך אויף, גייט צו צום באַלעבאַס און פאַרזעצט זיין שווערד, צו קענען ווייטער טרינקען. פאַר אַזאַ זאַך, פאַר פאַרזעצן אַ שווערד, קומט אַ גרויסע שטראַף. נאָר דער קייסער האָט גאָרנישט ניט געזאָגט. ער האָט זיך געמאַכט נישט-וויסנדיק, און האָט זיך בלוין גענומען אין קאַפּ אַריין פון וועלכן רעגמענט ס'איז דער זעלנער.

דעם אַנדערן טאָג, גאַנץ פרי, דערהערט דער זעלנער אַ רעש, אַ געפילדער צווישן די זעלנער פון זיין רעגמענט. דער טרומייטערער טרובעט, און סע טומלט זיך. וואָס איז? דער קייסער קומט אינספעקטירן דעם רעגמענט. איר קענט אייך פאַרשטעלן וואָס ס'האָט זיך אַפּגעטון ביי יענעם זעלנער אין האַרץ. ווי קען ער זיך שטעלן אַפּן עקזערציר-פלאַץ אָן דער שווערד? און קיין סך צייט איז נישטאָ. וואָס טוט מען? פאַלט אים איין אַ געדאַנק, און ער כאַפט אַ לייסטל, וואָס איז אים גראַדע געווען אונטער דער האַנט, און ער שטעקט דאָס אַריין אין זיין שייד, עס זאָל אויסזען, אַז ער האָט דאָרט אַ שווערד.

באַלד האָט זיך טאַקע אַנגעהויבן די אינספעקציע. די זעלנער זענען גע-

שטאַנען אויסגעשטעלט אין לאַנגע שורות, און דער קייסער מיט זיינע הויכע אָפּי-צירן זענען געגאַנגען און האָבן זיי באַקוקט. אַז דער קייסער איז צוגעקומען צום זעלנער מיט דער הילצערנער שווערד, האָט ער אים גלייך דערקענט. ער האָט אויך באַמערקט זיין הילצערנע שווערד. נאָר ער האָט זיך געמאַכט נישט-זענענדיק. דער זעלנער אָבער האָט דעם קייסער נישט דערקענט. אים איז אָפּילו נישט איינ-געפאַלן אַז דאָס איז דער מענטש, וואָס האָט מיט אים ערשט געכטן אָף דער נאַכט געטרונקען.

נישט ווייט פון דעם זעלנער האָט דער קייסער באַמערקט ביי אַ צווייטן זעלנער, אַז די קנעפּ אָף זיין מונדיר זענען נישט גוט אָפּגעפּוצט. דאָס איז אַ פאַר-ברעכן אין דער אַרמיי, און אַזאַ זעלנער קומט אַ שטראַף. הייסט אים דער קייסער, אַרויסגיין פון גליד און זאָגט, אַז פאַר אַזאַ זאַך פאַרדינט ער, אַז מע זאָל אים אָפהאַקן דעם קאַפּ.

די זעלנער האָט אָנגעכאַפט אַ ציטער, אַז זיי האָבן דאָס דערהערט. זיי זענען געשטאַנען ווי פאַרשטיינערט: פאַר נישט אָפּפּוצן די קנעפּ זאָל מען אָפהאַקן דעם קאַפּ? נאָר איידער וואָס-ווען גיט דער קייסער אַ רוף דעם זעלנער מיט דער היל-צערנער שווערד און באַפעלט אים, אַז ער זאָל דעם אַנדערן זעלנער אָפהאַקן דעם קאַפּ. גיט דער זעלנער זיך אַ צי-אויס, סאַלוטירט און זאָגט: „אַדוני מלך, אויב דער מענטש איז שולדיק, זאָל מיין שווערד אים טייטן; נאָר אויב נישט, זאָל פון מיין שווערד ווערן אַ שטיק האַלץ.“

און ער גיט אַ צי-אַרויס זיין שווערד און—אַלע האָבן דערזען, אַז זי איז אַ שטיק האַלץ. די זעלנער האָבן אויסגעבראַכן אין אַ יובעל. זיי זענען געווען זיכער, אַז ס'איז געשען אַ נס. נאָר דער קייסער מיט זיינע אָפיצירן האָבן געוואוסט דעם סוד. און דעם קייסער איז אַזוי געפעלן דעם זעלנערס קלוגער איינפאַל, אַז ער האָט אים דערהויבן, און שפעטער האָט ער זיך געלאָזט דערקענען צו אים.

דער ווינט-מענטש

אין די צייטן פון דעם עסטרייכישן קייסער פראַנץ יאָזעף האָט מען געוואָלט אַרויסטרייבן די יידן פון ווין. די מיניסטאַרן—די שוואַיי-ישראל און רשעים האָבן געמאַכט אַלערליי בילבולים אָף די יידן און האָבן געזוכט אַ תירוץ פאַרוואָס מע זאָל זיי נישט לאָזן וואוינען אין דער קייזערלעכער שטאָט. זיי האָבן געטענהט, אַז די יידן זענען נישט אַרבעטזאַם און זענען נישט ערלעך אין זייער האַנדל און וואַנדל. הכלל, מע דאַרף פון זיי פטור ווערן, און וואָס גיכער, אַלץ בעסער.

פראַנץ יאָזעף איז געווען קעגן דעם. אַדרבא, ער האָט שטאַרק געהאַלטן פון די יידן. ער האָט געטענהט, אַז די יידן זענען דווקא זייער פעאיקע מענטשן, קלוגע געשעפטסלייט און דווקא זייער אַרבעטזאַמע און ערלעכע מענטשן. „איך וועל אייך דאָס לייכט באַווייזן.“ האָט ער געזאָגט צו זיינע ראַטהאַרן. און ער האָט גלייך געשיקט אָפּן רינגפלאַץ, אַז מע זאָל אים אַרויסזוכן אַן אַרימען ייד.

ס'האָט נישט גענומען לאַנג און מ'האָט אים געבראַכט אַזאַ ייד. האָט דער קייסער אים דערקלערט וואָס ער וויל, און ער האָט געזאָגט צו אים: „שרעק דיך

נישט, ליבער ייד. דאָ האַסטו פּאַפּירן מיט מיין אונטערשריפט. דאָס גיט דיר אַלע רעכט צו טון, וואָס דו ווילסט. דו מעגסט האַנדלען און וואַנדלען, און פירן וואָס פאַר אַ געשעפטן דיר געפעלט. דו קענסט דיך אויך באַנוצן מיט דער הילף פון דער פּאַליציי. אזוי קענסטו טון אַ גאַנץ יאָר. אָו ס'וועט אַריבער די צייט, זאַלסטו קומען און ווייזן, וואָס דו האַסט אויפגעטון."

דער ייד האַט געטון ווי דער קייסער האַט געהייסן. ער האַט גענומען די פּאַפּירן, האַט זיך פּאַרנייגט, און איז אַוועקגעגאַנגען. ער איז אַוועק אַהיים, האַט גענומען זיין פעקל אַפּן פּלעקל, האַט זיך אַפּגעזעגנט מיט זיין ווייב און קינדער און האַט זיך אַרויסגעלאָזט איבער דער מדינה, צו זען וואָס מען קען טון. ווי ער גייט אַזוי, זעט ער פון דער ווייטנס אַ ווינט-מיל. דער ווינט בלאָזט און די פּליגלען דרייען זיך און די מיל מאַלט. פּאַלט אים איין אַ געדאַנק: פאַרוואָס זאַלן מילבערס נוצן דעם ווינט, און נישט באַצאַלן דערפאַר? אַז מ'האַט אַ דאַמף-מיל—קאַסט מאַכן דאַמף געלט. איז נישט מער ווי רעכט, אַז פאַרן ווינט זאַל מען אויך באַצאַלן. ער וועט אַריינגיין צום מילבער און אַ רעד טון מיט אים וועגן דעם.

דער מילבער האַט קודם פּראַטעסטירט: וואָס הייסט, ער וועט צאַלן פאַר ווינט? דער ווינט איז פּריי, ער געהערט צו אַלע. נאָר אַז דער ייד האַט אים גע-וויזן די פּאַפּירן מיט דעם קייסערס חתימה און שטעמפל, איז ער געוואָרן ווייכער. אַ ברירה האַט ער? האַט מען אַפּגערעדט און זיך באַדונגען וויפיל צו צאַלן פאַרן ווינט אַ יאָר.

דער ייד איז נאָך דעם געקומען אין אַ צווייטן דאָרף און אין אַ דריטן דאָרף, און האַט געמאַכט געשעפט. דערנאָך האַט ער געזען, אַז ס'איז גאַרנישט ניט נייטיק, אַז ער אַליין זאַל גיין פון דאָרף צו דאָרף. ער איז אַוועק צוריק אין שטאָט אַריין און האַט צו אַלע מילבערס, וואָס האַבן ווינט-מילן, צעשיקט אין נאָמען פון קייסער אַ באַפעל, אַז זיי דאַרפן צאַלן כּך-וכך אַ יאָר פאַר ווינט, וואָס זיי נוצן.

ס'האַט נישט גענומען לאַנג, און פון איבערן גאַנצן לאַנד האַט אַנגעהויבן קומען געלט. דער ייד איז ביז צום יאָר געוואָרן שטיין-רייך. אַז ס'איז געקומען די באַשטימטע צייט, האַט זיך דער ייד געשטעלט פאַרן קייסער און האַט אים דערציילט, וואָס ער האַט געטון אין דעם יאָר צייט. דער קייסער און די מיניסטאַרן, אַז זיי האַבן געהערט די מעשה, האַבן זיי געשטוינט פון דעם יידס איינפאַל.

די יידן זענען שוין ווייטער געבליבן וואוינען אין ווין.

צו וואָס אַזויפיל פּראַגעס?

דער קייסער פּראַנץ יאָזעף איז אַמאָל געקומען מיט זיין סוויטע אין אַ מילי-טערישן שפיטאַל. מ'האַט אַהין געבראַכט פאַרוואונדעטע זעלנער פון שלאַכט-פעלד, האַט ער געוואָלט רעדן מיט זיי, און הערן וואָס זיי האַבן צו דערציילן פון דער מלחמה. געקומען, זאָגט מען אים, אַז כמעט אַף יעדן בעט ליגט אַ זעלנער פון אַן אַנדערער אומה און לשון, וואָרן ווי איר ווייסט אַוודאי, האַבן אין קיר"הס מדינה געוואוינט אַן אַ שיעור פעלקער. אפשר צוואַנציק, און אפשר נאָך מער.

אונגארן און דייטשן און טשעכן און סערבן און פאליאקן און סלאוואקן און יידן, און ווער איר ווילט נאָר.

גיט קיר'ה פון בעט צו בעט, און רעדט מיט איטלעכן אָף זיין לשון. ער פרעגט זיך נאָך ביי יעדן ווי אזוי ער פילט, און אין וועלכער שלאַכט ער איז געווען. נאָכן אויספרעגן, הייסט ער זיינעם אַ באַדינער, אַז ער זאָל געבן דעם פאַרוואַנדעטן אַ פּעקל. דאָרט זענען געווען סיגאַרעטן, זיסע נאַשערייען און אַנדערע גוטע זאַכן. אזוי איז ער געגאַנגען פון בעט צו בעט. דאָ האָט ער גערעדט מיט אַ טשעכישן זעלנער, און דאָ—מיט אַן אונגאַרישן; דאָ—מיט אַ רוטענער, און דאָ—מיט אַן איטאַליענער. אומעטום—דיזעלבע פּראַגן, און יעדן איינעם געגעבן פונקט אזא פּעקל.

דערווייל איז ער צוגעקומען צו אַ בעט, וואו ס'איז געלעגן אַ ייד—אַ גאַליציאַ—נער בחור. הייבט ער אים אַן שטעלן דיזעלבע פּראַגן. גיט דער בחור אַ שמייכל און זאָגט: „האַרעלע האָר, צו וואָס טויגן די אַלע פּראַגעס? גיב אַהער דאָס פּעקל, און גיי אַ שטוב ווייטער.“

ער האָט ליב צו זען עפעס פֿון זײַן אַרבעט

אַ קייסער האָט זיך אַמאָל פאַרשטעלט פאַר אַן איינפאַכן פּריץ און האָט זיך אַרויסגעלאָזט מיט זיין קאַמערעהאַר צווישן פּאַלק איבער דער מדינה. ער האָט געוואַלט אַליין זען ווי דאָס פּאַלק אַרבעט און לעבט.

איינמאָל פאַרט ער זיך אזוי דורך אַ דאַרף און באַמערקט ווי לעבן אַ סטאַ—דאַלע שטייט אַ פּויער און מיט אַ פאַר צעפעס (דרעש־שטעקנס) אין האַנט קלאַפט ער אויס די קערנער פון די בינלעך תבואה. ער קלאַפט און פּראַצעוועט, אַז דער שווייס גיסט זיך פון זיין פנים. באַגריסט ער אים, שטעלט זיך אָפּ און רעדט זיך מיט אים פונאַנדער. „וויפיל קריגסטו פאַר דיין האַרעוואַניע אַ טאַג?“ פּרעגט אים דער פאַרשטעלטער קייסער.

„ווינציק, פּריצל“ זאָגט דער פּויער און ווישט זיך אָפּ מיט דעם אַרעם דעם שווייס פון שטערן. „זייער ווינציק. אין גאַנצן צוואַנציק קאַפּיקעס.“ „ווען מ'זאָל דיר געבן אַ רובל, וואַלטסטו געווען צופּרידן?“

„אין אונזערע געגנטן, פּריצל, צאָלט מען נישט אזויפיל.“ זאָגט דער פּויער. „איך וועל דיר צאָלן“ זאָגט דער פאַרשטעלטער קייסער. „נעם די צעפעס, שטעל דיך אַנידער דאָ אָפּן וועג און קלאַפּ. אַ רובל אַ טאַג וועסטו קריגן ביי מיר. און געלט פאַראַויס.“ און ער נעמט אַרויס אַ זילבערנעם רובל און גיט אים. דער פּויער באַקוקט דעם רובל און טראַכט: אַ מאַדנער מענטש! נאָר אַ רובל איז אַ רובל. און ער נעמט די צעפעס, גייט אַרויף אָפּן וועג און הייבט אַן קלאַפּן אָף דער הוילער ערד ווי ער וואַלט געדערעשט תבואה.

דער פאַרשטעלטער קייסער מיט זיין קאַמערעהאַר האָבן זיך דערווייל צוגע—זעצט, צו זען וואָס דאָ וועט זיין.

דער פּויער האָט פון אַנהייב געקלאַפט מיט חשק ווי ער וואַלט טאַקע גע—

דרעשט. נאָר ביסלעכווייז האָט ער אָנגעוואוירן דעם חשק. און אַז ס'איז אַריבער אַ האַלבע שעה, אַ שעה, האָט ער אין גאַנצן אויפגעהערט צו קלאַפּן. שטייט און קוקט אָף דעם פּלאַץ, וואו ער האָט געקלאַפּט, ווישט אָפּ דעם שווייס פון שטערז. און גייט צו צום פאַרשטעלטן און זאָגט: „פּריצל פּריץ, די אַרבעט איז נישט פאַר מיר. נאָ דיר אָפּ דעם רובל. קיין געלט אומזיסט וויל איך נישט.“

„וואָס הייסט אומזיסט?“ זאָגט דער קייסער, „דאָס איז נישט אומזיסט. דו אַרבעטסט דאָך, און איך באַצאל.“

„יאָ, פּריצל.“ זאָגט דער פּויער, „טאַקע אמת, אַז איך אַרבעט. נאָר דאָס איז נישט גענוג. אַז איך אַרבעט, האָב איך ליב צו זען, אַז ס'זאל עפעס זיין פון מיין אַרבעט. איך וועל שוין ליבערשט אַרבעטן פאַר צוואַנציק קאָפּיקעס אַ טאָג.“

אַזוי נאָנט און אים נישט דערקענט

דער מלך מיט זיין סוויטע זענען געריטן אָף יאָגד אין וואַלד. זיי האָבן אַ גאַנצן טאָג זיך געיאָגט נאָך חיות און פּייגל. אַז ס'האַט גענומען נאַכטן, האָט זיך דער מלך געכאַפּט, אַז ער האָט פאַרבלאַנדזשעט. ער גייט אַהין, ער גייט אַהער, נאָר אומזיסט, ער קען נישט געפּינען דעם וועג.

ווי ער דרייט זיך אַזוי, קומט אָן אַ פּויער מיט אַ בינטל האַלץ אָף די פּליי-צעס. דערפּרייט זיך דער מלך: „דער פּויער ווייסט זיכער דעם וועג, און ער וועט אים אַרויספירן פון וואַלד.“ טראַכט ביי זיך דער מלך.

דער פּויער באַקוקט אים און זאָגט: „יאָ, האַרעלע, קום מיט מיר. אַט דאָ נישט ווייט איז דער וועג, וואָס פירט גלייך פון וואַלד. דו מוזסט זיכער זיין איינער פון דעם מלכס מענטשן, איך האָב געהערט, אַז דער מלך מיט זיינע האַרן זענען היינט אָף יאָגד דאָ אין וואַלד.“

„יאָ“ זאָגט דער מלך. און ער גייט מיט דעם פּויער וואוהין ער פירט אים. געקומען אָפּן וועג, זאָגט צו אים דער פּויער: „האַרעלע, סע מוז זיין וואונ-דערלעך צו געפּינען זיך אַלעמאַל לעבן מלך.“

דער מלך שמייכלט און זאָגט. „דו האָסט אים קיינמאַל נישט געזען?“

„ניין, קיינמאַל נישט.“ זאָגט דער פּויער.

„גו, אויב דו ווילסט, וועל איך דיר אים ווייזן.“

„וואונדערלעך, האַרעלע.“ זאָגט דער פּויער אַ צופרידענער. „איך וואַלט וועלן אים באַטראַכטן פון דער נאַענט, צו זען, צי ער איז ענלעך צו אַנדערע מענטשן.“

„גוט.“ זאָגט דער מלך. „איך וועל זען, אַז דו זאָלסט זיין לעבן אים אַזוי נאָנט ווי דו ביסט לעבן מיר.“

פאַרטראַכט זיך דער פּויער: „און ווי אַזוי וועל איך וויסן, אַז דאָס איז ער? וועל איך אים דערקענען נאָך זיינע קליידער נאָך?“

„ניין, נאָר איך וועל דיר געבן אַ סימן; אַז מיר וועלן אַרויס פון וואַלד, שטיי לעבן מיר און באַטראַכט גוט די מענטשן. דער, וואָס וועט נישט אַראָפּנעמען דעם הוט, זאָלסטו וויסן, אַז דאָס איז דער מלך.“

ווי זיי רעדן אזוי, זענען זיי ארויס פון וואלד, וואו סע האבן שוין געווארט אפן מלך אלע זיינע הארן. זיי האבן זיך דערפרייט און אראפגענומען די היטלען. דער מלך האט זיך אויסגעדרייט צום פויער און געזאגט: „גו, איצט דער קענסטו ווער ס'איז דער מלך?“

דער פויער קוקט א צעמישטער און זאגט: „ווי איך לעב, ס'איז דו, אדער איך! ווארן בלויז מיר ביידע האבן נישט אראפגענומען אונזערע היטלען. דעמאלט האט דער מלך פארשטאנען, אז מע קאן זיין לעבן אים און—אים דאך נישט דערקענען.“

דאס ווערק אין צוויי ביכער

דער מלך האט שטארק געהאלטן פון זיין שטאל-קנעכט. ער האט אים ליב געהאט פאר זיין געטרייקייט און פאר זיין חכמה, און ער האט אים אפט געגעבן מתנות. איינמאל, ווען ס'איז געווען דער געבוירנטאג פון דעם שטאל-קנעכט, האט אים דער מלך געשיקט א געלט-טאש, אין דער פארם פון א בוך, און האט אהין אריינגעלייגט הונדערט רענדלעך.

ס'איז אריבער א שטיקל צייט. טרעפט אַמאַל, אז דער מלך קומט באַקוקן זיינע קעניגלעכע פערד-שטאלן, און צערעדט זיך מיט זיין שטאל-קנעכט. צום סוף פרעגט ער אים: „גו, ווי איז דיר געפעלן דאס בוך, וואס איך האב דיר געשיקט?“

„א דאנק, האַרעלע, מלך. דאָס ווערק איז אזוי אינטערעסאַנט, אַז איך וואָרט מיט אומגעדולד אַף דעם צווייטן באַנד.“

דעם מלך איז געפעלן דער ענטפער. ער האט א שמיכל געטון, און איז אוועקגעגאנגען.

ס'איז ווידער אריבער א שטיקל צייט, און אז ס'איז אף דאס ניי געקומען דער געבוירנטאג פון דעם שטאל-קנעכט, האט דער מלך אים געשיקט א צווייטן געלט-טאש, אין דער פארם פון א בוך, האט אריינגעלייגט אהין הונדערט רענדל-לעך, און צוגעשריבן אף א צעטל: „דאס ווערק האט בלויז צוויי בענד.“

דער מלך האלט זיין ווארט

א ריימישער קייסער, וואס האט זיך ארויסגעלאזט מיט זיינע ארמיען איינ-צונעמען די וועלט, איז אַמאַל צוגעקומען צו א שטאָט אין קליין אזיע און האָט דאָרט געטראָפן אלע טויערן פאַרשלאָסן און פאַרהאַקט.

דער קייסער איז געוואָרן אַ צעקאַכטער: „סטייטש, וואָס הייסט, זיי פאַר-מאַכן פאַר אים די טויערן? האָבן זיי נישט געהערט פון זיינע גבורות און פון זיינע זיגרייכע אַרמיען? וואָס טראַכטן זיי זיך, וואָס?“ און ער האָט געהייסן זיינע קריגער, אַז זיי זאלן שטורעמען די שטאָט. ער האָט געשוואוירן, אַז קיין הונט וועט נישט בלייבן לעבן, ווען זיי וועלן אַריין אין דערדאָזיקער רעבעלישער שטאָט.

די זעלנער זענען געווען צופרידן פון זייער קייסערס צוזאג. זיי האבן זיך געפרייט, וואָס זיי וועלן קענען פריי רויבן און פלינדערן די איינוואוינער פון שטאָט און אַוועקגיין פון דאַנען מיט אַ סך זאַקרויב. מוטיק און אַנטשלאַסן האָבן זיי גענומען שטורעמען די פעסטונג.

ס'האַט נישט געדויערט לאַנג און זיי האָבן דורכגעבראַכן די ווענט און אויפֿ-געריסן די טויערן. נאָר ווען די זיגרייכע קריגער האָבן זיך געוואָלט אַ לאַז טון צו הרגענען און פלינדערן, האָט דער קייסער זיי גלייך אָפּגעשטעלט און געזאָגט: „איך האָב געשוואוירן, אַז קיין הונט וועט נישט בלייבן לעבן, ווען מיר וועלן אַרײַן אין שטאָט. טאָ געדענקט, אויב איר ווילט אויסהרגענען אַלע הינט, טוט עס, נאָר די מענטשן זאָלט איר נישט טון קיין שלעכטס און אַפילו נישט וואַגן זיי אַנצורירן.“

די געטריישאַפֿט פֿון די זעלנער

דער רוסישער קייסער איז אַמאָל געווען ביי די מאַנעווערס פון זיין אַרמיי. די זעלנער האָבן זיך אויסגעצייכנט, און דער צאַר איז געווען שטאַרק צופרידן. צום סוף רופט ער צו אַ זעלנער און פרעגט אים: „דו האָסט ליב דעם צאַר?“

„טאָק טאַטשנאַ (זיכער!)“ ענטפערט דער זעלנער.

„און די אַרמיי און דיין גענעראַל האָסטו ליב?—פרעגט ווייטער דער צאַר.

„טאָק טאַטשנאַ!“ ענטפערט שטאַלץ דער זעלנער.

דער צאַר לאַזט נישט נאָך און פרעגט אים ווייטער: „און ווי וואָלט גע-ווען, ווען דער גענעראַל גיט דיר אַ באַפעל צו שיסן דעם צאַר, וואָלטסטו אים געפאַלגט?“

„יאַ!“ ענטפערט דער זעלנער.

ווערט דעם צאַר קאַלעמוטנע אָפּן האַרץ, רופט צו אַ צווייטן זעלנער און פרעגט אים דאָסזעלבע: „דו האָסט ליב דעם צאַר?“

„יאַ!“ ענטפערט דער זעלנער.

„און די אַרמיי און דיין גענעראַל האָסטו ליב?“

„יאַ!“ ענטפערט דער זעלנער.

„און ווען דער גענעראַל גיט דיר אַ באַפעל צו שיסן דעם צאַר, וואָלטסטו אים געפאַלגט?“

„יאַ!“ ענטפערט דער זעלנער ווי מ'האַט אים געלערנט.

„פאַרוואָס וואָלטסטו אַזוי געטון?—לאַזט אים דער צאַר נישט אָפּ.

„אַ באַפעל איז אַ באַפעל, און אַ גענעראַל מוז מען פאַלגן.“ ענטפערט שטאַלץ דער זעלנער.

ווערט דעם צאַר נאָך טרויעריקער, וואָס דער באַפעל פון אַ גענעראַל איז ביי אַ זעלנער העכער ווי דער קייסער אַליין. רופט ער צו אַ דריטן זעלנער, אַ יידישן, און פרעגט אים דיזעלבע פראַגעס.

דער יידישער זעלנער קוקט אים אָן און ענטפערט: „שיסן דעם צאַר? איך וואָלט דאָס קיינמאָל נישט געקענט טון!“

„פארוואַס, מיין זון?—ווייל דער צאַר וויסן, און טראַכט, אַז ס'איז כאַטש גוט, וואָס איינער פון די זעלנער איז אים געטריי. און דער יידישער זעלנער ענטפערט מיט שטאַלן: „ווייל איך בין אַ פייקלער און איך האָב נישט קיין ביקס.“

ווי אזוי דער אַמאַליקער רוסישער זעלנער האָט פֿאַרשטאַנען זײַנע פֿליכטן

אַ רוסישער אַפיציר האָט אַמאַל געמושטירט מיט זײַנע זעלנער און זיי גע- לערנט ווי אזוי מע פירט מלחמה קעגן אַ שונא. דערנאָך רופט ער צו אַ זעלנער און פֿאַרהערט אים: „וואָס וואַלטסטו געטון, ווען דו ביסט אַליין אין פעלד און דערזעסט אַנקומען אַ גאַנצע מחנה פון דעם שונא?“

„איך וואַלט מיך אַ לאָז געטון קעגן זיי.“ ענטפערט דער זעלנער, „און וואַלט זיי אַלע פֿאַרטריבן.“

„ניין, דאָס טויג נישט.“ לערנט אים דער אַפיציר. „איינער אַליין שטעלט מען זיך נישט קעגן אַ גאַנצער מחנה, דאָס איז געפערלעך. אין אַזאַ פֿאַל דאַרף מען זיך בעסער באַהאַלטן.“

„ריכטיק, הער אַפיציר“, זאָגט דער זעלנער מיט אַ סאַלוט.

דער אַפיציר איז צופרידן פון זײַן ענטפער און פרובירט אים ווייטער: „וואָס וואַלטסטו געטון ווען דו גייסט אין פעלד און דו דערזעסט אַ בהמה?“

„איך וואַלט מיך באַהאַלטן“, ענטפערט דער זעלנער.

„ניין!“ גיט דער אַפיציר אַ געשריי. „פֿאַר אַ בהמה באַהאַלט מען זיך נישט. מען כאַפט אָן די בהמה ביי די הערנער און מע דערשטעכט זיי. דערנאָך שינדט מען אָפּ פון איר די פעל און פון דעם פלייש מאַכט מען אַ גוטן מאַלצייט פֿאַר די זעלנער.“

„ריכטיק, הער אַפיציר!“ סאַלוטירט דער זעלנער.

נאָר דער אַפיציר לאָזט אים נישט אָפּ און פרעגט ווייטער: „וואָס, אַשטייגער, וואַלטסטו געטון, ווען דו געפינסט אין פעלד ליגן דיין אַפיציר אַ פֿאַרוואַנדעטן?“

„איך וואַלט אים אַנגעכאַפט ביי די הערנער און אים דערשטאַכן, דערנאָך וואַלט איך אַפגעשוּנדן זײַן פעל און פון דעם פלייש וואַלט איך געמאַכט אַ גוטן מאַלצייט פֿאַר אַלע זעלנער.“

„אַ נאָר בלייבט אַ נאָר!“ האָט דער אַפיציר אָן אויפגערעגטער אַ מאַך געטון מיט דער האַנט.

„ריכטיק, הער אַפיציר!“ ענטפערט דער זעלנער און סאַלוטירט.

דער ניקאַלאַיעווער זעלנער און דער צאַר

אַ ניקאַלאַיעווער זעלנער, אַ ייד, איז נאָך פינף און צוואַנציק יאָר דינען דעם צאַר אַהיימגעקומען אין זײַן שטעטל אַרײַן. נאָר אין דער היים האָט ער שוין קיינעם פון זײַנע אייגענע נישט געפונען.

אַ שטיק צײַט האָט זיך דער זעלנער אַרומגעדרײט אָן עלנטער, אָן אַרימער.

און קיינער האָט זיך נישט אומגעקוקט אָף אים. טאָ וואָס טוט מען, צו דערהאַלטן די נשמה? פּאַלט אים איין, ער וועט באַגנבענען דאָס קלויסטער.

דער זעלנער האָט לאַנג נישט געטראַכט. ער איז אַריין אין קלויסטער, און דאָרט איז שוין געווען וואָס צו נעמען. אויבן-אָן איז געשטאַנען דעם יויזלס מוֹ-טער מאַריאַ מיט דימענטענע אויגן, באַהאַנגען מיט טיייערע פּערל און איידל-שטיינער. האָט ער זיך אַרומגעקוקט, צי קיינער זעט נישט, איז צוגעגאַנגען צו איר, האָט אַרויסגענומען ביי איר אַ דימענטן אויג, האָט אַראַפּגענומען פון איר האַלז די שנירלעך פּערל און איידלשטיינער, און האָט זיך אַפּגעטראַגן.

סע געדויערט נישט לאַנג, און ס'איז געוואָרן אַ געוואַלד, אַז מ'האַט די „מאַטקע באַסקע“ באַגנבעט. מ'האַט אַנגעהויבן זוכן און נישטערן. און אַן אַרײַ-מאַן האָט דאָך נעבעך נישט קיין מול, האָט מען דעם זעלנער געפונען און געכאַפט מיט דער גנבה. וואָס טוט מען מיט אַזאַ גנב? באַשליסט מען, אַז אַזאַ גנב דאַרף געמשפּט ווערן פון דעם צאַר אַליין.

אַז מ'האַט אים געבראַכט פאַרן צאַר, און ער האָט אויסגעהערט די מעשה, פּרעגט ער דעם זעלנער: „ווי האַסטו געוואָגט צו טון אַזאַ זאַך? ווייסטו וואָס פאַר אַ גרויס פאַרברעכן דו ביסט באַגאַנגען?“

זאָגט דער זעלנער: „אדוני מלך, איך בין נישט שולדיק.“ „נישט שולדיק?!“ פּרעגט דער צאַר. „וואָס מיינסטו, דו ביסט נישט שולדיק?“ „אדוני מלך, אויב דו וועסט מיר געבן דערלויבעניש,“ זאָגט דער זעלנער, „וועל איך דיר דערציילן ווי אַזוי דאָס האָט געטראַפּן, וועסטו אַליין זען, אַז איך בין נישט שולדיק.“

האַט אים דער צאַר געהייסן דערציילן, און דער זעלנער האָט דערציילט ווי אַזוי ער איז אַהיימגעקומען פון דינסט, און ווי אַזוי ער האָט קיינעם פון זיינע אייגענע שוין נישט געטראַפּן אין דער היים און ער האָט זיך אַנגעהויבן אַרומ-דרייען אַן עלנטער און אַ הונגעריקער, און ער האָט געענדיקט: „איינמאַל, אַז דער הונגער האָט מיך שטאַרק צוגעדריקט צום האַרץ, בין איך אַריין אין קלויס-טער, בין געפאַלן דער הייליקער מוטער צו די פּיס און האָב געבעטן און גע-וויינט. און זי איז דאָך אַ גוטע, האַרציקע מאַמע, האָט זי רחמנות געקריגן, און איך דערהער פּלוצים ווי זי זאָגט צו מיר: „מיין קינד, קיין געלט האָב איך נישט, און וואָס דו זעסט אין קלויסטער, האָב איך נישט קיין רעכט צו געבן, נאָר איך האָב צוויי דימענטענע אויגן, טאָ נאָ דיר איין אויג, און איין אויג לאָז מיר. און פון די שנירלעך פּערל און איידלשטיינער נעם דיר אַ טייל, און גיי דערהאַלט דיין נשמה און זיי גליקלעך.“

דער צאַר האָט אויסגעהערט די מעשה, און ער האָט דאָך נישט געקענט זאָגן, אַז די הייליקע מוטער אין קלויסטער קען נישט רעדן, ווייל וואָס וועלן די מענטשן דעמאַלט זאָגן?! זיי גלייבן דאָך, אַז זי קען יאָ רעדן. רופּט ער זיך אַן צו אים און זאָגט: „דו ביסט גערעכט. און היינטיקס מאָל שענק איך דיר. נאָר אַ צווייט מאָל גיי נישט בעטן ביי דער הייליקער מוטער. און אַפּילו אַז זי וועט דיר הייסן נעמען, זאָלסטו נישט נעמען. ביי הייליקע טאַר מען נישט נעמען.“

דער קעניג און דער לייב-דאקטער

א פראנצויזישער קעניג האָט אמאָל געהאַט אַ יידישן לייב-דאקטער. דער קעניג איז געווען מיט אים שטאַרק צופרידן. נאָר איין טענה האָט ער געהאַט צו אים: פאַרוואָס ער בוקט זיך נישט פאַר דעם ייזל, וואָס הענגט אין פאַלאַץ, לעבן דעם קעניגס שטול.

איינמאָל זאָגט צו אים דער קעניג: „זע, מיין פריינד, אַלע, וואָס טרעטן אַריבער די שוועל פון מיין געמאַך, בוקן זיך פאַר אונזער גאַט. נאָר דו איינער— נישט. פון וואָנען נעמט זיך ביי דיר אַזאַ איינגעשפאַרטקייט?“

שמיכלט דער דאקטער און ענטפערט: „אדוני מלך, איך וועל דיר דערציילן די געשיכטע פון דער זאך. איך האָב אמאָל פרובירט און מיך יאָ פאַרנייגט פאַר אייער גאַט. נאָר ער האָט אַפילו נישט אויסגעדרייט דעם קאַפּ, מיר צו ענטפערן אַף מיין באַגריסונג. איך רעכן דעריבער, אַז אייער גאַט וויל נישט מסתמא, אַז אַ ייד זאָל אים באַגריסן.“

ווער איז עלטער—די יידן, צי די קאַראַאימער?

דער צאָר האָט אמאָל געוואָלט וויסן ווער ס'איז עלטער—די יידן, צי די קאַראַאימער? די יידן האָבן געזאָגט, אַז זיי זענען עלטער, און די קאַראַאימער האָבן געטענהט, אַז זיי זענען עלטער. האָט ער אַרויסגעגעבן אַ באַפעל, אַז די יידן און די קאַראַאימער זאָלן שיקן צו אים פאַרטרעטער און באַווייזן ווער ס'איז גערעכט.

אַז די יידישע קהילות האָבן געקריגן דעם באַפעל, האָבן זיי זיך געהאַלטן אַן עצה און באַשלאָסן צו שיקן קיין פעטערבורג צום צאָר איינעם פון זייערע באַ-רימטע רבנים, אַן אַלמטאַדישן ייד. די קאַראַאימער, ווידער, האָבן אויסגעקליבן זייערן אַ היינטוועלטליקן מענטש, וואָס וועט פאַרשטיין ווי צו רעדן צום מלך.

אין דעם באַשטימטן טאָג זענען די צוויי אויסגעקליבענע, דער רב און דער קאַראַאימער, אַנגעקומען קיין פעטערבורג צום צאָר אין הויף. דער רב איז געווען אַנגעטון שבתדיק, אין אַ זשופיצע מיט אַ שטריימל, אין קורצע הויזן און מיט ווייסע זאָקן און פאַנטאַפּל אַף די פיס. דער קאַראַאימער איז געווען אויסגעפּוצט אין אַ פּראַק, מיט אַ הויכן צילינדער אָפּן קאַפּ און מיט לאַקירטע שיך אַף די פיס. איידער דער אַדיטאַנט האָט זיי אַריינגערופן צום צאָר, האָט דער קאַראַאימער אויסגעטון דעם צילינדער און האָט אים אויפגעהאַנגען אין וואַרט-צימער. דער רב האָט אויסגעטון זיינע פאַנטאַפּל און האָט זיי גענומען אונטערן אַרעם. אַז זיי זענען אַריינגעקומען צום צאָר, האָט ער זיי אויפגענומען פריינדלעך, האָט מיט זיי גערעדט און זיי באַטראַכט. אַז ער האָט דערזען ווי דער רב טראַגט די פאַנג-טאַפּל אונטערן אַרעם, פּרעגט ער אים, וואָס דאַס מיינט. זאָגט דער רב, אַז ער האָט אויסגעטון די פאַנטאַפּל, ווייל דער פּלאַץ, וואו סע שטייט אַ מלך, איז הייליק. נאָר ער האָט זיי גענומען מיט זיך, ווייל ער האָט מורא געהאַט זיי איבערצולאָזן אין וואַרט-צימער, וואו מע קען זיי נאָך צונעמען.

„צונעמען?“ האָט דער צאַר איבערגעפרעגט און נישט פאַרשטאַנען וואָס דער רב מיינט. „ווער וועט זיי צונעמען?“

גיט דער רב אַ קוק אָף דעם קאַראַאים און זאָגט: „אַדוני מלך, אַז משה איז אַרויף אָף דעם באַרג סיני, צו נעמען די עשרת־הדברות האָט ער איבערגע־לאָזט זיינע פּאַנטאַפּל אונטן, צופּוסנס פּון דעם באַרג. איז געקומען אַ קאַראַאים און האָט זיי צוגענומען.“

„גרויסער צאַר, רופּט זיך אַן דער קאַראַאים, „דאָס איז נישט אמת. מיר זענען דאָך נאָך דעמאָלט אַפילו אָף דער וועלט נישט געווען.“

„אַזוי גאַר?“ זאָגט דער רב, „אויב איר זענט נאָך דעמאָלט נישט געווען אָף דער וועלט, טאָ ווי קענט איר זאָגן, אַז איר זענט עלטער פּון אונז יידן?“

דעם צאַר איז געפּעלן דעם רבס איינפאַל. ער האָט פאַר אים געמאַכט אַ סעודה און אים אָפּגעשיקט מיט כבוד אַהיים.

ווען דער מנהג דאַרף ברעכן דעם דין

אין דעם קעניגליכן פּאַלאַץ פּון אַן אינדישן מלך האָט אַמאָל אויסגעבראַכן אַ פייער. האָט זיך אויפּגעהויבן אַ פּראַגע: „וועמעס פּליכט איז עס צו לעשן דאָס פייער?“ האָט מען גלייך גערופן די הויפּלייט, אַז זיי זאָלן נאַכקוקן און זען, וואָס די ביכער זאָגן וועגן דעם.

האָט זיך באַלד אַרויסגעוויזן, אַז אין די ביכער ביי זיי איז גאַרנישט ניט פאַר־שריבן, ווייל זינט זיי לעבן איז אין פּאַלאַץ נישט געווען קיין פייער. דעמאָלט איז געבליבן, אַז מע זאָל שיקן נאָך איינעם פּון די עלטסטע הויפּלייט און פּרעגן, וואָס ער האָט צו זאָגן.

אַז ער איז געקומען, האָט ער געהייסן, מע זאָל נאַכזוכן אין די טאָג־פּאַרציי־כענישן פּון זיין צייט, וואָס זענען שוין עלטער פּון פּופּציק יאָר.

אין דער צייט, וואָס מ'האָט נאַכגעזוכט אין די ביכער, צי ס'איז ערגעץ פאַרשריבן, ווער סע דאַרף אין אַזאַ פּאַל לעשן דאָס פייער, האָבן זיך די פּלאַמען פאַרשפּרייט פּון איין קאַמער צו דער צווייטער, און פּון איין פּליגל צום אַנדערן. און נאָך איידער זיי האָבן געפונען עפעס וועגן דעם, האָט דאָס פייער אַרומגע־כאַפט דעם גאַנצן פּאַלאַץ, און אַלע האָבן געמוזט אַנטלויפּן. זיי האָבן זיך קוים געראַטעוועט מיטן לעבן.

דער פּאַלאַץ האָט אָפּגעברענט. נאָר די פּראַגע וועמעס פּליכט עס איז צו לעשן אַ פייער, וואָס ברעכט אויס אין אַ קעניגליכן פּאַלאַץ, איז נאָך לאַנג נאָך דעם נישט געלייזט געוואָרן.

אַ שאַרפּער ענטפּער

אַ מלך, וואָס האָט אַליין נישט ליב געהאַט צו רייכערן, האָט אָפט פאַרגע־וואָרפּן זיינע הויפּלייט פאַרוואָס זיי ווילן זיך נישט אָפּזאָגן פּון דערדאָזיקער שלעכטער געוואוינהייט.

איינמאל גייט דער מלך שפאצירן מיט זיינע האָרן אין אַ פעלד, וואו ס'איז געוואָקסן טאַבאק. לעבן דעם פעלד איז געשטאַנען אַן אייזל און האָט געקוקט אָף די טאַבאק־בלעטער, נאָר האָט אפילו נישט פֿרוּבירט צו נעמען די בלעטער אין מויל אַרײַן. „זעט,“ האָט דער מלך געזאָגט צו זײַנע הויפּלייט, „טאַבאק איז אַזאַ שעדליכע זאַך, אַז אפילו אייזלען ווילן זיך צו דעם נישט צורירן.“

„זײ מיר מוחל, מײן האָר קעניג,“ האָט זיך אָנגערופּן דער הויפּנאַר. „בלויז אַזעלכע נאַרישע באַשעפענישן ווי אייזלען האָבן נישט קײן הנאה פון טאַבאק. אַ קלוגער געדאַנק פּאַלט קײנמאַל נישט אײן אָן אייזל.“

דעם מלך וואָלט געפּעלן געוואָרן דער קלוגער ענטפּער, ווען ער וואָלט נישט פֿאַרשטאַנען וועמען דער הויפּנאַר מײנט מיט דעם.

דער מלך שענקט אים אַ העלפּט פֿון דער שטראָף

אין דער קרוינשטאָט איז געווען אַ גרויסע שמחה. מ'האָט זיך געפּרייט מיט דעם מלך צו דער געלעגנהייט פון זײן געבוירנטאָג. און ס'האָט זיך געפּירט אין אַזאַ טאָג, אַז ווען דער מלך ווערט פּרײלעך פון ווײן, באַגנאַדיקט ער אַ סך גע־פּאַנגענע און שענקט זײ דאָס לעבן. אַנדערע שענקט ער אַ טײל פון דער שטראָף. יענעם טאָג, אַז דער מלך איז געוואָרן פּרײלעך און האָט גענומען באַגנאַ־דיקן די געפּאַנגענע, האָט ער אײנעם פון זײ, וואָס איז געווען פֿאַרמשפּט צו זײַן אין תּפּיסה זײן גאַנץ לעבן, געשענקט אַ העלפּט פון דער שטראָף.

צווישן די האָרן און קאַפּ־מענטשן איז געוואָרן אַ שטיקל גערודער; וואָס הייסט אַ העלפּט פון דער לעבנס־שטראָף? צי ווייסט מען דען ווי לאַנג דער גע־פּאַנגענער וועט לעבן? נאָר אַ באַפעל פון אַ מלך איז אַ באַפעל. מע טאָר נישט פּרעגן און מע טאָר גאַרנישט ניט זאָגן, ווייל דאָס וואָלט געמײנט ווידערשפּעניקן דעם מלך. מע דאַרף בלויז טון ווי ער באַפעלט.

האָט מען זיך גענומען ברעכן דעם קאַפּ; וואָס טוט מען און ווי אַזוי טוט מען, אַז דער באַפעל פון דעם מלך זאָל פּינקטלעך אויסגעפּירט ווערן? די קלוגע לײט האָבן זיך גלײך געכאַפּט, אַז דאָס איז נישט אַזאַ לײכטע זאַך. זאָגט אײנער, ער האָט אָן עצה; אַזוי ווי דאָס לעבן פון אַ מענטש איז זיבעציק יאָר, דאַרף מען זען ווי אַלט ס'איז דער געפּאַנגענער, און פון די יאָרן, וואָס ער האָט נאָך ביז צו די זיבעציק, זאָל מען אים שענקען אַ העלפּט. אויב דער געפּאַנגענער איז אַיצט אַלט, לאַמיר אָננעמען, דרייסיק יאָר, בלײבט אים נאָך, הייסט עס, פּערציק יאָר לעבן ביז צו די זיבעציק, דאַרף אים געשענקט ווערן אַ העלפּט פון די פּערציק, דאָס הייסט, צוואַנציק יאָר.

„נײן, דאָס טױג נישט,“ זאָגט אַ צווייטער פון די חכמים. „ווי למשל וועט זײן, אויב דעם געפּאַנגענעם איז נישט באַשערט צו לעבן פולע זיבעציק יאָר? לאַמיר זאָגן, אַז ס'איז אים באַשערט צו לעבן בלויז זעכציק יאָר, אָדער בלויז פּערציק יאָר, אָדער אפשר איז אים בלויז באַשערט צו לעבן געצײלטע וואַכן, אָדער טעג. דעמאָלט, אויב מע וועט אים האַלטן אַ האַלב פון די פּערציק יאָר,

וואס ער האָט נאָך ביז צו די זיבעציק, וועט ער דאָך קיינמאָל נישט ווערן פריי. טאָ ווי אַזוי וועט מען דעמאָלט אויספירן דעם באַפעל פון דעם מלך?"

וואָס מערער מ'האָט גערעדט, אַליץ מער האָט מען געזען ווי שווער סע איז צו לייזן די זאַך. איז געבליבן, אַז מע זאָל דעם ענין איבערגעבן דעם היטער פון דעם געפענגעניש, און זאָל ער זיך אַליין ברעכן דעם קאַפּ. ער האָט כסדר צו טון מיט אַזעלכע זאַכן, וועט ער אַוודאי געפינען די ריכטיקע לייזונג.

אַז דער היטער פון דער תפיסה האָט געקריגן דעם באַפעל וועגן דעם געפאַנגענעם, האָט ער זיך אויך נישט געקענט געבן קיין עצה. דערווייל דערמאַנט ער זיך, אַז ער האָט אין תפיסה אַ יידישן געפאַנגענעם. דער ייד האָט אַ קאַפּ אָף זיך. ער וועט אים שוין זאָגן ווי אַזוי צו טון. שיקט ער נאָך דעם ייד, און דערציילט אים די מעשה. גיט דער ייד אַ טראַכט און זאָגט: „נישט געדאגהט, מענטש. איך האָב אַן עצה: דאָס לעבן פון דעם מענטש איז דאָך אַ קייט פון טעג און נעכט— מעת-לעתן. טאָ נעם און לאַז דעם געפאַנגענעם יעדן טאָג, אַ האַלבן מעת-לעת, פריי, און אָף ביינאַכט, דעם אַנדערן האַלבן מעת-לעת, זאָל ער זיין אין תפיסה. אַזוי וועט אי דער וואַלף זיין זאַט, און אי דאָס ציגעלע וועט בלייבן גאַנץ.“

פאַרוואָס פֿון אַ סך ווערט אַפֿט ווינציק

דער מלך האָט געמאַכט אַ סעודה פאַר זיינע האַרן און איידללייט. ביי דער סעודה האָט מען געגעסן און געטרונקען, געשפּילט און גערעדט.

די האַרן האָבן זיך געפּילט יום-טובדיק, און זיי האָבן געוואָלט דערפרייען דאָס האַרץ פון דעם מלך און געפינען חן אין זיינע אויגן. יעדער פון זיי האָט דעריבער געהאַט אים צו דערציילן עפעס אַן אַנדערע גוטע זאַך פון דער גרויס-קייט פון זיין מלוכה און פון איר רייכקייט, און ויפּיל ציבונן זיינע אונטערטעניקע צאָלן פאַר דער שאַצקאַמער פון דעם מלך.

אַז מ'האָט דערמאַנט די ציבונן און שטייערן, רופט זיך אַן דער מלך און פרעגט: „אויב די אונטערטעניקע צאָלן אַזויפּיל ציבונן און שטייערן, פאַרוואָס איז די שאַצקאַמער קיינמאָל נישט פול מיט גאַלד און זילבער?"

אַ רגע איז געוואָרן שטיל. די האַרן האָבן נישט געהאַט וואָס צו ענטפערן. נאָר באַלד האָט זיך אויפגעהויבן איינער פון די עלטסטע קאַפּ-מענטשן און ער האָט זיך אַנגערופן און געזאָגט: „אדוני מלך, די זאַך איז זייער פשוט. זאָל מען אַריינברענגען אַ שטיק אייז, און איך וועל ווייזן דעם מלך, וואו סע קומט אַהין דאָס גאַלד.“

אַז מ'האָט אַריינגעבראַכט דאָס שטיק אייז, האָט עס דער עלטסטער גענוג מען אין זיינע הענט און האָט עס אויפגעהויבן אַזוי, אַז אַלע זאָלן עס זען און באַ-קוקן. דערנאָך האָט ער עס דערלאַנגט אין די הענט פון דעם קאַפּ-מענטש, וואָס איז געזעסן ביי דער רעכטער האַנט פון דעם מלך און האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל דאָס אייז איבערגעבן אין די הענט פון דעם אַנדערן קאַפּ-מענטש און דער אַנדער-רער זאָל עס איבערגעבן דעם דריטן, און דער דריטער—דעם פערטן, און אַזוי

—פון האַנט צו האַנט, אַרום דעם גאַנצן גרויסן טיש, ביז סע וועט אַנקומען צו דעם מלך.

האַט מען אַזוי געטון. אַז דאָס אייז איז אַנגעקומען צו דעם מלך אין האַנט אַריין, איז עס שוין געווען קוים די גרויס פון אַ קייקעלע.
דער מלך האַט דעמאָלט פאַרשטאַנען, וואָס דער עלטסטער האַט געמיינט מיט דעם שטיק אייז, און פאַרוואָס פון אַ סך ווערט אַפט אַזוי ווינציק.

דאָס געוועט

קיר"ה איז אַמאָל געווען צו גאַסט ביים צאַר אין זיין קרוינשטאָט. איין טאָג זענען די צוויי מלכים געריטן אָף יאָגד צוזאַמען מיט זייערע ראַטשהאַרן און קאַפּ-מענטשן. אַ גאַנצן טאָג האַט מען זיך געיאָגט נאָך חיות און פייגל אין וואַלד. אַז ס'האַט אַנגעהויבן צופאַלן די נאַכט, האַט מען זיך געלאָזט אַהיים אין שטאַט אַריין. אין פאַלאַץ איז שוין געווען צוגעגרייט אַ קעניגלעכע סעודה, און ווי נאָר דער צאַר און קיר"ה מיט זייערע עלטסטע זענען געקומען פון יאָגד, האַט מען זיך געזעצט צו עסן און צו טרינקען.

אַז די צוויי מלכים זענען געוואָרן זאַט און פריילעך, האָבן זיי זיך אַנגעהויבן צו רימען וואָס פאַר אַ העלדן און שיסערס זיי זענען. זיי האָבן זיך אַזוי לאַנג גערימט איינער פאַרן אַנדערן, ביז זיי האָבן גענומען רעדן אַ סך זאַכן, וואָס ס'איז בעסער, אַז מע רעדט פון זיי ווינציקער. און דערווייל האָבן זיי נאָך אַלץ געטרונקען.

פון די באַרימערענע וואָס פאַראַ שיסערס זיי זענען, האָבן זיי גענומען רעדן וועגן טרינקען און וואָס פאַר אַ גרויסע טרינקערס זיי זענען. זאָגט קיר"ה, אַז וויפיל ער טרינקט—איז אים נישט גענוג. ער קען טרינקען אַ גאַנצן מעת-לעת, און סע וועט אים נאָך אַלץ דאַרשטן.

זאָגט דער צאַר, אַז דאָס איז גאָר נישט. ער איז אַלעמאָל אַזוי דאַרשטיק, אַז ער קען אויסטרינקען אַ ים, יאָ טאַקע אַ גאַנצן ים, און סע וועט אים נישט זיין גענוג. הכלל, ס'איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז זיי האָבן זיך פאַרוועט ווער ס'איז אַ גרעסערער טרינקער. דער צאַר האַט געזאָגט, אַז ער וועט ווייזן קיר"הן, אַז ער וועט אויסטרינקען דעם ים. אויב נישט, שענקט ער קיר"הן זיין גאַנצע מלוכה.

אַפן אַנדערן טאָג, נאָך דעם ווי דער צאַר האַט זיך אויסגעשלאָפן און אויס-געניכטערט, האַט ער זיך געכאַפט, וואָס ער האַט דאָ אָפגעטון. און ס'איז אים געוואָרן נישט גוט, ניין, טאַקע ביטער! וואָס טוט מען איצט? אַ געוועט איז דאָך אַ געוועט. בפרט נאָך אַ געוועט פון אַ צאַר!

לאָזט ער רופן צו זיך איינעם פון זיינע קאַפּ-מענטשן און דערציילט אים: „זאָז און זאָז מעשה. איך האָב מיך געוועט מיט קיר"הן. וואָס טוט מען איצט? אויב דו וועסט מיר נישט געפינען קיין עצה, וועל איך פאַרשפילן די מלוכה. און דו און אַלע עלטסטע וועלן בלייבן אַן אַ שטאָך אַרבעט. ביז מאַרגן מוזסטו מיר געבן אַן עצה.“

דער קאפּ-מענטש איז אוועק אַהיים און האָט גענומען טראַכטן. ער האָט פאַר-
 שטאַנען, אַז דאָס איז אַ ביטער פּעקל, און אויב ער וועט נישט געפינען עפעס
 אַן עצה, וועט זיין צרות. טראַכט ער און טראַכט. און די שעה גייען. אַט איז
 שוין אַריבער אַ האַלבער טאָג, און אַט איז שוין באַלד נאַכט, און קיין עצה האָט
 ער נישט. ער לייגט זיך שלאָפּן. נאָר ער קען נישט צומאַכן מיט קיין אויג.
 פאַרטאָג הייבט זיך אויף דער קאפּ-מענטש, וועט זיך אויף אַף זיין פּערד און
 לאַזט זיך אוועק צו זיין גוט. דאָרט האָט ער אַ ייד, אַ פּאַכטער. אַ קלוגער ייד—
 דער פּאַכטער. ער וועט אים זיכער קענען געבן אַן עצה.
 אַז דער ייד הערט אויס די מעשה, זאָגט ער צו אים: „האַרעלע-האַר, נישט
 געדאָגה! ס'איז דאָ אַן עצה! דער צאַר האָט זיך געוועט, אַז ער וועט אויסטריי-
 קען דעם ים. נאָר נישט די וואַסערן, וואָס פּאַלן אַריין אין ים. נישט אמת? זאָל
 ער דעריבער זאָגן קיר"ה, אַז ער זאָל קודם אַפּשטעלן אַלע וואַסערן, וועט ער
 דערנאָך קענען אויסטרינקען דעם ים.“
 און אַזוי איז געווען. דער צאַר איז נאָך דעם ווייטער געבליבן צאַר, און דער
 קאפּ-מענטש—זיין קלוגער בעל-יועץ.

ס'איז געווענדט ווי אַזוי מע זאָגט אַ זאָך

דעם מלך האָט זיך געחלומט אַ חלום. אַ וויסער חלום איז דאָס געווען:
 ער זיצט ביי אַ טיש מיט כל-טוב און וויל עסן, נאָר ער קען נישט. אַלע זיינע
 ציין זענען אים אַרויסגעפּאַלן.
 אַ פּחד האָט אים אַרומגענומען. ער האָט זיך אויפגעכאַפט און גלייך גע-
 שיקט נאָך זיין קאַמערעראַר, אַז ער זאָל אים פּוּת־חלום זיין, זאָגן, וואָס דער חלום
 קען מיינען.
 דער קאַמערעראַר הערט אויס דעם חלום, און אַ וואַלקן באַדעקט זיין פנים:
 „וויי, וויי איז אונז, גרויסער מלך! דיין חלום זאָגט אַן אַף שלעכטס. דאָס האָבן
 די געטער דיר געלאָזט וויסן, אַז דיינע קינדער וועלן שטאַרבן ביי דיין לעבן.“
 דער מלך האָט דאָס דערהערט, איז ער געוואָרן אין כּעס און האָט באַפוילן,
 אַז מע זאָל דעם קאַמערעראַר אַריינוואַרפּן אין תּפּיסה פאַר אַזאַ בייזן באַשייד.
 האָט מען אַזוי געטון.
 אַז דער צאַרן פּון דעם מלך איז געשטילט געוואָרן, האָט ער געשיקט נאָך
 דעם צווייטן פּון זיינע ראַטהאַרן, אַז ער זאָל אים פּוּת־חלום זיין.
 דער ראַטהאַר האָט שוין געהערט, וואָס מ'האַט געטון מיט דעם קאַמערעראַר
 פאַר באַשיידן דעם מלך אמתדיק זיין חלום. נאָר אויך ער האָט דעם אמת נישט
 געוואַלט פאַרלייקענען. אַז ער האָט אויסגעהערט דעם מלך, האָט ער געמאַכט
 אַ פּריילעך פנים און געזאָגט: „אדוני מלך, אַ גוטער חלום האָט זיך דיר געחלומט.
 איך בין גליקלעך, וואָס איך קען דיר פּוּת־חלום זיין דעם חלום. דאָס האָבן די געטער
 דיר געלאָזט וויסן, אַז דו וועסט לאַנג לעבן, און דו וועסט האָבן אַלדאָס גוטס. דיין
 לעבן וועט זיין אַזוי לאַנג, אַז דו וועסט איבערלעבן אַלע דיינע קינדער.“
 דער מלך איז געווען צופרידן פּון דעם גוטן באַשייד, און ער האָט דעם
 ראַטהאַר דערהויבן אַף דעם פּלאַץ פּון זיין קאַמערעראַר.

זיי זענען ברוג, וואָס ער איז נישט פֿאַרשאַטן געוואָרן

א יונגערמאַן, אַ ברונע־גרעבער, האָט זיך באַדונגען מיט אַ באַלעבאַס צו גראַבן פֿאַר אים אַ ברונע פֿאַרנט פֿאַרן הויז. ער האָט זיך געשטעלט אַרבעטן, און אַלץ איז צוגעגאַנגען וואויל און גוט. אַזוי האָט ער אָפּגעאַרבעט עטלעכע טעג. איינמאַל, אַ פרימאַרגן, ער קומט צו גיין צו דער אַרבעט, ער גיט אַ קוק, און סע ווערט אים פינסטער אין די אויגן. דער גאַנצער גרוב איז איינגעפֿאַלן און פֿאַרשאַטן געוואָרן. „שלעכט“, גיט ער אַ טראַכט. „וואָס טוט מען איצט?“ ווי ער שטייט אַזוי און קוקט אָף דער פֿאַרשאַטענער ברונע, פֿאַלט אים איין אַ געדאַנק. ער טראַכט נישט לאַנג, קוקט זיך אַרום, צי קיינער זעט נישט, און אַז ער באַמערקט, ס'איז קיינער נישטאָ, נעמט ער אַראָפּ פֿון זיך דאָס רעקל און דעם הוט און הענגט זיי אויף אָף אַ דרענגל לעבן דעם פֿאַרשאַטענעם גרוב, און ער אַליין באַהאַלט זיך נישט ווייט פֿון דעם פּלאַץ.

סע נעמט נישט לאַנג און סע גייט דורך איין מענטש, און אַ צווייטער, און דערנאָך נאָך אַנדערע. פּלוצים באַמערקט איינער פֿון די דורכגייער, אַז דער גרוב איז איינגעפֿאַלן, און ביי דער זייט אָף אַ דרענגל הענגט אַ הוט און אַ רעקל. ער איז צוגעלאָפּן, גיט אַ קוק, און איז זיכער, אַז דער ברונע־גרעבער איז פֿאַרשאַטן. מאַכט ער אַ געוואַלד און סע לויפֿן זיך צוזאַמען מענטשן. דער צוזאַמענגעלאָפּענער עולם וואָרט נישט, און נעמט זיך צו דער אַרבעט. מע ברענגט רידלען און ריסקאַליעס, און מע נעמט גראַבן. ווער ווייסט, אפשר וועט מען דעם פֿאַרשאַטענעם אויפֿגראַבן באַצייטנס, און מע וועט אים נאָך קענען אָפּראַטעווען! דער עולם האָט געאַרבעט מיט אַלע כוחות. אַז מ'האַט שוין כמעט די גאַנצע ערד אַרויסגענומען פֿון גרוב, באַווייזט זיך דער יונגערמאַן, דער ברונע־גרעבער. „וואָס טוט זיך דאָ? וואָס האָט געטראָפּן?“ פּרעגט ער אַ פֿאַרוואונדערטער. „וואָס הייסט, וואָס?“ זאַגט מען אים. „דער ברונע־גרעבער איז פֿאַרשאַטן געוואָרן.“

„דער ברונע־גרעבער? איך בין דער ברונע־גרעבער,“ זאַגט ער. „דו ביסט דער ברונע־גרעבער?“ קוקן זיי אָף דעם יונגמאַן פּריטשמע־ליעטע. פּלוצים ווערן זיי אין כעס: „געזען אַ מעשה! מיר שלאַגן זיך אַרויס פֿון די כוחות, אים אויסצוגראַבן, און ער שטייט זיך גאָר דאָ ווי נישט אים מיינט מען!“

אַ גוטער איינפֿאַל פֿון אַ פֿאַטער

אַן עושר האָט אָף די עלטערע יאָרן באַשלאָסן צו נעמן זיין פֿאַרמעגן און עס פּונאַדערטיילן צווישן זיינע זין. וואָס דאַרף ער וואַרטן, ביז ער וועט שטאַרבן? ער איז זיבער געווען, אַז ווען ער וועט זיי צעטיילן די ירושה ביים לעבן, וועלן זיי זאָרגן און גוט אַכטונג געבן אָף אים, ווען ער וועט ווערן שוואַך און קראַנק. דער פֿאַטער האָט אַזוי געטון. נאָר אַז ס'איז אַריבער אַ שטיקל צייט, האָט ער איינגעזען, אַז ער איז באַגאַנגען אַן עוולה. די זין האָבן זיך אויפֿגעהערט צו אינטערעסירן מיט אים. זיי זענען איצט געווען שטענדיק פֿאַרנומען מיט זייערע

געשעפטן, און האָבן אין גאַנצן פאַרגעסן, אַז ס'איז דאָ אַן אַלטער טאַטע אָף דער וועלט.

דער עושר האָט זיך דאָס גענומען צום האַרץ און האָט אָנגעהויבן טראַכטן וואָס מע טוט, אַז זיינע זין זאָלן זיך אומקוקן אָף אים.

איין שיינעם טאָג האָבן די זין באַמערקט, אַז דער פּאָטער עפנט אַ שאַצ־קעסטל און פאַרקעט זיך דאָרטן. זיי זענען זיכער געווען, אַז ער מוז דאָרט האָבן נאָך אַן אוצר. די זין זענען מיטאַמאָל געוואָרן גאָר אַנדערע מענטשן, ממש נישט צו דערקענען. זיי האָבן דעם פּאָטער גענומען קעכלען און אָפגעבן כבוד, ווי מע דאַרף אַן אַלטן טאַטע.

אַזוי איז אַריבער אַ צייט. אַז דער פּאָטער איז געוואָרן קראַנק און האָט געהאַלטן ביים שטאַרבן, האָט ער צוגערופן זיינע זין, האָט זיי געגעבן דעם שליסל פון זיין שאַצקעסטל און געזאָגט: „מיין פאַרמעגן, קינדער, האָב איך אייך שוין לאַנג צעטיילט. און דאָס, וואָס איך האָב אין מיין שאַצקעסטל, זאָלט איר צעטיילן צווישן זיך נאָך מיין טויט גלייך אָף גלייך. נאָר איך פאַרלאַנג פון אייך, אַז איר זאָלט דאָס קעסטל עפענען ערשט נאָך שבעה.“

דער פּאָטער איז געשטאַרבן, און די זין האָבן אים באַוויינט און מקבר גע־ווען מיט גרויס כבוד. אַז זיי זענען אויפגעשטאַנען פון זיצן שבעה, האָבן זיי גע־עפנט דאָס שאַצקעסטל, און וואָס מיינט איר האָבן זיי דאָרט געפונען? אַ פול שאַצקעסטל מיט שטיינער.

ווי אַזוי זיי האָבן זיך געטיילט מיט דער ירושה

אַ פּאָטער איז געוואָרן אַלט, און האָט געהאַלטן ביים שטאַרבן. פאַר זיין טויט רופט ער צו זיין ווייב און זיינע דריי זין, און זאָגט צו זיי: „מיין געטריי ווייב און טייערע קינדער מיינע, מיין סוף דערנענטערט זיך, און איך וועל באַלד שטאַרבן. איך לאָז איבער אַ שטוב, אַ שטיק פעלד און זיבעצן בהמות. נאָך מיין טויט זאָלט איר אייך איינטיילן מיט דער ירושה אַזוי: דיר, מיין ווייב, לאָז איך איבער די שטוב, און אייך, מיינע קינדער, דאָס פעלד מיט די בהמות. דאָס פעלד זאָלט איר צעטיילן אָף דריי גלייכע חלקים, און איטלעכער פון אייך זאָל קריגן אַ גלייכן חלק. און פון די זיבעצן בהמות זאָל דער עלטסטער קריגן אַ העלפט, דער מיטלסטער—אַ דריטל, און דער מעזיניק—אַ ניינטל. אַלע אַנדערע זאָכן לאָז איך איבער פאַר קהל.“

באַלד נאָך דעם איז דער פּאָטער געשטאַרבן, געשטאַרבן—באַגראָבן.

אַז די מוטער מיט די קינדער זענען אויפגעשטאַנען פון זיצן שבעה, האָבן זיי זיך גענומען איינטיילן מיט דער ירושה. די מוטער האָט זיך גענומען די שטוב, און די קינדער האָבן זיך גענומען איינטיילן מיט דעם פעלד און די בהמות. מיט דעם פעלד האָבן זיי זיך לייכט צעטיילט, נאָר מיט די זיבעצן בהמות האָבן זיי זיך נישט געקענט איינטיילן, וויפיל זיי האָבן גערעכנט און געטיילט—האָבן זיי נישט געקענט צעטיילן זיך מיט זיי, וואָרן מע קען דאָך נישט צעשניידן אַ לעבעדיקע בהמה און צעטיילן זיך מיט איר.

אין שכנות מיט די דריי ברידער האָט געוואוינט אַ ייד, אַן אַרימער, נאָר אַ קלוגער. דערצײלן זיי אים וועגן זײער פּאַטערס צוואה, און אַז זיי ווייסן נישט ווי אַזוי זיך אײנצוטיילן מיט די זיבעצן בהמות.

דער שכן הערט זיי אויס, גיט אַ טראַכט און זאָגט: „אַ קלייניקייט. ס'איז גאַרנישט ניט אַזוי שווער ווי אײך דאַכט זיך. אײך וועל אײך אַרויסהעלפּן. אײך האָב אַן אײנציק שטיקל בהמהלע, איר ווייסט דאָך. נעמט מיין בהמה, וועט איר צוזאַמען מיט אײערע זיבעצן האָבן אײנאײנעם אַכצן בהמות. פון די אַכצן זאָל דער עלטסטער פון אײך נעמען ניין בהמות. דאָס הייסט, אַ העלפט. דער מיטל־סטער זאָל נעמען זעקס בהמות. דאָס מײנט אַ דריטל. און דער יינגסטער, דער מעזיניק, זאָל זיך נעמען זיין נײנטל. אַ נײנטל פון אַכצן איז צוויי. איצט באַ־רעכנט: ניין און זעקס און צוויי איז זיבעצן. האָט איר אײך אײערע זיבעצן, און אײן בהמה בלייבט נאָך. דאָס איז מיין בהמהלע, און אײך וועל זי מיר טאַקע צונעמען צוריק. אי איר וועט האָבן אײנגעטיילט זיך לויט דער צוואה פון אײער פּאַטער, אי אײך וועל מיר בלייבן ביי מיין בהמהלע.“

ווי אַזוי ער האָט זיך געראַטעוועט פֿון טויט

אַ ייד, אַ חכם, איז אַמאָל געשטעלט געוואָרן צום משפט אָף אַ בילבול, וואָס מ'האַט געמאַכט אָף אים. נאָך דעם ווי דער ריכטער האָט אויסגעהערט ביידע צדדים און אַלע עדות, האָט ער אַרויסגעגעבן אַזאַ פּסק: „מע זאָל נעמען צוויי צע־טעלעך און אַנשרייבן אָף אײנעם „צום לעבן“ און אַפֿן אַנדערן „צום טויט“. די צעטעלעך זאָל מען דערנאָך אַרײנלייגן אין אַ קעסטל, און וואָס דער ייד וועט אַרויסציהען, אַזוי וועט מען טון.

צום אומגליק איז דער, וואָס האָט געדאַרפֿט אַנשרייבן די צוויי צעטעלעך, געווען דעם יידס אַ שונא. האָט ער אָף ביידע צעטעלעך אַנגעשריבן „צום טויט.“ אַ פּרײנד פון דעם ייד האָט אויסגעפונען וועגן דעם און האָט אים געוואָרנט באַצײטנס. נאָר ער האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל דאָס נישט דערצײלן, ווייל אויב מע וועט זיך דערוויסן, אַז ער האָט אויסגעזאָגט דעם סוד, וועט מען אים נאָך אומברענגען צוזאַמען מיט דעם ייד.

דער ייד האָט גענומען טראַכטן ווי מע ראַטעוועט זיך. צום סוף איז ער געפּאָלן אָף אַ שכל. ער האָט טאַקע אַרויסגעשלעפט אַ צעטעלע, האָט אַ קוק געטון אײנעווייניק און האָט עס צוריק פּאַרמאַכט. אַז דער ריכטער האָט אים גע־פרעגט, וואָס סע שטייט געשריבן אין זײן צעטעלע, האָט ער געהייסן, אַז מע זאָל אַרויסציען דאָס צווייטע צעטעלע און אײברעלייענען, וועט מען וויסן, וואָס אָף זײן צעטעלע איז געשריבן.

האָט מען אַזוי געטון. אַפֿן צווייטן צעטעלע איז געווען אויפגעשריבן „צום טויט“, ווי אַפֿן ערשטן צעטעלע, נאָר דער ריכטער איז געווען זיכער, אַז אויב אַפען צווייטן שטייט „צום טויט“, איז אָף דעם ערשטן צעטעלע, וואָס דער ייד האָט אַרויסגעצויגן, געווען אויפגעשריבן „צום לעבן“, און ער האָט דעם ייד גלייך באַפּרײט.

די צוויי דיכטער און דער קעניג

ר' שמואל הנגיד איז געווען איינער פון די גרויסע יידישע דיכטער אין מיטלאַלטער און איינער פון די נאַנטסטע ראַטהאַרן ביי דעם מלך פון דעם אַרץ-ביש-גראַנאַדישן קעניגרייך אין שפּאַניע.

איינמאָל איז ער מיט דעם מלך כאַבּוש געגאַנגען שפּאַצירן איבער די גאַסן פון גראַנאַדע. פּלוצים איז צו זיי צוגעלאָפּן אַ מאַן און האָט אָנגעהויבן שעלטן און באַליידיקן ר' שמואלן.

דער מלך האָט דאָס געהערט און איז געוואָרן אין כעס. ער האָט געהייסן ר' שמואלן, אַז ער זאָל באַפעלן די וועכטער, אַז זיי זאָלן כאַפּן דעם מאַן און אים אויסשניידן די צונג. האָט ר' שמואל געהייסן כאַפּן דעם מאַן און אויספאַרשן ווער ער איז און פאַרוואָס ער האָט אים באַליידיקט. ס'האַט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז דער מאַן איז אַן אַרימער דיכטער, אַן אַ דאָך איבערן קאַפּ און אַן ברויט אַף איבערצוקומען אַ טאַג.

אַז ר' שמואל הערט אַזאַ זאַך, באַפעלט ער, אַז מע זאָל דעם דיכטער באַ-זאַרגן מיט אַ שטוב, וואו צו וואוינען, און אַז מע זאָל אים פון זיין שאַצקאַמער געבן יעדע וואָך גענוג געלט אַף ברויט און קליידער.

אַזוי זענען אַוועק עטלעכע חדשים, און די צוויי דיכטער, ר' שמואל און דער מאַן, זענען געוואָרן גוטע פריינט.

איינמאָל, ווען ר' שמואל איז ווידער געגאַנגען שפּאַצירן מיט דעם מלך איבער די גאַסן פון שטאָט, איז צו זיי צוגעלאָפּן דער אַרימער דיכטער און האָט אָנגעהויבן לויבן און בענטשן דעם מלך און ר' שמואלן.

דער מלך האָט אַ פאַרוואונדערטער זיך אויסגעדרייט צו ר' שמואלן און אים געפרעגט: „ער קען נאָך רעדן? איך האָב דאָך באַפוילן, אַז מע זאָל אים אויס-שניידן זיין צונג פון מויל! פאַרוואָס האָסטו נישט געטון ווי איך האָב געהייסן?“ „אדוני מלך“, האָט זיך אָנגערופן ר' שמואל, „איך האָב געטון ווי דו האָסט באַפוילן. איך האָב אים אויסגעשניטן זיין בייזע צונג, און אַנשטאַט איר, האָב איך אים געגעבן אַ גוטע צונג.“

דער מלך און זיינע דריי זין

אַ מלך האָט אַמאָל געהאַט דריי זין, גרויסע פוילערס. ער האָט זיי אַבער אַלע גלייך ליב געהאַט, און נישט געוואוסט וועמען פון זיי איבערצולאָזן זיין מלוכה. אַז ער איז געוואָרן אַלט, רופט ער צו צו זיך די דריי זין און זאָגט צו זיי: „קינדער מיינע, איך בין אַלט, און ס'איז געקומען פאַר מיר די צייט איינגעזאַמלט צו ווערן מיט מיינע עלטערן. איידער איך שטאַרב, וויל איך איינעם פון אייך איבערלאָזן די מלוכה. נאָר איך ווייס נישט וועמען פון אייך, וויל איך האָב אייך אַלע דריי גלייך ליב. דעריבער איז געבליבן ביי מיר, אַז איך זאָל לאָזן די מלוכה דעם פון אייך, וואָס איז דער גרעסטער פוילער.“

רופט זיך אַן דער עלטסטער פון די ברידער: „אויב אַזוי, פאַטער, געהערט די

מלוכה צו מיר. איך בין אזוי פויל, אז ווען איך ליג בייטאג אין דער זון, וועל איך נישט צומאכן מיט קיין ברעם, די זון זאל מיר אפילו אויסברענען מיינע אויגן. "יא, מיין זון, זאגט דער מלך, "דו ביסט נישט פון די קליינע פוילערס. איך ווייס נישט, צי דייןע ברידער קענען זיך גלייכן צו דיר. "אהא, פאטער, זאגט דער מיטלסטער פון די דריי ברידער, "איך בין נאך פוילער. ווען איך זאל זיצן קעגן פייער פון אויוון, און מע זאל דארט אנלייגן א וואגן מיט טרוקן האלץ, וועל איך לאזן גיכער זיך דעם מארך אין מיינע ביינער, איידער זיך אפרוקן פון אויוון. "דאס הייסט פוילקייט, מיין זון. איך רעכן אז דו ביסט ווערט צו ווערן מלך. "ווארט, פאטער, רופט זיך אן דער יינגסטער פון די ברידער. "די מלוכה איז מיינע, ווארן איך בין פוילער פון זיי ביידע. מאל דיר אויס, אז ווען מע זאל מיך הענגען, און דער שטריק זאל מיר שוין ליגן אף מיין האלז, נאר דא דערלאנגט מען מיר פלוצים א מעסער, אז איך זאל דעם שטריק איבערשניידן, וועל איך מיך בעסער לאזן אויפהענגען, איידער אויסשטרעקן די האנט צו דעם מעסער. "דו ביסט גערעכט, מיין זון, זאגט דער אלטער מלך. "פון אזא פוילקייט האב איך נאך אין מיין לעבן נישט געהערט. דו ביסט באמת ווערט צו ווערן מלך אף מיין פלאץ."

דער שעיד און די צוויי סוחרים

אין דער שטאָט צידון האָט געלעבט אַ שעיד. ער איז געווען רייך און פרום, נאָר זיין האַרץ איז געווען פאַלש און שלעכט. איינמאַל איז געקומען אין שטאָט אַ סוחר. ער האָט געהאַט מיט זיך אַ בייטל מיט געלט. נאָר אז ער האָט געזען די מענטשן אין גאַסטהויז, איז אים געוואָרן אַביסל שווער אָפן האַרץ, און ער האָט מורא געהאַט צו האַלטן ביי זיך דאָס געלט. האָט ער נישט געטראַכט לאַנג און איז אַוועק אין שטאָט זען, וועמען צו געבן באַהאַלטן דעם בייטל מיט געלט. אַז ער איז פאַרבייגעגאַנגען אַ געבעטהויז, האָט ער דערזען דאָרט אַן אַלטן מאַן מתפלל זיין מיטן גאַנצן האַרץ. טראַכט ער זיך: דער מענטש זעט אויס אַן ערליכער. איך וועל אים געבן צו באַהאַלטן מיין געלט. אַז דער אַלטער האָט געענדיקט, איז דער סוחר צוגעגאַנגען צו אים און האָט אים געזאָגט ווער ער איז און וואָס ער וויל: "איך גלייב, אַז אין דייןע הענט וועט מיין געלט זיין זיכער, האָט דער סוחר געזאָגט. דער אַלטער האָט זיך געקווענקלט. נאָר צום סוף האָט ער איינגעווייליקט, האָט גענומען דעם בייטל מיט געלט און איז אַוועקגעגאַנגען. ס'איז אַריבער נאָך דעם אַ וואַך. אַז דער סוחר האָט שוין איינגעהאַנדלט אַלערליי סחורות, איז ער אַוועק צום שעיד נאָך זיין געלט, צו קענען באַצאלן פאַר די זאַכן. דער אַלטער האָט אים אַנגעקוקט, ווי ער וואַלט אים קיינמאַל פאַר דעם נישט געזען. ער האָט אים געזאָגט, אַז ער ווייסט נישט וואָס ער רעדט, און אַז ער זאל זיך בעסער גלייך אַפּטראַגן. דער סוחר איז אַוועק פון אים מיט אַ צעבראַכן האַרץ. ער איז אַרומגע-

גאנגען און האָט געטראַכט וואָס מ'הייבט איצט אָן צו טון. ווי ער גייט אַזוי, באַגעגענט ער זיינעם אַ באַקענטן, אויך אַ סוחר, וואָס איז געקומען פון דער־ זעלבער שטאָט, וואָס ער. דער סוחר האָט אים גלייך דערציילט פון זיין אומגליק. אַז זיין פריינד האָט געהערט אַזאַ זאַך, זאָגט ער צו אים: „וואַרט, איך האָב אַ גע־ דאַנק ווי אַזוי אַרויסצוקריגן ביי אים דיין געלט. פיר מיך צו אים און טו, וואָס איך וועל דיר הייסן.

דער צווייטער סוחר איז געקומען צום אַלטן. ער האָט אים געזאָגט, אַז ער האָט געהערט, אַז ער איז זייער אַ פרומער מענטש, און ער וויל ביי אים באַהאַלטן זיין געלט. און דערביי האָט ער אים געוויזן זיין בייטל מיט גאַלד. אַז דער שעיד האָט דערזען אַזאַ גרויסן בייטל, האָט ער געמאַכט אַ פרום פנים און האָט זיך כּלומרשט געקווענקלט. נאָר צום סוף האָט ער איינגעווייליקט צו באַהאַלטן דאָס געלט.

אין דער מינוט איז אַריינגעקומען דער ערשטער סוחר, דער אָפּגענאַרטער, און האָט זיך געהייסן געבן זיין געלט. דער שעיד האָט אים איצט אויפגענומען מיט אַ פריינדלעך פנים, ווייל ער האָט נישט געוואָלט, אַז דער צווייטער סוחר, וואָס האָט אים געוואָלט געבן צו באַהאַלטן נאָך אַ גרעסערן בייטל מיט געלט, זאָל קריגן אַ חשד. ער האָט אַרויסגעבראַכט דעם בייטל מיט געלט און געזאָגט: „לאַמיר דיר נאָר גוט אַנקוקן, צי ביסטו דער, וואָס האָט ביי מיר באַהאַלטן דאָס געלט. יא, דו ביסט עס,“ און ער האָט אים דערלאַנגט דעם בייטל.

אַז דער צווייטער סוחר האָט געזען, אַז זיי פריינד האָט שוין דאָס געלט ביי זיך אין דער האַנט, האָט ער גענומען זיין בייטל, און געזאָגט: „נישט דעם בייטל וויל איך באַהאַלטן ביי דיר, איך האָב אַ גרעסערן. איך גיי אים ברענגען.“ און די צוויי סוחרים זענען צופרידענע אַרויס פון דעם שעיד אָן אַ גוטן טאָג.

דער דאַנק פֿאַר אַ טובה

אַ מאַן איז געגאַנגען דורך אַ וואַלד מיט אַ זאַק אָף די פלייצעס. זעט ער אָפּ וועג אַ בער. זיין קאָפּ איז געווען איינגעקלעמט אין אַ שפּאַלט פון אַ בוים. דער בער האָט פּרובירט דאָרט נאַשן האַניק אין אַ נעסט פון בינען, האָט ער אַרייַנגעשטופּט זיין קאָפּ צו ווייט אין שפּאַלט. בעט זיך דער בער: „מענטשעלע ליבער, העלף מיר אַרויסשלעפּן מיין קאָפּ פון דעם שפּאַלט. איך וועל דיר די טובה נישט פאַרגעסן.“

לייגט דער מאַן אַנידער דעם זאַק און העלפט דעם בער אַרויסשלעפּן זיין קאָפּ. ווי נאָר דער בער האָט געזען, אַז ער איז צוריק אַ פרייער, זאָגט ער צום מאַן: „איך מוז דיר אויפּעסן. איך בין הונגעריק.“

דער מאַן נעמט זיך בעטן ביי אים: „בערעניו־בער, סטייטש, איך האָב דיר געטון אַזאַ טובה און האָב דיר אַרויסגעשלעפּט דיין קאָפּ פון קלעם, און איצט ווילסטו מיר אַפּצאָלן אַ רעה פֿאַר אַ טובה?!”

דערווייל קומט אָן אַ פּוקס און הערט ווי דער מענטש בעט זיך, אַז דער בער זאָל רחמנות האָבן. און דער מאַן זאָגט: „ווייסטו, בער, לאַמיר פרעגן דעם פּוקס.

דער ייד ראטעוועט דעם בער

צי ס'איז רעכט אזוי צו טון? און ער דערציילט דעם פוקס די גאנצע מעשה און בעט אים, אז ער זאל משפטן, זאגט דער פוקס, אז ער גלייבט זיך עפעס נישט, אז דער בער זאל קענען אריינשטופן דעם קאפ אין אזא שפאלט פון בוים. „איך וויל אליין זען ווי אזוי דער בער איז געווען פארקלעמט מיט זיין קאפ אין דעם שפאלט.“ נעמט דער בער און שטופט אריין זיין קאפ אין שפאלט און ווייזט אים. „אָט אזוי,“ שרייט ער, „איז מיין קאפ געווען פארקלעמט.“ אז דער פוקס זעט, אז דער בער ליגט שוין מיט זיין קאפ פארקלעמט אין שפאלט, גיט ער אַ וואונק צום מאַן און זאָגט: „קום, לאַז אים דאָרט.“ דער מאַן און דער פוקס האָבן איבערגעלאָזט דעם בער און זיי זענען ביידע אוועק פון דאָרט. אָפן וועג זאָגט דער מאַן צום פוקס: „איך מוז דיר הרגענען און אָפשינדן פון דיר דיין פעל און זי פארקויפן. וואָרן איך האָב אַ ווייב מיט קינדער, און איך מוז האָבן געלט, זיי צו דערנערן.“ בעט זיך ביי אים דער פוקס און טענהט: „מענטשעלע ליבער, סטייטש? האָב רחמנות. איך האָב דיר געדראַטעוועט דיין לעבן פון דעם בער, און איצט ווילסטו מיר באַצאלן אַ רעה פאַר אַ טובה?!“ ווי ער בעט זיך אזוי, דערזעט ער אין אַ זייט געדיכטע קוסטעס, גיט ער אַ שפרונג און וויל זיך ראַטעווען דאָרט. נאָר ער האָט זיך פאַרטשעפעט מיט זיין גרויסן עק אין אַ קוסט, און האָט נישט געקענט אַנטלויפן. זאָגט ער צו זיין עק: „עקעלע־עק, דיר האָב איך דאָך נישט געטון קיין טובה, וואָס האַלטסטו מיך צו?“

די זייגערס שטימען נישט

אין די צאָרשע צייטן איז אין קיעוו געווען אַ גרויסער יידישער אַדוואָקאָט קופערניק, איינמאל קומט צו אים צו לויפן זיינע אַ קרובה, אַן אַרימע קרעמעריין, ווייזט אים אַ צעטעלע פון דער פּאָליציי און בעט אים און וויינט פאַר אים, אז ער זאל נעמען די זאַך אין זיינע הענט. וואָס איז? אַ פּאָליצייאַנט האָט איר געגעבן דאָס צעטעלע, אז זי זאל קומען אין געריכט פאַר האַלטן זונטאָג אָפן איר קרעמל נאָך ניין אַזייגער אין דער פּרי, ווען די גוים גייען אין קלויסטער אַריין. קופערניק האָט רחמנות געקריגן אָף דער יידינע, און כאַטש ער האָט זיך געוויינלעך נישט פאַרנומען מיט אַזעלכע קליינע פּראַצעסן, האָט ער באַשלאָסן זי צו פאַרטיידיקן אין געריכט. אַז ס'איז געקומען דער טאָג פון פּראַצעס, איז אַ האַלבע שטאָט געלעגן ביים געריכט. אַלע זענען געווען נייגעריק צו וויסן מיט וואָס דאָס וועט זיך ענדיקן. אַ קלייניקייט עפעס! קופערניק אליין וועט פאַר־טיידיקן די יידינע!

ניין אַזייגער אין דער פּרי, ווי נאָר דאָס געריכט האָט זיך געעפנט, איז דער זאַל גלייך אָנגעפילט געוואָרן מיט נייגעריקע. אויבן־אָן איז שוין געזעסן דער ריכטער מיט אַלע געריכט־שרייבער, און אַנטקעגן אים איז געשטאַנען דער פּאַ־ליצייאַנט און די אַרימע קרעמעריין. בלויז קופערניק, דער אַדוואָקאָט, האָט גע־פעלט. סע גייען אַריבער פינף מינוט, צען מינוט—קופערניק איז נאָך אַלץ נישטאַ. אַלע ווערן אומרואיק: איז דאָס געווען בלויז אַ בבא־מעשה, אַז קופערניק וועט

קומען פארטיידיקן די קרעמעריין? סע גייען אריבער נאך עטלעכע מינוט, און דער ריכטער אליין ווערט שוין אויך אומרואיק; א חוצפה פון א ייד! און אז מע איז שוין א באַרימטער אַדוואַקאַט, דאַרף מען זיך נישט פירן פינקטלעך? מ'הייבט אָן קוקן אָפּן זייגער און שושקען זיך. נאָר פּלוצים עפנט זיך די טיר און סע באַווייזט זיך קופּערניק. מ'האַט גלייך געמאַכט אַ וואַרע, און דער אַד-וואַקאַט איז אַרויף ביז דעם אויבן-אַן און האָט פאַרנומען זיין פּלאַץ.

דער ריכטער האָט געברענגט פון צאַרן. נאָר ער האָט זיך איינגעהאַלטן, וואָרן ער האָט דאָך געוואוסט ווער סע שטייט פאַר אים. ער האָט אים בלויז פאַר-געוואָרפּן, אַז מיט זיין פאַרשפּעטיקן האָט ער באַליידיקט דאָס געריכט.

קופּערניק הערט אים אויס, נעמט אַרויס זיין זייגערל, גיט אַ קוק, און ווייזט דעם ריכטער, אַז זיין זייגער איז פּונקט ניין.

אין געריכט איז געווען אַזוי שטיל, אַז מע וואַלט געקענט הערן אַ שפּילקע פאַלן. און קופּערניק זאָגט: „הער ריכטער, לאַמיר זען ביי די פאַרזאַמלטע וויפּיל ס'איז איצט דער זייגער.“ אין דער מינוט האָט יעדער איינער אין געריכט אַרויס-געכאַפט זיין זייגערל און געקוקט. און וואָס האָט מען געזען? קיין צוויי זייגערס האָבן נישט געשטימט. ביי איינעם איז געווען ניין, ביי אַן אַנדערן איז געווען האַלב נאָך ניין, און ביי אַ דריטן איז געווען נאָך פאַר ניין.

„הער ריכטער,“ הייבט קופּערניק אַן אָף אַ קול, „פון דעם קענען מיר עפעס אַפּלערנען. ס'איז קלאַר, אַז דער אַרימער קרעמערינס זייגער האָט נישט גע-שטימט מיט דעם פּאָליציאַנטס זייגער. ביים פּאָליציאַנט איז שוין דעמאָלט גע-ווען נאָך ניין, און ביי דער אַרימער קרעמעריין איז דעמאָלט געווען נאָך פאַר ניין, און זי האָט לויט דעם געזעץ געהאַט אַ רעכט צו האַלטן דאָס קרעמל אָפּן.“

מער האָט מען נישט באַדאַרפט. דער ריכטער האָט אַ שמייכל געטון אין די וואַנציעס: „אַט דאָס איז אַ פאַרטיידיקער!“ און ער האָט די יידינע באַפרייט.

קראָהען אָן פֿעדערן זענען נישט קיין פֿייגל, פּסקענען ריכטער

פאַראַן אַן אינזל זאָנזיבאַר. האָבן דאָרט די איינוואוינער שרעקלעכע צרות פון די מאַסן קראָען, וואָס לעבן אָף דעם אינזל. דער הערשער האָט דעריבער געזוכט פּלענער ווי אַזוי פּטור צו ווערן פון דער אַנשיקעניש פון דיאָזיקע פייגל. און אַז מע זוכט—געפינט מען. נאָך לאַנגע אַסיפות האָט מען דאָרט באַשלאָסן צו צאָלן צען סענט פאַר יעדער קראָ. וואָס מע וועט כאַפּן און ברענגען טויט, אַדער לעבעדיק, און צוויי סענט פאַר יעדן איי פון אַ קראָ.

דער עולם אָף דעם אינזל האָט זיך אַ נעם געטון צו דער מלאכה. ווער ס'האַט נאָר אַביסל צייט, און ווער סע קען נאָר, האָט זיך אַרויסגעלאָזט כאַפּן, אַדער טייטן די קראָען, אַדער געפינען נעסטן מיט אייער פון דיאָזיקע פייגל. איינמאָל קומט אַ יינגל און ברענגט אַ קערבל אייער פון קראָען. די באַאַמטע זענען יענעם טאָג געווען שטאַרק פאַרנומען און האָבן נישט געהאַט קיין צייט, צו שטעלן זיך ציילן די אייער. האָבן זיי אים געהייסן איבערלאָזן דאָס קערבל אייער און געזאָגט, אַז ער זאָל קומען אין עטלעכע טעג אַרום. דאָס יינגל האָט

אנידערגעשטעלט דאס קערבל אייער אף א פענסטער, האט געזאגט „א גוטן טאג“ און איז אוועקגעגאנגען.

אין עטלעכע טעג ארום קומט ער נאך זיין געלט פאר די אייער. ער גיט א קוק אין קערבל—פייגעלעך, ס'איז פול מיט יונגע פייגעלעך. ווי קומען אהין פייגעלעך? זייער פשוט. די אייער זענען געשטאנען אפן פענסטער אין דער זון, און אזוי ווי די זון ברענט דארט זייער שטארק—האט זי אויסגעברייט די פייגעלעך. אז דאס יינגל זעט, ער האט א קערבל פול מיט פייגעלעך, פארלאנגט ער, מע זאל אים באצאלן צען סענט א פייגעלעך, דעם פרייז, וואס מע באצאלט פאר לעבעדיקע קראצען.

פאר די באזאמטע איז דאס געווען א פראגע, צי מע דארף דעם יינגל באצאלן דעם פרייז פאר אייער, צי דעם פרייז פאר קראצען. זיי האבן זיך באראטן, און נישט געוואוסט ווי צו האנדלען. האבן זיי זיך געווענדט צו א געריכט, און פון איין געריכט אין אנדערן, ביז ס'איז אנגעקומען צום הערשער פון לאנד. אז דער מלך האט אויסגעהערט די מעשה, האט ער זיך באראטן מיט זיינע עלטסטע און ער האט געפסקנט. אז קראצען אן פעדערן זענען נישט קיין פייגל, און דאס יינגל האט געקריגן באצאלט פאר אייער.

א, סארא רעכטפארטיקע הערשער!

די ברכה פון דעם ארימאן

דער ארימאן איז פארנאכט צוגעקומען צום גבירס מויער און האט געבעטן, אז מע זאל אים דארט לאזן איבערנעכטיקן. די באלעבאסטע, אז זי האט געהערט וואס דער ארימאן בעט, האט זי געהייסן, פאריאגן אים פון איר שוועל.

דער ארימאן האט זיך גלייך אפגעטראגן און איז פון דארט אוועק צו דעם ארימסטן שטיבל אין גאס און האט געבעטן א נאכטלעגער. די יידינע האט אים געהאלפן אראפנעמען דעם זאק פון זיינע פלייצעס און האט אים אנגעוויזן א ווינקל, וואו ער וועט קענען איבערנעכטיקן. זי האט נאך דעם געגרייט דעם טיש און האט דערלאנגט ברויט און א טעפל ווארעמס, און דער ארימאן האט זיך גע-וואשן און געגעסן און געטרונקען. ווי ער עסט אזוי, זעט ער ווי די קינדער אין שטוב דרייען זיך ארום בארוועסע און אין צעריסענע העמדלעך אף זייער לייב. פארשטייט ער שוין צו וועמען ער איז אריינגעפאלן, נאר ער מאכט א פריילעך פנים, שפילט זיך אביסל מיט די קינדער, און לייגט זיך שלאפן.

אין דער פרי, פארן גיין, זאגט ער צו דער יידינע: „וואס איר וועט היינט אנהייבן צו טון, זאל אייך דער אייבערשטער העלפן און איר זאלט דאס טון און טון ביז אף דער נאכט.“

די ארימע יידינע האט נישט פארשטאנען וואס דער ארימאן מיינט, אבער ווי נאר ער איז ארויסגעגאנגען, האט זי א קוק געטון אף אירע נאקעטע קינדער. זי האט זיך דערמאנט, אז זי האט אין קופערט א שטיקל ליוונט, און האט א טראכט געטון, אז מע דארף פון דעם אויפנייען פאר די קינדער נייע העמדלעך. האט זי ארויסגענומען די ליוונט, איז אריין צו דער גבירנטע און געליגן א מעסטשנור

און האָט גענומען אויסמעסטן די לייוונט. נאָר וויפיל זי האָט געמאַסטן, האָט צו דער לייוונט נישט גענומען קיין סוף. זי האָט שוין געהאַט אַ פולע שטוב מיט לייוונט. ערשט ווען די זון האָט זיך געזעצט, האָט זי געענדיקט מעסטן די לייוונט. אָף דער נאַכט האָט זי צוריק אַריינגעטראָגן דעם מעסטשנור צו דער גבירנטע, און זי האָט איר דערציילט די מעשה מיט דער לייוונט און וואָס דער אַרימאַן האָט איר געזאָגט. די גבירנטע הערט אויס, און זי עקט זיך איינפאַך: אַזאַ גליק דורכ־געלאָזט! און ווי נאָר די אַרימע שכנה איז אַרויס פון שטוב, האָט זי געהייסן איר משרת שפּאַנען פּערד און וואָגן און ברענגען צו איר דעם אַרימאַן. וואָרן ס'אָ גרויס רחמנות אָף די אַרימעלייט, האָט זי געטענהט, און מע מוז זיי העלפּן. אַפּן אַנדערן טאָג איז דער משרת צוריקגעקומען מיט דעם אַרימאַן. דער אַרימאַן האָט אַפילו נישט געוואָלט פאַרן מיט אים, נאָר אַז דער משרת האָט אים געזאָגט, אַז די באַלעבאַסטע האָט אים באַפּוילן, אַז ער מוז אים ברענגען, ערשט דעמאַלט איז ער געפאַרן מיט אים. די גבירנטע, אַז זי האָט דערזען דעם אַרימאַן, האָט זי זיך דערפּרייט, און האָט אים אויפגענומען מיט אַ גדולה.

דריי טעג איז דער אַרימאַן געווען ביי דער גבירנטע אין שטוב. זי האָט אים געקעכלט און געקילט מיט עסן און טרינקען. און יעדן אָונט האָט זי אים צוגעגרייט אַ וואַרעם געלעגער. ערשט אַפּן פּערטן טאָג, ווען זי האָט שוין גע־מיינט, אַז ער פּלאַנט גאַרנישט ניט אַוועקצוגיין פון איר, און אַז איר גאַנצע מי איז אומזיסט, ערשט דעמאַלט האָט ער גענומען זיין זאַק אָף די פּלייצעס, האָט זיך אַפּגעזעגנט און זיך געלאָזט אַוועקגיין. די גבירנטע האָט געמיינט, אַז זי פּלאַצט. וואָרן דער אַרימאַן האָט איר גאַרנישט ניט צוגעוואונטשן. נאָר ווי זי באַגלייט אים אַזוי, פּרעגט זי אים, וואָס זי זאָל היינט אָנהייבן צו טון. זאָגט ער איר: „וואָס איר וועט אָנהייבן צו טון, זאָלט איר טון און טון ביז אָף דער נאַכט.“

די גבירנטע האָט זיך דערפּרייט און איז גלייך צוריקגעלאָפּן אין שטוב אַריין. זי האָט געפּלאַנט צו נעמען איר מעסטשנור און אָנהייבן מעסטן דעם פּאַק פּליוש, וואָס זי האָט געהאַט אין קופּערט. נאָר אין דער מינוט האָט זיך איר פּאַרדרייט דער קאַפּ און זי האָט זיך געמוזט צולייגן אַ קאַלטן קאַמפּרעס. אַ גאַנצן טאָג איז זי שוין געווען פּאַרנומען מיט צולייגן קאַמפּרעסן. און ס'האַט זי נאָר פּאַרדראָסן, וואָס זי האָט נאָך דעם אַרימאַן אומזיסט געהאַדעוועט דריי מעת־לעת.

דער נייער ריכטער

אין אַ שטאָט האָט מען אַמאָל אויסגעקליבן אַ נייעם ריכטער. אַזוי איז ער געווען אַ ריכטער ווי אַלע ריכטער. נאָר אין איין זאָך האָט ער זיך געפּירט אַנדערש ווי די אַנדערע; ער האָט פּאַרמשפּט צום טויט יעדן איינעם, וואָס האָט אַפּגעקויפּט גנבות. די גנבים אַליין האָט ער באַפּרייט. די מענטשן פון שטאָט איז דאָס נישט געפּעלן. זיי האָבן אָנגעהויבן צו רעדן קעגן אים. זיי האָבן געזאָגט, אַז ער פּירט זיך קאַפּויר. די גנבים דאַרף ער

פארמשפטן צום טויט. זיי זענען דאך די אמתע פארברעכער, און נישט די, וואָס קויפן ביי זיי אָפּ די גנבות און באַצאָלן פאַר דעם געלט.

אַז דער ריכטער האָט געהערט פון דעם, האָט ער די זאך איבערגעטראַכט. דערנאָך האָט ער אַרויסגעגעבן אַ באַפעל, אַז אַלע שטאַטלייט זאָלן זיך אין דריי טעג אַרום צונויפקומען אין מאַרק.

אַז ס'איז געקומען דער טאָג, און אַלע האָבן זיך פאַרזאַמלט אין מאַרק, האָט דער ריכטער געהייסן מע זאָל ברענגען צוויי שטייגן מיט מיין. האָט מען גע-בראַכט. האָט דער ריכטער גענומען שפייז און האָט אַוועקגעלייגט לעבן די צוויי שטייגן. דערנאָך האָט ער געעפנט איינע פון די שטייגן און האָט פון דאָרט אַרויסגעלאָזט די מיין. ווי נאָר די מיין זענען אַרויס און האָבן דערזען די שפייז האָבן זיי געכאַפט גאַנצע שטיקער און זענען זיך צעלאָפן אין זייערע פינסטערע לעכער.

שפעטער האָט דער ריכטער געהייסן, אַז מע זאָל פאַרשטאַפן אַלע לעכער אין די שטיבער אַרום מאַרק. אַז מ'האַט דאָס אָפּגעטון, האָט ער געעפנט די צווייטע שטייג און אויך פון דאָרט אַרויסגעלאָזט די מיין. די מיין זענען אַרויס, האָבן געכאַפט די שפייז לעבן דער שטייג און זענען אַוועק צו די לעכער.

נאָר די לעכער זענען געווען פאַרשטאַפט, און זיי האָבן נישט געקענט אַריין אין זיי. זענען זיי געוואָרן זייער דערשראָקן. זיי האָבן איבערגעלאָזט די גע-כאַפטע שפייז און אָנגעהויבן אַרומלויפן ווי פאַרסמטע. דעמאָלט האָט דער ריכ-טער אָנגעוויזן די שטאַטלייט און געזאָגט: „פון דעם, מייע פריינט, קען מען זען, אַז די אמתע שולדיקע זענען די, וואָס קויפן אָפּ די גנבות. ווען די גנבים וואַלטן נישט געהאַט וועמען צו פאַרקויפן די גנבות—וואַלטן זיי אויפגעהערט צו גנבענען.“

זינט יענעם טאָג איז געוואָרן אַ ווערטל ביי מענטשן: „נישט די מויז איז שולדיק, נאָר דער לאַך איז שולדיק.“

דער געצנדינער, זיין גאָט און דער גאַלדשמיד

אַ קנעכט איז אַמאָל געקומען צו לויפן צו זיין באַלעבאָס אין איין שרעק: „האַרעלע, ס'האַט עפעס געטראָפן. אונזער גילדענער גאָט קען נישט איינשטיין אָף די פיס.“

דער באַלעבאָס, אַ פריסטער פון געצנדינעריי, איז אַריין אין טעמפל און האָט דערזען, אַז ביים גילדענעם געץ איז צעבראַכן אַ פוס. ער האָט געהייסן דעם קנעכט, אַז ער זאָל איינהילן דעם געץ, און זיי זענען אַוועק צום גאַלדשמיד, אים צו פאַרריכטן.

אַז דער גאַלדשמיד איז געבליבן אַליין מיט דעם געץ און האָט געזען וויפיל גאַלד סע שטעקט אין אים, האָט ער נישט געקענט ביישטיין דעם נסיון, און כאַטש ער איז געווען אַ גלייביקער געצנדינער, האָט ער גענומען זיין געצייג און אויסגעשניטן פון אינעווייניק גאַנצע שטיקער גאַלד. דערנאָך האָט ער אים

אָנגעפילט מיט קופער און מעש, כדי דער פריסטער זאל נישט באַמערקן, וואָס ער האָט אָפּגעטון.

אין אַ פאַר וואָכן אַרום, אָ דער גאַלדשמיד האָט פאַרריכט דעם געץ, האָט ער אים אָפּגעטראָגן צוריק אין דעם טעמפל אַרײַן. דער פריסטער נעמט דעם געץ און זעט, אָ ער איז עפעס אַ סך שווערער ווי ער איז געווען פריהער. פרעגט ער דעם גאַלדשמיד, פאַרוואָס דער געץ איז איצט שווערער. זאָגט דער גאַלד־שמיד: „האַרעלע, ביי דיר האָט גאָט פאַרלוירן וואָג און איז אָפּגעמאַגערט גע־וואָרן, וואָרן אַלע קומען צו אים מיט זייערע צרות און מיט זייערע זאַרגן, און זיי מאַטערן אים אויס. ביי מיר האָט אים קיינער נישט געדולט קיין קאַפּ, האָט ער זיך גוט אויסגערוט און געוואונען וואָג.“

דער אַרימאַן, וואָס האָט געוואַלט מיטאַמאַל ווערן רײַך

אַמאַל איז געווען אַן אַרימאַן. זיין וואונטש און זיין גאַנץ טראַכטן איז שטענ־דיק געווען ווי צו ווערן גיך רײַך, אָן מי און אַרבעט ווערן רײַך.

איינמאַל איז ער אַוועק צו אַ כישופּמאַכער און האָט אים געבעטן, אָ ער זאל פון דער נידערוועלט אַרויסרופן אַ גייסט, וואָס זאל דערפילן זיין פאַרלאַנג. דער מכשף האָט אים פּרוּבירט אָפּראַטן פון דעם. נאָר אָ ער האָט געזען, אָ דער אַרימאַן איז איינגעשפּאַרט, האָט ער אים צוליב געטון. ער האָט אים גע־זאָגט: „גיי אַהײם, און ווי נאָר דו וועסט צוקומען צו דיין שטוב, וועט דיין וואונטש מקוים ווערן.“

און אַזוי איז געווען. דער אַרימאַן איז אַהײמגעגאַנגען אַ צופרידענער. און ווי נאָר ער האָט זיך דערנענטערט צו זיין שוועל, האָט ער דערזען פאַר זיך אַ מוראדיקן ריז. און דער ריז האָט מיט אַ קול פון אַ דונער צו אים אַ זאָג געטון: „באַפעל, מיין האָר, אויב נישט הרגע איך דײַך.“

דער אַרימאַן האָט באַפוילן: „מאָך מיר אַ פאַלאַץ מיט אַלע באַקוועמלעכ־קייטן און פאַרגעניגנס.“

ווי נאָר ער האָט דאָס אַרויסגערעדט, אין דעמזעליקן אויגנבליק איז גע־שטאַנען פאַר אים אַ פאַלאַץ, אָ ער האָט פאַרבלענדט די אויגן. „באַפעל, מיין האָר, אויב נישט הרגע איך דײַך!“ האָט דער ריז ווייטער געדונערט.

„מאָך מיר אַ גאַרטן מיט אַלערליי טייערע פּרוכטביימער און בלומען, מיט טייכלעך און פאַנטאַנען, מיט קאַלירטע זינגענדיקע פייגל און חיות.“ ווי נאָר ער האָט דאָס אַרויסגערעדט, איז אַלץ געוואָרן ווי ער האָט געוואַלט. און דער ריז האָט גלייך געפּאָדערט נייע באַפעלן. אויב נישט, האָט ער גע־וואָרנט מיט טויט.

„ברענג מיר זינגער און זינגערײַנס און דינער און דינסטן.“ האָט דער אַר־ימאַן געזאָגט. מיט דער מינוט איז אויך דער פאַרלאַנג זינער דערפילט געוואָרן. און דער ריז האָט גענומען פּאָדערן נייע באַפעלן. נאָר דער אַרימאַן האָט שוין

נישט געוואוסט וואָס נאָך צו פאַרלאַנגען. זאָגט ער צו אים: „פאַר היינט איז גענוג. קום מאַרגן, וועל איך דיר געבן נייע באַפעלן.“

„אויב אַזוי, מוז איך דײַך טײטן?“ האָט דער רײז אַ דונער געטון.
דער אַרימאַן האָט זיך דערשראַקן און האָט מיט אַלע כוחות גענומען אַנט־לויפן. ער איז געלאָפֿן, ביז ער איז געקומען צום כישופּמאַכער. „ראַטעווע מיך, ראַטעווע מיך, איך בעט דײַך! דער רײז וויל מיך הרגענען!“

דער מכשף האָט מיט איין וואָרט אָפּגעשטעלט דעם רײז, וואָס איז געלאָפֿן הינטערן אַרימאַן, און אַ געשרײ געטון: „וואָס ווילסטו פון דעם מענטש?“
„דו ווייסט ווי איך פיר מיך,“ זאָגט דער רײז. „איך וועל אַרבעטן פאַר אײַנעם אַזוי לאַנג ווי ער גיט מיר נייע באַפעלן. הערט ער מיר אויף צו געבן באַ־פעלן—טײט איך אים.“

„גוט.“ זאָגט דער מכשף, „דו ווילסט אַרבעטן? איך וועל דיר געבן. נעם דאָס וואַסער פון דעם טײַך, האָט ער אים אָנגעוויזן אָף דעם טײַך דערביי, און דריי עס אויס, אַז ס'זאָל גיין צוריקוועגס.“

דער רײז האָט זיך גענומען צו דער אַרבעט. נאָר וויפיל ער האָט נישט געדרייט דאָס וואַסער אָף צוריק האָט עס געשטראַמט נאָך מיט מער קראַפט פאַראַויס.

„און איצט, מיין זון,“ האָט געזאָגט דער מכשף צו דעם אַרימאַן, „גי אַהיים, אַרבעט און לעב בשלום. דער פּאַלאַץ מיט דעם גאַרטן זענען שוין פאַרשוואַונדן. זוך נישט קיין רייכקייט אָן מי און אַרבעט, ווייל אַזאַ עשירות איז ווי דער מורא־דיקער רײז, וואָס איז אַ שטענדיקע געפאַר פאַרן לעבן.“

די בלינדע און דער העלפּאַנט

פינף אַרימעלייט, אַלע בלינדע, זענען געזעסן ביי דעם טויער פון שטאָט און האָבן געבעטלט. איינמאַל דערהערן די בלינדע פון דער ווייטנס שווערע טריט. פרעגן זיי, ווער סע שפּאַנט מיט אַזעלכע שווערע טריט. ענטפּערט זיי אַ דורכגייער, אַז דאָס גייט אַ העלפּאַנט, וואָס מע פירט אין שטאָט אַריין.

אַז דער העלפּאַנט איז צוגעקומען צום טויער, בעטן זיי דעם מאַן, וואָס האָט אים געפירט, אַז ער זאָל שטיין בלייבן אַביסל, זיי ווילן אַנטאָפֿן דעם העלפּאַנט מיט זייערע הענט, צו וויסן ווי אַזוי אַ העלפּאַנט זעט אויס. דער מאַן האָט זיי צוליב געטון, האָט זיך אָפּגעשטעלט מיט זיין העלפּאַנט, און די בלינדע זענען צוגעגאַנגען און האָבן אים גענומען באַטאָפֿן פון אַלע זייטן.

האָט איינער פון זיי אָנגעטאַפט מיט זיינע הענט אַ זייט פון דעם העלפּאַנט, דער צווייטער האָט אָנגעטאַפט אַ פּוס, דער דריטער—דעם העלפּאַנטס שנויץ, דער פּערטער האָט אָנגעטאַפט איינעם פון די לאַנגע צוויי ציין ביים העלפּאַנט, און דער פיפטער—דעם עק פון דעם העלפּאַנט. אַזוי האָט יעדער פון זיי באַ־טאַפט אָן אַנדערן אבר פון דעם העלפּאַנט.

אַז דער מאַן מיט דעם העלפּאַנט איז אַוועקגעגאַנגען, האָבן זיך די בלינדע צוריק אַנידערגעזעצט ביי דעם טויער און האָבן צופּרידענע גערעדט וואָס פאַר

א וואונדערלעך באשעפעניש ס'איז דער העלפאנט. דאָ האָט זיך באַלד אַרויס-
געוויזן, אַז יעדער פון זיי האָט אַן אַנדערע פאַרשטעלונג וועגן דער חיה. איינער
האַט געזאָגט, אַז דער העלפאָנט איז ווי אַ וואַנט. דאָס איז געווען דער, וואָס האָט
אַנגעטאַפּט דעם העלפאָנטס זייט. דער צווייטער, וואָס האָט אַנגעטאַפּט דעם
העלפאָנטס פּוס, האָט געזאָגט, אַז דער העלפאָנט איז ווי אַ קלאַץ. דער דריטער,
וואָס האָט אַנגעטאַפּט דעם העלפאָנטס נאָז, האָט געטענהט, אַז ער איז ווי אַ דיקע
שלאַנג. דער פּערטער איז געווען זיכער, אַז ער איז ווי אַ שפּיז. דאָס איז געווען
דער, וואָס האָט אַנגעטאַפּט דעם העלפאָנטס אַ האַקנצאָן. און דער פיפטער, וואָס
האַט אַנגעטאַפּט דעם העלפאָנטס עק, האָט אויסגערופן: „מענטשן! איר האָט
אַלע אַ טעות! דער העלפאָנט זעט אויס ווי אַ שטריק, ווי אַ האַריקער שטריק!“
אַזוי האָבן זיך די בלינדע געשפּאַרט און געאַמפּערט וועגן דעם אויסזען
פון דעם העלפאָנט. יעדער איז געווען זיכער, אַז בלויז ער איז גערעכט און
נישט די אַנדערע.

צום סוף האָבן זיי באַשלאָסן צו פּרעגן אַ דורכגייער, ווער פון זיי ס'איז גע-
רעכט. אַז דער דורכגייער האָט זיי אַלע אויסגעהערט, זאָגט ער: „איר זענט
אַלע פינף גערעכט. טייל אברים פון דעם העלפאָנט זעען אויס ווי אַ וואַנט, אַג-
דערע ווי אַ קלאַץ, ווי אַ שלאַנג, ווי אַ שפּיז און ווי אַ שטריק.“
נאָר די בלינדע זענען נישט געווען צופרידן מיט זיין ענטפּער און זיי זענען
געוואָרן אַף אים אין כּעס.

ב א מ ע ר ק ו נ ג : ענלעכע מעשהלעך ביי ל. טאָלסטאָי, און ביי קאַליל גיבראַן.

גאָט בײַ די בעדואינער

אין דער שטאָט דמשק איז אַמאָל געווען אַ מלך. איינמאָל האָט ער זיך
פאַרשטעלט פאַר אַ פשוטן מענטש און איז צוזאַמען מיט זיין קאַמערהאַר אַוועק
איבערן לאַנד, צו באַקענען זיך מיט דעם לעבן און מיט דער חכמה פון זיין
פאָלק. דער מלך און דער קאַמערהאַר האָבן געוואַנדערט פון שטאָט צו שטאָט
און פון דאָרף צו דאָרף. איינמאָל זענען זיי אַנגעקומען צו אַ שבט בעדואינער.
און ווי סע פירט זיך ביי בעדואינער, האָט מען די געסט אויפגענומען זייער
פריינדלעך. מ'האַט זיי געגעבן צו עסן און צו טרינקען פון אַלעם גוטן.
„זע נאָר ווי שמוציק די מענטשן גייען אַנגעטון!“ זאָגט דער מלך צו זיין
קאַמערהאַר. „דידאָזיקע מענטשן ווייסן זיכער נישט פון גאָט. פרוביר, פּרעג
איינעם פון זיי, צי ער ווייסט עפעס וועגן גאָט.“
דער קאַמערהאַר האָט פאַרפירט אַ שמועס מיט די בעדואינער און אַ פּרעג
געטון איינעם פון זיי: „דו ווייסט עפעס פון גאָט?“
„יאָ!“ זאָגט דער בעדואינער. „ער איז נאָר וואָס געקומען אַהער.“
וואונדערט זיך דער מלך: „ער איז אַ נאָר,“ זאָגט ער צו זיין קאַמערהאַר.
„פּרעג אַן אַנדערן.“

„דו ווייסט עפעס וועגן גאָט?“ פּרעגט דער קאַמערהאַר אַ צווייטן.

„יאָ, ער איז נאָר וואָס געקומען,“ ענטפּערט דער צווייטער.

„פרעג אַ דריטן, זאָגט דער מלך.
 האָט דער קאַמערהאַר אַזוי געטון. ער האָט געפרעגט אַ דריטן און אַ
 פערטן, און אַלע האָבן געגעבן דעמוזעלבן ענטפער.
 „ווי אַזוי קומט גאָט?“ פּרעגט זיי דער מלך. „ער קומט צו פּוס, צי אָף
 אַ פּערד?“
 „אַמאָל קומט ער צו פּוס, און אַמאָל—אָף אַ פּערד.“
 „וואָס מיינט איר?“ איז דער מלך געוואָרן אין כּעס. ער האָט געמיינט, אַז
 די בעדואינער מאַכן שפּאַס.
 „דאָס איז נישט שווער צו פּאַרשטיין,“ נעמט אים דער עלטסטער פון די
 בעדואינער דערקלערן. „אַלע געסט קומען פון גאָט. און אַז סע קומען צו אונז
 געסט, קומט מיט זיי אויך גאָט צו אונז.“

ווי אַזוי די בעדואינער קוקן אָף זיך און אָף די פּעלאַכן

אַז אַלאַה האָט באַשאַפן דעם הימל און די ערד, די זון און די לבנה מיט
 זייערע הערשאַרן און די ווייטע מדבר, און ער האָט געזען, אַז ס'איז גוט, האָט ער
 גענומען אַ שטיק ווינט און האָט פון אים אויסגעפּאַרעמט דעם בעדואינער פּאַר
 אַ באַוואוינער פון דער מדבר.
 דער בעדואינער האָט זיך געמאַכט אַ פּייל און בויגן און ער האָט אויסגע-
 שאַסן אַ פּייל. האָט אַלאַה געכאַפט די פּייל און געמאַכט פון איר אַ קעמל פּאַר
 דעם בעדואינער, און ער האָט אויפּגעהויבן אַ הויפּן זאַמד און האָט געמאַכט
 פּאַר אים אַן אייזל. זינט דעמאָלט טראַגט זיך דער בעדואינער אָף קעמלען און
 אייזלען ווי אַ ווינט איבער דער מדבר.
 אַלאַה האָט באַטראַכט די אַרבעט פון זיינע הענט, און ער איז געווען צו-
 פּרידן. נאָר ער האָט זיך אַרומגעקוקט און געזען, אַז עפּעס פעלט נאָך. האָט
 ער באַשלאָסן, צו מאַכן אַ פעלאַך—אַן ערד־אַרבעטער. ער האָט זיך איינגעבויגן,
 האָט גענומען אַ שטיקל פּאַרדאָרטן אַפּפּאַל פון דעם בעדואינערס אייזל און האָט
 פון דעם באַשאַפן דעם פעלאַך.

אַ שווערע פּראַגע

אַ פּאַרמער האָט געהאַט אַ פעלד, וואָס ער האָט געצויגן פון דעם זיין ברויט.
 איין שיינעם זומער איז זיין פעלד באַפּאַלן געוואָרן פון ווערים, וואָס האָבן גע-
 מאַכט אַ תל פון דער תבואה און פון דעם גאַנצן גרינס.
 אַז דער פּאַרמער האָט געזען דעם חורבן, וואָס די ווערים האָבן אַנגעאַר-
 בעט אָפּן פעלד, האָט ער געבראַכט זשאַבעס, אַז זיי זאָלן אויפּעסן די ווערים.
 מיט דער צייט האָבן די זשאַבעס זיך אַזוי פּאַרמערט, אַז מען האָט נישט
 געקענט אַרויסגיין אין פעלד צו דער אַרבעט. וואָס טוט דער פּאַרמער? ער איז
 אוועק, האָט געקויפט שלאַנגען און זיי אַפּגעלאָזט אין פעלד, אַז זיי זאָלן אויפּ-
 פּרעסן די זשאַבעס.

די שלאנגען האָבן ביסלעכווייז אויפגעפרעסן די זשאַבעס, נאָר זיי האָבן זיך אַזוי פאַרמערט, אַז פאַר דעם פאַרמער מיט זיין הויגעזינד איז געווען אַ גע- פאַר אַריבערצוטערטן די שוועל פון שטוב. נאָר די שלאנגען זענען נישט גע- בליבן בלויז אין הויף, זיי האָבן ביסלעכווייז געמאַכט לעכער אין די ווענט פון דעם הויז, האָבן זיך באַזעצט אינעווייניק און האָבן מיט זייער גיפט פאַרסאַמט דעם פאַרמער מיט זיין גאַנצן הויגעזינד.

מיט דעם האָט זיך נאָך דאָס אומגליק נישט געענדיקט. די שלאנגען האָבן זיך פאַרשפּרייט אויך איבער די אַנדערע פעלדער און זענען געוואָרן אַ געפאַר פאַר אַלע אַרומיקע איינוואוינער.

דעם קעניגס אינפֿאַל

אַן אינדיער, וואָס איז באַגאַנגען אַ מאָרד, איז געכאַפט געוואָרן און מ'האַט אים איינגעזעצט אין תּפּיסה. נאָר אַזוי ווי ער איז געווען פון דער העכסטער אינדישער קאַסטע, אַ בראַמינער, האָט מען אים נישט געקענט פאַרשפּטן צום טויט פאַר זיין פאַרברעכן.

אַז דער מלך האָט געהערט פון דעם בראַמינערס פאַרברעכן, האָט ער גע- צאָרנט, און גענומען טראַכטן ווי אַזוי צו באַשטראַפֿן דעם בראַמינער מיט אַ לעבן פאַר אַ לעבן. איין שיינעם טאַג שיקט דער מלך נאָך דעם בראַמינער און ער זאָגט צו אים: „אַז דו וועסט צוריקקומען אין דיין קאַמער, וועסטו דאָרט גע- פינען פיר זאַכן. קלויב דיר אויס איינע פון זיי. אויב נישט, וועט מען דיר אַפֿ- שניידן די נאָז און די אויערן.

באַלד נאָך דעם האָט מען דעם בראַמינער צוריקגעבראַכט אין זיין קאַמער. ווי נאָר ער איז אַריינגעקומען, האָט ער דאָרט דערזען פאַר זיך פיר זאַכן; אַ שיינ מיידל— אַ מאַכמעדאַנערן, אַ שיסל רינדערן־פּלייש, אַ פּלאַש בראַנפן און אַ פּלעשעלע סם.

וואָס טוט מען? וואָס פון די פיר זאַכן קלויבט מען אויס? נעמען די פּלאַש בראַנפן?—טרינקען בראַנפן איז אַ זינד. עסן דאָס פּלייש?—ווי מעג מען דאָס טון, אַז די קו איז דאָך די הייליקסטע באַשעפעניש ביי אינדיער? נעמען דאָס מיידל?—זי איז דאָך אַ מאַכמעדאַנערן, און ער וועט נאָך איבער איר פאַרלירן יענע וועלט. זאל ער נעמען דעם סם?—וועט ער פאַרלירן די וועלט. הכלל, וואָס טוט מען? טראַכט ער און טראַכט, און באַשליסט צום סוף צו נעמען די פּלאַש בראַנפן. טרינקען בראַנפן איז טאַקע אַ זינד, נאָר נישט אַזאַ זינד ווי עסן דאָס פּלייש, אָדער ליב האָבן אַ מאַכמעדאַנערן!

אַז ער האָט זיך אַנגעטרונקען מיט בראַנפן, איז ער געוואָרן הונגעריק. האָט ער צוגערוקט צו זיך די שיסל און האָט גענומען פאַרבייסן מיט דעם פּלייש. אַז ער האָט זיך גוט אַנגעגעסן און אַנגעטרונקען, האָט ער זיך צוגעשאַרט צו דער שיינהייט, צו דער מאַכמעדאַנערן, און פאַרבראַכט מיט איר אַ גאַנצע נאַכט. אין דער פּרי, אַז ער איז אויפגעשטאַנען און האָט זיך אויסגעניכטערט, האָט ער זיך אַנגעכאַפט ביים קאַפּ; געוואָלד, וואָס פאַר אַ זינד ער איז דאָס באַ-

גאַנגען! דער בראַמינער האָט זיך פשוט געקעט. פון גרויס עגמת־נפש האָט ער געכאַפט דאָס פלעשעלע סם און האָט זיך פאַרסמט.
אַז דער מלך האָט געהערט פון דעם בראַמינערס טויט, איז ער געווען צו־פרידן, וואָס זיין פלאַן איז אים געראַטן.

דער סוחר און די בעדואינער

אַ סוחר איז אַמאָל געקומען מיט זיין קעמל אין אַ דאָרף פון בעדואינער. אַז ער האָט זיך אָפגעשטעלט און איז אַראָפּ פון דעם קעמל, זענען פון די גע־צעלטן אַרויסגעקומען די איינוואוינער און האָבן זיך אַרומגעשטעלט אַרום זים. טייל האָבן אים געהאַלפן אַראָפּנעמען די סחורה פון דעם קעמל, אַנדערע האָבן צוגעבונדן דאָס קעמל צו אַ בוים און האָבן אים דערלאָנגט שטרוי און וואַסער. דעם סוחר אַליין האָט מען פאַרבעטן אין אַ געצעלט און מ'האַט אים אויפגענומען ווי אַ טייערן גאַסט.

נאָך דעם ווי מ'האַט אים געלאָזט אויסרוען זיך, זענען געקומען די איינ־וואוינער און האָבן ביי אים געקויפט אַלערליי זאַכן, וואָס ער האָט געבראַכט מיט זיך. אין אָונט איז מען ווידער געקומען. מ'האַט זיך אויסגעזעצט אַרום אים, צו הערן וואָס ער האָט צו דערציילן.

אַזוי זענען אַוועק עטלעכע טעג. אַז דער סוחר האָט שוין געהאַט אויספאַר־קויפט די גאַנצע סחורה, האָט ער זיך גענומען גרייטן אין וועג אַריין.

דאָס גאַנצע דאָרף האָט זיך פאַרזאַמלט אַרום אים. דער סוחר האָט גענו־מען פאַרפאַקן זיינע זאַכן, נאָר קיינער האָט זיך נישט צוגערירט, אים צו העלפן. ער האָט אַרויסגעטראָגן זיין געפּעק און עס אָנגעלאָדן אָף זיין קעמל, און קיינער האָט נישט צוגעלייגט קיין פינגער. אַלע זענען געשטאַנען אויסגעשטעלט און האָבן געשוויגן, ווי זיי וואַלטן געווען ברוגז אָף אים.

דער סוחר האָט נישט פאַרשטאַנען וואָס סע האָט געטראָפּן. ער האָט גע־טראַכט. אַז אפשר האָט ער געטון עפעס, וואָס זיי איז נישט געפּעלן. צום סוף איז ער צוגעגאַנגען צום עלטסטן פון די בעדואינער, און פרעגט אים: „זאָג מיר, איך בעט דיך, וואָס האָב איך געטון, וואָס אַלע זענען ברוגז אָף מיר? אַז איך בין געקומען, האָבן אַלע מיר געהאַלפּן; מ'האַט אָפּגעלאָדן די סחורה, אַכטונג געגעבן אָפּ קעמל. דערנאָך האָט איר מיך פאַרבעטן אין אַ געצעלט, איר האָט מיר געגעבן צו עסן און צו טרינקען און אַ געלעגער אָף ביינאַכט. איר האָט געקויפט ביי מיר סחורה, און מיר גוט באַצאַלט. און איצט שטייט איר פון ווייטנס ווי איר וואַלט געווען ברוגז, און קיינער רירט זיך נישט, מיר צו העלפּן.“
דער עלטסטער האָט אים אויסגעהערט און זאָגט: „זיי רואיק, מענטש. דו האָסט קיין שלעכטס נישט געטון, און מיר זענען נישט ברוגז אָף דיר. נאָר איך וועל דיר דערקלערן: אַז דו ביזט געקומען, האָבן מיר זיך אַלע געפּרייט מיט דיר. מיר האָבן דיר געהאַלפּן אָפּלאָדן די סחורה, ווייל מיר האָבן געוואַלט וואָס גיכער רעדן מיט דיר, און הערן, וואָס דו האָסט צו דערציילן. נאָר איצט, אַז דו

פֿאַרסט אַוועק, העלפן מיר דיר נישט, ווייל מיר ווילן, אַז דו זאָלסט וואָס מערער זיין מיט אונז. מיר לאָזן דיך אַלץ טון אַליין, כדי דיין זיין מיט אונז זאָל גע-
דויערן לענגער.

פֿאַרוואָס פֿרויען אין אינדיע גייען פֿאַרשלייערט דאָס פנים

אין אַ פֿראַווינץ אין אינדיע איז געווען אַ קלוגער און גערעכטער הערשער. זיין קעניגליכער הויף איז געווען באַרימט מיט זיין גערעכטיקייט. טרעפט זיך אַמאָל, אַז אין שטאָט איז איינגעפאַלן אַ הויז און עטלעכע מענטשן זענען דערביי געטייט געוואָרן. האָט מען דעם באַלעבאָס פון דעם הויז געבראַכט פֿאַר דעם קעניג, און ער האָט אים פֿאַרמשפּט צום טויט. בעט זיך דער באַלעבאָס: „אדוני מלך, וואָס בין איך שולדיק? די מוליערס האָבן דאָס הויז געבויט נישט גענוג שטאַרק, איז עס איינגעפאַלן. איך בין נישט שולדיק.“ האָט דער קעניג אָפּגעלאָזט דעם באַלעבאָס, האָט געלאָזט ברענגען די מוליערס און געהייסן, אַז מע זאָל זיי קעפּן. האָבן די מוליערס גענומען טענהן: „האַר, קעניג! ס'איז נישט אונזער שולד. ס'איז די שולד פון די אַרבעטער, וואָס האָבן צוגעגרייט דעם צעמענט. דער צעמענט איז נישט געווען גענוג שטאַרק.“ דער מלך האָט פֿרייגעלאָזט די מוליערס, האָט געשיקט נאָך די צעמענט-אַרבעטער און האָט זיי פֿאַרמשפּט צום טויט. בעטן זיך די אַרבעטער: „גערעכט-טער קעניג, האָב רחמנות! די ציגל-מאַכער זענען שולדיק, נישט מיר. זיי האָבן די ציגל געמאַכט צו ווייך.“

האָט דער מלך באַפֿרייט די צעמענט-אַרבעטער, און האָט געהייסן, אַז מע זאָל טייטן די ציגל-מאַכער. נעמען די ציגל-מאַכער בעטן: „רעכטפֿאַרטיקער מלך, ס'איז נישט אונזער שולד! די האַלצהעקערס האָבן אונז נישט געבראַכט גענוג באַהייצונג, אויסצובאַקן גוט די ציגל.“

האָט מען געבראַכט די האַלצהעקערס, צו געבן זיי זייער שטראַף. נאָר זיי האָבן געטענהט און זיך געבעטן: „רעכטפֿאַרטיקער קעניג! די שולד איז נישט אונזערע. אַן אָפּטיילונג פון דייע רייטער איז אַריין אין אונזערע אייזלען, וואָס האָבן געשלעפט אָף זיך דאָס האַליץ. די אייזלען האָבן זיך דערשראַקן, האָבן אַראַפּגעוואָרפּן דאָס געהילץ און זענען אַנטלאָפּן. די ציגל-מאַכער האָבן דערי-בער נישט געקריגן גענוג באַהייצונג.“

האָט דער מלך געהייסן באַשטראַפּן די רייטער. נאָר די רייטער זענען גע-קומען און האָבן געבעטן: „האַר, דו גערעכטיקייט פון גאָט! מיר האָבן זיך נישט געקענט העלפּן. עס זענען פֿאַרבייגעגאַנגען עטלעכע פֿרויען. זיי האָבן געקוקט אָף אונז, און מיר האָבן געקוקט אָף זיי און נישט געזען די אייזלען אָפּ וועג.“

איצט האָט מען געדאַרפּט באַשטראַפּן די פֿרויען. נאָר אזוי ווי מ'האַט זיי נישט געקענט געפֿינען, האָט דער גערעכטער הערשער אַרויסגעגעבן אַ שטראַף פֿאַר אַלע פֿרויען, אַז פון איצט אָן זאָלן זיי טראָגן איבער זייער פנים אַ שלייער, כדי נישט צו קענען קוקן מער אָף מענער, און מענער זאָלן מער נישט קענען קוקן אָף זיי.

ווער פֿון זיי איז טאַקע ווילדער ?

אין דער צייט פון דער מלחמה איז אַ וויסער פון אייראָפּע פאַרוואָרפֿן גע-
וואָרן טיף אין אַפֿריקע, צווישן ווילדע שבטים.
איינמאַל האָט ער זיך דאָרט באַגעגנט מיט אַן אַלטן מענטשן-פּרעסער, אַ
קאַניבאַל, און זיי האָבן זיך צערעדט. דער וויסער האָט אים דערציילט פון דער
בלוט־יגער וועלט־מלחמה צווישן די וויסע פעלקער.
דער קאַניבאַל האָט דאָס עפּעס נישט געקענט באַנעמען. „צו וואָס הרגעט
מען זיך אַזויפיל?“ האָט ער געוואָלט וויסן. „ווי אַזוי וועלן אייערע מענטשן באַ-
ווייזן אויפצוועסן אַזאַ מאַסע פלייש?“
דער אייראָפּעער האָט אים פּרובירט אויפקלערן, אַז די וויסע מענטשן עסן
נישט דאָס פלייש פון זייערע געהרגעטע פיינט.
אַז דער קאַניבאַל האָט דאָס געהערט, איז ער פאַרציטערט געוואָרן. ער האָט
דעם וויסן אַנגעקוקט מיט שרעק און געפּרעגט: „ס'אַראַ ווילדע באַשעפּענישן די
וויסע זענען דאָס, זיי הרגענען איינע די אַנדערע אומזיסט, בשעת זיי נייטיקן זיך
גאַרנישט ניט אין עסן?“

דער פֿויליאַק

צוויי יונגעלייט, אַכמעד און מאַכמעד, זענען געגאַנגען אין שטאָט אַרײַן.
אונטערװעגס האָבן זיי אַנגעיאָגט איינער דעם אַנדערן, האָבן זיך געגריסט, און
געגאַנגען צוזאַמען. אַז זיי זענען געקומען הינטער דער שטאָט, זאָגט אַכמעד צו
מאַכמעדן: „נאָ דיר געלט, גיי קויף פלייש, וועלן מיר עס אַפּבראַטן און עסן.“
„סע פאַרדריסט מיך, ברודער,“ זאָגט מאַכמעד, „איך קען נישט גיין, ווייל
איך בין מיד פון וועג.“
נעמט אַכמעד און גייט אַליין, און ברענגט פלייש. געקומען, זאָגט ער צו
מאַכמעדן: „קלויב אַן אַביסל האַליק, מאַך אַ פּייער און בראַט אַפּ דאָס פלייש, וועלן
מיר האָבן וואָס צו עסן.“
„איך האָב קיינמאַל נישט געבראַטן קיין פלייש,“ זאָגט מאַכמעד. „איך האָב
מורא, איך וועל עס פאַרברענען.“
נעמט אַכמעד, מאַכט צורעכט אַליין דאָס פלייש, באַזאַלצט עס, צעלייגט אַ
פּייער, און בראַט אַפּ דאָס פלייש.
אַפּגעבראַטן, זאָגט אַכמעד צו מאַכמעדן: „נעם אַרויס ברויט פון זעקל, צע-
שנייד עס, און צעשנייד אויך דאָס פלייש, וועלן מיר זיך זעצן עסן.“
„איך קען נישט,“ זאָגט מאַכמעד. „מיינע הענט זענען פאַרפּרוירן, איך וועל
מיך נאָך צעשניידן.“
אַכמעד האָט אַליין צוגעגרייט דאָס ברויט און דאָס פלייש, און זאָגט: „קום,
לאַמיר זיך זעצן עסן.“
מאַכמעד האָט דאָס דערהערט, האָט ער זיך נישט געלאָזט בעטן.

„דאָס וועל איך דיר נישט אָפּזאָגן. איך וויל נישט, אָז דו זאָלסט מיינען, אָז אַלץ, וואָס דו בעסטסט מיך, זאָג איך דיר אָפּ.“ און ער האָט זיך ברייט אַנידער-געזעצט און האָט גענומען רייבן אָף ביידע באַקן.

די וועגן ווי אַזוי צו באַגליקן אין לעבן

אַ פּאָטער און אַ זון זענען געזעסן און האָבן געשמועסט וועגן דעם גאַנג פון דעם לעבן אָף דער וועלט. רופט זיך אַן דער זון און פרעגט: „זאָג מיר, טאַטע, וועלכער וועג פירט צו גליק און צו רייכקייט?“

נעמט אים דער פּאָטער דערקלערן: „דער וועג צו גליק און רייכקייט איז דורך אַרבעט. מע מוז אַ סך אַרבעטן, צו דערגרייכן דאָס. מע מוז אַוועקגעבן טעג און נעכט און די גאַנצע פעאיקייט, וואָס איינער פאַרמאָגט, פאַר זיך און פאַר זיין לאַנד, דעמאָלט קען מען קומען צו גליק און רייכקייט.“

„דאָס מאַטערט צופיל אויס,“ זאָגט דער זון. „איך וואָלט וועלן דערגרייכן גליק און רייכקייט דורך עפעס אַ לייכטערן וועג.“

גיט דער פּאָטער אַ טראַכט און זאָגט: „יא, פאַראַן אַ לייכטערער וועג, דאָס איז, דורך דעם וועג פון שקר און שמד-שטיק.“

„דער וועג געפעלט מיר נישט,“ זאָגט דער זון. „דאָס איז שעדלעך. איך וואָלט וועלן באַגליקן און רייך ווערן אַן פאַלשקייט און אַן מי און אַרבעט.“

דער פּאָטער פאַרטראַכט זיך אַ מינוט און ענטפערט: „יא, מיינ זון, פאַראַן נאָך אַ דריטער וועג, וואָס פירט צו גליק און רייכקייט. דאָס איז דער וועג פון דעם נאַר. זיי אַ נאַר. איך קען אַ סך נאַראַנים, וואָס האָבן באַגליקט אין זייער לעבן.“

פּאָטער און זון

אַמאָל, אַמאָל, אין די ווייטע אַלטע צייטן, נאָך איידער משה האָט געבאַטן אַז מע זאָל טאַטע-מאַמע אָפּגעבן כבוד און ערלעך האַלטן, האָט זיך געפירט ביי לייטנס, אַז ווען אַ מענטש איז געוואָרן אַלט און האָט נישט געקענט מער אַרבעטן און פאַרדינען זיין שטיקל ברויט, האָט אים גענומען דער זון אָף אַ טאַטשקע און האָט אים פאַרשלעפט אין ווילדן וואַלד. דאָרט האָט ער אים איבערגעלאָזט צווישן די פאַרצוקנדיקע חיות און רויבפייגל אָף גאַטס באַראַט.

איינמאָל זאָגט אַ פּאָטער צו זיין זון: „נעם דעם זיידע, לייג אים אַרויף אָף דער טאַטשקע און פיר אים אַוועק אין וואַלד אַריין. דאָרטן לאַז אים איבער צוואַ-מען מיט דער טאַטשקע.“

דער זון האָט געפאַלגט דעם פּאָטער און האָט אַזוי געטון.

ס'האָט נישט געדויערט לאַנג און דער זון איז צוריקגעקומען פון וואַלד מיט דער ליידיקער טאַטשקע.

„זון, איך האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז דו זאָלסט די טאַטשקע דאָרט אויך איבערלאָזן. פאַרוואָס האָסטו נישט געטון ווי איך האָב דיר געהייסן?“

דער זון קוקט אפן פאטער, מעסט אים אפ ווי גרויס ער איז און ענטפערט:
„איך האב די טאטשקע געבראכט אהיים, ווייל איך מייך, אז איך וועל זי אין גיבן
דארפן האבן פאר דיר, טאטע.“

גוטע פריינט זענען בעסער פון געלט

א ייד, אן עושר, וואס האט געהאט צען זין, האט זיי צוגעזאגט, אז ווען ער
וועט שטארבן, וועט ער יעדן איינעם פון זיי איבערלאזן ירושה צו הונדערט גיל-
דענע רענדלעך. ס'איז אריבער א צייט, און דער עושר האט אנגעוואוירן א גרויסן
טייל פון זיין פארמעגן. אים איז געבליבן בלויז ניין הונדערט מיט פופציק
רענדלעך.

אז ער איז געווארן אלט און ס'איז געקומען די צייט פון שטארבן, האט ער
גערופן צו זיך זיינע זין. ניין פון זיי האט ער געגעבן צו הונדערט רענדלעך, ווי
ער האט צוגעזאגט. נאר דעם יינגסטן האט ער אנגענומען ביי דער האנט און
געזאגט: „מייך זון, מיר איז געבליבן נאך פופציק רענדלעך. א העלפט פון זיי
דארף איך אף תכריכים און אף א קבר, און א העלפט גיב איך דיר. נאר זיי נישט
טרויעריק. דערפאר אבער, וואס איך גיב דיר אזוי ווייניק געלט, וועל איך דיר
איבערלאזן מיינע צען גוטע פריינט, און זיי וועלן זיין בעסער פאר דיר פון טויזנט
רענדלעך.“

דער פאטער איז געשטארבן. נאך זיין טויט האבן די עלטערע ניין זין גע-
נומען זייער ירושה און זענען אוועקגעפארן האנדלעך. נאר דער יינגסטער איז
געבליבן אין דער היים און האט געטראכט וואס מע הייבט אן צו טון מיט דעם
ביסל געלט.

דערווייל איז אריבער א שטיקל צייט, און פון די פינף און צוואנציק רענד-
לעך זענען עטלעכע אוועק. דעמאלט איז אים איינגעפאלן א געדאנק צו מאכן
פאר דעם געלט א סעודה און איינלאדן די גוטע פריינט פון זיין פאטער. גע-
טראכט און געטון.

ביי דער סעודה האבן די גוטע פריינט געגעסן און גערונקען צוזאמען מיט
אים, און האבן זיך געפרייט, וואס זייער פריינדס זון האלט אן מיט זיי די
פריינטשאפט.

„ער איז בעסער און קליגער פון אלע זיינע ברידער,“ האבן זיי גערעדט
צווישן זיך און אים געלויבט. צום סוף האבן זיי אפגעמאכט ביי זיך, אז זיי זאלן
אים ארויסווייזן אויך זייער פריינטשאפט.

ווי אזוי האבן זיי דאס געטון? אפן אנדערן טאג האט יעדער איינער פון זיי
אים געשיקט מתנות און געלט. זיי האבן אים געגעבן אזויפיל מתנות און געלט,
אז ער האט מיט דעם געלט אנגעהויבן פירן מסחר און האט מצליח געווען.
דער יינגסטער פון די ברידער האט איינגעזען, אז זיין פאטער איז געווען
גערעכט: גוטע פריינט זענען בעסער פון געלט.

זי שטאָפּט זיך מיט עבירות

אין מאַרק איז געווען אַ געוועלבערין, אַ וואוילע יידינע, מיט אַ פולער שטוב מיט קינדערלעך, קיין עין־הרע נישט. האָט זי געהאַרעוועט אין געוועלבלב צו־זאַמען מיט איר מאַן. עפעס אַ קלייניקייט צו קענען דערהאַלטן אַזאַ שטוב מיט אַ באַלעבאַטישקייט אין מיטן מאַרק! היינט צו באַנייען און צו באַשוכן די קינדער־לעך, און צו האַלטן צו זיי די בעסטע מלמדים—איז עפעס אַ קלייניקייט? נו, האָט זי, נעבעך, גענוג געהאַרעוועט.

נאָר די געוועלבערין האָט געהאַט אַ דימענטן האַרץ. אַלעמאַל איז זי געווען גוט אויפגעלייגט, און אַפילו ליב געהאַט אַ ווערטל. אַזאַ יידינע איז זי געווען. אָפּט איז זי אַרומגעגאַנגען אין שטוב און האָט זיך געוויצלט. וואָס איז זי האַלט אין איין עסן עבירות. זי בעט נאָר דעם אייבערשטן, האָט זי געטענהט, אַז איבער הונדערט און צוואַנציק, אַז זי וועט קומען אָף יענער וועלט, זאָל מען זי, חלילה, נישט שטרעפּן דערפאַר.

ווילט איר דאָך וויסן אַוודאי, ווי סע קומט, אַז אַזאַ וואוילע יידינע און טייערע באַלעבאַסטע זאָל האַלטן אין איין עסן עבירות? און וואָס איז דאָס פאַר אַן עבירות, וואָס זי האַלט אין איין שטאַפּן זיך מיט זיי? איז די מעשה אַזאַ: אַז די קינדער עסן, און זיי לאָזן נאָך דעם איבער אַביסל, זאָגט די מוטער: „אי, קינדער, אַן עבירה, אַן עבירה, כ'לעבן, אַרויסצואוואַרפן אַזאַ טייער מאַכל. נעמט און עסט אויף.“

נאָר די קינדער ווילן נישט אויפּעסן. זיי האָבן געגעסן גענוג, טענהן זיי. וואָס־זשע מיינט איר, די מוטער האָט דאָס עסן אַרויסגעוואַרפּן? חס וזלילה, וואָס הייסט אַרויסוואַרפּן עסן? ווער וואַרפט דאָס אַרויס אַזאַ טייער עסן? אַן אמתע עבירה. נעמט זי און עסט אַליין אויף. איר פאַרשטייט שוין? אַזוי האַלט זי אין איין עסן עבירות, די יידינע. דער אייבערשטער זאָל איר נאָר מוחל זיין.

דער כּוח פֿון שופֿר בלאָזן

ס'איז שוין זייער לאַנג אין דעם. דאָס האָט געטראַפּן נאָך אין דער צייט פון דער רוסיש־טערקישער מלחמה. נאָר איך געדענק דאָס ווי סע וואַלט ערשט נעכטן געווען. אין יענער צייט האָבן גאַנצע מחנות זעלנער געהאַלטן אין איין מאַרשירן צום פּראַנט. אַפּן וועג האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט אין די שטעטלעך, און יעדער באַלעבאַס האָט געמוזט אַריינעמען צו זיך אין שטוב אַ זעלנער, און אַמאַל אויך צוויי, און זיי געבן לאַזשי. געדענק איך, אַז אויך ביי אונז אין שטאַט, אין בריסק דליטע, אַ פעסטונג־שטאַט, האָבן זיך דעמאַלט אָפּגעשטעלט אַ סך זעלנער. זיי זענען געווען אַזאַ סך, אַז ביי די באַלעבאַטים אין די שטיבער איז ניט געווען גענוג פּלאַץ פאַר זיי. וואָס־זשע טוט מען? איז אַרויס אַ באַפעל, אַז די יידן זאָלן זיי איינקוואַרטירן אין די שולן און אין די בתי־מדרשים. מילא, אַ באַפעל איז אַ באַפעל. מע מוז פּאָלגן. מלכות! און יידן האָבן דערווייל געמוזט דאווענען ביי זיך אין דער היים.

נאָר אַז ס'איז געקומען ימים־נוראים, האָבן יידן גענומען טראַכטן וואָס צו טאָן. מע קאָן דאָך אין די הייליקע און פאַרכטיקע טעג ניט דאווענען עפעס אַזויי אַז אַ מנין! איז מען אַוועק צום הויפטמאַן און מ'האַט זיך משתדל געווען. האַרעלע, אַזוי און אַזוי. דאָס זענען הייליקע טעג. מע דאַרף בעטן גאָט, אַז דער פאַטערל צאָר זאָל געווינען די מלחמה. דער הויפטמאַן הערט אַזאַ מעשה, ווערט ער ווייך: יאָ, אַוודאי, יידן ווילן בעטן גאָט אַף אַ זיג, דאַרף מען זיי העלפן. ער האָט טאַקע גלייך באַוויליקט זייער בקשה, ניט אין גאַנצן. דאָס האָט ער ניט געקענט. ס'איז געווען ניט מעגלעך. נאָר אַ טייל. די זעלנער וועלן בלויז בלייבן אין דער וויבערשער שול, וועלן די מענער האָבן פלאַץ צו דאווענען און צו בעטן גאָט.

נו, מילא, זאָל זיין גוט אַזוי. נאָר איר קענט אייך פאַרשטעלן ווי יידן האָבן געפילט. די וויבער, מיט זייער געוויין אין די הייליקע טעג, קענען דאָך אויס־פועלן אַלע ישועות אַף יידן!

ס'איז געקומען ראש השנה באַגינען, זענען אַלע שולן געווען געפאַקט. מ'האַט זיך געשטעלט דאווענען מיט טאָג צוגלייך. נאָר אַף די וויבער איז נעבעך געווען אַ רחמנות. זיי האָבן זיך אַרומגעדרייט אַרום די שולן ווי בלודנע שאַף, און האָבן ניט געהאַט וואו אויסצוגיין זייער שווער האַרץ פאַר דעם האַר פון דער וועלט, און צו בעטן אַף געזונט און פרנסה, און אַף לאַנג לעבן און אַף שלום. זיי האָבן זיך געשטופט צו די פענסטער, צו כאַפן כאַטש אַ וואָרט פון די תפילות. אַז ס'איז געקומען צו שופר בלאָזן, איז ווי נאָר מ'האַט דערהערט די ערשטע תקיעה, איז ביי די זעלנער אין דער וויבערשער שול געוואָרן אַ טומל, אַ געלאַף, אַ טרעוואַגע. אַלע זעלנער זענען גלייך אַרויס אין דרויסן און האָבן זיך געגעבן אַ שטעל אויס און האָבן אַוועקגעמאַרשירט.

זיי זענען שוין צוריק גישט געקומען. און די וויבער האָבן יענעם ראש־השנה און יום־כיפור געדאוונט נאָך מיט מער האַרץ און געוויין ווי אַלעמאַל.

אי פֿאַר אַ בילעט באַצאָלט, אי פעטש געכאַפט

אין שטעטל איז געווען אַ פלאַכער ייד, שימעלע תם. מאַכט זיך, אַז ער דאַרף אַמאַל פאַרן מיט דער באַן אין אַ צווייטן שטעטל אַריין, צו אַ קרוב. זיין ווייב האָט אים געגעבן געלט און אים אַנגעזאָגט, ער זאָל קויפן אַ בילעט אַף דער סטאַנציע און וואָרטן ביז אַ באַן וועט אַנקומען.

שימעלע האָט געטון ווי זיין ווייב האָט געהייסן. ווי ער שטייט אַזוי און וואָרט אַף דער באַן, זעט ער יאַנקלעך, דעם קצב. יענער האָט אויך געוואָרט אַף דער באַן. שימעלע איז זיך מחיה. ס'ערשטע מאַל, אַז ער דאַרף נעמען אַ באַן, איז אים עפעס שווער, טאַמער פאַרפאַרט ער, חלילה. כ'ווייס. איצט אַבער וועט אים זיין היימישער מיט דעם קצב.

דער קצב איז געווען ביי זיך זיכער. ער פאַרט אַפט מיט דער באַן, קויפן ערגעץ אַ בהמהלע, צו שעכטן אַף שבת. געוויינלעך פאַרט ער טאַקע מיט אַקס,

נאָר דאָס מאָל האָט ער אויסגערעכנט, אָז ס'איז פאַר אים בעסער צו פאָרן מיט באָן.

ווי נאָר די באָן איז אָנגעקומען, זענען די צוויי פאַרשוניגען אַריין אין אַ וואַגאָן. דער קצב האָט זיך גלייך געגעבן אַ צי אויס און האָט זיך אַרונטערגערוקט אונטער אַ באַנק. אַז דער תם זעט אַזאָ זאך, לייגט ער זיך אויך אַנידער און רוקט זיך אַרונטער. נאָר אים איז נעבעך געווען ענג, האָט ער אַרויסגעשטעקט זיינע פיס. אַז דער קאַנדוקטער איז אַריינגעקומען, האָט ער זיך פאַרשפּאַטעט אין די פיס און איז שיר געפאַלן. ווערט ער אין כעס און גיט אַ שלעפּ אַרויס דעם פאַר-שוין און פּראַסקעט אים אָן דאָס פנים.

„וואו איז דער בילעט?“ גיט ער אַ געשריי אָף דעם ייד. שימעלע שטעקט אַריין די האַנט אין בוזעם, נעמט אַרויס זיין בילעט און דערלאַנגט דעם קאַנדוקטער.

„טאָ וואָס ביסטו געקראַכן אונטער דער באַנק, אַז דו האַסט אַ בילעט?“ קאָכט אין דעם ערל די יוכע.

„איך האָב געזען, יאַנקל קריכט אונטער דער באַנק, בין איך אויך געקראַכן,“ זאָגט שימעלע תּמּעוואַטע.

לאַזט אים שוין דער קאַנדוקטער אָפּ און נעמט זיך צום קצב. יאַנקל האָט אים גלייך אַריינגעשטעקט אין האַנט אַריין, און דער קאַנדוקטער איז זיך גע-גאַנגען ווייטער.

אַז שימעלע תּם איז שפּעטער אַהיימגעקומען, דערציילט ער זיין ווייב: „איך פאַרשטיי נישט, מיין ווייב, איך האָב באַצאַלט פאַר אַ בילעט אַ רובל מיט פּופּצן קאַפּיקעס, און מ'האַט מיר געגעבן קלעפּ. יאַנקל דער קצב האָט באַצאַלט בלויז פּופּצן קאַפּיקעס, און איז זיך געלעגן אין באָן ווי אַ פּריץ.“

אי, ס'אַראַ נאַראַנים דאָס זענען!

אַ לעמבעריקער סוחר—אַ פרומער ייד, איז אַמאָל געקומען צו משפּחה, צו גאַסט אין אַ קליין שטעטל אַריין. האָט מען אים זייער פּיין אויפגענומען און מ'האַט זיך געפּרייט מיט אים. דאָס שטעטל האָט געפּאַדיעט אַרום אים, און מ'האַט גע-וואַלט הערן די חידושים, וואָס ער האָט צו דערציילן פּון דער גרויסער שטאָט. איינמאָל שמועסט מען ווי סע האַלט מיט יידישקייט אין לעמבעריק. כ'ווייס, מע הערט זיך אַזויפּיל אָן, פאַראַן דאָרט טרייפּניאַקעס, אַז באַהיט זאָל מען ווערן. וויל מען הערן פּון זיין מויל אַליין, אַז דאָס איז נישט אמת, ס'איז מסתּמא נאָר אַ מעשה, אַ בילבול.

זאָגט דער סוחר, ס'איז נישט קיין מעשה. ס'איז טאַקע, נעבעך, אמת. נישט נאָר דאָס אַליין, פאַראַן נאָך ערגערע זאַכן, וואָס יידן טוען דאָרט. פאַראַן דאָרט אַזעלכע, וואָס זענען מחלל שבת. זיי האַלטן אַפּילו אָפּן שבת זייערע געשעפּטן בפרהסיא.

„וואָס הייסט?“ רופּט זיך אָן אַ ייד מיט חידוש. „אַזוינע נאַראַנים זענען זיי? מע טאָר דאָך שבת קיין געלט נישט נעמען!“

זי ווייסט גענוי וואָס ער איז

אין אַ דערפל אין מינסקער גובערניע האָט אַמאָל געטראַפֿן אַ מעשה: אַ ייִדישע טאַכטער פֿון אַ ישובֿניק האָט זיך אויסגעגליטשט, ווי מע זאָגט, און איז געלעגן געוואָרן מיט אַ בחורל. ס'זאָל זיך אַזוי נישט טרעפֿן ווי סע טרעפט זיך אַמאָל אַזאַ זאַך, נישט דאָ געדאַכט.

דאָס דערפל איז געגאַנגען אָף רעדלעך. און וואָס ס'האַט זיך אָפּגעטון ביי דעם ישובֿניק אין שטוב, מעג בעסער אויסגיין אָף שונא־ישראל. נאָר אַ ייִדיש קינד איז עס דאָך, און צו דערצו—אַ בן־זכר, דאָרף מען עס ייִדישן, מלע זיין.

דער ישובֿניק, נעבעך, דער פּאָטער פֿון דער קימפעטאָרין, איז באַצייטנס אַוועק אין שטעטל אַריין און האָט אַרויסגעזוכט אַ מוהל. ער האָט אָפּגערעדט מיט דעם מוהל, אַז דעם און דעם טאָג וועט ער קומען נאָך אים מיט זיין פּערד און וועגעלע און אים נעמען אין דאָרף אַריין צום ברית.

אַפֿן אַכטן טאָג, באַגינען, איז דער ישובֿניק ווידער געפּאַרן אין שטעטל אַריין און האָט געבראַכט דעם מוהל. פּאַרן ייִדישן דאָס קינד—פּרעגט דער מוהל די יונגע קימפעטאָרין וואָס עס איז דער טאַטע פֿון דעם ייִנגעלע: „אַ כּהן?“ שאַקלט די קימפעטאָרין מיטן קאַפּ אָף גיין.

„מסתּם אַ לווי?“ זאָגט דער מוהל.

„גין“, זאָגט די יונגע מוטער.

„נו, אויב אַזוי איז ער דאָך אַוודאי אַ ישראל!“

„גין“, שאַקלט זי ווידער מיטן קאַפּ.

„טאָ וואָס איז ער?“ פּרעגט דער מוהל.

„איך ווייס, זאָגט די קימפעטאָרין, „ער איז אַ גויאישער שניידער.“

זי ווייסט נעבעך וואָס זי וויינט

אין אַ שטעטל אין דער אַלטער היים, אין רוסלאַנד, איז אַמאָל אַראָפּגעקומען אַ מגיד. איז ער אַוועק אין בית־מדרש אַריין און האָט דאָרט אויפּגעהאַנגען אַ מודעה, אַז מאָרגן אָף דער נאַכט, איה"ש, נאָך מעריב, וועט ער רעדן.

געקומען דער אָף־דער־נאַכט, האָט זיך פּאַרזאַמלט אין בית־מדרש אַ גרויסער עולם. אַפילו די ייִדינעס זענען געקומען. און דאָס בית־מדרש און די ווייבערשע שול זענען געווען געפּאַקט. און דער מגיד האָט גערעדט און געדרשנט, אַז זיינע רייד האָבן דעם עולם צענומען, בפרט די ווייבער. און איין ייִדינע האָט אַזוי גע־וויינט, אַז מ'האַט זי נישט געקענט אייננעמען.

נאָך דער דרשה גייט צו איר צו דער מגיד און פּרעגט זי, וואָס זי וויינט אַזוי. און ער וויל וויסן, וואָס ער האָט געזאָגט אַזוינס, וואָס זיינע רייד האָבן זי גערירט מער ווי די אַנדערע ווייבער.

„איכל אייך זאָגן, מגיד“, זאָגט די ייִדינע, „איך בין אַן אַרימע אלמנה, און איך האָב אַן איינציקן זון, אַ בן־יחיד, ער זאָל מיר געשענקט זיין. ער לערנט אין

דער ישיבה. און איך טו איבער אלע שווערע אַרבעטן און האַרעווע, אים אויסצור- האַלטן, אַז ער זאָל עפעס אויסוואַקסן. אַז איר האָט גערעדט, און איך האָב געהערט אין אייער דרשה, אַז איר האָט אַמאָל געלערנט אין דערזעלבער ישיבה, וואו מיין זון לערנט, האָב איך ערשט געזען אַך וואָס מיין האַרעוואַניע גייט אַוועק. אַט דער- פאַר האָב איך אַזוי געוויינט."

גיי העלף, אַז זיי זענען געשיקטער פֿון אים!

אַמאָל איז געווען אַ ייד מיט אַ יידיגע. גאַנץ וואוילע מענטשן. נישט קיין רייכע און נישט קיין אַרימע. נאָר אַזוי זיך. פון מיטלשטאַנד. נאָר איין חסרון האָט דאָס פאַרפאַלק געהאַט: דער מאַן איז געווען אַ פוילענצער. נישט פאַר קיין גוטן ייד געדאַכט. ער איז געווען אַ פוסטעפאַסניק, אַ ליידיק-גייער. אַ פינגער אין קאַלט וואָסער האָט ער נישט אַריינגעטון. כאַטש ברען אים און בראַט אים, האָט ער נישט געוואָלט אַרבעטן. נאָר דערפאַר איז די יידיגע געווען אַן אשת-חיל. זי האָט געהאַט אַ בעקעריי, האָט זי געבאַקן געבעקס און האָט געהאַנדלט מיט דערמיט אַפן מאַרק. אַזוי האָט זי געבראַכט דאָס שטיקל ברויט אין שטוב אַריין, און אַזוי האָט מען אויסגעכאַוועט קינדער, וואוילע קינדער. זיי געשיקט אין חדר, און צו אַ שרייבער אַפילו, צו לערנען זיך רעכענען און שרייבן אַ שורה-גרוס. דאָס שטעטל האָט געוואוסט סאַראַ באַלעבאַסטע די יידיגע איז, און סאַראַ גאַרנישט שבגאַר- נישט ס'איז דער מאַן. נאָר גאַר נישט. וועמעס זאָך איז דאָס? האָט מען זיך טאַקע נישט געמישט.

אַזוי זענען אַריבער יאָרן. אַז דאָס עלטסטע מיידל איז אונטערגעוואַקסן, אַ וואויל מיידל, געראַטן אין דער מאַמע, האָט מען איר אַרויסגעזוכט אַ בחור, און זי איז געוואָרן אַ כלה, למזל, און אין גיבן האָט מען זיך טאַקע געגרייט צו דער חתונה. די בעקעריין האָט געזען, אַז ס'זאָל זיין פון אַלעם גוטן. זי האָט געקאַכט און געבאַקן און אַנגעגרייט פון שענסטן און בעסטן. שכנות זענען אויך נישט געזעסן מיט פאַרלייגטע הענט, און מ'האַט איר געהאַלפן. גאַנצע טעג האָבן זיי זיך גע- רעשט דאָרט אין שטוב, טאַקע ווי ביי אַן אייגענער חתונה.

פּיין, וואויל. נאָר איין מענטש האָט זיך אַרומגעדרייט אַן איבעריקער—דער מאַן. אומעטום האָט ער זיך געפלאַנטערט. וואו מ'האַט אים נישט געזעט, איז ער אויסגעוואַקסן. ער האָט אויך געוואָלט עפעס טון, העלפן. ס'איז דאָך זיין קינד, זיין שמחה. נאָר וואָס זאָל ער טון? ער קען דען עפעס?

ווי ער דרייט זיך אַזוי אַרום, הערט ער, אַז ס'איז נישטאָ גענוג קנאַבל צום געבראַטנס. דערפרייט ער זיך. איצט איז זיין צייט. אַט וועט ער ווייזן, אַז ער איז אַ באַלעבאַס, אַז ער לייגט אויך צו אַ האַנט צו זיין קינדס חתונה. און ער כאַפט און לויפט אַריבער אין מאַרק און קויפט אַ גאַנץ קרענצל קנאַבל. ווידעראַמאָל פּיין, וואויל. נאָר צוריק אַהיים איילט ער זיך שוין נישט. פונקט ווי ער איז פריער געלאָפן, אַזוי גייט ער זיך איצט פאַמעלעכקע. ער וויל, אַלע שכנים זאָלן זען, סאַראַ באַלעבאַס ער איז, און אַז ער העלפט צוגרייטן די חתונה.

„ר' קאָפּל“ שטעלט אים אָפּ אַ שכן, „וואוהיין טראַגט איר דאָס קרענצל קנאַבל?“

„וואָס הייסט, וואוהיין?“ מאַכט ער זיך וויכטיק. „מע גרייט צו אַ געבראַטנס צו דער חתונה, דאַרף מען קנאַבל“ און ער אַיילט זיך נאָך אַלץ נישט. באַלד שטעלט אים אָפּ אַ שכנה: „וואו האָט איר איינגעהאַנדלט אַזאַ שיין קרענצל קנאַבל, ר' קאָפּל?“

„אַי, וואָס ווייסט איר?!“ פאַרפירט ער אַ שמועס און וויל ווייזן ס'אַ בריה ער איז. „מיין יידינע מאַכט אַ געבראַטנס צו דער חתונה, האָב איך געקויפט דעם בעסטן קנאַבל.“

אַזוי פיינט ער זיך אויס און האָט שטאַרק הנאה פון זיך וואָס פאַר אַ הילף ער איז פאַר זיין ווייב. אַז ער איז לסוף אַהיימגעקומען מיט דעם קנאַבל, איז שוין דאָס געבראַטנס געווען פאַרטיק און ס'האַט פאַרשמעקט איבער אַלע שטיבער. אַ רחמנות נעבעך אָף דעם ייד. וואו טוט מען זיך אַהיין איצט מיט דעם קרענצל קנאַבל, וואו?

אַן עצה קעגן גטן זיך

אַ יונג פאַרפאַלק איז געקומען צום רב, צו גטן זיך. דער רב האָט אַ קוק געטון אָף דעם יונגמאַן מיט דעם ווייבל, האָט אויסגעהערט די טענות זייערע, און האָט פרוּבירט מאַכן שלום צווישן זיי. נאָר וויפיל ער האָט אין זיי אַרייַנגעוואָרעט און געגעבן צו פאַרשטיין, אַז מע טאַר נישט צערייסן, וואָס דער אייבער-שטער אַליין האָט באַהעפט צוזאַמען, און אַז מע טאַר נישט צעשטערן קיין הויז, האָט נישט געהאַלפּן. אַלע רייד זענען געווען אַרויסגעוואָרפּן. דאָס פאַרל איז געבליבן איינגעשפאַרט: נאָר אַ גט!

מילא, וואָס קאָן אַ רב טון? אַ גט איז אַ גט! נאָר דאָ האָט זיך אָנגעהויבן אַ מעשה מיט אַ קינד. דאָס פאַרפאַלק האָט געהאַט אַ יינגעלע. האָבן ביידע געוואָלט דאָס יינגעלע פאַר זיך. דער מאַן האָט געוואָלט, אַז דאָס יינגעלע זאָל נאָכן גטן זיך בלייבן ביי אים, און דאָס ווייבל האָט געטענהט, אַז זי וויל, אַז דאָס יינגעלע זאָל בלייבן ביי איר. הכלל, אַ שווערער עסק. און קיינער פון זיי וויל גאַרנישט ניט נאָכגעבן. אַז דער רב זעט אַזאַ מעשה, הייבט ער ווידער אָן צו רעדן וועגן שלום. אפשר בעט מען זיך פאַרט איבער? און צום סוף זאָגט ער צו זיי, אַז ער האָט אַן עצה. „הערט אויס מענטשן, זאָגט ער צו זיי, „איך קען אייך קיין גט איצט נישט געבן. איר זענט ביידע איינגעשפאַרט. דער וויל דאָס קינד, און דער וויל דאָס קינד. מע קען דאָך נישט נעמען אַ קינד און צערייסן אָף צווייען, רחמנא ליצלן. טאָ נעמט, מאַכט דערווייל שלום און גייט אַהיים. אַז ס'וועט אַריבער אַ שטיקל צייט, און איר וועט האָבן נאָך אַ קינד, וועט איר אייך דעמאָלט קענען צעטיילן. איינער וועט נעמען איין קינד, און דער צווייטער וועט נעמען דאָס אַנדערע קינד, און דערנאָך וועלן מיר זען, בלי נדר.“

די צוויי ברידער און דאָס שלעמאַזל

די צוויי ברידער און דאָס שלעמאַזל, אַדער וואָס ס'איז באַשערט, דאָס איז באַווערט

וואו אַ מעשה מיט צוויי ברידער—איז איינער געוויינלעך אַן עושר, אַ קמצן, און דער צווייטער—אַן אַרימאָן מיט אַ גוט האַרץ. נאָר דאָ, אין דעם מעשהלע, וואָס איך וויל אייך איצט דערציילן, איז אַביסל אַנדערש. איינער פון זיי איז טאַקע אַ גרויסער עושר, אַ גוט-באַזיצער, און דער צווייטער—אַן אַרימאָן אין זיבן פּאַ-לעס. נאָר דער עושר דאָ האָט אַ גוט האַרץ און העלפט דעם ברודער זיינעם וויפיל מע דאַרף, און נישט נאָר, ווי מע זאָגט, וויפיל ער קען. ער טוט ממש אַלי, אים צו שטעלן אָף די אייגענע פּיס. נאָר וואָס ער טוט העלפט נישט.

איינמאָל זאָגט דער רייכער ברודער צו דעם אַרימען:

„הער מיך אויס, ברודער, קום מיט מיר אַריין אין שטאַל. קלייב דיר אויס אַ פּאַר גוטע פּערד מיט אַ וואָגן און פאַר אַרויס אין דער וועלט. ווייסט דאָך ווי מע זאָגט: משנה מקום—משנה מזל, ווער סע בייט דאָס אַרט—בייט דאָס מזל. איכ'ל דיר געבן געלט, קויף איין סחורה, און פאַר. אפשר וועט דער אייבערשטער העלפן און דו וועסט מצליח זיין.“

זי זענען אַריין אין שטאַל, און דער עושר האָט געהאַלפן זיין ברודער אויס-קלויבן זיך אַ פּאַר גוטע פּערד מיט אַ וואָגן, און האָט אים געהאַלפן איינשפּאַנען. ווי נאָר דער אַרימער ברודער איז אַרויף אָפן וואָגן און האָט זיך אַוועק-געזעצט—דערהערט ער פּלוצים, אַז עמיצער טאַנצט און זינגט הינטער אים. ער גיט זיך אַ דריי אויס, ערשט—אַ מענטשעלע, אַ שרעטעלע. „ווער ביסטו און וואָס טאַנצסטו?“ פּרעגט דער אַרימער ברודער אַ דער-שראַקענער.

„איך,“ זאָגט דאָס שרעטעלע, „איך בין דיין שלעמאַזל. און פאַרוואָס טאַקע זאל איך נישט טאַנצן און זינגען און מיך פּרייען? ביז איצט האָב איך מיך גע-שלעפט מיט דיר דאָס גאַנצע לעבן צופּוס. נאָר פון היינט אָן וועל איך פאַרן מיט דיר אין וואָגן ווי אַ גראַף. דו וועסט דיך נישט אַרויסדרייען פון מיר. דו ווייסט דאָך: וואָס ס'איז באַשערט, דאָס איז באַווערט.“

דער סוחר, זיין חבר און דער קלוגער רב

ר' שלמה העלער, אַ קאַלאַמייער סוחר, וואָס איז געפאַרן קיין ווין צוליב געשעפּטן, איז אונטערוועגס געוואָרן קראַנק און געשטאַרבן. ביי זיין טויטנבעט זענען געווען בלויז די מענטשן פון הויז, אַ דאָקטער און זיין חבר פון דער היים, ר' יאַנקל שטיינבערג.

אַז ר' יאַנקל איז אַהיימגעקומען, איז ער אַוועק צו ר' שלמהס ווייב, האָט איר דערציילט די גאַנצע מעשה און געזאָגט, אַז איר מאַן האָט אים פאַרן טויט צוגע-רופן און אים געמאַכט דעם יורש פון זיין פאַרמעגן. ער האָט אים געגעבן דעם טאַש מיט פינף און צוואַנציק טויזנט ראַיניש און געזאָגט: „פון דעמדאָזיקן געלט

זאלסטו געבן מיין ווייב, וויפיל דו ווילסט. דאָס איבעריקע זאלסטו נעמען דיר, מיין איינציקער פריינד, וואָס וועט זאָגן קדיש ביי מיין קבר.”

אַפן גרונט פון דיִדאַזיקע ווערטער, וואָס ר' יאַנקל איז געווען גרייט צו באַשטעטיקן מיט עדות, האָט ער געוואָלט געבן דער אַלמנה פינף טויזנט ראַיניש. נאָר די אַלמנה האָט נישט געוואָלט איינגיין אָף דעם. זי האָט ר' יאַנקלען גערופן צו אַ דינ־תורה, און האָט געפאַדערט, אַז ר' יאַנקל זאָל איר אָפגעבן איר מאַנס געלט. אַז דער רב האָט אויסגעהערט די מעשה, האָט ער געזען, אַז עפעס איז דאָ נישט גלאַט. פאַרוואָס האָט ר' שלמה העלער עפעס געמאַכט דעם חבר פאַרן יורש, דאָרט וואו ער האָט איבערגעלאָזט אַ ווייב און קינדער? ער האָט זיך פאַרטראַכט וועגן דעם. ער האָט פרובירט ווירקן, אַז ר' יאַנקל זאָל זיך צעטיילן מיט דער אלמנה העלפט אָף העלפט. נאָר ר' יאַנקל איז געווען איינגעשפאַרט און גייציק און האָט נישט געוואָלט.

דעמאָלט איז דעם רב עפעס איינגעפאַלן, און ער זאָגט צו ר' יאַנקלען: „דו קענסט שווערן, אַז ר' שלמה האָט דיר אָנגעזאָגט ווי דו דערציילסט?“

„יא, רבי, זאָגט ר' יאַנקל.

זאָג איבער די ווערטער, ווי ער האָט דיר אָנגעזאָגט. לאַז גאַרנישט ניט אויס, און גיב גאַרנישט ניט צו.“

„ער האָט געזאָגט: יאַנקל, דו זאלסט פון דעם געלט געבן מיין ווייב וויפיל דו ווילסט. דאָס איבעריקע זאלסטו נעמען דיר.“

זאָגט דער רב: „און דיין חבר האָט דיך געקענט ווי איך און ווי מיר אַלע קע־נען דיך?“—„יא, רבי.“

„זאָג מיר, יאַנקל, וויפיל ווילסטו פון דעם געלט?“—„וויפיל איך וויל?“

פרעגט איבער ר' יאַנקל, „צוואַנציק טויזנט ראַיניש. נישט ווינציקער אַ העלער.“

„דו ווילסט נישט ווייניקער פון צוואַנציק טויזנט?!“ זאָגט איבער דער רב.—

„יא, רבי.“

„און דיין חבר האָט דיר אָנגעזאָגט, אַז דו זאלסט געבן זיין ווייב, וויפיל דו ווילסט. נישט אמת?“—„יא, רבי.“

„טאָ גיב זיין ווייב צוואַנציק טויזנט, און דיר נעם פינף טויזנט ראַיניש. אזוי האָט בפירוש געזאָגט דיין חבר. דו ווילסט צוואַנציק טויזנט. גיב אזוי פיל דער אַלמנה. דאָס האָט דיין חבר געמיינט, וואָס האָט דיך געקענט ווי איך און ווי מיר אַלע.“

אַ גוט האַרץ פֿון אַן אַדעסער מאַרעוויכער

אַ פרייטאָג, ערב־שבת בייטאָג, האָט אַ יידינע זיך געאיילט אין מאַרק אַריין, איינצוקויפן אָף שבת. ווי זי לויפט אזוי מיט איר קיישל אָפן אַרעם, איז ביי איר אַראָפגעפאַלן דאָס טעשעלע מיטן געלט, און זי האָט דאָס אָפילו נישט געפילט. הינטער איר איז געגאַנגען אַ יונגערמאַן. אַז ער האָט באַמערקט ווי די יידינע האָט פאַרלוירן איר בייטעלע מיט געלט, האָט ער עס אויפגעהויבן, אַ קוק געטון איבערווייניק און געזען, אַז דאָרט איז דאָ בלויז אַביסל קליינגעלט. טראַכט ער זיך,

מע דארף עס איר אָפגעבן. אַז אַ יידינע לויפט פרייטאָג בייטאָג מיט איר קיישל אין מאַרק אַרײַן און מיט איר ביסל קליינגעלט, איינצוקויפן אָף שבת, איז אַ סימן, אַז זי איז נעבעך אָן אַרימע יידינע, און ס'איז אָף איר אַ גרויס רחמנות. לויפט ער איר נאָך, יאָגט זי אָן און זאָגט: „מומעניו, איר האָט פאַרלוירן אייער בייטעלע מיטן געלט. נאָט עס אייך.“

די יידינע גיט זיך אַ כאַפּ: יאָ, ס'איז איר בייטעלע! און זי צעקלאַגט זיך ממש: „וויי איז מיר! איך האָב קוים געקריגן צו לייען אַביסל קליינגעלט, צו קענען איינקויפן עפעס אָף שבת.“ און זי פאַלט אים שיר אָפן האַלז און באַוואַרפט אים מיט ברכות, און ווינטשט אים, אַז ער זאָל דערפאַר מצליח זיין אין זיינע געשעפטן. די יידינע האָט דאָס טעשעלע אַרײַנגעלייגט אין קעשענע און איילט זיך וויי-טער אין מאַרק אַרײַן.

אַז דער יונגערמאַן זעט ווי זי באַהאַלט דאָס טעשעלע אין קעשענע, גייט ער איר נאָך, שטעקט אַרײַן צו איר זיין האַנט, און וויל עס אַרויסנעמען. די יידינע האָט דערפילט, אַז עמיצער קריכט צו איר אין קעשענע, גיט זי אַ כאַפּ אָן יענעמס האַנט. זי גיט אַ קוק, דערזעלבער יונגערמאַן, וואָס האָט איר ערשט מיט אַ פאַר מינוט צוריק דאָס טעשעלע אומגעקערט. פאַרשטייט זי נישט, וואָס טוט זיך דאָ? און זי זאָגט: „דו האָסט דאָס בייטעלע געפונען און עס מיר אַט ערשט אומגעקערט, און איצט ווילסטו דאָס אַרויסגעבענען ביי מיר! ווי שעמסטו דיך נישט?!“

זאָגט דער יונגערמאַן: „פאַרשטייט איר מיך, מומעניו, אַז איך האָב באַ- מערקט, איר האָט דאָס בייטעלע פאַרלוירן, און געזען, אַז דאָרט איז דאָ בלויז אַביסל קליינגעלט, האָט מיין האַרץ נישט דערלאָזט, אַז איך זאָל עס ביי אייך צו- נעמען. נאָר אַז איך האָב נאָך דעם געזען ווי איר האָט דאָס בייטעלע אַרײַנגעלייגט אין קעשענע, דאָס, זעט איר, איז שוין אַ גאַנץ אַנדערע מעשה. דאָס איז מיין געשעפט, פון וואָס איך צי מיין פרנסה, און איר האָט דאָך מיר אַליין ערשט אַנ- געוואונטשן, איך זאָל מצליח זיין אין מיינע געשעפטן.“

אי, ווען ער וואַלט זי געפֿאַלגט

ס'איז געווען אמאָל אַן אַרים פאַרפאַלק, אַזוי אַרים נעבעך, אַז דער דלות האָט געפייפט ביי זיי אין אַלע ווינקעלעך. נאָר קיין קינדערלעך האָט, געלויבט דעם אייבערשטן, נישט געפעלט אין שטוב.

מילא, אַ גאַנצן ווינטער ווי ס'איז געווען איז געווען. האָט מען געהאַט אַ שטיקל ברויט, האָט מען געגעסן, איז נישט געווען, האָט מען נישט געגעסן. נאָר אַז ס'האַט זיך דערנענטערט דער פּסח, און פון יום-טוב האָט אין שטוב זיך נישט געזען אַפילו קיין סימן, זאָגט די יידינע צו איר מאַן: „דו ווייסט וואָס, מיין מאַן? לאַמיר שרייבן אַ פּראַשעניע צום אייבערשטן.“

דער מאַן קוקט זי אָן און גיט אַ טראַכט: אפשר טאַקע אַ פּלאַן? אַז אַ ווייב הייסט שרייבן, דאַרף מען פרובירן. נעמט ער אַ בייגעלע פאַפיר און נעמט שרייבן: „ראשית וויל איך דיך בעטן, רבוננו של עולם, אַ פּוד מצות.“

„שׁוּטְהוּ“ פּאַלט זײַן װײַב אַרײַן אין מיטן, „אַז דו בעטסט, בעט שׁוין צװײ פּוד מצות.“

נאָר דער מאַן ענטפּערט נישט און שרײַבט װײטער: „והשנית וויל איך דיך בעטן אַ מלבוש פאַר מיין װײַב.“

„גזלך, שרײַב צװײ קליידער,“ שרײַט זײַן װײַב.

„איך וויל דיך אויך בעטן,“ שרײַבט װײטער דער מאַן, „מלבושים און שיכ“ לעך פאַר די קינדער.“

זײַן װײַב האַקט אים אַלץ איבער, אַז ער זאַל בעטן טאַפּלט.

צום סוף, אַז ער האַט געענדיקט, איז געװאָרן אַ פּראַגע װאַס צו טון מיט דער פּראַשעניע. זאַגט זײַן װײַב, אַז אַזױ װי אין דרויסן איז אַ װינט, זאַל מען דעם בריוו אַװעקלאָזן מיטן װינט און ער װעט שׁוין אַנקומען. האַבן זײ אַזױ געטון. דער בריוו איז אַװעק, און אַפֿן װעג האַט ער זיך פּאַרטשעפּעט אין אַ סלופּ און איז געבליבן הענגען מיט דעם אַדרעס אַזױ, אַז פּאַרבייפּאַרער האַבן אים געקענט זען און איבערלייענען.

איז דאָך גאַט אַ גוטער, מאַכט זיך, אַז אַ פּרייך, װאַס האַט געליטן, נישט פאַר אונז געדאַכט, פון אַ מכה אין האַלז, פּאַרט פון אַ דאַקטער אין שטאַט. דער דאַקטער האַט אים ממש אַפּגעזאַגט דאַס לעבן, און ער האַט אים געהייסן, אַז װען ער װעט פּאַרן אַהײם, זאַל ער האַלטן דעם קאַפּ אין דער הייך, װײל אַז נישט, קען ער נאָך, חלילה, דערוואָרגן װערן.

װי דער פּרייך פּאַרט אַזױ מיטן קאַפּ אין דער הייך, דערזעט ער אַף אַ סלופּ הענגט אַ בריוו, אַדרעסירט צום רבּונו של עולם: „פּראַשעניע קאַספּאַדו באַגױ.“ צעלאַכט זיך דער פּרייך. און אין דער מינוט האַט די מכה געפּלאַצט.

דעם פּרייך איז גלייך געװאָרן לײכטער. ער האַט דערפּילט, אַז ער איז אַ געראַטעװעטער. און ער איז געװען אַזױ גליקלעך, אַז ער האַט געהייסן דעם באַדינער אַראַפּנעמען דעם בריוו, און אַז ער האַט שפּעטער אױסגעפונען, װאַס דאַרט איז געשריבן, האַט ער געהייסן זײנעם אַ מענטש, אַז ער זאַל גלייך אַלץ צושטעלן, װאַס דער ייד בעט. האַט מען אַזױ געטון.

אַף מאַרגן, אַז די יידינע איז אױפּגעשטאַנען און האַט געעפּנט די טיר, דער־זעט זי אַלע גוטע זאַכן אַף יום־טובּ. גיט זי אַ געשרײַ: „שלמה, זע נאָר, דער אייבערשטער האַט געענטפּערט אַף אונזער פּראַשעניע. איך האַב דיר אַבער געזאַגט, װען דו װאַלטסט מיך געװען פּאַלגן, װאַלטן מיר דאָך איצטער געהאַט אַלצדינג טאַפּלטו!“

זײ גלייכן זיך אױס סוף־כל־סוף

דאַס שטעטל איז געװען קליין און האַט געהאַט װינציק באַװאוינער. נאָר דערפּאַר האַט עס פּאַרמאַגט אַ סך חסידים, קײן עײַ־הרע נישט. עס זענען דאַרט געװען סקױרער און טאַלנער און בראַצלאַװער, און אַפּילו כעלעמער חסידים זענען דאַרט געװען. אַז ס'איז געקומען פאַר אַ יום־טובּ, זענען אַלע חסידים גע־פּאַרן צו זײער רבי אַף יום־טובּ.

צווישן די חסידים אין שטעטל זענען געווען צוויי פאַרברענטע כעלעמער חסידים; וועלוול דער טרעגער און יידל דער קרעמער. וועלוול איז געווען אַ הויכער, אַ געזונטער, און יידל איז געווען נעבעך אַ נידעריקער, אַ קליינער. האָבן זיי געוואָלט אַמאָל גיין קיין כעלעם צום רבי אָף יום-טוב. זאָגט יידל צו וועלוולען: „הער נאָר, וועלוול, דו ווייסט דאָך, אַז פון אונזער שטעטל ביז כעלעם איז נינציק ווערסט. אפשר איז מעגלעך, אַז דו זאָלסט נעמען אָף דיר פופציק ווערסט, דו ביסט דאָך, קיין עין-הרע נישט, אַ גיבור, און איך וועל נעמען אָף מיר פערציק ווערסט. וועלן מיר גיין צוזאַמען צום רבי אָף יום-טוב, און סע וועט נישט זיין אַזוי שווער אַזאַ לאַנגער וועג.“

אַז וועלוול דערהערט דאָס, גיט ער אַ געשריי: „ניין, יידל! איך זאָג: ניין! אויב דו ווילסט גלייך אָף גלייך, איז מאַכטעיסע, וועלן מיר גיין! אויב נישט, איז גיי דיר איינער אַליין געזונטערהייט!“

די צוויי חסידים האָבן זיך אַזוי לאַנג געדונגען, ביז ס'איז געבליבן אַז זיי גייען גלייך אָף גלייך. און זיי זענען צוזאַמען אַוועק קיין כעלעם צום רבי אָף יום-טוב.

אַ שלעמאָזל בלייבט אַ שלעמאָזל

אַ חסיד האָט זיך אַמאָל געקלאָגט פאַר זיין רבי, אַז ער האָט אַ ברודער, איז ער אַחוץ אַ ביטערער אַרימאָן, נאָך צו דערצו אַ גרויסער שלעמאָזל, אַ לאַ-יוצלה. וויפיל געלט ער גיט אים אָף צו האַנדלען, פטרט ער עס אַוועק און בלייבט ווייטער אַן פרנסה.

דער רבי הערט אים אויס און פאַרקלערט זיך. ער קלערט, אַז כאַטש געלט איז אַ מיאוסע זאַך, אַ סימן; די אותיות פון געלט באַטרעפן פונקט אַזויפיל וויפיל די אותיות פון בל אַט ע, איז אַבער אַן געלט נאָך אַ סך ערגער. צום סוף זאָגט דער רבי צום חסיד: „דאָס מאָל, אַז דו ווילסט העלפן דיין ברודער, גיב אים נישט דאָס געלט אין האַנט אַריין. פאַרשטייט, דאָס מאַכט אים געפאַלן ביי זיך, און ער קען דעריבער נישט האַנדלען ווי סע באַדאַרף צו זיין. איז מיין עצה, טו דאָס געלט אַריין אין אַ בייטל און לייג עס אַנידער אָף אַ פלאַץ, וואו דיין ברודער גייט פאַרטאָג אין דאַרף אַריין, צו זוכן פרנסה. אַז ער וועט דאָס געלט גע-פינען, וועט עס ביי אים זיין אַנגעלייגטער ווי אַז דו גיסט עס אים אין האַנט אַריין ווי אַ נדבה. ער וועט זיך דערפרייען מיט דעם געלט און וועט מיט דערמיט מסחרן גאָר אָף אַן אַנדער אופן. און ער וועט, מיט דעם אייבערשטנס הילף, מצליח זיין.“

דער חסיד האָט געטון ווי דער רבי האָט אים געהייסן. פאַרטאָג, נאָך איידער דער ברודער גייט אין דאַרף אַריין, צו זוכן עפעס אַ מציאה, הייבט ער זיך אויף, נעמט אַ בייטל מיט געלט און גייט אַוועק צו אַ פלאַץ, וואו דער ברודער דאַרף דורכגיין. דאָרט לייגט ער אַנידער דעם בייטל אַזוי, אַז דער ברודער זאל אים מוזן געפינען. אַליין זעצט ער זיך אַנידער הינטער אַ פאַרקאָן, צו זען וואָס דאָ וועט זיין.

ווי ער זיצט אזוי הינטערן פארקאן, זעט ער, דער ברודער קומט אן א פאר-
 טראכטער. וואָרן אַחוץ אַ שלעמאַזל איז ער נאָך צו זיין אַרימקייט געווען אַ בעל-
 חלום. גייט און טראַכט. וואָס טראַכט ער, דער אַרימער ברודער? ער טראַכט,
 אַז אייגענטלעך איז אים נאָך נישט אזוי שלעכט. פאַראַן מענטשן, וואָס זיי איז
 נאָך אַ סך ערגער פון אים. אַט אַשטייגער זיצן אַ סך מענטשן אין די געפענגענישן
 און זעען אַפילו די זון נישט אָן פאַר די אויגן. זיי וואַלטן דאָך געווען די גליק-
 לעכסטע, ווען זיי קענען איצט גיין אזוי פריי ווי ער אין דאָרף אַריין. אַנדערע—
 טראַכט ער ווייטער—זענען קראַנק, און ליגן נעבעך אין די שפיטאַלן. טייל זענען
 אָף די שלאַכטפעלדער, ווייט פון טאַטע-מאַמע און פון ווייב און קינדער, און ס'איז
 זיי ביטער. איך האָב, אַ דאַנק דעם, וואָס אויבן, אַ ווייב און קינדער, און איך זע
 זיי יעדן טאָג.

היינט ווי אומגליקלעך זענען נעבעך די בלינדע! זיי קענען נישט גיין וואוהין
 זיי ווילן, און זיי זעען קיינמאַל נישט די ליכטיקע שיין. איך האָב צוויי ליכטיקע
 אויגן, ברוך השם, נאָר איך וועל זיי פאַרמאַכן און גיין אַ מינוט מיט פאַרמאַכטע
 אויגן, מיטצופילן מיט די אומגליקלעכע. דערביי פאַרמאַכט ער זיינע אויגן, און
 טאַפנדיק דעם וועג מיט זיין שטעקן, איז ער אַריבערגעגאַנגען דאָס אָרט, וואו
 דער בייטל מיטן געלט איז געלעגן.
 דער ברודער קוקט פון הינטערן פארקאן און זאָגט צו זיך: „אַ שלעמאַזל,
 נעבעך, בלייבט אַ שלעמאַזל.“

נישט זיי לאַזן לעבן און נישט זיי לאַזן שטאַרבן

אין אַ שטעטל איז געווען אַ רב, אַ גרויסער למדן און צו דערצו—אָן איש
 תמים און אָן אמתער עניו. די ערשטע צייט, אַז מ'האַט דעם רב אַראָפּגעבראַכט
 אין דעם שטעטל, האָט דער עולם געלעקט פון אים די פינגער און מ'האַט אים
 אָפּגעגעבן גרויס כבוד. און זיך געגרייסט מיט אים און מ'האַט געהיט זיינע טריט.
 הכלל, וואָס זאָל איך אייך אַ סך זאָגן? מ'האַט זיך פשוט געשפיגלט אין אים. נאָר
 ביסלעכווייז האָט מען זיך צוגעוואוינט און מ'האַט זיך אויפגעהערט צו אינטע-
 רעסירן מיט דעם רב. ס'איז דערגאַנגען אזוי ווייט, אַז קהל האָט אָפט פאַרגעסן
 אים אַריינצושיקן די עטלעכע גילדן אַ וואָך, וואָס מ'האַט אים צוגעזאָגט אָף חיונה.
 נו, פאַרשטייט איר דאָך, אַז ביי אים אין שטוב זענען געווען טעג, ווען ס'איז נעבעך
 נישט געווען וואָס אין מויל צו נעמען און מיט וואָס דאָס חיות צו דעהאַלטן.
 און צו די אַלע צרות זענען נאָך אויפגעשטאַנען יונגעלייט און קלוגינקע
 איידעמלעך, וואָס האָבן אָפּן חשבון פונעם רב געוואַלט אַרויסווייזן זייער וואויל-
 קענעוודיקייט. און זיי זענען אים דערגאַנגען די יאָרן מיט קלאַץ-קשיות, כדי אים
 מבייש צו זיין.

ויהי היום און דער רב איז פלוצים איינגעפאַלן. ער איז געוואָרן קראַנק,
 טאַקע געפערלעך—אַ חולה מסוכן, און האָט געהאַלטן שמאַל. אַז דער עולם אין
 שטעטל איז געוואָרן געוואָרן, אַז זייער רב איז נעבעך קראַנק—איז געוואָרן אַ רעש,
 אַ געוואַלד. איינער אָפּן אַנדערן האָט גענומען וואַרפן די שולד, וואָס מ'האַט זיך

אזא צייט נישט אומגעקוקט אפן רב. יידן האָבן זיך פאַרזאַמלט אין שולכל און האָבן געזאָגט תהילים בציבור. טייל פון זיי האָבן געפאַסט. ווייבער זענען אַריינ־געלאָפן אין בית־מדרש מיט אַ יאָמער. מע איז צוגעפאַלן צום אַרונ־קודש מיט אַ יללה און מ'האַט געבעטן אַ רפואה פאַרן רב.

בקיזור, ס'האַט זיך אַזיינס געטון אין שטעטל, אַז דער מלאך־המות האָט זיך דערשראָקן און האָט זיך אָפגעטראָגן. קומט ער צו לויפן פאַרן רבונג־של־עולם און נעמט טענהן; „רבונג־של־עולם, גיב נאָר אַ קוק וואָס פאַר אַ מאַדנע פאַלק די יידן זענען; נישט זיי לאָזן לעבן, און נישט זיי לאָזן שטאַרבן.“

ווען ער וואַלט געלעבט נאָך אַ טאָג

דער גביר פון שטעטל איז געוואָרן אַלט און קראַנק און איז געשטאַרבן. זיין טויט האָט אָנגעמאַכט אַ רעש, און גרויס און קליין איז געקומען צו דער לוייה. אַז מ'איז דורכגעגאַנגען די גרויסע שול, האָט זיך די לוייה אָפגעשטעלט. מ'האַט אַנידערגעשטעלט דעם אַרון מיט דעם מת פאַר דעם טויער, און דער רב האָט געמאַכט אַ הספד. ער האָט אויסגערעכנט די מעלות פון דעם גביר, וואָס פאַר אַ גרויסער בעל־צדקה ער איז געווען און וויפיל גוטס ער האָט געטון. ער האָט אויסגעבויט אַ הקדש פאַר אַרימעלייט, האָט אויסגעהאַלטן די תלמוד־תורה און האָט חתונה געמאַכט אַרימע יתומות.

מיטאַמאַל האָט אויסגעבראַכן אַ יללה. דער עולם האָט געוויינט און גע־קלאָגט. יעדער האָט דערפילט די גרויסע אבידה. נאָר מער פון אַלעמען האָט גע־וויינט און געקלאָגט דעם גבירס זון. די נאָנטע קרובים האָבן אים פרוּבירט איינגעמען און באַרואיקן, נאָר מ'האַט נישט געקענט. באַכען טרערן האָט דער זון פאַרגאַסן. אַזוי די גאַנצע צייט פון דער לוייה.

אַז מ'איז שוין געגאַנגען צוריק פון בית־הקברות, האָט ער נאָך אַלץ גע־האַלטן אין איין קלאָגן.

ערשט, אַז מ'איז געקומען אַהיים און מ'האַט אים אַביסל איינגעשטילט, פרעגט מען אים, וואָס ער האָט אַזוי געקלאָגט. שלוכצט ער און זאָגט: „ס'פאַר־דריסט מיך, וואָס דער טאַטע איז אַוועק פון דער וועלט צו־פרי. ווען ער שטאַרבט מיט אַ טאָג שפעטער, וואַלט ער דאָך היינט געהערט וועגן זיך אַזעלכע טייערע שבחים.“

נאָטע גנב

אין פוילן איז אַמאַל געווען אַ יידישער גנב. נאָטע גנב האָט מען אים גע־רופן. זיין נאָמען איז געווען באַקענט איבערן גאַנצן לאַנד. אַפילו חדר־יינגלעך האָבן געוואוסט פון אים, און זיי האָבן זיך דערציילט וועגן אים מעשות. און חנוכה, אַז זיי האָבן געשפילט אין דריידלעך, האָבן זיי די אותיות ג. ה. ש. וואָס מאַכן נס גדול היה שם, געלייענט נאָטע גנב האַקט שלעסער. וואָרן נאָטע גנב איז געווען אַ מיינסטער אַף ברעכן שלעסער. די שטאַרקסטע שלעסער זענען ביי

אים געווען אַ שפּילעכל. ער האָט אויפגעריסן די שלעסער אין די רייכע הויפּן ביי די פּריצים, און וואָס ער האָט געגנבעט, האָט ער צעטיילט צווישן די אַרימע. די פּאָליציי האָט געברענט זיינע טריט, נאָר כאַפּן האָט מען אים נישט געקענט. און אַז מ'האָט אים שוין אַמאָל יאָ געכאַפּט און אַריינגעוואָרפּן אין חדר-גדיא, האָט נישט גענומען לאַנג, און ער האָט געעפּנט דעם שלאָס און—איז נעלם געוואָרן, אַזוי זענען אַריבער יאָרן, נאָר סוף גבּ לתליה. מ'האָט אים צום סוף ווידער געכאַפּט, און מ'האָט טאַקע גלייך באַשלאָסן, אים אויפצוהענגען, און אַ סוף זאָל עס נעמען.

נאָר נאָטע גבּ הענגט מען נישט אַזוי פשוט. די מלוכה האָט געלאָזט וויסן איבערן לאַנד, אַז אין דעם און דעם טאַג וועט מען אים הענגען אין דער קרוין-שטאַט.

אַז די זאַך איז באַקענט געוואָרן און ס'האָט זיך דערנענטערט די צייט, האָט מען אָנגעהויבן צו פּאַרן און קומען פון אַלע עקן לאַנד. ווער ס'האָט נאָר געקענט, איז געקומען. אַלע האָבן געוואָלט זען ווי מע הענגט נאָטע גבּ. בפרט די גרויסע פּריצים. זיי זענען געפּאַרן אין זייערע לאַקירטע קאַרעטעס, צו זען זייער נקמה אין דעם יידישן גבּ.

דערווייל האָט מען נאָטע גבּ געהאַלטן פּאַרשפּאַרט הינטער זיבן שלעסער. נאָר גלייבט, אָדער גלייבט נישט, ער איז אויך דאָס מאָל אַרויס אַ גאַנצער. אַ נאַכט, איידער מ'האָט אים געדאַרפט הענגען, האָט ער געעפּנט די שלעסער, און איז אַרויס. ער האָט זיך פּאַרשטעלט פּאַר אַ בעטלער און האָט זיך געשלעפּט צו אַן אַנדער שטאַט.

אַפּן וועג זעט ער פּריצים פּאַרן. און אַלע האָבן אויסגעזען פּריילעך. אַ קלייניקייט עפעס: אַזאַ נקמה דערלעבט! פרעגט נאָטע: „האַרעלעך, וואוהין פּאַרט מען דאָס אַזוי?!“ ענטפּערט מען: „דו וויסט נישט? מע דאַרף דאָך באַלד הענגען נאָטע גבּ!“ קרעכצט נאָטע: „אומזיסט דאָס פּאַרן, האַרעלעך. אַז איכ'ל דאַרט נישט זיין, וועט מען אים נישט הענגען.“

אַ מעסערל מיט מעלות

אַ קניפיקל! דאַכט זיך, וואָס איז די מציאה מיט אַ קניפיקל? אַ מעסערל ווי אַלע מעסערלעך! איין קניפיקל האָט צוויי קלינגלעך, און איינס האָט דריי קלינגלעך. אַנדערע האָבן אויך אַ קאַרעק-ציער, אַ צייך-שטעכערל. נאָר קיין גרויסער חילוק איז צווישן זיי נישטאַ. אויב זיי זענען נאָר נישט באַלייגט מיט קיין זילבער, איז אַ קנאַפּער חילוק צווישן זיי.

און דאָך איז אַ קניפיקל צו אַ קניפיקל נישט גלייך. אַט הערט אַליין: אַ יאָט האָט אַמאָל אַרויסגענומען אַ קניפיקל פון קעשענע און האָט זיך באַרימט פּאַר חברה, אַז זיין קניפיקל האָט אַן אַ שיעור מעלות. „איר זעט אַט דאָס מעסערל?“ האָט ער זיך באַרימט מיט דערמיט, ס'האָט אין זיך אַכט מעלות.“

„אַכט מעלות?“ פרעגן איבער זיינע פּריינט. „וואָס פּאַר אַ מעלות?“

נעמט דער יאָט אויסרעכענען די מעלות פון זיין קניפיקל: „ס'איז כשר און ס'איז טריפה. ס'איז חמצדיק און ס'איז פסחדיק, ס'איז מילכיק און ס'איז פליי-שיק און ס'איז פארעווע.“

לאַכט חברה, ציילט און זאָגט: „בלויו זיבן מעלות! דו האָסט אויסגערעכנט בלויו זיבן. וואָס איז די אַכטע מעלה?“

„די אַכטע מעלה, זאָגט איבער דער יאָט, „די אַכטע מעלה איז די בעסטע: ס'איז אַ געגנבעטס!“

דער אורח איז אַ מבין

אַ באַלעבאַס האָט גענומען אַן אורח אָף שבת. פרייטאָג-צו-נאַכטס, אַז מ'איז געקומען פון שול און מ'האָט געמאַכט קידוש, האָט מען זיך געוואָשן און געזעצט עסן. דער באַלעבאַס גיט אַ קוק, דער אורח רייבט אָף ביידע באַקן. וואָס די באַלעבאַסטע דערלאַנגט צום טיש, פאַרשלינגט ער. אַזוי איז געווען פרייטאָג-צו-נאַכטס, און אַזוי שבת אין דער פרי און צו שלוש-סעודות.

דער באַלעבאַס מיט דער באַלעבאַסטע האָבן געדאַנקט גאַט, אַז מ'האָט דער-לעבט די פולע וואָך. זיי זענען געווען זיכער, אַז גלייך נאָך הַבדלה וועט דער אורח נעמען זיין פעקל, און גיין. נאָר אַ נעכטיקער טאָג. מ'האָט געמאַכט הַבדלה און מ'איז פאַרטיק געוואָרן מיט די אליאָווקעס, און דער אורח רירט זיך נישט פון שטוב. ער זיצט זיך ווי ביי זיין טאַטע אין וויינגאַרטן, און גאַר נישט! מילא, מע קען דאָך אַ מענטש נישט אַרויסטרייבן פון שטוב אָף דער פולער וואָך. ער וועט אַוודאי גיין זונטאָג אין דער פרי.

געקומען זונטאָג, דער אורח טראַכט אַפילו נישט פון רירן זיך פון אָרט. זיצט און עסט און לאָזט זיך וואוילגיין פון אַלעם גרייטן. אַזוי איז אַריבער דער זונטאָג, און אַזוי איז אַריבער דער מאַנטאָג און דער דינסטאָג. אָט איז שוין מיטוואָך און באַלד איז שוין ערב-שבת, און גאַר נישט, דער אורח זיצט!

אַז דער ייד מיט דער יידינע זעען אַזאַ זאָך, פאַלן זיי אָף אַ פלאַן: די באַלע-באַסטע וועט אַפּקאַכן אַ קרופניק. און אַז זי וועט דערלאַנגען צום טיש, וועט דער מאַן פאַרזוכן און זאָגן, אַז דער קרופניק איז צוגעברענט. נאָר די באַלעבאַסטע וועט טענהן, אַז נישט. אַהער און אַהין, און אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, ביז זיי וועלן פּרעגן דעם אורח, אַז ער זאל זאָגן ווער ס'איז גערעכט. וועט ער זאָגן, אַז דער באַלעבאַס איז גערעכט, וועט די באַלעבאַסטע אים הייסן נעמען זיין פעקל און אים געבן דעם דרך. וואָרן וואָס הייסט, ער מישט זיך צווישן מאַן און ווייב, און וויל, חלילה, צעשטערן שלום-בית? וועט ער זאָגן, אַז די באַלעבאַסטע איז גערעכט, וועט דער באַלעבאַס אים אָננעמען און געבן דעם וועג. וואָרן ווידעראַמאַל די אייגענע מעשה; וואָס האָט ער צו זאָגן צווישן מאַן און ווייב?

און אַזוי איז געווען. ווי נאָר זי האָט דערלאַנגט דעם קרופניק, האָבן מאַן און ווייב זיך גענומען קריגן, ווי מ'האָט אַפּגערעדט. ער טענהט, אַז דער קרופניק איז פאַרברענט, און זי טענהט, אַז נישט. פּרעגן זיי דעם אורח, אַז ער זאל זאָגן.

קוקט ער זיי אָן, קייט אָף ביידע באַקן, און טוט זיי צוליב און זאָגט: „נו, נו, זאָל שוין זיין, זאָל שוין זיין, מוצאי־שבת, אם ירצה השם, וועל איך מיר, בלייַנדר, נעמען מיין פעקל און אַליין גיין.“

אַז מ'האַט שכל

דער שטאַטישער נגיד האָט געהאַט אַ בת־יחידה—אַ כלה־מיידל. אַז ס'איז געקומען די צייט, איר חתונה צו מאַכן, הייבט ער זיך אויף, פאַרט אַריבער אין אַ ישיבה, און ברענגט פון דאָרט אַ חתן פאַר דער טאָכטער, און אַרימען בחור, נאָר דערפאַר אַ למדן מיט אַ טייערן קאַפּ, און אַ חכם צו דערצו. דער נגיד האָט אים באַגייט און באַקליידט, און מ'האַט אין גיכן געפראָוועט אַ חתונה. נאָך דער חתונה האָט דער איידעם גענומען אַרבעטן ביים שווער אין די געשעפטן. ער האָט גיך געכאַפט דעם שניט און איז אַליין געוואָרן אַ גרויסער סוחר, און אַפילו אַנגעהויבן פירן מסחרים מיט אַנדערע לענדער. דער שווער איז שטאַרק צופרידן געווען פון אים.

אזוי זענען אַריבער יאָרן, און דער שווער איז געשטאַרבן.

נאָך דעם שווערס טויט איז דער איידעם געוואָרן דער גאַנצער באַלעבאַס איבער די געשעפטן. מאַכט זיך אַמאָל, אַז דער איידעם שיקט אַרויס אַ שיף מיט סחורה אין אַ ווייטער מדינה. אַפן וועג איז געוואָרן אַ שטורעם, און די שיף איז אונטערגעגאַנגען מיט דער סחורה.

די ידיעה וועגן דעם ביטערן היזק איז אַנגעקומען פונקט, ווען מאַן און ווייב האָבן געגעסן וואַרעמעס. זיי האָבן געהאַלטן ביי דער יוד, ווען דער בריווטרעגער האָט געבראַכט די טעלעגראַמע, אַז די שיף מיט סחורה איז אונטערגעגאַנגען. דער מאַן לייענט איבער די טעלעגראַמע, פאַרטראַכט זיך אַ מינוט, לייגט זי אַוועק אַפן טיש און נעמט זיך צוריק צום יאָיכל. זיין ווייב נעמט די טעלעגראַמע, כאַפט אַ קוק, און מאַכט אַ געוואַלד. זי שרייט אַפן מאַן, אַז אים, ווייזט אויס, אַרט נישט, וואָס זיי האָבן אַנגעוואוירן אַ שיף מיט סחורה, ווייל ער האָט נישט געהאַרעוועט אַף דעם. ס'איז איר טאַטעס געלט, מיטאַמאָל איז זי געפאַלן אין חלשות. אַז מ'האַט זי דערמינטערט, האָט מען זי אַריינגעלייגט אין בעט אַריין, און זי איז אַפגעלעגן אַ מסוכן קראַנקע חדשים־לאַנג.

איין שיינעם טאַג, אַז דער דאָקטער איז געקומען זען, וואָס זי טוט, זאָגט ער צו איר מאַן, אַז פון היינט אָן מעג מען איר אָנהייבן געבן עסן אַ יאָיכל און אַ שטיקל עופֿן־פלייש. האָט זי זיך דערפרייט, און זיך צערעדט מיט איר מאַן ווי גליקלעך זי פילט זיך. זאָגט צו איר דער מאַן, אַ שמיכלענדיקער: „איצט פאַר־שטייסטו שוין, מיין ווייב, פאַרוואָס דיין טאַטע האָט מיך אויסגעקליבן, אַז ס'איז אַנגעקומען די טעלעגראַמע, אַז די שיף מיט סחורה איז אונטערגעגאַנגען, האָב איך גלייך געזען, אַז ס'איז פאַרפאַלן, און ערגערן זיך און קראַנק ווערן פון דעם, וועט נישט העלפן, האָב איך באַלד גענומען ווידער עסן די יוד. און ביי דיר האָט גענומען חדשים־לאַנג, און מיט גרויסע צרות, ביז מ'האַט דיר דערלויבט ווידער צו עסן אַביסל יוד.“

קיין נדבה גיט ער נישט, און רייכערט אַ לאַנגע ליולקע-ציבעק

אַ רב איז געגאַנגען צוזאַמענעמען געלט פאַר אַ וויכטיקער זאַך אין שטאָט. קומט ער צו גיין צום גביר און זאָגט אים צוליב וואָס ער איז געקומען. נאָר דער גביר, ווי דאָס זענען אַ סך גבירים, איז נישט פאַר קיינעם געדאַכט געווען אַ גרויסער קמצן, און ער האָט געהאַט אַ פאַרשלאָסן האַרץ און אַ פאַרמאַכטע האַנט. ער איז זיך אַרומגעגאַנגען מיט זיין לאַנגער ליולקע-ציבעק, און קיין נדבה האָט ער נישט געוואָלט געבן.

אַז דער רב זעט אַזאַ זאַך, קוקט ער אים אָן, לאָזט זיך גיין און זאָגט: «קיין נדבה גיט איר נישט, און רייכערן רייכערט איר אייך אַ לאַנגע ליולקע-ציבעק!» דער גביר האָט נישט פאַרשטאַנען וואָס דער רב מיינט. נאָר די ווערטער זענען אים אַריין אין נאַז: וואָס האָט אַ נדבה צו טון מיט דער ליולקע-ציבעק? רופט ער אים צוריק און זאָגט: «רבי, איכל אייך געבן אַ נדבה, נאָר מיט אַ תנאי, אַז איר זאָלט מיר דערקלערן, וואָס פאַר אַ שייכות סע האָט אַ נדבה מיט מיין לאַנגער ליולקע-ציבעק.»

זאָגט דער רב: «איר פאַרשטייט, אַז אַ ייד גיט צדקה, גייט ער דערפאַר אין גן-עדן. און אַז ער וויל דאָרט פאַררייכערן—מוז ער אַנקומען נאָך פייער אין גיהנום. ער מוז דעריבער האָבן אַ לאַנגע ליולקע-ציבעק, צו קענען דערגרייכן מיט איר דאָס פייער. נאָר אַז אַ ייד גיט נישט קיין צדקה, גייט ער דאָך אין דעם פייער פון גיהנום. טאָ צו וואָס דאַרף ער דאָרט אַ לאַנגע ליולקע-ציבעק?»

דער פראַסטער ייד און דער רב

אַ פראַסטער ייד, אַן עם-הארץ, וואָס האָט געהאַט אַ זון אַ לערנער, האָט אים אַמאָל גענומען לויבן פאַר דעם נייעם שטאַטישן רב. ער האָט זיך באַרימט: «מיין זון איז קלאַר אין פינף טויזנט בלאַט גמראַ.»

זאָגט דער רב: «ר' ייד, איר טרייבט אַביסל איבער. גאַנץ ש"ס האָט נישט אַזוי פיל דפים.»

שמייכלט דער פאַטער: «מע זאָגט, רבי, אַז איר זענט אַ חכם. ווייסט איר דאָך אַוודאי, אַז אין שטאַט איז דאָ מער ווי איין ש"ס. מיין זון איז באַקענט מיט אַלע ש"ס פון שטאַט.»

ר' שמואל דעם חזנס גן-עדן

ר' שמואל דעם חזנס, אַן עלטערער ייד, אַ בן-תורה, האָט זיך אַלע יאָרן געפירט, אַז דעם ערשטן האַלבן טאָג האָט ער פאַרבראַכט אין בית-מדרש מיט דאווענען און לערנען, און דעם צווייטן האַלבן טאָג איז ער אַרומגעגאַנגען קלויבן נדבות פאַר נויטבאַדערפטיקע אין שטאַט.

אינמאָל, אין אַ קאַלטן ווינטער-טאָג, איז ר' שמואל אַריינגעקומען אין אַ גביריש הויז. דאָרט האָט ער געטראָפן אַ גאַנצע חברה זיצן ביי אַ געגרייטן טיש

און שפילן אין קארטן. אז מ'האט דערזען ר' שמואל, האט מען שוין געוואוסט צוליב וואס ער קומט. רופט זיך אן איינער פון די יונגעלייט: „ר' שמואל, פאר-קויפט מיר אייער חלק-עולם-הבא, און איר קריגט ביי מיר א גאנצן הונדערטער.“ דער ווינטער איז דעמאלט געווען זייער א שווערער, און אין א סך ארימע הייזער האט מען געליטן פון דער ביטערער קעלט. טראכט ר' שמואל, וויפיל ארימע ער וועט דאס קענען העלפן מיט א הונדערטער! זאגט ער: „מסכים, יונגער-מאן. נאר מיט א תנאי: אויב איך האב מיר עפעס פארדינט ביי יענעם, וואס לעבט אייביק, וויל איך פאר מיר צוויי זאכן. דאס איבעריקע גיב איך אייך איבער, מיט א תקיעת-כף.“

פרעגט דער יונגערמאן: „למשל, וואס ווילט איר פאר אייך, ר' שמואל?“ „פאר מיר וויל איך אף דער אמתער וועלט צוויי גמרות און א גוטן חבר, א שאך-שפילער. דאס איבעריקע בין איך אייך מוחל במחילה גמורה.“ דאס געשעפט איז געמאכט געווארן. אלע גוטע זאכן, דעם שור-הבר, דעם לוויתן, דעם ייך-המשומר און אלץ, אלץ האט ר' שמואל פארקויפט, צו קענען העלפן זיינע ארימע לייט. פאר זיך אליין האט ער איבערגעלאזט נאר צוויי שווערע גמרות און א חבר, א שאך-שפילער.

ער ווייסט וואס ער טוט

איר געדענקט דאך אוודאי די גרויסע בלאטעס אין די שטעטלעך פון דער אלטער היים? אז ס'איז געקומען נאך סוכות און ס'האבן זיך געשטעלט די רעגנס, אדער צווישן פורים און פסח, ווען די שנייען האבן אנגעהויבן צו לאזן, זענען די בלאטעס געווארן אזוי גרויס, אז ס'איז געווען א סכנה אריבערצוגיין דעם מארק. מ'האט געקענט איינפאך פארזונקען ווערן אין בלאטע.

טא וואס טוען באַלעבאַסטעס, אז מע דארף גיין איינקויפן אין אַזעלכע בלאַט-טעס? ווי אזוי מאַכט מען שבת, אז מע קען נישט צוקומען צו קיין געוועלעב און צו קיין שוחט און צו קיין יאַטקע? און מאַכן שבת מוז מען דאָר! האָט מען זיך גע-געבן אַן עצה: די טרעגערס, וואָס אַ גאַנצע וואָך האָבן זיי געטראָגן תבואות, זעק מיט מעל, קאַסטנס און אַנדערע משאות, האָבן פאַר פינף קאַפּיקעס אויך געטראָגן די ווייבער פון איין עק מאַרק צום אַנדערן, אַז זיי זאָלן קענען איינקויפן אַף שבת. מאַכט זיך אַמאָל אין אַזאַ צייט, אַז אַ באַלעבאַסטע גייט אַרויס אַ דאַנערשטאַג פון שטוב, איינצוקויפן אין מאַרק לכבוד שבת. זי גייט צו צו יאַנקל דעם טרעגער און נעמט זיך דינגען מיט אים, אַז ער זאָל זי אַריבערטראָגן די בלאַטע. נאָר מער ווי אַ דרייערל וויל זי נישט געבן. יאַנקל דער טרעגער האָט קודם נישט געוואָלט הערן פון אַראַפּלאָזן דעם מקח. ווייל ביי די טרעגערס איז געווען אַן אַפּגעמאַכטער פרייז: פינף קאַפּיקעס. נאָר אַז די יידיגע איז צו אים צוגעשטאַנען, האָט ער מסכים געווען.

אַ צווייטער טרעגער, וואָס איז געשטאַנען נישט ווייט פון אים, האָט דער-הערט, אַז יאַנקל לאָזט אַראַפּ דעם פרייז, נעמט ער שרייען צו אים: „גולן, וואָס ביסטו מזלזל דעם מקח? קראַנק איז זי צו באַצאָלן פינף קאַפּיקעס?“

ווערט יאנקל אין כעס, און גיט אַ כאַפּ די באַלעבאַסטע אָף דער פּלייצע מיט אַזאַ אימפּעט, אַז איר קלייד, איך בעט אייך איבער, האָט זיך פאַרשאַרט אַביסעלע צו־הויך, און ער שרייט צו דעם אַנדערן טרעגער: „אַף מיין פּלייצע בין איך דער באַלעבאַס!“

דערווייל ליגט די יידינע אָף זיין פּלייצע און בעט זיך ביי אים: „האַט רחמנות, לאַזט אַראָפּ מיין קלייד. איך וועל אייך שוין געבן פינף קאָפּיקעס.“ נאָר יאָנקל טרעגער האַלט אין איין שרייען: „אַף מיין פּלייצע בין איך דער באַלעבאַס!“

ער האָט זיך זיין וועג ווי אַזוי צו דערקענען מענטשן

ר' יעקב, דער וואַלד־סוחר, האָט חתונה געמאַכט זיינער אַ טאָכטער. זענען מחותנים געווען פּריילעך, און וויין האָט זיך געגאַסן—אַט ביז אַהער. היינט ביר און בראַנפן, און צו דערצו אַ גלעזעלע טיי—מיט צוקער וויפיל מ'האַט געוואַלט. דער מחותן אַליין איז נישט אָפּגעשטאַנען. מיט איםלעכן האָט ער געטרונ־קען לחיים, און מ'האַט זיך צוגעווינטשעוועט. אַז ער איז שוין געווען גוט פאַר־שניאַשקעט, זיצט ער מיט מחותנים און מע רעדט געשעפטן. קומט צו רייד וועגן אַנשטעלן „מענטשן“. זאָגט ר' יעקב, אַז ער וועט זיי אויסזאָגן אַ סוד. „איך, אַז איך דאַרף אַנשטעלן אַ נייעם „מענטש“, האָב איך מיר מיין וועג ווי אַזוי אויס־צוגעפינען. צי ער איז אַן ערלעכער מענטש, נישט קיין פאַרשווענדער.“ און ער דערציילט. און איר ווייסט דאָך: נכנס יין, יצא סוד, אַז דער וויין גייט אַריין, גייט דער סוד אַרויס. דערציילט ער: „ביי מיר אין מיין קאַנטאַר אָפּן טיש שטייט אַ זודיקער סאַמאָואַר מיט פינגלדיקע גלעזער און טיי־לעפעלעך. צו דערצו האָב איך מיר דאַרט אַ צוקער־פּושקע מיט מעל־צוקער, און אַ צווייטע פּושקע מיט האַרטע ציגעלעך צוקער. אַזוי האַלט איך מיר פאַרפּוצט מיין קאַנטאַר־טיש.

„נו, אַז אַ יונגערמאַן קומט זוכן אַ שטעלע, הייס איך אים זיצן, און מיר רעדן און שמועסן. איך גיס אים דערנאָך אַן אַ גלאַז טיי און בעט אים צו טרינקען, און מיר שמועסן ווייטער. זע איך, אַז ער טרינקט די טיי מיט אַ האַרט קלעצעלע צוקער, און צעבייסט נאָך דאָס קלעצל צוקער אָף העלפט, דעמאָלט ווייס איך שוין, אַז דערדאָזיקער מענטש איז אַ גנב. וואָרן וועמען וויל ער דאָ נאָרן, דערדאָזיקער יונג? ווען איך בין דאָ נישטאַ, וואַלט ער געטון אַזוי? וואַלט ער זיך נישט געמאַכט אַ זיס גלאַז טיי מיט מעל־צוקער? האָ, נישט אַזוי? אלא וואָס דען, ער וויל כלומרשט באַווייזן, אַז ער איז אויסגערעכנט, שפּאַרזאַם, און וויל מיך אָפּנאַרן אין די אויגן, דער זשוליק.

„נאָר זעט איר, אַז אַ מענטש קומט צו מיר און מאַכט זיך לכתחילה אַ זיס גלאַז טיי, ער נעמט זיך פּראַסט און פּשוט אַ לעפעלע מעל־צוקער, אָדער אַפילו צוויי לעפעלעך, אַט־דאָ, טאַקע גלייך פאַר מיר אין די אויגן, אַזאַ מענטש קען מען זאָגן, איז אַן ערלעכער מענטש, תּוכו כּברו. ער איז איבערווייניק און אויסנווייניק גלייך. אָדער לכל הפּחות וועט דערדאָזיקער מענטש זיכער ווינציקער גנבענען ווי יענער, וואָס וויל מיך נאָרן און פון מיר חוּק מאַכן נאָך איידער איך האָב אים צוגענומען.“

ס'איז אַ בפֿירושער פסוק

אַן איידעמל נאָך דער חתונה האָט אַמאָל גענומען זיינע ק"ן ראַיניש נדן און איז אַרויסגעגאַנגען האַנדלען אין פּאַרק. איינמאָל הערט ער צווישן יידן, אַז אין דער דערבייאַיקער שטאָט וועט אין גיכן זיין אַ גרויסער יאָר־יעריד. אַז ס'האָט זיך דערנענטערט די צייט, הייבט זיך אויף דער יונגערמאַן און פּאַרט באַצייטנס אַוועק אין יענער שטאָט אַריין. געקומען—איז ער פּאַרפּאַרן אין אַן איינפּאַרהויז, האָט זיך באַשטעלט אַ פּלאַץ, און איז אַרויסגעגאַנגען האַנדלען. אַזוי זענען אַריבער עטלעכע טעג.

אַז ס'איז געקומען ערב־שבת, נעמט דער יונגערמאַן קלערן וואָס צו טון מיט דעם געלט וואָס ער האָט ביי זיך. ער וועט עס דאָך נישט האַלטן און אַרומטראַגן מיט זיך אום שבת! און געבן דאָס געלט דעם בעל־אַכסנייה, צו באַהאַלטן עס, וויל ער אויך נישט, וואָרן דער בעל־אַכסנייה געפעלט אים עפעס נישט. גיב נאָר אַ קוק ס'אַ פנים דאָס האָט! טאָ וואָס טוט מען? ער וויל דאָך פּאַרט נישט מחלל שבת זיין! פּאַלט אים איין אַ געדאַנק: ער וועט אַריינגיין אין בית־המדרש און באַהאַלטן דאָרט דאָס געלט אין אַ חומש.

געטראַכט און געטון. ער איז אַריין אין בית־המדרש, האָט אַראַפּגענומען אַ חומש פון אַ פּאַליצע אין דער וואַנט־שאַפּע, האָט אויפגעמישט די עשרת הַדברות און אַוועקגעלייגט דאָס געלט גלייך אַף דעם „לא־תגנוב“ איצט איז ער שוין געווען רואַיק. וואָרן ווער וועט זיך דאָס דערוועגן עובר צו זיין אַף דעם געבאָט פון דער תורה, אַז ער וועט זען דעם „לא־תגנוב“ פאַר די אויגן? אַ ייד איז נישט קיין גנב. נישט מער, דער יצר־הרע גיט אים אַמאָל אַ שטופּ די האַנט צו אַ זאָך, וואָס מע טאָר נישט רירן. נאָר אַז ער וועט זען דעם „לא־תגנוב“—וועט זיך זיכער קיינער נישט צורירן צום פרעמדן געלט.

אַ צופרידענער פון זיין גוטן איינפאַל, איז ער אַוועק אין מרחץ אַריין און האָט זיך גוט אויסגעבאָדן לכבוד שבת. דערנאָך איז ער אַוועק דאַווענען. נאָכן דאַווענען האָט ער געפּראַוועט די שבתדיקע סעודה אין דער אכסנייה, אַן אויפ־געלייגטער, אַ צופרידענער. און אַזוי איז אַריבער דער שבת.

גלייך נאָך הבדלה, איז ער אַוועק אין בית־המדרש אַריין, נעמט אַרויס דאָס חומש, גיט אַ קוק—דאָס געלט איז נישטאַ! ער איז שיר אַנידערגעפאַלן. אַפּן פּלאַץ פון געלט ליגט אַ צעטעלע מיט די ווערטער: „מישט אויף די סדרה „בהעלותך“ און גיט אַ קוק, וועט איר זען, אַז דאָרט שטייט בפירוש: „לא־ישאירו ממנו עד בוקר—איר זאָלט גאַרנישט ניט איבערלאָזן פון אים ביז אין דער פרי.“

ב א מ ע ר ק ו נ ג: דער „לא־ישאירו“ באַצייט זיך אַף דעם קרבן־פסח (במדבר ט, יב).

אים אַרט עפעס אַנדערש

דער פעטער ישמעאל איז אַמאָל געקומען קיין קאַברין אַפּן יעריד. ווי נאָר ער איז אַראַפּ פון דער באַן און איז אַרויס פון וואַקזאַל אין גאַס אַרויס, קומט אים אַנטקעגן אַ יונגאַטש און שטעלט אים אַפּ און פרעגט אים, צי ער קען אים אפּשר

צעבייטן אַ גילדן אָף קליינגעלט. דער פעטער ישמעאל טראַכט נישט לאַנג, שטעקט אַריין די האַנט אין בוזעם-קעשענע און נעמט פון דאָרט אַרויס זיין לייונטענעם בייטל מיטן געלט. נאָר אין דער מינוט, ווי נאָר ער האָט געוואָלט עפענען דעם בייטל, גיט דער יונגאַטש אַ כאַפּ אַרויס ביי אים דאָס געלט און ווערט מיט אים נעלם אונטער דער האַנט.

שטייט דער פעטער ישמעאל און חידושט זיך אָף דעם, וואָס דאָ האָט גע- טראָפּן. נעמט בשעת-מעשה מיט צוויי פינגער אַ שטיקל באָרד צו די ליפּן, טראַכט און זאָגט: „אַזאַ יונגאַטש אַ שייגעץ! מיך אַרט נישט די עטלעכע גילדן, וואָס ער האָט ביי מיר צוגענומען. צוגענומען—פאַרפאַלן. מיך אַרט, וואָס אַזאַ יונגאַטש— אַ שייגעץ האָט געקענט אַפּנאָרן דעם פעטער ישמעאל.“

ס'איז נישט קיין קלייניקייט גערופֿן צו ווערן מיט אַזאַ נאַמען

אין שטעטל איז געווען אַ שמיד. משה דער קאָוואַל האָט ער געהייסן. און אַרויסגערעדט האָט מען זיין נאַמען נישט סתּם ווי מע רעדט אַרויס אַ נאַמען, נאָר עפעס אַזוי, אַז דאָס האָט אויסגעדריקט פאַראַכטונג; משהקע קאָוואַליק. וואָרן וואָס אמת איז אמת: קיין גוטן שם האָט דער קאָוואַל נישט געהאַט. וואו ער געץ אַ געשלעג אין שטעטל, איז דאָרט געווען משה דער קאָוואַל, און וואו עפעס אַ מיאסע מעשה, איז משה דער קאָוואַל געווען פאַרמישט אין דעם.

נאָר כאַטש משה דער קאָוואַל איז געווען וואָס אין דער קאָרט, האָט ער אָבער געהאַט קינדער פיינע, לייטישע, גאַרנישט ניט געראַטן אין טאַטע. צוועלף קינדער, זין און טעכטער, און איינס ווי איינס לייט. עטלעכע זין זענען געווען געשעפטסלייט, סוחרים. עטלעכע פון זיי זענען געווען גוטע בעל-מלאכות, און די איידעם אויך אַזוי. ווער אַ סוחר, ווער אַ בעל-מלאכה.

מאַכט זיך, אַז משה דער קאָוואַל ווערט מסוכן קראַנק און טראַגט זיך אַפּ אָף יענער וועלט. געשטאַרבן, האָבן די קינדער צוגעגרייט אַ שיינע לווייה, און האָבן געוואָלט, אַז דער רב זאָל דעם טאַטע זייערן מספיד זיין. נאָר דער רב האָט נישט געוואָלט. וואָרן אַלע האָבן דאָך געוואוסט ווער דער קאָוואַל איז געווען. האָט ער זיך פרובירט אַרויסדרייען, און האָט זיי געשיקט צום דיין. זאָל דער דיין אים מספיד זיין. נאָר דער דיין האָט אויך נישט געוואָלט. ער האָט זיך דורכגערעדט מיט די קינדער פון דעם קאָוואַל און זיי געראַטן, אַז זיי זאָלן בעטן דעם רב פון דעם דערבייאיקן שטעטל, אַז יענער זאָל קומען און מספיד זיין זייער פאַטער.

די קינדער האָבן זיך גלייך אַריבערגעכאַפט אין דעם דערבייאיקן שטעטל, האָבן דאָרט גערעדט מיטן רב און יענער האָט מסכים געווען. ער האָט געוואוסט ווער ס'איז געווען דער קאָוואַל. כאַטש אַזוי, האָט ער מסכים געווען. ער האָט זיך נאָר אויסגענומען מיט זיי, אַז דערפאַר זאָלן זיי פאַריכטן דאָרטן דאָס באַד פאַר די אַרימעלייט.

דער רב איז געקומען צו פאַרן און האָט זיך געשטעלט מספיד זיין דעם קאָוואַל. ער האָט אַנגעהויבן מיט דעם נאַמען משה. וואָס פאַר אַ הייליקן נאַמען דער קאָוואַל האָט דאָס געהאַט. עפעס אַ קלייניקייט. משה, משה רבינו! משה,

וואָס האָט אונז אַרויסגעפירט פון מצרים, פון דעם הויז פון קנעכטשאַפט; משה, וואָס האָט אונז געבראַכט צום באַרג סיני און אונז געגעבן די עשרת־הדברות, די תורה; משה, וואָס האָט אונז געפירט דורך דער מדבר און אונז געבראַכט צום צוגעזאָגטן לאַנד. משה, אַ קלייניקייט!

די קינדער דעם קאָוואַלס זענען געזעסן און זיי האָט גענומען פאַרדריסן, וואָס דער רב רעדט גאַר וועגן משה רבינו. זיי האָבן אָנגעהויבן מורמלען. נאָר מיטאַמאָל האָט דער רב געענדיקט:

„אוי, ווייגעשריגן! יענער האָט געהייסן משה, און דער האָט אויך גע־הייסן משה!“

די תורה איז טאַקע גערעכט, נאָר מ'האָט געדאַרפֿט טייטשן אַביסל אַנדערש

אַ ייד—אַ פיי־סוחר, איז געקומען צום רבי נאָך אַן עצה, וואָס איז? די אַנדערע וואָך איז יעריד אין לאַשקעוויץ. וויל ער פאַרן אַהין, צו קויפן בהמות. נאָר ער וויל הערן קודם דעם רביס עצה: „רבי, זאָל איך פאַרן קויפן אַקסן?“

דער רבי קוקט אים אָן און זאָגט נ י י ן, ער זאָל נישט קויפן. ער האָט אָף דעם אַ בפירושע ראייה פון דער תורה: „אַט גייט די וואָך די סדרה נ צ ב י ם, וואָס מיינט ש ט י ן, אייל דיך נישט מיט קויפן. וואָרט צו.“

דער חסיד האָט געפאַלגט. ער איז דאָך געקומען צום רבי נאָך אַן עצה, און אַז דער רבי זאָגט נ י י ן איז ניין.

נאָר ס'האָט זיך באַלד אַרויסגעוויזן, אַז ס'איז געווען אַ טעות. מ'האָט גע־קויפט אָפן יעריד בהמות בחצי־חינם, און סוחרים האָבן געמאַכט געלט, ווייל גלייך נאָך דעם איז דער מקח אָף בהמות שטאַרק אַרויף.

אָף דער אַנדערער וואָך קומט דער סוחר ווידער צום רבי, צו מיישב זיין זיך מיט אים. מילא, לאַשקעוויץ איז שוין פאַרפאַלן. נאָר אַט איז די טעג יעריד אין אַלמיי. וויל ער פאַרן אַהין, צו קויפן בהמות. נאָר ער וויל הערן קודם דעם רביס עצה: „רבי, זאָל איך פאַרן קויפן אַקסן?“

דער רבי קוקט אים אָן און זאָגט י אַ, ער זאָל למען־השם פאַרן. ער האָט אָף דעם אַ בפירושע ראייה פון דער תורה: „אַט גייט די וואָך די סדרה ו י ל ך—און ער איז געגאַנגען. הכלל, די תורה זאָגט בפירוש ג י י ן. אייל דיך, גיי.“

דער חסיד האָט געפאַלגט. ער איז דאָך געקומען צום רבי נאָך אַן עצה, און אַז דער רבי זאָגט ג י י ן איז גיין. און ער איז געפאַרן קיין אַלמיי אָפן יעריד און האָט געקויפט אַקסן, און דווקא פאַר אַ הויכן פרייט. נאָר באַלד זענען בהמות געפאַלן אין מקח, און דער סוחר האָט אָנגעוואוירן אַ מטמון מיט געלט. ער האָט דערלייגט ממש דעם קאַפּ און איז שיר בדלות געוואָרן. קומט ער שוין ווידער צום רבי. דאָס מאָל שוין נישט נאָך אַן עצה, נאָר מיט אַ טענה: „סטייטש, רבי, איך בין דאָך ממש בדלות געוואָרן. קודם האָט מיך דער רבי געראַטן—נ י ש ט קויפן, בשעת מ'האָט גראַדע יאָ געדאַרפֿט קויפן, און איך וואָלט געקענט מאַכן אַ פאַר־

מעגן. דערנאך האָט דער רבי געראַטן— אַ קויפן, און איך האָב געקויפט און דערלייגט ממש דעם קאַפּ.

„הער נאָר, זאָגט דער רבי, „וואָס בין איך—אַן אַקסן-סוחר, וואָס דו קומסט צו מיר וועגן אַזעלכע זאַכן? איז מיין טאַטע, זכּרונּו לברכה, געווען אַן אַקסן-סוחר? זענען מייןע פעטערס אַקסן-סוחרים? אַ מעשה! כאַטש אַזוי זע איך, אַז די תּורה איז גערעכט, נאָר מ'האַט געדאַרפט טייטשן די סדרה אַביסל אַנדערש: נ צ ב י ם— שטיי, שטיי אַפּן יעריד און קויף, קויף וויפּיל דו קענסט. און באַלד נאָך דעם ו י ל ך— גיי, אַנטלויף פּון דעם צווייטן יעריד, גענוג, קויף נישט מער.“

ער פֿאַרשטייט די ריכטיקע טייטש

אין שטעטל איז געווען אַ כּוהן, אַן איינציקער כּוהן צווישן יידן. האָט דער עולם אים אַפּגעגעבן גרויס כּבוד און מ'האַט זיך געצאַצקעט מיט אים ווי מיט אַן אבן-טוב. אַ קליינִיקייט! ער בענטשט זיי דאָך יעדן יום-טובּ נאָכן דאַווענען; נאָר יידן האָבן באַמערקט, אַז דער כּוהן האָט אַ טבע, אַז ווי נאָר ער ענדיקט דאָס דוכענען, שפּייט ער אויס. פרעגט מען אים איינמאַל: „סטייטש, וואָס איז דאָס? וואָס שפּייט ער עפעס אויס סוף פּון דוכענען? און צי ווייסט ער דעם טייטש פּון די ווערטער אין דער ברכּה?“

זאָגט דער כּוהן: „איך וועל איך זאָגן, יידן, דעם אמת. קיין סך ווייס איך נישט. נאָר עטלעכע ווערטער פֿאַרשטיי איך יא, י ב ר כ ך איז די טייטש— ער זאָל דיך צעברעכן, ו י ש מ ר ך— און ער זאָל דיך צושמידן, י א ר— ער זאָל דיך שעלטן, ווי מיין ווייב די ארורה, א ל י ך— דיין גאַט, ו י ח נ ך— ער זאָל דיך דערוואַרגן, ו י ש ם— און דו זאָלסט ווערן אַ יתום.“

„אַזוי בענטשט מען גאַטס פֿאַלק ביים דוכענען?“— פרעגן די יידן דער- שטוינט. זאָגט דער כּוהן: „איך טראַכט דערביי, אַז דאָס זאָל פֿאַלן אַף שונאי- ישראל און איך שפּיי דערביי אויס אַף זיי.“

ב א מ ע ר ק ו נ ג : ו י ש מ ר ך האָט ער געליענט ו י ש מ ד ך .

דער ייד מיט די צוויי קעשענעס

אין דעם אונגאַרישן שטעטל ווישיווע איז געווען אַ שוחט, ר' משה אליעזר דער שוחט, אַ ייד צו גאַט און צו לייט, פּול מיט תּורה און חכמה. און כאַטש ער איז געווען אַ ייד—אַן אַרימאַן, איז ער געווען תּמיד אויפגעלייגט, און האָט ליב געהאַט אַ גלייכווערטל.

ווען מ'האַט דעם שוחט באַגעגענט אין גאַס—איז ער געווען פֿאַרהאוועט. נישט, חלילה, מיט אייגענע געשעפטן. וואָס פֿאַר אַ געשעפטן האָט אַזאַ שוחט געקענט האָבן, אַז ער איז געווען אַן עני-זאביון? און דאָך איז ער אַלעמאַל געווען פֿאַרהאוועט ווי ער וואָלט געדאַרפט פֿאַרוואַרגן די וועלט. און ער האָט טאַקע פֿאַר- זאָרגט. אַלע אַרימעלייט אין שטעטל האָט ער פֿאַרוואַרגט. בפרט די אַראַפּעקן- מענע באַלעבאַטיים, די יורדים, וואָס האָבן זיך געשעמט אַרויסצוגעבן פֿאַר דער

וועלט, און זיי זענען אַרײַם. פאַר אַזעלכע יידן האָט ער געגעבן זיין לעבן. ער איז אַרומגעגאַנגען קלויבן געלט פאַר זיי, און האָט געזען, און ס'זאָל חלילה, גאַרנישט גיט פעלן.

נאָר דערביי האָט ר' משה אליעזר אָפט איינגענומען בושות און בזיונות. וואָרן מ'האָט אים נישט איינמאַל געלאָזט שטיין כעני בפתח, און מ'האָט אים די נדבה נישט אונטערגעטראָגן ווי סע וואָלט באַדאַרפט צו זיין. חוץ דעם האָבן זיך קמצנים געוויצלט, און ער קלויבט מסתמא אויך פאַר זיך. וואָרן ער איז דאָך אַליין אויך אַ ייד—און אַרײַמאָן.

איינמאַל פּרעגט מען אים: „ר' משה אליעזר, וואָס אַרבעט איר אַזוי מעשים פאַר אַנדערע? מ'איז דאָך אייך מבזה!“

דער שוחט טראַכט נישט לאַנג און ענטפּערט: „און איך גיי קלויבן געלט, נעם איך מיר מיט צוויי קעשענעס. אין איינער פון זיי לייג איך אַרײַן דאָס געלט, און אין דער אַנדערער—די בזיונות. נאָר די אַנדערע האָט, ברוך-השם, אַ לאַך, פאַלן זיי גלייך צוריק אַרויס.“

ער האָט דעם ריכטיקן ענטפּער

אַ קרעמער איז געזעסן און האָט פאַרשריבן חובות אין בוך. ער האָט פאַר-שריבן האַלב אָף יידיש, האַלב אָף לשון-קודש. דעם האָט ער געגעבן אָף באַרג אַ הערינג פאַר פינף קאַפּיקעס, דעם האָט ער געגעבן קאַווע פאַר דריי קאַפּיקעס, און צום סוף: נ ת ט י לאַוואַן ב' רובל, און ער האָט געגעבן אַוואַנען צוויי רובל. שטייט לעבן אים זיין יינגעלע און זעט ווי דער פּאַטער האָט געשריבן נ ת ט י מיט אַ טית, זאָגט ער צו אים: „טאַטע, ס'אַ טעות. נ ת ט י שרייבט מען מיט אַ ת י ו, און נישט מיט קיין ט י ת.“

„פון וואָנען ווייסטו דאָס, מיין קינד?“

„אין דאַווענען שטייט אַזוי,“ ענטפּערט דאָס יינגל. און ער ברענגט צו אַ סידור און ווייזט אים ווי סע שטייט: ו נ ת ט י מ ט ר אַ ר צ כ ם ב ע ת ו. פּרעגט דער פּאַטער: „וואָס מיינט דאָס, קינד?“ זאָגט דאָס יינגעלע: „גאָט זאָגט, און איך וועל געבן דעם רעגן אין אייער לאַנד אין זיין צייט.“

דער פּאַטער גיט אַ טראַכט און זאָגט: „דו ביסט גערעכט, מיין קינד. און סע רעדט זיך וועגן רעגן, איז נ ת ט י מיט אַ ת י ו, נאָר און מע רעדט וועגן געלט, איז נ ת ט י מיט אַ ת י ת.“

דאָס יינגל שווייגט אַ מינוט. מיטאַמאַל צעשיינט ער זיך און זאָגט: „טאַטע, ווען אברהם האָט געקויפט די מערת-המכפלה, צו קענען מקבר זיין שרה, רעדט זיך דאָך דאַרטן אויך וועגן געלט, וואָרן סע שטייט נ ת ט י כ ס ף ה ש ד ה—איך גיב דאָס געלד פאַר דעם פעלד, איז דאַרט נ ת ט י אויך מיט אַ ת י ו.“ „אויב אַזוי, קינד,“ זאָגט דער פּאַטער מיט ישוב-הדעת, „איז טאַקע דאָ, ווייזט אויס, אַ טעות, און דו ביסט גערעכט, וואָרן געבן אַוואַנען געלט, איז בכלל אַ טעות.“

ס'איז אים גענוג זיינע אייגענע חובות

צוויי יידן, א קצב און א בעל-עגלה, זענען געקומען צום רב מיט א דין-תורה. דער קצב האָט געמאָנט ביים בעל-עגלה הונדערט ראַיניש אַ חוב. נאָר דער בעל-עגלה האָט געלייקנט שטיין און ביין און נישט געוואָלט אַפילו הערן פון דעם. דער רב האָט זיי ביידע אויסגעהערט, האָט איבערגעטראַכט און געפאַסקנט, אַז זיי זאָלן זיך פאַרגלייכן אָף אַ העלפט, דער בעל-עגלה זאָל באַצאָלן דעם קצב פּופציק ראַיניש. דער בעל-עגלה הערט אויס דעם פּסק און גיט אַ פּרעג בתּמימות: „רבי, גאָט איז אמת?“

„וואָס הייסט? אַוודאי, מיין זון,“ זאָגט דער רב פאַטערלעך.
„נו, און די תּורה, רבי, איז אויך אמת?“ פּרעגט דער בעל-עגלה ווייטער.
„אַוודאי, ווי דען? גאָט איז אמת און זיין תּורה איז אמת.“ ענטפּערט דער רב.
„נו, און איר, רבי, זאָגט, אַז אייער פּסק איז פון דער תּורה?“
„אַוודאי, מיין זון! וואָס זענען דאָס פאַר אַ קשיות?“ ווערט דער רב אַביסל שטרענגער.

„אויב אַזוי, רבי,“ טענהט דער בעל-עגלה ווייטער, „ווי אַזוי קען דאָס אַלעס זיין אמת, אַז איך ווייס, אַז איך בין אים נישט שולדיק קיין פּרוטה?“
דער רב ווערט שוין נאָך שטרענגער און זאָגט: „איך וועל דיר דערקלערן, מיין זון: סע קאָן זיין, אַז דיינער אַ זיידע איז אַמאָל ביים לעבן שולדיק געבליבן זיינעם אַ זיידע הונדערט ראַיניש, און האָט נישט באַצאָלט. כדי דיין זיידעס נשמה זאָל קריגן איר תּיקון און האָבן מנוחה אָף יענער וועלט, מוזסטו באַצאָלן פאַר אים דעם חוב.“

דער בעל-עגלה פאַרטראַכט זיך און זאָגט: „איצט זע איך, אַז גאָט איז אמת און זיין תּורה איז אמת. נאָר צוליב דעם, אַז מיין זיידע זאָל האָבן דאָרטן מנוחה— וועל איך קיין חובות נישט צאָלן פאַר אים, רבי. ס'איז גענוג פאַר מיר, אַז איך קען צאָלן מייער אייגענע חובות.“

צו וואָס וואָרטן אָף שפּעטער?

ר' יאָסל און ר' יאַנקל זענען געווען צוויי שכנים, צוויי קרעמער. איינמאָל קומט ר. יאָסל אַריין צו ר' יאַנקלען, אַז ער זאָל אים געבן פינף-און-צוואַנציק ראַיניש אַ גמילת-חסד. ר' יאַנקל האָט זיך נישט געאיילט אַרויסצונעמען געלט און אים לייען. ער האָט אים גענומען אויספרעגן: אָף וואָס? אָף ווען? וואָרן ער האָט געוואוסט, אַז לייען יאָסלען געלט—וועט זיין צוויי פּאָלען, דאָס הייסט, פּאָל-פּאָל. זאָגט ער צו אים: „איר ווייסט וואָס איך וועל אייך זאָגן, ר' יאָסל? קומט מיט מיר צום רב.“

„צום רב?“ קוקט אים אָן ר' יאָסל, „וואָס עפעס אין מיצקעדערינען צום רב?“
„פאַרשטייט איר מיר, ר' יאָסל, וואָס באַדאַרף איך אייך געבן פינף-און-צוואַנציק ראַיניש און דערנאָך אייך שלעפּן צום רב? לאַמיר בעסער שוין אַריבער-גיין צום רב און זיך פאַרגלייכן.“

ווער ס'איז גרעסער

(א מתנגדיש מעשה'לע)

זיצן צוויי חסידים און שמועסן. זיי אַמפּערן זיך ווער פון די רביס ס'איז אַ גרעסערער בעל-מופת. דער זאָגט, אַז זיין רבי איז גרעסער, און דער זאָגט, אַז זיין רבי איז גרעסער. „אַט הער אַליין,“ זאָגט איינער. „מיר זענען אַמאַל גע- גאַנגען מיט אונזער רבי פון אַ שמחה. אַפּן וועג האָט אונז געכאַפּט אַ שלאַקס- רעגן. זענען מיר צוגעלאָפּן צו אַ שטוב, און ווער ס'האַט געקענט, האָט זיך אַהין אַריינגעשטופּט אינעווייניק. נאָר אַ סך זענען געבליבן אין דרויסן, ווייל די שטוב איז געווען צו קליין פאַר אַלע חסידים. אַז אונזער רבי זעט ווי די חסידים שטופּן זיך, זאָגט ער, אַז זיי זאָלן וואַרטן אַ מינוט. ער וועט הייסן די ווענט, זיי זאָלן זיך פונאַנדעררוקן, וועט באַלד זיין פּלאַץ פאַר אַלע. די חסידים האָבן דאָס דעהערט, האָבן זיי אויפּגעהויבן אַ געוואַלד, און זיי האָבן זיך גענומען בעטן, אַז דער רבי זאָל דאָס נישט טון. זיי ווילן ליבערשט שטיין אין רעגן, האָבן זיי געטענהט. ווייל אַז די ווענט וועלן זיך פונאַנדעררוקן, קען נאָר, חלילה, אַראַפּ- פּאַלן די סטעליע אַפּן קאַפּ. נו, אויב אַזוי,“ זאָגט דער רבי, זאָלן די ווענט שטיין ווי זיי שטייען. און ער האָט זיי צוליב געטון.“

„זעסטו,“ זאָגט דער אַנדערער, „אויב אַזוי, איז טאַקע מיין רבי גרעסער.

אַז מיין רבי דאַרף, רעדט ער מיטן רבונג-של-עולם אַליין.“

לאַכט שוין דער ערשטער: „דו האַסט עס געהערט?“

„ניין,“ זאָגט דער אַנדערער, „איך האָב עס נישט געהערט. נאָר דער רבי

האַט דאָס אַליין דערציילט.“

„אַזוי!“ זאָגט דער ערשטער, „ער האָט דאָס אַליין דערציילט?! אפשר האָט

דיין רבי אויסגעטראַכט אַ מעשה נישט-געשטויגן, נישט-געפּלויגן?“

„ע, ביסטו דאָך אַ חצוף-מחוצף!“ זאָגט דער אַנדערער. „אַ מענטש, וואָס

רעדט מיטן אייבערשטן, וועט אויסטראַכטן און זאָגן אַ ליגן?“

ער האָט געוואוסט פֿאַרוואָס ער האָט ליב געהאַט זיין מלאכה

אין אַ שטעטל לעבן ווילנע האָט דער גביר חתונה געמאַכט זיינער אַ טאָכ- טער. צו דער חתונה האָט מען אַנגעגרייט צו עסן און צו טרינקען פון אַלעם גוטן. חוץ דעם האָט מען אויך אַראַפּגעבראַכט צו דער חתונה אַ קאַפּעליע קלעזמער און דעם בעסטן ברחן פון יענער צייט, דעם באַרימטן דיכטער אליקום צונזער. דאָס גאַנצע שטעטל איז געגאַנגען אָף רעדלעך. צו דער חופּה איז געווען גרויס און קליין. אַלע זענען געלאָפּן הערן ווי אליקום ברחן וועט באַזינגען די כלה צו באַדעקנס.

אַז ס'איז געקומען צו דעם חתן-כלה מאַלצייט, האָט אליקום ברחן משמח געווען דעם עולם. ער האָט געזונגען לידער, געזאָגט וויצן און געשאַטן מיט תורה- ווערטלעך. נאָכן אויסרופן דרשה-געשאַנק, גייט צו אים צו דער רב, דער מסדר קידושין, און זאָגט: „ר' אליקום, איך שעם מיך פאַר אייך.“ אליקום קוקט אים

אַן מיט אַ פּרעגנדיקן בליק, און דער רב זאָגט: „איך שעם מיך, וואָס אַ ייד, וועל-
 כער קען אַזויפיל לערנען, זאָל זיך פאַרנעמען מיט אַזאַ זאַך ווי בדחנות.“
 מאַכט שוין אליקום אַן ערנסט פנים און פּרעגט: „לויט אייך, רבי, וואָס
 וואָלט אַזאַ ייד ווי איך געדאַרפט טון?“
 „איך ווייס?“ קוועטשט דער רב מיט די פלייצעס. „איך גלייב, אַז אַ ייד,
 וואָס קען אַזויפיל תורה, האָט געדאַרפט זיין אַ רב, און נישט קיין בדחן.“
 אליקום גיט אויף אים ווידער אַן ערנסטן קוק און ענטפּערט: „ניין, רבי,
 ס'אַ טעות. איך גלייב, אַז ווען איר וואָלט געקענט אַזוי לערנען ווי איר, וואָלט
 איר אויך ניט געווען קיין רב.“

נאָך אַ מעשהלע פֿאַרוואָס ער האָט נישט געוואָלט זיין קיין רב

ניין ברידער זענען זיי געווען. אַלע למדנים און רבנים. אַכט פון זיי האָבן
 פאַרנומען דאָס כסא-הרבנות אין פאַרשידענע שטעט און שטעטלעך איבער פּוילן.
 און וואָס איז געווען מיט דעם ניינטן, מיט דעם, וואָס האָט זיך נישט פאַרנומען מיט
 רבנות?—דער ניינטער איז געווען אַ שוישפּילער. איינער פון די ערשטע אויס-
 געצייכנטע יידישע אַקטיאָרן.

אשר זעליג שור האָט ער געהייסן. ער איז געווען דער פּאָטער פון דעם
 שפּעטערדיקן יידישן דראַמאַטורג משה שור. אויך ער, אשר זעליג, האָט געהאַט
 סמיכה אָף רבנות. אַ שטיק צייט איז ער געווען אַ דיין. נאָר פּלוצים איז אריין
 אין אים אַ מעמקאַליע. ער איז פאַרכאַפט געוואָרן פון דער השכלה, האָט זיך
 אַריינגעלאָזט אין די טרייפּענע ביכלעך, און איז געוואָרן אַ גרויסער קענער פון
 פאַרשידענע לשונות.

אַז זיין שווער, דער גרויסער בראַדער עושר און ריזשינער חסיד, ר' אלי'
 דאַכעס, האָט אים געכאַפט מיט די טרייפּענע ביכלעך, האָט ער ביי אים צוגע-
 נומען דאָס ווייב מיט די קינדער און אים אַרויסגעטריבן פון שטוב.
 אשר זעליג האָט זיך שפּעטער באַקענט מיט אברהם גאַלדפּאַדן, איז אַריינ-
 געטרעטן אין זיין טרופּע, און איז מיט דער צייט געוואָרן אַ באַרימטער אַקטיאָר.
 איינמאָל קומט אשר זעליג מיט אַ חברה שוישפּילער אין אַ שטעטל אַריין, וואו
 איינער פון זיינע ברידער איז געווען רב. די חברה איז פאַרפּאַרן אין אַן אַכסניה
 אין אַ סאַמע פּרייטאַג.

גאַנץ שבת איז אשר זעליג געלעגן אין דער אַכסניה און איז נישט אַריבער-
 געטרעטן די שוועל. דאָווענען איז ער נישט געגאַנגען. האָט ער זיך דעריבער
 אין גאַנצן נישט געוואָלט ווייזן אין גאַס. וואָרן צו וואָס זאָל זיין ברודער, דער
 רב, האָבן אומזיסטע עגמת-נפש? נאָר אַז ס'איז געקומען צו שלוש-סעודות, איז
 אשר זעליג אַוועק צום ברודער אין קלויז צוזאַמען מיט עטלעכע פון זיין חברה
 שוישפּילער.

דער רב האָט אים גלייך דערקענט, נאָר ער האָט אים אפילו קיין שלום נישט
 געגעבן. ערשט נאָך מנחה, אַז מ'האָט זיך געוואָשן און געזעצט צום טיש, האָט
 דער רב אַ וואונק געטון צום שמש, אַז ער זאָל די געסט אַוועקזעצן ביים טיש.

די יידן האבן געקוקט פאַרחדושט: „ווי קומען אַזעלכע טרייפניאַקעס אָן באַרד און פּיאָות צום רביס טיש?“

דער רב האָט דאָס גוט באַמערקט. און אַז ער האָט געדאַרפֿט אָנהייבן זאָגן תּוֹרָה, רופֿט ער זיך אָן צו אָשר זעליגן און זאָגט: „אָשר זעליג, די יידן קוקן אָף דיר און ווייסן נישט ווער דו ביסט. זאָג עפעס מעניני־דיומא, סע גייט היינט בשלח. זאָלן זיי וויסן אַז דו ביסט מיינער אַ ברודער.“

אָשר זעליג לאָזט זיך נישט בעטן און נעמט זאָגן תּוֹרָה. פּערל האָבן זיך געשאַטן פון זיין מויל. אַלע זענען געזעסן פאַרגאַפֿט. אַז אָשר זעליג האָט גע־ענדיקט, רופֿט זיך אָן דער רב צו אים: „אָשר זעליג, זע, דו ביסט אָנגעשאַפֿט מיט תּוֹרָה. צו וואָס דאַרפֿסטו זיין אַ שווישפּילער? דו וואַלסט דאָך געקענט זיין רב אין דער גרעסטער קהילה ביי יידן?“

שמייכלט אָשר זעליג און ענטפּערט: „ווען דו, ברודער, וואַלסט געקענט דאָס, וואָס איך קען, וואַלסטו אויך נישט געווען קיין רב.“

פֿאַרוואָס דער פּראָסטאַק פֿרייט זיך אויך מיט דער תּוֹרָה

שמחת־תּוֹרָה צו די הקפות האָט דער רב אין בית־מדרש באַמערקט ווי יאַנקל דער טעפּער, אַ ייד—אַ פּראָסטער חי־יִוִּקִים, טאַנצט מיט דער תּוֹרָה און זינגט און פּרייט זיך. דעם רב האָט דאָס הנאה געטון, און שמייכלענדיק פרעגט ער אים: „זאָג מיר נאָר, יאַנקל, וואָס איז מיט דיר די שמחה אַזוי? האָסטו דורכן יאָר דורכגעלערנט די תּוֹרָה, וואָס דו פּרייסט דיך מיט איר אַזוי שטאַרק?“

„ניין, רבי.“ זאָגט יאַנקל, „איר ווייסט דאָך, אַז איך קען נישט לערנען. נאָר די מעשה פון דעם איז אַזאַ: פאַר צוויי וואָכן, יום־כיפור, האָב איך מיר ביי די „על־חטאָס“ געשלאָגן אין האַרץ. דעמאָלט האָב איך מיר אויך געשלאָגן אין האַרץ פאַר דער עבירה „שחטאָנו לפּניך בפּלילות.“ אין דער אמתן האָב איך נישט פאַרשטאַנען וואָס פאַר אַ זינד דאָס איז. האָב איך אייך געפרעגט. האָט איר מיר געזאָגט, אַז דאָס מיינט מען די זינד, וואָס מיר האָבן געזינדיקט מיט משפּטן פּאַלש. נו, רבי, כאָטש איך האָב קיינמאָל אין מיין לעבן נישט געזינדיקט מיט דעם, בין איך אָבער געווען אַ שותף צו אייך און האָב געבעטן ביים אייבערשטן מחילה אָף דער נישט־באַגאַנגענער עבירה. היינט פאַרוואָס זאָל איך איצט נישט זיין קיין שותף מיט אייך ביים פּרייען זיך מיט דער תּוֹרָה?“

דער רבי האָט אַ גליקלעכער געשמייכלט, און זיי האָבן צוזאַמען געטאַנצט מיט דער תּוֹרָה.

דער אייבערשטער זאָל זיי ביידע באַהיטן

אַ יידינע איז געקומען צום רבי מיט אַ טענה. וואָס איז? איר מאַן צעטיילט צופּיל צדקה. ער גיט אַוועק מער ווי ער איז בכוח, אַזוי אַז סע בלייבט גאַרנישט ניט איבער פאַר דעם הויזגעזינד. ווי די יידינע קלאָגט זיך אַזוי, קומט אַריין אַ

ייד—אן אַרימאָן. אַז די יידינע האָט געענדיקט, רופט דער רבי צו דעם ייד און פרעגט אים וואָס ער האָט צו זאָגן.

„רבי,“ הייבט אָן דער ייד, „איך קען שוין מער נישט איבערטראַגן. מיין ווייב און קינדער גייען פשוט אויס פון הונגער. און מיין ברודער, דער גביר, וויל מיר מיט גאַרנישט ניט העלפן.“

אויסגעהערט, נעמט דער רבי און שיקט רופן דעם קאַרגן גביר, וואָס וויל נישט העלפן זיין אַרימען ברודער. ער הייסט אויך רופן דער יידינעס מאָן, וואָס צעטיילט דאָס גאַנצע געלט אָף צדקה. אַז די צוויי זענען געקומען, פרעגט דער רבי דעם בעל-צדקה פאַרוואָס ער גיט מער ווי ער איז בכוח. זאָגט דער בעל-צדקה: „רבי, מ'איז דאָך נישט מער ווי אַ מענטש, ווער ווייסט וועמעס מאַרגן סע וועט זיין? טאַמער, חלילה, שטאַרב איך. דעריבער, כל-זמן איך לעב, וויל איך אַריינכאַפן און טון צדקה.“

אַז ער האָט געענדיקט, פרעגט דער רבי דעם גביר: „נו, און וואָס איז מיט דיר? דו ווילסט גאַרנישט ניט געבן קיין צדקה? און ווילסט אפילו דיין אייגענעם ברודער נישט העלפן?“

זאָגט דער גביר: „רבי, מ'איז דאָך נישט מער ווי אַ מענטש. מע ווייסט דען ווי לאַנג מע קען לעבן? טאַמער לעב איך הונדערט יאָר? דאַרף איך מיך דאָך פאַרזאָרגן, אַז איך זאל האָבן פון וואָס צו לעבן אָף די עלטערע יאָרן, ווען איך וועל שוין נישט קיין כוח האָבן צו פאַרדינען.“

אַז ער האָט געענדיקט, און דער רבי האָט געהערט פאַרוואָס ער שרעקט זיך און פאַרוואָס דער בעל-צדקה שרעקט זיך, זאָגט ער צו זיי: „איך גיב אייך מיין ברכה: דער אייבערשטער זאל אייך באַהיטן, און ס'זאל נישט קומען דאָס, פאַרוואָס איר ביידע האָט מורא.“

צער-גידול-בנים

ר' אהרן דער שוחט האָט געהאַט צוויי דערוואַקסענע טעכטער צום אויסגעבן. אַליין איז ער געווען אַ שטרענגער ייד, אַ טרוקענער. און אַז די זאָרג פון חתונה מאַכן די קינדער האָט זיך אַראַפגעלאָזט אָף זיין קאַפ, איז ער געוואָרן נאָך האַר-טער און שווייגנדיקער. נאָר זיין יידינע האָט גענומען מאַנען: „אהרן, וואָס וועט זיין?“

האַט מען זיך דורכגעשמועסט איין מאָל און נאַכאַמאָל, און ס'איז געבליבן צו שיקן די טעכטער קיין אַמעריקע, און ווייטער וועט גאָט העלפן. האָט מען פאַרמשכונט זאָכן פון שטוב, מ'האַט זיך פאַרשולדיקט ביי דער זון און דער לבנה, מ'האַט צונויפגעקלאַפט אָף הוצאות און מ'האַט די טעכטער אויסגעריכט אין וועג אַריין, למזל.

ס'איז אַריבער אַ שטיקל צייט, און ס'האָבן אָנגעהויבן קומען בריוו פון די קינדער. ר' אהרן האָט געלייענט די בריוו, און גאַרנישט ניט געוואָגט, געלייענט, און געשוויגן. נאָר איינמאָל האָט דער שוחט דערהאַלטן אַ בריוו פון זיינע טעכ-טער מיט צוויי חתונה-קאַרטן. די קינדער לאָזן וויסן זייערע עלטערן, אַז זיי האָבן

אין גיכן חתונה, למזל, מיט פיינע, וואוילע יונגעלייט, און זיי בעטן טאטע-מאמע צו דער חתונה. נו, געלויבט דער אייבערשטער, דאָס איז גוטע, פריילעכע נייעס. ר' אהרן האָט געלייענט, און געשוויגן, געלייענט, און זיך פלוצים פונאָדערגע-וויינט.

אַז ער האָט זיך שפעטער אָביסל באַרואיקט, פּרעגן אים די שכנים, וואָס זע-נען געקומען הערן וואָס די טעכטער שרייבן, פאַרוואָס ער וויינט. „איר דאַרפט דאָך דאַנקען דעם רבּונו־של־עולם, וואָס איר זענט באַפרייט פון די אַלע זאַרגן—פון געבן נדן און אויסשטייער און פון חתונה-הוצאות. צום סוף וויינט איר גאָר!“

„פאַרשטייט איר מיך,“ זאָגט ר' אהרן, „אַט טאַקע דערפאַר, וואָס איך בין פטור פון די אַלע דאגות און פון דעם צער, דערפאַר טאַקע וויין איך. איך וואַלט אויך וועלן פילן דעם צער פון אַ פאַטער, וואָס מאַכט חתונה זיינע טעכטער, כאַטש ער האָט נישט מיט וואָס. אַזוי אַבער? אַזוי בין איך אַ טאַטע אָן צער-גידול-בנים.“

נאָך אַ מעשהלע וועגן צער-גידול-בנים

ר' רפאל שאַפּראָ, דער באַברויסקער רב, איז זיין גאַנץ לעבן געווען אַרייַן-געטון אין תורה און עבודה. אין שטוב־זאַכן האָט ער זיך נישט געמישט. ער איז געזעסן יום־ולילה און האָט געלערנט. ער האָט אָפילו קיין צורת־מטבע נישט געקענט. אַז דער שמש ברענגט די שטאַטישע שכירות דעם רב, נעמט די רביצין צו דאָס געלט. זי פירט דאָך די שטוב, און זי איז די גאַנצע עקרת־הבית. זי אַליין האָט געזען חתונה צו מאַכן די קינדער, דאגהן וועגן נדן, אויסשטייער און קעסט.

מאַכט זיך אַמאָל, אַז די רביצין האַלט ביים פאַרקנסן אַ טאַכטער. די מחותנים זענען שוין געווען פאַרזאַמלט אין דער גרויסער שטוב, און אַלץ איז שוין געווען פאַרטיק. בלויז דער רב האָט געפעלט. ער איז נאָך געזעסן אין זיין קאַמער און האָט עוסק געווען אין תורה.

קומט אַריין די רביצין, דערלאַנגט אים די קאַפּאַטע, אַז ער זאָל זיך אַנטון און אַרייַנגיין צו די תנאים. האָט ער פאַרמאַכט דאָס ספר, האָט זיך אויפגעהויבן און גענומען אַנטון די קאַפּאַטע. אַז ער האָט אַרייַנגעטון זיין האַנט אין אַרבל, האָט זיך אַ ריס געטון דער אונטערשלאַק, און ער האָט אַרייַנגעשטופט די האַנט נישט אין רעכטן פּלאַץ. קרעכצט ער און זאָגט: „אַט דאָס הייסט צער-גידול-בנים. פאַרמאַכן די גמרא און גיין האַבן צו טון מיט מחותנים.“

ווער סע זעט, און ווער סע זעט און זעט נישט

אַ מיידל פון אַ קליין שטעטל איז פאַרקנסט געוואָרן מיט אַ פיינעם יונגמאַן, אַ בעל־מלאכה, פון אַ גרעסערער שטאַט. ער איז געווען אַ מעטאַל־אַרבעטער. ער האָט פון מעש און קופער אויסגעאַרבעט קונציקע כלים און שטוב־זאַכן. הכלל, אַ וואוילער שידוך.

א שטיקל צייט פאָר דער חתונה איז דאָס מיידל געפאָרן אין דער גרעסערער שטאָט אַרײַן, צו מאַכן זיך אויסשטייער. אַז זי איז געקומען אַהין אין שטאָט אַרײַן, האָט זי דער חתן פאַרבעטן צו זיך אין דער ווערקשטוב. ער האָט איר גע-וואָלט ווייזן ווי אַזוי ער אַרבעט.

איינמאָל, ווי זי שטייט און קוקט אַזוי, האָט זי באַמערקט, אַז ער קלאַפט מערסטנס אין אַ זייט און בלוז פון צייט-צו-צייט גיט ער אַ קלאַפּ אָפּן מעטאַל. דאָס האָט אָף איר געמאַכט אַ שווערן איינדרוק. אַז זי איז שפּעטער געקומען אַהיים, איז זי געווען גאָר נישט דיזעלבע ווי פּריער. זי איז אַרומגעגאַנגען נײַ-דערגעשלאָגן און געדריקט. די עלטערן האָבן זיך דערשראָקן, און מ'האַט אַנגע-הויבן זי פּרעגן וואָס סע האָט געטראָפּן, און צי איז זי, חלילה, קראַנק.

דאָס מיידל האָט נישט גערעדט און נישט געענטפּערט. נאָר אַז מען איז שטאַרק צוגעשטאַנען צו איר, האָט זי זיך צעוויינט מיט ביטערע טרערן, און האָט אויסגעשאָסן: זי וויל נישט חתונה האָבן. וואָס איז? דער חתן איז אַ בלינד-דער. זי האָט אַליין געזען, אַז ביי זיין אַרבעט קלאַפט ער עטלעכע מאָל אין אַ זייט, ביז ער טרעפט איין מאָל אָפּן מעטאַל.

ווען ער כאַפט נישט אַרײַן, וואָלט ער קיינמאָל נישט געוואוסט דעם טעם פֿון אַ שלישי

אין גראַדנע איז געווען אַ שוסטער. דוד, דער שוסטער. האָט ער אַמאָל גע-האַט אַ סיכסוך מיטן גבאי איבער אַ פּאָר שטיוול. דער גבאי האָט געטענהט, אַז ער האָט באַשטעלט ביים שוסטער אַ פּאָר שטיוול וואָס זאָלן סקריפען, אַז אַלע זאָלן הערן, ווען ער גייט. נאָר די שטיוול סקריפען נישט. און דער שוסטער האָט גע-טענהט, אַז די שטיוול סקריפען יאָ. מ'האַט געקענט הערן זייער סקריפּ אַ מייל די ווייט. נאָר דער גבאי איז געגאַנגען מיט זיי אין רעגן און האָט זיי נאָס גע-מאַכט. דערפּאַר האָבן זיי אויפּגעהערט צו סקריפען. זיי וועלן זיך גוט אויס-טריקענען, וועלן זיי ווידער סקריפען. זאָגט דער גבאי, אַז ער וויל נישט וויסן. די שטיוול דאַרפן סקריפען סיי טרוקענערהייט און סיי נאַסערהייט. די מחלוקה איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז דער שוסטער האָט דעם גבאי מבייש געווען.

דעם גבאי האָט דאָס גערופּעט. ער האָט באַשלאָסן, אַז ער וועט ווייזן דעם שוסטער ווער ס'איז באַלעבאָס. וואָס האָט ער געטון? ער האָט אויפּגעהערט צו געבן דעם שוסטער אַן עליה. געוויינלעך האָט ער די בעל-מלאכות, וואָס זענען געזעסן אין בית-מדרש אין דער מערב-זייט ביים לאַנגן טיש, געגעבן יעדע עט-לעכע וואָכן אַן עליה. נאָר אַז דוד, דער שוסטער זעט, אַז אַלע בעל-מלאכות האָבן שוין געקריגן אַן עליה, נאָר ער נישט, האָט עס גענומען קאָכן אין אים. און צו דערצו האָבן נאָך די יידן ביי זיין טיש זיך גענומען רייצן מיט אים: האָ, דוד, האָסטו געדאַרפּט פאַרטשעפען זיך מיטן גבאי?

נאָר דוד, דער שוסטער, איז נישט קיין פאַרשלאָפענער. ער האָט ביי זיך אָפּגעמאַכט, אַז ער וועט נישט שווייגן. איינמאָל, אַ שבת, ווען מ'האַט אויפּגע-

רופן דעם רב צו שלישי, איז דוד אַרויף אָפּן באַלעמער, און איידער נאָך מ'האַט זיך רעכט אומגעקוקט, האָט ער געמאַכט די ברכות איבער דער תורה. אַלע זענען געבליבן געפּלעפט. און דער בעל-קריאה האָט געקוקט צום רב, און האָט נישט געוואוסט וואָס צו טון. נאָר דער רב האָט צו אים אַ מאַך געטון, אַז ער זאָל לייענען.

נאָכן לייענען איז דער רב אַרויף אָפּן באַלעמער, האָט צוגערופן דעם שוסי-טער און געוואָלט וויסן וואָס דאָס באַטייט. „איך קען דיך, דוד, פאַר אַן ערלעכן מענטש. ווי קומט עס, דו זאָלסט טון אַזאַ זאַך?!”

דערציילט דער שוסטער דעם רב די גאַנצע מעשה, און ווי אַזוי דער גבאי האָט אים שוין אַ פאַר חדשים נישט אויפגערופן צו דער תורה.

דער רב הערט אים אויס און גיט זיך אַ קער צום גבאי און זאָגט אים שטרענג, אַז ער טאַר מער קיין גבאי נישט זיין; „איר קענט נישט מאַכן די תורה פאַר אַ בייטש, צו שמייסן אייערע קעגנער. דאָס איז אַ חרפה פאַר דער שול.”

נאָך דער מעשה האָבן זיך פאַרן שוסטער אָנגעהויבן נייע צרות. יעדער איינער האָט אים אַריינגעזאָגט, און מ'האַט זיך געוויצלט אָף זיין חשבון. איינמאַל זאָגט אים אַ באַלעבאַס: „האַ, דוד, באַשערט דיר אַריינכאַפּן אַ שלישי?!”

נאָר דער שוסטער האָט זיך נישט פאַרלוירן און ענטפערט: „ווען איך וואָלט נישט אַריינגעכאַפּט, וואָלט איך קיינמאַל נישט געוואוסט ווי געשמאַק ס'איז אַ שלישי.”

ס'האַט אים אָפּגעגליקט

יאָסל דער מעקלער איז געווען אַ ווינט-מענטש. אין די גרעסטע ווינטן איז ער אַרומגעלאָפּן, עפעס צו פאַרדינען, נאָר דער ווינט האָט אים זייער ווינציק געהאַלפּן, איינמאַל זאָגט צו אים זיין ווייב: „יאָסל, אפשר גייסטו אַריין צו הערשל שטייבערג און בעטסט אים, אַז ער זאָל דיר געבן עפעס אַ שטיקל שטעלע. ער האָלט דאָך אפשר פּופציק מענטשן. גיי, אפשר וועט ער דיך אויך צונעמען.”

די יאָסעליכע האָט אַזוי לאַנג גערעדט איבער אים, אַז יאָסל האָט זי גע-פּאַלגט. ער האָט זיך אויפגעהויבן, איז אַריינגעגאַנגען צו הערשל שטייבערג און אים געבעטן אַרבעט. הערשל שטייבערג, אַ ייד—אַ גביר, הערט אים אויס און זאָגט אים, אַז ער האָט נישט קיין אַרבעט פאַר אים. גיט יאָסל אַ קרעכץ, דרייט זיך אויס צו גיין און גיט אַ זאַג: „אַז מ'האַט נישט קיין מזל, זאָל מען בע-סער נישט געבוירן ווערן.”

דער גביר קוקט אים נאָך און סע פּאַלט אים עפעס איין. רופט ער אים צוריק און זאָגט: „וואַרט, יאָסל, איך וויל דיר עפעס זאָגן. איך וועל דיר געבן פינף הונדערט קאַרבוניעס, גיי, זוך אַרויס מיין מזל און נעם עס דיר. איך דאַרף עס נישט מער.”

יאָסל האָט נישט געוואוסט וואָס צו טון. זאָגט ער צום גביר, אַז ער וועט גיין פּרעגן זיין ווייב.

געקומען אהיים, דערציילט ער זיין ווייב די מעשה. זאגט זי: „גולם, גיי, נעם די פינף הונדערט רובל. יא מזל, צי נישט מזל, נעם דאָס געלט.“

אַז יאָסל איז געקומען צום גביר, זאָגט דער גביר, אַז ער גיט שוין נאָר הונדערט קאַרבויעס. ווייסט יאָסל ווידער נישט וואָס צו טון. לויפט ער נאָכ־אַמאָל אַוועק אַהיים, צו פּרעגן זיין ווייב. זאָגט זי: „גיי, שלעמאַזל, נעם וויפּיל ער גיט.“ נאָר דער גביר האָט שוין געגעבן בלויז אַ פינף־און־צוואַנציקער.

יאָסל האָט גענומען דאָס געלט און איז אַוועק צו זוכן דעם גבירס מזל. אָפּן וועג טרעפט ער אַ יונגמאַן, און אַז דער יונגערמאַן זעט ווי דער ייד זוכט עפעס, פּרעגט ער אים וואָס ער זוכט. דערציילט אים יאָסל די מעשה און זאָגט אים, אַז ער זוכט דעם גבירס מזל. זאָגט דער יונגערמאַן: „איך בין הערשל שטיינבערגס מזל.“ און ער זאָגט אים, אַז ער קען דעם גביר נישט איבערלאָזן. און ער ראָט אים צו זוכן זיין אייגן מזל, און ער ווייזט אים, וואו ער וועט קענען געפינען זיין מזל.

יאָסל האָט געטון ווי דער יונגערמאַן האָט אים געהייסן. אַז ער האָט אָפּ־געזוכט זיין מזל, זעט ער, אַז דאָס איז אַ שיכורער גוי. וועקט ער אים אויף און בעט אים, אַז ער זאָל עפעס טון פאַר אים. צעשרייט זיך אָף אים דער גוי און זאָגט: „איך בין דיין שלעמאַזל. ס'איז דיין גליק, וואָס איך בין געווען שיכור. ווייטער וואָלט איך דיך נישט געלאָזט פאַרדינען ביים גביר דעם פינף־און־צוואַנציקער.“

ווי אַזוי דער מלאך האָט זיך טועה געווען

אַ יידינע, וואָס איז געווען אָף דער צייט, איז געקומען צום רבי, צו בעטן ביי אים אַ ברכה, אַז זי זאָל האָבן אַ בן־זכר. זי האָט זיך געבען געקלאָגט פאַרן צדיק, אַז זינט זי האָט חתונה געהאַט, קינדלט זי יאָר־אייך, יאָר־אויס בלויז מיט מיידלעך.

דער רבי האָט זי אויסגעהערט און האָט זי געבענטשט, אַז דער אייבערשטער זאָל איר געבן אַ בן־זכר. און זי, אַ צופרידענע, מיט אַ זכר ביי זיך אין קעשענע, איז געקומען אַהיים אַ גליקלעכע.

אַז ס'איז געקומען די צייט, איז די יידינע געלעגן געוואָרן. נייערט נישט נאָר האָט זי נישט געהאַט קיין בן־זכר, און נישט נאָר האָט זי געהאַט איין מיידעלע, נאָר צוויי מיידעלעך האָט זי געהאַט—אַ צוויילינג.

דער מאַן אירער איז גלייך אַוועק צום רבי מיט אַ געוואָלד: „סטייטש, רבי, וואו איז אייער ברכה? נישט נאָר האָט מיין ווייב נישט געהאַט קיין בן־זכר, נאָר זי איז גאָר געלעגן געוואָרן מיט צוויי נקבות.“

דער רבי הערט אים אויס, גיט אַ קרעכץ און זאָגט: „קלאַר ווי דער טאַג, אַז דער מלאך, וואָס שיקט אַראָפּ די נשמות אָף דעם עולם, האָט געהאַט אַ טעות. איך האָב געבעטן אָף אַ בן, האָט ער אַוודאי געמיינט, אַז די צוויי אותיות פון בן זענען ראשי־תיבות און האָט געגעבן ב' נקבות. צוויי מיידעלעך.“

ער וויל, אז זיי זאלן זיך איינטיילן מיט דער אַרבעט גלייך אַף גלייך

אין אַ שטעטל איז געווען אַ רב מיט אַ רביצין. ווי געוויינלעך—וואוילע, ערלעכע מענטשן. איינמאל זאָגט די רביצין צום רב: „מיין מאַן, זע, וואָס פאַר אַ יושר איז דאָס ביי אונז אין שטעטל? די גבירים ווערן צעשפאַרט פון וואוילע-טאָג און די אַרימעלייט פעכניען אַפֿן פּיסק און מוטשען זיך אין דלות און אין אַרימקייט.“

„טאָ וואָס קאָן מען טון, מיין ווייב?“ פּרעגט דער רב. „מסתמא איז אַזוי דער רצון פון דעם אייבערשטן.“

„וואָס הייסט, וואָס מע קאָן טון?“ זאָגט די רביצין. „דו ביסט דאָך דער רב, דער מנהיג פון דער קהילה. טאָ זע, אַז די גבירים זאלן אַראָפּגעבן אַביסל פון זייער באַזיץ פאַר די אַרימעלייט, זיי זאלן אויך וויסן עפעס אַ טעם פון זייער לעבן.“ „ביסט גערעכט, מיין ווייב,“ זאָגט דער רב. „מע דאַרף זען צו טון עפעס וועגן דעם. נאָר פאַר מיר אַליין איז אַזאַ זאַך שווער אויסצופירן. אפשר קענסטו מיר העלפֿן?“ די רביצין האָט זיך אָנגעאַכפּט אין דעם. זי איז געווען גרייט צו העלפֿן איר מאַן מיט אַלץ אין דער וועלט.

„אויב אַזוי,“ זאָגט דער רב. „אויב דו ביסט גרייט מיר צו העלפֿן, לאָמיר זיך איינטיילן מיט דער אַרבעט. דהיינו: דו פּועל ביי די גבירים, אַז זיי זאלן געבן, און איר וועל פּועלן ביי די אַרימעלייט, אַז זיי זאלן נעמען.“

איין העלפֿט וויל שוין

אין אַ שטעטל אין דער אַלטער היים איז געווען אַ ייד מיט אַ יידינע. דער ייד האָט זיך געמישט אין קהלשע זאַכן און איז אַלעמאַל געווען פאַרנומען מיט אסיפות. זיין ווייב איז זייער נישט צופרידן געווען פון דעם. וואָרן דעם מאַן האָט מען קיינמאַל נישט געזען אין דער היים, און זי איז כסדר געווען אַליין. איינמאַל רעדט זי וועגן דעם מיט איר מאַן און זי זאָגט צו אים: „וואָס טוסטו אויף מיט דיין קהלן זיך און מיט דיין אַרומלויפֿן און שמייען? נאָכאַמאַל אַ מעשה מיטן באַד און ווידעראַמאַל אַ מעשה מיטן הקדש, אַדער מיטן בית-המדרש. ווען איך וואַלט געגאַנגען צו די אסיפות, וואַלט איך שוין עפעס באַוויזן אויפצוטון.“ זאָגט דער מאַן: „איך בעט דיר, מיין ווייב, זאָג מיר, וואָס אַשטייגער וואַלטסטו געטון?“

„איך וואַלט אויסגעגלייכט די וועלט,“ זאָגט זי. „אַז סע זאלן נישט זיין קיין אַרימעלייט און נישט קיין רייכע.“

„ווי אַזוי אַשטייגער וואַלטסטו דאָס געטון?“

„אַט זייער פשוט,“ זאָגט זי. „איך וואַלט אַ רייכן טאַטעס אַ זון חתונה גע-מאַכט מיט אַן אַרימען טאַטעס אַ טאַכטער, און אַן אַרימאַנס אַ זון מיט אַ רייכן מאַנס אַ טאַכטער. אַזוי וואַלט זיך די וועלט אויסגעגלייכט.“

דעם מאַן איז דאָס געפּעלן, און ער האָט איר צוגעזאָגט, אַז ביי דער ערשטער אסיפה, וואָס סע וועט זיין, וועט ער די זאַך אַרויפברענגען.

אין עטלעכע טעג אַרום קומט ער ביינאַכט פון אַן אסיפה. די יידינע האָט אים געהערט קומען, איז זי אַראָפּ פון בעט, האָט אים געעפנט די טיר און גלייך געוואָלט וויסן, וואָס סע הערט זיך.
 „איין העלפט וויל שוין,“ זאָגט דער מאַן. „די אַרימעלייט זענען מסכים, נאָר די גבירים האָבן זיך איינגעשפּאַרט און ווילן נישט בשום אופּן.“

אַן איינפֿאַל פֿון אַ חסיד—אַ ליטוואַק

אַ ליטווישער גביר—אַ ייד אַ למדן, און צו דערצו נאָך אַ חסיד, האָט זיך געפירט, אַז אָף ימים נוראים איז ער געפאַרן קיין טשאַרטקעוו צום רבי. ער האָט איבערגעלאָזט זיינע געשעפטן, האָט זיך פאַרפאַקט, אַפּגעזעגנט מיט זיין בני-בית און איז אַוועקגעפאַרן, צו זיין אין דער מלכותדיקער סביבה פון דעם אַלטן טשאַרטקעווער, ז"ל.

אין טשאַרטקעוו איז ער איינגעשטאַנען אין דער רייכסטער אכסניה. דאָרט האָט מען אים אָבער געזען בלויז ביינאַכט, ווען ער איז געקומען זיך צולייגן אַביסל און כאַפּן אַ דרימל. גאַנצע טעג און אַוונטן איז ער איבערגעלעגן אין רביס קלויז און אין הויף ביים רבי.

מאַכט זיך אַמאָל אַ שבת אין דער פרי, פאַרן דאַווענען, זיצט דער גביר ביי זיך אין חדר און לערנט אַ בלאַט גמרא. זיין קול טראַגט זיך איבער דער גאַנצער אכסניה. פּלוצים ווערט שטיל. און דער באַלעבאַס פון דער אכסניה, אַליין אויך אַ לערנער און אַ פרומער ייד, דערהערט פון דעם גבירס חדר אַ פאַפקען מיט די ליפּן ווי מע וואָלט דאָרט גערייכערט. דער באַלעבאַס הערט, און סע ווערט אים אַזש קאַלט: „זאָל עס מיינען, אַז דער גביר רייכערט אום שבת?“ ער טראַכט נישט לאַנג, נעמט אַ גלעזל וואַרעמס און טראַגט עס גלייך אַריין צום גביר אין חדר. ער האָט אַפילו נישט אַנגעקלאַפט אין טיר. ער קומט אַריין, גיט אַ קוק, אַ שמעק—גאַרנישט ניט. אומזיסט חושד געווען אַ פרומען ייד.

דער באַלעבאַס איז צוריק אַרויס פון גבירס חדר, זעצט זיך אַנידער און קוקט אַריין אין אַ ספר.

סע דויערט נישט לאַנג, און ער דערהערט ווידער פון גבירס חדר אַ פאַפקען. וואָס קאָן דאָס זיין? ער קען נישט איינרוהען. ביי אים אין דער אכסניה אַזאַ חילול-שבת! ער הייבט זיך אויף און גייט ווידער אַריין צום גביר אין חדר. דאָס מאַל האָט ער שוין אַנגעקלאַפט. דער גביר זעט, אַז דער באַלעבאַס וויל עפעס זאָגן, נאָר האַלט זיך צוריק. קוקט ער אים אָן מיט אַ פרעגנדיקן בליק. ער איז זיכער געווען, אַז ער וויל אים אוודאי פרעגן עפעס אין לערנען. נאָר דער באַלעבאַס זאָגט אים מיט אַפּגעהאַקטע ווערטער, אַז עפעס האָט ערשט געטראַפּן, און ער ווייסט נישט, וואָס דאָס קאָן מיינען. שוין צוויי מאַל, אַז ער האָט געהערט אַ פאַפקען אין גבירס חדר ווי מע וואָלט, חלילה, גערייכערט.

דער גביר וואָס האָט די גאַנצע צייט נישט אַראַפּגענומען קיין אויג פון דעם בעל-אכסניה, באַרואיקט אים און דערציילט: אַ גאַנצע וואָך איז ער אַ גרויסער רייכערער. ער קען ממש קיין זאָך נישט טון, ביז ער פאַררייכערט זיך די

פיפקע. נאָר אַז סע קומט דער שבת-קודש, איז ער ממש אומגליקלעך. ער זעצט זיך לערנען, און קען נישט צוזאמעננעמען זיינע געדאַנקען. ער גייט פשוט אויס אַ רייכער צו טון. איז ער געפאלן אָף אַ פלאַן; ער האַלט בשעת-מעשה אַ שטרוי אין מויל, אָדער אַ העלצל, און פיפקעט מיט די ליפּן. דאָס נעמט ביי אים צו דעם חשק צו רייכערן.

דער בעל-אכסניה הערט אים אויס און צעשיינט זיך: „מע דאַרף פאַרן לערנען זיך ביי אַ חסיד—אַ ליטוואַק, ווי אַזוי אַפּצונאַרן דעם יצר-הרעו!“

דער רב רעכנט זיך אָפּ מיט די באַלעבאַטים

אין שטעטעלע אַראַן האָבן עטלעכע באַלעבאַטים געפירט אַ מחלוקת מיטן רב. ס'איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז איין שיינעם דאַנערשטאַג האָבן זיי אויפֿ-געהערט צו נעמען ביים רב הייוון אָף חלה. און וויסן דאַרפט איר, אַז הייוון איז געווען אַ טייל פון דעם רבס אַרימער פרנסה.

ס'איז אַריבער אַ וואָך און נאָך אַ וואָך, און די באַלעבאַטים זענען איינגע-שפּאַרט, פּאַרהאַרטעוועט און האַלטן אַן די מחלוקה מיטן רב.

איין פּרייטאַג-צו-נאַכטס קומט צו גיין דער רב מיט אַ ניי שבתדיק מלבוש אין בית-המדרש אַריין. די באַלעבאַטים האָבן געעפנט די אויגן און זיך געחידושט. וואָרן אַלע האָבן געוואוסט, אַז טייל באַלעבאַטים האָבן אויפּגעהערט צו נעמען ביים רב הייוון, און אַז אים איז, נעבעך, ענג אין פרנסה. און דאָ קומט ער גאָר אויסגעפּוצט אין אַ ניי בגד.

נאָכן דאווענען גייען צו צום רב די נאַנטע באַלעבאַטים און זאָגן אים „גוט שבת“, און ווינטשן אים: „תתחדש, רבי, טראַגט געזונטערהייט!“

און אַז דער רב זעט, זיי קענען זייערע אויגן נישט אַפּרייסן, זאָגט ער צו זיי: „איך זע, איר חידושט איך. וויל איך אייך דערציילן אַ מעשה, וועט איר פאַרשטיין: אין אַ שטעטל איז געווען אַ ייד—אַ גרויסער האַלץ-סוחר. אַ גאַנצע וואָך איז ער אַרומגעפאַרן און האָט געהאַנדלט און געוואַנדלט. דערפאַר אָבער אָף שבת, יום-טוב איז ער געקומען אַהיים צו ווייב און קינדער. נאָר ער האָט געהאַט אַ טבע, אַז אַמאָל איז ער געקומען צו פאַרן מיט אַ פּראַסט פּערד און וועגעלע, און אַמאָל—מיט אַ בריטשקע, געשפּאַנט מיט צוויי פאַר פּערד, נאַשפיץ. „איינמאָל רעדט מיט אים זיינער אַ מענטש און פּרעגט אים דעם שכל פון דעם, וואָס אַמאָל קומט ער צו פאַרן נאַשפיץ, און אַמאָל—מיט אַ פּראַסט פּערד און וועגעלע. שמיכלט דער סוחר און זאָגט: די זאָך פון דעם איז אַזאַ. אַז דער אייבערשטער העלפט, און איך האָב אַ גוטע וואָך, איך פאַרדין, האָב איך הנאה. טראַכט איך מיר, זאָלן מיינע שונאים אויך הנאה האָבן. קום איך מיר צו פאַרן מיט אַ קליין פּורל, זיי זאָלן מיינען, אַז איך האָב געמאַכט שלעכטע געשעפטן. נאָר אַז סע טרעפט און דער מסחר איז שלעכט, און איך פאַרדין נישט, איז מיר אַוודאי ביטער. טראַכט איך מיר, זאָל עס מיינע שונאים אויך קרענקען אַביסל, קום איך מיר צו פאַרן מיט אַ טייערער בריטשקע, נאַשפיץ, זיי זאָלן מיינען, אַז איך האָב געמאַכט גוטע געשעפטן, און זאָל עס זיי קרענקען.“

און דער רב ענדיקט: „מיר איז אַוודאי שווער וואָס זיי האָבן אויפגעהערט נעמען ביי מיר הייוון. נאָר איך האָב מיך אויסגעפּוצט אין אַ ניי מלבוש, וואָס הענגט שוין ביי מיר אַ צייט. זאָל עס זיי אויך פאַרדריסן אַביסל.“

אַן עצה פֿון אַ פֿערד-גנב

אין שטעטל, וואו איך האָב געוואוינט, זענען געווען עטלעכע יידישע פֿערד־גנבים. זיי האָבן געגנבעט פֿערד ביי די פריצים און ביי די גוים אין די אַרומיקע דערפער, און זיי אַוועקגעפירט אין ווייטע שטעט און דאָרט פאַרקויפט. אין דעמעלעבן שטעטל איז געווען אַ ייד, וואָס איז אַרומגעפאַרן אין די דערפער האַנדלען. ער האָט געהאַט זיין אייגנס אַ פֿערד און וועגעלע, האָט ער אַנגעלייגט אין וועגעלע אַביסל סחורה, און איז אַ גאַנצע וואָך אַרומגעפאַרן צווישן די גוים און האָט פאַרקויפט און געקויפט.

איין שיינע זומער־נאַכט נעמט דער ייד זיין פֿערדל און פירט עס אַוועק אָף דער פּאַשע, אַז ס'זאָל זיך פאַשען צוזאַמען מיט די גויאישע פֿערד פון דאָרף. ער אַליין לייגט זיך שלאָפן אונטער אַ בוים, און שלאָפט אָפּ געשמאַק די גאַנצע נאַכט. פאַרטאָג, ער כאַפט זיך אויף און גיט אַ קוק—זיין פֿערדל איז נישטאָ, און די אַנ־דערע פֿערד—אויך נישט. פאַרשטייט ער, אַז דאָס איז די אַרבעט פון די פֿערד־גנבים. זיי זענען דאָ מסתמא געווען ביינאַכט און האָבן פאַרנומען די פֿערד.

לויפט שוין דער ייד אַוועק אין שטאָט אַריין, פּאַלט מיט אַ געוויין אַריין אין שול פונקט צום דאָווענען; מ'האַט אים אומגליקלעך געמאַכט! מ'האַט ביי אים צוגעגנבעט זיין פֿערדל, און איצט וועט ער בלייבן אָן ברויט.

יידן הערן אזאָ זאָך, נעמט זיי אָן אַ רחמנות, און ס'הייבן זיך אויף אַ פאַר באַלעבאַטים און גייען אַריבער אין שענק, וואו די פֿערד־גנבים קומען זיך צו־זאַמען, און מאַכן דאָרט אַ געוואַלד: „סטײטש, אַזאָ זאָרן! מ'האַט אומגליקלעך געמאַכט, נעבעך, אַן אַרימאָן—אַ ייד!“ און זיי ווילן נישט אַנדערש, נאָר מע זאָל דעם ייד אומקערן זיין פֿערדל.

די גנבים קוקן זיך איבער און זענען מסכים צוריקצוגעבן דאָס פֿערדל. און פאַר די באַלעבאַטים נעמען זיי זיך פאַרענטפערן; פון וואַנען האָבן זיי געזאַלט וויסן, אַז ס'איז אַ יידיש פֿערדל? „זאַגט, זייט מוחל, דעם ייד“ זאָגן די גנבים, „אַז פון היינט מאַל אָן, אַז ער וועט אַפלאָזן דאָס פֿערדל אָף דער פּאַשע, זאָל ער אים אַנטון אַ לאַפסערדאַק, וועט מען וויסן, אַז ס'איז אַ יידיש פֿערדל.“

וואָס צו ווײַג נישט, זאַגט קוהל

געווען אַמאָל אַ רבי, איז ער געווען אַזוי אַפּגעהיט פּסח, נישט געשטרויכלט צו ווערן, חלילה, מיט חמץ, אַז בלויז צום סדר האָט ער טועם געווען אַ כּוּזית מצה־שמוּרה. מוז דאָך אַ ייד מקיים זיין די מצווה פון עסן מצה אום פּסח און מאַכן אַ ברכה. ווייטער האָט ער גאַנץ יום־טוב גאַרנישט ניט גענומען אין מויל אַריין. ער האָט זיך דערנערט טאַקיש בלויז מיט וועלשענע ניס. וואָרן ער האָט גע־

האַלטן אַז ס'איז מער מצווה בעסער אין גאַנצן נישט צו עסן, איידער, חלילה, גע-
שטרויכלט צו ווערן מיט אַ ברעקל חמץ, וואָס אַ מיזל האָט געקאַנט פאַרשלעפּן
פון ערגעץ.

דער רבי האָט שוין געהאַט אַ באַקענטן גוי, וואָס האָט אים באַזאָרגט מיט
פרישע וועלשענע ניס. איטלעכס יאָר, אַ פאַר וואָכן פאַר פסח, האָט דער גוי אים
געבראַכט אַ זעקל ניס אָף יום־טוב.

טרעפט אַמאָל, אַז דער גוי האָט נישט געבראַכט דעם רבי קיין ניס. ס'איז
שוין צוויי וואָכן צו פסח, ס'איז שוין אַ וואָך צו פסח און—דער גוי איז נישטאָ.
נו, מילא, טראַכט דער רבי, מסתם וועט ער נאָך קומען. נאָר אַט איז שוין עט-
לעכע טעג צו יום־טוב און—מע זעט נישט דעם גוי און מ'הערט נישט פון
דעם גוי. דער רבי האָט געהאַט גרויס עגמת־נפש. נאָר מילא, פאַרפאַלן,
נאָך פסח—ער גיט אַ קוק, דער גוי איז דאָ. ער האָט געבראַכט מיט זיך ניס
און קאַרטאָפּל און נאָך זאַכן, וואו איז ער געווען פאַר יום־טוב? פאַרוואָס האָט
ער נישט געבראַכט די ניס אָף פסח? דער רבי האָט דאָך פשוט געהונגערט
צוליב אים!

„ראַבינקע טייערער,“ זאָגט דער גוי, „דער ראַבינקע ווייסט דאָך ס'אַראַ
טייערע ניס מיינע זענען, אַז מע עסט אויף עטלעכע—ווערט מען גלייך זאָט.
ווייל איידער איך ברענג זיי, פרעגל איך זיי גוט אויס אין חזיר־פעטס. דאָס גיט
זיי צו פעטקייט. נאָר הייַיאָר האָב איך נישט געהאַט קיין פעטס. טאָ וואָס האָב
איך געזאָלט ברענגען—מאָגערע ניס?“

ער פאַרשטייט אַפֿן וואונק

אַ ייד האָט געכאַפט ביי אַ באַלעבאַס אַ גמילת־חסד. ביים אַוועקגיין פרעגט
אים דער באַלעבאַס, ווען ער וועט אים צוריק אַריינברענגען די פאַר ראַיניש.
זאָגט דער ייד: „אַ געזונט אָף אייך, ר' מלך. מע קען מיך, ברוך־השם. מיך דאַרף
מען נישט מאַנען.“—נו, איז גוט,“ זאָגט ר' מלך.

ס'איז אַריבער אַ שטיקל צייט, און דער ייד מאַכט זיך נישט וויסנדיק. נישט
מע זעט אים און נישט מע הערט פון אים. טראַכט ר' מלך: „מילא, ער האָט גע-
זאָגט, אַז מע דאַרף אים נישט מאַנען, און איך האָב דאָך מסכים געווען אָף
דעם.“ נאָר דערווייל פאַלט אים איין אַ געדאַנק, אַז שבת נאָכן דאַווענען אין בית-
המדרש, ווען יידן זאָגן זיך „גוט שבת,“ וועט ער זיך ווייזן פאַר אים.

ס'איז געקומען שבת, מ'האַט אָפּגעדאַוונט, דערטאַפט ר' מלך דעם בעל-
בטוח און גיט אים אַפּ אַ ברייטן „גוט שבת!“ דער ייד ענטפערט „גוט שבת“ און
זאָגט: „אַ לעבן אָף אייך, ר' מלך, איך האָב אייך באַלד געזאָגט, אַז מיך דאַרף
מען נישט מאַנען.“

ווערט דער באַלעבאַס אַביסל צעטומלט און שטאַמלט: „איך מאַן אייך דען,
חלילה? איך האָב אייך בלויז געזאָגט, גוט שבת.“

„כ'בין אַזאַ חכם ווי איר!“ ענטפערט דער שטאַלצער קבצן. „אייער גוט
שבת' איז אויך געמאַנט!“

געפונען אַ צייט צו מאַנען חובות

אין שטעטל איז געווען איינער אַ מאַטיע דער לעדער־קרעמער. ער האָט געהאַט אַ קראַם און האָט אַלע שוסטערס אין שטעטל באַזאָרגט מיט לעדער. פאַרשטייט איר דאָך, אַז די שוסטערס האָבן גענומען ביי אים די לעדער מערסטנס אַף באַרג, און זיי זענען אים אַלע געווען בעלי־חובות. מאַכט זיך אַמאָל, אַז ר' מאַטיע דאַרף פּראַווען אַ פּדיון־הבן. זיינע אַ טאַכ־טער האָט געמאַכט אַ ברית, דאָס ערשטע קינד ביי איר, דאַרף מען אין גיכן פּראַווען דעם פּדיון־הבן. פאַרבעט ר' מאַטיע ר' זיסל שוסטער, דעם כוהן, אַז ער זאָל דורכפירן די צערעמאָניע.

געקומען צום פּדיון־הבן, דערלאַנגט ר' מאַטיע דעם כוהן פינף ווערט־שטי־קער, ווי ס'ע פּאָדערט דער דין. נאָר אַנשטאַט פינף רובל—גיט ער אים זיין ווייבס אוירינגלעך מיט אַ רינגל און זיין אייגענעם זיגער מיט דער קייט. און ר' זיסל, דער כוהן, פירט דורך די צערעמאָניע פון פּדיון־הבן.

נאָך דער צערעמאָניע טרינקט מען לחיים און מע פאַרבייסט. און אַז דער עולם האָט זיך אַנגעהויבן צו צעגייך, זאָגט ר' מאַטיע צום שוסטער: „ר' זיסל, גיט מיר, זייט מוחל, צוריק די חפצים, וואָס איך האָב אייך פריער געגעבן, און אַז איר וועט מיר, איה״ש, אַפּצאָלן דעם חוב, וואָס איר זענט מיר שולדיק, וועט איר אייך דעמאָלט אַראַפּנעמען פינף רובל פאַר אייער היינטיקער טירחה.“ קוקט אים אָן דער שוסטער און זאָגט: „ר' מאַטיע, איצט, אין מיטן זומער, ווען ס'איז נישטאָ קיין שטאָך אַרבעט, מאַנט איר ביי מיר חובות?!”

אוי, וויינט מען דאָרט

גנבים האָבן זיך דערוואוסט, אַז אין שטעטל ביי דער גרענעץ צווישן רוס־לאַנד און עסטרייך וועט דער גביר דעם און דעם טאָג פּראַווען אַ חתונה, אַ גבירישע חתונה. האָבן זיי פאַרשטאַנען, אַז צו דער חתונה וועלן זיך צונויפפאַרן אַ סך גבירים, סוחרים פון די אַרומיקע שטעטלעך, און מע וועט דאָרט קענען אַפּלעקן אַ בייך. ס'איז דאָך עפעס אַ גבירישע חתונה!

געקומען דער טאָג, האָבן די גנבים זיך אַריבערגעכאַפט אַהין, זענען אַריין צו דער חתונה און האָבן זיך אויסגעמישט מיט דעם עולם און באַגנבעט די מחותנים פון קאַפּ ביז די פיס.

די גנבים האָבן געוואוסט, אַז אויב זיי וועט נאָר געלינגען אַריבערצושוואַרצן די זאַכן איבער דער גרענעץ, וועט דעמאָלט זיין אַ כשרער טאָפּ און אַ כשרער לעפל. נאָר ווי אַזוי שמוגלט מען די זאַכן אַריבער, אַז ביי דער גרענעץ שטייען זעלנער און זשאַנדאַרן און זיי היטן? זענען זיי געפּאָלן אַף אַ פּלאַץ. זיי האָבן די זאַכן אַריינגעלייגט אין אַ לאַנגן קאַסטן, האָבן אים איבערגעדעקט מיט אַ שוואַרצער דעק, האָבן אים גענומען אַף די אַקסלען און אַוועקגעטראָגן צו דער גרענעץ, וואו ס'איז געווען דער בית־עולם.

אַז דער זשאַנדאַר דאָרט האָט געזען, מענטשן טראָגן אַן אַרון, איבערגעדעקט

מיט שוואַרצן, האָט ער פאַרשטאַנען, אז זיי טראָגן אַ מת, און ער האָט זיי דורכ־געלאָזט. נאָר מיטאַמאָל כאַפט ער זיך: ווי קאָן דאָס זיין אַ לווייה, אַז קיינער וויינט נישט? שטעלט ער זיי אָפּ און פּרעגט: „וואָס איז דאָס פאַר אַ לווייה, אַז מע זעט קיינעם נישט וויינען?“

„דאַרפסט דיך גאַרנישט ניט זאָרגן, פאַני זשאַנדאַר,“ זאָגן די גנבים. „מע וועט שוין דאַרט גענוג וויינען, וועט מען שוין?“

ווער וועמען סע דאַרף טראָגן

צוויי יונגעלייט, שלום און ישראל, האָבן זיך באַגעגנט אַ פרימאַרגן אָפּן וועג צום דאווענען. ס'איז געווען פאַר פסח, ווען די שנייען לאָזן, און די גאַסן זענען לויטער בלאַטעס. איז די צוויי יונגעלייט אויסגעקומען אַריבערצוגיין אַ קאַלוזשע. פאַלט איין איינעם פון זיי אַ געדאַנק, און ער זאָגט: „וואָס דאַרפן מיר ביידע אַריין אין דער בלאַטע? לאַמיר נעמען איינער דעם אַנדערן אָף דער פלייצע און אַריבערטראָגן, וועט נאָר איינער פון אונז איינשמירן זיינע שיד אין בלאַטע.“ האָבן זיי זיך אַנגעהויבן שפאַרן ווער וועמען עס זאָל פריער נעמען אָף זיינע פלייצעס, און אַריבערטראָגן. זאָגט שלום: „וואָרט, ס'איז פאַראַן אַ בפירושער פסוק: שלום על ישראל—שלום אָף ישראלן, הייסט עס, אַז דו דאַרפסט מיך נעמען אָף דיין רוקן און אַריבערטראָגן די בלאַטע.“

ישראל האָט נעבעך גאַרנישט ניט געקענט איינווענדן קעגן דעם. ער האָט געמוזט צושטימען. וואָרן אזוי זאָגט דאָך בפירוש דער פסוק: שלום על ישראל. ער נעמט שלומען אָף דער פלייצע און הייבט אים אָן אַריבערטראָגן איבער דער קאַלוזשע. אין מיטן בלייבט ער פלוצים שטיין, גיט אַ טראַכט, און וואָרפט פון זיך אַראָפּ שלומען גלייך אָף דר'ערד אין בלאַטע אַריין. מאַכט שלום אַ גע-וואָלד: „סטייטש, וואָס האָסטו געטון? מיר האָבן דאָך אָפּגערעדט, ס'איז אַ בפירושער פסוק.“

„אמת,“ זאָגט ישראל, „נאָר איך האָב מיך דערמאַנט אין אַ צווייטן פסוק: שלום באַרץ—שלום אָף דר'ערד.“

מבינות

מוצאי יום־כיפור, נאָכן אָפּפאַסטן, זענען באַלעבאַטים אַרויס צו זיך אין הויף און האָבן אַריינגעקלאַפט אין אַ ווינקל אַ פלאַקן אין דר'ערד—אָן אַנהייב פון אַ סוכה. מקיים געווען די מצווה, זענען זיי אַוועק אין שול, צו פאַרשרייבן ווער ס'האָט געקויפט אָן עליה, ווער ס'האָט שנדרט פאַר דער שול, און צו באַ-צאָלן דעם חזן.

אָפּגעפאַרטיקט מיט די אַלע זאַכן, נעמט מען זיך אונטערלענען דאָס האַרץ. מע נעמט צו ביסלעך בראַנפן, מע ווינטשט זיך אַ גמר־טוב און צו האָבן אויסגע-בעטן אַ גוט יאָר, דערנאָך פאַרבייסט מען און מע נעמט שמועסן. דער ערשטער אָפּן צעטל, אַדער אָפּן צימבל, איז דער חזן. מע זאָגט מבינות

אף זיין דאווענען, אף זיין קול-נגינה און אף זיין עברי. „איי, האָט ער געדאוונט.“ זאָגט איינער, „אַז סע קען גאָר בעסער נישט זיין אין דער וועלט!“ און אַ צוויי-טער זאָגט: „אַז אַ מענטש פאַרמאָגט אַזאַ כלי, איז דאָך דאָס אַ ברכה פונעם איי-בערשטן אַליין.“ און אַ דריטער: „זיין קול ווי זיין קול. נאָר זיין זאָגן עברי צע-גיט זיך דאָך אין אַלע אברים. ער לייגט אייך אין מויל אַריין איטלעכס וואָרט. מע זעט בפועל-ממש דאָס וואָרט פאַר די אויגן.“

און אַזוי אַ פערטער און אַ פיפטער. יעדער איינער מיט זיין מבינות. צום סוף האָט איינער פון די באַלעבאַטיים, וואָס איז נעבעך געווען אַביסל שטומפיק אַף דער עברי, געוואָלט ווייזן אויך זיין מבינות אַפן חזן. רופט ער זיך אַן און זאָגט: „איר הערט, יידן, אַז דער חזן האָט אויפגעהויבן זיין האָנט און אַ געשריי געטון ע ו ז ב י ד ך , האָט מען ממש געקענט זען ווי ער האַלט אַ ציג אין זיין האָנט.“

באַמערקונג: דאָ איז אַ שפּיל פון וואָרט: ע ו ז (אויך)—מ אַ כ ס , און ע ו ז (עיו)—א צ י ג. אין דער תפילה ווערט געזאָגט: ע ו ז ב י ד ך—די מאַכט איז אין זיין האָנט. דאָס הייסט, די גאַנצע מאַכט איז אין דער האָנט ביים אייבערשטן. נאָר דער באַלעבאַט, וואָס האָט קיין עברי נישט פאַרשטאַנען, האָט צעביטן די י ו צ ר ו ת און געטייטשט: די צ י ג א י ן ה אָ נ ט .

אַפילו דער אייבערשטער אַליין האַלט מיט אים

אין אַ קליין שטעטל אין דער אַלטער היים איז אַמאָל געווען אַ שיינער באַ-לעבאַס. איז דאָס געווען אַ ייד אַ למדן, אַ ירא-שמים און אַ בעל-צדקה. הכלל, צו גאָט און צו לייט, ווי מע זאָגט. זיינע קינדער האָט ער געשיקט צו לערנען אין די ישיבות, אַז זיי זאָלן אויך אויסוואַקסן שיינע יידן, למדנים. נאָר איין חסרון האָט נעבעך דער ייד געהאַט. דהיינו: אַ שוואַכקייט צום ביטערן טראַפּן. ס'האָט אים געצויגן צום פלעשל, רחמנא ליצלן, ווי מיט אַ מאַגנעט. און ער האָט זיך אַפּט גאַנץ גוט אָנגעטרונקען און זיך געוואַלגערט אין גאַס אַ שיכורער. די משפּחה איז נעבעך אויסגעשטאַנען חרפות און בושות.

איינמאָל, בין-הזמנים, ווען זיינע זין זענען געקומען צו פאַרן פון די ישיבות, זענען זיי אַריין צום רב, זיך מיישב צו זיין און זיך צו האַלטן אַן עצה וועגן זייער פאַטער. זיי האָבן אים דערציילט, אַז ער האָט שוין עטלעכע מאָל צוגעזאָגט, אַז ער וועט מער נישט טרינקען, נאָר סע גייט אַריבער אַ שטיקל צייט, און ער קען זיך נישט איינהאַלטן און טרינקט ווידער.

דער רב הערט זיי אויס און פאַרטראַכט זיך. ער קען גוט זייער פאַטער, און ער ווייסט פון זיין שוואַכקייט. וואָס-זשע טוט מען? „הערט, וואָס איך וועל אייך זאָגן.“ זאָגט דער רב. „מיין עצה איז, אַז ווען ער וועט זיך ווידער אַנטרינקען, נעמט און טראַגט אים אוועק אַפן בית-עולם און לאָזט אים דאָרט איבער צווישן די קברים אַף איבער נאַכט. אַז ער וועט זיך אויפכאַפּן און זען, וואו ער געפינט זיך, וועט דאָס אפּשר האָבן אַ פעולה, און ער וועט אויפהערן צו טרינקען.“

די זין האָבן לאַנג נישט געדאַרפט וואָרטן. דעמעלעבן אַוונט, אַז מ'איז אַרויס אין גאַס, האָט מען אים געפונען ליגן בגילופינדיק. האָבן זיי געטון ווי

דער רב האָט זיי געהייסן. זיי האָבן אים אַוועקגעטראָגן אַפן בית-עולם, און דאָרט איבערגעלאָזט צווישן די קברים אָף איבער גאַכט.

אָף מאָרגן, באַגינען, גייען די זין צוזאַמען מיטן רב און עטלעכע קרובים, צו זען, וואָס דאָרט טוט זיך מיט אים אַפן בית-עולם. ערשט, זיי גיבן אַ קוק, ער ליגט איבער אַ פעסעלע בראַנפן און זופט פון דאָרט מיט אַ שטרוי.

ווי קומט שנאַפס אַפן בית-עולם? איז די מעשה בקיצור אַזאַ: שמוגלערס האָבן ביינאַכט געפירט שנאַפס אין שטאַט אַריין. נאָר אַז זיי זענען צוגעקומען צום בית-עולם האָבן זיי דערהערט פאַליציי דערנענטערט זיך. האָבן זיי אין איי-לעניש דאָרט איבערגעלאָזט דאָס פעסל און אַליין האָבן זיי זיך אַפגעטראָגן באַ-צייטנס. אַז דער ייד האָט זיך אויפגעכאַפט און דערזען לעבן זיך די מציאה, האָט ער מיט אַ שטיין אַרויסגעקלאַפט דעם שפונט, און מיט אַ שטרוי, וואָס ער האָט אויסגעריסן, האָט ער געמאַכט דעם אמתן „שהכול“.

אַז זיינע זין מיט די אַנדערע האָבן דאָס דערזען, זאָגט דער רב: „מיר זעען דאָך באַשיינפערלעך, אַז ס'איז מן השמים, אַז ער זאָל טרינקען.“

זיי שטימען נישט איין וועגן טראָגן

אין אַ שטעטל האָט מען אויפגענומען אַ נייעם רב. אַז ער האָט זיך באַזעצט און אַרומגעקוקט, האָט ער געזען, אַז אין שטעטל איז נישטאָ קיין עירוב, און במילא טאָר מען שבת גאַרנישט ניט טראָגן. האָט ער צונויפגערופן קהל, האָט זיך דורכגעזעט וועגן דעם, און ס'איז געבליבן, אַז מע זאָל אויפשטעלן אַן עירוב אין די גאַסן.

דער רב, דער חזן און איינער פון די שיינע באַלעבאַטים זענען באַלד אַרויס איבער די גאַסן פון שטעטל, צו באַטראַכטן און אַנצוצייכענען, וואו מע דאַרף שטעלן דעם עירוב. ווי זיי מעסטן אַזוי אַהער, אַהין, קומט אַן איינער פון די שטעטלדיקע גבירים, אַ ייד—אַ גרויסער עם-הארץ און נאָך אַ גרעסערער חצוף, וואָס האָט אומעטום געשטופט זיין נאָז און געוואַלט זאָגן דעות. אַז ער דערזעט דעם נייעם רב צוזאַמען מיט דעם חזן און דעם שיינעם באַלעבאַס און ווי זיי מעסטן עפעס אַהער און אַהין, גייט ער צו און פרעגט, וואָס זיי טוען און וואָס פאַר אַ נייעם מע וויל איינפירן אין שטאַט. ענטפערט אים דער חזן, אַז מע וויל שטעלן אַן עירוב אין די גאַסן, כדי מע זאָל שבת מעגן טראָגן מיט זיך אַ טלית, אַ סידור, אַ גאַז-טיכל, אַדער אַנדערע זאַכן.

ווערט דער גביר אַן אויפגעקאַכטער: „וואָס טראָגן? ווער טראָגן אום שבת? מיין זיידע האָט נישט געטראָגן, מיין טאַטע האָט נישט געטראָגן, און איך וועל אויך נישט טראָגן! נאָדיר גאַר נייע פאַראַנדקעס!“

אַז ער איז אַנטשוויגן געוואָרן, רופט זיך אַן דער חזן און זאָגט: „זעט איר, באַלעבאַס, דאָס, וואָס אייער זיידע האָט נישט געטראָגן און אייער טאַטע האָט נישט געטראָגן, דאָס איז גאַרנישט ניט. אַט, ווען אייער מאַמע וואַלט אויך נישט גע-טראָגן, דאָס וואַלט געווען גוט.“

א סוד פֿאַר אים און דעם רבונר-של-עולם

אין סלאָנים איז געווען אַ ייד—א זקן. ר' זונדל מנקה האָט מען אים גערופן. איז דער דאָזיקער ייד געווען אַזא טיפּער זקן, אַז קיינער האָט נישט געוואוסט ווי אַלט ער איז. יידן האָבן דווקא יאָ געוואָלט וויסן וויפיל אָן ערך ער איז אַלט. נאָר קיינער האָט זיך נישט דערוועגט צו פרעגן אים אָף זיינע יאָרן. אַ קלייניקייט עפעס? פרעגן ר' זונדלען אָף זיין עלטער! מ'האָט פשוט מורא געהאַט פֿאַר אָן עין-הרע, חלילה. גיי פרעג אַזא זקן אָף יאָרן!

נאָר איינמאַל, מ'האָט גראַדע געשמועסט וועגן אַמאָליקע יאָרן, כאַפט זיך אַרויס איינער, אַ שטיקל שייגעץ, און פרעגט: „ר' זונדל, ווי אַלט אָן ערך זענט איר, ביז הונדערט און צוואַנציק?!”

ר' זונדל קוקט אים אָן און זאָגט: „איכ'ל דיר זאָגן, דו שנעק איינער, דו ווייסט דאָך, אַ ייד איז געוואוינט צו ענטפערן מיט אַ קשיא אָף אַ קשיא. איר האָט דאָך אַלע אורדאי געזען ווי יאָסל דער שמש גייט מיט זיין לאַמטערן נאָך חנוכה-געלט? צו וואָס דאָרף ער דעם לאַמטערן? קען ער דען נישט דעם וועג אין גאַס? קען ער דען נישט אַלע שטיבער אין שטאָט? און זענען די נעכט נישט גענוג ליכטיק פון שניי? איז דער ענטפער: אַז ער גייט אַריין אין אַ שטוב נאָך חנוכה-געלט, און דער באַלעבאָס גיט אים אַ מטבע, פאַסט אים נישט גלייך אַ קוק צו טון וויפיל מ'האָט אים געגעבן. נאָר אַז ער קומט אַרויס צוריק אין גאַס, גיט ער אַ קוק ביים ליכט פון זיין לאַמטערן, ווייסט ער וויפיל מ'האָט אים געגעבן. דעמאָלט ווייסן ביידע: דער באַלעבאָס ווייסט וויפיל ער האָט געגעבן, און דער שמש ווייסט וויפיל ער האָט באַקומען.“ און ר' זונדל פירט אויס: „מיט געשאַנן קענע יאָרן, יידן, איז אויך אַזוי. ס'איז חנוכה-געלט, וואָס דער רבונר-של-עולם גיט דעם מענטש. ווייסט פון דעם נאָר דער אייבערשטער, וואָס גיט, און איר, וואָס באַקום.“

ער האָט אַ גוטן טעם זי צו לויבן

אין אַ שטעטל איז געווען אַ רב. אַ וואוילער רב. האָט ער געהאַט אַ ווייב אַ משולחת, אַ מרשעת, נישט פֿאַר אונז געדאַכט. זי איז אים נעבעך דערגאַנגען די יאָרן איז זי אים. דאָס גאַנצע שטעטל האָט געוואוסט פון דערפון, און מ'האָט דעם רב שטאַרק באַדויערט. מ'האָט אַפילו שטילינקערהייט גערעדט, אַז ס'איז אַ רחמנות, און אַ בזיון צו דערצו. נאָר מישן זיך האָט זיך קיינער נישט געמישט. ווי פאַסט עס?!

אין שיינעם טאַג איז די רביצין קראַנק געוואָרן. קראַנק געוואָרן און גע-שטאַרבן, ברוך דיין אמת.

סע קומט צו דער לוויה, אַ גרויסע לוויה, שטעלט זיך אַנידער דער רב, צו האַלטן אַ הספד. חידושט מען זיך. און ער הייבט טאַקע באַלד אָן צו קלאָגן: „אַזא טייערע יידינע, אַזא ערלעכע אשה!“ און אַזוי דעם גאַנצן הספד. פאַרשטייט מען שוין גאָר נישט.

נאָך דער לוויה, אַז מ'איז צוריקגעגאַנגען פון בית-עלמין, קענען זיך באַלע-

באָטים שוין נישט איינהאַלטן, און זיי פרעגן אים: „רבי, ווי קומט עס, וואָס איר האָט זי אָנגערופן אַזאַ טייערע און גוטע אשה? וואָס מיינט עס?“

„איכ'ל אייך זאָגן, ענטפערט דער רב, „אַז אַ ווייב טוט דעם רצון פון איר מאַן, און זי פּאַלגט אים—איז זי גוט און ערלעך. די רביצין האָט מיך געפּאַלגט, און איז געגאַנגען אַ גאַנג. זאָל איך זי נישט לויבן?“

מיטן אייניקל איז ער שוין זיכער

צוויי אַלטע פרומע חסידים האָבן זיך געטראָפּן ביי זייער רבי. נאָך דעם ווי זיי האָבן זיך אָפּגעגעבן שלום, צערעדט מען זיך און מען שמועסט, וואָס מען טוט און ווי סע האַלט מיט פרנסה, און וואָס סע הערט זיך מיט דער משפּחה. אַז מ'האַט שוין גוט אָפּגערעדט, גיט צום סוף איינער אַ פרעג: „נו, און ווי האַלט עס ביי דיר מיט יידישקייט?“

זאָגט דער אַנדערער, אַז פאַר זיך מיט זיין אייניקל איז ער שוין, ברוך-השם, פאַרזאָרגט און זיכער.

„דהיינו?“ פרעגט אים דער ערשטער, „וואָס מיינסטו?“

„איך וועל דיר זאָגן,“ זאָגט דער אַנדערער, „מיט מיר בין איך שוין זיכער, אַז איך וועל שוין נישט קאַליע ווערן. מיט מיין אייניקל בין איך שוין אויך זיכער, אַז ער וועט אויסוואַקסן אַ גוי גמור. נאָר מיט מיין זון ווייס איך נאָך נישט ווי אַזוי ער וועט פאַרענדיקן.“

ער מיינט, אַז נאָר אים קומט די פּאַלקע

אין שטעטל האָט מען זיך געריכט אָף אַ בכבודיקן גאַסט. צו איינער פון די אַרימע פּאַמיליעס האָט געדאַרפט קומען צו פאַרן אין מיטן וואָך אַ ברודער—אַ רב. די באַלעבאַסטע, אַ לייבלעכע שוועסטער פון דעם רב, האָט לכבוד דעם גע- הויבענעם גאַסט צוגעגרייט אין מיטן מיטוואָך אַ פליישיקן מאַלצייט. דאָס איז געווען אַ זאָך, וואָס בלויז די פאַר גבירים אין שטעטל האָבן זיך געקענט פאַר- גינען אַזאַ פעטן ביסן אין מיטן וואָך. ווייטער האָבן די באַלעבאַטים און אַלע בעל- מלאכות פאַרזוכט אַ שטיקל פלייש בלויז פון שבת צו שבת. נאָר לכבוד דעם גרויסן גאַסט איז די גליקלעכע באַלעבאַסטע אַוועק אין יאַטקע אַריין און האָט געקויפט אַ גאַנץ פערטעלע עוף—אַ פּאַלקע.

דאָס גאַנצע שטעטל איז געגאַנגען כאַדאַראָם. אַ קלייניקייט—אַזאַ גאַסט! היינט די פּאַלקע אין אַ מיטן מיטוואָך! אַפילו די גבירים האָבן זיך גערעשט און גערעדט פון דעם.

אַז ס'איז געקומען דער טאַג, ווען דער רב האָט געדאַרפט קומען צו פאַרן, איז דאָס גאַנצע שטעטל אַוועק צו דער באַן, אים אָפּצואוואַרטן. ער האָט געדאַרפט קומען נאָכמיטאַג, מיט דעם פיר אַזייגער צוג. נאָר דער רב איז נישט געקומען.

דער עולם איז געווען אביסל גענאָרט. נאָר מ'איז געווען זיכער, אַז אויב ער איז
איצט נישט געקומען, וועט ער קומען אַף דער נאַכט, און מ'האַט זיך דערווייל
אומגעקערט, יעדער צו זיך אַהיים.

די שוועסטער פון דעם רב מיט איר בני־בית זענען אויך אַוועק אַהיים. גע-
קומען אין שטוב, האָט די באַלעבאַסטע גענומען דעם פליישיקן מאַלצייט, האָט
אים פאַררוקט אין אויוון, און אַליין האָט זי זיך צוגעשפּאַרט אַביסל, זיך אויס-
צורוען. זי האָט אָנגעזאָגט אירע מיידלעך, אַז ווען דער פעטער, דער רב, וועט
קומען, זאָל מען זי גלייך אויפוועקן, ווייל זי וויל אַליין גרייטן פאַר אים דעם טיש.
נאָר ס'איז געקומען דער אַוונט, און דער רב איז נישט געקומען. דער האַרצ-
ווייטיק איז געווען גרויס. נאָר וואָס קאָן מען טון? מסתמא האָט ער נישט געקענט
קומען. דעמזעלבן אַוונט שטעלט זיך פּלוצים אַריין צו דערדאָזיקער באַלעבאַסטע
אין שטוב אַ מיידל פון איינעם פון די גבירים. וואָס וויל זי? זיי האָבן געהערט, אַז
דער רב איז נישט געקומען, וויל איר טאַטע דעם פליישיקן מאַלצייט, די פּאַלקע.
דאָס האָט די צעווייטיקע מענטשן אַ ברי געטון אין האַרצן. וואָס איז, זיי
קענען, חלילה, אַליין נישט עסן דאָס שטיקל הוץ? און איינע פון די טעכטער האָט
אַ געשריי געטון: „אַן איינפאַל פון אַ גביר! ער מיינט, אַז נאָר אים קומט די
פּאַלקע!“

די מעשה איז באלד באַקענט געוואָרן אין שטעטל, און יידן האָבן זיך וואָס-
עפעס געוויצלט: „ער מיינט, אַז נאָר אים קומט די פּאַלקע!“

דער נס פֿון הימל

ביי איינעם פון אונזערע חכמים, אַ ייד—אַן אַרימאַן, האָט געטראָפֿן אַן אומ-
גליק, נישט פאַר אונז געדאַכט. זיין ווייב איז קראַנק געוואָרן און איז געשטאָרבן,
און האָט איבערגעלאָזט דעם מאַן מיט אַ קליין קינד, אַ זויגקינד.

דעם מאַן איז נעבעך געווען זייער ביטער. וואָס טוט מען מיט אַן עופעלע
אַן אַ מאַמע? איז ער אַוועק אין בית־מדרש און האָט גענומען מתפלל זיין, אַז
דער אייבערשטער זאָל זיך מרחם זיין און זיך אומקוקן אַף אים און אים העלפֿן.
דער אייבערשטער האָט דערהערט זיין געבעט, און ער האָט באַוויזן אַ נס.
יענע נאַכט זענען ביי דעם אַרימאַן אויסגעוואַקסן בריסט אַזוי ווי ביי אַ פרוי,
אַז ער זאָל קענען זייגן דאָס קינד.

שטעלט זיך אַ קשיא: צו וואָס האָט דער רבונג־של־עולם געדאַרפט באַווייזן
אַ נס, אַז אַ מאַן זאָל קריגן בריסט און זייגן אַ קינד? דער אייבערשטער האָט אים
דאָך געקענט באַשערן געלט, אַז ער זאָל קענען צונעמען אַן אַם, וואָס זאָל זייגן
דאָס קינד, אַדער אַז ער זאָל קענען קויפֿן מילך און געבן דעם קינד אַ פּלעשל? און
איז דער תירוץ, אַז ווען סע קומט צו געלט, איז אַפילו דער רבונג־של־עולם אַליין
אויך זייער אויסגעוועכנט און שפּאַרעוודיק. ער וועט ליבערשט באַווייזן אַלערליי
נסים, אַבי נישט צו געבן קיין געלט.

דער פֿרומער אורח

הערט איר, יידן, אַן אורח צו אַן אורח איז נישט גלייך. סע מיינט, עס זענען דאָ אַלערליי אורחים אַף דער וועלט, ווי איר וועט באַלד אַליין זען.

דער זיידע, הירש לייב כינקעס, אַ שיינער באַלעבאַטישער ייד, האָט אַמאָל געבראַכט אַן אורח אַף שבת, אַ פרומען ייד, זייער אַ פרומען. ער איז געווען אַזוי פרום, אַז ער האָט נישט אויפגעהויבן די אויגן, אַ קוק צו טון, חלילה, אַף אַ ווייבס־פאַרשוין. איטלעכס מאָל, וואָס די באַבע כינקע, אַדער די דינסט, האָט עפעס צוגעבראַכט צום טיש, האָט דער אורח אַראַפגעלאָזט די אויגן צו דער ערד, נישט צו קוקן, חלילה, אַף אַן אשה.

די באַבע האָט אָבער באַמערקט, אַז ווי נאָר זי דרייט זיך אויס, אַדער ווי נאָר די שיקסע טרעט אָפּ פון טיש, וואַרפט ער פאַרגנבעטע בליקן אַף איר און פרעסט ממש די שיקסע מיט די אויגן.

אַזוי איז געווען פרייטאָג־צו־נאַכטס, און אַזוי איז געווען שבת אין דער פרי, און אַזוי איז אויך געווען צו שלוש־סעודות. דער באַבע האָט דאָס פאַרדראָסן. און אַז ס'איז געקומען שבת־צו־נאַכטס צו מלווה־מלכה, האָט זיך די באַבע שוין נישט געקענט איינהאַלטן און זאָגט צום אורח: „הערט אייך איין, ר' ייד, אַנשטאַט צו קוקן אַף דר'ערד, און האָבן אין זינען די שיקסע, איז שוין בעסער צו קוקן אַף דער שיקסע, און האָבן אין זינען די ערד.“

פֿאַרוואָס גבירים האָבן אַ סך פרנסה, און אַרימעלייט—אַ סך קינדער

שבת ביי שלוש־סעודות האָט מען, ווי געוויינלעך ביים סטראַפּקאווער רבי, ר' אברהם האַלבערשטאַם, ז"ל, אָביסל מאַריך געווען. מ'האַט פּרובירט פאַר־לענגערן, אויסציהען דעם שבת, און אַפּשטופן די וואַך וואָס ווייטער.

מאַכט זיך אַמאָל, אַז אַ ייד—אַ חסיד, נישט קיין גביר, נאָר דערפאַר אַ מטופל מיט קינדערלעך האָט זיך שטאַרק געאיילט. ער האָט געוואַלט, אַז מע זאָל זיך באַלד שטעלן דאַווענען מעריב. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז די זאָך האָט דער־גרייכט דעם רביס אויערן. גיט דער צדיק אַ שמייכל און זאָגט: „איצט איז אים קלאָר פאַרוואָס אַרימעלייט האָבן אַ סך קינדער. גאַנץ פשוט. נאָך הבדלה זאָגט מען „המבדיל בין קודש לחול.“ און דאָרט זענען דאָ צוויי בקשות, איינע וועגן קינדער און איינע וועגן געלט: זרעינו וכספינו ירבה כחול—אונזערע קינדער און אונזער געלט זאָל ער פאַרמערן ווי דאָס זאַמד.

די אַרימעלייט, ווי מיר זעען איילן זיך און מאַכן גיך הבדלה. און אַזוי ווי דער אייבערשטער איז אַ בעל־הרחמים, טיילט ער איטלעכן איין עפעס. און היות די אַרימעלייט זענען די ערשטע צו מאַכן הבדלה, באַקומען זיי די ערשטע ברכה זרעינו, קינדערלעך. שפעטער קומען די נגידיים און מאַכן הבדלה. נאָר פאַר זיי איז שוין נישטאַ מער קיין זרעינו, קיין קינדער, באַקומען זיי בלויז כספינו, געלט.“

פֿאַרוואָס גאָט האָט געהייסן די יידן עסן פסח מצה

א באַלעבאָס האָט פרייטאָג-צו-נאַכטס געבראַכט פון שול אָן אורח אָף שבת. ס'האָט זיך באַלד אַרויסגעוויזן, אַז דער אורח איז נישט קיין שעמעוודי-קער. דהיינו, אַז דער באַלעבאָס האָט זיך אָנגעגאַסן אַביסל בראַנפן אין גלעזל, האָט דער אורח נישט געוואָרט, אַז דער באַלעבאָס זאָל אים מכבד זיין, נאָר האָט גענומען דאָס פלעשל און האָט זיך אַליין מכבד געווען מיט אַ כוסה. אַזוי איין מאָל און נאָכאַמאָל.

און אַז דער באַלעבאָס האָט זיך גענומען אַביסל בראַנפן אין טעלער און איינגעטונקען די המוציא, האָט דער אורח אַריינגעגאַסן צו זיך אין טעלער אַ היבש ביסל בראַנפן, האָט אַרויסגעטשיפעט פון דער בולקע דאָס גאַנצע ווייכע, און האָט עס איינגעווייקט אין דעם בראַנפן, אַז אין טעלער איז באַלד געוואָרן אַ יבשה. זעט דאָך דער באַלעבאָס וואָס פאַר אָן אורח ער האָט אַריינגעכאַפט, זאָגט ער צו אים: „ר' אורח, איך וויל אייך פּרעגן אַ קשיא: סע שטייט געשריבן, אַז ווען די יידן זענען אַרויס פון מצרים, און זיי זענען צוגעקומען צום ים-סוף, האָט זיי גאָט געהייסן גיין אין ים אַריין. און באַלד האָט טאַקע דער אייבערשטער געוויזן אַ נס, און האָט דעם ים געשפּאַלטן. אַז נישט וואָלטן זיי, חלילה, דערטרונקען גע-וואָרן, אַזוי ווי די מצריים זענען דערטרונקען געוואָרן. און פון דעמאָלט אָן האַלט מען אין איין רעדן און שרייבן וועגן דעם נס. איז די קשיא: פאַרוואָס האָט מען נישט גערופן אַ פאַר מנינים יידן מיט חלות אין די הענט, און זיי וואָלטן דעם ים אויסגעטריקנט?“

זאָגט דער אורח: „איר זענט טאַקע גערעכט, באַלעבאָס. נאָר דערפאַר האָט גאָט געהייסן די יידן עסן מצה, ווייל מיט מצה קען מען דעם ים נישט אויסטרי-קענען, און מע זאָל מוזן אָנקומען צו זיין נס.“

ער האָט אַ ראיה פֿון דער הגדה

אַן עלטערער ייד האָט זיך באַרעכנט, אַז ס'איז צייט צו נעמען זיין ווייב און צו פאַרן אויסלעבן דאָס ביסל פאַרבליבענע יאָרן אין ארץ ישראל. נאָר היות קיין געלט האָט ער נישט געהאַט, איז ער אַריבערגעגאַנגען צום רב און האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל אים געבן אַ כתב, מענטשן זאָלן אים העלפן. דער רב האָט אים צוליב געטון, ער האָט אים געגעבן אַ כתב, און דער ייד האָט זיך אַרויס-געלאָזט איבער שטעט און שטעטלעך און האָט געזאַמלט געלט אָף הוצאות, צו קענען פאַרן אין הייליקן לאַנד אַריין.

אַזוי האָט דער ייד זיך אָפּגעזאַמט אונטערוועגס עטלעכע חדשים. ער האָט אין דער צייט אָנגעזאַמלט אַ היבשע אַפּותיקי. און אַז ער איז אַהיימגעקומען, איז שוין געווען פאַר פסח. זאָגט צו אים זיין ווייב: „מיין מאָן, וואָס דאַרפן מיר איצט פאַרן קיין ארץ ישראל, אַז מיט געלט איז דאָ אויך גוט?“ און זי האָט אים צוגערעדט צו קויפן אַ שטוב און צו בלייבן אין שטעטל. צו וואָס דאַרף מען זיך שלעפן אין דער פרעמד אָף די עלטערע יאָרן? זיי וועלן זיך שוין בעסער אויס-

לעבן זייערע יארן צווישן די אייגענע. דער ייד האָט זי געפּאָלגט, און זיי זענען געבליבן אין שטעטל און נישט געפּאָרן.

אַז דער רב איז געוואָר געוואָרן פון דעם, אַז דער ייד האָט געזאָמלט געלט, צו פּאָרן קיין ארץ ישראל, און איז נישט געפּאָרן, שיקט ער אים רופּן: „סטייטש? הייסט עס דאָך, אַז ער האָט ביי אים פשוט אויסגענאַרט אַ כתבונ“

„ניין, רבי, איך האָב נישט אויסגענאַרט.“ זאָגט דער ייד. „נאַר איך טו, וואָס די הגדה זאָגט. דאַרט שטייט דאָך בפירוש: אלו נתן לנו את ממונם... ולא הכניסנו לנו לארץ ישראל, דיינו! כל־זמן מ'האַט מיר געגעבן געלט, נאַר איך בין נישט געפּאָרן קיין ארץ ישראל, דיינו, איז אויך גענוג פאַר מיר, און איך בין צופרידן.“

זי וויל, אַז ער זאָל בעסער דוכענען ביי די גוים

ס'איז געווען אַמאָל אַ פּריץ, אַ רייכער פּאָליאַק, און אַ סך יידן האָבן זיך געדרייט אַרום אים, און געהאַט ביי אים פּרנסה. נאַר ער איז אַבער פּאַרט געווען אַ פּאָליאַק—אַ פּריץ, שיכורט ער זיך אַן אַמאָל צוזאַמען מיט אַנדערע פּריצים און שיקט נאָך זיין „מאַשקען“, אַז ער זאָל אים פּריילעך מאַכן.

אַז דער אַרענדאַר איז געקומען, פּרעגט אים דער פּריץ: „מאַשקע, דו קענסט עפעס זינגען, טאַנצן?“

זאָגט דער אַרענדאַר, אַז ער קען נישט. ער קען בלויז דוכענען, ווייל ער איז אַ כּהן.

„גוט“, זאָגט דער פּריץ, „לאַמיר הערן.“

דערקלערט אים דער אַרענדאַר, אַז צו דוכענען מוז ער האָבן זיין טלית. נעמט דער פּריץ און שיקט גלייך צום אַרענדאַר אַהיים, אַז מע זאָל ברענגען דעם טלית. אַז די אַרענדאַרקע דערהערט, אַז דער פּריץ וויל דעם טלית פאַר איר מאַן, האָט זי גענומען וויינען און קלאַגן. זי איז זיכער געווען, אַז די שיכורים האָבן אים צערעכט געמאַכט, און מע דאַרף איצט דעם טלית, אים מקבר צו זיין. אַז דער שייגעץ האָט געבראַכט דעם טלית, האָט דער אַרענדאַר פאַרוואָרפּן אים איבערן קאַפּ, האָט אויפּגעהויבן די הענט און גענומען דוכענען: „אַ האַ, אַ האַ...“

די פּריצים האָבן זיך געקאַטשעט פון געלעכטער.

נאָכן דוכענען, אַז דער אַרענדאַר האָט געענדיקט, הייסט אים דער פּריץ אַראָפּנעמען דאָס היטל, און אַלע האָבן אים פאַרוואָרפּן מיט געלט.

ס'איז שוין געווען שפעט ביינאַכט, ווען דער אַרענדאַר איז געגאַנגען אַהיים. אַז ער קומט צו צו דער טיר און קלאַפּט־אַן, האָט זיך זיין ווייב זייער דערשראָקן. נאַר ווי נאַר ער האָט איר געוויזן ס'אַ מטמון מיט געלט ער האָט געבראַכט און האָט איר דערציילט די גאַנצע מעשה, זאָגט זי צו אים: „מיין מאַן, פון היינט־מאָל אַן לאַז איך דיך מער ניט דוכענען ביי יידן. אויב דוכענען—זאָלסטו שוין בעסער גיין ביי די גוים דוכענען.“

דער פֿעטער אלי'

דער פֿעטער אלי' איז געווען אַ טעסליער, אַ קינסטלער אין זיין פּאָך. ער האָט געבויט הייזער פון איינפאַכע נאַטירלעכע קלעצער. נאָר כאָטש דער פֿעטער אלי' איז געווען אַ מיינסטער, האָט די מומע רויזע מיט די קינדער געלעבט אין גרויס נויט. וואָרן דער פֿעטער האָט, נישט פאַר אונז געדאַכט, ליב געהאַט דעם ביטערן טראָפּן. אָן דעם גלעזל האָט ער נישט געקענט אַרבעטן. און די מומע האָט גאַרנישט ניט געקענט העלפּן.

מאַכט זיך אָבער, אַז דער ביטערער טראָפּן איז געוואָרן טייערער. פון דריי קאַפּיקעס אַ גלעזל איז אַרויף אָף צען קאַפּיקעס אַ גלעזל. נישט גוט. דער פֿע-טער אלי' איז געוואָרן אויס מענטש. איז דאָך אָבער גאַט אַ פּאַטער, העלפּט ער און סע קומט אַראָפּ אַן אונטערנעמער פון אַ צווייטער שטאַט און באַדינגט זיך מיטן פֿעטער אלי', אַז ער זאָל פאַרן אַהיין, צו בויען הייזער. זיי זענען מיט דעם פרייז לייכט דורכגעקומען. וואָרן דער פֿעטער אלי' האָט געהערט, אַז אין יענער שטאַט איז דער ביטערער טראָפּן ביליק, נאָך אַלץ דריי קאַפּיקעס אַ גלעזל. ער האָט באַלד אויסגערעכנט וויפיל מאָל זיבן קאַפּיקעס אַ טאַג ער וועט דאָס איינ-שפאַרן איבערן זומער. אַ שלל מיט געלט!

דער פֿעטער אלי' איז אַוועק בויען הייזער און טרינקען משקה. אַ גאַנצן זומער האָט ער זיך געזאַמט אין יענער שטאַט. אַז דער זומער איז אַריבער, איז דער פֿעטער אלי' אַהיימגעקומען אָף די יום־טובים. ער האָט געהאַט אַן אַ שיעור זאַכן צו דערציילן פון זיין נסיעה. צום סוף פּרעגט אים די מומע רויזע, צי ער האָט עפעס אַהיימגעבראַכט געלט אָף יום־טוב. זאָגט דער פֿעטער אלי': „וואָס הייסט? אַ קלייניקייט עפעס! פון יעדן גלעזל משקה האָט ער אָפּגעשפּאַרט זיבן קאַפּיקעס.“ און ער נעמט אַרויס אַ בייטל און שיט אויס אַפּן טיש אַ קופּקעלע מיט קופּערנע מטבעות.

„אַט דאָס אַלץ?“ פּרעגט די מומע רויזע, און סע שטעלן זיך איר טרערן אין די אויגן. „טאַקע כדאי געווען אַוועקצופאַרן פון דער היים צוליב דעם!“ „באַרעכן נאָר“, זאָגט צו איר דער פֿעטער אלי', „ווען איך וואָלט דאָ גע-אַרבעט און דאָ געטרונקען אַזויפיל ווי דאָרט, וואָלט איך דאָך נאָך געבליבן חלילה, אַ גרויסער בעל־חוב!“

דער אמתער טעפער

אין שטעטל האָט זיך אָפּגעשטעלט אַ ייד, וואָס האָט געפירט געהילץ מיט דעם דערבייאיקן וואָסער. אַז ער איז געקומען אין מאַרק, איז ער אַריין אין קראָם, צו קויפּן אַ ליימענעם טאַפּ. נאָר דער קרעמער איז נישט געווען קיין טע-פער און האָט נישט געהאַט קיין טעפּ. נאָר ער ווייזט אים אָן אַף דעם הויז אַנט-קעגנאיבער דער גאַס און זאָגט: „גייט אַריין אַהיין אין שטוב, וועט איר דאָרט קריגן אַ ליימענעם טאַפּ.“

דער פּרעמדער איז אַריבער די גאַס און איז אַריין אין דעם הויז, וואָס דער

קרעמער האָט אים אָנגעוויזן. אָבער ווי נאָר ער איז אַהין אַרײַנגעקומען, האָט ער גלייך געזען, אַז ער איז נישט אין ריכטיקן פּלאַץ. וואָרן אין יענעם הויז האָט נישט געוואוינט קיין טעפּער, נאָר דער רב פון שטעטל. דער ייד האָט זיך נעבעך פאַרשעמט און האָט גענומען שטאַמלען.

דער רב האָט געזען, אַז דער ייד איז אַ פּרעמדער, האָט ער זיך אויפּגעהויבן, איז אים געגאַנגען אַנטקעגן און אים געגעבן שלום.

דער ייד האָט נאָך דעם דערציילט דעם רב ווער ער איז און וואָס ער וויל. ער איז אַרײַן אין דער קראָם אָף דער אַנדערער זייט גאַס, צו קויפּן אַ ליימענעם טאַפּ. נאָר דער קרעמער האָט אים אָנגעוויזן אָף דעם הויז און אים געזאָגט, אַז דאָ וועט ער קענען קריגן אַ טאַפּ.

דעם רב איז דאָס געווען אַ חידוש. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז דער קרעמער איז עפּעס אויסן געווען מיט דעם.

אָף מאָרגן באַגעגנט דער רב דעם קרעמער און פּרעגט אים וועגן דער נעכ־טיקער מעשה; היתכן, ווי קומט עס, וואָס ער האָט עפּעס געשיקט צו אים אַ פּרעמדן ייד, צו קויפּן ביי אים אַ טאַפּ? זאָגט דער קרעמער: „איך וועל אייך זאָגן, רבי, אַזוי ווי אייך ווייס, אַז איר מאַכט אין שטאַט אַן ק ר י ג, האָב איך געמיינט, אַז איר מאַכט אַוודאי אויך טעפּ.“

אַ פֿאַרקערטע וועלט

אַ משולח איז געקומען צו דעם קיעווער גביר, ר' יונה זייעוו, נאָך אַ נדבה. דער משולח האָט געוואוסט, אַז זייעוו איז באַקענט פאַר אַ גרויסן נגיד, אַ מיל־יאָנער, און ער האָט זיך גערעכט, אַז ער וועט ביי אים קריגן אַ לייטישע מטבע.

אַז דער גביר הערט נאָך וואָס דער משולח איז געקומען, עפנט ער דאָס טישקעסטל, נעמט פון דאָרט אַרויס אַ זילבערשטיק און דערלאַנגט אים. דער משולח גיט אַ קוק אָף דער מטבע און וויל זי נישט נעמען. וואָס איז? אַזאַ גרוי־סער גביר קיין עין־הרע נישט, אַ מיליאָנער, און גיבן גיט ער אַזאַ קליינע נדבה! וואָס איז ער, וואָס, דער משולח? אַ שלעפּער, וואָס גייט איבער די הייזער, וואָס ער גיט אים אַזאַ נדבה? הכלל, ער וועט די נדבה נישט נעמען. און ביים אויס־דרייען זיך צום אַוועקגיין גיט ער זיך אַ זאָג: „איצט זע איך, אַז ס'איז טאַקע אַ פֿאַרקערטע וועלט.“ און ער לאַזט זיך גיין צו דער טיר. רופט אים ר' יונה זייעוו צוריק און וויל וויסן: „ר' ייד וואָס מיינט איר, אַז ס'איז היינט אַ פֿאַר־קערטע וועלט?“

דרייט זיך דער משולח אויס צו אים און זאָגט: „אויב איר וועט מיר צו־זאָגן, אַז איר וועט נישט ברוגז זיין, וועל איך אייך זאָגן.“ שמיכלט דער גביר, און דער משולח זאָגט: „אַמאָל האָט מען געוואוסט, אַז יונה איז אַ טויב, און זאָי עץ איז אַ האָז. היינט זע איך, אַז יונה איז אַ הונט, און זאָי עץ איז אַ חזיר.“

ר' חיים זייגערמאכער

מיין פריינד, דער שרייבער א. ל. שווארצבורג, ע"ה, האט מיר דערציילט אין א בריוו א מעשה, וואס ער געדענקט פון זיינע חדר-יאָרן:

ביי זיין רבי ר' משה מנוחהס האט זיך אמאל אפגעשטעלט דער וואַנטזייגער. האט מען געשיקט נאך ר' חיים זייגערמאכער. ר' חיים, אן עלטערער מענטש, א פרומער ייד און א למדן, אז ער איז געקומען, האט ער זיך אַרויפגעשטעלט אָף דער צעריסענער זאָפּע מיט די אַרויסגעטאַרטשעטע און צעדרייטע ספרושינעס, אַראַפּצונעמען דעם זייגער פון דער וואַנט. נאָר נאָך איידער ער האָט זיך גוט אוועקגעשטעלט, האָט ער זיך פאַרטשעפּעט אין די ספרושינעס, איז אַראַפּגע-פאַלן און האָט זיך גוט צעשלאָגן.

ערשט נאָך דעם האָט מען אַפּגערוקט די זאָפּע, מ'האַט צוגעשטעלט אַ בענקל און מ'האַט אַראַפּגענומען דעם זייגער.

ר' חיים האָט געאַרבעט אַ פאַר שעה אָפּן זייגער. ער האָט אים צענומען און צוריק צוזאַמענגעשטעלט, און דער זייגער איז ווידער געגאַנגען און געקלונגען. „וואָס קומט אייך, ר' חיים?“

„פּופּצן קאַפּיקעס.“

די רביצין האָט אים דערלאַנגט די פּופּצן קאַפּיקעס. ר' חיים האָט זיך נאָך צוגעהערט אַ מינוט צום זייגער, און איז בשלום אוועק.

סע געדויערט נישט קיין האַלבע שעה און ר' חיים קומט צוריק. וואָס איזו „ר' משה,“ זאָגט דער זייגערמאכער, „נאָט אייך צוריק די פּופּצן קאַפּיקעס. דער זייגער וועט נישט גיין.“

אזעלכע יידן האָבן מיר אמאל געהאַט.

מ'האַט זיך געביטן מיט אים

צו דער אַפּגעהיטקייט פון אַמאַליקע פרומע און ערלעכע יידן איז גאַרנישט ניט געווען קיין גרענעץ. ערלעכע יידן זענען געווען שטאַרק געוואַרנט אין זייער האַנדל און וואַנדל און זענען געווען געהיט, אַז זיי זאָלן, חלילה, נישט אַנרירן יענעמס אָף אַ האָר. און געווען יידן, וואָס זענען געווען געוואַרנט אַז זיי זאָלן זיך, חלילה, נישט אַרויסכאַפּן מיט עפעס אַ וואָרט אָף עמיצן, אַפּילו ווען דאָס איז געווען דער הוילער אמת. בפרט זאָגן אָף עמיצן „גנב“, אָדער „ליגנער“, זאָל דער אייבערשטער שומר און מציל זיין! וועגן איינעם אַזאַ אַפּגעהיטן ייד וויל איך אייך היינט דערציילן.

אין שטעטל איז געווען אַ ייד ר' שלמה. איבער זיינע ליפּן איז קיינמאל נישט אַריבער קיין שלעכט וואָרט אָף קיינעם, אָדער אַן אומבכבּודיק וואָרט. מאַכט זיך אַמאַל אַן ערב יום-טובּ בייטאַג, ווען ער האָט זיך געקליבן גיין אין מרחץ אַריין, גיט אים זיין ווייב נייע וועש, אַז ער זאָל דאָרט איבערטון לכבוד יום-טובּ. ר' שלמה האָט גענומען די וועש אונטערן אַרעם, און איז אוועקגעגאַנגען. שפעטער, אַז ער איז צוריקגעקומען, גיט זיין ווייב אַ קוק, איר מאַן גייט

אין דעמזעלבן העמד, וואָס ער האָט פריער געטראָגן. פּרעגט זי אים: „מײן מאָן, דו האָסט נישט איבערגעטון די וועש? איך האָב דאָך דיר מיטגעגעבן אַ פּריש העמד.“

„אַ מאָן האָט זיך געביטן מיט מיר מיט דעם העמד,“ ענטפּערט ר' שלמה.
„געביטן זיך?“ פּרעגט זיין ווייב, „טאָ וואו איז דאָס העמד, וואָס יענער האָט דיר געגעבן?“
גײט ר' שלמה אַ טראַכט און זאָגט: „ער האָט עס מסתמא פאַרגעסן איבער“ צולאָזן.“

מילא די אַנדערע ווי די אַנדערע, נאָר דו, הונט, וואָס מישסטו דיך אַרײַן?

אַ ייד—אַ למדן, איז געזעסן ביינאַכט ביים טיש פאַר אַ לעמפל און האָט געלערנט. עס איז שוין געווען שפּעט, שטאַרק שפּעט. פּלוצים דערהערט ער, אַז אין דער סטאַדעלע אַפּן הויף איז אַ גערויש. האָט ער זיך דערשראַקן, און לויפט זען וואָס דאָרטן טוט זיך.

ווי נאָר ער עפּנט דעם טויער פון דער סטאַדעלע, זעט ער: דער האָן קרייט, די ציג מעקעט און דער הונט בילט. שטייט דער ייד אַ מינוט, קוקט און זאָגט דערנאָך צום האָן: „מילא דו, האָן, דו קרייסט, ווײל דו זאָגסט אָן מיט דעם, אַז סע קומט דער מאָרגן און ס'איז צײט אויפצושטיין, צו דינען דעם בורא. דו, ציג, דו מעקעסט און טרעסעסט מיט דיין באָרד, צו דערמאַנען, אַז די תורה זאָגט אָן: מפני שיבה תקום, אַז פאַר אָן אַלטן מענטש, אַ גרייז, דאָרף מען זיך אויפשטעלן. נאָר דו, הונט, וואָס בילסטו? דו וועקסט נישט מיט דיין בילן, אַז מע זאָל אויפֿ-שטיין, צו דינען דעם בורא; און קיין שיבה, קיין אַלטער, ביסטו נישט, און קיין באָרד האָסטו אויך נישט. דו, הונט איינער, וואָס, איך בעט דיך, מישסטו דיך אַרײַן?“

באַמערקונג: אַ משל קעגן אַן עם הארץ וואָס מישט זיך דאָרט, וואו מע דאָרף נישט.

ער בענטשט אים מיט דער ברכה פֿון אברהם, יצחק און יעקב

אַן אַרימער ייד, אַ געפּאַלענער נעבעך, איז אַמאָל געקומען צו אַ גרויסן עושר, אַ גביר, און האָט אים דערציילט זיין דאַליע, און געבעטן, אַז ער זאָל אים העלפֿן. ער האָט אַ טאַכטער, שוין אין די יאָרן, און ס'איז צײט איר חתונה צו מאַכן. נאָר מע דאָרף נדן, בעט ער אים, אַז ער זאָל אים באַהילפֿיק זיין.
דער גביר הערט אים אויס, באַדויערט אים, און בײ דעם איז עס געבליבן. קיין געלט האָט ער אים נישט געגעבן. דער אַרימער ייד פּרובירט נאַכאַמאָל, נאָר סע העלפט נישט. דער גביר איז האָרט ווי אַ שטיין.
מילא, ניין איז ניין. הייבט זיך אויף דער ייד, און איידער ער דרייט זיך אויס אַוועקצוגיין, זאָגט ער צום גביר: „גאָט זאָל אייך בענטשן, אַז איר זאָלט זיין ווי אברהם, יצחק און יעקב.“ און ער לאָזט זיך אַוועקגיין.

דער גביר קוקט אים נאך און פאַרשטייט נישט: קיין געלט האָט ער אים נישט געגעבן, און ער בענטשט אים גאַר!
 רופט ער אים צוריק און פרעגט אים, וואָס ער מיינט מיט זיין ברכה, אָז ער זאָל זיין ווי אברהם, יצחק און יעקב. זאָגט דער ייד: „ס'איז זייער פשוט: אברהם איז זיין גאַנץ לעבן געווען פאַרוואַגלט, נע-ונד; יצחק איז אויף דער עלטער גע-ווען בלינד, און יעקב איז געווען לאָם און האָט צוגעהוקען. בענטש איך אייך, אָז איר זאָלט זיין ווי זיי.“

די בהמה, וואָס קריכט אין פֿרעמדע גערטנער

אַ רוסישער פּאָליציי-מיינסטער האָט אַמאָל פֿאַר דעם רב פון שטאָט שטאַרק פֿאַרלויבט די יידישע איינוואוינער. ער האָט געזאָגט: „אָ וואויל פֿאַלק—די יידן, זיי הרגענען נישט, זיי שלאָגן זיך נישט, זיי שיכורן נישט, און סע טרעפט זעלטן, אָז מע זאָל ברענגען צו דער פּאָליציי אַ יידישן פֿאַרברעכער. ער קען דעריבער נישט פֿאַרשטיין—האָט ער געטענהט—פֿאַרוואָס אָז סע קומט צו געלט-זאַכן, זע נען יידן גראַדע נישט געהיט. זיי זענען אָנוועצערס, זיי נעמען פֿראַצענט, און זיי שווינדלען און נאָרן יענעם אָפּ צוליב געלט.“

דער רב הערט אים אויס און שטימט מיט אים איין, אָז יידן זענען בטבע נישט קיין פֿאַרברעכער. און די מעשה מיט פֿראַצענט און אַנדערע געלט-זאַכן זענען שרעקלעך איבערגעטריבן. און אָפט, זאָגט דער רב, איז דאָס אין גאַנצן אַ בילבול. ער פרובירט אים אויפקלערן: „אויב סע טרעפט אַמאָל, אָז אַ ייד נעמט פֿראַצענט, אָדער נאָרט יענעם אָפּ אין געלט-זאַכן—איז דען דאָס אַ הידוש? איכ'ל דיר דערציילן, פֿריצל, וואָס ס'האָט דאָ נישט לאַנג געטראָפּן, וועסטו פֿאַרשטיין. „אַנומלטן קומען צו מיר צוויי יידן מיט אַ דיך-תורה. וואָס איז? איינער, ראובן, האָט פֿאַרקויפט שמעווען אַ בהמה. ער האָט אים פֿאַרזיכערט, אָז די בהמה איז אַ שטילע, זי מעלקט זיך, און לויפט נישט אין קיין פֿרעמדע גערטנער און טוט קיינעם נישט אָן קיין שאַדן. הכלל, קיין בעסערע בהמה קאָן גאַר נישט זיין. נאָר שמעון, דער קויפער, טענהט, אָז ראובן האָט אים אָפּגענאָרט. די בהמה איז אַ ווילדע. זי לויפט אַרום אין פֿרעמדע גערטנער און טוט אָן שאַדן, און צו די אַלע גליקן מעלקט זי זיך נישט.“

„איך האָב זיי אויסגעהערט און געהייסן קומען אין אַ פֿאַר טעג אַרום. איך האָב געוואָלט דערגיין מער איינצלהייטן וועגן דער גאַנצער זאַך. ווען זיי זענען צוויי טעג שפעטער געקומען הערן מיין פסק, האָב איך זיי איבערגעגעבן וואָס זייערע שכנים האָבן געהאַט צו זאָגן וועגן דער קו: ראובן, וואָס האָט פֿאַרקויפט די בהמה, האָט אָף איר אַכטונג געגעבן, ער האָט זי גע-האַלטן אין אַ שטאַל, און האָט איר געגעבן צו עסן און צו טרינקען אין צייט. דערפֿאַר איז זי געווען שטיל און האָט זיך געמאַלקן און געגעבן אַ סך מילך. שמעון, דער קויפער, ער האָט אָף איר נישט אַכטונג געגעבן, און האָט איר נישט געגעבן איר שפייז אין צייט. דערפֿאַר איז זי געוואָרן ווילד און איז אַרומ-געלאָפּן אין פֿרעמדע גערטנער, צו זוכן עסן.“

און דער רב ענדיקט:

„אזוי איז אויך מיט די יידן. די רעגירונג רודפט זיי: דאָ טאָרן זיי נישט וואוינען, און מיט דערמיט טאָרן זיי נישט האַנדלען. טאָ וואָס איז דאָס חידוש, אַז אַ ייד ווערט אַמאָל געשטרױכלט ביים זוכן צו פאַרדינען אַף פּרנסה?!"

דער אמתער בעל-צדקה

ר' משה מאַנטעפּיאַרע, דער גרויסער יידישער שר פון ענגלאַנד, איז אַמאָל געווען אין ווילנע. האָבן די יידן זיך געפּרייט מיט אים, וואָרן ער איז געקומען צו פּוּעלן ישׁוּעוּת אַף יידן. מ'האַט אים אַפּגעגעבן גרויס כבוד, און מ'האַט אים געפּירט איבער דער שטאָט אין אַ גילדענער קאַרעטע, נאַשפּיץ, מיט דריי פּאַר פּערד. און מאַנטעפּיאַרע האָט געגעבן אַ סך צדקה און געטיילט געלט רעכטס און לינקס. ווי מע פּירט אים אַזוי, דערוועט ער אין גאַס אַ ייד אין אַ לאַנגן גראַען קאַפּטן מיט פּיר כּנפּות און ציצית. און דער ייד האַלט אַ פּושקע אין האַנט און בעט זיך מיט אַ האַרציק קול: „יידן, גיט אַ קאַפּיקע אַף צדקה! יידן, גיט אַ קאַפּיקע אַף צדקה!"

אַף מאַנטעפּיאַרען האָט דאָס געמאַכט אַ שווערן איינדרוק: בעטלען! און צו דערצו דער הילוך פון דעם ייד—אַ קאַפּטן מיט ציצית! רעדט ער וועגן דעם מיט די פּני, וואָס פּאַרן מיט אים: סטייטש? אַ שטאַט ווי ווילנע דערלאָזט אַזאַ זאַך?! זאַגט מען אים: דאָס איז ר' שמעון לעטניק. נישט קיין בעטלער, חלילה. און ער זאַמלט דאָס נישט פּאַר זיך. ער זאַמלט דאָס פּאַר אַרימע ישיבה-בחורים. זיי פעלט אַמאָל אויס אַ „טאַג" אין וואַך, און האָבן נישט וואו צו עסן. באַזאָרגט זיי ר' שמעון מיט עסן. דאָס גאַנצע לעבן גיט ער אַוועק פּאַר די ישיבה-לייט. דאָס זענען זיינע קינדער. ער זאַמלט אַזוי פון פּרי פּאַרטאַג, ביז שפּעט ביינאַכט. פּאַר זיך נעמט ער נישט פון דעם, אַפּילו נישט קיין איינציקע פּרוטה. אַז ער ווערט פּאַרטיק, ערשט דעמאָלט נעמט ער אַרבעטן אַף אַ שטיקל ברויט פּאַר זיך. ער רייבט טאַביקע פּאַר אַ ווילנער טאַביקע-הענדלער.

ר' משה מאַנטעפּיאַרע הערט און ווערט נחפּעל. סאַראַ טייערע יידן! אַט דאָס איז אַ בעל-צדקה! און ער טראַכט: וואָס פּאַר אַ באַטרעף האָט זיין אייגענע צדקה פון טויזנטער קעגן דער צדקה פון דעמדאָזיקן ייד?! אַז מאַנטעפּיאַרע איז פון דאָרט אַוועקגעפּאַרן און איז געקומען אין אַנדערע גרויסע שטעט, קומט מען צו גיין צו אים פון צייטונגען, אַז ער זאָל דערציילן פון זיין לעבן. ער איז דאָך אַזאַ גרויסער שר און בעל-צדקה! זאָל די וועלט זען און וויסן ווי מע דאַרף זיך פירן מיט געלט.

„ניין, ניין," זאָגט מאַנטעפּיאַרע, „איך בין נישט אַזאַ גרויסער בעל-צדקה. אין ווילנע איז דאָ אַן אַרימער ייד—איז ער אַ גרעסערער בעל-צדקה פון מיר. ר' שמעון לעטניק הייסט ער. גייט צו אים. זיין לעבן איז מער ווערט צו באַשרייבן." ב א מ ע ר ק ו נ ג: ר' שמעון לעטניק איז געווען באַקענט אין ווילנע פּאַר אַ הייליקן מהאַט אים אויך גערופן ר' שמעון קאַפּטן. אליקום צונער דערמאַנט אים אין זיין אויטאָ ביאָגראַפּיע מיט גרויס פּאַרטיקייט.

א כלה מיט אלע מעלות

א שדכן איז געקומען רעדן א יונגן בחור א שידוך. ער האט פאר אים פאר-
לויבט די כלה אין הימל אריין. ס'א מיידל, וואס האט אלע מעלות פון אונזערע
מוטערס שרה, רבקה, רחל און לאה, האט ער געזאגט.

דער בחור האט זיך אנגעכאפט אין אזא גליק. די כלה אליין האט ער, פאר-
שטייט זיך, נישט געזען, ווי ס'האט זיך געוויינלעך געפירט אמאליקע יארן. ער
האט זיך נאר געזען מיט אירע עלטערן, די מחותנים, און דער שידוך איז גע-
שלאסן געווארן, און מ'האט באשטימט די צייט פון דער חתונה.
דער בחור האט זיך שוין קוים דערלעבט די חתונה. א קלייניקייט—אזא
כלת

עטלעכע וואכן נאך דער חתונה קומט דער יונגערמאן צו לויפן צום שדכן
מיט טענות: „געוואלד, ער האט אים אומגליקלעך געמאכט! דאס ווייבל זינט
איז וואס אין דער קארט; זי איז א מיאוסקייט, א מרשעת, אן ארורה, אן אויס-
ווארף! וואס האט ער געהאט צו אים?“

זאגט דער שדכן: „שא, יונגערמאן, איך האב דיך נישט אפגענארט. זי
איז דאס, וואס איך האב דיר געזאגט: זי האט אלע מעלות פון אונזערע מוטערס;
זי איז א ליגנעריין ווי שרה. שרה האט געלייקנט, אן זי האט געלאכט, ווען דער
מלאך האט איר געזאגט, אן זי וועט ביז צום יאר האבן א זון; זי איז א שווינד-
לעריין ווי רבקה, וואס האט געהאלפן יעקבן אויסנארן די ברכה ביים פאטער;
זי איז א מיאוסקייט ווי לאה, וואס האט געהאט קאליע אויגן; און זי איז א גנבטע
ווי רחל, וואס האט געגנבעט ביי איר פאטער די געטשקעס. און דאס, וואס דיין
ווייבל זיצט נישט איין אין שטוב—איז וואס? יעקבס טאכטער דינה איז אויך
נישט געווען קיין שטוב'יצעריין. זי האט געהאלטן אין איין ארומלויפן, דו גע-
דענקסט דאך די מעשה מיט שכמען, וואס האט זי צוגענומען צו זיך. און דאס,
וואס דו טענהסט, אן זי איז נאך צו דעם אלעמען א מרשעת, אן ארורה—איז וואס
האסטו געוואלט, אן זי זאל שוין גאר קיין חסרונות נישט האבן? גיי אהיים און
זיי צופרידן, וואס דו האסט חתונה געהאט מיט א כשרער, יידישער טאכטער.“

נישט דווקא פאר שווערער ארבעט קריגט מען גוט באצאלט

דער אלטער משרת איז אמאל צוגעגאנגען צו זיין באלעבאס, דעם תבואה-
סוחר, און האט זיך גענומען קלאגן פאר אים: ער ארבעט שוין אזוי פיל יארן,
און ער ארבעט שווער און געטריי, און צום סוף קריגט ער ווינציקער געהאלט
ווי סע קריגט דער יינגערער משרת, וואס ארבעט ערשט עטלעכע יאר. דער
באלעבאס הערט אים אויס און פארבעט אים צום טיש, צו טרינקען א גלעזל טיי
און צו דורכשמועסן זיך.

ווי זיי זיצן אזוי און רעדן, זעט דער באלעבאס דורכן פענסטער, גויים קומען
מיט עטלעכע אנגעלאדענע פורן. זאגט ער צו זיין משרת: „ר' לייב, גיט, זייט
מוחל, א קוק און זעט וואס די גויים פירן.“

דער משרת לויפט אַרויס, און אַז ער איז צוריק אַריינגעקומען, זאָגט ער:
 „די גויים פירן ווייץ.“
 „גוט,“ זאָגט דער באַלעבאַס. „טאָ פּרעגט, זייט מוחל, וואוהין זיי פירן
 דעם ווייץ.“
 דער משרת איז ווידער אַרויסגעלאָפן, און איז באַלד געקומען מיט אַן ענט-
 פער: „זיי פירן דעם ווייץ צום פאַרקויפן.“
 „צום פאַרקויפן?“ פּרעגט דער באַלעבאַס. „טאָ גייט, זייט מוחל, און גע-
 פינט אויס דעם מקח.“
 דער משרת איז צום דריטן מאָל אַרויס אין דרויסן און האָט זיך נאָכגע-
 פּרעגט אַפן מקח. אַ צופרידענער איז ער אַריין אין שטוב און האָט איבערגע-
 געבן דעם באַלעבאַס וועגן מקח.
 דערווייל איז אין שטוב אַריינגעקומען דער יינגערער משרת. זאָגט צו אים
 דער באַלעבאַס: „גיי, זיי מוחל, געפין אויס וואָס די גויים פירן.“
 דער יינגערער משרת איז אַרויסגעלאָפן און איז באַלד צוריקגעקומען מיט
 אַ קיילעכדיקן ענטפער, אַז די גויים פירן ווייץ צום פאַרקויפן פאַר אַזאַ און אַזאַ
 פרייז.
 דער באַלעבאַס האָט אַ קוק געטון אָף דעם עלטערן משרת, ווי איינער
 וואַלט געזאָגט: „היינט זעסטו שוין פאַרוואָס ער אַרבעט גרינג און קריגט מער
 געצאָלטס?“

ער וועט שוין קיין תחית-המתים נישט אויפֿשטיין

אַ שיינער ייד—אַ נגיד, וואָס האָט געהאַט זיין שטאַט אין בית-מדרש אויבנ-
 אַן, לעבן דעם רב, האָט שטענדיק געקרקצט און געוויינט, ווען דער שליח-
 ציבור איז געקומען אין דער שמונה-עשרה צו די ווערטער „ונאמן אתה להחיות
 מתים.“ אַז גאַט וועט די מתים צוריק לעבעדיק מאַכן. דער רב האָט דאָס באַ-
 מערקט. פּרעגט ער אים איינמאָל: „ר' אהרן, איר וועט קיין פאַראיבל נישט
 האַבן, וואָס איך וועל איך פּרעגן: קענט איר מיר זאָגן, פאַרוואָס ביי דער תפילה
 וועגן תחית-המתים וויינט איר מער ווי ביי די אַנדערע תפילות?“
 „רבי,“ זאָגט דער נגיד, „איך וועל איך דערציילן דעם אמת. איך האָב
 קינדער, זענען זיי גרויסע הולטאַיעס, שפילן טאָג ווי נאַכט אין קאַרטן און פאַר-
 שפילן דאָס העמד. נאָר כל-זמן איך לעב, האַלט איך אַן אויג אָף מיין פאַרמעגן.
 איך פאַרשטיי אַבער, אַז ווי נאָר איך וועל שטאַרבן, וועלן זיי דאָס גאַנצע עשירות
 צעטרענצלען און סע וועט פון דעם גאַרנישט ניט בלייבן. דעריבער, אַז סע קומט
 צו דער תפילה וועגן תחית-המתים, ווייץ איך. וואָרן איך ווייס, אַז ווען איך וועל
 אויפֿשטיין תחית-המתים, וועל איך פון מיין פאַרמעגן נישט געפינען קיין פרוטה,
 און איך וועל זיין אַן אַרימאָן.“
 דער רב הערט אים אויס און באַדויערט: „וויפיל קינדער האָט איר?“
 „איך האָב פיר זין, רבי.“
 „פיר זין?“ זאָגט דער רב איבער אַ פאַרטראַכטער. „ר' אהרן, איר דאַרפט

איך גארנישט ניט שרעקן. וואָרן אז מע פאַרמאָגט פיר אַזעלכע זין, פאַרשפּאַרט מען שוין אויפצושטיין תּחית־המתים.

סע דאַרף שטיין פֿאַרקערט

אַ ייד—אַ גביר, און שטעלט אייך פֿאַר, גראַדע נישט קיין קמצו, נאָר אַ מענטש מיט אַן אַפּענער האַנט, ביי וועמען מ'האַט געקענט קריגן תּמיד אַ גמילת־חסד, און צו דעם איז ער נאָך געווען אַ פרומער ייד, אַ ירא־שמים, זיצט אַמאָל מיטן רב פון שטאָט און רעדט זיך אויס פֿאַר אים זיין האַרץ; מענטשן לייען ביי אים געלט, און גיבן נישט אָפּ, מע כאַפט אַ גמילת־חסד, און מע קערט נישט אום. „איר וויסט, רבי, זאָגט דער גביר, „שמעון הצדיק איז נישט געווען גערעכט, ווען ער האָט געזאָגט, אז די וועלט שטייט אָפּ דריי זאַכן; אַף תּורה, און אָף עבודה און אָף גמילות־חסדים.“

וואונדערט זיך דער רב: „סטייטש, אַ ייד ווי איר זאָלט זאָגן אזא זאָך? ווי קומט צו אַ פרומען ייד אזא רעיון?“

זאָגט דער גביר: „כ'מיינ, רבי, גערעכט איז שמעון הצדיק יא געווען, נאָר דער סדר האָט געדאַרפט זיין אַנדערש. ער האָט געדאַרפט אָנהייבן פֿאַרקערט.“ „דהיינו, ווי אזוי?“ קוקט דער רב נאָך מער פֿאַרחידושט.

„איר פֿאַרשטייט, רבי, מאַכט אים קלאָר דער גביר, „געבן יענעם אַ ג מ י ל ת ח ס ד איז אוודאי אַ גרויסע מצווה. אויפמאַנען דעם גמילת־חסד איז צייטנווייז אַ שווער שטיקל אַרבעט, אַ גאַנצע ע ב ו ד ה. און אז דאָס העלפט נישט, מוז מען אַנקומען צו דער תּו ר ה, צו געזעץ. דאָס הייסט, מע דאַרף זיך שטעלן צו אַ דינ־תּורה. דעריבער האָט, נאָך מיינ מיינונג נאָך, געדאַרפט שטיין, אז די וועלט שטייט אָפּ גמילות־חסדים, און אָף עבודה—אָף אַרבעט, און אָף תּורה—אָף געזעץ.“

ב א מ ע ר ק ו ב ג: דער מאמר גייט: על שלושה דברים העולם עומד: „על התורה, ועל העבודה ועל גמילות חסדים—אף דריי זאַכן שטייט דער וועלט; אָף דער תּורה (געזעץ), און אָף דיגען גאָט און אָף טון גוטס.“

ער האָט מקיים געווען אַ מצווה

די רביצין איז געשטאַנען ערב־שבועות אין קיך און האָט געבאַקן מילכיך געבעקס. זי האָט געמאַכט געפילטע קנישעקלעך און בלינצעס, און האָט געבאַקן קליינע צוקערלעך, וואָס מ'האַט גערופן אין לידע ק י ב ד ע ר ל ע ך . ווי זי האָוועט און שמאַיעט אַזוי, קומט אַריין איר ניין יעריק יינגעלע, און אז ער דער־זעט ווי אַפּן טיש שטייט שוין אַ בלעך מיט אויסגעבאַקטע ק י ב ד ע ר ל ע ך , גיט ער אַ זאָג צו דער מוטער: „מאַמע, דער טאַטע האָט געבעטן, דו זאָלסט אַריינ־קומען צו אים, ער וויל דיך גייטיק זען.“

די רביצין האָט אַראַפּגענומען פון זיך דאָס פֿאַרמעליקטע פֿאַרטעך, האָט זיך אַפּגעווישט די הענט און איז אַרויס פון קיך.

ווי נאָר זי איז אַריבערגעטרעטן די שוועל, איז דאָס בחורל צו צו דער בלעך

געבעקס און האָט גענומען רייבן די קינדער לעך אָף ביידע באַקן, און די איבעריקע האָט ער אָנגעשטופט אין די קעשענעס.

אַז די רביצין איז צוריק אַרײַנגעקומען און האָט דערזען די אויסגעליידיקטע בלעך אָפן טיש, האָט זי גלייך פאַרשטאַנען, אַז דאָס איז איר ייִנגעלעס אַרבעט. האָט זי גענומען שרייען אָף אים. אָף די געשרייען קומט צו לויפן דער רב, און אַז ער דערהערט, וואָס דאָס בחורל האָט אָפּגעטון, נעמט ער אים אָפּ צימבל: „סטייטש, ווי טוט דאָס אַ ייִנגל אַזאַ זאַך? און נאָך אום סאַמע ערב־שבועות, פאַר מתן־תורה?“

דאָס ייִנגעלע שטייט אַ פאַרשולדיקטער און זאָגט: „טאַטע, איך האָב מיר געוואָלט פאַרדינען אַ מצווה.“

„אַ מצווה?!“ קוקט אים אָן דער פאַטער מיט חידוש. „וואָס פאַר אַ מצווה?“
„אין חומש, טאַטע, אין דער פרשה כי תצא, האָב איך אַליין געלערנט ווי די תורה זאָגט, אַז דו וועסט געפינען אַ נעסט מיט פייגעלעך, זאָלסטו די מוטער אוועקשיקן, און די קינדער לעך מעגסטו דיר נעמען.“

ער גיט דעם ריכטיקן טייטש

אין שמעטל איז געווען אַן עלטערער ייד, יוסף לעמעלע האָט מען אים גע־רופן. ער איז אמאָל געווען אַ ניקאָלאַיעווער סאַלדאַט, און אַרויסצורעדן עט־לעכע ייִדישע ווערטער איז אים נעבעך אָנגעקומען ווי קריעת ים־סוף. ער האָט געבראַקט אַ לשון, אַז ס'איז אָפט שווער געווען צו פאַרשטיין וואָס ער מיינט. נאָר נאָך ערגער איז געווען מיט זיין עברי. און אין הלכות ייִדישקייט האָט ער שטאַרק אונטערגעהונקען, כאָטש ער איז יעדן טאָג געגאַנגען דאווענען און האָט אָפּגעהיט שבת און יום־טוב.

דערפאַר אָבער האָט ער געהאַט אַ זון אַ וואויל־לערנער. ער האָט געקענט אַ פרשה חומש, און אָפילו אָפּלערנען אַ שטיקל גמרא. פסח, צום סדר, האָט שוין דער זון געהאַט די חזקה אָפּצוריקטן דעם סדר און פאַרטייטשן די הגדה פאַר דעם הויזגעזינד. טאַטע־מאַמע האָבן זיך געשפּיגלט אין אים.

טרעפט איין פסח, אַז דער זון זייערער איז גראַדע נישט געווען אין דער היים. אַז מ'האַט זיך געזעצט צום סדר, רופט זיך אָן די מוטער מיט אַן אומעטיק קול און מיט טרערן אין די אויגן: „ווען אונזער זון זאַל דאָ זיין איצט, וואָלט געווען אַ סך פריילעכער. ער וואָלט פאַרטייטשט די הגדה און וואָלט אונז באַשיינט דעם סדר.“ „ניטשעוואָ, ס'אַ קלייניקייט, זאָגט דער מאַן. „איך וועל אַליין פּערעוואָדיען

די ראַזאַקאַסקיס, איך וועל אַליין פאַרטייטשן די הגדה.“
מ'האַט זיך אויסגעזעצט, דער אַלטער האָט געעפנט די הגדה, געמאַכט קידוש און אָנגעהויבן זאָגן. אַז ס'איז געקומען צו די ארבעה בנים, צו די פיר זין, האָט ער גענומען אויסרעכענען און פאַרטייטשן: „אחד חכם, איינער איז אַ חכם, אַ ראַזומני טשעלאָוועק, אַזוי ווי אונזער סאַסעד (שכן) הערשל, דער קאָוואַל. ואחד רשע, און איינער איז אַ רשע, אַ מערזאוועץ, אַ סאַבאַקאַ, אַ הינטישער יונג, אַזוי ווי דער שייגעץ פאוועל, וואָס האָט צעאַקערט אונזער גאַרטן. ואחד תם, איינער,

וואָס איז נייע טוט, נייע טאָם, נישט אַהער און נישט אַהין. ואחד שאינו יודע לשאול, און איינער, וואָס איז נישט קיין מיידל און נישט קיין יינגל. און ער פאַרענדיקט: „אילו היה שם, לא היה נגאל תם, ווען זיי וואַלטן דאַרט געווען, וואַלט מען זיי נישט אויסגעלייזט פון דאַרט.“

פֿאַרוואָס מע לייגט נישט קיין בייטל מיט געלט אַפֿן טיש ביים סדר

טאַטע-מאַמע זענען געזעסן מיט זייערע קינדער אַפֿן העסעבעט פסח אָף דער נאַכט און האָבן אָפּגעריכט דעם סדר. דער פֿאַטער האָט געמאַכט קידוש, דער מעזיניק האָט געפרעגט די פיר קשיות, און מ'האַט גענומען זאָגן די הגדה. אַז ס'איז געקומען צו די דריי זאַכן, פ ס ח, מ צ ה, מ ר ו ר, וואָס רבן גמליאל האָט אָנגעזאָגט, אַז יעדער ייד מוז עסן פסח, האָט דער פֿאַטער אָנגעוויזן די קינדער אָף יעדער זאָך און גענומען דערקלערן זיי די באַדייטונג פון יעדן מין באַזונדער:

„ פ ס ח „ האָט ער אויסגעזונגען מיט אַ ניגון און אָנגעוויזן אָף דעם פלי-געלע אין דער קערה, „דאָס איז לזכרון אין דעם קרבן-פסח, וואָס אונזערע אַבות האָבן געגעסן אין דער צייט, ווען דאָס בית-המקדש איז געשטאַנען. ווייל ווען גאָט האָט געטייט די בכורים אין מצרים, האָט ער איבערגעהיפט די שטיבער פון די בני-ישראל און האָט נישט אומגעבראַכט די יידישע בכורים.

„ מ צ ה „ האָט ער אָנגעוויזן אָף די מצות, און אויסגעזונגען מיט אַ ניגון, „פֿאַרוואָס עסן מיר מצה? ווייל ווען אונזערע אַבות זענען אַרויס פון מצרים, זענען זיי אַוועק אין אַזאַ איילעניש, אַז זיי האָבן נישט געהאַט קיין צייט צו וואַרטן, אַז דאָס טייג זאַל אויפיערן און זויער ווערן, האָבן זיי געבאַקן טרוקענע קוכנס, דאָס זענען די מצות.

„ מ ר ו ר „ פֿאַרוואָס עסן מיר מרור, די ביטערע קרייטעכער? האָט דער פֿאַטער געפרעגט און אָנגעוויזן אָף דעם כריין. און ער האָט אויפגעקלערט: „ווייל די מצריים האָבן פֿאַרביטערט דאָס לעבן פון אונזערע אַבות מיט אַלערליי שווערע אַרבעטן, מיט קנעטן ליים און מאַכן ציגל, און מיט שווערער אַרבעט אין פעלד.“ ווי נאָר דער פֿאַטער האָט געענדיקט דערקלערן, רופט זיך אַן דער מעזיניק און פרעגט: „טאַטע, פֿאַרוואָס לייגט מען נישט אַוועק אויך אַ בייטל מיט געלט אָף דער קערה פֿאַר אַ זכר, אַז די יידן זענען אַרויס פון מצרים מיט אַ גרויס פֿאַרמעגן?“

דעם פֿאַטער איז געפֿעלן די פֿראַגע. ער האָט אַ לאַך געטון און געענטפערט: „ווייל פון דעם געלט, מיינ קינד, איז שוין לאַנג נישט געבליבן קיין זכר.“

ער גיט אים דאָס ריכטיקע געוויכט

מעכל דער בעקער האָט יעדע וואַך געקויפט קעז און פוטער פֿאַר זיין גע-בעקס ביי יאַנקל דעם מילכיכן. איין שיינעם טאַג כאַפט זיך מעכל, אַז יאַנקל גיט אים נישט די ריכטיקע וואַג.

זונטאָג, ווען דער מילכיקער איז געקומען צום בעקער און האָט אים גע-
בראַכט קעז און פוטער, רעדט מיט אים מעכל וועגן דעם און באַשולדיקט אים,
אַז ער גיט אים נישט קיין ריכטיקע וואָג, און אַז ער וועט אים נישט באַצאַלן פאַר
דעם מילכיקס.

דער מילכיקער האָט געלייקנט שטיין און ביין. ער האָט זיך געפונען באַ-
ליידיקט און האָט געטענהט, אַז ער איז גרייט צו גיין מיט אים וועגן דעם צו
מענטשן, אָדער אַפילו צום רב.

ביידע האָבן אויסגעקליבן בוררים, און מעכל דער בעקער האָט אַרויסגע-
לייגט זיינע טענות. ער האָט דערציילט, אַז שוין אַ צייט, זינט ער קויפט ביי
יאַנקלען מילכיקס, נאָר ערשט די טעג האָט ער זיך געכאַפּט, אַז דער מילכיקער
גיט אים נישט קיין געהעריקע וואָג.

„ס'איז נישט ריכטיק,“ האָט יאַנקל געטענהט. „אַט דאָ איז מײן וואָגשאַל,
און אַלע קענען זען.“

די בוררים באַקוקן די וואָגשאַל און זאָגן: „און וואו איז דיין געוויכט?
לאַמיר זען דיין געוויכט.“

„געוויכט?“ פּרעגט איבער דער מילכיקער, „קיין געוויכט האָב איך נישט.“
„קיין געוויכט האַסטו נישט?“ קוקן אים אָן די בוררים. „טאָ ווי אַזוי וועגסטו
די פוטער און קעז?“

זייער לייכט און פשוט, זאָגט דער מילכיקער. „איך קויף ביים בעקער
יעדע וואָך דריי פינג פונטיקע ברויטן. איך נעם דערנאָך זיינס אַ ברויט און נוצ
עס פאַר אַ געוויכט. אַף איין שאַל לייג איך אַרויף אַ ברויט, און אַף דער צווייטער
שאַל וועג איך דעם קעז און די פוטער.“

די בוררים קוקן זיך איבער, און דער עלטסטער טראַגט אַרויס דעם פסק און
זאָגט: „אויב אַזוי, מעכל בעקער, דאַרפט איר נישט האָבן קיין טענות. ער גיט
איך דיזעלבע וואָג וואָס איר גיט אים.“

ס'איז אַ קנאַפער חילוק צווישן די צוויי

אַ ייד האָט זיך אַ לענגערע צייט געדאַקטערט. עטלעכע מאַל אַ וואָך איז ער
רעגלמעסיק געגאַנגען צו אַ דאַקטער. איטלעכס מאַל, וואָס ער איז געקומען,
האַט אים דער דאַקטער אונטערזוכט, באַקלאַפּט און באַטאַפּט, צוגענומען די עט-
לעכע דאַלער פאַר דעם באַזוך, און אים געהייסן ווייטער קומען. אַזוי איז אַוועק
אַ צייט.

מיטאַמאָל האָט דער ייד געקריגן אַ חשד, אַז דער דאַקטער צאַפּט ביי אים
אומזיסט דאָס געלט. פון אָנהייב האָט ער געשוויגן. נאָר אַז ער האָט געזען, אַז
סע נעמט נישט קיין סוף, האָט עס אים גענומען רופען. ער האָט ביי זיך אַפּגע-
מאַכט, אַז ער וועט נישט שוויגן. איינמאָל האָט זיך דער ייד אָנגענומען מיט האַרץ
און גיט דעם דאַקטער אַ פּרעג: „זאָגט מיר, איך בעט אייך, דאַקטער, וואָס איז
דער חילוק פון אַ דאַקטער ביו אַ יעגער?“
דער דאַקטער קוקט אים אָן און פאַרשטייט נישט וואָס דער ייד, דער פאַ-

ציענט, מיינט. ער זעט, אָז דעם ייד רופעט עפעס. נאָר ער גיט אַ שמייכל און זאָגט צו אים: „דער חילוק? וואָס הייסט, ס'איז אַ גרויסער חילוק. ווי קומט איינער צום צווייטן?“

„ניין, דאָקטער,“ זאָגט דער ייד, „סע דאָכט זיך נאָר אויס, אָז ס'איז דאָ אַ חילוק צווישן די צוויי. אין דער אמתן איז אַ קנאָפער חילוק צווישן זיי. דער יעגער טייט קודם, און נאָך דעם שינדט ער אַ פעל, און דער דאָקטער שינדט קודם, און ערשט דערנאָך טייט ער.“

ווען סע וועט אים ווערן גוט

שטייט אַ ייד אין מאַרק אַ פאַרזאָרגטער און רעדט צו זיך אַליין. זיין פנים איז לויטער צער און טרויער. ווי ער שטייט און רעדט אַזוי צו זיך, קומט צו אים צו אַן אַלטינקער און פרעגט אים: „ר' ייד, וואָס זענט איר אַזוי פאַרזאָרגט? גאָט וועט העלפן.“

דער ייד קוקט אים אָן און ענטפערט: „ווי אַזוי זאָל איך נישט זאָרגן, אָז איך דריי מיך אַרום אַ גאַנצן טאָג אין מאַרק און קען נישט פאַרדיגען קיין פרוטהע? און אין שטוב זיצט אַ ווייב מיט קליינע קינדער און זיי וואַרטן, אָז איך זאָל ברענגען אַ שטיקל ברויט.“

„דאָגהט נישט,“ זאָגט דער אַלטינקער. „אַ ייד טאָר נישט דאָגהן. דער איי-בערשטער וועט העלפן. סע וועט נאָך זיין גוט.“ און ער דרייט זיך אויס און גייט אַוועק.

דער ייד שטייט אַ מינוט און טראַכט פון די עטלעכע ווערטער, וואָס דער אַלטער האָט אים געזאָגט. מיטאַמאָל גיט ער זיך אַ כאַפּ: „ווער איז דאָס געווען, דער אַלטינקער? און וואו איז ער אַהינגעקומען? איז דאָס נישט געווען אפשר אליהו הנביא? יא, ס'איז זיכער געווען אליהו. איך מוז אים נאָכאַמאָל זען. כ'וועל לויפן אים זוכן. איך מוז אים געפינען.“

דער ייד לאָזט זיך לויפן, זוכט דאָ, דאָרט, און געפינט אים. אָז ער האָט אים אַפגעזוכט, זאָגט ער צו אים מיט אַ גדולה: „זיידעניו, אָז איך האָב שוין יאָ אַזאַ זכיה, זאָגט מיר, ווען וועט מיר ווערן גוט?“

דער אַלטינקער קוקט אים אָן מיט רחמנות, לייגט אָף אים אַרויף די האַנט און זאָגט: „מייך זון, ווייסטו ווען סע וועט דיר ווערן גוט? אָז דו וועסט דיך צו-געוויינען צו די צרות—וועט דיר ווערן גוט.“

אַ שכל פֿון אַ גוי

אַ ייד, אַ שטיקל סוחר, איז געפאָרן צו אַ יעריד אין אַ דערבייאיקער שטאָט אַריין. ער האָט געדונגען אַ גוי מיט אַ פערד און וועגעלע, האָט אויפגעלאָדן זיין סחורה, און איז אַוועקגעפאָרן. געקומען אַפן יעריד, האָט ער פאַרקויפט זיין סחורה, און האָט אַפגעלייזט פאַר איר אַן אַפּותיקי. נאָר דערווייל האָט ער זיך פאַרדרייט מיט עסקים, ס'איז אַריבער אַ טאָג און צוויי, און ס'איז געוואָרן ערב-

שבת. טראכט דער ייד—וואָס וועט ער זיך איילן? ער וועט שוין בלייבן אין שטאָט אָף איבער שבת, אפשר וועט זיך נאָך עפעס אויסדרייען, און אָף דער אַנדערער וואָך וועט ער, איה"ש, אַהיימפאַרן. נאָר וואָס טוט מען מיטן געלט ביז איבער שבת? טראָגן ביי זיך געלט אום שבת—ווייל ער נישט. געבן עס דעם בעל-אַכסניה צו באַהאַלטן?—געטרויט ער אים נישט און האָט מורא. טאָ וואָס טוט מען? פאַלט אים איין אַ פּלאַן; ער נעמט דעם גוי און נייט איין דאָס געלט ביי אים אין קאָזשור.

נאָר פון דער מינוט אָן האָט ער דעם גוי נישט אָפּגעלאָזט פון אויג. וואו דער ייד איז געגאַנגען—האָט ער דעם גוי מיטגענומען מיט זיך, און וואו דער גוי איז געגאַנגען—איז ער אים נאָכגעגאַנגען. אזוי אַ גאַנצן שבת. דער בעל-אַכסניה האָט דאָס באַמערקט. פרעגט ער דעם גוי: "וואָס היט ער דיך אזוי?" זאָגט דער גוי: "זעט נאָר ס'אָ נאַרישער ייד דאָס איז! ער האָט מיר געגעבן זיין געלט צו באַהאַלטן, און איצט היט ער מיך, אַז איך זאָל מיט דערמיט נישט אַנטלויפן. ער ווייסט דאָך, אַז איך האָב אין שטאַל מיין פּערד און מיין וועגעלע, טאָ ווי אזוי וועל איך זיי איבערלאָזן און אַנטלויפן?"

דער קלוגער סוחר

אַ ייד—אַ סוחר אין קאָלאַמיי, האָט זיך אַמאָל געגרייט צו פאַרן קיין ווין צוליב מסחר. אַז די שכנים און גוטע פריינט האָבן געהערט, אַז דער סוחר גרייט זיך אין ווייטן וועג אַריין, איז יעדער איינער פון זיי געקומען צו אים מיט אַן אַנדער בקשה. דער האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל אים ברענגען פון ווין אַ גילדן זייגערל פאַר אַ כלה-מתנה, אַ צווייטער האָט געוואָלט האָבן עטלעכע מעטער סאַ-מעט און פּלויש אָף קליידער, אַן אַנדערער האָט אים געבעטן צו קויפן אַ שפיגל פאַר זיין סאַליע. אזוי האָט איטלעכער אים געגעבן אַ צעטעלע מיט עפעס אַנדערש, וואָס ער וויל, אַז דער סוחר זאָל אים קויפן אין דער קעניגלעכער שטאָט. אַבער בלויז איינער פון די שכנים האָט אים צוזאַמען מיט דעם צעטעלע מיטגע-געבן געלט.

דער סוחר איז אַוועקגעפאַרן. אַז ער איז פאַרטיק געוואָרן מיט זיינע גע-שעפטן אין ווין, האָט ער אַרויסגענומען דאָס צעטעלע מיט דעם געלט, וואָס דער שכן האָט אים מיטגעגעבן, און האָט איינגעהאַנדלט, וואָס יענער האָט געבעטן. וועגן די אַנדערע צעטעלעך פון די שכנים האָט ער אָפּילו נישט קיין טראַכט געטון. אַז ער איז געקומען אַהיים, זענען די שכנים און גוטע פריינט געקומען נאָך די זאַכן, וואָס זיי האָבן געבעטן, אַז ער זאָל זיי ברענגען. שמייכלט דער סוחר און זאָגט: "טייערע פריינט, ווען איך בין אַריין אין צוג, צו פאַרן קיין ווין, האָב איך מיך אַוועקגעזעצט אָף מיין פּלאַץ אין וואַגאָן, האָב געעפנט דאָס פענסטער און דערנאָך האָב איך אַרויסגענומען אייערע צעטעלעך און זיי אויסגעלייגט, צו זען, וואָס יעדער פון אייך וויל, איך זאָל אים קויפן. אין דעם מאָמענט האָט אַ צי געטון אַ ווינט און האָט אַלע צעטעלעך אַרויסגעבלאָזן. איך האָב דעריבער נישט געוואוסט, וואָס איך זאָל אייך קויפן."

די שכנים הערן און שווייגן. נאָר איינער פון זיי ווייזט אָן אַף דעם שכן, וועמען דער סוחר האָט יאָ געבראַכט וואָס ער האָט געבעטן, און זאָגט: „ווי קומט עס, וואָס איר האָט אים יאָ געבראַכט וואָס ער האָט אייך געבעטן?“ „אמת,“ זאָגט דער סוחר און שמייכלט. „איך וויל אייך זאָגן פאַרוואָס. ער האָט צוזאַמען מיט זיין צעטעלע צוגעלייגט דאָס געלט פאַר דער זאָך, וואָס ער האָט געוואָלט, אָז איך זאָל אים ברענגען. אָז איך האָב אויסגעלייגט אייערע צע-טעלעך, האָב איך אָף זיין צעטעלע אַוועקגעלייגט די עטלעכע גאַלד-שטיקלעך, וואָס ער האָט מיר מיטגעגעבן. צוליב דעם געוויכט פון דעם געלט, האָט דער ווינט נישט אַוועקגעבלאָזן זיין צעטעלע.“

אַ טענה פֿון אַ ייד און אַרימאָן

אין דעם שטעטל ליווענסק איז אַמאָל געווען אַ שמש. משה שמש האָט מען אים גערופן. דאָס איז געווען אַ וואוילער ייד, אַ שטילער ייד. ער האָט זיך קיינ-מאָל נישט געקלאָגט און האָט קיינמאָל נישט געהאַט קיין טענות צו קיינעם. נאָר איינמאָל, אַ סוף ווינטער, קומט ער אַריין צום רב מיט אַ טענה, און טאַקע מיט זייער אָן ערנסטער טענה: „איך בעט אייך, רבי, זאָגט מיר, פאַרוואָס האָט גאָט אַזוי פיינט דעם אַרימאָן?“

דער רב קוקט אים אָן און זאָגט אים ווייך: „מע טאָר אַזוי נישט רעדן, משה. דער רבונג-של-עולם ווייסט וואָס ער טוט, און מע טאָר קעגן אים נישט זינדיקן מיט קיין רייד.“

נאָר משה שמש לאָזט נישט אָפּ. ער וועט מער נישט שווייגן, זאָגט ער. ער וויל נאָר וויסן פאַרוואָס דער אייבערשטער האָט אַזוי פיינט דעם אַרימאָן. „אַט זאָגט אַליין, רבי, פאַרוואָס האָט גאָט געמאַכט אָן אדר שני יעדע עטלעכע יאָר, אָז דער אַרימאָן זאָל דאַרפן הייצן נאָך אַ חודש? פאַרוואָס האָט ער בעסער נישט געמאַכט נאָך אַ חודש אין מיטן זומער, לאַמיר זאָגן, אַ תמוז שני? דאָס וואָלט דאָך פאַרשפאַרט דעם אַרימאָן דאגות וואו צו נעמען האַלץ אָף נאָך אַ חודש.“

ער מיט זיין ווייב האָבן אַלע צען שטאַרקע זאַכן, וואָס זענען דאָ אָף דער וועלט

אַ רב אין דזיקאָוו האָט אַמאָל אין זיין דרשה גערעדט וועגן די צען שטאַרקע זאַכן, וואָס די גמרא זאָגט, זענען דאָ אָף דער וועלט. ער האָט אָנגעהויבן: „אַ פּעלזנשטיין איז שטאַרק, נאָר אייזן קען אים צעברעכן; אייזן איז שטאַרק, נאָר פיייער מאַכט עס ווייך און קען עס צעשמעלצן; פיייער איז שטאַרק, נאָר וואַסער לעשט עס אויס; וואַסער איז שטאַרק, נאָר די וואַלקנס טראָגן עס אַוועק מיט זיך; די וואַלקנס זענען שטאַרק נאָר דער ווינט צעטרייבט זיי; דער ווינט איז שטאַרק, נאָר דער מענטש איז שטאַרקער און שטעלט זיך אים אָנטקעגן; דער מענטש איז שטאַרק, נאָר מורא שוואַכט אים אָפּ; מורא איז שטאַרק, נאָר וויין פאַרטרייבט די

מורא; וויין איז שטאַרק, נאָר דער שלאָף וועפט אים אויס; דער שלאָף איז שטאַרק, נאָר דער טויט איז שטאַרקער, און זיי אַלע זענען ביים אייבערשטן אין די הענט.

אַז דער רב האָט געענדיקט די דרשה, קומט צו אים צו אַ ייד און זאָגט: „רבי לעבן, איר ווייסט, איך מיט דער יידינע מיינער פאַרמאָגן אַלע צען שטאַרקע זאַכן פון דער וועלט.“

דער רב קוקט אים אָן און פרעגט: „ווי אַזוי?“

„זייער פשוט,“ זאָגט דער ייד. „מיין ווייב איז ווי אַ שווערער פעלזשטיין אָף מיין קאָפּ, און איך בין אייזן, אַז איך האַלט עס אויס; איר צונג איז ווי אַ פייער; זי צעלאָזט זיך מיט איר מויל ווי אַ וואַסער, און אירע קולות טראָגן זיך ווי די וואַלקנס, און אין שטוב ווערט אַ שטורעמווינט, אַז איך נעם אַזש ציטערן פאַר מורא. דעמאָלט הייב איך אָן איינשטילן מיין שרעק מיט וויין; און איך טרינק אַזוי לאַנג, ביז סע פאַלט אָן אָף מיר אַ שלאָף, און סע חלומט זיך מיר, אַז סע האַלט שוין נאָך מיין טויט, און איך בין אין גן־עדן און רו אונטער די פליגל פון דער שכינה.“

ב א מ ע ר ק ו נ ג : אין דער אמתן ווערן דערמאָנט צוועלף זאַכן, און די צוועלפטע זאָך, זאָגט די גמרא, איז צדקה.

פֿון אַ גנב קען מען אויך אַמאָל עפעס אָפלערנען

אין לעמבעריק איז אַמאָל געווען אַ מוכר־ספרים, ר' יעקב משולם דיק, דאָס איז געווען אַ פרומער און ערלעכער ייד, נאָר אַ קנאַפער געשעפטסמאַן. גאַנצע טעג איז ער געזעסן אין געוועלב, האָט אַריינגעקוקט אין אַ ספר, אָדער געלערנט פאַר זיך.

אַז ס'איז אַוועק אַ צייט, און לייזן האָט מען נישט געלייזט און קיין פרנסה איז נישט געווען, הייבט זיך אויף ר' יעקב משולם און לאָזט איבער דאָס געוועלב אָפּ, אָף הפקר. פרעגן אים די שכנישע געוועלבערס: „ר' יעקב משולם, ווי לאָזט מען דאָס אַ געוועלב אָפּ? איר האָט גאָרנישט ניט קיין מורא פאַר אַ גנב?“ זאָגט ר' יעקב משולם: „ניין, איך האָב נישט קיין מורא. אדרבא, זאָל קוֹ־מען אַ גנב, וועל איך אים נאָכקוקן, צו זען וואו ער פאַרקויפט די ספרים, וועל איך דערנאָך אויך גיין אַהין, אפשר וועל איך אויך קענען עפעס פאַרקויפּן.“

דער קרעמער און זיינע פֿריינט און שכנים

אין שיינע נאָכט זענען גנבים אַריין צום קרעמער אין זיין קראָם, האָבן אויסגעליידיקט אַלע פאַליצעס און אַרויסגעטראָגן אַלץ, וואָס דאָרט איז געווען. אין דער פרי, אַז דער קרעמער איז אויפגעשטאַנען און איז אַריינגעקומען אין קראָם, איז אים געוואָרן פינסטער אין די אויגן. ער האָט געפונען ליידיקע פאַליצעס און ווענט, און ער האָט זיך דערפילט אַרים ווי די נאָכט. אַז זיינע שכנים און קרובים האָבן געהערט פון זיין אומגליק, זענען זיי גע־

קומען צו גיין, האָבן אים אָנגעהויבן פאַרוואַרפן, וואָס ער האָט פריער נישט גע-
טראַכט, אַז סע קען טרעפן אַזאַ זאַך. דערביי האָבן זיי אים גענומען געבן עצות:
„אַז מ'האַט אַזאַ קראַם מיט סחורה, דאַרף מען זען, אַז דאָס שלאַפצימער זאָל זיין
נאַנט דערביי,“ האָט איינער געזאָגט.

און אַ צווייטער האָט זיך אָנגערופן: „אַ קראַם לאַזט מען נישט אַזוי איבער
אַף ביינאַכט. אַ קראַם מוז האָבן אַ וועכטער, וואָס זאָל זי היטן.“
און אַ דריטער האָט געזאָגט: „אַז מע קען נישט האַלטן קיין וועכטער, בינדט
מען צו אַ הונט פאַר דער טיר, אַז אַ פרעמדער זאָל זיך נישט דערוועגן צוצוקומען
נאַנט.“ אַזוי האָט יעדער איינער אים פאַרגעוואַרפן זיינע טעותן און אים גע-
עבן עצות.

דער קרעמער, וואָס איז די גאַנצע צייט געשטאַנען און געהערט זייערע רייד,
האַט זיך אָנגערופן אַ פאַרביטערטער: „טייערע פריינט, איצט, אַז מ'האַט מיך
געלאָזט אין איין העמד, קומט איר צו גיין און וואַרפט מיר פאַר מיינע טעותן און
איר גיט מיר עצות, וואָס איך האָב געדאַרפט טון. איך האָב פון קיינעם פון אייך
נישט געהערט אַ וואַרט וועגן די גנבים, אַדער וועגן העלפן מיר אין מיינ נויט.“

אַז מע רופֿט—גייט מען

אין שטעטל ברעזינע זענען געווען צוויי קברות־לייט, אַן עלטערער און אַ
יינגערער. אַז ס'האַט זיך געמאַכט און עמיצער איז געשטאַרבן אין שטעטל,
האַט מען אַמאָל גערופן איינעם, און אַמאָל—דעם אַנדערן. אַזוי זענען אַריבער אַ
סך יאָרן.

איינמאָל איז דער יינגערער קברות־מאַן קראַנק געוואָרן, מסוכן קראַנק. אַז
ער האָט געהאַלטן ביים שטאַרבן, זענען געקומען די חברה־קדישאַ־לייט, צו זאָגן
מיט אים ווידוי און צו טון מיט אים זיין רעכט.

צוזאַמען מיט דער חברה־קדישאַ איז איך געקומען דער עלטערער קברות־
מאַן. ער האָט זיך געשטעלט אין אַ זייט און צוגעקוקט מיט צער ווי זיין חבר
גייט אויס. דער גוסס האָט דאָס באַמערקט. גיט ער אַ מאַך צו אים, אַז ער זאָל
צוקומען צום בעט. אַז דער עלטערער איז צוגעקומען, פרעגט אים דער חולה
מיט אַ שוואַך קול: „יואל, ווי אַלט ביסטו?“

דער עלטערער האָט גלייך געכאַפט וואָס דער חבר זיינער מיינט. זאָגט ער
צו אים: „וואָס אַרט דאָס דיך, בערל? מע רופֿט דיך—גיי דו. אַז מע וועט מיך
רופן—וועל איך גיין. ווי מיר האָבן זיך תמיד געפירט.“

יאָסל דער שוסטער ווערט פּרעזידענט

חיה, די שוסטערקע, האָט געקריגן אַ בריוו פון איר מאַן יאָסל אין אַמעריקע.
שכנות זענען גלייך געוואָרן געוואָרן און האָבן זיך אַריינגעכאַפט, צו הערן, וואָס
יאָסל דער שוסטער שרייבט. אַלע האָבן איר געהאַלפן לייענען דעם בריוו, און

זי האָט אַלץ פאַרשטאַנען, וואָס ער שרייבט. נאָר איין זאַך אין בריוו איז איר נישט געווען קלאָר.

קודם־כל שרייבט איר יאָסל, אָז ער איז, ברוך־השם, געזונט, און האָפט דאָס נעמלעכע צו פאַרנעמען פון איר און די קינדער. צווייטנס שרייבט ער איר, אָז ער פאַרדינט גוט, און ער האָפט, אָז אין גיכן וועט ער זי אַריבערנעמען קיין נעוויאָרק צוזאַמען מיט די קינדער. און צום סוף לאָזט ער איר וויסן, אָז ער איז געוואָרן אַ פּרעזידענט. דאָס לעצטע האָט זי נישט פאַרשטאַנען, און די ווייבער אויך נישט.

אַ פּרעזידענט! וואָס קאָן ער מיינען? און זי כאָפט אָפּ זיך די שאַל און לויפט אַריבער צו יאָקל, דעם שרייבער, וואָס שרייבט פאַר אַלע אין שטעטל בריוו קיין אַמעריקע. אָז ער זאָל איר זאָגן, וואָס דאָס איז אַ פּרעזידענט. יאָקל, דער שרייבער, איז אַ וואוילקענעוודיקער, אַ געלערנטער, און ער ווייסט אַוודאי.

יאָקל לייענט איבער דעם בריוו און זאָגט: „איר ווייסט, וואָס דאָס איז אַ פּרעזידענט? אַ פּרעזידענט איז דאָסזעלבע, וואָס ביי אונז אַ קייסער.

אַז חיה, די שוסטערקע, האָט דאָס דערהערט, איז זי געפאַלן אין חלשות. אָז מ'האַט זי דערמינטערט, פּרעגט זי: „נו, וואָס דאַרף זי איצטער טון?“

זאָגט יאָקל דער שרייבער, אָז ער וועט זיך טאַקע גלייך אַנדידערזעצן און אים אַנשרייבן אַ בריוו און בעטן, אָז ער זאָל, למען־השם, נישט פאַרגעסן און זיין גוט צו יידן.

שלאָג, און פֿרעג נישט

אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, האָט זיך די רעגירונג אין קיעוו געהאַלטן אין איין בייטן. אַט האָבן די באַלשעוויקעס פאַרכאַפט די שטאַט, אַט די מענשעוויקעס, און אַט גאָר די דעניקינס. איינמאַל שטעלט אַ זעל־נער אָפּ אַ ייד אין גאַס און פּרעגט אים צו וועלכער פאַרטיי ער געהערט. זאָגט דער ייד, אָז ער געהערט צו די רויטע.

ווי נאָר דער זעלבער, וואָס איז געווען אַ דעניקין, האָט דאָס דערהערט, האָט ער גענומען שלאָגן דעם ייד, אָז דער ייד איז קוים אַרויס מיטן לעבן.

עטלעכע טעג שפעטער גייט דער ייד ווידער אין גאַס. טרעפט מיט אים דיזעלבע מעשה. אַ זעלבער שטעלט אים אָפּ און פּרעגט אים צו וועלכער פאַרטיי ער געהערט. געדענקט דאָך דער ייד וואָס מ'האַט געטון מיט אים, ווען ער האָט געזאָגט, אָז ער געהערט צו די רויטע, זאָגט ער איצט, אָז ער געהערט צו די דעניקינס.

נאָר דער זעלבער איז דאָס מאָל געווען פון די רויטע. אָז ער האָט דער־הערט, אָז דער ייד איז פון די דעניקינס, האָט ער אים געשלאָגן, גענהרגט, אָז דער ייד איז קוים אַרויס גאַנץ פון זיינע הענט.

אין אַ וואַך אַרום, ערשט—אַ זעלבער שטעלט ווידער אָפּ דעם ייד אין גאַס און פּרעגט אים דיזעלבע פּראַגע, צו וועלכער פאַרטיי ער געהערט. זאָגט שוין דער ייד: „שלאָג, און פּרעג נישט קיין קשיות!“

דער לץ גיט נישט אויף די האַפֿענונג

אין שטעטעלע ראָזשישטשט איז געווען אַ לץ—א געזונטער, הויכער יונג מיט אַן אויסזען פון אַ רייז. אַוורעמעלע לץ האָט מען אים גערופן, אָדער מיט דעם צונאַמען קאַלטשאַק, אַוורעמעלע קאַלטשאַק, צוליב זיין ריזיקן אויסזען. געווען איז דער אַוורעמעלע אַ היטלמאַכער, נאָר פון זיין מלאכה האָט ער קוים געצויגן אַ שטיקל ברויט. נאָר דאָס האָט אַוורעמעלען נישט אַראָפּגעשלאָגן פון מוט. ער איז אַלעמאַל געווען אַ פריילעכער, אַן אויפגעלייגטער, און האָט ליב געהאַט פון אַלעמען אַפּצולאַכן און חוּזק צו מאַכן. בפרט פון די גבירים. זיי האָט אַוורע-מעלע לץ קיינמאַל נישט דורכגעלאָזט אַן אַ חוּזק, אָדער אַ ווערטל אָף זייער חשובן. ער האָט אויך ליב געהאַט זיי צו סטראַשען: „וואָרט, מע וועט זיך מיט אייך אַפּרעכענען?“ האָט ער זיי געוואָרנט. „אַז אונזערע וועלן אַריין, וועט מען אייך צעטרענען די פּופיקעס!“ מיט דעם וואָרט „אונזערע“ האָט אַוורעמעלע לץ געמיינט די באַלשעוויקעס.

עס זענען אַריבער יאָרן און אַוורעמעלע לץ האָט זיך דערלעבט צו זען אין שטעטל די באַלשעוויקעס. דאָס איז געווען אין 1939, נאָכן סטאַלין-היטלער אַפּמאַך. די באַלשעוויקעס זענען אַריין קיין ראָזשישטשט און מ'האַט אַנגעהויבן שליסן די געשעפטן און קראַמען, און אָף זייער פּלאַץ האָט מען געעפנט קאַס-פּעראַטיוון.

די סוחרים, די גבירים, זיי איז געווען ביטער. מ'האַט זיך געוואָרפן און נישט געוואוסט וואָס מ'הייבט אָן צו טון. נאָר אַז ס'איז אַריבער אַ שטיקל צייט, האָבן די סוחרים אַנגעהויבן שמירן. זיי האָבן געגעבן לאַפּקע-געלט און אונטער-געקויפט די באַאַמטע, נאַטשאַלסטווע. און דאָס האָט טאַקע געהאַלפן. מ'האַט גע-קראָגן אַרבעט, און ס'איז אַוועק אַ גאַנג. נאָר אַוורעמעלע לץ איז ווייטער גע-בליבן אַן אַרימאַן. ער האָט טאָג ווי נאַכט געהאַרעוועט ביי היטלמאַכעריי, און איז געלעגן ניין איילן טיף אין דער אדמה. די סוחרים, די גבירים, אַז זיי האָבן אים געזען, זענען זיי אים דערגאַנגען די יאָרן. זיי האָבן זיך גערייצט מיט אים: „אַוורעמעלע, נו, וואו זענען אונזערע?“

נאָר אַוורעמעלע לץ פּלעגט זיי גלייך אַפּענטפּערן: „וואָרט, וואָס איז די איילעניש מיט אייך? זיי וועלן קומען. די זענען געקומען מיט טאַנקען, און זערע גייען צופּוס.“

די אַנטפּלעקונג

אַמאַל איז געווען אַ ייד—אַ נגיד, אַ חכם און זייער אַ פּרומער. טאָג און נאַכט איז דער ייד געזעסן און האָט געלערנט און געגעבן צדקה. יעדן פּאַרנאַכט, איידער יידן זענען געאַנגען דאַווענען מנחה און מעריב, האָבן פאַר דעם טויער פון זיין הויף זיך פאַרזאַמלט אַלע אַרימע און נויטבאַדערפטיקע און קראַנקע, אַז ער זאָל זיי געבן זייער אויסקומעניש, פאַר זיי און פאַר זייער הויזגעזינד. און ווי נאָר דער ייד האָט דערהערט דאָס גערויש פון די אַרימע אין דרויסן, האָט ער

פארמאכט דאָס ספר האָט גענומען אַ קויש מיט ברויט און אַ קויש מיט אַנדערע נייטיקייטן, איז אַרויס פאַרן טויער, און האָט יעדן געגעבן וואָס ער דאַרף.

איינמאָל בשעת ער איז געזעסן און האָט געלערנט האָט זיך אַנטפלעקט צו אים אליהו הנביא, אים קלאָר צו מאַכן אַ סך זאַכן אין לערנען. נאָר פונקט דע-מאָלט האָט ער דערהערט פאַר זיין טויער די טריט פון די נויטבאַדערפטיקע און קראַנקע. אַ רגע האָט ער נישט געוואוסט וואָס צו טון. זאָל ער גיין און לאָזן וואַרטן אליהו, צי זאָל ער לאָזן וואַרטן די אַרימע און קראַנקע אין דרויסן, ביז אליהו וועט אַוועקגיין? און אויב ער וועט אַרויסגיין צו די אַרימע—וועט אליהו בלייבן וואַרטן אין שטוב?

אין דער רגע האָט ער דערהערט ווי זיין האַרץ זאָגט צו אים: „דו טו דיין פליכט, און דאָס איבעריקע לאָז צום אייבערשטן.“

דער ייד האָט זיך גלייך אויפגעהויבן, האָט גענומען דעם קויש מיט ברויט און די אַלע אַנדערע זאַכן, און איז אַרויס צו די אַרימע און קראַנקע, זיי צו געבן זייער ברויט און היילונג.

ווען דער ייד איז פאַרטיק געוואָרן און האָט זיך אומגעקערט צוריק אין שטוב אַריין, איז אליהו דאָרט געשטאַנען אַזוי ווי ער האָט אים איבערגעלאָזט. און אליהו האָט אים געזאָגט: „דו האָסט גוט געטון, מיין זון, ווען דו וואַלסטט גע-בליבן און נישט געגאַנגען—וואָלט איך דאָ מער נישט געווען.“

ביי וועמען געלט קען זיך האַלטן, און ביי וועמען—נישט

אַ ייד—אַ סוחר, איז געוואָרן אַ יורד, נישט פאַר קיין גוטן ייד געדאַכט. ער האָט אַנגעוואוירן זיין געלט און זיין פאַרמעגן, און, איז געוואָרן אַן אביון. עט זענען אַריבער יאָרן, און דער געוועזענער סוחר האָט זיך גענומען שטעלן צוריק אָף די פיס. ער האָט מצליח געווען און איז געוואָרן ווידער אַן עושר.

איינמאָל רעדט ער מיט זיין ווייב וועגן דעם מזל פון מענטשן, און ווי אַזוי דאָס רעדעלע דרייט זיך אַראָפּ און אַרויף, און אַז אַ מענטש קען קיינמאָל נישט זיין זיכער מיטן מאַרגן. דערביי זאָגט ער צו איר: „מיין ווייב, איצט זענען מיר ווידער רייך, ברוך-השם. נאָר סע קען דאָך, חלילה, טרעפן, אַז מיר זאָלן צוריק פאַראַרימט ווערן, און מיר וועלן ווידער דאַרפן ליידן הונגער און נויט. סע וואָלט דעריבער געווען אַ פּלאַן, אַז מיר זאָלן איצט נעמען גענוג געלט און עס באַ-האַלטן. און אויב סע וועט, חלילה, ווידער קומען אַ שלעכטע צייט—וועלן מיר זיך קענען העלפן.“

זיין ווייב איז דער פּלאַן געפעלן. זי האָט גענומען אַ שטיק פּיין זייד און האָט אויפגענייט אַ זעקעלע. דערנאָך האָט זי אַנגעפילט דאָס זעקעלע מיט גילדענע רענדלעך, האָט עס באַהאַלטן אַפּן דעק פון קופערט, אונטער אַלערליי זאַכן און קליידער, און האָט דעם קופערט פאַרשלאָסן.

עס זענען ווידער אַריבער יאָרן. דאָס פאַרפאַלק איז געוואָרן אַלט, און ער, דער מאַן, האָט גענומען קלערן וועגן אויפגעבן די געשעפטן און לעבן פון דעם

אָפגעשפּאַרטן. זאָגט ער צו זיין ווייב: „לאַמיר זען, מיין ווייב, וויפיל געלט מיר האָבן באַהאַלטן אין קופּערט.“

די יידיגע עפנט דעם קופּערט און שלעפט אַרויס פון דאָרט דאָס זיידענע זעקעלע מיט רענדלעך.

אַבער ווי נאָר זי האָט דאָס זעקעלע אויפגעהויבן, האָבן זיך געגעבן אַ שאַט פון דאָרט אַלע רענדלעך, ווייל דאָס פיינע זייד איז פון דעם געלט געוואָרן אויס-געריבן און צעקראַכן. די רענדלעך האָבן זיך צעקייקלט איבער דער גאַנצער שטוב, און אַ סך פון זיי זענען אַריין אין די שפּאַלטן און לעכלעך פון דער בריק, און מ'האַט זיי נישט געקענט געפינען.

זיי האָבן דעמאָלט פאַרשטאַנען, אַז געלט האָלט זיך בעסער אין אַ גראַבער זאָך, און נישט אין קיין זייד.

דער אַרענדאַר נעמט די ריכטיקע לייט אָף צו עפּענען די טויערן פֿון הימל

ביים פּריץ איז פאַרשלאַפט געוואָרן זיין בת-יחידה. האָט מען געבראַכט דאָקטוירים און פּראַפּעסאָרן, און מ'האַט זי פּרובירט היילן. נאָר וואָס און וויפיל מ'האַט געטון פאַר איר—האַט נישט געהאַלפּן.

דעמאָלט האָט דער פּריץ געלאָזט רופן דעם גלח, אַז ער זאל בעטן גאָט פאַר זיין טאַכטער. נאָר אויך דאָס האָט נישט געהאַלפּן.

אַז דער פּריץ זעט, אַז קיין זאָך העלפט נישט, גייט ער אַ פאַרצווייפלטער אַריבער צו זיין אַרענדאַר און זאָגט: „יאַנקל, נאָ דיר הונדערט רובל, פאַר גלייך אין שטאַט, נעם צוזאַמען אַ מנין יידן, צעטייל זיי דאָס געלט, זיי זאָלן בעטן גאָט פאַר מיין טאַכטער.“

יאַנקל נעמט דאָס געלט, שפּאַנט איין זיין פּערד און וועגעלע און לאָזט זיך אַוועק אין שטאַט אַריין. געקומען אין שטאַט, איז שוין געווען שפּעט ביינאַכט, און אין מאַרק האָט מען שוין קיינעם נישט געזען.

ווי דער אַרענדאַר דרייט זיך אַזוי אַרום, באַמערקט ער אין אַ ווינקל יאַסל דעם פּערד-גנב. גיט ער אים אַ רוף און זאָגט, אַז ער האָט פאַר אים אַ כשר פאַר-דינסטל. און ער דערציילט אים די מעשה און הייסט אים צוזאַמענעמען אַ מנין, צו בעטן גאָט פאַר דעם פּריצס טאַכטער.

יאַסלען איז דער עסק געפּעלן. ער האָט גענומען ניין פון זיינע יונגען, איז מיט זיי אַוועק אין שול און זיי האָבן גענומען זאָגן תהלים.

אַף מאַרגן האָט דעם פּריצס טאַכטער זיך אָנגעהויבן צו פילן בעסער. אַז מ'האַט באַמערקט, אַז זי איז אַרויס פון געפאַר, איז דער פּריץ אַוועק צו זיין אַרעב-דאָר מיט אַ שמחה און זאָגט: „יאַנקל, קום מיט מיר אין שטאַט. איך וויל די צען יידן, וואָס האָבן געבעטן גאָט פאַר מיין טאַכטער, אַליין באַלוינען.“ אַז יאַנקל דערהערט זאָז מעשה, איז אים געוואָרן אַביסל קאַלעמוטנע. נאָר ער איז גלייך געקומען צו זיך און האָט דערציילט דעם פּריץ דעם גאַנצן אמת מיט דעם פּערד-גנב און זיינע יונגען.

ווערט דער פריץ אַ צעקאַכטער: „סטייטש, וואָס הייט? האָסט נישט גע-
קענט געפינען קיין בעסערע יידן?“
זאָגט דער אַרענדאַר: „פריץ לעבן, הער מיך אויס, וועסטו זען, אַז איך האָב
געטון ריכטיק. אַז איך בין געפאַרן אין שטאָט אַריין, האָב איך באַמערקט ווי די
טויערן פון הימל זענען פאַרשלאָסן מיט שווערע שלעסער פאַר די תפילות פון
דיין טאַכטער. וואָס טוט מען? איז מיר איינגעפאַלן, אַז ווער קען נאָך אַזוי גוט
די מלאכה פון ברעכן שלעסער ווי יאָסל דער פערד-גנג מיט זיינע יונגען? האָב
איך אַרויסגעזוכט יאָסלען, און ער מיט זיינע יונגען האָבן געטון אַ גוט שטיקל
אַרבעט. זיי האָבן צעבראַכן די שלעסער פון די טויערן פון הימל און געבראַכט
די אמתע רפואה פאַר דיין טאַכטער.“

דער מגיד, דער שניידער און דער יידישער גוט-באַזיצער

צו אַ רייכן דאַרפֿייד זענען אַמאָל אין אַ קאָלמן ווינטער-אַוונט פאַרגאַנגען
צוויי יידן: אַ מגיד און אַ שניידער. דער דאַרפֿייד האָט זיי אויפגענומען בכבוד.
ער האָט זיי אַריינגעפירט אין אַ וואַרעמער שטוב, האָט זיי געגעבן צו עסן און
צו טרינקען און האָט פאַר זיי צוגעגרייט אַ וואַרעם געלעגער.
אַז דער מגיד און דער שניידער האָבן אַפגעדאַוונט מעריב און אַפגעגעסן,
האָבן זיי געבענטשט, און שפעטער האָבן זיי געלייענט קריאת-שמע און זיך גע-
לייגט שלאָפן.

ביינאַכט האָט זיך דער שניידער אויפגעכאַפט. ער האָט דערהערט, אַז פון
אַ ווינקל הינטערן אויוון טראָגט זיך אַ געוויין. ער איז אַראָפּ פון בעט, האָט זיך
אַפגעגאַסן נעגל-וואַסער, איז צוגעגאַנגען הינטערן אויוון, און זעט, אַז דער מגיד
זיצט אָף דער ערד און וויינט און קלאָגט. פּרעגט ער אים: „רבי, וואָס וויינט איר?“
זאָגט דער מגיד: „איך וויין, וואָס דאָס פאַלק ישראל און די שכינה זענען
אין גלות.“

„אויב אַזוי, וועל איך אויך וויינען,“ זאָגט דער שניידער.

ריכטן שוין ביידע אָפּ חצות און וויינען.

אַז דער שניידער האָט זיך גוט אָנגעוויינט, זאָגט ער צום מגיד: „איך האָב
ביי מיר אין זעקל אַ פלעשל בראַנפן. לאַמיר נעמען צו ביסלעך און מיר וועלן
ווידער וויינען.“ אַזוי האָבן זיי עטלעכע מאָל גענומען צו ביסלעך בראַנפן און
אַלץ ווידער געוויינט.

שפעטער פּרעגט דער שניידער: „רבי, ביז ווי לאַנג וועלן מיר וויינען?“
זאָגט דער מגיד: „זאָרגט נישט, ר' ייד. משיח וועט קומען, וועט דער איי-
בערשטער אונז אויסלייזן פון גלות און מיר וועלן האָבן צוריק אונזער אייגן לאַנד.“
„אויב אַזוי,“ זאָגט דער שניידער, „מעגן מיר דאָך אוודאי נעמען צו ביס-
לעך בראַנפן.“ האָבן זיי ווידער געטרונקען, איין מאָל און נאַכאַמאָל. און אַזוי
ווי זיי זענען ביידע קיין גרויסע שיכורים נישט געווען, זענען זיי געוואָרן פריי-
לעך און האָבן גענומען זינגען און טאַנצן.

דער דאַרפֿייד מיט זיין הויזגעזינד האָבן זיך אויפגעכאַפט פון שלאָף און

דער מגיד און דער שניידער ריכטן אָפּ חצות

זענען אריין אין שטוב, צו זען, וואָס דאָרט טוט זיך. זעען זיי ווי דער שניידער האַלט אין איין האַנט דאָס פּלעשל און מיט דער צווייטער האַנט האַלט ער אַרומ-גענומען דעם מגיד, און ביידע טאַנצן און זינגען: „משיח וועט קומען! משיח וועט קומען!“

זאָגט דער דאָרפֿ-ייד: „אויב אַזוי, גיט אונז אויך צו ביסלעך און מיר וועלן אויך טאַנצן.“

זאָגט דער שניידער: „פאַרוואָס עפעס קומט אייך בראַנפן? וואָס האָט איר געטון אַ גאַנצע נאַכט? מיר האָבן אַ גאַנצע נאַכט געוויינט, די טרערן זענען נאָך ביי אונז אין די אויגן, מעגן מיר איצטער טרינקען און טאַנצן. נאָר איר, איר זענט דאָך אַ גאַנצע נאַכט געשלאָפן, טאָ גייט איצט ווייטער שלאָפן.“

טאַקע אַ פּראָסטער דאָרפֿ-ייד, נאָר נישט קיין נאָר

אַ דאָרפֿ-ייד, וואָס האָט געהאַט אַ שטוב מיט קליינע קינדער, איז איינמאָל אין אַ חול-המועד סוכות אַרויסגעפאַרן אין דער נאַנטער שטאָט אַריין, צו קריגן אַ מלמד פאַר זיין קליינוואַרג. געקומען אין מאַרק, אָף דעם פּלאַץ, וואו די מלמדים שטייען, האָט דער דאָרפֿ-ייד גענומען רעדן מיט איינעם וועגן אַרויספאַרן צו אים אָפן ישוב. דער מלמד האָט מסכים געווען, און מ'האַט אָנגעהויבן דינגען זיך וועגן שכירות פאַרן זמן.

מע דינגט זיך אַהער, מע דינגט זיך אַהין, — זיי קענען זיך נישט פאַרגלייכן, רופט זיך אָן דער מלמד און זאָגט: „באַלעבאָס, די גמרא זאָגט, אַז די חיונה פון איטלעכן מענטש ווערט באַשטימט אין הימל פון יאָר צו יאָר, פון איין ראש-השנה ביזן אַנדערן ראש-השנה, אַחוץ דעם שכר-לימוד פאַר זיינע קינדער. דער שכר-לימוד ווערט נישט באַשטימט. נאָר דערפאַר, ווער סע מערט שכר-לימוד, דעם ווערט געמערט פון דעם אייבערשטן. טאָ צו וואָס דאָרפֿט איר אייך דינגען? אַז איר וועט מיר געבן מער מיט עטלעכע רובל, וועט דען דאָס זיין פון אייער געלט? דאָס וועט דאָך זיין אָפן חשבון פונעם רבונג-של-עולם. איר וועט געבן מער, וועט דער אייבערשטער אייך געבן מער.“

דער דאָרפֿ-ייד, טאַקע אַ פּראָסטער, נאָר נישט קיין נאָר, הערט אים אויס און זאָגט: „רבי, איר זענט גערעכט. נאָר אייך איז דאָך אין הימל אויך באַ-שטימט געוואָרן וויפיל חיונה איר זאָלט האָבן דאָס יאָר, איז דאָרט אַוודאי פאַר-שריבן געוואָרן, אַז איך זאָל אייך נישט געבן מער.“

אי, ס'אָ טייערע זאָך, וואָס גאָט האָט אונז געגעבן די לוחות

אַמאָל איז געווען אַ דאָרפֿ-ייד. ווי געוויינלעך—זייער אַ פאַרהאַרעוועטער און זייער אַ פּראָסטער. וואָרן ווען האָט ער צייט אַריינצוקוקן אין אַ ספר? דאָס גאַנצע לעבן איז ער פאַרהאוועט ביי זיין שטיקל פעלד און ביי די בהמות. אַקערט אַליין, בראַנעוועט און זעט און שניידט און דרעשט. אַן אמתער יגיע-כפימינק, נו, גוט. טאַקע אַ פּראָסטער ייד, נאָר אַ פרומער און אַן ערלעכער. די חכמים

זאגן אפילו, אז אן עם-הארץ קען קיין חסיד נישט זיין. נאך דערדאזיקער דארפ-
ייד איז פאָרט געווען אַ פרומער. שבת איז ביי אים געווען שבת, און יום-טוב
איז ביי אים געווען יום-טוב, און ער איז געגאנגען דאווענען אין דארפישן מנין,
ביים פאָסעסאָר אין שטוב.

מאָכט זיך אַמאָל, אַ שבת פאַר שבועות, קומט דער דאַרפֿייד פון דאווענען,
זאָגט זיין ווייב אַ ברייטן „גוט שבת“, און נאָך דעם ווי ער מאַכט אַ ברכה איבער
אַ קעלישעק משקה און בייסט צו מיט אַ שטיקל קיכל, זאָגט ער: „דו הערסט,
מיין ווייב, מיר האָבן אַ טייערן רבונ־של-עולם. ביי אונזער הערשלען, דעם
פאָסעסאָר, שטייט איין דעם שבת אָן אורח. ער זאָגט, ער איז אַ מגיד. האָט ער
היינט געדאַרשענט וועגן יום-טוב שבועות, וואָס פאַלט אויס די וואָך. ער האָט
דערציילט וואָס פאַר אַ גרויסער יום-טוב דאָס איז. מתן-תורה! און ער האָט זיך
אַפגעשטעלט ווי אזוי משה האָט געגעבן די יידן די לוחות אָפן באַרג סיני. ווען
נישט דידאָזיקע לוחות מיט די עשרת-הדיברות, האָט ער געזאָגט, וואָלטן מיר
נאָך היינט געווען ווי די בהמות. וואָרן אין די לוחות איז געשריבן ווען ס'איז
שבת און ווען ס'איז יום-טוב, און ווען אַלע יערידים פאַלן אויס. יא, ווען נישט
דידאָזיקע לוחות, וואָלטן מיר נאָך היינט געווען ווי די בהמות.“

אַ גדולה אָף אים

אַ פראָסטער דאַרפֿייד, אַ קרעטשמער, האָט אַראָפגעבראַכט פון שטאַט אַ
מלמד צו זיינע קינדער. ער האָט אים אָפגעגעבן אַ קעמערל אין שטוב, און דאָרט
האָט דער מלמד געלערנט מיט דעם קליינוואַרג, און דאָרט האָט ער אויך געהאַט
זיין געלעגער.

איינמאָל, אין מיטן נאַכט, דערהערט דער קרעטשמער אַ געוויינ און אַ קלאָג
אין מלמדס קעמערל. הייבט ער זיך אויף, גייט צו צו דער טיר און זעט, דער
מלמד זיצט אָף דר'ערד מיט אַ ספר אין האַנט און זאָגט און וויינט און קלאָגט.
אין דער פרי רעדט ער מיט דעם מלמד און זאָגט: „רבי, איך האָב אייך
ביינאַכט געזען זיצן אָף דר'ערד און וויינען. וואָס מיינט דאָס?“
„אַז איר פרעגט,“ ענטפערט דער מלמד, „וועל איך אייך זאָגן. מיר האָבן
אַמאָל געהאַט אונזער אייגן לאַנד מיט אַ בית-המקדש און אַ סנהדרין, און דאָס
אַלץ איז חרב געוואָרן. אָף דעם דאַרף אַ ייד וויינען און קלאָגן.“
זאָגט דער קרעטשמער: „רבי, קען איך דאָס אויך טון?“ „אַוודאי,“ זאָגט
דער מלמד.

די צווייטע נאַכט איז דער קרעטשמער אויך אויפגעשטאַנען האַלבע נאַכט,
צו חצות, און האָט זיך אויך געזעצט אָף דר'ערד צוזאַמען מיט דעם מלמד. דער
מלמד זאָגט און וויינט, און דער קרעטשמער שאַקלט זיך. אזוי איז אַריבער אַ
שעה און נאָך אַ שעה. זאָגט דער קרעטשמער: „רבי, קען מען אפשר עפעס נע-
מען אין מויל אַרײַן?“ „יא, מע קען.“

דער מלמד האָט גערעכנט, ער וועט אין איין וועגס אַריינכאַפן נאָך אַ מצווה
מיט מאַכן אַ ברכה איבער עפעס.

דער קרעטשמער האָט אַרײַנגעבראַכט אַ פּלעשל בראַנפּן און צובײס. דער מלמד האָט געמאַכט אַ ברכה און געטרונקען „לחיים“. דערנאָך האָט דער קרעטשמער געמאַכט אַ ברכה און געטרונקען „לחיים“. אַזוי האָבן זײ גענומען צו עטלעכע גלעזלעך, און אַז זײ זענען געוואָרן פּרײלעך, האָבן זײ זיך אָנגענומען בײ די אַקסלען און אָנגעהויבן צו טאַנצן.

דערווײל זענען צוגעקומען צו דער קרעטשמע אַ פּאַר בױדן מיט יידן, וואָס זענען געפּאַרן אָף אַ חתונה. אַז זײ זעען, אין קרעטשמע איז ליכטיק, און זײ הערן, מע זינגט, האָבן זײ געמײנט אַז דאָרט איז אױך אַ חתונה. זענען זײ אַראָפּ פּון די בױדן און זענען אַרײַן אין קרעטשמע. זײ גיבן אַ קוק—דער קרעטשמער און נאָך אַ ייד האַלטן זיך אַרומגענומען און טאַנצן און זינגען. פרעגן זײ: „ר' יאַנקל, וואָס איז דאָ די שמחה? וואָס טאַנצט מען און מע זינגט?“

„איר זענט דאָך יידן,“ זאָגט דער קרעטשמער, „דאָרפּט איר דאָך וויסן; מיר האָבן געהאַט אַמאָל אַן אײגן לאַנד מיט אַ בית־המקדש און אַ סנהדרין, איז דאָס אַלץ חרב געוואָרן, זינגען מיר און טאַנצן.“

ב א מ ע ר ק ו נ ג : דער סיניער רב האָט דאָס דערציילט אַמאָל קעגן דער גראַדנער ציוניסטישער יוגנט, וואָס פּלעגט אין די ערשטע יאָרן פּון דער באַוועגונג צונויפקומען זיך און זינגען און טאַנצן, און זײער פּרײלעך פּאַרברענגען.

אַ ישובניקס דרך־ארץ פּאַר אַ תּלמיד־חכם

אַ ישובניק האָט געדאַרפּט חתונה מאַכן אַ טאָכטער. דאָרף מען דאָך אײַנלאָרן מחותנים צו דער חתונה, ווי סע פירט זיך בײ לײטנס. הײבט ער זיך אױף און פּאַרט צו אין נאַנטן שטעטל, אײנצוהאַנדלען און אַרויסצושיקן חתונה־קאַרטלעך צו משפּחה, קרובים און גלאַט גוטע פּרײנט.

אײנעגעהאַנדלט די קאַרטן, גײט ער אַריבער צו דעם שטעטלשן לערער, אַז ער זאָל פּאַר אים אַנשרײבן די נעמען און אַדרעסן. מע זעצט זיך אַנידער, און דער ישובניק הײבט אָן צו דיקטירן:

„האַט מען געלאָזט בעטן ר' יאַסעלע חוה סאַסיעס צו דער חתונה.“

נאָך דעם איז געקומען: ר' שימעלע חיה גיטלס, און ר' מעכל שײנע האַדלס, און נאָך און נאָך קרובים און פּרײנט. דער דאָרפ־ייד דיקטירט, און דער לערער שרײבט. פּלוצים שטעלט זיך דער ישובניק אָפּ און זאָגט צום לערער: „וואָרט, זײט מוחל. אַט דעם ייד, וואָס איך וויל אײצט פּאַרבעטן, דאָרף מען וויסן ווי אַזוי צו שרײבן.“

„וואָס הײסט, מע דאָרף וויסן?“ פרעגט דער לערער. „זאָגט מיר ווי אַזוי דער

ייד הײסט, און איך וועל שוין וויסן.“

„נײן, נישט דאָס מײן איך,“ זאָגט דער ישובניק. „איך מײן, אַז דעם ייד

דאָרף מען שרײבן אַנדערש.“

דער לערער קוקט אים אָן און כאַפּט נישט.

„פּאַרשטייט איר מיך, גאַספּאַדין לערער,“ גיט אים דער דאָרפ־ייד צו פּאַר־

שטיין, „אַט דער ייד איז אַ שײנער באַלעבאַס, אַ למדן, מע זאָגט אַפּילו—אַ ייד

א תלמיד-חכם, און ער וועט מיר באשיינען מיין שמחה. איך מיין דעריבער, און אים דארף מען שרייבן אין לשון-קודש." "פיין," ענטפערט דער לערער, "איך קען לשון-קודש אויך. זאגט מיר נאָר ווי אזוי מע רופט אים און ווי אזוי איר ווילט אים שרייבן." דער ישובניק פאַרקנייטשט דעם שטערן אַ מינוט, און זאָגט נאָך דעם זייער אַן ערנסטער: "פאַרשטייט איר מיר, גאַספּאַדין לערער, רופן רופט מען אים ר' פייוויש, נאָר שרייבט אים אין לשון-קודש. שרייבט אים: ר' אליעזר, אָדער ר' עקיבא איו נאָך בעסער!"

א האַרבע שאלה

א ישובניק איז געקומען אין שטעטל אַריין צום רב, צו פרעגן אַ שאלה. דער רב האָט אים געקענט פון פריער, צערעדט ער זיך מיט אים און פרעגט אים פאַר-וואָס מ'האַט אים נישט געזען אַזאַ צייט. דערציילט אים דער דאָרפֿ-ייד, און זינט ער האָט חתונה געמאַכט דער טאַכטער זייער און גענומען אַן איידעם, אַ למדן, קומט נישט אויס צו זיין אין שטאָט, מחמת קליינע שאלות פסקנט דער איידעם אַליין, זאָגט דער רב: "דהיינו, וואָס הייסט ביי אייך אַ קליינע שאלה?" דער ישובניק גיט אַ טראַכט און ענטפערט: "אַנומלטן, רבי, האָט זיך גע-מאַכט, אַז מיין ווייב האָט צוגעשטעלט קאַכן אַף דער בלעך אַ שטיקל פלייש. דער פאַראַבאָק מיינער האָט אויך געקאַכט. נאָר אַנשטאַט אַריינצואוואַרפן זיין שטיק חזיר אין זיין טעפל, האָט ער עס אַריינגעוואַרפן אין מיין ווייבס טעפל. האָט מיין איידעם געפסקנט, און ס'איז כשר, ווייל טעות גוי מותר." "און וואָס הייסט ביי אייך אַ האַרבע שאלה?" וויל שוין דער רב ווייטער הערן. "וועגן דעם, רבי, בין איך טאַקע איצט געקומען. מיין ווייב האָט פרייטאָג פאַרנייט אַן אַנגעשטאַפטע קישקע. דערנאָך האָט זי מיט דערזעלבער נאָדל און מיט דעם איבערגעבליבענעם שטיק פאַדים פאַריכט דאָס צעריסענע ליילעך אַף מיין בעט. איז אַ שאלה, רבי, צי נאָך דעם ווי איך לייג מיר צו אַפן בעט און כאַפּ אַ דרימל, צי מעג איך נאָך דעם עסן מילכיקס? מיין איידעם קען די שאלה נישט פסקענען."

דער דאָרפֿ-ייד און דער שרניבער

א דאָרפֿ-ייד, וואָס האָט נישט געקענט נישט לייענען און נישט שרייבן, איז אַמאָל אַריבערגעגאַנגען צום דאָרפֿ-שרייבער און האָט אים געבעטן, און ער זאָל אים אַנשרייבן אַ בריוו צו זיין פריץ אין שטאָט. זאָגט דער שרייבער: "איך קען נישט, ווייל סע טוט מיר וויי אַ פוס." קוקט אים אַן דער דאָרפֿ-ייד און זאָגט: "איך פאַרשטיי זייער ווינציק, נאָר זאָגט מיר, איך בעט אייך, וואָס האָט צו טון אַ פוס מיט שרייבן אַ בריוו?" "ס'האַט שוין זייער אַ סך צו טון," דערקלערט אים דער שרייבער. וואָרן איך קען מיט מיין קראַנקן פוס נישט גיין אַזאַ מהלך, צו לייענען דעם בריוו פאַר דעם פריץ."

„וואָס מיינט איר?“ זאָגט דער ייד. „דער פריץ קען לייענען, און ער האָט אויך אַ סך מענטשן ביי זיך אין הויף, וואָס קענען לייענען. צו וואָס דאַרפט איר גיין לייענען פאַר אים דעם בריוו?“

„איר פאַרשטייט,“ דערקלערט אים דער שרייבער, „די בריוו, וואָס איך שרייב, קען קיינער נישט לייענען אַחוץ מיר אליין.“

אומזיסט די שרעק

אַ טאַטע—אַ דאַרפֿייד האָט געהאַט צוויי בנאַקלעך. צוויי וואוילע יינגלעך. זיי האָבן געקענט פאַסען די בהמות, מעלקן די קי און אַרבעטן אין פעלד. נאָר קעפלעך האָבן זיי געהאַט, גראַבע קעפלעך נעבעך, נישט פאַר קיין שום יידיש קינד געדאַכט.

דער טאַטע, איר קענט דאָך אַ יידישן טאַטע, מעג ער זיך זיין אפילו אַ פראַסטער דאַרפֿייד, האָט געוואָלט, אַז די יינגלעך זאלן וויסן עפעס פון יידישקייט, און נישט וואַקסן מיט די בהמות ווי די שקצימלעך אין דאָרף. ער האָט נעבעך געוואָלט, אַז זיי זאלן קענען כאַטש אַ שייטל עברי און אַ פרשה חומש מיט רש"י. וואָס־זשע טוט מען? נעמט דער ייד די צוויי יינגלעך, פירט זיי אַפּ אין שטאַט אַריין און דינגט זיי אָן ביי אַ מלמד, אַז ער זאל מיט זיי לערנען תורה. נאָר זייער קאַפּ איז נישט געלעגן ביי תורה. זייער קאַפּ איז געלעגן ביי די בהמות אין דאָרף און ביי די פייגל אין וואַלד, און זיי איז דאָס לערנען געגאַנגען אין איין אויער אַריין און פון צווייטן אויער אַרויס. אפילו אַ שייטל עברי האָבן זיי זיך נישט געקענט אויסלערנען.

אַז ס'איז אַוועק אַ זמן און צוויי, און דער ייד זעט, אַז די מי איז אומזיסט, ברענגט ער די צוויי בנאַקלעך צוריק אַהיים, און נעמט צו זיי צו אַ מלמד אין שטוב. אפשר וועט דאָס העלפן. זיצט דער מלמד מיט זיי גאַנצע טעג און לערנט און קנעלט. נאָר אויך דאָס האָט נישט געהאַלפן. דאָס לערנען איז זיי פאַרט נישט געגאַנגען אין קאַפּ אַריין.

איינמאָל קומט דער ייד אַריין אין שטוב, וואו דער מלמד איז געזעסן און האָט געקנעלט מיט די יינגלעך, און ער זעט, אַז דער מלמד לערנט זיי זאָגן קדיש. ווערט דעם ייד אַנגעזאַלעט אַפן האַרץ. וואָס פאַר אַ קדיש אין מיטן דערינען?—פרעגט ער דעם מלמד.

„רבי לעבן, איך לעב נאָך, ברוך־השם, וואָס פלוצים לערנט איר זיי קדיש זאָגן?“

„שרעקט אייך נישט, באַלעבאָס לעבן, ס'איז גאַרנישט ניט.“

„וואָס הייסט גאַרנישט ניט?“ זאָגט דער פאַטער. „עברי וויל איך! אַז זיי זאלן קענען דאווענען זאָלן זיי.“

„באַלעבאָס לעבן,“ באַרואיקט אים דער מלמד, „איר זאָלט דעמאָלט שטאַרבן, ווען זיי וועלן זיך אויסלערנען זאָגן קדיש.“

א רחמנות אף אים: אפילו דאָס, וואָס ער קען, טאָר ער אויך נישט

אן ארענדאר, א פראַסטער ייד, וואָס האָט אפילו קיין עברי נישט געקענט, האָט גענומען פאַר אַן איידעם אַ ישיבה-בכור, אַ לערנער.

נאָך דער חתונה איז דער איידעם געבליבן ביי זיין שווער אף קעסט, און ער איז ווייטער געזעסן און האָט געלערנט. יעדן שבת, יום-טוב איז ער געגאנגען מיט זיין שווער דאווענען אין דעם דאַרפישן מנין. דער אַרענדאר, כאַטש אַ פראַסטער חיוקים, האָט ליב געהאַט צו דאווענען אַף אַ קול. נאָר ער האָט נעבעך געהאַקט אַן עברי, אַז דער איידעם האָט זיך באַגראָבן פון בושה.

אינמאָל האָט דער איידעם אַנגענומען זיך מיט מוט, איז צוגעגאנגען צום שווער און האָט אַנגעהויבן שטאַמלען: „שווער לעבן, איר וועט מיר מוחל זיין, איך וויל אייך עפעס בעטן, דאוונט שטיל, ווייל... ווייל איר מאַכט זייער אַ סך גרייזן.“ דער שווער האָט אים געפאַלגט. ער האָט געהאַלטן פון זיין איידעם אַ וועלט, און ער האָט פאַרשטאַנען, אַז אויב דער איידעם זאָגט אים, צו דאווענען שטילער, מסתמא איז גלייכער אַווי. נאָר צו דאווענען דאָס גאַנצע דאווענען אין דער שטיל—דאָס האָט דער אַרענדאר נישט געקענט פועלן ביי זיך. פון צייט צו צייט האָט ער געגעבן אַ זינג אַרויס אַף אַ קול, אַז מ'האַט געהערט אין אַלע ווינקעלעך.

אינמאָל גיט ער ביי אַ ז י ר אַ געשריי אָפן קול: „ירדו במלוצות (בימלוצעס) כמו אבן.“ אַנשטאַט ב מ צ ו ל ו ת איז ביי אים אַרויסגעקומען ב י מ ל ו י צ ע ס .

דעם איידעם איז פאַרקילט געוואָרן דאָס בלוט אין די אַדערן. נאָכן דאווענען גייט ער צו אים צו און שטאַמלט ווידער: „שווער לעבן, זייט מיר מוחל, איך האָב דאָך אייך געבעטן צו דאווענען שטיל.“

ווערט דער אַרענדאר אין כעס און זאָגט: „דאָס איז שוין מעשה שייגעץ! זאָג נאָר, איך בעט דיך, דאָס, וואָס איך קען, טאָר איך שוין אויך נישט דאווענען אַף אַ קול?“

אַלע יידן זענען חכמים, אַבער נאָר אין די טעג פֿון פסח

עטלעכע דאַרפישע יידן זענען געזעסן און האָבן אָפגעריכט דעם סדר. מ'האַט געמאַכט קידוש און מ'האַט אַנגעהויבן זאָגן די הגדה.

ווי נאָר מען איז ביי דעם ע ב ד י ם ה י י נ ו געקומען צו די ווערטער „כולנו חכמים, כולנו נבונים“, רופט זיך אַן איינער פון די יידן און פרעגט: „וואָס אייגנטלעך מיינט מען מיט דעם צו זאָגן, אַז מיר זענען אַלע חכמים און אַלע פאַר-שטענדיקע? ווי איז דאָס מעגלעך, אַז אַ גאַנץ פאַלק זאָל זיין לויטער חכמים? אַט אין שטעטל, וואוהין ער פאַרט אָפט איינקויפן, קען ער יידן נאַראַנים, טיפשים און סתם פלאַכע יידן און יאָלדן.“

איז געוואָרן אַ שמועס וועגן דעם. טאַקע, ווי געשיקט זיך דאָס צו זאָגן אַזאַ זאַך, אַז אַלע יידן זענען חכמים און פאַרשטענדיקע און געלערנטע? צווישן זיי איז געזעסן אַ ייד—אַן אורח, וואָס האָט געקענט פאַרטייטשן אַ שייטל עברי. זעט ער דאָך, אַז די יידן פאַרשטייען נעבעך נישט די טייטש פון די

ווערטער, וואָרן סע ווערט דאָך בפירוש געזאָגט „אָפּילו כולנו חכמים—אָפּילו ווען מיר וואָלטן געווען חכמים... וואָלטן מיר געדאַרפט דערציילן פון יציאת־מצרים.“ דאָס מיינט אָבער נישט, אַז מיר זענען טאַקע חכמים. זאָגט ער צו זיי: „הערט, רבותי, דער ייד איז גערעכט. אַ גאַנץ יאָר זענען טאַקע דאָ יידן נאַראַנים און טיפּשים, נאָר דער „כולנו חכמים“ איז געזאָגט געוואָרן בלויז פאַר די טעג פון פּסח. וואָרן, ווי מיר ווייסן, זאָגט אין זיין ספר דער חכם קהלת: „לא לחכמים לחם“, דאָס הייסט, אַז נישט פאַר די חכמים איז ברויט. און אַזוי ווי פּסח איז ביי קיין ייד אין שטוב נישטאַ קיין ברויט, דעריבער זענען דעמאָלט אַלע יידן חכמים.“

וועמען ס'איז גוט זומער, וועמען ס'איז גוט ווינטער, זיי איז קיינמאָל נישט גוט

צו ר' מרדכי, דעם ישובניק, אַ ייד—אַן אַרימאָן, זענען ווינטער־צייט אָפט פאַרפאַרן משולחים און רביאישע אייניקלעך, וואָס זענען אַרומגעפאַרן איבער די דערפער, צונויפצונעמען געלט ביי יידן. דער דאַרפ־ייד האָט יעדן איינעם וואויל אויפגענומען, ער האָט געגעבן אָפּצוּעסן און אַ נדבה. קיינער איז פון זיין שטוב נישט אַוועק מיט ליידיקן.

איינמאָל האָט דער ישובניק דערזען פון ווייטנס אַנקומען אַ משולח. אַזוי ווי ער האָט נישט געהאַט וואָס צו געבן, האָט ער זיך אַרויסגעכאַפט פון שטוב. האָט זיך אויפגעזעצט אָף זיין שקאַפּע, און איז אַוועקגעריטן. ער האָט זיך נעבען געשעמט, וואָס ער וועט דאַרפן אַרויסלאָזן פון שטוב אַ ייד מיט ליידיקן. די יידיגע האָט זיך אויך אַרויסגעכאַפט פון שטוב. זי איז אַריין צו אַ גויאישער שכנה, אַז זי זאָל זיך נישט דאַרפן באַגעגענען מיט דעם משולח.

ס'האַט נישט גענומען לאַנג און דער משולח האָט זיך אַריינגעשטעלט צו דעם ישובניק אין שטוב אַריין. ער האָט אויסגעטון דאָס פוטערל און האָט זיך געמאַכט היימיש. ער דרייט זיך אַרום אַביסל און זעט, אַז אין שטוב איז קיינער נישטאַ, בלויז אַ קליין יינגל לויפט אַרום. פרעגט ער אים: „וואו זענען טאַטע“ מאַמע, יינגעלע?“ זאָגט דאָס יינגל, אַז דער טאַטע איז אַוועקגעפאַרן און די מאַמע איז אַוועקגעגאַנגען.

דער משולח דרייט זיך ווידער אַרום אַביסל, שטעלט זיך אָפּ לעבן יינגל און פרעגט אים: „זאָג מיר נאָר, בחורל, וואָס איז בעסער, זומער, צי ווינטער?“

דאָס יינגל קוקט אים אָן מיט טרויעריקע אויגן און ענטפערט: „איכ'ל אייך זאָגן, פעטער: זומער איז בעסער פאַר די ציגיינער, זיי לעבן זיך אָפּן פרייען פעלד און גנבענען הינער. ווינטער איז בעסער פאַר די משולחים און „אייניקלעך“. זיי קומען זיך אַנגעטון אין וואַרעמע פוטערס און ס'איז זיי תמיד וואַרעם. נאָר פאַר אונז איז נישט גוט—נישט זומער און נישט ווינטער. זומער קענען מיר נישט אויסבאַהאַלטן די הינער פון די ציגיינער, און ווינטער קענען מיר זיך נישט אויס־באַהאַלטן פון די „אייניקלעך“ און משולחים.“

אויס מלך, איז דאָס געלט אויס געלט

אַן אַרענדאַרקע, וואָס האָט זיך פאַר פסח שטאַרק אָנגעהאַרעוועט אין שטוב מיט קאַלעכן און כשרן און ראַמען, זאָגט אַמאָל אַן אַוונט צו איר מאַן, אַז זי וואָלט וועלן האָבן אַ ניי קליידל אָף יום-טוב.

דער אַרענדאַר, אַ ביטערער אַרימאַן, האָט נישט געהאַט קיין גראַשן ביי דער נשמה. נאָר אַזוי ווי ער האָט נישט געוואָלט זיין ווייב מצער זיין, זאָגט ער צו איר: „הער, מיין ווייב, איצט, ערב פסח, זענען די שניידערס שטאַרק פאַרוואַרפן מיט אַרבעט און די סחורה איז טייער. איך וועל דיר געבן צען רובל, און נאָך פסח, מערצעשעם, ווען אַלץ איז ביליקער, וועסטו דיר מאַכן אַ קלייד.“

די אַרענדאַרקע האָט געזען, אַז איר מאַן איז גערעכט, און האָט מער גאָר-נישט ניט געזאָגט.

אַז ס'איז געקומען נאָך יום-טוב, איז זי אַוועק אין שטאַט צו אַ קרעמער און האָט זיך אויסגעקליבן סחורה אָף אַ קלייד. דער קרעמער האָט אָפגעשניטן די סחורה, און די אַרענדאַרקע האָט אים דערלאָנגט די צען רובל.

דער קרעמער קוקט אַן דאָס פאַפירל און זאָגט: „וואָס גיט איר מיר? דאָס איז דאָך אַ פאַפירל פון אַ פעקל טיי, פון „צווייעטאַטשני טשאַי.“

די אַרענדאַרקע איז געבליבן שטיין אַ צעטומלטע. מיט אַמאָל האָט זי גע-כאַפט דאָס פאַפירל און איז אַוועק אַהיים, פרעגן דעם מאַן.

זאָגט צו איר דער אַרענדאַר: „וואַרט, מיין ווייב, זיי נישט אין כעס, וועל איך דיר דערקלערן וואָס דאָ איז. פסח, ווען איך בין מלך, איז דאָס געלט געווען געלט. איצט בין איך אויס מלך, איז דאָס געלט אויס געלט.“

ער האָט מיט אים געטון ווי דער פסוק זאָגט

מזל-טוב, יידן! מזל-טוב! ר' הערש פעסאַקער האָט חתונה געמאַכט זיין פאַר-זעסענער טאַכטער.

חתונה געמאַכט, איז דער איידעם געבליבן אין דאָרף, אין פעסאַק, ביי ר' הערשן אָף קעסט. געגעסן קעסט, און גאַרנישט ניט געטון.

מאַכט זיך, אַז ר' הערש קומט אין שטעטל אַריין, און טרעפט זיך דאָרט מיט זיינעם אַ פריינד. רעדט מען און מע שמועסט, ביז ס'איז געקומען צו רייד וועגן „נחת פון קינדער.“ פּרעגט דער פריינד: „נו, און וואָס טוט עפעס דיין איידעם?“

זאָגט ר' הערש: „גאָר נישט טוט ער. ער זיצט אין פעסאַק און טוט גאַרנישט ניט.“

„וואָס הייסט גאָר נישט? וואָס פאַר אַ תכלית איז פאַר אַ יונגמאַן צו זיצן אין פעסאַק? נעם, און לאָז אים אַרויס אָף דער וועלט, וועט ער ווערן אַ מענטש.“

„פאַרשטיסטו מיך,“ זאָגט ר' הערש, „איך האָב מיט אים געטון ווי די תורה זאָגט: אַז משה האָט געזען ווי אַ מצרי שלאָגט אַ ייד, האָט ער אַ קוק געטון אין

אַלע זייטן, און אַז ער האָט געזען, אַז ס'איז נישטאַ קיין מענטש, האָט ער אים דערהרגעט און באַהאַלטן אין זאַמד. אַ בפירושער פסוק דאָרט: ויפן כה וכה, וירא

כי אין איש, ויך את המצרי, ויטמנהו בחול. פּראָסט פשוט: ויפן כה וכה—איך

האָב מיין איידעם באַטראַכט פון אַלע זייטן, וירא כּי אין איש—און איך האָב געזען, אַז ער איז גאָר נישט קיין מענטש, נישט צו גאָט און נישט צו לייט, עפעס אַ שטיק גולם, ויטמנהו בחול—האָב איך מיר געטראַכט, זאָל ער זיצן אין פעסאַק.
ב א מ ע ר ק ו נ ג : פ ע ס א ק ד ע ר נ א מ ע נ פ ו נ ד ע מ ד א ר פ , מ י י נ ט אָ פּ ג ו י א י ש ז א מ ד .

זיי האָבן געדאוונט פֿון איין סידור

דער אַרענדאַר אין אַ דאָרף איז געשטאַרבן, און עס איז איבערגעבליבן אַ בוך מיט חובות, וואָס זיינע שכנים, די פּויערים, זענען אים געווען שולדיק. קיין גרויסער כתבן איז דער רענדאַר נישט געווען, און די אלמנה זיינע—אָוודאי נישט. ס'איז זייער שווער געווען פּונאַנדערצוקלויבן זיך אין דעם רענדאַרס כתב: פּאַסיק־לעך, פּינטעלעך און צעדרייטע אותיות ווי קאַטשערעס, לאַפעטעס און פּאַמעלעס. האָט די אלמנה גענומען דאָס בוך און איז מיט אים אָוועק צום רב אין נאָנטן שטעטל. דער רבי, זאָל לעבן, וועט זיכער אַלעס קלאָר מאַכן.
דער רב באַטראַכט די פּאַרפּלאַנטערטע צייכנס, די פּאַסיקלעך און געמאַלטע מענטשעלעך, און אים איז געלונגען דורכצוקריכן עטלעכע שורות. נאָר אין מיטן איז ער צוגעקומען צו אַ שורה, וואו ס'איז געווען אויסגעמאַלט אַ האָן לעבן אַ צלם. דער רב איז געבליבן שטיין: ווי קומט צו אַ ייד אַ צלם?
ווי ער טראַכט אַזוי, איז אים איינגעפאַלן צו לאָזן רופן אַ צווייטן רענדאַר און אים ווייזן דאָס. אפשר וועט ער פּאַרשטיין וואָס דאָס מיינט.
האָט מען אַזוי געטון. ווי נאָר דער רענדאַר האָט אַ קוק געטון אָפּ דעם האָן לעבן דעם צלם, האָט ער עס גלייך איבערגעלייענט: „דער גוי, וואָס וואוינט לעבן צלם אין דאָרף, איז שולדיק אַ חוב פאַר אַ האָן.“

זאָל דער פּריץ פֿאַרן קיין ארץ ישראל

דער רב צוזאַמען מיט אַן אַנגעזעענעם באַלעבאַס פון שטעטל זענען אַמאָל צווישן פורים און פּסח אַרויסגעפאַרן איבער די אַרומיקע דערפער, צוזאַמענצו־נעמען ביי די ישובניקעס אָפּ מעות־חיטים און אָפּ אַנדערע נייטיקייטן.
קומען זיי צו אַ דאָרפֿ־ייד, אַ פּאַרגרעבטן מענטש. נאָר אַז דער ייד זעט אַזעלכע חשובע געסט, שטעלט ער כיבוד און איז זיי מכבד מיט אַביסל משקה. טרינקט מען לחיים, און דער רב ווינטשט, אַז דער אייבערשטער זאָל שיקן בקרוב משיחן און אויסלייזן יידן פון גלות. פרעגט דער דאָרפֿ־ייד: „רבי, וואָס מיינט משיח? און צו וואָס דאַרפן מיר אים האָבן?“
זאָגט דער רב: „דו פּאַרשטייט, אַז משיח וועט קומען, וועט ער אַלע יידן אויסלייזן פון גלות און אונז פירן קיין ארץ ישראל.“
„איך וויל נישט גיין קיין ארץ ישראל,“ זאָגט דער דאָרפֿ־ייד. „איר מעגט אַיין אַלע גיין אַהין, נאָר צו־וואָס דאַרף איך גיין? איך האָב דאָ פּערציק אַקער לאַנד, און סע פעלט מיר דאָ, ברוך־השם, גאַרנישט ניט. איך דאַרף נישט משיחן און איך וויל אים נישט.“

„יא, אָבער דאָ דאַרפסטו צאָלן פּאַדאַטקעס און שטייערן דעם פּריץ, פּרוואַווט דער רב אים אויפקלערן. „דאַרט וועלן מיר האָבן אונזער אייגן לאַנד. און איט-לעכער ייד וועט האָבן זיין אייגענע נחלה.“

„אויב אַזוי גייט אייך אַלע יידן צוזאַמען מיטן פּריץ, און איך וועל בלייבן דאָ, און וועל נישט דאַרפן צאָלן קיין פּאַדאַטקעס.“

דער שכר פֿון אַרימע

אין דאָרף איז געווען אַ פּריץ, זיין פאַרוואַלטער און אַלע זיינע „מענטשן“, וואָס האָבן געפירט דעם פּריצס געשעפטן, זענען געווען יידן.

צווישן זיי איז געווען איינער, מאַטל, אַ פשוטער ייד, אַן ערלעכער. „מאַטל טיטשקע“ האָבן אים גערופן די גוים, מאַטל סטויבער. ער פלעגט איינקויפן קאַרטאַפּל פאַר דער גראַלניע. אז ער איז געפאַרן איינקויפן, האָט מען אים געגעבן אין הויף אַ פאַק מיט געלט און ער האָט איינגעקויפט פּופציק וואַגאַנען קאַרטאַפּל, הונדערט וואַגאַנען קאַרטאַפּל.

אַז ער פלעגט צוריקקומען פון וועג, פלעגט ער אַריינגיין צום פאַרוואַלטער, אין דער קאַנצעלע, פלעגט איבערקערן די קעשענעס, און וויפיל געלט אים איז געבליבן פון מסחר, האָט ער אומגעקערט. קיינער האָט ביי אים נישט געמאַנט קיין חשבון, און קיינער האָט ביי אים נישט אָפּגענומען קיין רעכענונג. מ'האַט געוואוסט, אַז מאַטל איז אַן ערלעכער מענטש, און ער וועט נישט אַנרירן קיין פּרעמדס.

מאַכט זיך, אַז דער פּריץ פאַרקויפט דאָס דאָרף מיט דער גראַלניע, מיט די מילן און מיט האַק און פאַק. איידער ער האָט געדאַרפט איבערגעבן זיין הויף, האָט ער גערופן צו זיך אַלע זיינע „מענטשן“. ער האָט גערעדט מיט זיי און פאַרבראַכט. דערנאָך האָט ער יעדן איינעם פון זיי אַריינגערופן באַזונדער אין אַ צימער און געפּרעגט: „וויפיל האַסטו אָפּגעשפּאַרט אין די יאָרן, וואָס דו ביסט געווען ביי מיר?“

„פּריצל טייערער, צוואַנציק טויזנט, זאָגט דער פאַרוואַלטער.

„קלוג געטוין!“ זאָגט דער פּריץ. „נאָ דיר נאַכאַמאַל אַזויפיל, גיי און באַגליק!“

דערנאָך האָט ער אַריינגערופן דעם אַגראַנאַם: „וויפיל האַסטו אָפּגעשפּאַרט אין דער צייט, וואָס דו ביסט ביי מיר?“ פּרעגט אים דער פּריץ.

„טייערער פּריצל, ענטפּערט ער, „צען טויזנט רובל.“

„אַ קלוגער מענטש!“ זאָגט דער פּריץ. „נאָ דיר נאָך צען טויזנט, גיי און

באַגליק!“

נאָך אים האָט ער אַריינגערופן דעם מילנער און דעם ברענער און דעם קרעטשמער. וויפיל איטלעכער האָט אָפּגעשפּאַרט, אַזויפיל האָט ער יענעם נאָך צוגעגעבן, צום סוף האָט ער אַריינגערופן מאַטלען און פּרעגט אים וויפיל ער האָט אָפּגעשפּאַרט אין די אַלע יאָרן אין הויף.

„אָפּגעשפּאַרט,“ זאָגט מאַטל, „פּריצל טייערער, איך האָב גאַרנישט ניט אָפּ-“

געשפּאַרט. דו וויסט דאָך, וויפּיל מיר איז געבליבן, האָב איך אַלעמאַל אומ-געקערט.

דעם פּריץ האָט דאָס פּאַרדראָסן. אַ מענטש האָט ביי אים אָפּגעאַרבעט אַ לעבן און—האָט גאַרנישט ניט אָפּגעשפּאַרט! זאָגט ער צו אים: „ביסט געווען אַ מאָטל טיטשקע און ביסט געבליבן אַ מאָטל טיטשקע! גיי געזונט! און ער האָט אים גאַרנישט ניט געגעבן.

ער האָט דעם אמתן באַוויזן

עטלעכע ישובניקעס, פּראָסטע דאַרפֿיידן, זענען אַמאַל אַ פּרייטאַג-צו-נאַכטס געקומען צו זייערן אַ שכן אָף אַ שלום-זכּר. זיי זענען געזעסן אַרום טיש און האָבן געטרונקען ביר, געגעסן באַב און מ'האָט געשמועסט. די יידן האָבן זיך געקלאָגט, ווי שווער ס'איז מיט קינדער די נייע צייטן. אַט גיט מען אַרויס אַ באַפעל, אַז מע זאָל יידישע קינדער שיקן אין די גויאישע שולן, אין די „שקאַלעס“, און אַט איז אַ באַפעל, אַז מע מוז אַלע קינדער שטעלן פּאַקן. יעדן מאָנטאַג און דאַנערשטאַג—עפעס אַ נייע גזירה. „וואָס פאַר אַ ווערט, איך בעט אייך, האָט דאָס שטעלן פּאַקן?“ האָט געטענהט איינער פון זיי. „איר קענט דאָך לעמלען, דעם קרעמער אין שטעטל. אַט האָט מען ביי אים זיינעם אַ יינגל געשטעלט פּאַקן אַנומלטן. צוויי טעג שפעטער איז דאָס יינגל געשטאַרבן.“

„צוויי טעג שפעטער געשטאַרבן?“ פּרעגן איבער די יידן דערשראַקענע. „יא, צוויי טעג שפעטער“, באַטאַנט דער ייד. „ער איז אַראָפּגעפּאַלן פון אַ בוים און—געהרגעט געוואָרן. און נאָך דעם קומט מען נאָך און מע זאָגט אונז, אַז מע מוז קינדער שטעלן פּאַקן.“

אַן איינפּאַל פֿון אַ זעלנער

אין איינער אַ שלאַכט אין דער רוסיש-טערקישער מלחמה האָט אַ יידישער זעלנער זיך שטאַרק אויסגעצייכנט. ער האָט די טערקן עפעס אַזוי אָפּגעטון אָף טערקיש, אַז דאָס האָט געבראַכט דער רוסישער אַרמיי אַן אמתן נצחון. וואָס ער האָט די טערקן אָפּגעטון—איז דאָ נישט וויכטיק. נאָר נאָך דער שלאַכט האָט מען גענומען דעם זעלנער און מ'האָט אים געבראַכט צום יעדנעראַל, און מ'האָט גע-מאַכט דאָרט מיט אים אַ גאַנצן צימעס, און מ'האָט אים צוגעשפּיליעט אַ בלעכל אָף דער ברוסט. דערביי האָט מען געהאַלטן אַ דרשה און מ'האָט אים געזאָגט, אַז פאַר זיין העלדישקייט מעג ער פּאַרלאַנגען וואָס נאָר ער וויל, וועט מען אים באַווי-ליקן. נאָר ער דאַרף נישט פּאַרגעסן, האָט מען אים געגעבן אַן אַנצוהערעניש, אַז אַזוי ווי ער איז אַ ייד, זאָל ער נישט בעטן צופּיל. כ'ווייס, אַזאַ כּוואַט קאָן נאָך אַמאַל הייסן געבן זיך דעם קייסערס קרוין.

דערווייל איז די זאך אַנגעקומען אַזש ביז קיין פעטערבורג. און ס'האָט זיך גערעשט מיט דער מעשה. אַ יידישער זעלנער האָט געראַטעוועט די רוסישע אַרמיי

פון א מפלה! האָט מען גלייך געשיקט שטאַפעטן און מ'האַט געבראַכט דעם יונג קיין פעטערבורג און מ'האַט אים אַוועקגעפירט צו די גרעסטע יעדנערעלער און קאַפּ-מענטשן. עפעס אַ קלייניקייט! און דאָרט האָט מען ווידער געמאַכט אַ גאַנצן צימעס, און ס'האַט זיך געטון מעשים. מ'האַט אים צוגעשפּילעט נאָך אַ בלעכל, און מ'האַט אים געזאָגט, אַז ער מעג פאַרלאַנגען וואָס אים געפעלט, וועט מען עס אים געבן. נאָר ער דאַרף נישט פאַרגעסן, אַז ער איז אַ ייד. וואָרן ווי אַ זאָך מאַכט זיך, כ'ווייס, אַזאַ יונג קען זיך נאָך הייסן געבן דעם קייסערס קרוין. זאָל ער, למענן השם, נישט פאַרגעסן, אַז ער איז אַ ייד, און זאָל, חלילה, נישט פאַרלאַנגען צופּיל. דער בחור זעט אַזאַ זאָך, אַז ער איז אַרומגערינגלט מיט רשעים, וואָס פאַר-גינען נישט קיין ייד אַזאַ כבוד, טראַכט ער, ער וועט זיי פאַלגן, ער וועט נישט בעטן די קרוין, ער וועט בעטן עפעס אַנדערש. און ער זאָגט, ער וויל, אַז מע זאָל אים געבן אַזאַ שטיק גאָלד, וואָס זאָל דערלאַנגען פון זיין רעכטן אויער ביז זיין לינקן. די יעדנערעלער און די קאַפּ-מענטשן האָבן זיך צעשמייכלט. נאָדיר, אַט האָסטו דיר אַ חכם! אַבי מע זאָגט, יידן זענען קלוג. ער האָט זיך דאָך געקענט אויסבעטן אַלץ אין דער וועלט! נעמט ער און בעט גאָר אַ שטיקל גאָלד! נאָר גע-בעטן איז געבעטן. מ'האַט זיין פאַרלאַנג גלייך באַוויליקט. אָבער ווי נאָר מ'האַט גענומען מעסטן ביי אים פון זיין רעכטן אויער ביז צום לינקן, מע גיט אַ קוק, אַז ער האָט גאַרנישט ניט קיין לינק אויער. פּרעגט מען אים: וואָס איז דאָס? וואו איז זיין לינק אויער? זאָגט ער: „האַרעלעך מיינע, מיין לינק אויער איז אָפּן שלאַכטפעלד. מ'האַט עס מיר אַראָפּגעשאָסן אין יענער שלאַכט. איצט נעמט און מעסט, מעסט דאָ פון מיין רעכטן אויער ביז מיין לינקן אויער דאָרט אין פעלד.“ די קאַפּ-מענטשן און די יעדנערעלער האָבן גלייך געזען, אַז ער האָט זיי אָפּ-געטון אָף טערקיש. וואו נעמט מען אַזאַ גרויס שטיק גאָלד, וואו? ער וועט דאָך בדות שטעלן דעם קייסערס שאַצקאַמער. אַט דאָס הייסט אַ כּוואַט! נאָר פאַר-פּאַלן! צוגעזאָגט איז צוגעזאָגט!

אַ מענטש מיט אויסרעכענונג

די צאַרישע אַרמיי האָט אַמאָל דורכגעפירט מאַנעווערס. זענען ביי די מאַנע-ווערס געווען אַלע גרויסע גענערעלער און מלחמה-פירערס. און זיי האָבן זיך געיאָגט אָף די טייערע פּערד פון איין פעלד צום אַנדערן, און האָבן געגעבן באַ-פעלן און געקאַמאַנדעוועט.

מאַכט זיך, אַז ווי זיי יאָגן אַזוי, האָט אַ פּערד זיך צעפּאַלאַשעט, און דער גענעראַל איז אַראָפּגעפּאַלן. נאָר אַ יידישער זעלנער, וואָס האָט פון זיי קיין אויג נישט אַראָפּגענומען, האָט דאָס דערזען, איז ער באַצייטנט צוגעלאָפּן, האָט דעם גענעראַל אונטערגעכאַפט אין זיינע הענט און האָט אים געראַטעוועט פון אַ זיכערן טויט.

אַז דער גענעראַל איז געקומען צו זיך, האָט ער דעם זעלנער געדריקט די האַנט און האָט אים געלויבט פאַר זיין פּליגקייט. „דו פאַרדינסט אַן אויסצייכע-נונג.“ זאָגט דער גענעראַל, „דו האָסט מיר געראַטעוועט מיין לעבן. נאָכן מאַנע-“

ווער מעלד דיך ביי מיר אין הויפט־קווארטיר. דער זעלנער האָט אים סאַלוטירט, האָט זיך אויסגעדרייט און איז צוריק אַריין אין גליד.
פאַרנאַכט, אַז די מאַנעווערס האָבן זיך געענדיקט, איז דער יידישער זעלנער אַריבערגעגאַנגען אין דער הויפט־קווארטיר און האָט זיך דאָרט געמאַלדן. דער גענעראַל האָט שוין דאָרט געוואַרט אָף אים און האָט אים אויפגענומען זייער פריינדלעך. צום סוף פרעגט ער אים: „וואָס וואַלטסטו בעסער וועלן, אַ מעדאַל, אָדער הונדערט רובל מזומן געלט?“
טראַכט דער זעלנער: ס'אָ כבוד צו האָבן אַ מעדאַל, נאָר ער וואַלט אויך וועלן האָבן דאָס געלט. סאַלוטירט ער און פרעגט: „האַרעלע, וויפיל קאַסט אַ מעדאַל?“
„צען רובל,“ זאָגט דער גענעראַל.
„אויב אַזוי,“ זאָגט דער זעלנער, „גיב מיר דעם מעדאַל מיט ניינציק רובל מזומן געלט.“

די לעקציע גייט ווי געשמירט

דאָס איז געווען אין די צייטן פון די צאַרן אין רוסלאַנד. אַן אונטעראַפיציר האָט אַרויסגעפירט אין פעלד נייע רעקרוטן, צו לערנען זיי שיסן מיט ביקסן. ער האָט זיי געוויזן ווי אַזוי מע עפנט די ביקס און מע לייגט אַריין אַהין די קוילן, ווי אַזוי מע האַלט די ביקס און ווי אַזוי מע גיט אַ צי דאָס צינגל און מע שיסט. ביים שיסן האָט זיך ביי איינעם פון די רעקרוטן עפעס פאַרהאַקט אין דער ביקס, און זי האָט נישט אויסגעשאַסן. גייט צו דער אַפיציר, באַטראַכט די ביקס און זעט, אַז זי איז נישט גערייניקט און נישט געשמירט, און אַז דערפאַר קען זי נישט שיסן. האָט ער גענומען די ביקס און האָט געוויזן די זעלנער ווי אַזוי מע דאַרף אַ ביקס רייניקן און שמירן.
אַף מאַרגן האָט דער אונטעראַפיציר ווידער אַרויסגעפירט די זעלנער אין פעלד. ער האָט זיי אַלע אויסגעשטעלט און געזאָגט, אַז אַזוי ווי די רעקרוטן זענען נאָך יונג און זיי ווייסן נאָך נישט גוט ווי אַזוי מע דאַרף אַ ביקס שמירן און האַלטן ריין, וועט ער זיי היינט געבן אַ נייע לעקציע. און ער הייבט אויף אַ האַנט און דערלאַנגט אַ פליאַסק איין זעלנער, און דערנאָך אַ צווייטן און דערנאָך די אַנדערע, פראַסק, פראַסק, פראַסק אין פנים. אַזוי פון דעם ערשטן ביז דעם לעצטן. אַז ער איז פאַרטיק געוואָרן, פרעגט ער די רעקרוטן ווי אַזוי זיי האָבן באַנומען זיין לעקציע.
„זייער גוט,“ ענטפערט אַ זעלנער. „די לעקציע איז געגאַנגען ווי גע - ש מ י ר ט.“

דער דאָקטער ווייסט בעסער

דאָס איז געווען אין דער רוסיש־טערקישער מלחמה. נאָך איינער פון די גרויסע שלאַכטן אונטער פלעווע האָט מען אַרויסגעשיקט דאָקטוירים מיט סאַניטאַרן, צונויפצונעמען די טויטע און פאַרוואונדעטע אָפן פעלד. די פאַרוואונדעטע האָט מען אַרויפגעלייגט אָף ברייטע וואַגנס און גאַרן, און מ'האַט זיי אָפגעפירט אין

לאזארעט. די טויטע האָט מען אַרויפגעלייגט אָף באַזונדערע וואַגנס, און מ'האָט זיי אַוועקגעפירט צום צווינטער, זיי צו באַגראָבן.

דער וועג צום צווינטער איז געווען אַ שווערער, פול מיט שטיינער און מיט גריבער. ס'האָט מיט די וואַגנס געהאַלטן אין איין וואַרפן און טרעסען. צווישן די טויטע אָף איין וואַגן איז געלעגן אַ זעלנער—אַ שטאַרק פאַרוואונדעטער, אַ פאַר-חלשטער, און מ'האָט געמיינט, אַז ער איז שוין טויט. נאָר אַזוי ווי מיט דעם וואַגן האָט עס געהאַלטן אין איין וואַרפן, איז דער זעלנער ביסלעכווייז געקומען צו זיך און האָט געעפנט די אויגן. ער גיט אַ קוק—ער ליגט אין אַ וואַגן מיט טויטע זעל-נער. האָט ער גלייך געכאַפט זיך, אַז מע פירט אים באַגראָבן צוזאַמען מיט די אַנדערע.

דער זעלנער האָט געמאַכט אַ געוואַלד. ער האָט גענומען שרייען צום קור-טשער: „העי, וואוהין פירסטו מיך? איך בין נישט טויט!“
דער קוטשער דרייט אויס דעם קאַפּ, קוקט אָף דעם זעלנער מיט צעשראַקענע אויגן און גיט אַ געשריי:

„לייג דיך אַנידער און שווייג, אַז נישט דערלאַנג איך דיר מיט דער לאַפעטע איבערן קאַפּ! אַ חוצפה פון אַ זעלנער, אַז דער דאַקטער זאָגט, אַז דו ביסט טויט, ווייסט ער בעסער פון דיר.“

דער זעלנער קען נעבעך נישט ציילן

אין דער צווייטער וועלט-מלחמה זענען אין דער פוילישער אַרמיי געווען אַ סך יידישע אַפיצירן. נאָר די מערסטע פון זיי האָבן זיך נישט אויסגעגעבן, ווייל זיי וואַלטן געווען געשפּילט מיט זייער לעבן.

אַז די מלחמה האָט זיך געענדיקט, און די געפאַר איז געוואָרן קלענער, איז מען ווידער געוואָרן יידן. סע האָבן זיך באַוויזן פאַרטרעטער פון אַמעריקאַנער „דזשאַינט“, און מ'האָט אָנגעהויבן העלפן די פאַרבליבענע. די באַהאַלטענע זענען אַרויס פון זייערע באַהעלטענישן, און יידישע זעלנער און אַפיצירן האָבן זיך אויסגעגעבן ווער זיי זענען. געקומען פאַר פסח, האָט דער „דזשאַינט“ געגעבן פאַר די יידישע זעלנער מצות אָף יום-טוב. אין יעדן רעגמענט האָט מען געמאַכט אַ צעטל מיט די נעמען פון די יידישע זעלנער, און דער העכסטער אַפיציר האָט דאָס געדאַרפט באַשטעטיקן און אונטערשרייבן.

מאַכט זיך אין איינעם פון די רעגמענטן, אַז דער זעלנער, וואָס האָט גע-מאַכט דעם צעטל מיט די נעמען פון די יידישע זעלנער, קומט אַריין צום מאַיאָר אין דער קאַנצעלע, אַז ער זאָל דאָס צעטל אונטערשרייבן. דער מאַיאָר קוקט דורך דאָס צעטל, און וויל עס נישט באַשטעטיקן. „סע שטימט נישט“, זאָגט ער צום זעלנער. „עס זענען אַפן צעטל נישטאַ אַלע יידן.“

נעמט שוין דער זעלנער דאָס צעטל, גייט אַוועק און הייבט נאָכאַמאל אַן אויספרעגן, צי עס זענען דאָ נאָך יידן אין רעגמענט. ער זוכט און נישטערט, נאָר מער געפינט ער נישט. קומט ער צוריק צום מאַיאָר און זאָגט אים, אַז ער האָט נאָכגעפאַרשט. נאָר מער זענען נישטאַ.

דער מאַיאָר גיט ווידער אַ קוק אָפֿן צעטל און זאָגט: „ס'איז נישט גאַנץ גיי, זיך נאַכאַמאַל.“

דער זעלנער איז ווידער אַוועק און האָט אָנגעהויבן אָפּסניי חוקר-ודורש צו זיין. נאָר אומזיסט. עס זענען פֿאַרט נישטאָ מער יידן ווי פּריער.

קומט ער שוין צום דריטן מאַל צום מאַיאָר אַ פֿאַרלירענער, מיט אַן אַראַפֿ-געלאַזטן קאַפּ און זאָגט אים, אַז ס'איז נישטאָ מער. ער האָט געזוכט און געניש-טערט, נאָר קיין אַנדערע יידן זענען נישטאָ.

זעט דאָך דער מאַיאָר, אַז דער זעלנער כאַפט נישט, נעמט ער דאָס צעטל, קוקט און זאָגט: „און וואו בין איך, מיין קינד? צי וויל איך בין אַ מאַיאָר, דאָרף איך שוין נישט קיין מצות אָף יום-טובּ? איך בין אויך פֿון אַחינו בני ישראל.“

דער זעלנער האָט שיר געחלשט. און דער מאַיאָר רעדט וויטער: „שטעל צו מיין נאַמען, און גיי ברענג די מצות! לאַמיר האַבן אַ גוטן יום-טובּ. און לשנה הבאה בירושלים!“

דער פּרייז און דער קוואַל

דער פּרייז האָט אָנגעלאָדן זיין ביקס, האָט אַריינגעלייגט ברויט און קעז אין זיין לעדערנעם טאַש, און איז געגאַנגען אין וואַלד אַריין שיסן פּייגל.

דער טאַג איז געווען אַ שיינער און אַ וואַרעמער. דער פּרייז האָט זיך געיאָגט נאָך פּייגל, און איז פֿאַרגאַנגען אַלץ טיפּער און טיפּער אין וואַלד.

בייטאָג איז ער צוגעקומען צו אַ וואַסערל. דאָרט האָט ער זיך אַנידער-געזעצט, האָט אַרויסגענומען ברויט און קעז פֿון זיין טאַש, און האָט געגעסן אַ צופּרידענער און מיט אַפּעטיט. נאָכן עסן האָט ער זיך אַריבערגעבויגן איבער דעם וואַסערל, האָט זיך גוט אָנגעטרונקען, און נאָך דעם האָט ער זיך אַנידער-געלייגט, און האָט געכאַפט אַ דרימל.

אַז ער האָט געעפנט די אויגן, איז די זון שוין געווען ווייט אין מערב-זייט. טראַכט ער, אַז ס'איז צייט צו לאָזן זיך אָפֿן וועג אַהיים.

ווי ער גייט אַזוי, כאַפט ער זיך, אַז ער האָט פֿאַרבלאָנדזעט. נאָר דערווייל דערזעט ער, אַז ער איז ביים אָנהייב פֿון דעם וואַסערל, וואָס קוועלט אַרויס פֿון אַ שפּאַלט פֿון אַ שטיין. גייט ער צו נעענטער און וויל זיך אַנטרינקען פֿון דעם קוואַל. נאָר דאָ דערזעט ער אַ בילד, אַז ס'האָט אים אָנגעכאַפט אַן עקל: אַ טויטער הונט ליגט מיט זיין אָפּענעם מויל אַנטקעגן דעם קוואַל, און דאָס וואַסער שפּריצט אים גלייך אין מויל אַריין און רינט אַרויס ביי אים פֿון דער אַנדערער זייט. דעם פּרייז אין באַפּאַל אַ חלשות. ער האָט זיך אויסגעדרייט מיט עקל און געטראַכט: אַט פֿון דעם וואַסער האָט ער געטרונקען!

דערדאָזיקער געדאַנק האָט אים נישט אָפּגעלאָזט. און ער איז געגאַנגען צוריק אין דער לענג פֿון דעם וואַסערל און האָט שוין געוואַלט וואָס גיכער אַרויס-קומען פֿון וואַלד און זיין אין דער היים. אַזוי איז ער געגאַנגען שעהן נאַכאַנאַנד. די זון האָט זיך געזעצט און ס'איז אויפגעגאַנגען די לבנה.

דער פּרייז איז געוואָרן מיד און שרעקלעך דאָרשטיק. ער קוקט אָפֿן וואַסערל

ווי סע לויפט און מורמלט און סע נעמט אים ציען ווידער צו טרינקען. ער טראכט: „פארוואס האב איך דעם טויטן הונט נישט אוועקגעשלעפט פון דעם קוואל? וואלט איך דאך מיר איצט געקענט שטילן מיין דארשט מיט דעם וואסער!“ און ער ענטפערט זיך אליין: „נאך ווי פאסט עס פאר מיר, א פריץ, זיך צוצורירן צו א נבלה?“ ער איז אוועק ווייטער אין דער לענג פון דעם וואסערל, וואס האט געגלאנצט און געשימערט אין שניין פון דער לבנה. דער דארשט האט אים גענומען מאטערן, און ער זאגט צו זיך: „נאך אלעמען, וואס ארט מיר, וואס דארט ווייט ביים קוואל טוט זיך? דא איז דאך דאס וואסער ריין און קלאר ווי קרישטאל.“ און ער בייגט זיך איין איבערן וואסערל, צו שטילן זיין דארשט. נאך אין דעם מאמענט הערט ער אין זיך א קול:

„געדענקסט דעם געפגרטן הונט? דא איז טאקע דאס וואסער ריין, נאך פאר-געס נישט פון וואנען דער קוואל רינט!“

א כשרער טאָפּ—א כשרער לעפל

א פריץ האָט צו זיך אין דאָרף אַראָפּגעבראַכט פון שטעטל דעם יידישן גאַלד-שמיד, אַז ער זאָל אים מאַכן אַ טויף זילבערנע לעפל. ער האָט אים געגעבן אַ צימער ביי זיך אין הויף, האָט אים צוגעוואויגן דאָס נייטיקע זילבער, און דער ייד האָט זיך גענומען צו דער מלאכה.

אַז דער גאַלדשמיד איז פאַרטיק געוואָרן מיט זיין אַרבעט, זעט ער, אַז ס'איז אים געבליבן אַ היפש שטיק זילבער, אַ גאַנץ פונט. אים איז דאָס געווען אַ גרויס חידוש; ווי אזוי איז דאָס געבליבן אַזאַ שטיק זילבער? ער וועגט נאַכאַמאָל איבער די לעפל און ער זעט, אַז זיי וועגן פאַרט פונקט אזויפיל זילבער וויפיל דער פריץ האָט אים צוגעוואויגן. פּרעגט ער מער נישט קיין קשיות און פאַרפאַקט דאָס שטיק זילבער צוזאַמען מיט זיין געצייג.

דער פריץ איז מיט דער אַרבעט פון דעם גאַלדשמיד געווען צופרידן. האָט ער אים באַצאַלט, און דער ייד איז אוועק צופוס אַהיים. ער גייט אָפּ אַ שטיק וועג. דערהערט ער, מע יאָגט אים נאָך. מע שרייט און מע רופט, אַז ער זאָל וואַרטן. דעם גאַלדשמיד איז באַפאַלן אַ שרעק. ער איז זיכער געווען, אַז דער פריץ האָט אויסגעפונען וועגן דעם שטיק זילבער, און אַז איצט וועלן זיך אָנהייבן צרות. ער דרייט זיך אויס און זעט, דעם פריצס קעכער יאָגט זיך נאָך אים. אַז דער קעכער איז צוגעקומען, נעמט ער אַרויס פון בוזעם אַ גרויס זילבערן הענטל פון אַ קאַכ-לעפל און פּרעגט דעם גאַלדשמיד, צי ער וויל דאָס קויפן ביי אים.

דעם ייד איז אַראָפּ אַ שטיין פון האַרץ. נו, אַ דאַנק דעם אייבערשטן. אומ-זיסט געשראַקן זיך. און ער פּרעגט דעם גוי, וואו ער האָט דאָס גענומען, דאָס זילבערנע הענטל. דערצייילט אים דער קעכער, אַז איינמאָל, ווען דער ייד איז גע-שטאַנען אויסגעדרייט מיטן פנים צו דער וואַנט און האָט זיך „געמאַליעט“, גע-דאַונט. האָט ער מיט זיין גרויסן זילבערנעם קאַכלעפל געוואַלט אַרויסגנבענען אַביסל צעשמאַלצן זילבער פון טאָפּ. אַבער ווי נאָר ער האָט אָנגענומען דאָס צע-

שמאלצענע זילבער, האָט זיך דער קאַכלעפל איבערגעבראַכן, און אַ האַלבער לעפל איז געבליבן אין טאַפּ.

דער ייד האָט איצט פאַרשטאַנען די מעשה מיטן שטיק זילבער. ער האָט אַ שמייכל געטון צו זיך און געטראַכט: „אַ כשרער טאַפּ און אַ כשרער לעפל—איז כשר.“ ער האָט אַפּגעקויפט ביים קעכער דאָס הענטל פון דעם קאַכלעפל, און איז בשלום אַוועק אַהיים.

אַלץ, וואָס אַ מענטש טוט, טוט ער עס פֿאַר זיך

צו דער פריצה פון שטעטל איז יעדע וואָך, אין אַ באַשטימטן טאָג, געקומען אַן אַלטע בעטלערין. אַז זי קומט, גיט איר די פריצה אַ ברייטל, וואָס זי באַקט פֿאַר איר עקסטערע אויס. די בעטלערין נעמט עס צו, לייגט עס אַריין צו זיך אין טאַרבע, און זאָגט אַפילו נישט קיין דאַנק. נאָר אַנשטאַט דעם, טוט זי אַלעמאַל אַ זאַג: „וואָס איינער טוט, טוט ער דאָס פֿאַר זיך.“ דאָס הייסט, טוט ער גוטס, וועט אים זיין גוט! טוט ער שלעכטס, וועט אים אַליין אַרויסקומען שלעכטס.

דער פריצהס זון, דער יונגער פּאַניטש פון הויף, האָט דאָס באַמערקט, און ס'האָט אים שטאַרק פֿאַרדראָסן. אַז ער האָט נאָך געהערט ווי זי מאַכט די אומ-דאַנקבאַרע באַמערקונג, האָט עס אויפגעקאַכט אין אים: „אַ געמיינקייט פון אַ בעטלערין! זי לערנט נאָך מוסר!“ און דער פּאַניטש האָט באַשלאָסן, ער מוז פטור ווערן פון איר. ער וועט זי פֿאַרסאַמען. מיט דעם אייגענעם ברויט, וואָס מע גיט איר, וועט ער זי פֿאַרסאַמען, האָט אים אַ בליץ געטון אַ געדאַנק.

און דער געדאַנק האָט אים שוין נישט אַפּגעלאָזט. איין שיינעם טאַג, ווען מ'האָט געבאַקן ברויט אין קיך, גייט ער אַריין, שיקט אַרויס די דינסט עפעס ברענגען, און ער זוכט דערווייל אַרויס דאָס קייבערל מיט דער בעטלעריןס רוינען ברויט, ער האָט עס לייכט דערקענט. ס'איז געווען קלענער פון די אַנדערע ברויטן, און ער טוט דאָרט אַריין אין דעם טייג סם.

יענעם טאַג, נאָך דעם ווי מ'האָט שוין געהאַט אַפּגעבאַקן, קומט צו גיין די בעטלערין. די פריצה, וואָס האָט פון גאַרנישט ניט געוואוסט, האָט איר געגעבן דאָס ברייטל, און די בעטלערין האָט עס אַריינגעלייגט אין טאַרבע, האָט זיך אַפֿ-געזאַגט איר שפּראַך, און איז אַוועק.

אַפּן אַנדערן טאָג פֿאַרגלוסט זיך דעם יונגן פּאַניטש צו גיין אָף פּאַלעוואַנע אין ווילדן וואַלד. הייסט ער זיינעם אַ באַדינער, אַז ער זאָל אים אַנזאַטלען אַ פּערד, און ער אַליין לאַדט אָן זיין ביקס, זעצט זיך אַפּן פּערד און לאָזט זיך אַוועק אין וואַלד אַריין. אַ גאַנצן טאָג האָט ער זיך געיאָגט נאָך קראַליקעס און האָזן און פייגל. און אַז ס'האָט אַנגעהויבן צופאַלן די נאַכט, האָט ער צוזאַמענגעבונדן זיין ווילד, האָט עס אַרויפגעלייגט אַפּן פּערד, און לאָזט זיך אַפּן וועג אַהיים. ער רייט און רייט, און דער וואַלד לאָזט זיך נישט אויס. מיטאַמאַל כאַפט ער זיך, אַז ער בלאַנדזעט. און דאָ איז שוין נאַכט, און ער איז איינער אַליין, און איז מיד און הונגעריק.

ווי ער בלאַנדזעט אַזוי, דערזעט ער אין פינסטערן וואַלד אַ געלן שיינן צווישן

די ביימער. דערפרייט ער זיך, וואָרן ער איז זיכער געווען, אָז דאָרט וואוינט עמיצער, און ער לאָזט זיך מיט זיין פּערד צו דעם שיין, ס'האָט נישט לאַנג גע- דויערט, און ער קומט צו צו אַ כּאלופּע, אַ וואַלד-שטיבל. ער קלאַפט אָן, און אַז מע עפּנט די טיר, זעט ער אַן אַלטינקע, איינגעהוויקערטע באַביצע. ער האָט זי אין דער ערשטער מינוט נישט דערקענט, און אים איז אַפילו נישט איינגעפאַלן, אַז דאָס איז די בעטלערין, וואָס קומט צו דער פּריצה נאָך ברויט. נאָר ער גריסט זי און דערציילט איר, אַז ער האָט פאַרבלאַנדזעט, און איז זייער הונגעריק, און ער פּרעגט זי, אפשר קען זי אים געבן עפעס אין מויל אַריין.

די אַלטינקע האָט אים געבעטן אַריינקומען. דערנאָך איז זי צוגעגאַנגען צו דער טאַרבע, האָט אַרויסגענומען אַ ברייטל און האָט עס אַנידערגעלייגט אַפּן טישל, און אים געבעטן, אַז ער זאָל זיך זעצן עסן. דערביי האָט זי אַ זאָג געטון: „וואָס איינער טוט, טוט ער דאָס פאַר זיך.“

אין דער מינוט האָט ער זי דערקענט. דאָס איז די בעטלערין, וואָס קומט צו זיי אין הויף. און דאָס איז דאָך דאָס ברייטל, וואָס ער האָט אין אים אַריינגעטון סם. אַ שרעק איז געפאַלן אָף אים. ער האָט געמיינט, אַז ער פאַלט אַוועק. ער איז אָבער באַלד געקומען צו זיך, דאַנקט איר פאַר איר גוטסקייט און בעט זי, אַז זי זאָל אים ווייזן דעם וועג, אַרויס פון וואַלד.

יאַ, אַוודאי. איר שטיבל איז ביים ברעג וואַלד, און פון דאָרטן ציט זיך אַ שטעג גלייך אין שטעטל אַריין.

ער האָט איר נאָכאַמאָל געדאַנקט, האָט צוגענומען דאָס ברייטל. ער האָט איר געוואַלט באַצאָלן, נאָר זי האָט קיין געלט נישט געוואַלט נעמען. זי האָט נאָר ווידער אַ מורמל געטון: „וואָס איינער טוט, טוט ער דאָס פאַר זיך.“

אַ רענדל אַריין און אַ רענדל אַרויס, דער סוף איז געווען, אַז אין אַ פאַר טעג אַרום האָט מען געבראַכט די בעטלערין אין הויף אַריין, מ'האָט איר דאָרט גע- געבן אַ באַזונדער שטיבל, און צו עסן און צו טרינקען, און דאָס גאַנצע לעבן איז איר שוין געווען גוט און וואויל.

די צוויי יונגע פּריצים און דער קאַרגער פּויער

צוויי יונגע פּריצים זענען געגאַנגען אָף יאָגד אין וואַלד. מיטאַמאָל כאַפּן זיי זיך, אַז זיי בלאַנדזען און קענען נישט געפינען דעם שטעג, וואָס פירט אַרויס פון דעם וואַלד. גייען זיי און גייען, ביז זיי זענען צוגעקומען צו אַ פּויערשער כאַטע. און דאָס איז געווען שוין ביים ברעג וואַלד. אַרום דער שטוב האָט זיך געדרייט אַ פּויער. בעטן זיי אים, אַז ער זאָל זיי געבן עפעס צו עסן. זאָגט דער פּויער, אַז ער האָט זיי נישט וואָס צו געבן. ער האָט אַפילו פאַר זיך אַליין אויך נישט קיין עסן. פאַרדריסט עס די צוויי יונגעלייט. וואָרן זיי זעען לויט דער באַלעבאַטיש- קייט, אַז דער פּויער איז שוין גאָר נישט קיין אַרימאָן. טרעטן זיי נישט אָפּ און ווילן אַליין אָנהייבן צו זוכן.

דער הונט אַרום שטוב האָט דערשמעקט, אַז די צוויי פּרעמדע זענען נישט קיין אָנגעלייגטע געסט, האָט ער גענומען בילן אָף זיי, און האָט זיי געוואַלט בייסן.

האָט איינער פֿון די צווי פֿריצים אַראָפּגעכאַפּט די ביקס און האָט אים דערשאָסן. האָט זיך דער פּויער דערשראַקן און נעמט זיך בעטן ביי זיי, אָז זיי זאָלן אים נישט טון קיין שלעכטס. זאָגן זיי, „גוט. מיר וועלן דיר גאַרנישט ניט טון. מיר זענען נישט קיין מערדער. נאָר מיר זענען הונגעריק. מיר גלייבן דיר אָבער, אָז דו האָסט נישט קיין עסן אין שטוב. נאָר אפשר קענסטו אונז געבן אַ האַק?“

„אַ האַק?“ דערשרעקט זיך דער פּויער. „יא, איך האָב אַ האַק. נאָר וואָס ווילט איר טון מיט דער האַק?“

„גיב אונז די האַק,“ זאָגן זיי, „וועלן מיר מיט איר אָפּקאַכן אַ גוט געקעכץ.“ ווערט שוין דער פּויער ציעקאַווע, לאַזט זיי אַריין אין שטוב און הייסט דער פּויערטע, אָז זי זאָל זיי געבן די האַק, ער וויל זען ווי אַזוי זיי וועלן מאַכן מיט איר אַ געקעכץ.

מ'האַט די האַק אָפּגעוואָשן און זי אַריינגעטון אין אַ קעסל מיט וואַסער, און די צוויי יונגעלייט נעמען קאַכן.

דער פּויער האָט זיך אַביסל באַרואיקט, און קוקט זיך צו ווי זיי שטייען איבערן קעסל און קאַכן. אָז דאָס וואַסער האָט אויפגעזאָטן, זאָגט איינער פֿון די פֿריצים צום פּויער: „אפשר האָסטו אַ פּאַר קאַרטאַפּל, אַביסל גרייץ?“

דער פּויער האָט זיי דערלאַנגט קאַרטאַפּל און גרייץ, און קוקט ווי זיי דרייען מיט דער האַק אין קעסל. סע גייט אַריבער אַ פּאַר מינוט, פּרעגן זיי ווידער דעם פּויער, אפשר האָט ער אַ שטיקעלע פלייש אין שטוב, אַ קעפּל קרויט. דער פּויער זוכט אַרויס אַ שטיקל פלייש, אַ קעפּל קרויט, און דערלאַנגט זיי. די פֿריצים טוען דאָס אַריין אין קעסל און מישן.

פּאַרטיק געוואָרן, זעצט מען זיך עסן, און דער פּויער מיט זיין ווייב עטן אויך. אַלע פּאַסמאַקעווען זיך מיט דעם געקעכץ. אַ מחיה. אָז מ'האַט אַלץ אויפֿגעגעסן, פּרעגט דער פּויער: „גו, און די האַק? איר האָט דאָך פּאַרגעסן צו עטן די האַק.“

„די האַק דאַרף זיך נאָך קאַכן.“ זאָגן די צוויי יונגעלייט. „לאַז זי זיך קאַכן איבער נאַכט, וועט זי ווערן ווייך, און איר וועט זי עסן מאַרגן אין דער פֿרי צו איבערבייסן.“

די צוויי פֿריצים האָבן זיך אָפּגעזעגנט און זענען אַוועקגעגאַנגען. אַף מאַרגן, אָז דער פּויער מיט דער פּויערטע זענען אויפגעשטאַנען, גייט ער צו צום קעסל, אַ קוק טון אַף דער האַק. זעט ער, זי איז גאַנץ ווי געווען.

„דו ווייסט, מיין ווייב,“ זאָגט ער צו דער פּויערטע, „דעם הונט האָבן זיי דערשאָסן, דאָס פלייש און קרויט און גרייץ האָבן זיי אויפגעגעסן, טאָ לאַמיר איצט דאַנקען גאָט, וואָס די האַק איז אונז כּאַטש געבליבן גאַנץ.“

גזירות קעגן יידן טויגן נישט

דער גראַף ראַדזיוויל, איינער פֿון די גרעסטע פֿריצים אין אַמאַליקן פּוילן, איז אַמאַל געפּאַרן קיין וואַרשע אַף אַ פּאַרזאַמלונג פֿון דער שליאַכטע. געפּאַרן איז ער מיט זיין לאַקירטער קאַרעטע, געשפּאַנט מיט צוויי פּאַר פּערד. אַפּן וועג

האָט מען זיך אָפּגעשטעלט אין אַ ייִדישער קרעטשמע, צו עסן און אָפּצורוען זיך. און אַזוי ווי ער איז געווען אַ גרויסער ליבהאַבער פון פּיש, האָט ער געהייסן דעם קרעטשמער, אַז ער זאָל אים אָפּקאַכן פּיש.

נאָר ווי קומט צו אַ ייד אין דאָרף אין אַ מיטן מיטוואָך פּיש? אַז אַ פּרייך וויל אָבער פּיש—מוז מען קריגן פּיש. נעמט דער ייד אַ שייגעץ, גיט אים געלט און שיקט אים אַוועק אין דעם דערבייאיקן שטעטל, אַז ער זאָל גלייך ברענגען פּיש. דער שייגעץ האָט זיך אויפגעזעצט אָף אַ פּערד, איז אַוועק אין שטעטל אַריין און האָט דאָרט איינגעהאַנדלט פּיש. געקומען צוריק, גיט ער דעם קרעטשמער אָפּ אַ חשבון וויפּיל ער האָט באַצאָלט פאַר די פּיש. און ער זאָגט אים, אַז פּיש איז היינט זייער טייער, ווייל מאָרגן איז ביי די יידן אַ יום־טובּ, און אַלע קויפּן פּיש אָף יום־טובּ.

דער גראָף הערט, וואָס דער שייגעץ דערציילט, פּרעגט ער דעם קרעטשמער, וואָס פאַר אַ יום־טובּ ס'איז מאָרגן ביי יידן. זאָגט אים דער קרעטשמער, אַז מאָרגן איז פורים. און ער דערציילט אים די גאַנצע מעשה, פאַרוואָס יידן מאַכן דעם יום־טובּ, און וועגן המנס מפּלה.

אַז דער גראָף האָט אָפּגעגעסן און זיך אָפּגערוט, האָט ער זיך אַריינגעזעצט אין דער קאַרעטע און איז געפאַרן ווייטער. געקומען אָף דער פאַרזאַמלונג אין וואַרשע, הערט ער ווי די פּריצים רעדן וועגן יידן, יידן און יידן. און זיי מאַכן פּלענער ווי אַזוי צו באַגרענעצן די רעכט פון די יידן און אַרויסצוגעבן גזירות קעגן זיי.

דער גראָף ראַדזיוויל הערט און שווייגט. נאָר אַזוי ווי ביי אַלע פּריערדיקע פאַרזאַמלונגען איז ער שטענדיק געווען איינער פון די הויפט דעה זאָגער, בעט מען אים, אַז ער זאָל אויך דאָס מאָל זאָגן זיין מיינונג וועגן דעם. שטעלט ער זיך אויף, דער גראָף, און זאָגט: „ניין, פּריצימלעך מיינע, סע טויג נישט. גזירות קעגן יידן טויגן נישט. ווייל דער סוף פון אַלע גזירות וועט זיין, אַז יידן וועלן האָבן נאָך אַ יום־טובּ. און דעמאָלט, טייערע פּריצימלעך מיינע, וועלן פּיש ווערן נאָך טייערער.“

סע ווענדט זיך ווער עס זענען די פֿירער

אַ פּרייך איז אַמאָל געפאַרן אין וועג מיט זיין בריטשקע, געשפּאַנט מיט צוויי גרויסע, גוטע פּערד. אונטערוועגס איז ער צוגעקומען צו אַ באַרג. זענען זיך די פּערד שטיין געבליבן און האָבן נישט געוואָלט אַרויף. דער פּרייך טרייבט און שמיסט, נאָר די פּערד רירן זיך נישט פון אַרט.

ווי ער שטייט אַזוי, קומט אָן אַ גוי מיט אַ גרויסן וואָגן היי, געפירט פון צוויי קליינע פּערדלעך. אַז זיי האָבן זיך דערנענטערט צום באַרג, האָט דער גוי זיי אַ טרייב געטון מיט דער בייטש, און די פּערדלעך זענען גלייך אַרויף. דער פּרייך קוקט און וואונדערט זיך. ער רופט צו דעם גוי און רעדט מיט אים וועגן דעם:

„סטייטש? זיינע פּערד זענען אַזעלכע גרויסע און גוטע, און קענען נישט אַרויף, און דאָ—צוויי קליינע פּערדלעך מיט אַזאַ וואָגן היי זענען גלייך אַרויף אָפּן באַרג?!“

זאגט דער גוי: „הארעלע, וואו האסטו גענומען דיינע פערד?“
 זאגט דער פריץ: „וואס הייסט, וואו? איין פערד האב איך געקויפט אין ווילנע.
 און דאס צווייטע אין לעמבעריק.“
 „אויב אזוי איז שוין נישט קיין חידוש, וואס זיי קענען נישט ארויף אפן בארג.
 וואָרן אַז דו שמייסט דאָס ווילנער פערד, פילט נישט דאָס לעמבעריקער פערד, און
 אַז דו שמייסט דאָס לעמבעריקער פערד, קער זיך דאָס ווילנער פערד נישט אָן און
 פילט נישט. מיינע פערדלעך זענען אַ מאַמע מיט אַ קינד. אַז איך וויל אַ שמייס טון
 דעם קינד, גיט זיך זיין מאַמע אַ שפּאַר אַף אַלע פיר און ציט און שלעפט. און אַז
 איך וויל אַ שמייס טון דער מאַמע, גיט זיך דאָס קינד אַ שפּאַר אַף אַלע פיר און
 שלעפט מיט אַלע כוחות. דערפאַר זענען מיינע פערדלעך גלייך אַרויף אַף דעם
 באַרג.“

די דריי פריצים און דער ייד

דריי פרומע פריצים זענען געזעסן ביי אַ גלעזל וויין און האָבן געשמעסט.
 זייער שמועס האָט זיך געדרייט אַרום די שווערע צייטן, וואָס זענען געקומען אַף
 זיי: די פויערעם בונטעווען זיך, ווילן נישט אַרבעטן, די תבואות פוילן אַף די
 פעלדער. הכלל, ס'איז נישט גוט.

ווי מע רעדט אזוי פאַרזאָרגט, רופט זיך אַן איינער פון זיי און זאָגט: „פריינד
 דעלעך גוטע, וואָס וועט אונז העלפן דאָס זאָרגן? לאַמיר בעסער רעדן פון פריי
 לעכערע זאַכן.“

„גערעכט, גוטינקער, גערעכט, זאָגן די אַנדערע.“

„לאַמיר זיך וועטן צו טויזנט רובל,“ זאָגט איינער, „און ווער סע וועט דער-
 ציילן דעם גרעסטן ליגן, דער געווינט. קיינער טאָר נישט אַפּפרעגן. ווער סע
 וועט אַפּפרעגן, דער פאַרלירט.“

זיי האָבן איינגעלייגט צו טויזנט רובל, און איינער פון זיי האָט אַנגעהויבן
 צו דערציילן: „ביי מיין זיידע איז געווען אַ טאַפ, וואָס מ'האַט געקאַכט אין אים
 זופ, איז ער געווען אזוי גרויס, אַז ווען מ'האַט געדאַרפט אַפּשוּימען די זופ, האָט
 מען געמוזט אַריינלאָזן אַהין אַ שיף און אַרומפאַרן אויבן, אַפּצושוימען.“
 די אַנדערע צוויי פריצים האָבן צוגעשטימט: „ריכטיק, ריכטיק.“

דער צווייטער האָט דערציילט: „ביי מיין זיידע איז געווען אַ גאַרטן. זענען
 דאָרט געוואַקסן אַזעלכע גרויסע עפל, אַז ווען ס'איז אַראָפּגעפאַלן אַן עפל און
 מ'האַט אים אויפגעשניטן, האָט מען דאָרט געפונען אַרומרייטן אַ מאָן אַף אַ פערד.“
 „ריכטיק, ריכטיק,“ האָבן די אַנדערע צוויי צוגעשטימט.

איצט האָט נאָך דער דריטער פריץ געדאַרפט עפעס דערציילן. הייבט ער
 אָן און זאָגט: „אויב איר וועט מיר דערלויבן, גוטינקע, וועט אַן אַנדערער פאַר מיר
 דערציילן.“

„אָודאי, אָודאי, פאַרוואָס נישט,“ זאָגן די ערשטע צוויי, און דערביי זענען
 זיי פעסט ביי זיך, אַז וואָס יענער וועט דערציילן, וועלן זיי צושטימען, אַז ס'איז
 ריכטיק.

דער דריטער פריץ האָט גלייך געשיקט נאָך זיין יידישן מילנער זלמן. אַז זלמן איז געקומען, האָט ער אים דערציילט וועגן וואָס סע האַנדלט זיך. ער האָט אים אויך דערציילט די צוויי ליגנס, וואָס די ערשטע צוויי האָבן דערציילט, און ער האָט אים געהייסן אויסטראַכטן אַ מעשה, וואָס זאָל איבערשטייגן זייערע, כדי ער זאָל קענען געווינען דאָס געוועט.

זלמן האָט לאַנג נישט געטראַכט און זאָגט, אַז ער איז גרייט צו דערציילן עפעס, נאָר מיט אַ באַדינג, אַז קיינער פון זיי זאָל זיך נישט געפינען באַליידיקט. די פריצים האָבן צוגעשטימט, און זלמן האָט אָנגעהויבן: „איך וועל אייך דער-ציילן די מעשה מיט גאָטס מוטער מאַרי. אַז זי איז געווען אַ מיידל, האָט זי געהאַט צו טון מיט דעם סטאַליער-יונג יאָסל פאַנדרע. אין גיכן איז זי פאַרגאַנגען אין טראַגן, און געהאַט אַ בעג...“

„ס'אָ ליגן? ס'אָ ליגן?“ האָבן די פריצים זיך צעשריגן, וואָרן ווי קענען פרוּמע גוים צוגעבן, אַז דאָס איז אמת?

אַזוי האָט זלמן פריץ געוואונען דאָס געוועט.

אַז מ'איז אַרויסגעגאַנגען, ווענדט זיך דער פריץ צו זלמן און פּרעגט אים: „ווי אַזוי האָסטו דיך דערוועגט צו זאָגן אַזאַ זאַך?“

„פריצל ליבער,“ זאָגט זלמן, „דו האָסט מיר דערציילט וואָס פאַר אַ גרויסע ליגנס זיי האָבן דערציילט. האָב איך מיר געטראַכט, איך וועל בעסער גיין מיט דעם אמת. וואָרן ווי זאָגט אַ ווערטל: דער גרעסטער שווינדל איז דער אמת!“

ווי אַזוי דער פריץ האָט זיך געלאָזט וואוילגיין איבער זיינע דריי יידישע אַרענדאַרעס

עטלעכע פריצים זענען אמאָל געזעסן ביי אַ גלעזל וויין און האָבן גערעדט וועגן זייערע „יידעלעך“, די אַרענדאַרעס. זיי האָבן געטריבן שפּאַס און שפּאַט, און האָבן חוזק געמאַכט פון זייערע יידן.

„וואַרט,“ זאָגט איינער פון זיי, „איך וועל אייך ווייזן ווי אַזוי איך פיר מין מיט מיינע יידעלעך. איר וועט האָבן וואָס צו זען און פון וואָס צו לאַכן, מיינע טייערינקע.“ און ער האָט אַ רוף געטון זיינעם אַ קנעכט און אים געהייסן אַריבער-גיין צו דעם אַרענדאַר יאַנקל.

„זאָג אים, אַז פרייטאַג וועל איך זיין ביי אים מיט מיינע פריינדעלעך צו גאַסט. זאָל ער אָנגרייטן צו עסן און צו טרינקען, אַט ביז אַהער.“ און ער האָט בשעת-מעשה אַ פיר געטון מיט דער האַנט איבערן האַלז.

דער קנעכט איז אַריבערגעלאָפן צו יאַנקלען און האָט אים געזאָגט, וואָס דער פריץ האָט געהייסן. אַז יאַנקל, דער אַרענדאַר, האָט געהערט וואָס פאַר אַ געהויבענע געסט ער וועט פרייטאַג האָבן ביי זיך, האָט ער געהייסן זיין ווייב, אַז זי זאָל צו-גרייטן פון אַלעם-גוטן; געפילטע פיש און פלייש און וויין און בראַנפן. מע טאַר קיין זאך נישט זשאַלעווען. זאָל ער קומען און עסן מיט זיינע פריצים צעזעצטערהייט. פרייטאַג איז דער פריץ צוגעריטן מיט זיינע פריינט צו יאַנקלען און זיי זענען

אריין אינעווייניק. ביים אַרענדאָר אָפן טיש איז שוין געשטאַנען אַנגעגרייט פון אַלץ אין דער וועלט. און די פריצים האָבן זיך אויסגעזעצט און גענומען פרעסן און זויפן.

אַז זיי האָבן זיך אַנגעפרעסן און אַנגעטרונקען, גיט דער פריץ אַ רוף יאַנקלען און צעשרייט זיך: „די מאַמעליגע דערלאַנג!“
יאַנקל איז געוואָרן אַ דערשראָקענער: „פריצל, איך האָב אַנגעגרייט אַזעלכע טייערע פישן און פליישן. צו וואָס טויג מאַמעליגע, צו וואָס?“
„דו אַזוינער און אַזוינער!“—האַט דער פריץ גענומען שרייען.—„מאַמעליגע האָב איך געזאַגט! שמיץ וועסטו קריגן!“

יאַנקל און זיין ווייב האָבן גענומען בעטן און וויינען, נאָר ס'האַט נישט גע- האַלפן. מ'האַט גענומען דעם אַרענדאָר און מ'האַט אין אים אַריינגעקאַטעוועט פינף און צוואַנציק שמיץ. די פריצים האָבן דערביי געלאַכט און געשפּעט, אַז זיי זענען שיר צעזעצט געוואָרן.

די אַנדערע וואָך האָט דער פריץ געשיקט צו זיין צווייטן אַרענדאָר, צו ישראלקען, אַז ער זאָל אָף פרייטאָג צוגרייטן פאַר אים און זיינע פריינט אַ סעודה. ישראלקע האָט געהערט, וואָס ס'איז געווען ביי יאַנקלען, האָט ער צוזאַמען מיט אַלע גוטע זאַכן אויך צוגעגרייט מאַמעליגע.

ס'איז געקומען פרייטאָג. האָט זיך דער פריץ אַריינגעשטעלט אַהין מיט זיינע פריינט, און זיי האָבן גענומען פרעסן און זויפן. נאָכן עסן האָט דער פריץ אַ געשריי געטון צו ישראלקען: „אהער מיט דעם קרויט!“

ישראלקען איז געוואָרן פינסטער אין די אויגן. ער האָט גלייך געכאַפּט, אַז דאָס איז ביים פריץ אַזאַ שפּיל, אַך און וויי. ער האָט זיך גענומען בעטן: „פריצל, אַזעלכע טייערע עסנס אָפן טיש! צו וואָס טויג איצט קרויט, צו וואָס?“

נאָר דער פריץ האָט גענומען שרייען: „דו אַזוינער און אַזוינער! שמיץ וועסטו קריגן!“ און מ'האַט גענומען דעם אַרענדאָר און מ'האַט אין אים אַריינגעציילט פינף און צוואַנציק שמיץ.

אַזוי האָט דער פריץ געוואַלט איבערחזרן דעמדאָזיקן שפּיל אויך די דריטע וואָך ביים דריטן אַרענדאָר, ביי מרדכי. נאָר מרדכי האָט גאַרנישט ניט אַנגע- גרייט. וואָרן אַז ער האָט געהערט וואָס דער פריץ האָט אָפּגעטון מיט די אַנדערע צוויי אַרענדאַרעס, האָט ער דאָך געזען, אַז דער פריץ לאָזט זיך נאָר וואוילגיין אָפן חשבון פון זיינע יידן. טאָ צו וואָס דאַרף מען נאָך אַנגרייטן גוטע זאַכן, צו וואָס? פרייטאָג, אַז דער פריץ מיט זיינע פריינט זענען געקומען אַהין, האָבן זיי גע- פונען אַ ליידיקן טיש. די געסט האָבן געקוקט מיט אויפּגעריסענע אויגן: „וואו זענען די עסנס, וואו?“

און דער פריץ האָט אַ בייזער אַ פּרעג געטון: „וואָס האָסטו אַנגעגרייט, מאַרדקע?“

נאָר דער אַרענדאָר האָט רואיק געענטפּערט: „פריצל, איך האָב אַנגעגרייט, דעם הינטן האָב איך אַנגעגרייט. דו ווילסט דאָך נישט עסן, דו ווילסט דאָך נאָר שמיסן, טאָ נאָ, שמיס.“

יעדער מיט זיין גלייכן

א פויער האָט אַמאָל געבראַכט צו אַ פּאָסעסאָר זיין אייזל צו פאַרקויפֿן. דערביי האָט ער דאָס אייזל שטאַרק געלויבט ווי גוט ס'ע לויפט, און ווי שווער ס'ע אַרבעט, און ווערט קיינמאָל נישט מיד.

דער פּאָסעסאָר באַטראַכט דאָס אייזל און זאָגט: „לאָז עס ביי מיר איבער נאַכט. איך וועל עס אויספרובירן און זען. אויב ס'איז ווי דו זאָגסט, וועל איך עס קויפֿן.“

דער פּאָסעסאָר האָט גענומען דאָס אייזל און עס אַריינגעלאָזט אין שטאַל צווישן זיינע אייגענע פּערד און אייזלען. דאָס אייזל האָט זיך אַביסל אַרומגעקוקט, האָט אַ שמעק געטון דאָ און דאָרט, זיך אַוועקגעשטעלט לעבן אַן אַנדערן אייזל, אַ פּויליאַק, און זיך גענומען פּריינדלעך מיט אים. דער פּאָסעסאָר האָט דאָס באַמערקט.

אַף מאַרגן, ווען דער פּויער איז געקומען, האָט אים דער פּאָסעסאָר געהייסן, אַז ער זאָל זיך נעמען דאָס אייזל, ווייל ס'ע טויג נישט. „פּריצל ליבער,“ האָט דער פּויער אָנגעהויבן, „האַסט עס דאָך נאָך נישט אויספרובירט. פרוביר עס אויס, וועסטו זען ס'אַ גוט אייזל דאָס איז.“

שמייכלט דער פּאָסעסאָר: „דו ווייסט דאָך, פּויערל, יעדער חברט זיך מיט זיין גלייכן. ווי דאָס ווערטל גייט: „זאָג מיר ווער עס זענען דינע פּריינט, וועל איך דיר זאָגן ווער דו ביסט.“ איך האָב געזען וואָס פאַר אַ חבר דאָס אייזל האָט זיך אויסגעקליבן אין שטאַל, ווייס איך שוין וואָס פאַר אַ מציאה דאָס איז אַליין.“

דער פּריץ און זיין דינער

אַ פּריץ, וואָס האָט יאַרנלאַנג געוואוינט אַף זיין גוט, איז אַמאָל אַוועקגעפאַרן אַף אַ שטיק צייט אין אַ גרויסער שטאָט אַריין. איין שיינעם טאָג באַגעגנט ער דאָרט אין גאַס זיינעם אַ דינער. פּרעגט ער זיך ביי אים פּונאַנדער וואָס ס'ע הערט זיך אַפֿן גוט און וואָס ס'ע מאַכן דאָרט אַלע זיינע מענטשן. ענטפּערט דער דינער: „אַלץ איז נישקשה, פּריץ לעבן. נאָר דער גרויסער שוואַרצער הונט איז טויט.“ „אַרימער הונט, נעבעד,“ האָט דער פּריץ באַדויערט. „פון וואָס איז ער געפּרט?“

„ווי אַזוי האָט ער געקענט לעבן,“ זאָגט דער דינער, „אַז ער האָט אויפגע- געסן דאָס פּלייש פון אַלע טויטע פּערד אין שטאַל?“

„זענען די פּערד אויך טויט?“ פּרעגט דער פּריץ.

„ווי אַזוי האָבן זיי געקענט לעבן, אַז עס זענען נישט געווען קיין שטאַל- יונגען, וואָס זאָלן זיי געבן צו עסן?“

„וואָס איז געוואָרן מיט די שטאַל-יונגען?“ קוקט אים אָן דער פּריץ מיט אַ פּרעגנדיקן בליק.

„וואָס ס'ע ווערט געוויינלעך מיט מענטשן, וואָס האָבן נישט פון וואַנען צו קויפֿן זיך עסן.“

„וואָס הייסט, מ'האַט זיי נישט געצאָלט?“ פּרעגט ווייטער דער פּריץ. „וואָס איז געוואָרן מיט דעם פּאַרוואַלטער?“
 „ווי אזוי האָבן זיי געקענט לעבן.“ זאָגט דער דינער, „אַז ס'איז נישט געווען ווער עס זאָל צוגרייטן פאַר אים עסן?“
 נאָך עטלעכע אַזעלכע פּראַגן און דעם פּריץ איז קלאַר געוואָרן, אַז אַלע זיינע מענטשן, די גאַנצע דינערשאַפט און אַלע בהמות אָף זיין גוט זענען טויט.

די גוט-האַרציקע פּריצה

הינטערן שטעטל אָף יענער זייט באַרג האָט אַ גויע, אַ פּריצהטע, געהאַט אַ גרויס הויף. זי איז געווען אַ וואוילע גויע, די פּריצהטע, אַ גוט-האַרציקע. זענען אַרימע יידישע ווייבער געקומען צו איר, אַז זי זאָל זיי געבן אָף צו מאַכן שבת און יום-טוב. און זי האָט זיי געגעבן. פון אַלעם גוטן האָט די פּריצהטע זיי געגעבן. און פאַר פּסח פּלעגט זי זיי אַפילו געבן אָף מצות און וויין. איינמאָל קומט צו איר אַ יידינע, בעטן עפעס אָף שבת. האָט די פּריצהטע איר געגעבן. זי האָט איר געגעבן אַן עוף און אייער און בולבעס. היינט גרינסן: מערן און בעלעך און אַרבעס, אַפילו פעטרושקע האָט זי נישט פאַרגעסן איר צו געבן. אַ גאַנצן קויש מיט אַלעם גוטן האָט זי איר אָנגעלייגט. שטייט די יידינע, קוקט אָף דעם קויש, און טראַכט: „ווי אזוי וועט זי דאָס אַלץ אַהיימטראַגן? און דאָ איז נאָך אזאַ באַרג אָפן וועג!“
 די פּריצהטע האָט דאָס פאַרשטאַנען. זאָגט זי צו איר: „יידינע, נעם דערווייל אַ העלפט און טראַג דאָס אַרויף אָפן באַרג. דאָרט לייג דאָס אַנידער, און קום דער“ נאָך צוריק נאָך די אַנדערע זאַכן. וועסטו מיך נישט דאַרפן שעלטן אָפן וועג און זאָגן: זאָל איר אזוי שווער זיין דאָס לעבן, ווי מיר איז שווער דאָס צו טראַגן!“

סע טוט אים באַנג פאַרוואָס ער האָט נישט געקריגן נאָך מער שמיץ

אַ ייד האָט געדונגען ביי אַ פּריץ אַן אַרענדע פאַר דריי הונדערט רובל אַ יאָר. מאַכט זיך אַמאָל, אַז דער פּריץ מוז אַוועקפאַרן אָף אַ ווייטער נסיעה. לאַזט ער איבער זיינעם אָן אויפזעער, אַז ער זאָל אַכטונג געבן אָף זיינע גיטער און מאַ-יאַנטקעס און זאָל איינמאַנען די רענטע ביים יידישן פאַכטער.
 און דער אויפזעער איז געווען אַ שונא-ישראל, אַ רשע. ווי נאָר דער פּריץ איז אַוועקגעפאַרן, האָט ער גענומען דריקן דעם ייד און אים אַנטון צרות. אַט פאַרלאַנגט ער ביי אים אַ הוספה גאַנצע פינף הונדערט רובל אַ יאָר, און אַט באַ-פעלט ער אים, אַז דאָס געלט מוז געצאָלט ווערן פונקט צום טאַג. הכלל, ס'איז דעם ייד געווען ביטער.
 איינמאָל טרעפט, אַז דער ייד ברענגט די ראַטע, און סע פעלט צוואַנציק רובל. דער אופזעער ציילט איבער, און אַז ער זעט, ס'איז דאָ ווינציקער מיט צוואַנציק רובל, איז ער אַריין אין אַזאַ רציחה, אַז ער האָט באַפוילן, מ'זאָל דעם ייד געבן צוואַנציק שמיץ.

אין גיכּן איז דער פּרייך צוריקגעקומען. אַז ער האָט אָפּגענומען אַ חשבון ביים אויפזעער, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער אויפזעער האָט אים באַגנבעט אַף פּיר טויזנט רובל, און אַז פאַר דעם געלט האָט ער זיך געקויפט אַ מויער אין שטאָט.

באַלד נאָך דעם איז אויך געקומען דער ייד און האָט דערציילט דעם פּרייך פון די צרות, וואָס דער אויפזעער האָט אים אָנגעטון. דער פּרייך איז געוואָרן אַן אָנגעצונדענער. ער האָט אַריינגערופן דעם אויפזעער און אים געהייסן, אַז ער זאָל באַצאלן דעם ייד צו הונדערט רובל פאַר יעדן שמיץ, וואָס ער האָט אים גע- געבן. דאָס מיינט צוויי טויזנט רובל פאַר די צוואַנציק שמיץ. נאָר אַזוי ווי דער אויפזעער האָט נישט געהאַט קיין מזומן געלט, האָט דער פּרייך געהייסן, אַז ער זאָל געבן דעם ייד אַ העלפט פון דער מויער.

דער ייד איז געווען צופרידן. און אַז ער איז אַהיימגעקומען, האָט ער דער- ציילט זיין ווייב פון דער נקמה, וואָס ער האָט זיך דערלעבט אין דעם אויפזעער, דעם שונא־ישראל, און אַז צו דערצו דאַרף ער קריגן פון אים נאָך אַ האַלבע מויער אין שטאָט. נאָר מיטאַמאָל איז אים געוואָרן זייער אומעטיק. זיין ווייב האָט דאָס באַמערקט, פּרעגט זי אים, וואָס ער איז אַזוי טרויעריק, ענטפערט ער איר און זאָגט: „מייך ווייב, ווען איך וואָלט געווען געקריגן נאָך צוואַנציק שמיץ, וואָלט דאָך איצט די גאַנצע מויער געווען אונזערע.“

וואָס פֿאַר אַ קהל—אַזאַ רב

אַ פּרייך האָט געהאַט ביי זיך אַפּן גוט אַ יידישן אַרענדאַר. איז דער דאָ- זיקער אַרענדאַר געווען נישט קיין פּראָסטער מענטש, און צו דערצו נאָך איז ער געווען טאַקע אַ ייד—אַ חכם, אַז ס'איז געווען מיט וועמען צו רעדן. האָט טאַקע דער פּרייך ליב געהאַט צו שמועסן מיט זיין אַרענדאַר. נאָר אַזוי ווי אַ פּאַליאַק, אַ פּרייך—בלייבט אַ פּרייך, האָט ער אים אין שמועס תמיד ליב געהאַט אַריינצוקיבעצן אַפּן חשבון פון זיין יידישקייט.

אינמאָל איז דער פּרייך אוועקגעפאַרן אין אַ ווייטער מדינה. ער האָט זיך דאָרט געזאַמט אַ שטיקל צייט. וואָס ער האָט געטון אין יענער מדינה—איז נישט מיין זאַך און נישט אייער זאַך. נאָר אַז ער איז צוריקגעקומען אַהיים, איז דער אַרענדאַר אַריבערגעגאַנגען אין הויף, אים אָפּצוגעבן שלום.

דער פּרייך האָט זיך דערפרייט מיט דעם אַרענדאַר. ער האָט אים גאַנץ פּיין אויפגענומען, און האָט אים אַפּילו פאַרבעטן אין סאַליע אַריין, צו שמועסן אַביסל. און דער פּרייך האָלט אים אין איין דערציילן די חידושים פון דער גרויסער שטאָט אין דער ווייטער מדינה, און וואָס פאַר אַ זעלטענע און פּרעכטיקע זאַכן ער האָט דאָרט איינגעקויפט און אַהיימגעבראַכט. נאָר צום סוף איז ער דאָך אַבער אַ פּרייך, אַ גוי, און אַ גוי בלייבט דאָך אַ גוי. אַז ער האָט געזען ווי דער אַרענדאַר יצט אַזאַ ערנסטער און הערט אים אויס, פאַרווילט זיך אים אַ קיבעץ טון דעם ייד, און ער זאָגט: „אַט וועסטו זען אַן אַנטיקל, וואָס איך האָב אַהיימגעבראַכט!“ און ער גייט צו צו אַ דערבייאיק צימער, עפנט די טיר און גיט אַ רוף: „ראַבין, כאַדז

טוטאזי! קום אהערן! גלייך איז צוגעלאפן צו אים אַ גרויסער הונט, און האָט זיך אַ שטעל געטון פאַרן פרייך אָף די הינטערשטע פיס.
 „נו, מאַשקע, ווי געפעלט דיר דער ראַבין פון דער גרויסער שטאָט?“ פּרעגט דער פרייך דעם אַרענדאָר מיט אַ שמייכל.
 „איך וועל דיר זאָגן, פריצל פרייך,“ ענטפערט אים גלייך דער ייד, איך קוק און זע: יאָקי קאַהאַל—טאַקי ראַבין! וואָס פאַר אַ קהל—אַזאַ רב האָט עס!“

דער פרייך פֿירט אויס זײַנס

יאַנקל, דער קרעמער, האָט געפירט געשעפטן מיט דעם פרייך און האָט ביי אים פון צייט-צו-צייט געליגן געלט. איינמאַל קומט יאַנקל צום פרייך און לייט ביי אים הונדערט רובל. און זיי מאַכן אָפּ, אַז יאַנקל דאַרף באַצאַלן דעם חוב צו-זאַמען מיט די פּראָצענטן אין אַ יאָר אַרום. דער קרעמער האָט געגעבן דעם פרייך אַ וועקסל און אַלץ איז געווען גוט און וואויל.
 אַז ס'איז אַריבער אַ שטיקל צייט, מאַכט זיך, אַז דער פרייך זיצט אין וויינ-שענק און הערט ווי יידן שמועסן צווישן זיך, אַז לויט די הייליקע ספרים דאַרף משיח קומען אין אַ חודש אַרום. פּרעגט דער פרייך: „נו, וואָס וועט זיין, אַז משיח וועט קומען?“ דערקלערן אים די יידן, אַז ווען משיח וועט קומען, וועט דאָס יידישע פּאָלק אויסגעלייט ווערן פון גלות און אַלע יידן וועלן גיין קיין ארץ ישראל.
 „נו, און די יידן פון אונזער שטעטל וועלן אויך גיין קיין ארץ-ישראל?“

„וואָס הייסט אַ אַודאָי? זאָגן די יידן.“

פאַרטראַכט זיך דער פרייך; וואָס וועט דעמאָלט זיין מיט דעם וועקסל, וואָס יאַנקל האָט אים געגעבן אָף הונדערט רובל? און ער מאַכט ביי זיך אָפּ, אַז נישט אַנדערש, נאָר אַז יאַנקל איז אַ שווינדלער.

„סטײַטש, וואָס הייסט?“ זאָגט ער צו זיך. „יאַנקל ווייסט, אַז משיח דאַרף קומען אין אַ חודש אַרום, און צום סוף האָט ער מיר געגעבן אַ וועקסל אָף אַ יאָר צייט!“ און ער הייבט זיך אויף און גייט גלייך אַריבער צו דעם קרעמער און פאַר-לאַנגט, אַז ער זאָל אים אומקערן די הונדערט רובל ביז אַ חודש. ער וויל נישט קיין וועקסל אָף אַ יאָר, ער וויל, אַז ער זאָל אים באַצאַלן דאָס געלט שפּעטסטנס, ווען משיח וועט קומען.

בעט זיך ביי אים דער ייד: „פריצל לעבן, דו ווייסט דאָך, אַז איך בין אַ בטוח. איך האָב ביי דיר קיינמאַל נישט פאַרנומען אַפילו נישט קיין גראַשן. טאָ פאַרוואָס ווילסטו מיר איצט נישט געטרוען?“

דער פרייך האָט איינגעזען, אַז יאַנקל איז גערעכט. זאָגט ער צו אים: „ווייסטו וואָס, יאַנקל, מיר וועלן זיך פאַרלאָזן אַפן גלח און אַפן רב. איך וועל שיקן נאָך זיי, און וואָס זיי וועלן פאַסקענען, אַזוי וועט זיין.“

אַז דער גלח און דער רב, להבדיל, זענען געקומען, האָט דער פרייך זיי דער-ציילט זיינע טענות אַזוי און אַזוי. ער האָט געליגן יאַנקלען הונדערט רובל און גענומען ביי אים אַ וועקסל אָף אַ יאָר צייט. נאָר אַזוי ווי ער האָט איצט געהערט, אַז משיח דאַרף קומען אין אַ חודש אַרום, און אַז אַלע יידן וועלן דעמאָלט אַוועק-

גיין קיין ארץ ישראל, וויל ער, אז יאנקל זאל אים באצאלן דאס געלט, ווען משיח וועט קומען.

דער פריץ איז גערעכט, האט דער גלח געטראכט, און ער האט געפאסקנט, אז דער ייד זאל באצאלן דעם פריץ דעם חוב, ווען משיח וועט קומען. דער רב האט צוגעשאקלט מיט דעם קאפ. ווארן ער האט דאך געוואוסט דעם אמת, אז משיח קען קומען נישט נאר אין א חודש ארום, נאר טאקע יעדן טאג, אפילו היינט.

ער האט געכאפט וואס דער פריץ וויל

א פריץ האט געהאלטן ביי זיך אפן גוט דריי יידן—שאפערס. די יידן האבן געהארעוועט שווער, און קוים ארויסגעצויגן זייער שטיקל ברויט פאר ווייב און קינדער. איינמאל שיקט דער פריץ אנזאגן איינעם פון די יידן, אז ער וועט מארגן קומען צו אים אף וועטשערע. דער ייד האט זיך דערפרייט. עפעס א קלייניקייט? דער פריץ אליין וועט אים אנטון אזא כבוד, און קומען צו אים אף א מאלצייט! ער האט גלייך געהייסן זיין ווייב, אז זי זאל צוגרייטן פון שענסטן און בעסטן, געפילטע פיש און פלייש און וויין.

די אנדערע יידן האבן געהערט פון דעם, און זיי האבן אים מקנא געווען; א גליק פון א ייד!

אף מארגן, אין דער באשטימטער צייט, דער פריץ איז דא. ער איז צוגעפארן צום ייד מיט דער לאקירטער קארעטע, און דער ייד איז אים אנטקעגנגעלאפן און האט אים אריינגעפירט אין שטוב. דארט איז שוין געווען דער טיש געגרייט מיט טייערע מאכלים, און דער פריץ האט זיך גלייך געזעצט עסן. אז ער האט אפגע-געסן און אפגעטרונקען, זאגט ער צום ייד, אז ער זאל צו אים גלייך אריבער-קומען, נאך דעמזעלבן אונט. דער ייד איז זיכער געווען, אז דער פריץ וויל אים געבן עפעס א מתנה.

דער פריץ איז אהיימגעפארן. סע נעמט נישט לאנג, און סע קומט אן דער ייד. ווי נאר ער איז אריינגעקומען, איז אים דער פריץ באפאלן: „דו אזוינער און אזעלכער! פון וואגען קומט צו דיר געלט צו קענען מאכן אזא סעודה מיט פלייש און וויינען. נישט אנדערש נאר דו באגנבעסט מיך. שמיץ וועסטו קריגן!“ און ער הייסט, אז מע זאל געבן דעם ייד פינף-און-צוואנציק שמיץ.

עס זענען אריבער נאך דעם עטלעכע טעג, און דער פריץ לאזט וויסן דעם צווייטן ייד זיינעם, אז ער וועט מארגן קומען צו אים, און ער זאל צוגרייטן פאר אים א מאלצייט.

דער צווייטער ייד האט שוין געהערט די מעשה מיט דעם ערשטן ייד, האט ער געהייסן זיין ווייב, אז זי זאל צוגרייטן בלויז ברויט מיט טיי.

דער פריץ איז געקומען אין דער באשטימטער צייט, האט געגעסן דאס ארימע ברויט מיט טיי, און נאכדעם געהייסן דעם ייד, אז ער זאל אריבערקומען צו אים.

ווי נאר דער ייד איז אריינגעקומען צום פריץ אין הויף, איז דער פריץ אים

באפאלן; „סטייטש, וואָס הייסט? חוּזק מאַכט ער פון אים? ער קומט צו פאָרן צו אים, און ער נעמט אים אויף מיט ברויט און טיי? שמיץ וועט ער אים געבן דער-פאָרן און ער הייסט, אַז מע זאָל אויך דעם צווייטן ייד אַרײַנצײלן פּינף-און-צוואַנציק שמיץ.

עס זענען ווידער אַריבער עטלעכע טעג, און דער פּריץ לאָזט וויסן דעם דריטן ייד, אַז ער וועט מיטוואַך קומען צו אים אָף וועטשערע. דער ייד איז פאַרציטערט געוואָרן. ער האָט שוין געוואוסט פון די שמיץ, וואָס דער פּריץ האָט געגעבן די אַנדערע צוויי יידן. וואָס טוט מען איצט? צו-גרייטן אַ גוטן מאַלצײט?—טויג נישט; אַ שלעכטן מאַלצײט?—טויג אויך נישט. האָט ער געהייסן זײַן ווייב, אַז זי זאָל גאַרנישט ניט צוגרייטן. אַז דער פּריץ איז געקומען, איז דער ייד אים אַנטקעגנגעלאָפּן, האָט אים אַרײַנגעפירט, און האָט זיך גלייך אַנידערגעלייגט אָף אַ בענקל: „נאַ, פּריצל, אַט דאָס ווילסטו דאָך? טאָ נעם און שמייס!“

הערשקע גיט זיי דעם ריכטיקן ענטפֿער

אַ פּריץ האָט געמאַכט אַ סעודה פאַר זײַנע גוטע פּריינט, די אַנדערע פּריצים פון די אַרומיקע שטעט און דערפער. אָף דער סעודה איז געווען צו עסן און צו טרינקען פון כל-טוב. אַז די געסט זענען געוואָרן זאָט און זענען געוואָרן פּריילעך פון וויין, האָבן זיי גענומען רעדן וועגן די יידן, וואָס ווילן נישט פאַרשטיין און ווילן נישט אָפּהיטן די געבאַטן פון גאָטס זון. טייל פון זיי האָבן גענומען טענהן, אַז מע טאָר דאָס נישט שווייגן. „מע מוז זיי מיט צוואַנג באַקערן צום אמתן גלויבן,“ האָבן זיי געשריגן.

„וואָרט, מײַנע האַרעלעך,“ זאָגט צו זיי דער פּריץ, „איכ'ל רופן הערשקען, מײַן עקאַנאַם, און מיר וועלן אים פרעגן פאַרוואָס די יידעלעך זענען אזוי האַרט-נעיק. מײַן הערשקע איז אַן אמתער מענטש און אַ גאָטספאַרכטיקער. לאָמיר הערן, וואָס ער וועט זאָגן.“

אַלע זענען געווען צופרידן צו הערן, וואָס דער ייד וועט ענטפערן. דער פּריץ האָט גלייך געשיקט נאָך זײַן עקאַנאַם, און אַז ר' הערש איז געקומען און ער האָט געהערט, וואָס זיי ווילן, אַז ער זאָל זיי ענטפערן, גיט ער אַ טראַכט און זאָגט: „האַרעלעך ליכטיקע, איר ווילט וויסן פאַרוואָס מיר היטן נישט אָפּ די געבאַטן פון גאָטס זון? דערלויבט מיר און איך וועל אייך ענטפערן מיט אַ מעשהלע: אַמאָל איז געווען אַ גרויסער האַר. ער האָט פאַרמאַגט שטעט און דערפער און אַן אַ שיעור פאַבריקן און געשעפטן. דער גאַנצער אויפזעער איבער זײַנע גיטער איז געווען אַ ייד, ישראלקע. דערדאָזיקער ייד איז געווען אַ גרויסער מבין אָף קונסט און טײַערע אַנטיקן. זײַן האַר האָט דאָס זײַער געשאַצט, און ער האָט אים דערפאַר געהאַלטן טײַער.

„אײַנמאָל האָט ישראלקע געדאַרפט פאַרן אין דער קעניגלעכער שטאַט אַרײַן צוליב זײַן האַרס געשעפטן. פאַרן אָפּפאַרן לויפט אַרײַן דעם האַרס זון און גיט אַ זאַג: שראַלקע, קויף מיר אין דער קעניגלעכער שטאַט אַ גילדן מעסערל מיט אַ

שפאקטיוו'. ישראלקע איז אוועקגעפארן און האט זיך געזאמט אַ שטיקל צייט. אז ער איז צוריקגעקומען, פרעגט אים זיין האַרס זון אַף דעם מעסערל. כאַפּט זיך דער ייד, אז ער האט פאַרגעסן צו קויפן אים אַ מעסערל. און ער בעט אים, אז ער זאל אים מוחל זיין; ער איז געווען אזוי פאַרנומען מיט זיין פאַטערס געשעפטן און באַפעלן, אז ער האט אינגאַנצן פאַרגעסן אין מעסערל.

„דער זון האט דאָס דערהערט, איז ער געוואָרן מלאַרציחה. ער האט באַ- פוילן די דינער, אז זיי זאלן דעם ייד אַרויסוואַרפן פון שטוב צוזאַמען מיט זיין ווייב און קינדער און זיי פאַרטרייבן פון זיין פאַטערס הויף.

„אז ישראלקע האט געזען ס'אַר אַן אומגליק ס'איז געקומען אַף אים, איז ער אוועק צו זיין האַר און האט מיט טרערן אין די אויגן אים גענומען בעטן; מיין האַר, דו ווייסט דאָך מיין געטריישאַפט צו דיר און ווי ערלעך איך בין דיר שוין אַזויפיל יאָרן. און איצט, אז איך בין געווען פאַרנומען מיט אויספירן דייענע באַ- פעלן, איז מיר אַרויס פון קאַפּ דיין זונס קלייניקייטן. האַב רחמנות! דער אַלטער האַר האט דאָס געהערט, האט ער גלייך צונויפגערופן אַלע זיינע באַדינער און האט געזאָגט צו זיי: „זייט וויסן, כל-זמן איך לעב, מוזט איר נעמען בלויו מייענע באַפעלן, און נישט קיין באַפעלן פון זון, אַדער פון אַנדערע!“

דער ייד איז געבליבן שטיל. און אַלע פאַרזאַמלטע, די געסט, האָבן פאַר- שטאַנען וואָס ער האט געמיינט מיט דעם מעשהלע.

ער איז זיך מודה אין גנבה—נאָר מע שענקט אים

אַ ייד האט געקויפט ביי אַ גוי אַ וואָגן תבואה. נאָר דער גוי איז באַשטאַנען, אז מע זאל די תבואה מעסטן מיט אַ מעסטל, און נישט וועגן אַף דער וואָג. וואָרן ער האט נישט געטרויט—נישט דעם ייד און נישט דער וואָג. דער ייד האט אים נאָכגעגעבן. מ'האט זיך באַדונגען פאַר אַזאַ און אַזאַ מקח אַ מעסטל, און מ'האט אַנגעהויבן צו מעסטן. נאָך איטלעכן מעסטל, וואָס מ'האט אַפגעמאַסטן, האט דער גוי אַליין מיט אַן אַפגעברענט שטיקל האַלץ געמאַכט אַ צייכן אַף דער וואָנט. ווי- פיל צייכנס סע וועלן זיין, פאַר אַזויפיל מעסטלעך דאַרף אים דער ייד באַצאָלן. נאָר דער גוי האט נאָך אַלץ נישט געטרויט, נישט דעם ייד, און נישט—זיך. נאָך איטלעכן צייכן, וואָס ער האט געמאַכט, האט ער געציילט און נאָכאַמאָל גע- ציילט. און דערביי האט ער געמורמלט: אפשר איז אַ טעות? אפשר האט ער נישט גוט געציילט? אפשר האט ער גאָר אויסגעלאָזט אַ צייכן? און ער הייבט באַלד אַן צו מעסטן אַף דאָס ניי. אזוי איין מאָל און נאָכאַמאָל און ווידעראַמאָל. אז דער ייד זעט, ס'איז אַ מעשה אַן אַ סוף, זאָגט ער צו אים: „הער נאָר, פויערל, איך האָב אַ פלאַן. נאָ דיר מיין יאַרמלקע, אַדער נעם דיין אייגענע קוטשמע, קער זי איבער און שטעל זי אוועק לעבן דיר. נאָך איטלעכן מעסטל, וואָס מע וועט אַפ- מעסטן, וועל איך דיר געבן אַ גריוויע, און דו וואַרף זי אַריין אין דער קוטשמע. אז מיר וועלן פאַרטיק ווערן, וועלן מיר איבערציילן די גריוויעס. וויפיל גריוו- נייעס סע וועלן זיין, פאַר אַזויפיל מעסטלעך תבואה וועל איך דיר באַצאָלן.“

דעם גוי איז דאָס געפעלן, און ער איז איינגעגאַנגען אַף דעם. מ'האט גלייך

אָנגעהויבן צו מעסטן אָף דאָס נײַ. אין מיטן מעסטן האָט דער ייד געמוזט אַוועק־גיין אין אַ זײַט אָף אַ מינוט. „ס'אָ נאַרישער ייד דאָס איז,“ טראַכט דער גוי, „נעמט און לאָזט איבער זײַן געלט אָף הפּקר!“

פאַר דעם גוי איז דאָס געווען אַ שווערער נסיון. אַזויפיל גריווניעס אין קוטשמען! בשעת־מעשה גיט אים דער יצר־הרע אַ שטופּ, און ער כאַפט אַרויס פון דער קוטשמע עטלעכע מטבעות און שטופט זײ אַרײַן צו זיך אין פאַסעק. דערווייל איז דער ייד צוריקגעקומען, און מ'האַט זיך גענומען ווייטער מעסטן. פאַרטיק געוואָרן, נעמט מען זיך צײלן די מטבעות. וויפיל גריווניעס, פאַר אַזוי פיל מעסטלעך באַצאָלט דער ייד דעם גוי.

דער גוי, אַ צופרידענער, איז גלייך אַוועק אין שענק פאַרטרינקען. גענומען עטלעכע גלעזלעך, דערציילט ער דאָרטן די פּויערים ווי אַזוי ער האָט דאָס היינט אָפגענאַרט אַ ייד. די גוים הערן און לאַכן פון דעם שפיצל. נאָר איינער פון זײ כאַפט זיך, אַז דעם פּויערס חשבון שטימט נישט. „הער נאָר, ברודערקע,“ זאָגט ער צום גוי, „מיר דאַכט זיך, אַז דו האָסט נישט דעם ייד אָפגענאַרט, נאָר זיך אַליין.“ און ער ווייזט אים קלאַר, ווי צוויי מאָל צוויי איז פיר, אדער האָט זיך אַליין באַגנבעט.

דער גוי לאָזט איבער דאָס גלעזל באַרנפן נישט־דערטרונקען, און לויפט אַריבער צום ייד מיט אַ געוואָלד: אַזאָ און אַזאָ מעשה, סע קומט אים פאַר נאָך צען מעסטלעך תבואה, ווייל ער האָט אַליין אַרויסגעגנבעט פון דער קוטשמע צען גריווניעס. דער ייד קוקט אים אָן און זאָגט, אַז ער מוז זײַן שיכור, און ער ווייסט אַליין נישט וואָס ער רעדט. „גיי אַהיים און שלאָף דיך גוט אויס,“ ראָט אים דער ייד. נאָר דער גוי שלעפט דעם ייד צו דער פּאַליציי. געקומען, דערציילט ער דאָרט די מעשה ווי אַזוי ער האָט געגנבעט ביים ייד צען גריווניעס, און ער שווערט זיך דערביי מיט טויטע קללות, און ער וויל נישט אַנדערש, נאָר דער ייד זאָל אים צוצאָלן פאַר נאָך צען מעסטלעך.

„הער אויס, פּויערל,“ זאָגט צו אים דער פּאַליציי־מיינסטער, „איך גלייב דיר, אַז וואָס דו זאָגסט, איז אמת, און מע דאַרף נישט קײן עדות. נאָר אַזוי ווי דו האָסט דיך אַליין מודה געווען אין גנבה, שענק איך דיר, און דער ייד וועט דיר אויך שענקען. נאָר מער זאָלסטו נישט גנבענען.“

ער האָט אים נעבעך געשטערט צו פֿאַרדינען אַ מצווה

מיקאַלע איז געווען אַ גוי גמור, אַן אמתער גוי פון זײַן מאַמעס בויך אַרויס. נאָר געהאָדעוועט האָט ער זיך גראַדע צווישן יידן, און זײנע חברים זענען געווען משהלעך און שלמהלעך. דאָווענען פון אַ סידור האָט ער טאַקע נישט געקענט, נאָר דערפאַר האָט ער גערעדט יידיש גלייך מיט אַלע יידישע קינדער. ער האָט זיך געשפּילט מיט זײ, און צוזאַמען מיט זײ האָט ער געהערט צו דער „חברה באַק“, און צוזאַמען מיט זײ האָט ער אָפגעטון אַלערליי שפּיצלעך און שטיפּערייען מיטן קהלישן באַק.

אַז מיקאַלע איז אונטערגעוואַקסן, איז ער אַ שטיק צײַט געווען אַ מין

אונטער-שמש אין שטאטישן בית-מדרש. ער האט געהאלפן שיערן און פוצן די מעשענע הענגלייכטער און די בליצלעמפן, ער האט אין די ווינטער-שבתים גע-היצט די הרובעס און אויסגעלאשן די לאמפן, וכדומה, און האט געטון נאך אזעלכע ארבעטן ביי יידן.

מיקאלע איז אויסגעוואקסן א וואילער שבת-גוי. און אז ס'האט אים גענומען שפראצן א בארד, האט ער זי נישט געשוירן. ער האט זי געלאזט וואקסן. ווי אלע יידישע יונגעלייט האבן געטון. און ער האט טאקע געהאט אן עכט יידישע בארד. קיינעם וואלט קיינמאל נישט איינגעפאלן אז דאס איז א גוי. און וואס איז דאס חידוש? אז ער איז אפילו געווען אויסגעבונדן אין יידישע מנהגים.

מאכט זיך אמאל, אז דער שטעטליקער גביר ר' בער דארף אריבערפארן צום פריץ אין הויף. נעמט ער מיקאלען, הייסט אים באזארגן א פיין געשפאן און זאגט אים, אז ער זאל אים פירן צום פריץ. געקומען צום הויף, איז דער גביר אריין צום פריץ, און מיקאלע איז אוועק אין קרעטשמע אריין, צו מאכן א לחיים. וואוהין דען וועט ער גיין?

אז מיקאלע איז אריבערגעטראגן די שוועל פון קרעטשמע, איז דארט גע-ווארן א גדולה: אט איז נאך א ייד. וואס איז? דער קרעטשמער האט גראדע יענעם טאג געהאט יארצייט און ס'האט געפעלט א צענטער צום מנין, אז ער זאל קענען זאגן קדיש. הכלל, דער אייבערשטער אליין האט אים צוגעשיקט אהין.

דער קרעטשמער האט אים גלייך דערלאנגט טלית און תפילין און א סידור. און מיקאלע האט זיך נישט געלאזט בעטן. ער האט אנגעטון טלית און תפילין, און יידן האבן זיך געשטעלט דאווענען.

הכלל, פיין און וואויל. נאך סע נעמט נישט לאנג און סע קומט פלוצים אריין דער גביר. ער האט געוואוסט וואו צו זוכן מיקאלען. אז ער דערזעט דעם שבת-גוי אין טלית און תפילין, מאכט ער א געוואלד: „וואס איז דאס? וואס פאר א שטוקעס פראוועסטו דא, מיקאלע? וואס פאר א חוזק טרייבסטו דא מיט יידן? דו מיינסט, אז ס'איז דיר די „חברה באק“? הא?“ ס'איז געווארן א טומל, א רעש. אזא חילול-השם! נאר מיקאלע פארלירט זיך נישט:

„ר' בער, נעמט ער זיך בעטן ביים גביר, „א ייד בעט מיך א טובה, מע דארף א צענטן צום מנין, האב איך מיך געזאלט אפזאגן פון אזא מצווה? מע דארף דאך האבן א הארץ פון א טאטער אפצוזאגן א ייד אזא טובה. און וואס ארט אייך? דערווייל האב איך דאך אריינגעכאפט א „ברכו“, און ווען איר קומט נישט אן, וואלט איך נאך אריינגעכאפט א „קדושה“ אויך.“

דער סוחר און דער פויער

א ייד, א סוחר, וואס איז א גאנצע וואך געווען אין וואלד, אויפצוקויפן גע-הילק, האט זיך פרייטאג געקליבן אהיימפארן אין שטאט אריין, און נישט געהאט מיט וועמען. גייט ער אראפ אין דארף לעבן וואלד, נעמט זוכן א פור, נאר אומ-זיסט. ס'איז סוף זומער, און אלע גויים זענען פארנומען אין די פעלדער ביים אראפנעמען די תבואה, ביים אויסגראבן די קארטאפל, און קיינער וויל נישט אין

מיטן דערניצען שפאנען פערד און וואָגן און פירן דעם ייד אין שטאָט אַריין. דער סוחר באַט אָן אַ גולדן, צוויי. נאָר קיינער פון די גויים וויל נישט. דערווייל דערזעט ער ליגן אַ קלאַץ ביי אַ גוי אַפן פעלד. פאַלט דעם סוחר איין אַ געדאַנק און ער זאָגט צום פויער: „וויפיל וואַלטסטו וועלן פאַר דעם“ דאַזיקן קלאַץ?”

דער גוי הייבט אויף דעם קאַפּ צום ייד, בלייבט שטיין מיט זיין סאַפע אין האַנט און זאָגט: „צוויי גולדן.“

„צוויי גולדן?“ פּרעגט איבער דער סוחר. „ס'אָ ביסל צופיל. נאָר איך וועל דיר זאָגן, איך וועל דיר געבן די צוויי גולדן און נעם שפּאַן איין און פיר מיר אים אָפּ אין שטאָט אַריין.“

דער גוי איז געווען צופרידן מיט דעם געשעפט. ער האָט שוין לאַנג געוואַלט פטור ווערן פון דעם קלאַץ אין פעלד, וואָס איז אים געלעגן ווי אַ שטיין אין וועג. האָט ער געלאָזט די אַרבעט אין פעלד, האָט צוגערופן עטלעכע פויערים, אָז זיי זאָלן אים העלפן אַרויפלייגן דעם קלאַץ אַפן וואָגן, האָט זיך אויפגעזעצט, און דער ייד, דער סוחר, מיט אים, און האָט אָפּגעפירט דעם קלאַץ אין שטאָט אַריין. געקומען אין שטאָט, איז ער פאַרפאַרן ביז צו דער טיר פון דעם סוחרס הויז. דער ייד איז אַראָפּ פון וואָגן, האָט באַצאָלט דעם גוי די צוויי גולדן און זאָגט צו אים: „און איצט קענסטו נעמען דעם קלאַץ און אים אָפּפירן צוריק צו דיר אַהיים.“

פֿאַרוואָס דער שבת-גוי מיקאַלע איז געווען אַ ציוניסט

אין שטעטל, צווישן די בחורים זענען געווען צוויי שקצים, מיקאַלע און שטעפּאַן. נישט קיין היצעלעס, חלילה, נישט קיין עזות-פּנימער. נאָר דווקא וואוילע שקצים. זיי האָבן גערעדט יידיש און געגאַנגען אַנגעטון ווי אַלע יידישע בחורים. איינער פון זיי, שטעפּאַן, איז געווען אַ שוסטער-יונג, אַ געזעל, אַ האַרע-פאַשניק, און ער האָט זיך געחברט מיט די געזעלן, מיט די אַרבעטער. דער אַנ-דערער, מיקאַלע, איז געווען אַ שטיקל אונטער-שמש, אַ שבת-גוי. ער האָט גע-האַלפן אויסקערן דאָס בית-מדרש, אַנטראַגן וואַסער אין האַנטפּאַס און שבת מאַכן פּייער אין אויוון.

מאַכט זיך אַמאָל, אָז פון דער גרויסער שטאָט, פון מינסק, קומען אַראָפּ אין שטעטל אַריין פאַרטיי-מענטשן, אַגיטאַטאָרס, פּייערדיקע רעדנער, און אַרבעטן מעשים. זיי האָבן מיט זייערע רעדעס געמאַכט אַן איבערקערעניש אין שטעטל און צעטיילט דעם עולם אין צוויי לאַגערן. יעדער פון זיי האָט געוואַלט געווינען דעם עולם פאַר זיין זאַך. האָט זיך געקערט וועלטן. טייל האָבן גערעדט פאַרן יידישן אַרבעטער בונד. זיי האָבן אַנגעוויזן ווי גוט סע וועט זיין, ווען סע וועט הערשן סאַציאַליזם. אויס רייכע און אויס אַרימע! אַלע וועלן דעמאָלט זיין גלייך. אַנדערע ווידער האָבן גערעדט וועגן ארץ ישראל און ציוניזם. זיי האָבן געטענהט, אָז ס'איז צייט, אָז יידן זאָלן זיך אומקערן אין אייגענעם לאַנד אַריין און זיין אַ פאַלק מיט פעלקער צוגלייך.

שטעפּאַן, דער שוסטער-געזעל, האָט זיך אַנגעשלאָסן אין „בונד“. ער איז

געוואָרן אַ געטרייער פּאַרטיי־חבר און האָט געהאַלפּן אַרגאַניזירן אַלע געזעלן אין שטעטל. מיקאַלען איז געפּעלן דער ציוניזם. ער האָט געזען די אויסלייזונג פון די אונטערדריקטע אין דער פּאַרווירקלעכונג פון ציוניזם. „איך ווייס נישט קיין חכמות, איך זע די רעטונג בלויז אין ציוניזם!“ האָט מיקאַלע געטענהט. „אי, די אַרבעטער־פּראָגע? נו, קען מען דאָך זיין אַ סאַציאַ־ליסט אויך אין ארץ ישראל.“

דאָס האָט דעם בונדישן רעדנער אַרויסגעבראַכט פון די כלים: „מילא, אַז אַ ייד אַ באַלעבאַס, אַן עושר, רעדט אַזוי, איז ער דאָך אַף דעם אַ בורזשוי. נאָר דו, אַן אַרימער גוי, אַ האָרעפּאַשניק, דו זאַלסט אַזוי רעדן? וואָס וועט דיר אַרויס־קומען, אַז יידן וועלן פּאַרן קיין ארץ ישראל? און וואָס וועלן בכלל די אַרימע גויאישע מאַסן האָבן פון דעם?“

מיקאַלע קוקט אַ מינוט, נאָר ער פּאַרלירט זיך נישט און ענטפּערט: „איר פּאַרשטייט, איך בין אַ פשוטער גוי מיט אַ גויאישן קאַפּ. און נאָך מיין גויאישן שכל נאָך קומט אויס, אַז ערשט טאַקע דערפּאַר, ווייל איך בין אַ גוי, וויל איך, אַז די יידן זאלן פּאַרן קיין ארץ ישראל. דעמאַלט וועט זיין בעסער סיי פּאַר די יידן און סיי פּאַר די גויים. די זאַך איז זייער פשוט: איצט, אַז יידן זענען אין גלות ביי אונז גויים, זענען מיר זייערע שבת־גויים, זייערע וואַסער־טרעגערס און האַלץ־העקערס, און אונזערע טעכטער זענען ביי זיי דינסטן. נאָר אַז משיח וועט קומען, און מיר וועלן זיין ביי די יידן אין גלות, וועלן זיי זיין אונזערע וואַסער־טרעגערס און האַלץ־העקערס און דינערס און דינסטן. איר פּאַרשטייט, חבר, איך בין נישט אַזאַ הייסער ייד ווי איך בין אַ גוטער גוי.“

זאַל זיין אַ רובע־הייצער, אַבי אַ זון

אין פינסק צווישן די יידן האָט געוואוינט אַ גוייש פּאַרפּאַלק. פּאַרמעג־לעכע מענטשן, און גאַנץ וואוילע, נאָר זיי האָבן, נעבעך, נישט געהאַט קיין קינ־דער, נישט פּאַר קיין שום גוטע יידן געדאַכט.

די גויע האָט איבערגעטון אַלץ אין דער וועלט. געלט האָט זי געהאַט גע־נוג, איז זי געפּאַרן צו גלחים, צו זנאַכערעס און צו דאָקטוירים. נאָר אומזיסט. קיין זאַך האָט נישט געהאַלפּן.

דידאָזיקע אומגליקלעכע גויע איז געווען אויסגעבונדן מיט אַלע יידישעס אין שטאַט, און האָט גערעדט יידיש גלייך ווי אַלע יידישע ווייבער. האָט זי זיך אָפּט געקלאַגט פּאַר די יידישע שכנות אַף איר ביטערער דאַליע, וואָס זי קען נישט האָבן קיין קינד. זי איז ממש אויסגעגאַנגען צו האָבן אַ זון.

איינמאַל זאָגט צו איר אַ יידישע, אַז זי זאַל פּרובירן פּאַרן צו אַ רבי. „פע־דאָסיע, פּאַלג מיך, פּאַר אַריבער קיין קוידאַנאָוו. דאָרט איז דאָ אַ ראַבין, אַ היי־ליקער צדיק, דערצייל אים און וויין פּאַר אים, אַז ער זאַל בעטן גאָט פּאַר דיר.“ די גויע האָט זי געפּאַלגט. זי האָט זיך אויפּגעהויבן און איז אַוועקגעפּאַרן. אַז זי איז געקומען קיין קוידאַנאָוו, האָט זי זיך אָנגעפרעגט צום רביס היף, צום רבי ר' אהרן קוידאַנאָווער, ז"ל. געקומען אַהין, פּרעגט זי דער גבאי וואָס זי

וויל. זאגט זי, אז זי וויל רעדן מיטן ראַבין. איז דער גבאי אַריין צום רבי און זאגט אים, אז אַן ערלית שטייט ביי דער טיר און זי וויל נאָר רעדן צום רבי. האָט דער רבי געהייסן, מע זאָל זי אַריינלאָזן.

ווי נאָר זי איז אַריינגעקומען, האָט זי אַנידערגעלייגט איר פּדיון אַפּן טיש, ווי די יידיגע האָט איר אַנגעזאָגט, און מיט געוויין האָט זי גענומען דערציילן איר ביטער מזל.

דער רבי הערט זי אויס, הייבט זיך אויף און גייט אַריין אין זיין חדר— מיוחד און נעמט מתפלל זיין: „רבנו־של־עולם, זאָגט ער אָף אַ קול, „וואָס אַרט דיך, אז סע וועט זיין נאָך אַ רובע־הייצער ביי יידן? האָב רחמנות, אַן עלנטע ערלית, זאָל זי האָבן אַ זון.“

די גויע דערהערט ווי דער רבי רעדט אַזוי צום איבערשטן, צעשרייט זי זיך: „ראַבינקע, ראַבינקע, נעכאַי בודע אַ רובע־הייצער, אַבי אַ סינאַקו!“

זײַן ברכה איז מקוים געוואָרן

אַ ייד האָט יאַרנלאַנג געהאַלטן ביי אַ פּריצה אין דאָרף אַ קרעטשמע אין אַרענדע. איינמאָל שיקט די פּריצה נאָכן קרעטשמער און זאָגט אים, אז זי וויל אַ הוספה. וואָס פּלוצים? ס'האָט זיך געיאָוועט אַ דייטש און ער גיט איר פאַר דער קרעטשמע מיט טויזנט רובל מער אַ יאָר. „ווייסט דאָך, יאַנקל, זאָגט זי, „טויזנט רובל איז היינט אַ סך געלט ביי מיר. אויב דו וועסט מיר געבן די הוספה, וועסטו בלייבן ביי דער קרעטשמע.“

דער ייד שטייט אַ פּריטשמעליטער. טויזנט רובל מער?! ער האָט קוים אַ שטיקל ברויט פון דער קרעטשמע, פון וואָנען וועט ער נעמען נאָך צו געבן אַ הוספה? „פּריצהלע טייערע, בעט זיך ביי איר דער ייד, „איך קען קוים צונופֿ— שפּאַרן דאָס נייטיקע געלט, אז סע קומט צו צאָלן אַ ראַטע.“

„דו ביסט אַ וואויל יידעלע, יאַנקל. האָסט אַלעמאָל געצאָלט די ראַטעט אין צייט. נאָר יענער גיט טויזנט רובל מער.“

„ווייסטו וואָס, פּריצהלע, גיב מיר אַ פאַר וואָכן צייט. איך וויל מיך באַ— ראַטן מיט מיין ראַבין.“

די פּריצה האָט אים געגעבן צוויי וואָכן צייט, יאַנקל איז אַוועק פון הויף מיט אַ שווער האַרץ. אז ער איז אַהיימגעקומען, האָט ער זיך איבערגעטון און איז אַריבערגעפּאַרן צום רבי ר' מענדעלע ליבאַוויטשער.

יאַנקל האָט געהאַלטן שבת ביים רבי. שבת־צו־נאַכטס האָט ער זיך געפּראָ— וועט ביים רבי, ער האָט אים דערציילט זיין ביטער האַרץ און געבעטן אַן עצה. דער רבי האָט אים אויסגעהערט און גענומען באַרואַיקן: „דאגה נישט, יאַנקל. לאַז זיך דער דייטש דערוואָרן מיט דער קרעטשמע. פאַר אַהיים, השם־יתברך וועט העלפּן.“

דער קרעטשמער האָט זיך אַפּגעזעגנט און האָט זיך אומגעקערט אַהיים. ווי נאָר ער איז געקומען, זאָגט זיין ווייב, אז ס'איז געווען אַ שליח פון הויף, און

די פריצה האט געזאגט, אז גלייך ווי ער וועט קומען, זאל ער אריבערגיין צו איר אין הויף אריין. יאנקל האט נישט געווארט, און איז גלייך אריבערגעלאפן צו דער פריצה.

„נו, וואס האט דער ראבין געזאגט?“ פרעגט אים די פריצה.

„דער ראבין האט געזאגט, אז דער דייטש זאל זיך דערוואַרגן מיט דער קרעטשמע.“

„א הייליקער מענטש, דיין ראבין, זאגט די פריצה. „דער דייטש האט זיך שוין דערוואַרגן, נאָר נישט מיט דער קרעטשמע, נאָר מיט אַ ביינדל פון פיש, וואָס ער האָט געגעסן.“

דער דייטש רייבט זיך אָפּ

אין שטעטל קורילאָוויץ איז געווען אַ צוקער-פאַבריק. האָבן דאָרט גע- אַרבעט אַ סך יידן, מחמת דער דירעקטאָר, אַ גוי, איז געווען זייער אַ פיינער מענטש, און ער האָט נישט געמאַכט קיין חילוק צווישן ייד און גוי. יידן האָבן געאַרבעט ביי אים און געהאַנדלט מיט אים, און דאָס שטעטל האָט געהאַט פרנסה און געלעבט פון דער פאַבריק.

מאַכט זיך, אַז דער דירעקטאָר קריגט עפעס אַ צווייטע שטעלע און ער פאַרט אַוועק אין אַן אַנדערער שטאַט. ס'איז באַלד אַראָפּגעקומען אַ נייער דירעקטאָר, אַ דייטש—אַ שונא ישראל, און ער האָט אַרויסגעוואַרפן אַלע יידישע אַרבעטאָ- רער, און אָף זייער פּלאַץ האָט ער אַראָפּגעבראַכט דייטשן. די יידן זענען געבליבן ווי אַפּן וואַסער. קיין פרנסה איז נישט געווען, און אין שטעטל איז געוואָרן ביטער.

איין שיינעם טאַג, אַז דאָס וואַסער האָט שוין דערגרייכט ביזן האַלז, הייבן זיך אויף עטלעכע ווייבער און לויפן אַריבער צום רבי ר' יצחק מאיר מיט אַ גע- וואַלד און אַ געוויין: ס'איז ערב פסח און אין שטוב איז נישטאָ נישט קיין מצות און נישט קיין פלייש און קיין זאָך נישט.

דער רבי הערט זיי אויס, פאַרטראַכט זיך אַביסל און זאָגט צו די ווייבער: „איכ'ל אייך עפעס דערציילן: מיין גבאי שמואל לייב קומט אַנומלטן אַריין צו מיר און ווייזט מיר, אַז ער האָט געקויפט אַ סידור מיט דייטש. וואָס פּלוצים מיט דייטש? פרעג איך דעם גבאי. ענטפערט ער מיר, אַז דער דייטש רייבט זיך גיך אָפּ, און דאָס סידור בלייבט סידור.“

און דער רבי ענדיקט: „דאגהט נישט, טייערע יידישע קינדער. מיין גבאי איז גערעכט: דער דייטש וועט זיך באַלד אַפּרייבן, און סע וועט, אם ירצה השם, ווידער זיין פרנסה אין שטאַט. גייט בשלום אַהיים.“

אין אַ פּאָר טעג אַרום ווערט מען געוואָר אין שטעטל, אַז דער רשע—דער דייטש, איז ביינאַכט אַוועק, און מיט אים אַלע זיינע דייטשן. ס'איז טאַקע גלייך אַראָפּגעקומען אַן אַנדערער דירעקטאָר, און דער נייער דירעקטאָר האָט צוריק צוגענומען אַלע פּריערדיקע יידישע אַרבעטאָרער.

אַן עצה פֿון אַ גוי

אינ אַ שטעטל איז געווען אַ ייד, אַ קאַכלעפל. אומעטום איז ער געווען פול, און מיט אַלעמען איז ער געווען אויסגעבונדן; מיט יידן און גוים. און צו דעו- צו איז ער געווען אַ גאַנצער כל-ולך. אַ שמעלקע מיט נאַטשאַלסטווע; מיט דעם פּאַליציי-מיינסטער און מיט דעם ריכטער, און מיט וועמען איר ווילט נאָר אַליין, פּאַרשטייט איר דאָך, אַז אַזאַ ייד איז נישט געווען שטאַרק אָפּגעהיט אין יידיש- קייט. האָט מען טאַקע גערעדט, אַז ווען ער איז מיט גוים, כאַפּט ער אַמאָל אַריין אַ טרייפּענעם ביסן.

טרעפט, אַז דער ייד צעווערטלט זיך אַמאָל מיט בערלען, דעם בעל-תּקיעה, און ער מאַכט ביי זיך אָפּ, אַז ער וועט זיך מיט אים אָפּרעכענען.

אַז ס'איז געקומען פאַר ימים-נוראים, פאַרגלוסט זיך דעם ייד צו בלאַזן שופּר אום ראש-השנה, נעמט מען מיט אים טענהן: סטייטש, בערל האָט דאָך אַ חזקה אָף דעם! ווי נעמט מען דאָס צו די חזקה ביי אַ ייד? נאָר סע העלפט נישט קיין טענהן. ער וויל בלאַזן, און שוין!

קהל האָט זיך אָבער אויך איינגעשפּאַרט, און האָט נישט דערלאָזט. וואָס הייסט, דער אַזוינער און אַזוינער וועט בלאַזן שופּר?

גייט דער ייד און באַקלאַנגט זיך פאַר דעם פּאַליציי-מיינסטער אָפּן רב און אָפּן גבאי: אַזאַ און אַזאַ מעשה.

„לאַז עס צו מיר, מאַשקע“, זאָגט דער פּאַליציי-מיינסטער, און ער שיקט נאָכן רב מיט דעם גבאי, און פאַרלאַנגט, אַז זיי זאָלן ראש-השנה לאַזן מאַשקען בלאַזן. זאָגט דער גבאי: „מע קען נישט, פּריצל. אַן אַנדער ייד, בערל, דער שניט-קרעמער, האָט אַ חזקה אָף דעם. שוין יאָרן, אַז בערל בלאַזט שופּר. און מע קען נישט און מע טאָר נישט ביי אים דאָס צונעמען.“

נאָר דער פּאַליציי-מיינסטער וויל נישט הערן. ער באַשטייט, אַז מאַשקע זאָל בלאַזן שופּר.

אַז דער רב זעט אַזאַ זאַך, מישט ער זיך אַריין און זאָגט, אַז ס'איז דאָ אַ תּרופּה: „יום-כיפור בלאַזט מען אויך שופּר. וועט מען לאַזן דעם ייד, אַז ער זאָל דעמאָלט בלאַזן.“

אַז דער ייד דערהערט דאָס, נעמט ער זיך קאָכן: „ניין, ער וויל נישט. יום-כיפור בלאַזט מען בלויז איין מאָל.“

צעשמייכלט זיך דער פּאַליציי-מיינסטער: „נאַרישער מאַשקע, אַז דו וועסט האָבן די טרובקע אין דינע הענט, פּרעג דעמאָלט נישט און בלאַז וויפּיל דיר ווילט זיך.“

דער רב האָט אים באַגנבעט

אַן אַרימער פּויער, וואָס האָט שוין מער נישט געקענט צווען ווי זיין ווייב און קינדער הונגערן, האָט באַשלאָסן צו ווענדן זיך צו גאָט מיט אַ פּראַזשבע. ער האָט אַרויסגעזוכט אַ שטיק פּאַפּיר, און אַזוי ווי ער האָט געקענט אַביטל

שרייבן, האָט ער אויסגעגאַנגסן זיין ביטער האַרץ פאַר גאַט, און האָט אים גע-
בעטן, אַז ער זאָל זיך דערבאַרעמען איבער אים און זיינע קינדער.
דער פּויער איז דערנאָך אַוועק אין נאַנטסטן שטעטל אַריין, האָט געקויפט
אַ קאַנווערט, האָט אַריינגעלייגט די פּראָזשבע, האָט אָנגעשריבן דעם אַדרעס צו
גאַט אין הימל, און האָט דעם בריוו אויפגעגעבן אָף דער פּאָסט.
אַז דער פּאָסט-באַמטער זעט דעם בריוו מיט דעם אַדרעס צו גאַט אין
הימל, ווייסט ער נישט וואָס מע טוט מיט דעם בריוו.
דערווייל קומט אַריין אין פּאָסט-אַמט דער רב, טראַכט ער זיך, מע דאַרף
ווייזן דעם בריוו דעם ראַבין, ער איז אַ קלוגער מענטש, וועט ער זאָגן, וואָס
מע דאַרף טון מיט אַזאַ בריוו.
דער רב עפנט דעם בריוו, לייענט איבער, און סע נעמט אים אַזש אַן ביים
האַרצן: ס'אַ גאַט רחמנות, נעבעך, קינדער הונגערן! און דער פּויער שרייבט
און בעט ביים אייבערשטן, אַז ער זאָל אים שיקן פּופציק רובל. מיט דעם געלט
וועט ער זיך קויפן אַ פּערדל און אַביסל עופות, און וועט זיך קענען שטעלן אָף
די פיס, טראַכט דער רב: ס'אַ מצווה צו העלפן אַזאַ גוי, און ער מאַכט ביי זיך
אַפּ צונויפצומאַכן אַביסל געלט צווישן יידן און עס געבן דעם פּויער.
ס'איז אַריבער אַ וואָך, קומט דער רב צו גיין צום פּויער און לאַזט אים
איבער געלט, פאַרבונדן אין אַ טיכל.
אַז דער רב איז אַוועק, נעמט דער גוי און ציילט איבער דאָס געלט, און
זעט, אַז ס'איז דאָ בלויז פּערציק רובל. זאָגט ער צו זיין ווייב: „דו זעסט אַ
זשידיווסקי ראַבין, אַ גנב! גאַט האָט מסתמא געשיקט גאַנצע פּופציק רובל,
נאָר דער ראַבין האָט צען רובל אַראַפּגעלאַטכנט.“

דער רבי רעדט דייטש ווי אַ וואַסער

צו דער פּאָליציי איז דערגאַנגען אַ מסירה, אַז ביי דעם רבי אין שטוב האָט
זיך אַריינגעכאַפט די קראַמאַלע, און אַז מע מאַכט דאָרט אַ פאַרשווערונג קעגן
דעם פּאָטערל צאָר. נעמט דער פּאָליציי-מיינסטער און שיקט אַוועק עטלעכע
זשאַנדאַרן צום רבי אין הויף—אַז זיי זאָלן זען וואָס דאָרטן טוט זיך. געקומען—
טרעפן זיי דעם רבי מיט זיינע חסידים פאַרטון אין תורה, די זשאַנדאַרן זענען
זיכער געווען, אַז דאָס האָבן זיי געכאַפט דעם רבי ביים מאַכן די פאַרשווערונג.
מאַכן זיי נישט קיין שהיות און פאַרנעמען דעם רבי מיט די חסידים צו דער
פּאָליציי. אַז דער פּאָליציי-מיינסטער דערזעט די קראַמאַלניקעס, די רעוואָלוציאַ-
נערן, האָט ער זיי גלייך באַפרייט. און שפּעטער איז ער אַליין אַריבערגעגאַנגען
צום רבי און האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל אים מוחל זיין פאַר דעם עגמת-נפש,
וואָס מ'האָט דעם רבי פאַרשאַפט אומזיסט.

דער רבי וויל עפעס ענטפערן, נאָר ווי אַזוי ענטפערט מען, אַז ער קען
נישט קיין גויאיש? זאָגט דער פּאָליציי-מיינסטער, אַז ער מעג רעדן יידיש.
נישקשה, ער, דער פּאָליציי-מיינסטער, וועט פאַרשטיין, ווייל ער קען דייטש,
במילא וועט ער כאַפן, וואָס דער רבי זאָגט, און ער וויל טאַקע הערן פון דעם

רביס מויל, אז ער איז אים מוחל. „אודאי“ זאגט דער רבי, „דייטש קען ער אויך רעדן, וועט ער ענטפערן אין דייטש. די מעשה שהיה, כך היה; לכתחילה, ווען די יעוואָנים האָבן מיר צעשלאָגן מיינע רעיונות, בעת איך בין געווען פאַר-טון אין די עולמות העליונים, בין איך געווען לויטער צער און חימה. נאָר אַצינד, אז ס'איז שוין לאַחר-המעשה, איז דער כעס שוין אַריבער. נו, מילא, בין איך אודאי מוחל, מוחל במחילה גמורה.“

דער מעקלער און דער פריץ

אַ מעקלער איז געקומען צו אַ פריץ און שלאָגט אים אָן צו קויפן אַן איי-מעניע, אַ גוט מיט אַלע מעלות, און צו דערצו מיט אַ וואַלד—פאַזע אַ וואַסער, טאַקע לעבן גרויסן דניעפער. נאָר דער פריץ ווייזט נישט אַרויס קיין חשק צו מאַכן דעם מסחר. נעמט דער מעקלער אים נאָכאַמאָל אויסרעכענען די מעלות פון דעם גוט. ער ווייזט אים: „באַטראַכט נאָר פריצל; וועסטו וועלן האַקן וואַלד און טרייבן געהילץ מיטן דניעפער, איז אַט אַ די אימעניע, און אַט דער דניעפער, און וועסטו וועלן, פריצל, באַדן זיך, איז אַט אַ דער דניעפער און אַט די אימעניע.“ דער פריץ טוט זיך אַ כאַפּ און רייסט אים איבער: „און ווי איז“ זאָגט ער, „אַז סע קומט אַ נאָוואַדניעניע, אַ פאַרפלייצונג?“

„הם...“ גיט זיך דער מעקלער אַ קראַץ אין בערדל, צעפירט זיך מיט ביידע הענט און גיט אַ זאָג: „סט'געהערט אַ משל? פאַלג מיך אַ גאַנג! וואו ס'איז דער דניעפער, און וואו—די אימעניע!“

ס'איז נאָך נישט אַזוי שלעכט מיט די שקצים

קומט אַריין אַ ייד אין אַ ווינטער פאַרנאַכט אין חסידים-שטיבל צו מנחה, שמיכלט אַ צופרידענער און זאָגט: „איר הערט, יידן, ס'איז נאָך נישט אַזוי שלעכט אָף דער וועלט. מיר לעבן טאַקע צווישן גוים, און שקצים טוען אַפט אָן צרות, לאַזן אַ ייד נישט דורכגיין אַ גאַס. נאָר פאַראַן אויך גוטע שקצים.“

די יידן קוקן אים אָן און וואַרטן, אַז ער זאָל שוין דערציילן, וואָס ס'האַט געטראָפן. און דער ייד דערציילט: „הערט אַ מעשה; איך גיי מיר אַזוי אין גאַס צו מנחה און טראַכט פון די געשעפטן, וואָס איך האָב היינט געמאַכט. פלוצים באַפאַלן מיך אַ פאַר שקצים און באַוואַרפן מיך מיט קוילן שניי. איין קויל האַט מיר געטראָפן גלייך אין דער באַרד און האַט מיר פאַרשמוצט דעם קאָלנער פון פוטערל. נאָר אין דער מינוט לויפט צו מיר צו אַן אַנדער שייגעץ, כאַפט אַרויס פון זיין קעשענע אַ טיכעלע און ווישט מיר אַרום די באַרד און דעם קאָלנער, און זאָגט מיר, אַז ער וועט שוין זען, אַז די אַנדערע זאָלן דאָס מער נישט טון. נו, איז נישט משיחס צייטן?“

צווישן די יידן, וואָס זענען געשטאַנען אַרום אים און אויסגעהערט, איז געווען אַ יונגער חסיד. רופט ער זיך אָן און זאָגט: „ר' חיים, איר האַט אַ טייסטערל?“

„יא אַוודאי“ זאָגט דער ייד, און קוקט אים אָן. „נו, איז וואָס?“
וואו האַלט איר אייער טייסטערל? פרעגט ווייטער דער יונגערמאַן.
„אין בוזעם קעשענע“, זאָגט דער ייד.

„גיט, זייט מוחל, אַ קוק, צי איר האָט עס דאָרט.“
דער ייד גיט אַ טאַפּ און ווערט בלייד: „אוי, ס'איז נישטאַ.“ און ס'איז אים
גלייך קלאָר געוואָרן אַז דאָס איז געווען די אַרבעט פון דעם שייגען, וואָס האָט
אים אַרומגעווישט.

אַ גוי בלייבט אַ גוי

קעגן וואָס זאָג איך דאָס? קעגן די צוויי שכנים: אַ ייד מיט אַ גוי. דאָס
איז געווען אין אַ שטעטל אין פּוילן, און די צוויי שכנים, דער ייד מיטן גוי, האָבן
זיך געלעבט גוט. איינער צום אַנדערן איז געקומען אין שטוב אַריין, מ'האַט
זיך געהאַלפּן, מ'האַט אַפילו אָפּט געכאַפּט צוזאַמען אַ שנעפּסל. הכלל, אמתע
גוטע שכנים, טאַקע פריינט.

אינמאָל רעדט מען אַזוי. ס'איז געווען סוף ווינטער, נאָנט צו פורים.
זאָגט דער גוי צום ייד, אַז ער וואָלט וועלן אַמאָל זיין ביי אים אָף אַ יום־טוב.
„איך וויל זען, שכן, ווי דו פּראַוועסט אַ יום־טובדיקע סעודה.“
טראַכט דער ייד: פּאַרוואָס נישט? אַזוי ווי זיי זענען גוטע שכנים, וועט ער
אים צוליב טון. „אין גיכן איז ביי אונז פורים“, זאָגט צו אים דער ייד. „דאָס
איז אַ פריילעכער יום־טוב. וועסטו קומען צו מיר צו דער פורים־סעודה. איך
וועל דיר לאָזן וויסן.“

געקומען פורים צו דער סעודה, זיצט דער גוי אָן אויפגעלייגטער, אַ יום־
טובדיקער, אַ פריילעכער, און עסט און טרינקט, און קען זיך גאַרנישט ניט אָפּ־
וואונדערן: אַזעלכע טייערע מאכלים: קוילעטש און פלייש און המן־טאַשן! היינט
די משקה! אַזאַ טייערער בראַנפן!

און דער גוי האָט טאַקע אַריינגעגאַסן אין זיך. ער האָט מקיים געווען די
מצווה, ווי אין פּסוק שטייט. און דער ייד האָט אים נישט געזשאַלעוועט. ער איז
דאָך אַזאַ גוטער שכן, און ס'איז דאָך עפעס פורים!

אַז דער גוי איז שוין געווען גוט שיכור, און ער האָט שוין נישט געוואוסט,
ווי מ'זאָגט, בין אַרור המן לברוך מרדכי, האָט ער גענומען רעדן מיאוסע רייד,
און זיך זידלען און קאַמאַנדעווען. איר קענט דאָך אַ גוי, אַז ער שיכורט זיך אָן!

דער ייד האָט אים קוים איינגענומען און איינגעשטילט. און אַז דער גוי האָט
זיך אַביסל אויסגעניכטערט, אויסגעטשוכעט, און איז געקומען צו זיך, פרעגט
אים דער ייד: „סטייטש, ווי קומט עס צו אים? ער זאָל רעדן אַזעלכע רייד?“

בעט זיך דער גוי, אַז ער זאָל אים מוחל זיין, און ער כאַפּט אים אַרום און
האַלט אים: „שכנקע מיינער, פאַרגיב! איך האָב דאָס נישט געטון. דאָס האָט
דער גוי געטון, נישט איך!“

פורים-שפילער

ער קען נישט העלפֿן לעשן

ביי מיין שכן אין שטעטל איז מיט יאָרן צוריק געווען אַ װאָלנע פּאַזשאַרנע קאַמאַנדע״. איר װײסט דאָך, פּרײװיליקע פּײערלייט. אַז ס׳האַט זיך געמאַכט און ס׳האַט אַמאָל געטראַפֿן אַ שרפּה אין שטעטל, האָבן זײ זיך אָנגעטון װײסע העמדלעך—רובאַשקעס, מיט אַזעלכע רױטע היטעלעך, איר װײסט דאָך, און זײ זענען געלאָפֿן לעשן דאָס פּײער.

שטײען די יונגען מיט די קישקעס אין האַנט, פּאַמפען װאַסער, און לעשן. אַנדערע לױפֿן מיט די עמערס װאַסער, און מע לעשט. און אַרום שטײט דאָס גאַנצע שטעטל און קוקט זיך צו װי מע לעשט.

דערביי שטײט אױך אַ יונגער בחורעץ, אַ יונג מיט בײנער, שטײט מיט די הענט אין די קעשענעס, און קוקט אױך װי מע לעשט. גײט צו אים צו אַ פּאַלי-צײאָנט און מאַכט אים דעם אמתן רוסישן מײ-שברך: װאַס הייסט, ער שטײט און העלפט נישט לעשן דאָס פּײער? שטאַמלט דער בחור און פּאַרענטפּערט זיך: „גאַספּאַדין אוראַדניק, װי אַזױ קען איך העלפֿן לעשן, אַז איך טראָג דאָך נישט קײן װײסע רובאַשקע?!”

װאַס דער גױ האָט געזען בײם רבי

אַ גױ האָט אַמאָל געפירט מיט זײן װעגעלע עטלעכע יידן אין אַ שטעטל ארײן. זײ זענען געפּאַרן אַהין צום רבי אָף יום-טובּ. געקומען, בעט זײ דער גױ, אַז זײ זאָלן אים לאָזן זען, װאַס אַ רבי טוט, און װי אַזױ ער פירט זיך. האָבן זײ אים צוליב געטון.

אַז דער גױ איז אַהײמגעקומען אין דאָרף אַרײן, האָט ער זיך גאַר נישט געקענט גענוג אַנדערצײלן, װאַס ער האָט געזען בײם רבי. די גױים זענען געזעסן מיט אָפּענע מײלער און האָבן זיך צוגעהערט צו אים.

„אין אַ גרויסער שטוב, פול מיט הענגלייכטער און ליכט, שטײען לאַנגע טישן, האָט ער דערצײלט. „די טישן זענען פּאַרשפּרײט מיט װײסע טישטעכער און געגרייט מיט פינקלדיקע לעפל און גאַפלען און מעסערס, און אױבן-אָן ליגט אַ גרויסע בולקע. און אַז דער רבי קומט אַרײן, מאַכן די יידן פּאַר אים אַ װאַרע. און ער גײט גלייך צום אױבן-אָן און זעצט זיך דאָרט אָף אַ גרויסן פּלױשענעם שטול. און װי נאָר דער רבי זעצט זיך אַנידער, זעצן זיך די יידן אױך אַנידער אָף די לאַנגע בענק אַרום די לאַנגע טישן. דערנאָך הייבט דער רבי אױף די בולקע, שניידט אָפּ אַ קליין שטיקעלע, טונקט עס אײן אין זאַלץ און מאַלײעט זיך אָף אַ הויך קול און פּאַרזוכט פון דעם שטיקעלע בולקע. באַלד כאַפֿן די יידן די בולקע, צע-רײסן זי אָף פּיצלעך, און מע גיט יעדן אײנעם אַ שטיקעלע צו פּאַרזוכן. דערנאָך דערלאַנגט מען אַלערליי גוטע עסנס און גוטע געטראַנקען, און אַלע עסן און טרינקען. אַז מע װערט פּאַרטיק מיטן עסן, װערט אַזױ שטיל, אַז מע קען הערן אַ פּליג דורכפּלײען. און דער רבי זיצט מיט פּאַרמאַכטע אױגן און איז זײער פּאַר-טראַכט. און אַלע יידן זיצן און קוקן אָף אים, און הערן זיך גוט צו װי דער רבי זיצט און שװײגט.“

ער וויל זיך נישט מישן אין רבנישע זאכן

נאך דעם ווי בערל דער שניידער איז אָפּגעווען עטלעכע יאָר אין אַמעריקע, האָט ער גענומען זיינע אָפּגעשפּאַרטע פּאַר טאַלער און איז אָהיימגעפּאַרן צו ווייב און קינדער. געקומען—האָט זיך גערודערט אַביסל אין שטעטל. אַ קלייניקייט—אַ גאַסט! היינט זיין הילוך, זיין אויסזען—גאַר נישט דערזעלבער בערל, וואָס אַמאָל. אַז דער פּריץ הערט, אין שטעטל איז אַראָפּגעקומען אַן אַמעריקאַנער שניידער, דער, שיקט ער נאָך אים און זעצט אים אַנידער, אַז ער זאָל באַנייען דאָס גאַנצע הויף אַפּן אַמעריקאַנער שטייגער.

זיצט בערל דער שניידער אין הויף און ניט. עטלעכע מאָל אין טאָג קומט צו אים צו דער פּריץ, צו זען ווי סע האַלט מיט דעם געניי. און אין איין וועגס פּאַרפירט ער מיט אים אַ שמועס וועגן אַמעריקע און ווי אזוי סע לעבט זיך אין דער גילדענער מדינה. איינמאָל קומט צו רייד וועגן אמונה זאָכן. דער פּריץ וויל וויסן ווי סע האַלט דאָרט אין אַמעריקע מיט רעליגיע. זאָגט אים דער שניידער, אַז ס'איז פּונקט ווי אין שטעטל, די גויים האָבן קלויסטערס, און, להבדיל, די יידן—שולן.

זאָגט דער פּריץ, אַז אויב אזוי פּאַרשטייט ער נישט. דער אַלטער שניידער, וואָס האָט ביי אים אַלע יאָרן געאַרבעט, אַז ס'איז געקומען אין דער פּרי, נאָכן אויפשטיין, האָט ער זיין לינקע האַנט און זיין קאַפּ אַרוימגעוויקלט מיט לעדערנע רימענס און האָט זיך געמאַליעט. און דו גאַרנישט ניט. ווי דו וואַלסטט גאַר קיין ייד נישט געווען.

זעט דאָך דער שניידער, אַז ער איז אַריינגעפּאַלן, נעבעך, פּאַלט אים איין אַ געדאַנק, און ער גיט אים לויטן אַמעריקאַנער מנהג, אַ לייג אַוועק אַזאַ דרשה: „שוין אַ לענגערע צייט, פּריצל לעבן,“ זאָגט דער שניידער, „אַז צווישן די רבנים איז אַ קריגעריי. טייל האַלטן, אַז מע דאַרף וויקלען די רימענס אַף דער האַנט צו זיך, און די אַנדערע האַלטן, אַז מע דאַרף זיי וויקלען פּוּן זיך. דער אַלטער שניידער, וואָס האָט געאַרבעט ביי דיר, האָט מסתמא געהאַלטן מיט איינעם פון די צוויי צדדים פון די רבנים און האָט געוויקלט לויט זייער נוסח. נאָר איך בין אין די זאכן אַ פּראַסטער מענטש, און איך ווייס נישט מיט וועמען פון די רבנים צו האַלטן. מיש איך מיך נישט. איך וואָרט ביז זיי וועלן דורכקומען צווישן זיך און איך וויקל דערווייל אין גאַנצן נישט.“

פֿאַר אַן אייגענעם איז נישטאַ וואָס צו שעמען זיך

אין די צאָרישע צייטן איז אַמאָל אַ רייכער ייד—אַ סוחר ערשטע גילדע, געפּאַרן אין באָן. געפּאַרן איז ער אין אַ באַזונדערן קופּע, ווי סע פּאַסט פּאַר אַזאַ סוחר. אַז דער ייד האָט אָפּגעגעסן און פּאַרטרונקען מיט אַ גלעזל פיינעם וויין, האָט ער פּאַררייכערט אַ גוטן ציגאַר, און ס'האָט אים גענומען דרעמלען. אין קופּע איז דעמאָלט קיינער נישט געווען, האָט ער זיך צעקנעפּלט, אויפּגעבוּדן

דעם שניפס, צעכראַסטעט דאָס העמד און לויזער געמאַכט דעם פּאַסעק אַרום די הויזן. דער סוחר האָט זיך געקליבן כאַפּן אַ דרעמל. מיטאַמאַל עפּנט זיך די טיר און סע קומט אַריין אין קופּעי אַן אַלטער גענע-ראַל און זעצט זיך אַנידער אָף אַ באַנק, גלייך אַנטקעגן דעם סוחר. דער סוחר האָט זיך פאַרשעמט און האָט גענומען שטאַמלען: „אַנטשולדיקט, האָט קיין פאַראיבל נישט.“ און האָט זיך אַנגעהויבן אָף גיך צוקנעפלען און צו-רעכט מאַכן.

דער גענעראַל האָט גלייך געזען, אַז דאָס איז אַ ייד, און נאָך דעם ווי מ'האַט זיך צעשמועסט אַביסל, פּרעגט אים דער גענעראַל: „זאָגט מיר, איך בעט אייך, אפּשר ווייסט איר—ווען פּאַלט אויס האַי-יאָר תּשעה-באב?“

דער ייד קוקט אָף דעם גענעראַל ווי מע וואַלט אים דערלאַנגט מיט אַ דובינע איבערן קאַפּ; אַ גענעראַל, און וויל גאָר וויסן ווען סע פּאַלט אויס תּשעה-באבן נאָר ער האָט באַלד גענומען אויסרעכענען און זאָגט אים ווען תּשעה באב וועט אויספאַלן.

דער גענעראַל דאַנקט אים און דערציילט אים, אַז תּשעה-באב האָט ער יאָר-צייט נאָך זיין מוטער. ער אַליין איז פון די אַמאָליקע קאַנטאַניסטן, און איז דאָס גאַנצע לעבן פאַרוואַרפן צווישן גוים, ווייסט ער נישט ווען דער טאָג פּאַלט אויס. „אַ, אַזוי גאָר“ זאָגט דער סוחר, „זענט איר דאָך מאַחינו בני ישראל, אַ יהודי“ און ער האָט זיך גלייך ווידער צעקנעפּלט און צעכראַסטעט.

דער פּויער און דער בעל-עגלה

אַ בעל-עגלה האָט געקויפט ביי אַ פּויער אַ פּערד. בשעת-מעשה איז קיינער נישט געווען און קיינער האָט נישט געזען ווי דער ייד האָט דעם פּויער אויס-געצאַלט דאָס געלט. ווי נאָר דער בעל-עגלה האָט אַוועקגעפירט דאָס פּערד, איז דעם פּויער אַריין אַ ביזע מחשבה אין קאַפּ: ער האָט געמאַכט אַ געוואַלד, אַז מ'האַט ביי אים צוגעגנבעט זיין פּערד.

האַט מען גענומען זוכן און נישטערן, און מ'האַט עס טאַקע באַלד געפונען ווי דער בעל-עגלה האָט עס געפירט צו זיך אַהיים. די פּאַליציי האָט קיין סך נישט גערעדט און האָט דעם בעל-עגלה און דעם פּויער געבראַכט אין געריכט אַריין. דער ריכטער הערט אויס די מעשה און הייסט דעם בעל-עגלה, אַז ער זאָל אומ-קערן דעם פּויער דאָס פּערד. ס'האַט נישט געהאַלפּן דעם בעל-עגלהס טענהן און בעטן. דער ריכטער האָט אים נאָך באַשטראַפּט און געהייסן איינזעצן אין חד-גדיא. אין געריכט איז בשעת-מעשה געווען אַן אַדוואָקאַט. אים איז די גאַנצע זאַך געווען פאַרדעכטיק. ער איז געווען זיכער, אַז דאָס האָט דער פּויער געמאַכט אַ בילבול אָף דעם ייד, און אים איז אַיינגעפאַלן ווי אַזוי אויפצודעקן דעם אמת. דער אַדוואָקאַט האָט זיך דורכגעשמועסט שטילערהייט מיט דעם ריכטער, און ס'איז געבליבן צו מאַכן אַ זאַמלונג פאַר דער פּאַמיליע פון דעם פאַרמשפּטן, יע-דער איינער האָט געגעבן וויפּל ער האָט געקענט, ווער אַ קליינע מטבע, ווער אַ גרעסערע מטבע.

אז ס'איז געקומען צום פויער האָט ער געוואָלט ווייזן זיין גוט האַרץ. ער האָט אַרויסגעשלעפט זיין בייטעלע געלט פון בוזעם, האָט אַרויסגענומען פון דאָרט אַ זילבערנעם רובל און דערלאַנגט דעם אַדוואָקאַט. דער אַדוואָקאַט באַטראַכט די מטבע. ער האָט געמאַכט אַ פנים ווי אים וואָלט עפעס נישט געפעלן, און ער האָט אַ זאָג געטון אַף אַ קול: „דאָס איז אַ פאַלשער רובל.“

דער פויער האָט זיך דערשראָקן. ער האָט געוואוסט, אַז פאַר מאַכן פאַלש געלט האַקט מען אָפּ די הענט. ער איז צעטומלט געוואָרן און האָט גענומען שווערן זיך, אַז דאָס האָט אים געגעבן דער בעל-עגלה. ער האָט דערציילט די גאַנצע מעשה און האָט זיך מודה געווען, אַז ער האָט געמאַכט אַ בילבול אַף דעם ייד.

דער גוי און דער ווייזן

אַ רייכער גוי, אַ בעל-גוף, האָט נאָך פסח געפירט אין שטאָט אַריין אַפּן יעריד אַ פאַר אַקסן צו פאַרקויפּן. געקומען אַפּן יעריד, האָבן זיך באַלד געפונען סוחרים, בעלנים אַף די אַקסן, און דער גוי האָט אַפּגעלייזט פאַר זיי אַ שלל מיט געלט, גאַנצע צוויי הונדערט רובל.

אַז ער האָט שוין געהאַט דאָס געלט ביי זיך אין בייטעלע, זאָגט ער צו עט-לעכע גוים פון זיין דאָרף: „קומט, לאַמיר גיין אין שענק אַריין, טרינקען וויין.“ אַריינגעקומען, גיט ער אַ זאָג צום שענקער: „העי, מאַשקע, דאָוואַי ווינאָ, דערלאַנג דעם וויין!“

דער שענקער ברענגט אַ קריגל וויין, און דער גוי מיט זיינע פריינט נעמען טרינקען. אויסגעטרונקען, זאָגט ער: „העי, מאַשקע, דאָס איז ביי דיר וויין? דערלאַנג גוטן וויין!“

נעמט דער שענקער און ברענגט אים אַ קריגל בעסערן וויין. די גוים טרייבן קען אויס דעם וויין, און דער גוי, דער בעל-גוף, פאַרקרימט זיך: „העי, מאַשקע, דאָס איז וויין? איך וויל דעם בעסטן וויין, וואָס דו האַסט!“

נעמט דער שענקער און ברענגט דעם בעסטן וויין. דער גוי טרינקט, און איז ווידער נישט צופרידן: „ניין, מאַשקע, דאָס איז נישט קיין וויין!“

דער שענקער זעט אַזאָ זאָך, פאַרשטייט ער שוין מיט וואָס פאַר אַ מבין ער האָט צו טון. נאָר אַ קלוגער ייד איז ער געווען, פאַלט אים איין, אַז אַזוי ווי ס'איז נאָך דאָ אַביסל פסחדיקער באַרשט אין פעסל, נעמט ער און שעפט אָן אַ קריגל באַרשט און דערלאַנגט דאָס דעם גוי. דער גוי טרינקט און פאַסמאַקעוועט זיך: „אַ, אַט דאָס איז וויין! געשמאַק—אַ מחיה!“

דער בעל-גוף האָט נאָך דעם באַצאָלט, און איז אַהיימגעפאַרן. עטלעכע חדשים שפעטער, ווען ס'איז געקומען שניט-צייט, פאַרט דער גוי אַף אַ הויכן וואָגן תבואה פון פעלד.

אַפּן וועג איז אַראַפּ אַ ראַד, און דער וואָגן האָט זיך אַזאָ טרעסע געטון, אַז דער גוי איז אַראַפּגעפאַלן און האָט זיך גוט צעהרגעט. גיט ער אַ זאָג צו די גוים, וואָס זענען צוגעלאָפּן, אים אויפצוהייבן: „ווי געפעלט אייך דאָס? שוין פינף חדשים, אַז איך האָב געטרונקען דעם וויין, און סע וואַרפט מיט מיר נאָך אַליץ!“

דער רב איז מיט זיינעם אן איינפאל מציל די יידן פון שטעטל

א ייד אין שטעטל האָט זיך געשמדט. זענען די יידן געווען אָף אים פאַר־ביטערט. זיי האָבן אים פאַראַכט און נישט געוואָלט האָבן מיט אים קיין שום מגע־ומשא. דעם משומד האָט דאָס פאַרדראָסן, און ער האָט געזוכט נוקם צו זיין זיך דערפאַר אין אַלע יידן.

איינמאַל גייט ער אַריבער צום פריץ מיט אַ מסירה: „פריצל־פריץ, ניג צו דיין אויער, איך וועל דיר עפעס דערציילן. די יידן זענען דיר נישט געטריי. די שטאָט געהערט דאָך צו דיר, און אַלע איינוואוינער זענען דיינע. נאָר די יידן, אַז זיי דאווענען און בעטן זייער גאָט און דאַרפן דערמאַנען אַלע אַנדערע פעלקער, שפייען זיי אויס דריי מאָל. מיינט דאָך דאָס, אַז זיי שפייען אויך אָף דיר. אויב דו גלייבסט מיר נישט, קום מיט מיר מאַרגן אין זייער שול אַריין, וועסטו זען, אַז ס'איז אמת.“

דעם פריץ איז דאָס אַריין אין דער נאַז: מע שפייט גאַר אָף אים. אָף מאַרגן איז ער מיט דעם משומד אַוועק אין שול. זיי זענען געקומען פונקט פאַר „עלינו“. אַריינגעקומען, האָט דער שמש דעם פריץ אַרויפגעפירט אויבן־אָן, אין דער מזרח־וואַנט, און האָט אים אַנידערגעזעצט לעבן דעם רב. דעם משומד האָט מען געלאָזט שטיין ביי דער טיר.

אַז מ'האָט אַנגעהויבן זאָגן „עלינו“ און ס'איז געקומען צו די ווערטער „שלא עשנו כגויי הארצות“, האָט דער רב, און דער גאַנצער עולם, אויסגעשפיגן דריי מאָל. דער פריץ האָט זיך איבערגעציגט, אַז דער משומד האָט אים דערציילט דעם אמת. זאָגט ער צום רב, אַז גלייך נאָכן דאווענען זאָל ער קומען צו אים אין הויף, ער דאַרף מיט אים רעדן.

אַז דער פריץ איז אַוועק, איז אין שול געוואָרן אַ טומל. אַלע האָבן פאַר־שטאַנען, אַז דער משומד האָט אַנגעאַרבעט אַ צרה. האָט דער רב גלייך נאָכן דאווענען גענומען מיט זיך צוויי באַלעבאַטיים, און זיי זענען אַריבערגעגאַנגען צום פריץ. געקומען, פרעגט זיי דער פריץ מיט כעס: „פאַרוואָס שפייט איר, ווען איר דערמאַנט די גוים? געדענקט, די שטאָט איז מיינע, און איר וואוינט דאָ מיט מיין דערלויבעניש און גענאָד.“

באַרואיקט אים דער רב און ענטפערט: „ניין, פריץ־לעבן, מיר שפייען נישט, חלילה, אָף דיר, און נישט אָף קיין אַנדערע פעלקער. די מעשה מיט דעם שפייען איז אַזאַ: אָף יענער וועלט זענען דאָ צוויי טויערן. איינער פאַר יידן, און דער צווייטער פאַר גוים. ביי יעדן טויער שטייט אַ מלאך און גיט אַכטונג, אַז יעדער איינער, וואָס קומט, זאָל גיין אָף זיין פלאַץ. אַז סע שטאַרבט דאָ, אָף דער וועלט, אַ ייד, און מע ברענגט אים אין הימל אַריין, נעמט אים דער מלאך, ביי דעם יידישן טויער, אונטערן אַרעם און ווייזט אים אָן ווי אַזוי צו גיין אָף זיין פלאַץ. אַז סע שטאַרבט דאָ אַ גוי, און מע ברענגט אים אָף יענער וועלט, נעמט אים דער מלאך, ביי דעם גויאישן טויער, אונטערן אַרעם און ווייזט אים אָן ווי אַזוי צו גיין צו זיין פלאַץ.“

איינמאַל האָט מען געבראַכט אָף יענער וועלט אַ משומד. האָט דער שומר

ביי דעם יידישן טויער געזאגט, אָז ער איז נישט זיינער, ער איז אַ משומד. דער צווייטער שומר האָט געטענהט דאָסזעלבע, אָז ער איז נישט זיינער. ער האָט אָנגעוויזן, אָז ער האָט דעם יידישן צייכן. האָבן זיך די צוויי מלאכים שטאַרק צעקריגט. אָז דער רבונג של עולם האָט דערהערט זייערע געשרייען, פרעגט ער זיי, וואָס זיי קריגן זיך. דערציילן זיי אים די מעשה מיט דעם משומד. האָט דער אייבערשטער דריי מאָל אַ שפיי געטון: „טפו, טפו, טפו! איבער אַ משומד קריגט איר אייך?!”

„פון דעמאָלט אָן, פריץ-לעבן.“ האָט דער רב געענדיקט די מעשה, „אָז מיר זעען אַ משומד, שפייען מיר אויס דריי מאָל. ווען דו ביסט אַריינגעקומען אין שול, און איך האָב דערזען הינטער דיר דעם משומד, האָב איך און אַלע יידן אויסגעשפיגן.“

דאָס איז געווען גענוג. דער פריץ האָט דעם משומד פאַרטריבן פון שטעטל, און די יידן זענען דאָרט ווייטער געבליבן וואוינען בשלום.

אַ ייד שמדט זיך נישט

צו ר' מענדעלע ליבאוויטשער אין שטוב איז אַמאָל אַריינגעפאַלן אַ חסיד מיט אַ געוואָלד: „רבי, אָן אומגליק האָט געטראָפן ביי אונז אין שטאָט, אַ ייד האָט זיך געשמדט!“

„ווייס איך וואָס? וואָגט ר' מענדעלע, „דו ווייסט נישט וואָס דו רעדסט! נאַרשיקייט, אַ ייד שמדט זיך נישט! דער, וואָס האָט זיך געשמדט, איז נישט גע- ווען קיין ייד!“

דער חסיד קוקט אים אָן פאַרחידושט: „וואָס הייסט, רבי? מיר אַלע קענען אים. ער איז אַ באַקענטער באַלעבאָס ביי אונז אין שטאָט.“

„הער אויס,“ זאָגט צו אים דער רבי, „איך וועל דיר דערקלערן, וועסטו פאַר- שטיין. די גמרא זאָגט, אָז איידער דער רבונג-של-עולם האָט געגעבן די יידן די תורה, איז ער מיט איר געקומען קודם צו אַלע אומות-העולם און זיי געפרעגט, צי זיי ווילן זי מקבל זיין, וואָס שטייט דאָרט געשריבן? האָבן אים די אומות געפרעגט. האָט דער אייבערשטער געענטפערט: לא תרצה—דו זאָלסט נישט מאַרדן! לא תגנוב—דו זאָלסט נישט גנבענען? ניין, האָבן זיי געזאָגט, מיר ווילן נישט אַזאָ תורה!“

„צום סוף איז ער געקומען מיט איר צו די יידן און האָט זיי געפרעגט: איר ווילט מקבל זיין די תורה? יאָ! האָבן זיי אויסגעשריגן נישט פּרעגנדיק קיין קשיות. מיר ווילן מקבל זיין די תורה! נעשה ונשמע—מיר וועלן טון און פאַלגן! „מיינסטו, ר' ייד, דערקלערט אים ווייטער דער רבי, „אָז אַלע גויים האָבן געזאָגט, ניין, זיי ווילן נישט? עס זענען געווען צווישן זיי אַ סך וואָס האָבן גע- זאָגט, יאָ! נאָר היות ווי די מערסטע האָבן געזאָגט, ניין, איז געבליבן ביי ין. און אַזוי אויך מיט די יידן. נישט אַלע יידן האָבן געזאָגט, יאָ, זיי ווילן. געווען אַ סך, וואָס האָבן געזאָגט, ניין! נאָר היות ווי די מערסטע האָבן געזאָגט, יאָ, איז

געבליבן י א. איצט פארשטייטו שוין? ענדיקט ר' מענדעלע, דאָס ביסל גויים, וואָס האָט געזאָגט יא, איז זיך ביסלעכווייז מגייר, און זיי ווערן יידן. און דאָס ביסל יידן, וואָס האָט געזאָגט, ניין, זיי שמדען זיך און ווערן גויים."

א משומד קומט אויך אַמאָל צונויף

ביי די גרעניצן צווישן דעם אַמאָליקן ארץ ישראל און דעם לאַנד אַרם (אַראַם) האָט געבושעוועט אַ באַנדע גולנים. אין די נעכט האָבן די גולנים גע-לאַקערט פון די באַהעלטענישן, און אַז זיי האָבן געזען קומען דורכפאַרער, זע-נען די רויבער זיי באַפאַלן און האָבן זיי באַרויבט און געטייט.

אין דער פרי, אַז ס'איז געוואָרן ליכטיק און די גרענעץ-וועכטער האָבן גע-פונען די טויטע, האָבן זיי גענומען די קערפערס, זיי מקבר צו זיין. איז דאָך אַבער געווען אַ פראַגע, וואו מע זאָל די טויטע מקבר זיין: אַף אַ יידישן בית-עולם, צי אַף אַ צווינטער? האָבן זיי אַפגערעדט, אַז אויב דער טויטער האָט דעם יידישן סימן, דאָס הייסט, אויב ער איז געמלעט, האָבן זיי אים איבערגעגעבן די יידן, און אויב נישט, האָבן זיי אים אוועקגעפירט צו די גויים.

האָט זיך אַבער אַפט געמאַכט, אַז מ'האָט אויך געפונען דעם טויטן קערפער פון אַ פרוי. וואָס זאָל מען דעמאָלט טון? ווי אַזוי דערקענט מען דעמאָלט, צי דאָס איז אַ יידישקע, צי אַ גויע? האָט מען געטראַכט און געטראַכט, ביז מ'האָט זיך דערטראַכט צו עפעס, אַז אַזאָ טויטע קען מען דערקענען אַן דעם ריח פון איר מויל. און ס'איז געבליבן, אַז מע זאָל אַ שמעק טון: פילט זיך קוגל—איז דאָס אַ יידישע, און אויב סע פילט זיך חזיר פון איר מויל—איז דאָס זיכער אַ גויעשע. וועמען מאַכט מען אַבער פאַר דעם שמעקער? מאַכן אַ גוי—ווייסט ער דאָך נישט דעם ריח פון קוגל. מאַכן ווידער אַ ייד פאַר דעם שמעקער—ווייסט ער דאָך נישט דעם ריח פון חזיר. האָט מען געטראַכט און געטראַכט, ביז מ'האָט זיך ווידער דערטראַכט. און ס'איז געבליבן, אַז מע זאָל נעמען אַ משומד פאַר אַ שמעקער. וואָרן אַ משומד ווייסט דאָך דעם ריח סיי פון קוגל און סיי פון חזיר.

ער האָט פֿון וועמען זיך אַפצולערנען

ביים שטעטל האָט געוואוינט אַ פריץ, אַ גוי, ווי ביי אַ סך יידישע שטעט-לעך אין פוילן. האָט דערדאָזיקער פריץ געהאַט ביי זיך אין דאָרף אַ ייד, אַ קרעטשמער. איז דאָס געווען אַ ייד ווי אַ סך יידישע קרעטשמערס אין יענע דער-פער. נאָר אַזוי ווי דער פריץ האָט שטאַרק געהאַלטן פון זיין קרעטשמער, האָט ער אים צוגערעדט, אַז ער זאָל זיך שמדן.

דער ייד האָט קודם נישט געוואָלט אפילו הערן פון דעם. נאָר דער פריץ האָט אים נישט אַפגעלאָזט. ער האָט דעם קרעטשמער צוגעזאָגט גילדענע גליקן, ער וועט אים מאַכן פאַר דעם פאַרוואַלטער איבער זיין גאַנצן הויף און פון אַלע זיינע גיטער, אויב ער וועט אים פאַלגן און וועט זיך שמדן.

הכלל, דער פריץ האט אזוי לאנג גערעדט איבער אים, ביז דער ייד האט איינגעווייליקט, ער וועט זיך שמדן. ער האט זיך אבער אויסגענומען מיטן פריץ, אז ער זאל אים באשיצן, אז יידן זאלן אים נישט פארפאלגן און נישט באליידיקן. עס איז נאך דעם אריבער אַ שטיקל צייט.

אינמאל רופט דער פריץ צו זיך אין הויף דעם שניידער פון שטעטל, בערל דעם שניידער, אז ער זאל אים באנייען צוזאמען מיט דעם גאנצן הויף.

בערל שניידער איז געקומען מיט זיין שניידער־געזעל און האט זיך אין גיכן אַוועקגעזעצט נייען. נאָר ס'האָט נישט לאַנג געדויערט, און דער משומד האָט אים גענומען זאָגן דעות. ער האָט זיך געהאַלטן אין איין טשעפען. ווי אזוי דער שניידער האָט געטון, איז אים נישט געפעלן. הכלל, דער שניידער האָט גע־מיינט, אז ער וועט פון אים אויסשפייען די גרינע גאַל. ער האָט אים אָנגעטון אַזעלכע געברענטע צרות, אַז איינמאַל האָט דער שניידער צו אים אַ געשריי געטון: „גיי צו אַלדי רוחות, דו משומד!“

נו, וואָס זאַל איך אייך זאָגן? מער האָט שוין דער אומגליקלעכער שניידער נישט באַדאַרפט. מ'האָט אים גלייך געשלאָסן אין קייטן און מ'האָט אים געפירט הענגען. אַז מ'איז צוגעקומען צו דער תּליה, פרעגט אים דער פריץ: „זאָג נאָר, זוּ יידעלע, פאַרוואָס האָסטו דעם פּאַן יאַנעק געזאָגט, אַז ער זאַל גיין צום טייוול? דו האָסט דאָך געוואוסט, אַז דו וועסט דערפאַר באַצאָלן מיט דיין לעבן.“

זאָגט דער שניידער: „ניין, פריצל לעבן, נישט איך האָב דאָס געזאָגט דעם פּאַן יאַנעק. דאָס האָט גאַט געזאָגט.“

ווערט אַ געלעכטער, און אַלע קוקן אים אָן און ווילן וויסן וואָס ער מיינט.

„לאַמיר רעדן, פריצל, וועסטו הערן ווי אזוי גאַט האָט דאָס געזאָגט.“

„רעד!“ האָט דער פריץ אַ זאָג געטון אַף אַ קול, „און לאַמיר הערן!“

און בערל דער שניידער נעמט דערציילן: „אַז אַ מענטש שטאַרבט, פריצל לעבן, ווייסטו דאָך, גייט זיין נשמה אַרויף אָפן הימל. און דאָרט, דורך וואַנען זי נשמות דאַרפן דורכגיין, זענען דאָ דריי טויערן. ביי איין טויער שטייט אברהם אַבינו, אונזער פאָטערל אַברהם מיט זיינע לייט. ביי דעם צווייטן טויער שטייט דאָס יויזל, אייער גאַט מיט זיינע לייט, און ביים דריטן טויער שטייט דער אשמדאי מיט זיינע טייוואַלים. אַז סע קומט אַהין אַ ייד—נעמט אים אברהם אַבינו גלייך אונטער זיין באַשיץ. אַס סע קומט אַהין אַ גוי—נעמט אים דאָס יויזל אונטער זיינע פּליגל.“

„נאָר איינמאַל האָט מען געבראַכט אַהין אַ משומד. אַז אברהם האָט געזען דעם יידישן סימן, אַז ער איז געמלעט, האָט ער געזאָגט, אַז ער געהערט צו אים. נאָר דאָס יויזל האָט באַמערקט, אַז דער משומד טראָגט אַ צלם האָט ער געטענהט, אַז ער געהערט צו אים.“

„הכלל, זיי האָבן זיך ביידע אזוי לאַנג געאַמפּערט, ביז אַ מלאך האָט זיך אַריינגעמישט און זיי געהייסן האָבן אַ דינ־תּורה פאַר דעם אייבערשטן אַליין. און ווי אזוי דער רבּונו־של־עולם וועט פּסקענען—אזוי וועט בלייבן.“

„האַבן זיי ביידע אזוי געטון. אַז דער אייבערשטער האָט אויסגעהערט זייערע

טענות, און ער האָט באַמערקט דעם משומד מיט זיינע צוויי סימנים, האָט ער אַ געשרי געטון מיט צאָרן, אַז ער באַלאַנגט נישט צו די יידן און נישט צו די גוים, ער געהערט צום טייוול!"

און דער שניידער האָט געענדיקט: „און איך, טייערער פּריצל, גלייב שטאַרק אין גאָט, און איך טו אַלץ, וואָס גאָט הייסט מיר צו טון. איך האָב דעריבער גע- זאָגט דעם פּאַן יאַנעק, וואָס דער אייבערשטער האָט געזאָגט יענעם משומד, אַז ער זאָל גיין צום טייוול."

אַלע האָבן זיך צעלאַכט, און דער פּריץ האָט בערלען געקלאַפט אין פלייצע און אים גלייך באַפּרייט. און דעם משומד, אים האָט ער געשיקט צום טייוול.

אַפילו אַ משוגענער אַליין ווייסט, אַז יעדע שטאַט מוז האָבן איר משוגענעם

האָט איר שוין געהערט אַמאָל, אַז אַ יידיש שטעטל זאָל נישט האָבן זיין משוגענעם? אַפילו די משוגעים אַליין ווייסן, אַז יעדע שטאַט מוז זיך האָבן איר משוגענעם. און אַמאָל—אַפילו צוויי און דריי משוגעים.

און ווי איר ווייסט, זענען דאָ אַלערליי משוגעים אין די שטעטלעך. פאַראַן משוגעים, וואָס שלעפּן זיך אַרום איבער די גאַסן שטיל און שטום. זיי זענען נעבעך, שטענדיק מרה־שחורהדיק. ווער ווייסט וואָס זיי דריקט? פאַראַן אַנדערע, וואָס מורמלען עפעס כסדר און שעפטשען צו זיך אַליין. און ווידער נאָך אַנדערע, וואָס רעדן כסדר אָף אַ קול, און האַלטן אין איין טענהן ווי זיי וואַלטן זיך שטענדיק אַרומגעקריגט מיט עמיצן. פאַראַן אַלערליי.

קעגן וואָס זאָג איך דאָס? קעגן איינעם אַ משוגענעם אין דער שטאַט סמאַר- גאַן. און דאָס, וואָס איך וויל אייך דערציילן, איז אַן אמתע מעשה, נישט קיין אויסגעטראַכטע. זי האָט טאַקע געטראַפּן מיט מיר אַליין.

אין סמאַרגאַן זענען געווען צוויי משוגעים, נישט פאַר אונז געדאַכט, אַ ייד און אַ יידינע. איין שיינעם טאַג איז דער מאַן—דער משוגענער, געשטאַרבן, און אַ סוף! ס'האָט קיינער נישט געוויינט נאָך אים. גענוג איין משוגענער אין שטאַט. איינמאָל גיי איך מיר מיט מיינעם אַ פּריינד שפּאַצירן. ווי מיר גייען אַזוי, זעען מיר אין מיטן גאַס עפעס אַן עולם. און מע שטופּט זיך. זענען מיר ביי- געריק, און מיר גייען צו, צו זען וואָס דאַרטן טוט זיך.

מיר גיבן אַ קוק, ערשט—די משוגענע זיצט אָף דר'ערד און רעדט פון זאַכן נישט געשטויגן, נישט געפּלויגן, און דער עולם לאַכט. זעען מיר דאָך מיט ווע- מען מ'האָט צו טון, זאָג איך צו מיין פּריינד: „אַ געבענטשטע שטאַט, אונזער שטאַט. מיר קענען נישט אויסקומען אַן אַ משוגענעם."

די משוגענע האָט דאָס דערהערט. שפּרינגט זי אויף און גיט אַ געשריי: „זע נאָר, זע. אַ שטאַט מוז דאָך האָבן איר משוגענעם! ווער דו משוגע—פאַר איך מיר גלייך אַוועק פון דאַנען."

א משוגענער רעדט אויך אַמאַל קלאַר

איר ווייסט דאָך, איטלעכע שטאַט האָט זיך איר משוגענעם. און פינסק איז נישט געווען קיין אויסנאַם. זי האָט זיך געהאַט איר משוגענעם. נאָר דער פינסקער משוגענער, שילם האָט ער געהייסן, איז געווען אַביסל אַנדערש פון אַנדערע משוגענע. ער האָט אַמאַל געקענט גוט לערנען און שיין דאַווענען. דאָס איז געווען, איידער ער איז משוגע געוואָרן. און אַפילו משוגע-נערהייט איז ער אַפט אַרומגעגאַנגען אין די גאַסן און האָט געלערנט אויסנוויי-ניק אַף אַ קול. און אַז ס'איז געקומען פרייטאַג בייטאַג איז דער משוגענער שילם אַרומגעלאָפן אין מאַרק און האָט געשריגן, אַז ס'איז צייט צו פאַרמאַכן די קראַמען, און ער האָט גענומען מקבל-שבת זיין און זינגען אַף אַ קול לכו נרננה און לכה דודי.

שילם האָט אויך געהאַט אַ טבע צו נעמען שרייען, אַז די גאַנצע וועלט איז משוגע. אַלע זענען משוגע, נאָר ער איינער איז קלאַר. צייטנווייז איז ער אין אַזאַ מינוט געוואָרן אַזוי ווילד, אַז מ'האַט אים געמוזט בינדן מיט שטריק. מאַכט זיך אַמאַל, אַז ווען מ'האַט אים גענומען בינדן, פּרעגט אים איינער: „שילם, אויב אַלע זענען משוגע, נאָר איר איינער זענט קלאַר, פאַרוואָס מוז מען אייך בינדן מיט שטריק און נישט די אַנדערע?“ שילם טראַכט נישט לאַנג און ענטפּערט: „וואָס פאַרשטייט איר נישט? ווען מע זאָל וועלן אַלעמען בינדן, וואָלטן קיין שטריק נישט געסטייעט. דעריבער בינדט מען בלויז מיך אַליין.“

פעקלעך פֿון הימל

אין שאַוועל איז געווען אַ משוגענער. לייבע זעליג דער משוגענער, האָט מען אים גערופן. קיינער האָט נישט געוואוסט פון וואָנען ער האָט זיך גענומען דאָרט אין שטאַט. געקומען, און איז געוואָרן אַן אייגענער אין שטאַט. קינד-און-קייט האָט אים געקענט.

געווען צייטן, ווען זיין משוגעת האָט אים אַפּגעלאָזט, און ער האָט גערעדט קלאַר. דעמאָלט האָבן מענטשן ליב געהאַט צו פאַרפירן מיט אים אַ שמועס. און ס'האַט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ער איז אַמאַל געווען אַ סוחר, אַ וועלט-מענטש. איינ-מאַל פּרעגט אים איינער: „לייבע זעליג, פון וואָס זענט איר אַראָפּ פון זינען?“ לייבע זעליג האָט זיך נישט געפונען באַליידיקט וואָס מע פּרעגט אים אַזאַ זאַך, און ער ענטפּערט: „איך וועל אייך דערציילן, ליבע מענטשן. איר ווילט דאָך וויסן, וועל איך אייך דערציילן. איר ווייסט דאָך, מיר האָבן אַ גאַט אין הימל, און גאַט וואַרפט איטלעכן אַראָפּ זיין פעקל. איינעם וואַרפט ער אַראָפּ אַ פעקל מיט כּל-טוב, אַן אַנדערער קריגט אַ פעקל מיט צרות, אַ דריטן גיט ער אַ פעקל מיט נחת פון קינדער, און אַ פּערטער קריגט אַ פעקל מיט צרות פון קינדער. אַזוי גיט ער יעדן איינעם זיין פעקל. אויך מיר האָט גאַט אַראָפּגעוואַרפן מיין פעקל. נאָר ער האָט מיר געטראָפן מיט דעם פעקל גלייך אין קאַפּ, און איך בין משוגע געוואָרן.“

אַז מע זאָגט משוגע—גלייב

דעם גבירס איידעם אין שטעטל האָט עפעס גענומען פלוצים פלאַנטערן מיט דער צונג, נישט פאַר קיין גוטן ייד געדאַכט, און רעדן פון וועג אַראָפּ. פון אַנהייב האָט מען געמיינט, אַז ער מאַכט זיך. אַ גביריש איידעמל—שפּילט ער קאַמעדיע. האָט זיין ווייבל עטלעכע מאָל אָנגעשריגן אָף אים. נאָר אַז מ'האַט געזען, אַז ער הערט נישט אויף, האָט מען גענומען ברענגען צו אים דאָקטוירים, מ'איז געפאַרן מיט אים קיין לעמבעריק צו גרויסע פּראָפעסאָרן, און דער סוף איז געווען, אַז מ'האַט אים דאָרט געמוזט אַריינגעבן אין די בערגיטקעס, אין משוגעים־הויז אַריין. אַלע פאַר וואָכן איז זיין ווייבל, נעבעך, געפאַרן, אים זען. האָט דאָרט גערעדט מיט אים און פאַרבראַכט אַביסל. די דאָקטוירים האָבן איר געגעבן גוטע האַפּע־נונגען; ס'וועט נעמען אַ שטיקל צייט, און ער וועט קענען אַהיימפאַרן. אַזוי איז אַריבער אַ יאָר און צוויי, און מ'האַט איר מאַן נאָך אַלץ נישט אַרויסגעלאָזט. איינמאָל שטייט זי צו צו איר פּאָטער, אַז ער זאָל זען און טון עפעס. מ'האַלט איר מאַן דאָרט שוין אַזוי לאַנג, און איטלעכס מאָל, וואָס זי קומט, גיט מען איר גוטע האַפּענונג און דאָך לאָזט מען אים נישט אַרויס.

דער פּאָטער איז מיט איר אַוועקגעפאַרן קיין לעמבעריק, און זיי האָבן זיך דערשלאָגן צום פּראָפעסאָר פון דעם משוגעים־הויז. זיי האָבן גענומען טענהן: סטייטש? דער יונגערמאַן איז שוין אויסקורירט. וואָס האַלט מען אים דאָרט? „וויפּיל איז דער שיר צו מאַטערן אַ געזונטן מענטש?“ האָט דאָס ווייבל געטענהט. „ער רעדט צו דער זאך און איז געזונט.“

דער פּראָפעסאָר האָט גענומען דעם ענין אין זיינע הענט. ער האָט געהייסן דער אומגליקלעכער מיט איר פּאָטער, אַז זיי זאָלן קומען אָפּן אַנדערן טאָג און פאַרברענגען דאָרט מיט זייער חולה אַ פאַר שעה.

דער גביר און זיין טאָכטער זענען געקומען און זענען מיט זייער חולה אַרויסגעגאַנגען שפּאַצירן אין גאַרטן. מ'האַט גערעדט צוזאַמען וועגן אַלערליי זאַכן, און דער פּאָטער און זיין טאָכטער זענען געווען איבערגליקלעך. דער יונגערמאַן פרעגט זיך נאָך אָף דער היים און רעדט—אַ מחיה.

אַז זיי זענען זיך גוט אָנגעגאַנגען און זענען געוואָרן מיד, האָבן זיי זיך געוואָלט צוועצן אָף אַ באַנק אַביסל. דער פּאָטער און די טאָכטער זעצן זיך, און איר מאַן בלייבט שטיין. זאָגט זי צו אים: „וואָס שטייסטו, מיין מאַן? זעץ דיך.“ „ניין, איך טאָר נישט.“ זאָגט איר מאַן. „זעסטו דען נישט, אַז מיין גאַנץ לייב איז לויטער גלאַז?!“

קלאַר, קלאַר, און פֿאַרט משוגע

דער סולטאַן איז אַמאָל געקומען אין משוגעים־הויז אַריין. ער האָט אַליין געוואָלט רעדן מיט די אומגליקלעכע, און זען ווי מע באַהאַנדלט זיי און מיט וואָס מע קען זיי העלפּן. ווי ער גייט אַזוי פון צימער צו צימער, זעט ער אין איין פּלאַץ אַ יונגן, געזונטן בחור, שייך אין אויסזען און איידל אין זיין האַלטונג. פרעגט

ער זיך נאך, וואָס אים פעלט. זאָגט מען אים, אַז ער וויל קיינמאַל נישט גיין
שלאָפן. דאָס איז זיין משוגעת.

צערעדט זיך מיט אים דער סולטאַן. און ווי מע שמועסט אזוי, קומט צו
רייד וועגן שלאָפן, און וואָס פאַר אַ געטלעכע און זיסע מתנה דאָס איז פאַר אַלע
באַשעפענישן.

„אַדוני מלך,“ זאָגט דער בחור, „איך פאַרשטיי נישט וואָס פאַר אַ פאַרגע-
ניגן דער מענטש האָט פון שלאָפן. איידער ער לייגט זיך שלאָפן—איז ער דאָך
וואָך; היינט אַז ער שלאָפט—פילט ער דאָך נישט דעם שלאָפן, און אַז ער וואַכט
אויף פון שלאָפן, איז דאָך דער שלאָפן שוין אוועק. טאָ ווען פילט ער און האָט
פון שלאָפן הנאה?“

דעם סולטאַן איז דער געדאַנק זייער געפעלן; ער רעדט, דאַכט זיך, שוין
גאַרנישט ניט ווי קיין משוגענער. הייסט ער ברענגען אַ פלאַש וויין, און בעט
דעם בחור, אַז ער זאל מיט אים טרינקען. ער האָט גערעכנט, אַז דער וויין וועט
אים איינשלעפען. נאָר דער בחור דאַנקט אים, און וויל נישט טרינקען.

„אַדוני מלך,“ זאָגט ער צום סולטאַן, „דו ווילסט טרינקען, אַז דו זאָלסט
דערהויבן ווערן צו דער מדרגה, וואָס איך בין. נאָר צו וואָס דאַרף איך טרינקען?
אַז ס'איז גאָר נישטאַ אַזאַ מענטש, וואָס איך זאל מיך וועלן גלייכן צו אים!“

דער עושר און די צוויי פאַציענטן אין משוגעים-הויז

אַ ייד—אַ נגיד איז אַמאַל געקומען אין אַ משוגעים-הויז. ער האָט געוואַלט
זען ווי אזוי די פאַציענטן לעבן דאָרט און וואָס זיי טוען גאַנצע טעג.

ווי ער גייט אזוי פון איין צימער אין אַנדערן, באַמערקט ער אין אַ ווינקל
ווי איינער זיצט מיט אַ העברייאישער צייטונג אין האַנט און לייענט.

„דאָס איז זיכער נישט קיין פראַסטער מענטש,“ טראַכט דער נגיד. און ער
גייט—צו צו אים און פאַרפירט מיט אים אַ שמועס. וואָס ער רעדט מיט אים, זעט
ער, אַז דער מענטש ווייזט אַרויס גרויס פאַרשטענדעניש, ענטפערט קלאַר און
קלוג. אַז ער האָט געענדיקט רעדן, זעגט ער זיך מיט אים און ער גייט ווייטער.

אין דעמזעלבן צימער האָט דער נגיד באַמערקט ווי אַ ייד זיצט ביי אַ טיש
און לערנט גמרא. „דער ייד איז זיכער אַ תלמיד-חכם,“ טראַכט דער נגיד. און
ער גייט צו צו אים, גיט אים שלום און הייבט אָן רעדן מיט אים תורה-זאַכן.
וואָס מער ער רעדט מיט אים—אַלץ מער זעט ער וואָס פאַר אַ חכם ס'איז דער
ייד. וואונדערט זיך דער נגיד. מיטאַמאַל ווייזט ער אָן אַף דעם ייד מיט דער
העברייאישער צייטונג און פרעגט אים: „זאָגט מיר, איך בעט אייך, פאַרוואָס
האַלט מען דאָ אַזאַ מענטש? ער רעדט דאָך וועגן אַלץ קלאַר און מיט פאַרשטאַנד.“
„ער איז אַ משוגענער,“ ענטפערט דער גמרא-ייד. „ער האָט זיך איינגערעדט,

אַז ער איז משיח.“

„פון וואָנען ווייסט איר, אַז ער איז נישט?“ פרעגט דער נגיד.

„וואָס הייסט, פון וואָנען איך ווייס? אַז איך בין גאָט—זאָל איך נישט וויסן

ווער ס'איז משיח?“

טאָקע משוגע, נאָר ער גיט אים אַ קלאָרן ענטפֿער

שמואל פּוּיטאַש, דער קאַלאַמייַער שטאַט־משוגענער, איז געשטאַנען אַנט־קעגן דעם גביר אין שול און האָט זיך געקאַכט: „סטײַטש, וואָס הייסט? אַ גאַנץ יאָר גיט מען אים בלוין איין מאָל אָן עליה,“ אַפילו שמחת־תורה פאַרגעסט מען אָן אים. און אַז מע רופט אים שוין אויף איין מאָל אין יאָר, איז וואָס פאַר אַן עליה גיט מען אים?—די תוכחה. אַ פּרשה, וואָס קיין ייד וויל נישט. ער וועט מער נישט עולה זיין,“ האָט ער געשריגן.

דער גביר, וואָס איז געווען דער גבאי פון שול, הערט אים אויס, שמייכלט און פּרעגט אים: „ר' שמואל, וואָס האָט איר פאַר אַ טענות, וואָס? פאַרוואָס נעמט איר אייך נישט צוזאַמען און איר מאַכט אייך נישט קיין אייגענע שול? אַט זעט, יעדער מין האָט זיך זיין שול; די שניידערס האָבן זיך אַ שניידערשע שול, די שוס־טערס—אַ שוסטערשע שול, די קצבים האָבן זיך אַ קצבים־שול. יעדער האָט זיך זיין שול.“

שמואל פּוּיטאַש ווערט זייער ערנסט און ענטפּערט: „ר' קאַפל, איר זענט זייער גערעכט. נאָר גיט אַ קוק, ווער ווערט משוגע?—אַן אַרימאַן. טאָ פון וואָנען זאָלן אַרימעלייט נעמען צו מאַכן זיך אָן אייגענע שול? זעט איר, ווען איר וואַלט אויך משוגע געוואָרן, און צוזאַמען מיט אייך נאָך עטלעכע גבירים, דעמאָלט וואַלטן מיר געקענט האָבן אַן אייגענע שול.“

אַן ערלעכער גלח

אין דאָרף איז געווען אַ גלח, אַן אַלטער ערלעכער גלח. ער איז געווען אַן איינגייער ביי שלמהן, דעם אַרענדאַר, אין שטוב, און האָט ליב געהאַט צו שמו־עסן מיט אים וועגן העכערע ענינים.

„אונזער שליאַמקע איז אַ קלוגער ייד,“ פּלעגט ער זאָגן די גויים, ווען ער האָט גערעדט וועגן דעם קרעטשמער. דאָס האָט ביי די גויים אַרויסגערוּפּן אַפּשיי צו די יידן, און זיי האָבן זיי נישט געטשעפּעט.

מאַכט זיך אַמאָל און דער גלח קריגט אַ בריוו, אַז דעם און דעם טאָג וועט קומען אין דאָרף אַריין דער בישאָף. דאָס האָט דעם אַלטן גלח אַביסל אַרויסגע־שטויסן פון דער קאַלעיע און ער איז געוואָרן צערודערט. אַ קלייניקייט—דער בישאָף! וועט מען דאָך דאַרפן מאַכן לכבוד אים אַ פּראָצעסיע און האַלטן אַ דרשה. און דאָ איז ער אַלט, און דער קאַפּ אַרבעט שוין נישט אַזוי. וואָס טוט מען? טראַכט ער זיך, מע דאָרף אַריבערגיין צו שליאַמקען, דער ייד איז אַ קלוגער מענטש, וועט ער זיך מיישב זיין מיט אים. געקומען צום קרעטשמער, דערציילט אים דער גלח די גאַנצע מעשה. מילא, אַ פּראָצעסיע ווי אַ פּראָצעסיע, דאָס וועט ער שוין ווי עס איז מאַכן. נאָר די דרשה! וואָס טוט מען מיט דער דרשה, וואָס טוט מען?

זאָגט דער קרעטשמער: „נישט געדאָגהט, פאַטערל. סע וועט זיין אַ דרשה אויך. אַזוי ווי יענעם טאָג פאַלט אויס דער טאָג פון דעם הייליקן שטעפּאַן, וועלן

מיר שוין מאַכן, אָו ס'זאַל זיין גוט. איך וועל דיר ברענגען די דרשה אָן אָנגע-
שריבענע אין אַ פּאַר טעג אַרום.

דעם גלח איז די זאָך געפּעלן. דער קרעטשמער האָט אים אָנגעשריבן די
דרשה מיט אַלע שיינע ווערטער און געהויבענע טיטלען לכבוד דעם בישאָף.
דערביי האָט ער אויך דערציילט אַ מעשהלע ווי אַזוי דער הייליקער שטעפּאַן
איז אַמאַל געגאַנגען מיט זיינע תּלמידים אין וואָלד, און זיי האָבן פּאַרבלאַגן
דזעט. דרייסיק מענטשן זענען זיי געווען, און זיי האָבן געהאַט מיט זיך בלויז
דריי ברויט. נאָר זיי האָבן קיין הונגער נישט געליטן. דער הייליקער שטעפּאַן
האַט באַוווּן אַ וואונדער און ער האָט מיט די דריי ברויט געשפיזט די מחנה
גאַנצע פיר מעת-לעת.

דער גלח איז געווען מלא גדולה. אַ גוטער איינפּאַל שליאַמקעס.
אַז דער בישאָף איז געקומען צו פּאַרן, האָט מען געמאַכט אין דאָרף אַ גרוי-
סע פּראָצעסיע, מ'האַט אַרויסגעטראָגן אַלע הייליקע בילדער, און דער אַלטער
גלח האָט נאָך דעם געהאַלטן די דרשה. נאָר פון די דרייסיק פּאַרבלאַנדזעטע
מענטשן איז ביי אים געוואָרן דריי, און פון די דריי ברויט איז ביי אים געוואָרן
דרייסיק. דער קרעטשמער האָט געמיינט, אַז ער עקט זיך.
אַפּן אַנדערן טאָג איז דער גלח געקומען צום קרעטשמער, אים נאָכאַמאַל
צו דאַנקען פּאַר דער דרשה. זאָגט צו אים דער ייד: „פּאַטערל, דו האָסט דאָך
אין גאַנצן צעדרייט די מעשה.“

„יא, איך ווייס“, זאָגט דער גלח, „נאָר פּאַרשטייטו מיך, שליאַמקע, דו ביסט
נאָך אַ יונגער מענטש. אַז דו דערציילסט אַ ליגן—איז נישט אַזוי געפּערלעך.
נאָר איך, איך בין דאָך שוין אַן אַלטער מאַן, פּאַר מיר פּאַסט נישט צו דערציילן
אזא ליגן.“

אַ קלוגער ענטפּער פּאַרוואָס יידן טאָרן נישט טראָגן קיין שעטנו

אַ ייד, אַ סוחר, איז געפּאַרן אין באָן. אין וועג אָף אַ סטאַנציע קומט אַרויף
אַ גלח און זעצט זיך אַנידער לעבן דעם ייד. אַז מע פּאַרט צוזאַמען—שמועסט
מען. און דער ייד זעט, אַז דער גלח האָט זיך ליב צו גריבלען וועגן העכערע
זאַכן. קומט צו רייד וועגן שעטנו, פּאַרוואָס די תּורה האָט פּאַרבאַטן יידן צו טראָגן
שעטנו, אַ בגד, וואָס איז געוועבט פון וואָל און פּלאַקס צוזאַמען. ער קען יידן,
זאָגט דער גלח, און ער ווייסט, אַז זיי זענען אַ קלוג פּאַלק. ער קען דעריבער
נישט פּאַרשטיין פּאַרוואָס יידן זאָלן האָבן אזא פּאַרבאַט נישט צו טאָרן טראָגן
קיין שעטנו.

דער ייד גיט אַ טראַכט. און בשעת-מעשה פּאַלט אים איין אַ געדאַנק, און
ער ענטפּערט: „די זאָך איז זייער פשוט. דאָס איז איינגעפירט געוואָרן, צו דער-
מאַנען זיך אָן אַ גרויס אומגליק, וואָס האָט אַמאַל געטראָפּן אָף דער וועלט. אַ
העלפט פון דער מענטשהייט איז דעמאַלט אומגעקומען אין אַ קריג צוליב וואָל
און פּלאַקס. דאָס איז געווען, ווען קין האָט דערהרגעט הבלן, ביים ברענגען
קרבנות צו גאָט, קיין—פון זיינע פעלד-זאַכן, און הבל—פון זיינע שאָף.

„די תורה האָט שפּעטער געוואָלט, אַז יידן זאָלן דאָס געדענקען. וואָס טוט מען, אַז מען זאָל דאָס נישט פאַרגעסן? ביי אײך, פעלקער, אַז סײ טרעפט אַ גרויסע זאָך, — מעג דאָס זײן סײ אַן אומגליק און סײ אַ גליק, אַ נצחון, און איר ווילט, אַז די שפּעטערע דורות זאָלן דאָס געדענקען — וואָס טוט איר? — איר האַקט אויס מאַנומענטן און איר שטעלט אויף דענקמעלער אין אייערע שטעט, אַז מען זאָל די טרעפעניש נישט פאַרגעסן. ביי אונז יידן האָט די תורה פאַרווערט אויסצוהאַקן בילדער און מאַנומענטן. זי האָט דאָך אָבער געוואָלט, אַז מיר זאָלן יענעם שרעק־ לעכץ קריג צוליב וואָל און פּלאַקס נישט פאַרגעסן, דעריבער האָט די תורה אָנ־ געזאָגט, אַז מיר זאָלן נישט טראַגן קײן שעטנז, וואָס איז אַ געמיש פון וואָל און פּלאַקס צוזאַמען.

„חוץ דעם,“ זאָגט ווייטער דער ייד, „איר, פעלקער, זיצט אין אייערע שטעט און לענדער. אַז איר שטעלט אויף אַ דענקמאַל, בלייבט ער שטיין אָף דור־דורות. אונז אָבער טרייבט איר פון לאַנד צו לאַנד. אַפילו ווען מיר וואַלטן געמעגט מאַכן אויסגעהאַקטע בילדער און מאַנומענטן, וואַלטן מיר זיי נישט געקענט מיט־ פירן מיט זיך פון לאַנד צו לאַנד. און דער שרעקלעכער קריג, וואָס אין אים איז אומגעקומען אַ העלפט פון דער מענטשהייט, וואַלט פאַרגעסן געוואָרן צווישן אונזער פּאָלק. דעריבער איז ביי אונז איינגעפירט געוואָרן נישט צו טראַגן קײן שעטנז, צו דערמאַנען זיך אין יענעם שווערן אומגליק אָף דער וועלט.“

ב א מ ע ר ק ו נ ג : די תורה באַפעלט, אַז נישט נאָר זאָל מען נישט טראַגן קײן שעטנז, נאָר אויך אַנדערע זאַכן זאָל מען נישט מישן צוזאַמען. מען טאָר נישט אויסמישן און זײען צווייערליי זאַמען צוזאַמען, און מען טאָר אַפילו נישט איינשאַפּען צוזאַמען אַן אַקס מיט אַן אייזל. דאָס אַלץ האָט די תורה פאַרווערט, ווייל איטלעכע זאָך האָט זיך איר איינגשאַפט און נאַטור. ווען מען מישט זיי אָבער צוזאַמען, פאַרלירן זיי זײער אייגנשאַפט. מעגלעך אויך, אַז די תורה האָט פאַרבאָטן צו טראַגן שעטנז, ווייל ביי די אַמאָליקע אַראַבער האָט מען דורך צו־ זאַמענמישן פעדים פון וואָל און פּלאַקס געטריבן כּישוף.

גאַטס מן—אַמאָל און היינט

אַ יידיש מיידל און אַ גלח זענען געפאַרן אין באָן. אין דעמזעלבן וואַגאָן זענען געווען נאָך אַ סך גוים. שמועסט מען און מען באַלאַקעט. קומט צו רײד וועגן יידן. זאָגן די גוים, אַז ס'איז אַן אמתדיק וואונדער ווי אַזוי די יידן לעבן. אין פעטערבורג וואוינען לאַזט מען זיי נישט. אין קיעוו און אין אַנדערע גרויסע שטעט לאַזט מען זיי אויך נישט וואוינען. און קײן פעלדער טאָרן זיי אויך נישט האָבן. און כאַטש אַזוי, לעבן זיי. און אַז מען גייט אַרײן אין אַ יידישער שטוב־ שמעקט עס אין אַלע ווינקלעך.

„עס איז טאַקע אַ וואונדער,“ זאָגט דער גלח. „אַמאָל האָט גאַט געגעבן די יידן מן פון הימל, האָבן זיי געהאַט פון וואַנען צו לעבן. נאָר היינט גיט זיי נישט גאַט קײן מן, און כאַטש אַזוי, לעבן זיי שענער פון אונז אַלע.“

רופט זיך אַן דאָס מיידל און זאָגט: „איזווייניטע, באַטיושקע, אַנטשולדיקט מיר, פאַטערל, אויך היינט גיט גאַט די יידן מן. דער חילוק איז נאָר, וואָס אַמאָל האָט ער געגעבן די יידן דעם מן, איטלעכץ ביי זײן טיר. היינט גיט ער זיי דעם

מן, יעדן גלייך אין זיין שטוב אריין. וואָרן די וועלט איז היינט פול מיט חזירים, האָט ער מורא, זיי וועלן אויפפרעסן, אָז ער וועט זיי געבן דעם מן ביי דער טיר."

פֿאַרוואָס מ'האַט דעם גויאישן גאַט געטייט

א רב און אַ גלח זענען געזעסן און האָבן געשמועסט. איז געקומען צו רייד וועגן רעליגיע און גאַט. פּרעגט דער גלח: „וואָס האָט מען געהאַט צו אונזער גאַט? פֿאַרוואָס האָט מען אים געטייט?“

זאָגט דער רב: „איכ'ל דיר זאָגן. דו גלייבסט דאָך אין דער תּורה, אַיאָ? קענסטו דאָך די מעשה מיט דעם דור־הפּלגה, ווי אַזוי די מענטשן האָבן געבוט אַ טורעם, אָז זיי זאָלן קענען אַרויף אָפּן הימל. נאָר אָז גאַט האָט געזען אַזאָ זאָך, איז דאָס אים נישט געפּעלן, און ער האָט זיך אַריינגעמישט און האָט צעמישט זייער שפּראַך, און זייער גאַנצע אַרבעט איז צעשטערט געוואָרן. גאַט האָט גע־זאָגט צו זיי: השמים שמים לד', והארץ נתן לבני אדם—דער הימל איז פאַר מיר, און אייך האָב איך געגעבן די גאַנצע ערד. טאָ קריכט מער נישט אין הימל, וואָס געהערט נישט צו אייך. די מענטשן זענען איינגעגאַנגען אָף דעם אָפּמאַך. נאָר שפּעטער, אָז אייער גאַט האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אָף דער ערד, האָבן די מענטשן אים דערמאַנט אין אָפּמאַך. זיי האָבן געטענהט: מיר קריכן נישט אָפּן הימל, און דו קריך נישט אָף דר'ערד. נאָר ער האָט זיך געמאַכט נישט וויסנדיק, און איז געבליבן אָף דער ערד. אָז די מענטשן האָבן געזען, אָז אייער גאַט האָט געבראַכן זיין אָפּמאַך, האָבן זיי זיך מיט אים אָפּגערעכנט און געטייט. קענט איר צו זיי האָבן אַ טענה פאַר דעם?“

אַ שטאָך פֿאַר אַ שטאָך

זיצט אַ ייד אין באַן צוזאַמען מיט אַ גלח, און מע שמועסט. מע רעדט וועגן פּאָליטיק, און מע רעדט וועגן יידן און וועגן גוים. דער שמועס איז זייער אָן ערנסטער. אַזוי זענען זיי געוואָרן צווישן זיך היימישער איינער מיטן אַנדערן, און אויפגעלייגטער, און זיי האָבן זיך אָנגעהויבן צו דערציילן מעשהלעך, און מ'האַט געשפּאַסט און זיך געוויצלט.

„איר הערט, מיין ליבער, לאַכט דער גלח, „מיר האָט זיך די נאַכט געחלומט אַ מאַדנער חלום.“ און ער דערציילט ווי אים האָט זיך געחלומט, אָז ער איז גע־שטאַרבן, און איז גלייך אַרויף אין הימל אַריין.

„ווי נאָר איך בין געקומען אַהין, נעמט מיך אַ מלאַך אונטערן אַרעם און פירט מיך אין גויאישן גן־עדן. אָפּן וועג, ווי מיר גייען אַזוי, דעהער איך אין איינעם פון די הימלישע פּאַלאַצן אַ טומל, אַ רעש, אַ געשריי, ווער איך נייגעריק. וואָס קען דאָרט זיין? אין דער מינוט דערזע איך איבערן טויער פון דעם פּאַלאַץ אַ שילד מיט גרויסע אותיות: י י ד י ש ע ר ג נ ע ד ון, שטייט אויפגעשריבן. האָט מיך אַ צי געטון. איך האָב געוואַלט זען ווי אַזוי סע זעט אויס דער יידישער גן־עדן, און וואָס סע טוט זיך דאָרט. וואָס איז דאָס פאַר אַ געשרייען, וואָס מע

הערט פון דארטן? איך עפן דעם טויער און גיב אַ קוק—דער זאַל איז פול מיט פּוּשקאַרט-פּעדלערס.

צעשמייכלט זיך דער ייד. ער האָט גלייך פאַרשטאַנען וואוהיין דער גלח האָט געצילט. זאָגט ער: „פּאַטערל טייערער, אַ מאַדנע זאַך: מיר האָט זיך געחלומט אַן ענלעכער חלום.“ און דער ייד דערציילט ווי אים האָט זיך אויך געחלומט, און ער איז געשטאַרבן, און געקומען אין הימל אַריין.

„ווי נאָר איך קום אַהין, באַגעגנט מיך אַ מלאַך, נעמט מיך אונטערן אַרעם און פירט מיך אין יידישן גן-עדן אַריין. אַפֿן וועג קומען מיר צו צו אַ פּאַלאַץ. און פון דאָרט האָט זיך געטראָגן אַזאַ שטילקייט, און אַ פּחד איז געפּאַלן אַף מיר. ווער איך נייגעריק: וואָס איז דאָס פאַר אַ פּאַלאַץ? נאָר דאָ דערזע איך איבערן טויער אַ שילד מיט גרויסע אותיות: ג ו י א י ש ע ר ג ן - ע ד ן . גיט עס מיך אַ צי. איך וויל זען, פאַרוואָס איז דאָרט אַזוי שטיל, און מע הערט נישט קיין פּיפּס? איך עפן דעם טויער און גיב אַ קוק אינעווייניק—ס'איז ליידיק, פּוּסס. אַפּילו אַ הונט איז דאָרט נישט געווען צו זען.“

ער ענטפֿערט אים צו דער זאַך

פּריצים זענען זיך צוזאַמענגעקומען צו אַ באַל. האָט מען דאָרט געגעסן און געטרונקען, געשפּילט און געטאַנצט. דערנאָך האָבן זיי אָנגעהויבן רעדן פון זייערע גיטער און געשעפטן, און זיי זענען געוואָרן זייער ערנסט און האָבן זיך גענומען קלאַנגן איינער פאַר דעם אַנדערן, און די געשעפטן גייען נישט, און פון טאָג צו טאָג ווערט ערגער. בלויז איינער פון זיי האָט זיך גערימט, און אים איז נאָך קיינמאָל נישט געגאַנגען אַזוי גוט ווי איצט. זינט ער האָט צוגענומען דעם יידישן עקאַנאָם מאַשקע—זענען זיינע הכנסות פאַרטאַפּלט געוואָרן.

זיצט דערביי אַ גלח און הערט ווי דער פּריץ רעדט אַזוי וועגן זיין יידישן עקאַנאָם. זאָגט ער, און ער וואָלט זיך וועלן באַקענען מיט דעם ייד. האָט אים דער פּריץ געבעטן, און ער זאָל צו אים אַמאָל אַריבערקומען, וועט ער אים באַקענען מיט זיין עקאַנאָם.

איין שיינעם טאָג קומט דער גלח צו פאַרן צו דעם פּריץ און באַקענט זיך דאָרט מיט דעם ייד. דער גלח האָט מיט אים גערעדט און ער איז אים געפּעלן. ער האָט זיך פשוט נישט געקענט אַפּוואונדערן וואָס פאַר אַ קלוגער ייד דאָס איז. נאָך דעם ווי זיי האָבן אַזוי פאַרבאַכט, האָט דער פּריץ געבעטן דעם גלח, און ער זאָל גיין זען זיין גאַרטן. דער ייד, דער עקאַנאָם, האָט זיי אַרומגעפירט און גע-וויון די גאַנצע ווירטשאַפט. ווי זיי גייען אַזוי אין גאַרטן, שטעלט זיך אָפּ דער גלח און זאָגט צו דעם ייד מיט אַ שמייכל: „דו זעסט די ביימלעך?“ און ער ווייזט און אַף עטלעכע שורות בליענדיקע ביימלעך.

„יא,“ זאָגט דער ייד, „איך האָב זיי אַליין פאַרפּלאַנצט.“

„איטלעכס ביימל,“ זאָגט דער גלח, „שטעלט פאַר מיט זיך און אַנדער פּאַלק און און אַנדער גלויבן.“ און ער ווייזט און: „אַט דאָס זענען די קריסטלעכע פעל-קער, און דאָס זענען די מאַכמעדאַנישע פעלקער, און דאָס זענען די פעלקער, וואָס

גלייבן אין בודיום. אזוי האָט ער אויסגערעכנט אַ סך פעלקער און אמונות. נאָר דאָס יידישע פּאָלק און די יידישע אמונה האָט ער נישט דערמאָנט. דער ייד האָט פאַרשטאַנען וואוהיין דער גלח צילט. פּרעגט ער אים: „נו, און דאָס יידישע פּאָלק וואו איז?“

זאָגט דער גלח און ווייזט אָן אין אַ זייט אָף עטלעכע ווילדע געוויקסן: „אַט די קראַפּיווע, דאָס איז דיין פּאָלק מיט דיין גלויבן.“
דער ייד האָט פאַרשטאַנען דעם שטאָך, ענטפּערט ער אים: „פון אַלע די פעלקער און גלויבנס,“ ווייזט אָן דער ייד אָף די ביימלעך, קען מען מאַכן גוטע בע-זימלעך פאַרן באַד, נאָר פון מיין פּאָלק און גלויבן—קען מען אַזאַ זאָך נישט טון.“

דער גוי און דער גלח

איוואָן איז געווען אַן אַרימער גוי. דער גרעסטער חלום איז ביי אים געווען צו דערלעבן צו האָבן אַן אייגן פּערדל. וואָרן אַ פּויער אָן אַ פּערדל איז ווי אַ בעטלער אָן אַ טאַרבע. האָט ער געאַרבעט און אזוי לאַנג געשפּאַרט און גע-שפּאַרט, ביז ער האָט אָפּגעשפּאַרט דרייסיק רובל.

איין שיינעם טאָג, ס'איז געווען אַסיען צייט, איז אין שטעטל געווען יעריד. האָט דער גוי גענומען זיין געלט און איז אַוועק אָפּן יעריד, צו קויפּן אַ פּערדל. אַ גאַנצן טאָג האָט ער זיך דאַרט אַרומגעדרייט און געדונגען, ביז ער האָט צום סוף אויסגעדונגען און זיך געקויפט אַ פּערדל. אַז ער האָט געזען, אַז פון זיין געלט זענען אים נאָך פאַרבליבן עטלעכע רובל, דאַרף מען דאָך פאַרטרינקען. האָט ער אָפּן וועג אַהיים זיך אָפּגעשטעלט ביי אַ קרעטשמע, האָט צוגעבונדן דאָס פּערדל צו אַ גרויסן, שווערן צלם אין אַ זייט, און איז אַריין אין קרעטשמע, צו טרינקען. אַז ער האָט זיך גוט אָנגעטרונקען, איז ער געוואָרן שיכור און איז אַוועק-געפאַלן ווי אַ קלאַץ און איז אַנטשלאָפּן געוואָרן.

דאָס פּערדל אין דרויסן איז דערווייל געוואָרן הונגעריק און ס'איז אים גע-וואָרן קאַלט. האָט זיך עס אָנגעהויבן רייסן און דרייען, הכלל, ס'האָט אזוי לאַנג געשלעפט און געריסן, ביז דער צלם איז אומגעפאַלן, און טאַקע גלייך אָפּן פּערדל, און האָט עס דערהרגעט אָף טויט.

אַז איוואָן האָט זיך אויסגעטשוכעט, האָט ער זיך אויפגעהויבן און איז אַרויס אין דרויסן צו זיין פּערדל. ער גיט אַ קוק, און סע ווערט אים פינסטער אין די אויגן. דער צלם האָט צעדריקט דאָס פּערדל אָף טויט.

דער גוי נעמט וויינען און שעלטן, אַ פאַרביטערטער שעלט ער זיך און שעלט גאָט. אָפּן אַנדערן טאָג איז ער אַוועק צום גלח און האָט אים דערציילט פון זיין ביטערער דאָליע. און ער הייבט ווידער אָן צו שעלטן זיך און גאָט. יא, גאָט, ווייל גאָט האָט געהרגעט זיין פּערדל.

ווערט שוין דער גלח אין כעס און נעמט שרייען אָף אים: „דו דורען! טיפש דו! דו אַזיינער! נישט גאָט האָט געהרגעט דיין פּערדל. דער צלם איז נישט גאָט! אַט דאָס איז גאָט!“ און ער נעמט אָן זיין גאַלדענעם צלם מיטן ייזל אָף דער ברוסט און ווייזט אים: „דאָס איז גאָט, נישט דער צלם!“

דער גוי שווייגט און קוקט. צום סוף זאגט ער: „יא, פאטערל, דו ביסט גע-
רעכט. דאס איז גאט! איצט איז ער קליין. נאר אז ער וועט אויסוואקסן, וועט ער
זיין אזא ראזבאָיניק, אַ גזלן, ווי יענער!“

פּויערישע מבינות

אַ רוסישער פּויער, נישט ווייט פון מאַסקווע, איז אַמאָל געווען אין שטאָט
אַף אַ בילדער-אויסשטעלונג. ער האָט ליב געהאַט, דערדאָזיקער פּויער, קונסט-
בילדער. וועט איר דאָך אַוודאי פרעגן; ווי קומט אַ פּויער צו קונסט? איז דאָס
צו דעם עצם פון דער מעשה, וואָס איך וויל אייך דאָ דערציילן, נישט וויכטיק.
נאָר אַנגעהויבן האָט זיך דאָס נאָך אַמאָל, ווען ער איז נאָך געווען אַ יונגער שייגעץ
און האָט געדינט ביי אַ פּריץ אין דאָרף. האָט ער דאָרט ביים פּריץ אין הויף גע-
זען אַמאָל בילדער אַף די ווענט. איז דאָס אים אַזוי שטאַרק געפעלן, אַז זינט
דעמאָלט ציט עס אים צו קוקן אַף בילדער.

שפּעטער האָט ער געהערט אַמאָל ביים פּריץ אין הויף, אַז אין שטאָט, אין
מאַסקווע, מאַכט מען אויסשטעלונגען פון אַזעלכע בילדער, און אַז איטלעכער
קען גיין און זיי זען. זינט דעמאָלט, אַז ער קומט אין שטאָט אַריין, גייט ער אַלע-
מאָל זען בילדער-אויסשטעלונגען.

איינמאָל שטייט ער אַזוי, דערדאָזיקער פּויער, אַף אַן אויסשטעלונג פאַר אַ
בילד און קוקט און קוקט. דאָס בילד האָט פירגעשטעלט ווי אַ פאַראַבאָק שפּאַנט
איינ אַ פּריציז פּערדל אין דער בריטשקע. איבער דעם בילד, אויבן, איז געווען
אַ צעטעלע מיט עפעס אויפגעשריבן. איז ער נייגעריק. ער איז דאָך אַבער אַ פּויער
—קען ער אַליין נישט ליינענען. פרעגט ער—וואָס דאָרט שטייט געשריבן. זאָגט
מען אים, אַז דער מאָלער פון דעם בילד באַט אַן הונדערט רובל צו דעם, וואָס
וועט אַנווייזן אַף עפעס אַ חיסרון אין דעם בילד. זאָגט ער, אַז ער זעט אַ חיסרון.
וואָס איז? דאָס פּערדל אַף דעם בילד איז נישט געשמידט. און אַ פּערד, וואָס מע
שפּאַנט אין אַ וואָגן, מוז זיין געשמידט מיט פּאַדקאוועס אַף די פיס.

טראַכט מען: גערעכט. דער פּויער איז גערעכט. אַ פּערדל, געשפּאַנט אין
אַ וועגעלע, מוז זיין געשמידט. איי אַזויפיל מבינים איז דאָס בילד געפעלן און
זיי האָבן נישט געזען דעם חיסרון, איז דאָס זייער שולד. דער פּויער איז אַבער
פאַרט גערעכט. ער האָט צו טון מיט פּערד, ווייסט ער בעסער פון די מבינים.
ווערט אַ רעש. און דער מאָלער צאָלט אויס דעם פּויער די הונדערט רובל. צו-
געזאָגט איז צוגעזאָגט.

אַפן אַנדערן טאָג—דער פּויער איז ווידער דאָ אַף דער אויסשטעלונג. ער
שטייט פאַר דעמזעלבן בילד, קוקט און קראַצט זיך הינטערן אויער. וואָס איז?
ער האָט געפונען נאָך אַ חיסרון. די אויערן ביים פּערדל זענען צו לאַנג. ווערט
ווידער אַ רעש, און מע קוקט און מע קוקט. צום סוף רופט זיך אַן דער מאָלער
און זאָגט: „הער נאָר, פּאַטערל, אַז סע קומט צו פּאַדקאוועס, ביסטו טאַקע אַ מבין.
ווייטער אַבער קריך נישט. ווייל וואָס ס'איז העכער—איז נישט דיין פּאַך.“

דער חזיר האָט די פוטער אויפגעפֿרעסן

אין אַ דאָרף זענען געווען צוויי גויים, צוויי רייכע בעלי-גופים, סעמען און אינאָן. האָבן זיי געהאַט אַ סיכסוך צווישן זיך איבער אַ שטיקל פעלד. דער האָט געטענהט, אַז דאָס שטיקל ערד איז זיינס, און דער אַנדערער האָט געשריגן, אַז דאָס שטיקל ערד געהערט צו אים. הכלל, זיי האָבן זיך אַזוי לאַנג געקריגט און געריסן איבער דעם, ביז זיי האָבן געבראַכט די זאַך אין געריכט אַריין. אַז ס'האַט זיך דערנענטערט דער טאַג פון משפט, האָט איינער פון די גויים, סעמען, גענוֹ-מען אַ שפּעלע פוטער און האָט עס אַריינגעשיקט דעם ריכטער אין שטוב אַריין. ס'איז אַ סגולה, האָט ער זיך געטראַכט. דער אַנדערער גוי, אינאָן, אַז ער איז געוואָר געוואָרן פון דעם, האָט ער זיך אַרומגעקוקט, אַז מע דאָרף אויך עפעס טון, אַז מע טאָר נישט זיצן מיט פאַרלייגטע הענט און וואַרטן. האָט ער געכאַפּט אַ חזירל און האָט עס אַליין אָפּגעפירט צום ריכטער אַהיים.

ס'האַט נישט גענומען לאַנג און ס'איז געקומען צום משפט. די צוויי גויים האָבן זיך געשטעלט פאַרן ריכטער און האָבן פאַר אים אַרויסגעלייגט זייערע טענות. זיי האָבן אויך געבראַכט מיט זיך עדות. און דער ריכטער האָט אויך די עדות אויסגעפרעגט. אַז ער האָט אַלעמען שוין גוט אויסגעהערט, האָט ער אַרויס-געטראָגן אַ פּסק, אַז אינאָן איז גערעכט. אַז דאָס שטיקל פעלד געהערט צו אים. ווי נאָר דער אַנדערער גוי האָט דאָס דערהערט, איז ער געוואָרן אַן אַנגע-צונדענער און האָט אַ געשריי געטון: „איצט זע איך, פאַני ריכטערל, אַז דער חזיר האָט די פוטער אויפגעפֿרעסן.“

אַן אינפֿאַל פֿון גויים

אַכט גויים זענען אַמאָל אַריינגעפאַלן צום קרעטשמער פון דאָרף מיט אַ גדולה, אַ געשריי: „גוטן אַוונט, בערקאַ.“

„גוטן אַוונט, גוט יאָר.“ ענטפּערט בערל. „וואָס הערט מען עפעס גוטס, גוטע מענטשן?“

„מיר האָבן היינט געהאַט אַ שווערן עסק, בערקאַ.“ זאָגט איינער פון זיי.

„אַ שווערן עסק?“ קוקט אים בערל אַן מיט אַ פּראַגע. „וואָס פאַר אַן עסק, מענטשעלעך גוטע?“

„מיר זענען אַלע אַכט אַרויסגעגאַנגען צוזאַמען אַף דער טאַלעקע, צו באַלאַ-קען אַביסל. ס'איז דאָך היינט זונטאַג. האָבן מיר אַפֿן וועג געפונען אַ זילבערנעם רובל. האָבן מיר זיך געוואַלט צעטיילן. נאָר גיי צעטייל אַ זילבערנעם רובל! מע קען אים דאָך נישט צעשניידן! איז געבליבן, אַז מיר זאָלן גיין צום סטאַ-ראַסטע. ער וועט אונז אַוודאי זאָגן ווי אַזוי מע צעטיילט אַ זילבערנעם רובל. גע-קומען צו אים, זאָגן מיר: גאָט העלף, פאַני סטאַראַסטע! מיר דאַרפן אַן עצה. אַזאַ און אַזאַ מעשה. וואָס זאָלן מיר טון? ווי אַזוי טיילט מען זיך? נעמט דער סטאַ-ראַסטע טראַכטן און טראַכטן, און צום סוף זאָגט ער צו אונז: גייט צום סטאַר-שינאַ. ער האָט אַזאַ ברעטל מיט קייקעלעך. דאָס ברעטל קען אַלץ אויסרעכענען.“

„זענען מיר אוועק צום סטארשינא. ס'איז געווען פאָרנאָכט. זאָגן מיר: גוטן אָוונט, פּאַני סטאַרשינאַ! זאָגט ער: גוטן אָוונט, גאָט זאָל געבן געזונט. וואָס ברענגט אייך אַהער, גוטע מענטשן? דערציילן מיר אים די מעשה. מיר האָבן געפונען אַ מציאה. נישט קיין גרויסע און נישט קיין קליינע, נאָר פּאַרט אַ מציאה: אַ זילבערנעם רובל! און מיר קענען זיך נישט צעטיילן. וואָרט צו, גוטע מענטשן, זאָגט דער סטאַרשינאַ, איך וועל אים אייך צעטיילן. און ער נעמט דאָס ברעטל מיט די קייקעלעך און רעדעלעך, און הייבט אָן ציילן און רעכענען און רוקן און וואַרפן מיט די קייקעלעך אַהער און אַהין. אפשר אַ גאַנצע שעה אַזוי. דערנאָך בלייבט ער זיצן אַ פּאַרטראַכטער און טראַכט. צום סוף גיט ער אַ זאָג: מענטשען־ לעך גוטע, איר וועט מיך הערן, וואָס איך וועל אייך ראָטן? גייט אַריבער צו שמערקען. ער איז אַ קלוגער ייד מיט אַ קאַפּ אָף די פלייצעס. ער וועט אייך זאָגן, וואָס צו טון.

„זענען מיר אוועק צו שמערקען. גוטן אָוונט, שמערקע, זאָגן מיר. גוטן אָוונט גוט יאָר. וואָס וועט איר זאָגן גוטס? זעצט אייך. דערציילן מיר אים די מעשה, אַזוי און אַזוי, אַ זילבערנער רובל. הערט ער אונז אױס און זאָגט: וואָס איז דאָ אַ סך צו קלערן? בייט אױס דעם רובל אָף צען צען־קאַפּיקע שטיקלעך. פון דעם זאָל יעדער פון אייך קריגן אַ צען־קאַפּיקע שטיקל. דאָס גיט אייערע ווייבער, ווען איר וועט אַהיימקומען. וועלן זיי קויפן גוטע זאָכן פאַר דעם געלט. און פאַר די פאַרבליבענע צוואַנציק קאַפּיקעס קויפט אייך אַ פאַר הערינג מיט ברויט און מאַכט אייך אַ סעודה. ס'איז דאָך היינט זונטאָג.

„פאַרשטייט, בערקאַ,“ ענדיקט דער גוי דערציילן, „אַ קלוגער ייד אייער שמערקע. ער האָט אַ קאַפּ! גיב אונז פאַר די צוואַנציק קאַפּיקעס אַ פאַר הערינג מיט ברויט. און פאַר די אַנדערע אַכציק קאַפּיקעס גיב אונז אַן אַקע בראַנפן. ס'איז דאָך היינט זונטאָג.“

אַ וואָרט פֿאַר אַ וואָרט

אַ גוי איז אַמאָל געקומען צו פאַרן מיט זיין פּערד און וועגעלע קיין קיעוו. נאָך דעם ווי ער האָט פאַרקויפט זיין ביסל תּבואה, וואָס ער האָט געבראַכט, האָט ער איינגעקויפט אַ טאָלטן זאָלץ און זיף און נאַפט, און איז אַריין אין אַ שענק פאַרטרינקען.

אַז ער האָט זיך שוין געקליבן אַהיימפאַרן, כאַפט ער זיך, אַז ער האָט פאַר־געסן צו קויפן דאָיעט, דזשעגעכץ, צו שמירן די רעדער. נעמט ער דאָס עמערל, וואָס איז געהאַנגען אונטערן וועגעלע, און גייט זוכן, וואו צו קויפן די שמירעכץ. ווי ער גייט אַזוי, איז ער פאַרגאַנגען אָף איינער פון די שענסטע גאַסן מיט די גרעסטע געשעפטן. שטעלט ער אָפּ אַ מאַן און פּרעגט אים, וואו ער קען קויפן דאָיעט.

דער מאַן, ווייזט אױס אַ שטיקל לץ, אַז ער זעט דעם גוי מיט דער כלי פון דאָיעט אין איין האַנט, און מיט דער בייטש אין דער צווייטער האַנט ביי די

שענסטע געשעפטן, ווייזט ער אים אָן אַף דער אַפטייק און זאָגט אים, אַז דאָרט וועט ער קריגן, וואָס ער זוכט.

דער גוי ווייסט נישט פון קיין חכמות און גייט, וואו מע ווייזט אים. ער קומט אַריין אין אַפטייק, בלייבט ער שטיין און קוקט פאַרחידושט אַף די שאַפעס מיט די קאַלירטע פלעשעלעך און סלאַיעקלעך. פרעגט אים דער אַפֿ־טייקער: „וואָס זוכסטו?“ זאָגט דער גוי: „איך קוק, פאַרקויפט מען דאָ דאָיעטז?“ גיט דער אַפטייקער אַ שמייכל און ענטפערט: „ניין, דאָ פאַרקויפט מען נאַראַנים.“ דער גוי, טאַקע אַ פויער, נאָר ער כאַפט גלייך דעם שפּאַס אַף זיין חשבון און ער בלייבט נישט שולדיק און זאָגט: „איך זע, פריצל, אַז דו האַסט היינט געהאַט אַ גוט לייזעכץ. דו האַסט אַלע נאַראַנים פאַרקויפט, נאָר דו, נעבעך, ביסט געבליבן.“

דער פויער האָט אַ גוטן סימן

אַ פויערל—אַ פאַסטעך איז זיך געזעסן אין פעלד, האָט געשפילט אַף זיין פייפל און געפאַסטעט זיין סטאַדע שאַף. מיטאַמאַל כאַפט ער זיך, אַז אַ לעמעלע איז אַנטלאָפן. לאַזט ער איבער די סטאַדע און לויפט אין וואַלד אַריין, אַפן באַרג, זוכן דאָס לעמעלע.

געקומען אַפן באַרג, זעט ער אַ הויז מיט אַ טורעם, און אַפן טורעם שטייען מענטשן און קוקן מיט גלעזער און שפאַקטיוון אַפן הימל.

פרעגט ער די מענטשן: וואָס קוקן זיי? אפשר האָבן זיי געזען זיין לעמעלע, וואָס איז אַנטלאָפן פון דער סטאַדע? זאָגן זיי, ניין, זיי האָבן זיין לעמעלע נישט געזען. „מיר קוקן אַף די שטערן.“ זאָגן זיי, „מיר ווילן וויסן ווי ווייט ס'איז דער הימל מיט די שטערן.“

זאָגט דאָס פויערל: „וואָס איז אַזוי שווער צו וויסן? יעדער איינער פון אונז ווייסט עס.“

קוקן אים די מענטשן אָן און שמייכלען: „וואָס, אַשטייגער, ווייסטו, פויערל? לאַמיר הערן: וויפיל ווערסט איז צום הימל?“

„אַפילו נישט קיין דריי ווערסט.“ זאָגט דאָס פויערל מיט זיכערקייט.

„ווי אַזוי ווייסטו?“ פרעגן די מענטשן.

„זייער פשוט.“ זאָגט דאָס פויערל, „ווען סע וואַלטן געווען מער פון דריי

ווערסט, וואַלט אַפן וועג אַהין געווען אַ קרעטשמע.“

דאָס מאַל איז ער שוין אַ מבין אַף אים

אַ פאַר גנבים זענען אַמאַל געקומען אין אַ דאָרף. זעען זיי, אַף דער פאַשע פאַסטעט זיך אַן אַקס, און ער איז מיט אַ לאַנגן שטריק צוגעבונדן צו דער האַנט פון אַ גוי, וואָס ליגט אונטער אַ בוים און כראַפעט.

די גנבים האָבן לאַנג נישט געטראַכט, זענען צוגעגאַנגען צום אַקס און האָבן אַראַפגענומען דעם שטריק פון זיין האַלז. איינער פון די גנבים האָט דעם שטריק

פארווארפן ארום זיין אייגענעם האלו, און דער אנדערער האט דעם אַקס באַצייטנט
אוועקגעפירט מיט זיך.

סע נעמט נישט לאַנג און דער גוי כאַפט זיך אויף און זעט, אַז דער אַקס איז
נישטאַ. נאָר אַף זיין פּלאַץ, מיט דעם שטריק אַפּן האַלו, שטייט אַ בחור. גייט ער
צו אים צו, באַקוקט אים מיט שרעק, און פּרעגט: „וואָס איז דאָס? וואו איז
מיין אַקס?“

זאָגט דער בחור: „הער מיך אויס, באַלעבאַס לעבן; לעולם בין איך קיינמאַל
נישט געווען קיין אַקס. נאָר וואָס דען? איך האָב מיך אַמאַל צעקריגט מיט מיין
טאַטע, האָט ער מיך פּאַרשאַלטן, אַז איך זאָל צען יאָר זיין אַן אַקס, און מע זאָל
מיט מיר אַרבעטן ווי מיט אַלע אַקסן. און אַט פּונקט היינט, ווען דו ביסט גע-
שלאָפּן, זענען די צען יאָר אויסגעגאַנגען, און איך בין געוואָרן צוריק אַ מענטש.“
דער גוי הערט, און סע נעמט אים אַן אַ ביטער רחמנות אַף דעם בחור. ער
טראַכט: וואָס טויג ער מיר? קוילענען אַף פּלייש קען מען אים נישט, און אַר-
בעטן האָט ער, נעבעך, שוין גענוג געאַרבעט. וואָס וועל איך טון מיט אים? איכ'ל
אים אַפּלאַזן.

דער גנב האָט מיט טרערן אין די אויגן זיך געזעגנט מיט דעם גוי, און איז
אוועק צוריק צו זיינע חברים אין שטאַט.

ס'איז אַריבער אַ שטיקל צייט, איז אין שטאַט געווען אַ יעריד. קומט דער
גוי, צו קויפּן זיך אַן אנדערן אַקס. ער מוז דאָך האָבן מיט וואָס צו אַרבעטן אַפּן
פעלד. ער גיט אַ קוק—זיין אַקס איז דאָ. ער האָט אים גלייך דערקענט. און דער
אַקס האָט אים אויך גלייך דערקענט און האָט צו אים אַ ריטשע געטון. גייט צו
דער גוי, גיט אים אַ גלעט און זאָגט אים אין די אויערן אַריין: „דו האָסט דיך
שוין זיכער ווידער צעקריגט מיט דיין פּאַטער! נאָר דאָס מאַל קויף איך דיך שוין
נישט מער!“

ער איז אַ גרעסערער מאַדים פּון זיין פּריינד, און דאָך טויג נישט

אַמאַל זענען געווען צוויי גוטע ברידער. איינער פּון זיי איז געווען אַ האַלץ-
העקער, און דער אנדערער—אַ גנב. און כאַטש זיי זענען ביידע געווען געניט
אין זייער פּאָר, זענען זיי אָבער געווען גרויסע אַרימעלייט.

די צוויי פּריינט זענען געווען באַווייבטע און האָבן געהאַט קינדער—צו גאַט
און צו לייט. אַז ביים האַלץ-העקער זענען די טעכטער אונטערגעוואקסן, האָט ער
געטון מיט זיי אַ שידוך און זיי חתונה געמאַכט. נאָר דעם גנב איז נעבעך שווער
געווען חתונה צו מאַכן זיינע מיידלעך. נישט צוליב זיין געהויבענעם יחוס, נאָר
ווייל ער האָט נישט געהאַט. נישט אַף קיין נדן און נישט אַף קיין חתונה הוצאות.
איינמאַל גייט דער גנב אַריבער צו זיין פּריינד. ער האָט זיך געוואַלט דורכ-
שמועסן מיט דעם האַלץ-העקער. וואָרן ער האָט זיך געוואונדערט ווי אזוי זיין
פּריינד, וואָס איז אַ ביטערער אַרימאַן, קען באַווייזן חתונה צו מאַכן זיינע טעכטער,
„זאָג מיר, גוטער ברודער“, זאָגט דער גנב צום האַלץ-העקער, „ווי איך ווייס,
ביסטו אַן אַרימאַן אין זיבן פּאַלעס. פּון וואַנען, איך בעט דיך, נעמסטו געלט צו

פירן דיינע מיידלעך אונטער דער חופה? ביי מיר זענען אויך דא עטלעכע מיידל-
 לעך, נאָר איך האָב נישט מיט וואָס זיי חתונה צו מאַכן.”
 „איך וועל דיר דערציילן, מיין פריינד,“ זאָגט דער האַלץ-העקער, „וועסטו
 פאַרשטיין. ביי מיר, אַז סע ווערט געבוירן אַ מיידל, קויף איך אַ בלעכן פּוּשקעלע.
 אַ מיין שפּאַר-קאַסע, און וויפּיל איך קען אָפּשפּאַרן יעדע וואָך—וואָרף איך אַהין
 אַריין. איך שפּאַר פּון מויל און שפּאַר פּון קליידונג. אַזוי אַלע יאָרן, ביז דאָס
 מיידל וואָקסט אונטער. און אַז סע קומט די צייט און מע דאַרף חתונה מאַכן, עפּן
 איך די פּוּשקע און נעם אַרויס פּון דאַרט דאָס געלט אַף נדן און אַף הוצאות.”
 דער גנב הערט אים אויס און זאָגט: „דאָס איז פאַר מיר אַ קנאַפע עצה. איך
 קען עפענען גרעסערע קאַסעס און דאָך בין איך אַ קבצן.”

יאָ בענטשן, צי נישט בענטשן—יידן דאַרף מען שלאָגן

אין אַ יידיש שטעטל אין צאָרישן רוסלאַנד איז אַמאָל אַראָפּגעקומען אַ רוסי-
 שער לערער, אַ שונא-ישראל. די יידן זענען אים געווען גרויס אין די אויגן, און
 ער האָט נאָר גערטראַכט ווי אַזוי זיי שלעכטס צו טון.
 דערדאָזיקער שונא-ישראל האָט באַלד געהאַט אַרום זיך אַ באַנדע גויים,
 וואָס ער האָט געהאַלטן אין איין העצן קעגן די יידן. זיי האָבן כּסדר געזוכט אַ
 צושטעפּעניש צו יידן, און זיי האָבן געהיט, אַז אַ ייד זאָל, חלילה, זונטאָג אַדער
 אין זייערער אַ גאג, נישט עפענען זיין קראָם אַביסל צו פרי, אַדער פאַרמאָכן
 אַביסל שפּעטער. זיי האָט געפּוקעט און געברענט, וואָס יידן היטן אָפּ זייערע
 שבתים און יום-טובים, און פאַר די גויאישע אַרט זיי גאַרנישט ניט.
 איינמאָל דערוויסט זיך דער רוסישער לערער, אַז ביי יידן איז אַ מנהג שבת
 ביים דאָווענען צו בענטשן דעם צאָר. איז ער זיך מיישב, אַז ער וועט פאַרלאַנגען
 פון זיי, אַז זיי זאָלן אים בענטשן דאָס יויזל. וועלן דאָך די יידן אַוודאי נישט וועלן.
 וואָרן זיי גלייבן דאָך נישט אין אים. וועט ער דעמאָלט האָבן אַ גוטן תירוץ פאַר-
 וואָס צו קענען מאַכן אַ פּאַגראַם אַף יידן.

דער לערער האָט צוזאַמענגענומען זיין באַנדע, און שבת צום דאָווענען איז
 ער מיט זיין אַריין אין שול. די יידן האָבן גלייך פאַרשטאַנען מיט וואָס דאָס
 שמעקט. נאָר דער רב האָט דעם שונא-ישראל אַרויפגערופּן אויבנאָן און האָט אים
 געפרעגט וואָס ער וויל. אַז ער האָט געהערט, אַז ער וויל, מע זאָל בענטשן דעם
 גויאישן גאַט פּונקט ווי מע בענטשט דעם צאָר, זאָגט ער צו אים: „גוט, וואַרט.
 באַלד וועט מען בענטשן.”

נאָך קריאת-התורה איז דער רב אַרויף אַף דעם באַלעמער און האָט אַליין
 געמאַכט דעם „מי שברך” און האָט הויך אָפּן קול אויסגערופּן צאָר ניקאָ-
 לאַיאַל אַלע קסאָנדראָוויטש. אַז ער האָט געענדיקט, האָט ער גענומען
 מאַכן אַ צווייטן „מי שברך”. ווי סע קומט צום נאָמען, בייגט ער זיך צו צום
 לערער און פרעגט אים אַף דעם נאָמען פון זייער גאַט. זאָגט דער לערער: „עזוס”.
 „דעם פּאַטערס נאָמען?” פרעגט ווייטער דער רב.

בלייבט דער לערער צעמישט און ווייסט נישט וואָס צו ענטפערן. נאָר באַלד קומט ער צו זיך און זאָגט: „זאַל זיין אָן דעם פּאַטערס נאָמען.“

„ניין, דאָס קען מען נישט.“ זאָגט אים דער רב. און ער ווייזט אים אין סידור: „אַט זע, דער צאַר ווערט אויך גערופן אָף זיין פּאַטערס נאָמען: צ א ר נ י ק א ל א י א ל ע ק ס א נ ד ר א ו י ט ש, דער זון פון אַלעקסאַנדערן. מע מוז האָבן דעם פּאַטערס נאָמען. אָן דעם קען מען נישט בענטשן.“

נאָר דער שונא־ישראל איז דערווייל געוואָרן צוריק האַפּערדיק און ער גיט אַ זאָג: „יאַ בענטשן, צי נישט בענטשן—יידן דאַרף מען שלאָגן.“

ער קען נישט פאַרשטיין פאַרוואָס ער וויל אַזויפיל געלט

אַ גוי איז געקומען אין שטאָט אַריין און האָט זיך נאָכגעפרעגט אָף אַ צאָן־דאַקטער. אים האָט וויי געטון אַ צאָן, האָט זיין ווייב אים געראַטן, אַז ער זאָל פאַרן צום צאָן־דאַקטער, און נישט גיין צום רופּא.

דער דאַקטער האָט באַטראַכט דעם צאָן און זאָגט, אַז מע דאַרף אים אַרויס־רייסן. ער דאַרף זיך נישט שרעקן. סע וועט נישט שטאַרק וויי טאָן און סע וועט נישט דויערן לאַנג. און ער האָט גענומען אַ צווענגל, האָט אַ גוטן צי געטון, און דער צאָן איז שוין געווען אין דרויסן.

דער גוי האָט זיך מחיה געווען: פטור געוואָרן פון אַ צרה! אַ צופרידענער האָט ער אויסגערופן: „מאַלאַדיעץ, ווי איך בין אַ מענטש!“ און פּרעגט דעם דאַק־טער וויפיל ער דאַרף אים געבן פאַר דעם.

„אַ האַלב קערבל.“ זאָגט דער דאַקטער. „ביי רייכע נעם איך מער. נאָר ביי אים—בלויז אַ האַלב קערבל, אויב ס'איז אים שווער צו געבן מער.“

„אַ האַלב קערבל, דאַקטער?“ פּרעגט איבער דער גוי אַ פאַרוואַנדערטער. „איר מאַכט אַוודאי אַ שפּאַס. דער רופּא האָט מיר נישט לאַנג אַרויסגעריסן אַ צאָן, אפשר אַ שעה צייט האָט ער זיך געמאַטערט און מיך אַרומגעשלעפט איבער דער שטוב, ביז ער האָט אַרויסגעריסן דעם צאָן. און פאַר דער גאַנצער האַרעוואַניע האָט ער גענומען צען קאַפּיקעס. און ביי אייך האָט עס געדויערט אַ מינוט, איר האָט אַ דריי געטון אַהין און אַהער, און דער צאָן איז שוין געווען אין דרויסן, הייסט איר אייך געבן אַ האַלב קערבל?! ס'איז צופיל.“

דער ייד מעג זיך שעמען

אין אַ וואַכעדיקן מאַרקטאָג אין שטעטל איז אַ גוי אַריינגעקומען אין אַ גע־וועלב פון כלערליי זאַכן און האָט זיך געהייסן ווייזן אַ קוטשמע. ס'איז געווען נאָך יום־טובים, און דער עולם האָט זיך שוין געגרייט אָף ווינטער. דער געוועלבער האָט אַראַפּגענומען פון אַ פּאַליצע זעקס קוטשמעס און זיי אַוועקגעלייגט אָפן טיש, אַז דער גוי זאָל זיי אַנמעסטן און זיך אויסקלויבן וועלכע ער וויל. דער געוועלבער אַליין האָט דערווייל באַדינט אַנדערע קונים.

אין מארק

דער גוי מעסט זיך אָן איין קוטשמע און אַ צווייטע, און אזוי איינע נאָך דער אנדערער. ער באַטאַפט זיי און באַקוקט זיי פון אינעווייניק און אויסנווייניק, און קען נישט אָפּמאַכן ביי זיך וועלכע צו קויפן. צום סוף שטופט ער זיי אַלע אָפּ פון זיך, דרייט זיך אויס און אָן אַ גוטן טאַג איז ער אַרויס פון געוועלב. אין דעם מאַמענט האָט דער געוועלבער באַמערקט, אַז אָפּן טיש ליגן בלויז פינף קוטשמעס. ער האָט איבערגעלאָזט די קונים, איז אַרויס אין דרויסן און האָט זיך געלאָזט לויפן נאָכן גוי. אַז ער האָט אים אָנגעיאָגט, כאַפט ער אים אָן און אָן שום טענות און מענות שטעקט ער אַריין צו אים אין בוים די האַנט און שלעפט פון דאָרט אַרויס די קוטשמע. פאַרקרימט דער גוי דאָס פנים און זאָגט: „פע, פאַני יודקע, שעמט אייך.“ און ער דרייט זיך אויס און שטעלט פיס. פון דעמאָלט אָן, איז צווישן יידן אין שטעטל געוואָרן אַ ווערטל: „דער גוי גנבעט, און דער ייד דאַרף זיך שעמען.“

יעדער זעט זיך אַליין

אין אַ ווייטן פאַרוואַרפענעם דערפל האָט אַ פאַרמער ביים אַקערן זיין פעלד געפונען אַ שטיקל גלאָז פון אַ שפיגל. ער האָט עס באַטראַכט פון ביידע זייטן, ווייל ער האָט נאָך קיינמאָל נישט געזען אַזאַ מין גלאָז. ווי ער האָט זיך אזוי איינגעקוקט אין אים, האָט ער דאָרט פלוצים דערזען דעם קאַפּ פון אַ מענטש, און ער האָט אַ פאַרוואונדערטער אויסגערופן: „דאָס איז דאָך אַ לעבעדיק בילד פון מיין טאַטע!“

דער פאַרמער האָט גענומען דאָס שטיקל גלאָז, האָט עס איינגעוויקלט אין אַ שמאַטקעלע, און אַז ער איז אַהיימגעקומען—האָט ער עס באַהאַלטן אין קאַמער אָף אַ פּאָליצע. זינט דעמאָלט האָט זיין ווייב באַמערקט, אַז איר מאַן גייט אָפּט אַריין אין קאַמער, נעמט עפעס אַראָפּ פון דער פּאָליצע, קוקט זיך לאַנג איין אין דעם, און באַהאַלט עס דערנאָך צוריק.

זיין ווייב איז געוואָרן נייגערדיק וואָס איר מאַן האָט דאָרט. איינמאָל, ווען ער איז אַוועק אין פעלד, האָט זי גענומען זוכן אָף דער פּאָליצע און האָט דאָרט געפונען דאָס שמאַטקעלע מיט דעם שטיקל גלאָז.

זי גיט אַ קוק אין דעם גלאָז און ווערט אַ פאַרציטערטע. זי האָט דאָרט דערזען דאָס בילד פון אַ פאַרמאַטערטער און פאַרצאָגטער פרוי. זי האָט זיך שוין קוים דערוואַרט ביז פאַרנאַכט. אַז איר מאַן איז אַהיימגעקומען, איז זי אים באַפאַלן: „דו אַזוינער און אַזוינער! אַ געליבטע האָסטו דיר אַרויסגעזוכט און האַלטסט נאָך דאָס בילד פון אַזאַ פאַרשוין אין שטוב? דו אַזוינער! דו אַזעלכער!“

דער מאַן נעמט זיך שווערן, אַז ער ווייסט נישט פון וואָס צו זאָגן. נעמט זי אַרויס דאָס שטיקל גלאָז און ווייזט אים. זאָגט ער: „דאָס איז דאָך מיין טאַטע!“ זאָגט זי: „דאָס איז דיין געליבטע!“

דאָס פאַרפאַלק האָט זיך אזוי לאַנג געקריגט, ביז זיי זענען אַוועק צום ריכטער, זיך גטן. אַז דער ריכטער האָט זיי ביידע אויסגעהערט, הייסט ער זיך ווייזן

דאס שטיקל גלאז מיטן בילד. ער באטראכט דאס בילד און זאגט: „נישט אנדערש, נאר דער פארמער מיט זיין ווייב זענען משוגע געווארן! אין דעם גלאז איז דאך דאס בילד פון א ריכטער!“
ב א מ ע ר ק ו נ ג : טייל פון די פאבלען דא זענען איבערדערציילט פון אנדערע שפראכן.

די צוויי ווילדע באשעפענישן

אמאל האבן אין א ווילדערניש געלעבט צוויי משונהדיקע באשעפענישן. איינע פון זיי האט געהאט א סך קעפ און בלויז איין עק, און די אנדערע האט געהאט איין קאפ און א סך עקן.
אז ס'איז געקומען דער ווינטער, און שווערע קעלטן און שטורעמס זענען באפאלן די געגנט, האבן די צוויי באשעפענישן אנגעהויבן זוכן פאר זיך א באַ העלטעניש. די באשעפעניש מיט איין קאפ האט געפונען פאר זיך א הייל, איז אהין אריינגעקראכן, האט זיך איינגעדרייט און איינגענארעט און איז געבליבן דארט געשיצט קעגן די ביטערע שטורעמס. און אז דער ווינטער איז אריבער, איז זי ארויס פון דער הייל אומבאשעדיקט און גאנץ, און האט ווייטער געלעבט און זיך געווארעמט אין דער זון.
די פילקעפיקע באשעפעניש האט נישט אפגעשניטן אזוי גוט ווי די אנדערע. יעדע הייל, וואס זי האט געפונען, איז געווען פאר איר צו ענג און קליין, און זי האט זיך נישט געקענט אריינשטופן. די קעפ האבן ביי יעדער הייל זיך גענומען קריגן און שלאגן. יעדער קאפ האט געוואלט אריין אין דער הייל דער ערשטער, נאר די אנדערע האבן נישט געלאזט.
דער סוף איז געווען, אז זיי האבן זיך אזוי צעקייילט און צעביילט, אז זיי זענען אזעקגעפאלן, און די באשעפעניש איז געבליבן ליגן אין דרויסן אין די ביטערסטע קעלטן און שטורעמס, ביז זי איז אויסגעגאנגען.

דער קלוגער קנעכט

עזאפ, דער גריכישער שרייבער און צוזאמענשטעלער פון משלים, איז געווען א קנעכט ביי א רייכן באלעבאס, א שקלאפן-הענדלער.
איינמאל זאגט דער באלעבאס צו זיינע אויפזעער, אז זיי זאלן צוזאמענשרייבן די קנעכט, ווייל ער גרייט זיך צו נעמען זיי אין דער גרויסער האנדל-שטאט און זיי פארקויפן דארטן. דער באלעבאס האט אויך געהייסן צוגרייטן זאכן, וואס ער האט געפלאנט צו פארקויפן דארט אין שטאט, און ברויט צום עסן אפן וועג.
אז אלץ איז געווען שוין גרייט, הייסט דער אויפזעער די קנעכט, אז יעדער פון זיי זאל נעמען א פאק אף די פלייצעס און זיך לאזן אין וועג אריין.
עזאפ איז צוגעגאנגען צום גרעסטן פאק, צו א קויש מיט ברויט, און האט אים אנגעלאדן אף זיך.
אז די אנדערע קנעכט האבן דאס געזען, האבן זיי געטראכט: „אט דאס הייסט אן אייל! אליין אויסקלויבן זיך דעם שווערסטן פאק!“

זיי זענען אוועק אפן וועג, און אז מ'איז אפגעגאנגען עטלעכע שעה, האָט מען זיך אָפגעשטעלט, צו עסן עפעס. די קנעכט האָבן אוועקגעלייגט זייערע פעק, מ'האָט פון עזאָפס קויש אַרויסגענומען עטלעכע ברויטן, מ'האָט געגעסן און מ'איז ווייטער געגאנגען.

אַז מ'איז ווידער אָפגעגאנגען עטלעכע שעה, האָט מען זיך נאָכאַמאָל אָפגעשטעלט און געגעסן, און אזוי איטלעכס מאָל, וואָס מ'האָט זיך אָפגעשטעלט, האָט מען פון דעם קויש אַרויסגענומען עטלעכע ברויטן.

דער קויש איז מיט יעדע פּאַר שעה געוואָרן לייכטער. און אָפן אַנדערן טאָג איז שוין עזאָפּ געגאנגען אָן אַ פּאַק, ווייל אים איז שוין גאַרנישט ניט געבליבן צו טראָגן. אַלע האָבן דעמאָלט איינגעזען, אַז דאָס, וואָס איז אין אַנהייב געווען אין זייערע אויגן אַ גאַרישקייט, האָט זיך צום סוף אַרויסגעוויזן פאַר אַ גרויסער חכמה.

אַלץ איז געווענדט אין צייט און אַרט

דאָס איז געווען אין אַ שטאָט פון ווייסע. אַ שוואַרצער מורין און אַ ווייסער מענטש זענען געוועסן און האָבן צוזאַמען געשמועסט. זאָגט דער ווייסער צו דעם מורין: „ווען איך וואָלט געווען דו, וואָלט איך קיינמאָל נישט דערלאָזט, אַז מע זאָל מיך אָפּמאַלן אזוי טונקל. גיב נאָר אַ קוק וואָס פאַר אַ שוואַרץ פנים דו האָסט. און זאָג אַליין, צי האָט גאָט דיך נישט אויסגעקליבן, אַז דו זאָלסט זיין אַ שרעק פאַר אונז ווייסע?“

דער מורין הערט אים אויס און ענטפערט: „דו גיב בעסער אַ קוק אָף דיר אַליין און זע ווי דו זעסט אויס. דיין בלינד פנים איז ווי אַ שטיק לייזונט, וואָס צו אים האָט זיך דער מאָלער נאָך נישט צוגערירט אַפילו. דו פאַרשטייט, אונזער וועלט איז ווי אַ גרויסער בוים. און דו, מיין טייערער, דו ביסט אָף אים די נישט צייטיקע פרי.“

דער ווייסער און דער מורין האָבן נאָך לאַנג גערעדט וועגן דעם. צום סוף האָבן זיי באַשלאָסן צו ווענדן זיך צו אַ ריכטער, אַז ער זאָל זאָגן, ווער פון זיי ביידע איז גערעכט.

דער ריכטער הערט זיי אויס און ענטפערט, אַז דער ווייסער האָט רעכט. רופט זיך אָן דער מורין און זאָגט: „אַלץ איז, ווייזט אויס, געווענדט אין צייט און אין אַרט, וואו אַ זאָך קומט פאַר. אין מיין לאַנד, אין אַפריקע, וואָלט איך געווען גערעכט, נישט דו.“

מע דאַרף שטענדיק טראַכטן פֿון שפּעטער

צוויי גנבים זענען אַמאָל אַריין אין אַ סאַד, צו גנבענען פירות. זיי האָבן זיך צוגעשאַרט צו אַ פיינגבוים און האָבן זיך אַרומגעקוקט, צי קיינער זעט נישט. אַז זיי האָבן געזען, אַז ס'איז קיינער נישטאָ אין גאַרטן, האָבן זיי גענומען אויסטון זייערע שיד, צו קענען לייכטער אַרויפקלעטערן אָף דעם בוים. איינער פון זיי

האט אויסגעטון די שידך און זיי אַנדידערגעשטעלט צופוסנס פון דעם בוים. דער צווייטער האט אויסגעטון די שידך און זיי אַריינגעשטופט צו זיך אין בוועם. „צו וואָס באַהאַלטסטו די שידך אין בוועם?“ פּרעגט זיין פּריינד. „דו וועסט דאָך נישט האָבן גענוג פּלאַץ פאַר די פּייגן. לאָז בעסער די שידך אונטן.“ „מיין טאַטע האָט מיך געלערנט,“ ענטפּערט דער אַנדערער, „אַז אין אַזאַ פּאַל איז בעסער צו האָבן די שידך מיט זיך.“

זיי האָבן מער נישט גערעדט, ווייל זיי האָבן זיך געהיט, אַז מע זאָל זיי נישט דערזען. זיי זענען שטיל אַרויף אָפּן בוים, האָבן גענומען רייסן די פּייגן און לייגן אין בוועם.

ווי זיי רייסן אַזוי, דערזענען זיי אַנקומען דעם וועכטער פון סאַד. זיי האָבן זיך געגעבן אַ לאָז אַראָפּ פון די צווייגן און גענומען יאָגן ווי אַ פּייל פון בויגן. דער ערשטער האט אפילו נישט קיין צייט געהאַט זיך איינצובייגן, צו כאַפּן זיינע שידך. אַז זיי זענען שוין געווען ווייט פון סאַד און אין אַ זיכערן אָרט, האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט, זיך אַרומגעקוקט און פּריי אָפּגעאַטעמט. דעמאָלט האָט דער ערשט-טער געזען, אַז ער האָט אַ פּולן בוועם מיט פּייגן, נאָר אַז ער איז געבליבן אַן שידך. דער אַנדערער האָט געהאַט בלוז אַביסל פּייגן, נאָר דערפאַר האָט ער גע-האַט אויך זיינע שידך.

און ער האָט געטראַכט ביי זיך: „בעסער אַביסל, נאָר אַן שאַדן.“

ווי אַזוי דער הויפּנאַר האָט זיך געראַטעוועט מיט אַ קלוגן ענטפּער

ביי אַ מאַכמעדאַנישן קעניג אין אינדיע איז געווען אַ הויפּנאַר, אַ בראַהאַ-מינער. דערדאָזיקער הויפּנאַר איז געווען קלוג און געלערנט, אַזוי, אַז מיט זיין שאַרפּער צונג האָט ער אָפּט געמאַכט צום נאַר די מאַכמעדאַנישע חכמים אין דעם קעניגלעכן הויף. די חכמים האָט דאָס פאַרדראָסן, און ביי יעדער געלעגנהייט האָבן זיי געזוכט אים צו באַצאָלן מיט דערזעלבער מטבע, כדי צו ווייזן, אַז ניט אַלץ ווייסט ער און פאַרשטייט.

אינמאָל האָט געטראַפּן, אַז ס'איז געווען אַן ערדציטערניש אין דער שטאָט. דער קעניג האָט זייער געוואָלט וויסן פון וואַנען דאָס נעמט זיך, וואָס די ערד ציטערט פון צייט-צו-צייט. די חכמים האָבן איצט געפונען אַ געלעגנהייט זיך אָפּצורעכענען מיט דעם הויפּנאַר און צו ווייזן וואָס פאַר אַן אומוויסנדיקער מענטש ער איז. האָבן זיי געזאָגט צום קעניג: „האַר, קעניג, זאָל דער הויפּנאַר פרובירן דאָס דערקלערן. ער באַרימט זיך דאָך מיט זיין וויסן וועגן די שטערן, און ער שפּאַט פון אונזער אומוויסנדיקייט וועגן די זאַכן, וואָס זענען ווייט און הויך. זאָל ער איצט דערקלערן פאַרוואָס די ערד, אָף וועלכער ער לעבט, ציטערט.“

דער הויפּנאַר האָט אַ טראַכט געטון און געזאָגט: „אדוני מלך, אונז, אינדישע חכמים, פאַרברענט מען נאָכן טויט, און אונזערע נשמות גייען אַרויף אין הימל צוזאַמען מיט דעם רויך פון אונזער פאַרברענטן גוף. פון אונז מעג מען דעריבער דערוואַרטן צו וויסן וואָס סע טוט זיך אין הימל. די מאַכמעדאַנישע חכמים אָבער באַגראַבט מען נאָכן טויט אין דר'ערד. די ערד, דאָס איז זייער קעניגרייך. זיי

דארפן דעריבער קענען דערקלערן וואָס סע טוט זיך אינעווייניק אין די אינגעוויידן פון דער ערד און וואָס סע מאַכט זי ציטערן. דאָס קעניגרייך אין דער ערד גע- הערט נישט צו מיר.

דער פֿאַטער און זיינע זין

אַ פֿאַטער האָט אַמאָל אויסגעריכט זיינע זין אין ווייטע שטעט. אַז זיי זאָלן לערנען די וועגן פון לעבן. פֿאַר זייער אַוועקפֿאַרן האָט דער פֿאַטער מיט זיי אַפֿ- גערעדט און זיי אָנגעזאָגט, אַז זיי זאָלן אים אַלעמאָל שרייבן ווי סע גייט זיי, און אויב זיי דאַרפן עפעס—וועט ער זיי דאָס שיקן.

די ברידער זענען אַוועקגעפֿאַרן, יעדער איינער אין אַן אַנדערער שטאָט. נאָר איידער זיי האָבן זיך צעשיידט, האָבן זיי אָפּגערעדט, אַז אין דריי יאָר אַרום זאָלן זיי זיך דעם און דעם טאָג טרעפן אין דער הויפטשטאָט פון לאַנד.

די דריי יאָר זענען גיך אַריבער. אַז די ברידער האָבן זיך צוזאַמענגעטראָפן ווי זיי האָבן אָפּגערעדט, האָבן זיי קודם־כל גענומען שרייבן בריוו צו זייער פֿאַ- טער. יעדער איינער האָט געהאַט עפעס אַן אַנדערע בקשה צו אים. איינער האָט געשריבן, אַז ער דאַרף נייע מלבושים. די קליידער, וואָס ער גייט אָנגעטון, זענען אַזוי אָפּגעטראָגן, אַז ער שעמט זיך שוין פֿאַר זיינע חברים. אַ צווייטער האָט גע- שריבן, אַז ער דאַרף געלט אַף אַ זייגערל מיט אַ גילדן קייטל, ווייל צווישן די מענטשן, מיט וועמען ער קומט זיך צוזאַמען, האָבן אַלע טייערע זייגערלעך. דער דריטער האָט געשריבן, אַז ער ליידט אַף אַן אינעווייניקסטער קראַנקהייט, און ער מוז האָבן אַ סך געלט, צו קענען זיך היילן.

אין שטוב איז גראַדע דעמאָלט געווען זייערער אַ חבר. אַז ער האָט געזען וואָס די ברידער שרייבן, זאָגט ער צו די ערשטע צוויי: „מיר איז אַ חידוש אַף אייך. ווי קענט איר שרייבן אייער פֿאַטער וועגן טייערע זייגערלעך און מלבושים? וועט דען אייער פֿאַטער צוהערן זיך צו אייערע פֿאַרלאַנגען, אַז ער וועט ליינען דעם בריוו פון זיין קראַנקן זון? נישט נאָר וועט ער נישט באַוויליקן אייערע בקשות, נאָר ער וועט נאָך זיין ברוגז אַף אייך, וואָס איר טראַכט גאָר פון אַזעלכע זאַכן, בשעת אייער ברודער איז אַזוי קראַנק. דעריבער איז מיין עצה, אַז איר זאָלט אים בלויז שרייבן, אַז איר נייטיקט זיך אין געלט. און אַז ער וועט אייך שיקן געלט וועט איר דעמאָלט שוין קענען קויפן זיך וואָס איר וועט וועלן.“

דער מענטש און די שלאַנג

אַ מאַן איז געגאַנגען אין וועג און האָט דערזען אַ שלאַנג ליגן אונטער אַ גרויסן שטיין. די שלאַנג האָט אים גענומען בעטן, אַז ער זאָל איר העלפן ראַ- טעווען זיך. האָט דער מאַן רחמנות געהאַט אַף איר, האָט אויפֿגעהויבן דעם שטיין און האָט זי באַפֿרייט.

זאָגט די שלאַנג: „איצט וועל איך דיך אויפֿעסן.“
„ניין, דאָס איז נישט גערעכט“ זאָגט דער מאַן. „לאַמיר גיין פֿרעגן דעם האָז.“

די שלאנג האָט צוגעשטימט. אַז דער האָז האָט געהערט די געשיכטע, האָט ער מורא געהאַט פאַר דער שלאַנג און איר געגעבן גערעכט. זאָגט דער מענטש: „אויב אַזוי, לאַמיר פּרעגן דעם וואַלף.“ דער וואַלף הערט אויס און זאָגט דאָס-זעלבע, וואָס דער האָז: „די שלאַנג איז גערעכט.“ אַז דער מענטש הערט אַזאַ זאַך, זאָגט ער צו דער שלאַנג: „לאַמיר נאָך גיין פּרעגן ביי דעם פּוקס.“

זענען זיי ביידע אַוועק צו דעם פּוקס. אַז ער האָט אויסגעהערט די געשיכטע, האָט ער אַביסל איבערגעטראַכט די גאַנצע זאַך און האָט באַדאַכט געענטפּערט. אַז ער גלייבט עפּעס נישט די גאַנצע מעשה. ער האָט געטענהט, אַז ער וויל קודם זען, צי דער מענטש קען אויפהייבן אַזאַ שטיין.

אַלע דריי, דער מאַן, די שלאַנג און דער פּוקס, זענען אַוועק צו דעם שטיין. דאָרט האָט די שלאַנג זיך אַוועקגעלייגט, און דער מענטש, צו באַווייזן, אַז וואָס ער דערציילט, איז אמת, האָט אויפגעהויבן דעם שטיין און האָט אים אַראַפּגעלאָזט גלייך אַף דער שלאַנג.

אַז דער פּוקס זעט, אַז די שלאַנג ליגט שוין גוט צוגעדריקט אונטער דעם שטיין, זאָגט ער צום מאַן: „איצט, מענטש, קום, לאָז זי דאָרט ליגן.“

ווער ס'איז דער אמת שולדיקער

צווישן די פּירפּיסקע חיות האָט אַמאָל אויסגעבראַכן אַ מגפה, נישט דאָ געדאַכט. שוין עטלעכע טעג ווי די שטראַף בושעוועט, און זי שטילט זיך גאָר נישט ניט איין. וואָס טוט מען? האָט מען געטראַכט און גערעדט, און ס'איז גע- בליבן, אַז דער לייב, דער קעניג פון די חיות, זאָל גלייך צונויפרופן אַלע פּיר- פּיסקע, צו דערגיין פאַר וועמעס זינד זיי אַלע ליידן. דערביי האָט דער לייב פאַרויכערט און צוגעשוואוירן, אַז ביי דער פאַרזאַמלונג וועט מען קיינעם נישט אַנרירן און סע וועט קיינעם, חלילה, קיין בייז נישט געשען.

אַז אַלע זענען זיך צונויפגעקומען, האָט זיך דער לייב געזעצט אַף אַ הויכן קלאַץ און גענומען אויספרעגן און פאַרשן. דעם ערשטן האָט ער צוגערופן דעם וואַלף: „זאָג מיר נאָר, וועלפעלע,“ האָט ער געפרעגט, „וואָס האָסטו אַפּגעטון אין דער פאַרגאַנגענער וואָך?“

„איך?“ זאָגט דער וואַלף, „איך האָב גאַרנישט ניט געטון. איך האָב בלויז פאַרצוקט אַ קעבל, ווייל איך בין געווען הונגעריק.“

דער לייב האָט געקוקט אַף אים מיט גרויס ערנסט און באַמערקט: „נו, דאָס איז נישט קיין זינד. אַף דעם ביסטו דאָך אַ וואַלף.“ און ער האָט צוגערופן דעם בער. „לאַמיר הערן, בערעלע, וואָס האָסטו געטון?“

„איך האָב אויפגעפרעסן אַ הערש.“ האָט דערציילט דער בער.

„דאָס קומט דיר לויט רעכט“, זאָגט דער לייב. „אַף דעם ביסטו דאָך אַ בער.“

דערנאָך האָט ער צוגערופן דעם פּוקס. און דער פּוקס האָט דערציילט ווי אַזוי ער איז ביינאַכט אַריין אין אַ הינערשטייג און האָט דערוואַרן צוויי הינער און זיי פאַר- שלעפט. נאָר צוויי, ווייל דער באַלעבאַס האָט דערהערט דאָס געשריי פון די הינער, איז ער אַרויס און האָט אים פאַריאַגט.

„דאָס איז אַ גאַנץ געוויינלעכע זאך,“ האָט דער לייב באַטאָנט. „דו ביסט אַ פּוקס, און דאָס איז דיין רעכט. ס'איז נישט קיין זינד, און דאָס קען קיין מגפה נישט אַרויסרופן.“ אזוי האָט דער לייב צוגערופן איין נאָך דער אַנדערער און זיי אויסגעפרעגט.

צום סוף האָט דער לייב דערזען שטיין אין אַ ווינקל דאָס לעמעלע. ס'איז געשטאַנען אַ דערשראָקנס און האָט געציטערט. „קום נאָר אַהער, לעמעלע,“ זאָגט צו אים דער לייב. „קום נענטער צו מיר. האָב נישט קיין מורא. דערצייל, וואָס האָסטו געטון אין דער פאַרגאַנגענער וואָך?“

„אַדוני מלך,“ האָט דאָס לעמעלע גענומען שטאַמלען, „וואָס האָב איך גע- קאַנט טון אין אַזעלכע קאַלטע טעג? ס'איז דאָך ווינטער, און די פּרעסט זענען גרויס, ליג איך אין שטאַל, און ס'איז מיר קאַלט אַרויסצוגיין. נאָר איין אָוונט, ווען מיין באַלעבאַס איז אַהיימגעקומען, האָט ער רחמנות באַקומען אָף מיר און האָט מיך אַריינגענומען צו זיך אין שטוב, אַז איך זאָל מיך אָנוואַרעמען.“

„נו, און וואָס איז דאָרט געווען?“ פאַרשט ווייטער דער לייב. און דאָס לעמעלע דערציילט: „ווען דער באַלעבאַס האָט אויסגעמוזן זיינע הילצערנע שיד, וואָס זענען געווען געבעט מיט שטרוי, האָט ער זיי אַנידער- געשטעלט ביים אויוון, צו טריקענען. אַז איך האָב דערפילט דאָס שטרוי, און הונגעריק בין איך דאָך געווען, האָב איך עס אויפגעגעסן.“

„אַט דאָ איז עס!“ האָט דער לייב אַ ברום געטון. „איר זעט שוין ווער ס'איז דער שולדיקער און פאַר וועמעס זינד מיר ליידן? נישט גענוג, וואָס דער באַלעבאַס האָט אָף אים רחמנות געהאַט און אַריינגענומען אין שטוב, אַז ס'זאָל זיך אָנ- וואַרעמען, האָט עס נאָך אויפגעפרעסן ביי אים דאָס שטרוי פון די שיד!“

די חיות האָבן צוגעגעבן, אַז דער לייב איז גערעכט, און אַז פאַר די זינד פון דעם לעמעלע ליידן זיי. זיי האָבן גענומען ברומען און האָבן מיט כעס זיך אַ וואַרף געטון אָף דעם לעמעלע, עס צו פאַרצוקן.

ב א מ ע ר ק ו נ ג : א רב אין פעטריקאוו האָט דאָס דערציילט אַמאָל קעגן די גבאים און אַאָלעפל, וואָס האָבן געעפנט אַ גמילת-חסדים קאַסע, צו העלפן די אַרימע. נאָר די גבאים האָבן אַליין גענומען הלוואות, און נישט אומגעקערט. דערפאַר אָבער האָבן זיי אויסגעלאָזט זייער האַרץ אַפן שמש, וואָס האָט געליגן עטלעכע גילדן, און האָט נישט באַצאָלט אין צייט. ביי קרילאָוו איז פאַראַן אַן ענלעכע פאַבל, און אַזאַ פאַבל געפינט זיך אויך ביי דעם פּראַנ- צוויזשן פאַבל-דיכטער לאַ פּאַנטעין, וואָס האָט געלעבט נאָך פּריער פון קרילאָוו, און אויך ביי אַנדערע פאַבל-דיכטער. דער אמת איז, אַז די פאַבל-דיכטער האָבן אויסגענוצט אַ פאַלקס- מעשהלע, וואָס ווערט דערציילט אין פאַרשידענע פאַרמען ביי אַ סך פעלקער, מיין טייערער קאַלעגע חיים ליבערמאַן גיט מיר איבער, אַז אויך ער האָט אָנומלטן געקריגן אַזאַ מעשהלע צוגעשיקט פון אַ רב. און אַ לעזער, יעקב שמואל האַלצמאַן, שרייבט מיר אין אַ בריוו, אַז אַן ענלעך מעשהלע האָט ער געהערט נאָך אין דער אַלטער היים, אין גאַליציע, פון טשאַרטקעווער, הוסיאָטיגער און סאַריגערער חסידים. זיי האָבן דאָס דערציילט אין נאָמען פון דעם באַרדיטשע- ווער צדיק ר' לוי יצחק באַרדיטשעווער, וואָס האָט דאָס געבראַכט פאַר אַ משל קעגן אַ פּראַסטן, נאָר זייער אַ פרומען ייד, אַ תהלים-זאַגער. דער ייד האָט דעם פסוק „תעיתי כשה אובד, בקש (באַקעש) עבדך—איך האָב געבלאַנדזעט ווי אַ פאַרלוירן לעמעלע, וון אויף דיין קנעכט,“ האָט ער געלייענט: „תעיתי כשה אובד בקש (בעקאַש)—איך האָב געבלאַנדזעט ווי אַ פאַרלוירן לע- מעלע אין שטרוי.“ יידן האָבן דאָס געהערט און געלאַכט. האָט זיי דער צדיק געזאָגט, אַז ס'איז נישטאַז וואָס צו לאַכן. דער ייד האָט גוט געזאָגט, און ער האָט זיי דערציילט דאָס מעשהלע מיט דעם לעמעלע.

קלאַר, אַז דאָס מעשהלע איז אַן אַלט יידיש מעשהלע. דער באַרדיטשעווער צדיק האָט קרילאָוו נישט געלייענט,

דער דעמב און דאָס ווערבע-ביימל

אַ דעמב האָט אַמאָל געזאָגט צו אַ קליין ווערבע-ביימל, וואָס איז געוואָקסן נישט ווייט פון אים: „נו, מיין קליינער שכן, פאַרוואָס גראַבסטו דיך נישט איין מיט דינע פיס טיפער אין דער ערד און הייבסט נישט אויף דיין קאָפּ שטאַלץ אין דער הייך גלייך מיט מיר?“

„איך בין צופרידן מיט מיין גורל,“ זאָגט דאָס קליינע ביימל. „ס'איז אמת, איך בין נישט אַזוי שטאַרק ווי דו ביסט, נאָר מיר דאַכט זיך, אַז דערפאַר בין איך אַ סך מערער באַוואָרנט ווי דו.“

דער דעמב האָט זיך שפּעטיש צעלאַכט: „באַוואָרנט? ווער קאָן מיך אויס-רייסן, אָדער איינבייגן מיין קאָפּ צו דער ערד?“

גלייך נאָך דעם ווי דער דעמב האָט זיך אַזוי באַרימט, איז דער הימל גע-וואָרן פאַרוואַלקנט און ס'האָט זיך אָנגערוקט אַ ביטערער שטורעם. ער האָט דעם דעמב אַזוי לאַנג געריסן, ביז ער האָט אים אויסגעריסן מיט די וואַרצלען און אים אַנידערגעשלידערט אָף דער ערד. נאָר דאָס ווייכע ווערבע-ביימל האָט זיך פון דעם שטורעם בלוז געבויגן אַהער און אַהין, און ווי נאָר דער שטורעם איז אַרי-בער, האָט זיך עס אויסגעגלייכט און האָט ווידער געגרינט און געבליט.

נישט קיין באַק און נישט קיין הונט

אין אַן אונגאַריש שטעטל איז געווען אַ ייד, וואָס האָט אַלע זיינע יאָרן אין די ימים-נוראים געבלאָזן שופר אין גרויסן בית-המדרש. נאָר דער ייד איז געווען פון דער חברה, וואָס זענען נישט ווי זיי מאַכן דעם אַנשטעל. אין דרויסן זענען זיי כלומרשט אָפּגעהיט און פרום, און דרינען, אין האַרץ, זענען זיי וואָס אין דער קאַרט.

עס זענען אַריבער יאָרן, און אַז דער ייד איז געקומען אָף דער עלטער, האָט ער אין גאַנצן אַראַפּגעוואָרפן פון זיך די יידישקייט און האָט זיך אָפּגעשוירן די באַרד. געקומען די ימים-נוראים, די הייליקע טעג, האָבן די באַלעבאַטים אים נישט געוואַלט צולאָזן צום עמוד, און מ'האָט אים נישט געלאָזט זיין קיין בעל-תוקע. נאָר דער ייד האָט געטענהט, אַז ס'איז זיין חזקה צו בלאָזן שופר אין די ימים-נוראים, און ער האָט נישט געוואַלט נאָכלאָזן. איז געוואָרן אַ מחלוקת. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבן, אַז מע זאָל גיין צום רב, צו האָבן אַ דיין תורה. אַז דער רב האָט אויסגעהערט די טענות, זאָגט ער צום ייד און צו די באַלעבאַטים: רבותי, איך וועל אייך דערציילן אַ מעשה. ס'איז געווען אַמאָל אַ פּאַסטעך. האָט ער געהאַט אַ גאַנצע טשערעדע שאַף. נאָר ס'האָט זיך, נעבעך, פאַרלייגט אָף זיי אַ וואַלף, און האָט נישט געוואַלט אָפּלאָזן. יעדע נאַכט איז ער געקומען און האָט פאַרצוקט אַ שפּעלע, און דער פּאַסטעך, נעבעך, האָט נישט געקענט פון אים פטור ווערן.

איינמאָל פאַלט דער פּאַסטעך אָף אַ המצאה: ער האָט אַן אַלטן באַק מיט

גרויסע הערנער און מיט א לאנגער באַרד, וועט ער אים אַוועקשטעלן, צו היטן די טשערעדע שעפעלעך. און ער האָט אַזוי געטון.

אַז דער וואָלף איז געקומען און האָט דערזען דעם באַק מיט די לאַנגע הער-נער, האָט ער זיך דערשראָקן און איז אַנטלאָפֿן. און דער פּאַסטעך איז פּטור גע-וואָרן פֿון דעם וואָלף.

איין שיינעם טאָג איז דער באַק געוואָרן חולה, האָט זיך אַוועקגעלייגט און אויסגעצויגן די פּיס און פּאַרלייגט מיטן קאַפּ, אַוועקגעפּגרט.

צרות, ביטער, ווי נאָר דער וואָלף האָט דערשמעקט, אַז דער שומר איז שוין מער נישטאַ, איז ער ווייטער געקומען און האָט פּאַרצוקט אַ שעפעלע נאָך אַ שעפעלע. טראַכט דער פּאַסטעך: וואָס טוט מען? איז ער זיך מיישב, ער האָט אַן אַלטן הונט, וועט ער אים מאַכן פּאַרן שומר. און ער נעמט אַראָפּ די הערנער פֿון דעם טויטן באַק און טוט זיי אַרויף אָף דעם אַלטן הונט, אַז ער זאָל היטן די טשע-רעדע שעפעלעך.

אַז דער וואָלף איז געקומען און האָט דערזען די מאַדנע באַשעפעניש, שטייט ער און קוקט און קוקט: „וואָס איז דאָס?“ זאָגט ער, „איך פּאַרשטיי נישט, וואָס ביסטו? ביסטו אַ באַק—וואו איז דיין באַרד? ביסט אַ הונט—וואָס טויג דיר אַ האָרן?“

דער ייד, אַז ער האָט דאָס דעהערט, האָט זיך באַלד אָפּגעטראָגן. פֿון דע-מאָלט אַן האָט ער שוין מער נישט געוואָלט בלאָזן קיין שופּר.

דער לייב און דער פֿוקס

ר' יוסף איבן זאַבאַראַ ברענגט אין זיין ספּר אַזאַ משל:

דער לייב האָט ליב געהאַט דעם פּוקס, נאָר דער פּוקס האָט נישט געהאַט קיין סך צוטרוי צו דעם לייב, און ער האָט שטענדיק געטראַכט ווי אַזוי אים אומצו-ברענגען. איין שיינעם טאָג קומט צו גיין דער פּוקס צו דעם לייב און קלאָגט זיך פּאַר אים, אַז ער האָט קאַפּווייטיק. דער לייב קוקט אים אָן מיט אמתן באַדויערן. ער וואָלט אים וועלן העלפֿן, ווען ער וואָלט נאָר געוואוסט מיט וואָס און ווי אַזוי. דער פּוקס באַמערקט דאָס און שמייכלט ביי זיך אין האַרץ. דערנאָך זאָגט ער: „איך האָב געהערט, אַז דאָקטוירים הייסן אין אַזאַ פּאַל, אַז מען זאָל בינדן דעם חולה הענט און פּיס. נעם, קעניג מיינער, בינד מיך, אפשר וועט מיר ווערן לייכטער.“

דער לייב האָט אים צוליב געטון. ער האָט גענומען אַ שטריק און האָט גע-בונדן דעם פּוקס. עטלעכע מינוט שפעטער האָט דער פּוקס געמאַכט אַן אַנדער פנים און געזאָגט צום לייב, אַז זיין קאַפּווייטיק איז שוין פּאַרשוואונדן. דער לייב איז געווען זייער צופרידן פֿון דעם, און ער האָט דעם פּוקס אויפגעבונדן און אַראָפּ-גענומען פֿון אים דעם שטריק.

אַ צייט שפעטער האָט דער לייב געקריגן אַ גרויסן קאַפּווייטיק. ער האָט זיך

דערמאנט אין דעם פוקס און איז גלייך אַוועק צו אים און געבעטן, אַז ער זאָל אים בינדן. דער פוקס האָט אויסגעדריקט צופרידנקייט, וואָס ער קען עפעס טון פאַר דעם לייב. דאָך ווי נאָר ער האָט אים געבונדן, האָט ער גענומען אַ גרויסן שטיין און האָט דעם לייב צעשמעטערט דעם קאַפּ.

דער הונט בלאָזט פֿון זיך

אַן אַלטער הונט, וואָס האָט שוין אַפילו נישט געהאַט קיין כוח צו בילן, איז געלעגן ביינאַכט לעבן זיין באַלעבאַס שטוב און האָט זיך איינגענאַרעט אין זיך. ווי ער ליגט אַזוי, דערזעט ער אַנטקעגן זיך אַ וואָלף. דער וואָלף איז געקומען זוכן עפעס צו שטילן זיין הונגער. אַז ער האָט דערזען ליגן דעם הונט, האָט ער זיך שוין געוואָלט נעמען צו אים. זאָגט דער הונט: „וועלפעלע-וואָלף, וואָס וועסטו האָבן, אַז דו וועסט מיך הרגענען? אַ פאַרטריקנטע פעל מיט אַלטע ביינער? לאַז מיך בעסער לעבן. אַ לעבעדיקער, כאַטש איך בין קאַלט, קען איך דיר ברענגען אַ סך נוצן. איך וועל דיר ווייזן וואו און ווי אַזוי דו קענסט דיך אַריינכאַפּן אין די שטאַלן און קריגן אַ פעטן ביסן. מיר וועסטו פון צייט-צו-צייט צואוואַרפן בלויז אַ ווייך ביינדל.“

דעם וואָלף איז דאָס געפעלן. ער האָט געמאַכט שותפות מיט דעם הונט, און דאָס געשעפט איז אַוועק גוט. איינמאַל זאָגט דער הונט צום וואָלף: „דו ביסט דאָך מיינער אַ שותף, גיב מיר, איך בעט דיך, אַן עצה: ווי אַזוי היט מען זיך פון די אַנדערע וועלף, אַז איך זאָל נישט אַריינפאַלן צו זיי אין די צייטן?“

זאָגט דער וואָלף: „ס'איז זייער לייכט. ווייסטו ווי אַזוי מיר וועלף דערקענען אייך הינט? אַז איר דערזעט אַ וואָלף, כאַפט אייך די ניכפה. איר דרייט אייך צוזאַמען, איר באַהאַלט דעם עק, און ווייסט נישט וואו אַהינצוטון זיך. פון היינט מאַל אָן, אַז דו דערזעסט אַ וואָלף, הייב אויף דעם קאַפּ און דעם עק, און בלאָז פון זיך. גיי צו צום וואָלף אַ שטאַלצער און דערלאַנג אים אַ שמעק און אַ ניוכע. ער וועט דיך אייך אַ שמעק טון, און יעדער פון אייך וועט זיך גיין נאָך דעם זיין אייגענעם וועג.“

דעם הונט איז די עצה געפעלן. ער האָט זיך גענומען פירן ווי דער וואָלף האָט אים געלערנט, און ס'איז אים געווען גוט און וואויל. ער האָט זיך מער נישט געשראַקן פאַר קיין וועלף. אַזוי איז אַריבער אַ צייט.

איינמאַל באַגעגנט דער הונט זיין אייגענעם וואָלף, זיין אַמאָליקן שותף. נאָר מיט זיינע אַלטע אויגן האָט ער אים נישט דערקענט, און האָט זיך גענומען בלאָזן פאַר אים. דער וואָלף האָט אים אַבער גלייך דערקענט. זאָגט ער צו אים: „דו שייגעץ איינער, דו שקאַץ! אַז דו בלאָזסט פון דיר פאַר אַנדערע וועלף, מיינען זיי, אַז דו ביסט עפעס. נאָר איך, איך ווייס דאָך, אַז דו ביסט אַ הונט. וואָס בלאָזסטו דיך פאַר מיר?“

ב א מ ע ר ק ו נ ג : ענלעכע מעשהלעך זענען פאַראַן ביי די גרויסע פאַבלידיכטער.

דער קריג צווישן דעם קאָפּ און דעם עק

די גמרא ברענגט אַזאַ מעשה:

צווישן דעם קאָפּ און דעם עק פון אַ שלאַנג האָט אַמאָל אויסגעבראַכן אַ קריג. דער עק האָט געהאַט אַ טענה צום קאָפּ און געזאָגט: „פאַרוואָס גייסטו תמיד פאַראויס דער ערשטער? לאַמיר אַמאָל גיין פאַראויס.“ ענטפערט אים דער קאָפּ: „מיך אַרט נישט. נאָר איך גיי פאַראויס דער ערשטער, ווייל איך האָב אויגן אין מיין קאָפּ. דו האָסט נישט קיין אויגן, און דו קענסט דעריבער נישט זען דעם וועג.“ „דאָס איז גאַרנישט ניט.“ זאָגט דער עק. „איך וויל אויך האָבן דעם כבוד צו גיין פאַראויס דער ערשטער.“ „גוט, גיי דו פאַראויס.“

דער עק האָט גלייך אָנגעהויבן צו גיין פאַראויס, און דער קאָפּ נאָך אים. אַזוי איז די שלאַנג געקראַכן, ביז זי איז צוגעקומען צו אַ גרוב און—אַריינגעפאַלן אַהין. אַז דער קאָפּ דערזעט אַזאַ זאַך, האָט ער אָנגעהויבן שלעפּן און ציען, און איז קוים אַרויס פון גרוב צוזאַמען מיט דעם עק. גייען זיי ווייטער. דער עק פאַראויס, און דער קאָפּ נאָך אים. פלויך אין אַ וואַסער אַריין. אַז דער קאָפּ זעט, אַז ער ווערט שיר דערטרונקען, האָט ער ווידער גענומען ציען און שלעפּן, ביז ער האָט קוים אַ לעבעדיקער זיך אַרויסגעראַטעוועט פון וואַסער צוזאַמען מיט דעם עק. דער עק הייבט ווידער אָן גיין פאַראויס דער ערשטער, און דער קאָפּ נאָך אים. גייען זיי, ביז זיי זענען אַריינגעפאַלן אין אַ פייער, וואָס האָט געברענט אין פעלד, און די שלאַנג איז פאַרברענט געוואָרן. דאָס איז דער סוף, אַז דער עק גייט פאַראויס און דער קאָפּ שלעפּט זיך נאָך נאָך אים.

דער פֿוקס און די חיות

דער לייב, דער מלך פון די חיות, איז אַמאָל געוואָרן מסוכן קראַנק. אַז די חיות אין וואַלד האָבן געהערט, אַז זייער מלך איז קראַנק, זענען זיי אַלע גע- גאַנגען, אים מבקר-חולה זיין. געקומען צום לייב אין דער הייל, זעען זיי, אַז סע האַלט מיט אים שמאָל. די חיות זענען פאַרציטערט געוואָרן; זיי וועלן נאָך, חלילה, בלייבן אָן אַ מלך! וואָס טוט מען? האָט מען אָנגעהויבן טראַכטן ווי אַזוי מע ראַטעוועט דעם לייב. יעדער איינער האָט געגעבן אַן אַנדערע עצה. נאָר איינער פון די עלטערע חיות, אַ תיה—אַ מומחה, האָט געזאָגט, אַז ס'איז דאָ בלויז איין מיטל, מיט וואָס מע קען אים ראַטעווען: „ס'האַרץ פון אַ פוקס! מע דאַרף אים געבן צו עסן דאָס האַרץ פון אַ פוקס, אויב מע וויל, אַז ער זאל געזונט ווערן.“ אַלע אויגן האָבן גלייך גענומען זוכן דעם פוקס. נאָר ערשט איצט האָבן די חיות באַמערקט, אַז דער פוקס איז נישט געקומען מבקר-חולה זיין דעם לייב. טראַכטן זיי נישט לאַנג, די חיות, און עטלעכע לאָזן זיך גלייך אַרויס אין וואַלד, צו זוכן דעם פוקס.

ווי זיי גייען אזוי, דערזעען זיי פון ווייטנס, סע קומט זיי אנטקעגן דער פוקס. גיבן זיי אים אפ א ברייטן שלום-עליכם, און זאגן, אז זיי זוכן אים ארום. ״וואָס דאַרפֿט איר מיך?״ פרעגט דער פוקס. דערציילן זיי אים די גאַנצע מעשה: דער לייב איז זייער קראַנק. ער איז אַ חולה-מסוכן. און ס'איז דאָ נאָר איין מיטל, מיט וואָס מע קען אים ראַטעווען, מיט דעם האַרץ פון אַ פוקס. אז ער וועט עסן דאָס האַרץ פון אַ פוקס, וועט ער ווערן געזונט. דער פוקס איז פאַרציטערט געוואָרן. ער האָט פאַרשטאַנען, אז דאָס מיינט זיין טויט. נאָר ער מאַכט זיך האַרץ, ציט אָף זיך אַרויף אַן ערנסט פנים און זאָגט: ״ברידער, וואַרט דאָ אָף מיר! איך לויף שוין ברענגען דאָס האַרץ, איך האָב עס פאַרגעסן אין דער היים!״

דער וואַלף, דער פֿוקס און דאָס קעמל

דער וואַלף, דער פוקס און דאָס קעמל האָבן אַמאָל געשלאָסן אַ בונד פון פריינטשאַפט צווישן זיך. זיי האָבן צוזאַמען אָפגעמאַכט, אז זייער עסן זאָלן זיי אַלעמאָל צעטיילן צווישן זיך גלייך אָף גלייך. איינמאָל גייען זיי אַלע דריי שפּאַ-צירן און געפינען אַ קליין לעבל ברויט. אזוי ווי זיי זענען געווען שטאַרק הונגעריק, טראַכטן זיי, אז זיי וועלן צעטיילן דאָס ברויט אָף דרייען, וועט אָף יעדן פון זיי אויסקומען קוים אָף אַ צאָן. בלייבט, אז דער עלטסטער פון זיי זאָל קריגן דאָס גאַנצע ברויט, וועט כאַטש איינער פון זיי זאָט ווערן.

טאָ ווער פון זיי איז דער עלטסטער? זאָגט דער וואַלף, אז ער איז דער עלטסטער: ״איך בין דער איינציקער וואַלף, וואָס ביים מבול האָט נוח אַריינגענומען צו זיך אין דער תיבה. אַלע אַנדערע זענען דעמאָלט אומגעקומען, נאָר איך בין געבליבן. דאָס ברויט קומט דעריבער מיר.״

״וואַרט, וועלפעלע, כאַפּ נישט!״ זאָגט דער פוקס. ״איך בין אַ קאַפעלע עלטער פון דיר. דו ביסט נאָך אַפילו אָף דער וועלט נישט געווען, ווען גאָט האָט מיך באַשאַפֿן, מיך, דעם ערשטן פוקס. איך געדענק נאָך ווי היינט ווי איך בין געלעגן ביי די פיס פון אַדם און חוה און זיי האָבן מיר געגלעט דעם רוקן, און מיר געזאָגט, אז איך בין קליגער פון אַלע חיות.״

״אזוי גאָר, פיקסעלע?!״ זאָגט דער וואַלף, ״טאָ פאַרוואָס האָב איך דיך נישט געזען אין נוחס תיבה, ווען ס'איז געקומען דאָס מבול?״

״ווייל איך בין געלעגן צו נוחס פיס,״ זאָגט דער פוקס. ״ער האָט מיך אַזוי ליב געהאַט, אז ער האָט מיך אַפילו נישט אַריינגעלאָזט אין דער קאַמער מיט די אַנדערע חיות.״

אָף דעם האָט שוין דער וואַלף נישט געהאַט וואָס צו זאָגן.

דאָס קעמל, וואָס האָט זיך צוגעהערט צו זייערע רייד, און האָט זיך נישט גע-קענט דערמאַנען אין קיין זאָך, וואָס זאָל באַווייזן זיין הויכע עלטער, האָט אַ כאַפּ געטון דאָס ברויט מיט זיינע ציין, האָט אַ הייב געטון דעם קאַפּ אין דער הייך און

געזאגט: „איך זע, אז איר ביידע האלט מיך, ווייזט אויס, פאר א קינד. וואו, מיינט איר, בין איך געווען דעמאלט?“ און ער האט בשעת-מעשה צעקייט דאס גאנצע ברויט און עס אראפגעשלונגען.

ווער סע רייט אפן פערד, דער איז באלעבאס

א ייד איז אמאל אין אן ערב-שבת געגאנגען פון דארף אהיים אין שטאט אריין. דער טאג איז געווען א הייסער, און ס'איז שוין געווען שפעט, און דער ייד האט זיך געאיילט צו קומען אהיים פאר ליכט-בענטשן.

ווי ער גייט אזוי, דערזעט ער, אז אף דעם וועג, אים אנטקעגן, לויפט א פערד אליין, אן ארייטער. פארשטעלט ער אים דעם וועג, פארהאלט עס און נעמט בעטן: „ווארט, פערד, וואהין לויפטו אזוי? נעם מיך ארויף. דער וועג איז לאנג, און מיר טוען שוין וויי די פיס פון גיין. אויב איך וועל נישט קומען באצייטנס אהיים, וועל איך נאך, חלילה, מחלל-שבת זיין.“

זאגט דאס פערד: „מיין ליבער ייד, ווי אזוי קאן איך דיך נעמען, אז דו גייסט אהין, פון וואנען איך קום, און איך גיי, פון וואנען דו קומסט.“

אז דער ייד זעט, דאס פערד וויל אים נישט באהילפיק זיין, זאגט ער צו אים: „אויב אזוי, פערד, נעם מיך וואהין דו גייסט.“

„גוט“ זאגט דאס פערד, „קריך ארויף.“

דער ייד איז ארויף אפן פערד, האט אנגעכאפט די לייצעס און זיי א צי געטון, אז דאס פערד זאל זיך אויסדרייען אף צוריק.“

דאס פערד האט זיך אנטקעגנגעשטעלט: „סטייטש, יושר?! דו האסט מיר גע-זאגט, אז דו וועסט גיין וואהין איך גיי, און איצט צווינגסטו מיך גאר, אז איך זאל גיין וואהין דו ווילסט. וואו איז גערעכטיקייט?“

ענטפערט דער ייד: „איך וועל דיר זאגן, פערד: איידער איך בין ארויף אף דיר—ביסטו געווען באלעבאס. נאר איצט, אז איך זיך שוין אף דיר—בין איך דער באלעבאס, און דו וועסט גיין וואהין איך דארף.“

ביסטו א שוחט—קוילע

איך וועל אייך דערציילן א מעשה: איינמאל, אין א קאלטער ווינטער-נאכט, איז א הונגעריקער וואלף אריין אין שטאל און האט דארט געפונען ליגן א יונג לעמעלע. ער האט דאס לעמעלע געוואלט פארצוקן, צו שטילן זיין הונגער. נאר דאס לעמעלע האט זיך גענומען בעטן ביי אים: „וועלפעלע-וואלף, זע, איך האב נאך גארנישט ניט געלעבט. איך בין ערשט מיט עטלעכע טעג צוריק געבוירן געווארן. איך בעט דיר, לאז מיך לעבן.“

נאר דער וואלף האט דאס לעמעלע נישט געוואלט אפלאזן. ער האט גע-טענהט: „איך בין הונגעריק און איך מוז דיך פארצוקן.“

אז דאס לעמעלע זעט, אז זיין געבעט העלפט נישט, און אז סע וועט באלד זיין זיין סוף, זאגט עס מיט א געוויין: „וועלפעלע-וואלף, אויב מיר איז שוין יא בא-“

שערט צו שטארבן אזוי יונג, בעט איך דיר, מאך מיר כאַטש אַ „מי־שברך“, איי־
דער איך שטאַרב.“

דער וואָלף האָט רחמנות געקריגן אָף דעם לעמעלע און האָט באַוויליקט זיין
געבעט. ער האָט זיך אַנידערגעשטעלט אָף די הינטערשטע צוויי פיס און האָט מיט
אַ וועלפיש קול גענומען מאַכן דעם „מי־שברך“.

די מענטשן אין שטוב האָבן דערהערט דאָס געוואָי, זענען זיי געקומען צו
לויפן מיט שטעקנס און האָבן דעם וואָלף אזוי אַנגעהרגעט, אַז ער איז אַ הינקענ־
דיקער קוים אַנטלאָפן מיט זיין לעבן.

אַפן וועג קומט אים אַנטקעגן אַ פוקס. אַז דער פוקס זעט ווי פון דעם וואָלף
גיסט זיך בלוט און ער הינקט און וואַיעט, פרעגט ער אים: „וואָס וויינסטו, גוטער
ברודער? וואָס האָט געטראָפן מיט דיר?“

דערציילט אים דער וואָלף די גאַנצע מעשה, פון אַנהייב ביזן סוף.
זאָגט דער פוקס: „אַ מצווה אָף דיר, ברודערל. ביסטו אַ שוחט—קוילע, און
פראַווע נישט קיין חזנות.“

קלוג, קלוג און פֿאַרט אַ נאַר

דער פוקס איז געלעגן אין אַ ווינקעלע פון זיין נאַרע און האָט זיך געפרייט
און געדאַנקט גאַט, וואָס ער האָט זיך געראַטעוועט פון דעם הונטס לאַפעס און
צייך, פון פרייד האָט ער גענומען רעדן צו זיך און געזאָגט: „דו ביסט אַ חכם אַ
פוקס! דו ווייסט ווי אַכטונג צו געבן אָף דיר און היטן דיין פעל. נאַר לאַמיר איצט
פרעגן מיינע אברים, וואָס זיי האָבן געטון, צו העלפן מיר ראַטעווען זיך פון דעם
הונט. איך וועל פרעגן מיינע אויגן: וואָס האָט איר, אייגעלעך, געטון, ווען דער
הונט האָט זיך געיאָגט נאָך מיר?“

„טייערער פיקסעלע־פוקס,“ האָבן די אויגן אַנגעהויבן און געענטפערט, „מיר
האָבן געקוקט אָף אַלע זייטן און געזוכט אַ באַהעלטעניש, צו ראַטעווען דיר און
דיין פעל.“

„אַ, מיינע טייערע אייגעלעך!“ האָט דער פוקס געזאָגט אַ צופרידענער און
געלעט די אויגן מיט זיינע לאַפעס. נאָך דעם האָט ער זיך געווענדט צו זיינע
פעדערשטע פיס: „און איר, מיינע פיסעלעך, וואָס האָט איר געטון, ווען דער
הונט האָט זיך געיאָגט נאָך מיר?“

„וואָס מיר האָבן געטון?“ האָבן די פעדערשטע פיס איבערגעפרעגט, „מיר,
פיקסעלע־פוקס, מיר זענען געלאָפן און האָבן דיר געטראָגן צו דיין נאַרע אזוי גיך
ווי מיר האָבן געקענט.“

„אַ, פלינקע פיסעלעך מיינע!“ האָט דער פוקס געלאַסטשטע זיינע פעדערשטע
פיס און זיי געלעקט מיט זיין צונג. „און אין מיינע הינטערשטע פיס, וואָס האָט
איר געטון, ווען דער הונט האָט זיך געיאָגט נאָך מיין לעבן?“

„וואָס מיר האָבן געטון?“ האָבן די הינטערשטע פיס איבערגעפרעגט, „מיר
האָבן אויפגעהויבן אַ שטויב און געוואָרפן דעם הונט אין די אויגן, אַז ער זאָל
דיך נישט זען און נישט כאַפן.“

„אָ, טייערע פּיסעלעך מיינע!“ האָט דער פּוקס זיי געגלעט און געלעקט. „איר האָט גוט געטון. און דו, מיין עקעלע־עק,“ האָט זיך דער פּוקס געווענדט צו זיין עק, „וואָס האָסטו געטון, צו העלפן אַנטרינען מיר פון דעם הונט?“

„איך, פּיקסעלע־פּוקס, וואָס האָב איך געקענט טון?“ האָט דער עק געענט־פּערט תּמעוואָטע. „איך האָב מיך געוואָרפן רעכטס און לינקס, און ער האָט מיך נישט געקענט כאָפּן. ווען נישט די פּיס, האָב איך מורא, וואָלט איך שוין נישט געווען קיין לעבעדיקער, און דו, פּיקסעלע־פּוקס, וואָלטסט שוין אויך קיין לע־בעדיקער די זון נישט געזען.“

דער פּוקס איז געוואָרן אין כּעס און גענומען שרייען: „הייסט עס, ווי דו אַליין זאָגסט, ביסטו דער איינציקער, וואָס האָט מיר נישט געהאַלפּן מיט קיין זאַך, ווען איך בין געווען אין געפּאַר מיט מיין לעבן. דו שונא מיינער! ווען נישט די גע־בענטשטע פּיס, וואָלטן מיר אַלע שוין קיין לעבעדיקע נישט געזען די זון. דו שונא, דו נאַרישער עק! אַרויס פון דאַנען! איך וויל דיך מער נישט האָבן מיט מיר!“ און ער האָט דורך דער עפענונג פון דער נאַרע גענומען שטיפּן דעם עק אין דרויסן אַרויס.

נאָך אַך און וויי! דער הונט, וואָס איז געלעגן ביי דער נאַרע און האָט גע־לויערט, אַז ער האָט דערזען דעם עק, האָט ער זיך אַ וואָרף געטון און אים אַנ־געכאַפּט מיט זיינע שאַרפע ציינ. ער האָט אים אַזוי לאַנג געשלעפּט און געריסן, ביז ער האָט אים אַרויסגעשלעפּט צוזאַמען מיט דעם גאַנצן פּוקס, און האָט גע־מאַכט פון זיי ביידע אַ סוף.

דער לייב און די פּליג

דער לייב איז געלעגן אין דער זון און איז געשלאָפּן. איז געקומען צו פּליען אַ פּליג און האָט אים אַזוי לאַנג געזשומעט אין אויער, ביז זי האָט אים אויפ־געוועקט.

דער לייב האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ כּעס און האָט גענומען ברילן אָף דער פּליג פאַר איר חוצפּה. מיטאַמאָל האָט ער זיך אַ לאָז געטון נאָך איר און האָט זי געוואָלט איינשלינגען. האָט די פּליג זיך גענומען בעטן ביים לייב, אַז ער זאָל איר מוחל זיין. זי האָט געטענהט: „לייבעלע־לייב, וואָס וועסטו האָבן, אַז דו וועסט מיך איינשלינגען? צי איז עפעס אַ קונץ צו הרגענען אַ פּליג? אַפּילו אַ פּייגעלע קען מיך דאָך טייטן מיט אַ פּיק פון שנעבעלע. דו ווייז אַ קונץ און הרגע אַ מענטש.“

„גוט,“ זאָגט דער לייב, „קום און ווייז מיר אַ מענטש, און מיר וועלן זען.“

לאָזן זיי זיך ביידע אַרויס פון וואַלד. די פּליג פּליט, און דער לייב גייט איר נאָך. אַפּן וועג דערזען זיי ווי אַ פּאַסטעכל פּיטערט בהמות. וויל דער לייב זיך אַ לאָז טון אָף אים און אים הרגענען.

„וואַרט,“ זאָגט די פּליג, „לויף נישט. דאָס איז נאָך נישט קיין מענטש.“

לאָזן זיי זיך ווייטער, צו זוכן אַ מענטש. די פּליג פּליט, און דער לייב גייט איר נאָך. מיטאַמאָל דערזען זיי, אַן אַלטער, גרויער בעטלער שלעפּט זיך אַפּן וועג. דער לייב וויל זיך שוין אַ לאָז טון אָף אים און אים טייטן.

„וואָרט, לויף נישט,“ זאָגט די פליג, „דאָס איז געווען אַמאָל אַ מענטש.“
 די פליג און דער לייב לאָזן זיך ווייטער אין וועג. די פליג פליט, און דער
 לייב גייט איר נאָך. פלוצים דערווען זיי, אַ יונגער יעגער מיט אַ ביקס אָפן אַקסל
 קומט אַרויס פון וואַלד. „לייבעלע-לייב,“ זאָגט די פליג, „אַט דאָס איז אַ מענטש.
 לויף גיך און דערהרגע אים!“
 אין דעם מאָמענט האָט דער יעגער אַראָפגעכאַפט די ביקס פון זיין אַקסל
 און האָט דעם לייב אַריינגעיאָגט אַ קויל אין קאַפּ.

דער וואָרעם אין כריין

אַ מערעשקע איז אַרומגעלאָפן איבער אַ פרישן וואָרצל כריין, וואָס איז גע-
 לעגן אויסגעריסן אָף אַ בייט אין גאַרטן. ווי זי לויפט אַזוי, דערזעט זי אין וואָרצל
 כריין אַ לעכעלע, און טיף אין אים—אַ ווערימל.
 „ווער ביסטו? און וואָס טוסטו דאָרטן?“ פּרעגט די מערעשקע.
 „איך בין דער האָר פון דעם וואָרצל כריין,“ ענטפערט דאָס ווערימל. „דאָ ליג
 איך מיר און דאָ לעב איך מיר און דערנער מיך. דאָס איז מיין בעסטער פּלאַץ.“
 „קום אַרויס פון דאָרט, ליב ווערימל,“ זאָגט די מערעשקע. „קום אַרויס,
 וועלן מיר גיין צוזאַמען שפּאַצירן. פאַראַן אַ סך אַזעלכע וואָרצלען כריין, אַ גאַנצע
 בייט מיט כריין איז דאָ פאַראַן. און פאַראַן בייטן מיט אַנדערע טייערע גרינסן.
 אַ גאַנצער גאַרטן איז דאָ פאַראַן. און אין גאַרטן זענען אויך דאָ ביימער מיט
 אַלערליי פירות, און ס'איז דאָ אַ גערטנער, וואָס גיט אַכטונג אָף דעם גאַרטן, און
 היט אים.“

דאָס ווערימל הערט דאָס אויס און זאָגט: „איך גלייב נישט אין דעם, וואָס דו
 רופסט אָן גאַרטן. איך גלייב אויך נישט אין דעם, וואָס דו רופסט אָן גערטנער:
 איך זע נישט קיין אַנדערן וואָרצל כריין אויסער מיינעם, וואו איך לעב און גיי
 מיר אַרום אַהין און אַהער. איך גלייב אין גאַנצן נישט, אַז ס'איז דאָ נאָך עפעס
 אָף דער אַנדערער זייט פון דער שאַלעכץ פון דעם וואָרצל כריין.“

די מענטשן און די פליגן

די שטאַטלייט זענען געקומען צו זייער עלטסטן, דעם חכם, און האָבן גע-
 זאָגט: „מיר האָבן געהערט, אַז דער קייסער קלויבט זיך צו באַשטימען אין דער
 מלוכה נייע קאַפּ-מענטשן, אַז זיי זאָלן שאַפן נייע געזעצן. זאָג, וועט דאָס זיין
 גוט פאַר אונז? וועט מען אונז פאַרלייכטערן די שטייערן, צו מאַכן אונזער לעבן
 אַביסל גרינגער?“

דער עלטסטער הערט זיי אויס, פאַרטראַכט זיך און זאָגט: „זעצט אייך, וועל
 איך אייך דערציילן עפעס, וועט איר פאַרשטיין: מ'האַט אַמאָל געכאַפט אַ מאַן,
 וואָס האָט נישט געצאָלט פינקטלעך זיינע שטייערן און מ'האַט אים געבראַכט צום
 ריכטער, אַז ער זאָל אים באַשטראַפן. דער ריכטער האָט אויסגעהערט פאַרוואָס
 מ'האַט דעם מאַן געבראַכט צו אים, און ער האָט געהייסן, אַז פאַר אַ שטראַף

זאל מען אים צובינדן א האלב־נאקעטן צו א בוים אָף אַ גאַנצן טאָג. האָט מען אַזוי געטון. און אַזוי ווי ס'איז דעמאָלט געווען אַ הייסער זומערטאָג, זענען די פּליגן, די בלוטזויגער, באַפּאַלן דעם מאַן און האָבן אים געביסן זיין לייב און זיין פּנים. נאָר ער האָט זיך נישט געקענט ווערן, ווייל זיינע הענט זענען אים געווען געבונדן. ווי ער שטייט אַזוי אַ געבונדענער און די פּליגן עסן אים, קומט אָן אַ וואַנדערער. אַז ער דערזעט אַזאַ זאַך, האָט אים אָנגענומען אַ רחמנות. ער איז צוגעגאַנגען און האָט געוואָלט אָפּטרייבן די פּליגן פון דעם מאַן.

זאָגט דער מאַן: גוטער מענטש, טו דאָס נישט. טרייב נישט אָפּ די פּליגן פון מיר, ווייל זיי זענען שוין כמעט זאָט מיט מיין בלוט. נאָר אַז דו וועסט זיי אָפּטרייבן, וועלן קומען אַנדערע, הונגעריקע, און זיי וועלן אָף דאָס ביי נעמען זייגן מיין בלוט.

דער מענטש און זיין שעפּסעלע

איינער אַ מענטש האָט געהאַט אַן איינציק שעפּסעלע. דאָס שעפּסעלע איז דעם מענטש געווען זייער טייער. נאָר אַז ס'איז געקומען די צייט פון שערן די שאַף, האָט ער גענומען אַ שער, האָט געכאַפט דאָס שעפּסעלע און עס אָנגעהויבן צו שערן. דער מענטש האָט געוואָלט אַראַפּנעמען פון אים די גאַנצע וואָל, אַז ס'זאָל נישט בלייבן קיין איינציקע האָר. ער האָט דעריבער געשוירן דאָס שעפּסעלע אַזוי נאַנט צום לייב, אַז ער האָט אים צוזאַמען מיט דער וואָל אויך אַראַפּ־גענומען גאַנצע שטיקער הויט. דאָס שעפּסעלע האָט שוין מער נישט געקענט איינשטיין פון ווייטיק, און אַ צעבלוטיקטס האָט עס אויסגעשריגן:

„פאַרוואָס מאַטערסטו מיך אַזוי? וואָס וועט מיין בלוט דיר צוגעבן צו דער וואָג פון דער וואָל? אויב דו ווילסט מיין פלייש—שיק נאָך דעם שוחט, וועט ער מיך קוילען, און סע וועט נעמען אַ סוף צו מיינע ווייטיקן. נאָר אויב דו ווילסט מיין וואָל—שיק נאָכן שערער, וועט ער מיך אָפּשערן, און נישט צאַפּן מיר דאָס בלוט אומזיסט.“

די צוויי ברידער און די מעשה מיט דעם הונט

אַמאָל זענען געווען צוויי ברידער, צוויי פיינע לייט, נאָר זיי האָבן צווישן זיך נישט געלעבט בשלום. זיי האָבן זיך כסדר געקריגט און גערופן איינער דעם אַנדערן מיט אַלערליי צונעמען. איינמאָל רעדט אַ באַקענטער מיט איינעם פון די ברידער און פרעגט אים דעם טעם, פאַרוואָס ס'איז נישטאָ קיין שלום צווישן אים און דעם אַנדערן ברודער. זאָגט דער ברודער: „פריינד, איך וועל דיר דער־ציילן אַ מעשה, וועסטו פאַרשטיין. אין אַ דאָרף ביי אַ רייכן פויער איז געווען אַ גרויסער, געזונטער הונט. ווינטער אין די נעכט, ווען הונגעריקע וועלן האָבן זיך אַראַפּגעלאָזט אין דאָרף צו זוכן עסן, האָבן זיי צום פויערס שטאַל קיינמאָל נישט געקענט צוקומען. דער הונט האָט זיך געוואָרפן אָף זיי און אַזוי געבילט, אַז

די פויערים פלעגן אַרויסלויפן מיט שטעקענעס און העק, און פאַרטרייבן די וועלף. אַזוי זענען אַוועק יאָרן. אַז דער הונט איז געוואָרן אַלט און שוואַך, און דער פויער האָט שוין מער נישט געהאַט קיין נוצן פון אים, האָט ער אים אַרויסגעטריבן. „דער הונט האָט זיך אָנגעהויבן אַרומשלעפּן. איינמאַל קומט אים אַנטקעגן אַ וואַלף. און דער וואַלף האָט אים דערקענט און זאָגט: איצט וועל איך מיך אָפּ-רעכענען מיט דיר. דו געדענקסט, ווען איך בין אַ הונגעריקער געקומען אין דאַרף, צו זוכן עסן, האָסטו דיך געוואָרפן אָף מיר און אַזוי געבילט, אַז די פויערים זענען אַרויס און האָבן מיך פאַרטריבן. בעט זיך ביי אים דער הונט: האָב רחמנות, לאַז מיך לעבן. זע, אַלע מיינע יאָרן האָב איך געטריי געדינט מיין באַלעבאַס, און איצט, אַז איך בין אַלט און שוואַך, האָט ער מיך אַרויסגעטריבן. דער וואַלף האָט זיך דערבאַרעמט אָף אים. ער האָט אים נאָך געגעבן אַן עצה, אַז ער זאַל אַנטון אָף זיך אַ וואַלפישע פעל, און זיין צוזאַמען מיט די וועלף. דעם הונט איז די עצה געפעלן און ער האָט אַזוי געטון.

„איינמאַל איז די טשאַטע וועלף אָנגעפאַלן אָף אַ טשאַטע הינט. די הינט האָבן צווישן די וועלף דערקענט דעם אַלטן הונט. זאָגן זיי צו אים: הער נאָר, דו, הונט, מילא זיי, זיי זענען פרעמדע. נאָר דו, דו ביסט דאָך אונזער ברודער. מיר קענען דאָך דיך, וואָס פאַר אַ הונט דו ביסט.“

און דער ברודער פאַרענדיקט: „דו פאַרשטייסט שוין? דיר איז מיין ברודער אַ פרעמדער. נאָר מיר איז ער דאָך אַ ברודער. איך ווייס שוין וואָס פאַר אַ הונט ער איז.“

די געלערנטע און געטרייע מאַלפּע

אַ פרינץ האָט געהאַט זייער אַ געלערנטע און געטרייע מאַלפּע, וואָס אַ מלך פון אַ ווייטן לאַנד האָט אים געשיקט אַ מתנה. די מאַלפּע האָט געקענט טון אַלערליי אַרבעטן פאַר דעם פרינץ, און אַז ער איז אַמאַל געווען טרויעריק, האָט זי מיט איר טאַנצן און מאַכן קונצן פאַרטריבן זיין טרויער פון אים.

איינמאַל, אין אַ הייסן זומערטאָג, שלאָפט דער פרינץ אין זיין גאַרטן און די מאַלפּע שטייט לעבן אים מיט אַ פעכער און פעכערט אים, אַז ס'זאַל אים זיין קילער, און טרייבט אָפּ די פליגן פון זיין קערפּער. נאָר איין פליג האָט זיך אַזוי אָנגעזעצט, אַז מ'האַט נישט געקענט פטור ווערן פון איר. אַז די מאַלפּע האָט זי אַוועקגעטריבן פון דעם פרינצס פנים, האָט זי זיך געשטעלט אָף זיין ברוסט. האָט זי די מאַלפּע אַוועקגעטריבן פון זיין ברוסט, האָט זי זיך געשטעלט אָף זיין פנים. ס'איז נישט געווען אויסצוהאַלטן פון איר. צום סוף איז די מאַלפּע אַרויס פון געדולד, האָט געכאַפט דעם פרינצס שווערד, און מיטן גאַנצן כוח זי אַראַפּ-געלאָזט אָף דער פליג, וואָס איז געשטאַנען אָף זיין ברוסט.

פון דעם פרינצס ברוסט האָט אַ זעץ געטון אַ שטראַם בלוט, און ער האָט אָנגעהויבן שרייען און קרעכצן. עס זענען באַצייטנס אַרויסגעלאָפן די דאַקטוירים פון פאַלאַץ, און האָבן דעם פרינץ קוים אָפּגעראַטעוועט.

דער פרינץ האָט דעמאָלט איינגעזען, אַז אַ נאַר בלייבט אַ נאַר. מע קען די מאַלפּע בילדן און לערנען טון אַלערליי זאַכן, נאַר אויסלערנען שכל—דאָס קען מען נישט קיינעם.

דער הונגעריקער לייב און די חיות אין וואָלד

דער לייב, דער מלך פון די חיות, איז אַמאָל אַרומגעגאַנגען זייער אַ הונגע־ריקער אין וואָלד. דריי טעג און דריי נעכט האָט ער זיך אַרומגעשלייעט און ס'האָט זיך אים גאַרנישט ניט געמאַכט עפעס צו פאַרצוקן. פון גרויס הונגע־ר האָט זיך אָנגעהויבן פילן אַ שלעכטער ריח ביי אים פון מויל.

אַ דער לייב זעט, ס'איז שלעכט, ער גייט אויס פון הונגע־ר, האָט ער אָנגע־הויבן ברומען און רופן זיינע חיות. איז געקומען צו לויפן אַ וואָלד־אייל. זאָגט צו אים דער לייב: „לייג צו די נאָז צו מיין מויל און זאָג מיר, צי דו הערסט עפעס אַ ריח.“ דאָס וואָלד־אייל לייגט צו זיין נאָז צום לייבס מויל, גיט אַ שמעק און זאָגט: „יא, אַדוני מלך, סע הערט זיך אַ שלעכטער ריח.“

„ווי וואַגסטו צו זאָגן אַזוינס צו אַ מלך?!“ גיט דער לייב אָף אים אַ בריל. „פאַר ווידערשפעניקן אַ מלך קומט טויט!“ און ער כאַפּט אָן דאָס וואָלד־אייל, צערייסט עס און פאַרצוקט עס אַפן אַרט.

נאָך דעם זענען ווידער אַריבער עטלעכע טעג און דער לייב איז ווידער געוואָרן הונגע־ריק. הייבט ער אָן ברומען און רופן זיינע חיות. קומט צו לויפן אַ וואָלד. זאָגט צו אים דער לייב: „לייג צו די נאָז צו מיין מויל און זאָג מיר, צי דו הערסט עפעס אַ ריח.“

טראַכט זיך דער וואָלד: „איך וועל שוין זיין קליגער פון דעם וואָלד־אייל.“ און ער לייגט צו זיין נאָז צום לייבס מויל און זאָגט: „ניין, אַדוני מלך, סע הערט זיך נישט קיין שום ריח.“

גיט דער לייב אַ בריל אָף אים: „דו שקרן! ווי וואַגסטו צו נאַרן אַ מלך?! פאַר ווידערשפעניקן אַ מלך קומט טויט!“ און ער כאַפּט אים, צערייסט און פאַר־צוקט אים.

נאָך דעם זענען ווידער אַריבער עטלעכע טעג און דער לייב איז ווידער געוואָרן הונגע־ריק. הייבט ער אָן אַפּסניי צו ברומען און רופן זיינע חיות. קומט צו לויפן אַ פוקס. זאָגט צו אים דער לייב: „לייג צו די נאָז צו מיין מויל און זאָג מיר, צי דו הערסט עפעס אַ ריח.“

ווייסט דאָך דער פוקס וואָס דער לייב האָט געטון מיטן וואָלד־אייל און מיטן וואָלד. טראַכט ער זיך: „איך וועל שוין זיין קליגער פון זיי.“ און ער זאָגט: „אַדוני מלך, איך האָב, נישט פאַר מיין מלך געדאַכט, אַ שטאַרקן קאַטאַר און מיין נאָז איז מיר פאַרלייגט און פילט גאַרנישט ניט.“

גיט דער לייב אַ בריל אָף אים: „אַזוי גאַר, דו קלוגישקער פוקס! דו ווילסט זיך אויסדרייען פון מיר?! איך בין הונגע־ריק און וועל דיך פאַרצוקן!“ און ער האָט אים געכאַפּט און פאַרצוקט.

דער לייב און דער מלאך פֿון ליבע

דער לייב האָט זיך אַמאָל באַקלאַגט פֿאַר דעם מלאַך פֿון ליבע, אַז קיינער האָט אים נישט ליב און אַז אַלץ, וואָס מע דערציילט וועגן אים אין די מעשהלעך, איז נישט אמת. ער האָט געזאָגט: „אין טייל מעשהלעך מאַלט מען מיך פֿאַר אַן אומדאַנקבאַרער באַשעפֿעניש, ווי אַשטייגער אין דער מעשה מיטן בוסיק, וואו סע ווערט געזאָגט, אַז איך האָב אים נישט געוואָלט באַלוינען פֿאַר אַרויסשלעפֿן מיר דעם ביין, וואָס האָט זיך מיר געשטעלט אין האַלז; אָדער מע שטעלט מיך אַרויס לעכערלעך, ווי אין דער מעשה מיט דער מויז, אַז די מויז האָט מיר געראַטעוועט דאָס לעבן.

„אויסער דעם מאַלט מען מיך בכלל פֿאַר אַ שלעכטער חיה. אַפילו די שלאַנג מאַכט מען פֿאַר אַ בעסערער באַשעפֿעניש פֿון מיר. דו, ליבער מלאַך, ווייסט, אַז דאָס איז נישט אמת.“

„טאָ וואָס ווילסטו פֿון מיר?“ פֿרעגט דער מלאַך.

מאַכט דער לייב אַ רחמנות פֿנים און זאָגט: „דו ביסט דאָך דער מלאַך פֿון ליבע, טאָ טו אַזוי, אַז מע זאָל מיך ליב האָבן. גיי, זאָג זיי, אַז אין האַרצן בין איך אין דער אמתן אַן אַלטער, גוטער לייב.“

„אַרימער לייב, נעבעד!“ טרייסט אים דער מלאַך. „איך וועל פרובירן טון אַזוי, אַז אַלע חיות אין וואַלד זאָלן זיך ליב האָבן.“

פֿרעגט דער לייב: „אַז די חיות אין וואַלד וועלן זיך ליב האָבן איינע די אַנדערע, וועלן זיי מיך אויך ליב האָבן?“

„יאָ, זאָגט דער מלאַך. „נאָר פֿון היינט מאַל אַן זאָלסטו צו איטלעכן זיין גוט. און אַז דו באַגעגנסט איינעם, זאָלסטו אים גריסן מיט פֿריינטשאַפט.“

דער לייב איז געווען זייער צופֿרידן פֿון דעם מלאַכס רייד. ער האָט זיך פֿאַרנייגט פֿאַר אים און געבעטן, אַז ער זאָל זיך אַרויפֿזעצן אָף זיין רוקן, וועט ער אים טראָגן איבערן גאַנצן וואַלד, כדי אַריינצוגעבן ליבשאַפט אין האַרץ פֿון איטלעכער חיה.

דער מלאַך האָט זיך אַרויפֿגעזעצט אָף אים און דער לייב האָט אים גענומען טראָגן איבערן וואַלד. אַז זיי האָבן דערזען אַנקומען אַ חיה, זאָגט דער מלאַך: „געדענק, פֿאַרנייג דיך פֿאַר איר און באַגריס זי פֿריינדלעך.“

ענטפֿערט דער לייב: „און דו, געדענק, אַז נאָך אַלעמען בין איך אַ לייב, און אַפילו דער, וואָס רייט אָף אַ לייב—קען נישט אַראָפֿ פֿון אים און בלייבן גאַנץ.“

דאָס פֿערד, דער הערש און דער יעגער

אין די צייטן, ווען דאָס פֿערד איז נאָך אַרומגעלאַפֿן פֿריי אין די וועלדער, האָט אַמאָל אויסגעבראַכן אַ קריג צווישן אים און דעם הערש. איז דאָס פֿערד אַוועק צו דעם יעגער און האָט אים געבעטן, אַז ער זאָל אים העלפֿן בייקומען דעם הערש. דער יעגער האָט צוגעשטימט און געזאָגט: „אויב דו ווילסט, אַז איך זאָל דיר העלפֿן אין דער מלחמה מיטן הערש, מוזסטו מיך לאָזן אַריינלייגן דיר אַ

שטיקל אייזן אין מויל, אז איך זאל דיך קענען פירן ביי די לייצעס. דו מוזסט מיך אויך לאזן ארויפלייגן א זאטל אף דיינ רוקן, אז איך זאל קענען זיצן זיכער, ווען מיר וועלן נאכיאגן דיינ שונא.

דאס פערד האט צוגעשטימט. דער יעגער האט אנגעזאטלט דאס פערד און האט אים אריינגעלייגט א צוים אין מויל. דערנאך האבן זיי זיך ביידע אוועק-געלאזט אף יאגד, אנגעיאגט דעם הערש און האבן אים באזיגט. אז דאס פערד האט געזען, אז זיין שונא איז שוין באזיגט, רופט זיך עס אן און זאגט צום יעגער: „איצט גיי אראפ פון מיר און נעם אראפ דעם זאטל פון מיין רוקן און נעם ארויס דאס ציימל פון מיין מויל.“

„אייל דיך נישט, מיין פריינד,“ זאגט צו אים דער יעגער, „איצט, אז איך האלט דיך געצוימט, ביסטו ביי מיר אין די הענט, און איך וועל דיך שוין נישט אפלאזן.“

ווי אזוי דער ראק האט איבערגעקליגלט דעם פֿוקס

דער פוקס איז אמאל געקומען אף א פעלד און האט געזען ווי א ראק שלעפט זיך פאמעלעך איבער דעם גרינעם גראז. „גאט העלף דיר, ראק,“ האט אים דער פוקס באגריסט מיט א שפעטיש שמייכעלע. „איך זע, אז דו גייסט נאך בעסער הינטערווילעכץ ווי פאראויס. ווען רעכנסטו וועסטו זיין אף דער אנדערער זייט פעלד?“

דער ראק האט באמערקט, אז דער פוקס וויל אים בלויז אויסלאכן, ענטפערט ער אים: „איך זע, פוקס, אז דו קענסט מיך נישט גוט. איך וועט מיך מיט דיר, אז איך קען לויפן גיכער פון דיר.“

„גוט, לאמיר זיך וועטן,“ זאגט דער פוקס. „לאמיר לויפן פון קראקע ביז קיין לעמבעריק, אדער פון טריסק ביז קיין בריסק.“

„ניין,“ זאגט דער ראק, „דאס איז פאר אונז ביידע אביסל צו ווייט. ס'איז גענוג צו לויפן א מייל, אדער בלויז צו דער אנדערער זייט פון דעם פעלד. און דו ווייסט, וואס איך וועל דיר זאגן, איך וועל דיך נאך אריבעריאגן מיט א שפרונג, אזוי לאנג ווי דו ביסט.“

„איך בין גרייט,“ זאגט דער פוקס מיט א חוזק שמייכעלע.

„גוט, לאמיר אנהייבן,“ ענטפערט דער ראק. „איך וועל מיך שטעלן הינטער דיר אזוי, אז מיין קאפ זאל אויסקומען ביי דיינע הינטערשטע פיס. און אז איך וועל א זאג טון „לויפן!“ הייבט זיך אן דאס געוועט. און דו וועסט זען, אז איך וועל אנקומען נאך פאר דיר.“

דער פוקס האט געטון ווי דער ראק האט געזאגט. און איידער דער ראק האט א רוף געטון „לויפן!“, האט ער זיך אנגעכאפט מיט זיינע שער-פיסלעך אין דעם דיקן עק פון דעם פוקס, אזוי אז דער פוקס האט עס אפילו נישט געפילט. ערשט דעמאלט האט דער ראק געגעבן דעם אפגערעדטן צייכן, און דער פוקס האט זיך א יאג געטון מיט אלע כוחות. ער איז דאס מאל געלאפן גיכער ווי ער לויפט געוויינלעך. אז ער איז אנגעקומען אף דער אנדערער זייט פון דעם פעלד,

האָט ער זיך געגעבן אַ דריי אויס. אין דעם מאַמענט האָט דער ראַק אָפּגעלאָזט זיין עק, און דער פּוקס האָט אַ פּרעג געטון מיט שפּאַט: „ראַקעלע, ליבער וואו ביסטו?“

„דאָ בין איך!“ האָט זיך אָנגערופן דער ראַק. „איך וואַרט שוין דאָ אָף דיר אַ היפש ביסל צייט.“

דער פּוקס האָט זיך דערשראָקן און געזאָגט: „נישט אַנדערש, נאָר דער נישט-גוטער האָט דיר געמוזט העלפּן!“

דער פּוקס האָט באַצאָלט דעם וועט, און מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן עק, אַ פּאַר-שעמטער, האָט ער זיך אָפּגעטראָגן.

דער אינדיאַנער יעגער און די ציוויליזאַציע פֿון די ווייסע

אַן אינדיאַנער יעגער פון ווייטן, ווילדן צפון האָט אַמאָל געבעטן דעם ווייסן „טרעידער“ (הענדלער), וואָס האָט ביי אים אויפגעקויפט די פעלן פון די חיות, אַז ער זאָל אים מיטנעמען אין דעם לאַנד פון די ווייסע. דער יעגער האָט זייער געוואַלט זען ווי אַזוי די ווייסע מענטשן לעבן.

דער „טרעידער“ האָט אים צוליב געטון און אים מיטגענומען. אַז זיי זענען אָנגעקומען צום וואַסער, פון וואַנען סע גייט אַ דאַמף-שיף, האָט דער אינדיאַנער באַטראַכט די שיף, און געשוויגן. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס ער האָט געזען אַזאַ שיף. נאָר ער האָט גאַרנישט ניט געזאָגט. אַז זיי זענען שפּעטער צוגעקומען צו אַ שטאָט, וואו סע גייט שוין אַ באַן, האָט דער יעגער באַטראַכט די באַן מיט דעם לאַקאָמאָטיוו, און האָט ווידער גאַרנישט ניט געזאָגט, כאָטש דאָס איז געווען צום ערשטן מאָל, וואָס ער האָט געזען אַ לאַקאָמאָטיוו.

צוויי טעג זענען זיי געפאָרן מיט דער באַן, וואָס האָט זיי געפירט קיין מאַנט-רעאַל. די גאַנצע צייט פון דער רייזע מיט דער באַן איז דער אינדיאַנער געזעסן אין וואַגאָן ביי אַ פענסטער, און ווי ס'האָט אויסגעוויזן, האָט ער הנאה געהאַט פון דער רייזע.

אין מאַנטרעאַל האָט דער „טרעידער“ גענומען פאַר דעם אינדיאַנער יעגער אַ צימער אין אַ האַטעל. דער אינדיאַנער איז געזעסן גאַנצע טעג אין זיין צימער, און איז כמעט נישט אַרויסגעגאַנגען פון דאָרטן. ער איז מערסטנס געזעסן ביים פענסטער און האָט אַרויסגעקוקט אין גאַס.

צוויי וואָכן איז ער געווען אין דער גרויסער שטאָט פון די ווייסע. נאָך דעם האָט דער „טרעידער“ אים צוריקגענומען צו די קאַלטע ווילדערנישן פון צפון. אין דער היים האָט ער אָפט גערעדט מיט פאַרגעניגן וועגן זיין רייזע צו דעם לאַנד פון די ווייסע.

אינמאָל האָט אים דער „טרעידער“ געפרעגט וואָס ס'האָט אָף אים געמאַכט דעם שטאַרקסטן אינדרוק אין מאַנטרעאַל: די באַנען, די אויטאָמאָבילן, דער טעלעפאָן, דאָס עלעקטרישע ליכט, אָדער גאָר די הויכע הייזער?

ניין, די אַלע זאַכן האָבן אים נישט שטאַרק געוואונדערט, האָט דער יעגער

געענטפערט. נאָר צום סוף האָט ער צוגעגעבן, אַז איין זאָך האָט דאָרט יאָ גע-
מאַכט אָף אים אַ שטאַרקן איינדרוק, דאָס זענען געווען די מענטשן אין גאַס פאַר
דעם האָטעל.

ער האָט דערציילט: די מענטשן זענען דאָרט פאַרבייגעגאַנגען איינע די אַנ-
דערע אַזוי גיך, ווי זיי וואָלטן זיך נישט געזען. זיי האָבן זיך אויך קיינמאַל נישט
אָפגעשטעלט צו רעדן איינע מיט די אַנדערע, ווי זיי וואָלטן זיך אין גאַנצן נישט
געקענט. דאָס איז פאַר אים געווען אַזוי פרעמד, אַז ער האָט דאָס נישט געקענט
באַנעמען.

די צוויי קעץ מיט דעם קעז און די מאַלפּע

צוויי קעץ האָבן דערטאַפט אַ שטיק קעז. האָט איינע פון זיי געוואָלט צע-
טיילן דעם קעז אָף צווייען. נאָר די אַנדערע האָט נישט געהאַט קיין צוטרוי צו
איר און האָט געזאָגט: „ניין, לאַמיר גיין צו דער מאַלפּע, אַז זי זאָל אונז צעטיילן
דאָס שטיק קעז.“

די קעץ זענען אַוועק צו דער מאַלפּע און האָבן זי געבעטן, אַז זי זאָל צע-
טיילן צווישן זיי דעם קעז.

„גוט, זאָגט די מאַלפּע. „מיט פאַרגעניגן.“ און די מאַלפּע האָט געשיקט
נאָך אַ וואָג און האָט צעשניטן דעם קעז אָף צוויי שטיקער. איינס האָט זי געמאַכט
אַביסל גרעסער, און זי האָט די צוויי שטיקער אַרויפגעלייגט אָף דער וואָגשאַל
און געזאָגט: „איך האָב דעם קעז נישט צעשניטן גלייך.“ און זי האָט פון דער
גרעסערער העלפט גענומען אַפּבייסן אַ שטיקל.

„וואָס טוסטו?“ פּרעגן זי די צוויי קעץ מיט פאַרוואַנדערונג.

„איך וויל בלויז אַפּבייסן אַ שטיקל, אַז ביידע העלפטן זאָלן זיין גלייך.“ זאָגט
די מאַלפּע. זי האָט אָבער אָפגעביסן מער ווי מע האָט געדאַרפט, כדי עס זאָל
פון אים בלייבן ווינציקער פון דער צווייטער העלפט. דערנאָך האָט זי גענומען
די אַנדערע העלפט און האָט פון אים געביסן, צו מאַכן עס גלייך מיט דער ערש-
טער העלפט. נאָר זי האָט פון דער צווייטער העלפט אויך אָפגעביסן מער ווי מע
האָט געדאַרפט. אַזוי אַז די צוויי העלפטן זענען ווידער נישט געווען גלייך. האָט
זי ווידער גענומען בייסן פון דער ערשטער העלפט.

אַז די קעץ האָבן געזען אַזאַ מעשה, האָבן זיי געזאָגט צו איר: „ליבער ריכ-
טער, גיב אונז דעם פאַרבליבענעם קעז און מיר וועלן זיך שוין אַליין צעטיילן.“
„ניין,“ זאָגט די מאַלפּע. „איר וועט אייך נאָך צעשלאָגן און דער מלך פון
די חיות וועט דערנאָך קומען און וואַרפן די שולד אָף מיר.“ און די מאַלפּע האָט
ווידער גענומען בייסן פון דעם קעז. אַט פון איין שטיק, און אַט פון דעם צווייטן
שטיק, ביז זי האָט דעם קעז אין גאַנצן אויפגעגעסן. אַז זי איז פאַרטיק געוואָרן,
זאָגט זי צו די קעץ: „לאַמיר זיך איצט צעגיין בשלום, פון היינט מאַל אַן זעט,
אַז אייערע עסקים זאָלן פון מער קיינמאַל נישט בלינד מאַכן אייער שכל.“

זיי דארפן זיך נישט שרעקן, איצט איז זייער צייט

אז דער רבונר-של-עולם האט באשאפן די וועלט מיט אלע באשעפענישן; מיט די ווידמענונגען, פיש און פייגל און חיות, האט ער צום סוף פארענדיקט זיין באשאף מיט זיין קרוינעווערק, מיט דעם מענטש. נאָר אים האט ער נישט באַשאפן מיטאַמאַל. ער האט קודם אויסגעפורעמט זיין קערפער מיט די הענט און פיס, נאָר אַן אַ קאַפּ. די קעפּ אָף די מענטשלעכע קערפערס האט ער געמאַכט ערשט שפעטער. און די ערשטע פון די קעפּ האט ער אַרויפגעזעצט אָף די רייכע לייט, די גרויסע מאַגנאַטן, אָף די ראַטשילדס, די ראַקעפעלערס, די מאַרגאַנס און די קאַרנעגיס.

אז ער איז מיט זיי פאַרטיק געוואָרן, האט ער זיי גענומען אָף אַ שפּאַציר, צו ווייזן זיי זיין שיינ וועלטל מיט די בליענדיקע פעלדער און וועלדער מיט די חיות און גילדענע פייגל. דערנאָך האט ער זיי געוויזן די אויסגעצירטע פּאַלאַצן, די גרויסע פאַבריקן און די גאַלד־גראַבנס.

„דאָס איז אַלץ אייערס,“ זאָגט צו זיי דער רבונר-של-עולם.

ווי ער פירט זיי אַזוי ווייטער, קומען זיי אַן אָף אַ פעלד. און דאָרט דערזעען זיי די קערפערס אַן קעפּ. אַ וואַלד מיט אומצייליקע קערפערס. און די אלע קערפערס האָבן הענט און פיס ווי שטאַל. נאָר זיי זענען נעבעך אלע אַן קעפּ.

„ווער זענען דיין? פרעגן די רייכע לייט דערשראָקענע.

„איר דערקענט זיי נישט?“ זאָגט דער אייבערשטער. „דאָס זענען דאָך אייִערע אַרבעטער, אייערע קנעכט און דינער און דינסטן. זיי וועלן שקלאַפן און שאַפן פאַר אייך אלע אייערע אוצרות און אַלדאָס גוטס.“

„רבונר-של-עולם, וואָס האַסטו געטון?“ ווערן די רייכע לייט פאַרציטערטע. „אָט די גיבורים מיט די אַנגעצויגענע מוסקלען ווי שטאַל, זיי וועלן דאָך אונז צעמאַלן אָף שטויב און אַש, אַז זיי וועלן אַמאַל אויפשטיין קעגן אונז דערצערנטע.“

„האָט נישט קיין מורא, באַרואיקט זיי דער אייבערשטער און נעמט זיי איין מיט פאַטערלעכע רייד. „איך וועל אָף דיִאָזיקע גופים אַרויפזעצן קליינע קערפּעלעך, שקלאַפישע קעפּעלעך. און ביז זיי וועלן אויסוואַקסן און קומען צום אייגענעם שכל און אַנהייבן טראַכטן פאַר זייער אייגענעם וואוילזיין, וועט איר דערווייל האָבן גענוג צייט הנאה צו האָבן פון דער וועלט מיט די אלע טייערע און גוטע זאַכן, וואָס איר האָט געזען אַפן וועג.“

ער איז באַגייסטערט פאַר אַזאַ קאַמף

מאַקס פּיין, דער באַרימטער נויאַרקער אַרבעטער פירער, איז אַמאַל געשטאַנען ביי אַ פאַרזאַמלונג פון שניידערס און האַט גערעדט וואָס פאַר אַ גליק סע וועט זיין, ווען מע וועט אויסקעמפן אַן אַכט שטונדיקן אַרבעטסטאַג. ער האַט דעם עולם געוויזן דאָס גרויסע געווינס, וואָס דאָס וועט זיין פאַר די האַרעפאַשניקעס, ווען מע וועט אַרבעטן בלויז אַכט שעה אַ טאַג. ער האַט זיי דערמוטיקט צום

קאמף און אויסגערופן: „גיט נאָר אַ קוק, מיינע ברידער אַרבעטאַרער, וואָס איר קענט געווינען, ווען איר וועט זיך אויפהייבן און קעמפן, ביז איר וועט זיגן. איר וועט דעמאָלט האָבן צייט צו פאַרברענגען מיט ווייב און קינדער, איר וועט קענען גיין זען משפּחה, לאַנדסלייט. איר וועט קענען גיין אין אַ טעאַטער, צו אַ קאַנ-צערט. איר וועט מער נישט לעבן ווי די פּערד. איר וועט דעמאָלט זיין מענטשן מיט מענטשן צוגלייך!“

אַזוי האָט פיין גערעדט און זיי אויפגעמונטערט צום קאמף. נאָר אַז ער האָט געענדיקט, איז דער עולם געזעסן שטיל און אים אַפילו נישט רעכט אַפלאַדירט. בלויז איינאיינציקער אַרבעטער האָט געהאַלטן אין איין פאַטשן מיט די הענט. אַז דער עולם האָט זיך גענומען פונאַדערגיין, קומט צו דער אַרבעטער צו פיינען, דריקט אים די האַנט און פרייט זיך, וואָס מע הייבט ענדלעך אָן צו קעמפן פאַר אַ קירצערן אַרבעטטאָג.

פיין איז געווען צופרידן, וואָס כאַטש איינער איז באַגייסטערט פאַר אַזאַ קאמף. אמת, איין שוואַלב ברענגט נאָך נישט דעם זומער, נאָר ביסלעכווייז וועלן מסתמא אויך אַנדערע פאַרשטיין די גרויסקייט פון דער זאַך. און פיין צעשמועסט זיך מיט דעם אַרבעטער:

„איר פאַרשטייט וואָס דעמאָלט וועט זיין, אַז מע וועט דערלעבן אַן אַכט-שטונדיקן אַרבעטטאָג?“ טענהט פיין אַריין אין אים. „אדרבה, זאָגט אַליין, וואָס דאָס וועט מיינען פאַר אַזאַ מענטש ווי איר!“

„וואָס הייסט, וואָס?“ זאָגט דער אַרבעטער. „איך וועל דעמאָלט קענען אַר-בעטן אַף צוויי, דזשאַבס' און פאַרדינען צוויי מאָל אַזוויפיל ווי איך פאַרדין איצט!“

דער אַרימאָן און דער פרייַן

איין שיינעם טאָג איז דער פרייַן געגאַנגען אַף שפּאַציר אין זיין גוט. ווי ער גייט אַזוי, זעט ער, אַז עפעס אַן אַרימאָן, אַ שלעפּער, שלעפּט זיך אַרום איבער זיינע פעלדער. גייט ער צו אים צו און זאָגט: „וואָס שלעפּסטו דיך דאָ אַרום? דו ווייסט, אַז דאָס זענען מיינע פעלדער?“

דער אַרימאָן קוקט אים אָן און פרעגט: „דאָס זענען דיין פעלדער, פריצל? נו, איז וואָס? אַז איך האָב נישט קיין אייגן פעלד, מוז איך מיך אַרומשלעפּן אַף פעלדער פון עמיצן אַנדערש. נאָר זאָג מיר, פריצל, פון וואָנען קומט צו דיר דאָס-דאָזיקע פעלד?“

דעם פרייַן געפעלט די געוואַנטקייט פון דעם אַרימאָן און ער ענטפּערט: „דאָס גוט מיט די אַלע פעלדער האָב איך געאַרשנט פון מיינע עלטערן.“

„און זיי, פון וועמען האָבן זיי דאָס באַקומען?“ פרעגט דער אַרימאָן.

„זיי האָבן דאָס אַלץ געקריגן פון זייערע עלטערן.“ ענטפּערט דער פרייַן.

„און זייערע עלטערן, פון וועמען האָבן זיי דאָס באַקומען?“ קריכט אים דער

אַרימאָן אין דער לונג און לעבער.

„זיי?“ טראכט דער פרייך און זאגט: „זיי האָבן געפירט מלחמות און האָבן דאָס געוואונען.“

„זיי האָבן דאָס געוואונען אין מלחמות?“ זאָגט איבער דער אַרימאַן. „אויב אַזוי, פּריצל, וועל איך מיך אויך שלאָגן פאַר די פעלדער, ווי דיינע אור-עלטערן האָבן געטון. קום, לאַמיר זיך שלאָגן.“

און ער האָט אַראָפּגעוואָרפּן פון זיך דעם זאַק און פאַרקאַטשעט זיינע אַרבל. נאָר דעם פּרייך איז שוין דאָס נישט געפעלן. ער האָט אַ פּיף געטון, און סע האָט זיך באַלד באַוויון די דינערשאַפט פון הויף און זיי האָבן דעם אַרימאַן פאַריאַגט פון די פעלדער.

טאַקע פֿון דער מדבר, נאָר שוין גאָר נישט קיין ווילדער

אַ מענטש פון דער מדבר איז אַמאַל געקומען אין אַ גרויסער שטאָט אַריין. גייט ער איבער די גאַסן, קוקט אָף די הייזער און געשעפטן, און קען זיינע אויגן נישט אַפּרייסן: אַי, אַי, אַי, אַזויפיל זאַכן צו זען!

ווי ער קוקט אַזוי, באַמערקט ער, ביי אַ לאַמטערן שטייט אַ מאַן, אויסגע-צערט און איינגעבוין, האַלט עפעס אין מויל און ציט און רייכערט. אין דער מדבר האָט ער אַזאַ זאַך קיינמאַל נישט געזען. חידושט ער זיך, און ער גייט צו אים צו און פרעגט אים: „וואָס טוסטו?“

„איך רייכער אַ סיגאַרעטל“, ענטפערט אים דער מאַן ביים לאַמטערן.

„צו וואָס דאַרפסטו דאָס?“

דער מאַן גיט אָף אים אַ קוק און זעט, אַז ער האָט דאָ צו טון מיט אַ מדבר-מענטש. זאָגט ער צו אים: „אַז סע פעלט אויס עסן פאַרן מויל, פאַררייכער איך אַ סיגאַרעטל און צי, פאַרשלאָגט עס דעם אַפעטיט און איך פאַרגעס אין עסן.“

דעם מדבר-מענטש איז דאָס געפעלן. ס'אַ קלוגער איינפאַל, טראַכט ער זיך, און צעזעננט זיך מיט דעם מאַן און גייט ווייטער.

ווי ער גייט אַזוי, זעט ער אָף אַ גאַנעק ביי אַ טישל זיצט אַ דיקער מאַן, האַלט עפעס אַ לאַנגע זאַך אין מויל און רייכערט. שטעלט ער זיך אָפּ, קוקט און פרעגט: „וואָס איז דאָס, וואָס דו האַלטסט אין מויל?“

דער מאַן גיט אָף אים אַ קוק און זאָגט: „אַ ליולקע.“

„צו וואָס דאַרפסטו דאָס?“

„אַז איך עס, און נעם אַן איבעריקן ביסן, פאַררייכער איך די ליולקע און

פּיפקע, פאַרשלאָגט עס די נישט-גוטקייט.“

דער מדבר-מענטש הערט און פאַרטראַכט זיך: „זע נאָר“, זאָגט ער צום מאַן, „קענסט דאָך דעם איבעריקן ביסן אַוועקגעבן בעסער אַט יענעם מאַן ביים לאַמטערן. וועסטו פאַרשפאַרן צו פּיפקען די ליולקע, און יענער וועט פאַרשפאַרן צו ציען דאָס סיגאַרעטל.“

ב א מ ע ר ק ו ג : אַן ענלעך מעשהלע ווערט דערציילט וועגן אַ רבי און אַ גביר. זע פּריער, זייט 106.

דאָס מאָל האָבן זיי טאַקע געשפּילט אין קאַרטן אָף אַן אמת

ווען א. ליעסין איז געווען א יונגערמאַן, האָט ער אין מינסק געוואוינט ביי אַ באַלעבאַסטע אין אַ קאַמער.

יעדן פרייטאָג צו-נאַכטס זענען זיך צו ליעסינען אין קאַמער צוזאַמענגעקו-
מען בחורים און מיידלעך—יונגע אַרבעטער, און ער האָט מיט זיי געלייענט און
געלערנט. אָפּן טיש ביי אים איז בשעת-מעשה געלעגן אַ טעשל קאַרטן. דאָס
האָט מען געהאַלטן בלויז, אָפּצונאַרן די פּאַליציי אין פּאַל פון אַ פּלוצימדיקן איר-
בערפּאַל. וואָרן איר וויסט דאָך, אָנפירן לערן-קרייזלעך, אָדער פּאַרזאַמלונגען,
איז געווען פּאַרבאַטן אין רוסלאַנד. מ'האָט אָבער געמעגט צוזאַמענקומען זיך און
שפּילן קאַרטן וויפּיל דאָס האַרץ האָט געגלוסט.

צו ליעסינס באַלעבאַסטע אין שטוב איז יעדן דאָנערשטאָג און פרייטאָג גע-
קומען אַ יידינע, וואָס האָט איר געהאַלפּן אויפּראַמען לכבוד שבת, און פּאַרקנעטן
און מאַכן דעם אויוון.

מאַכט זיך אַמאָל אַ דאָנערשטאָג, און די אַרימע יידינע איז נישט געקומען,
צו העלפּן איר מאַכן שבת. די באַלעבאַסטע האָט אַליין געהאַרעוועט און געהאַ-
וועט, און איז געווען נעבעך איינע אָפּן יעריד. ס'איז איר אָנגעקומען זייער שווער
אָפּצוטון אַליין די גאַנצע אַרבעט. ליעסין האָט דאָס באַמערקט. פרעגט ער זי:
"באַלעבאַסטע, וואָס זענט איר אַזוי צעטראָגן?"

דערציילט זי אים, אַז די אַרימע יידינע איז נישט געקומען צו העלפּן איר,
ווייל איר מאַן איז נעבעך שטאַרק קראַנק. ווי זיי רעדן אַזוי קומט אָן די יידינע
אַ פּאַראַומערטע, אַ פּאַרדאגהטע און דערציילט פון איר ביטערער דאָליע.
"וואָס זאָגט דער דאָקטער?" פרעגט ליעסין.

"ער האָט געהייסן געבן אים ציגענע מילך," קרעכצט די יידינע. "נאָר וואו
זאָל איך נעמען ציגענע מילך, אַז איך קען נישט קויפּן קיין ציג? ציגן זענען
זייער טייער. אַ ציג קאָסט דריי רובל."

זונטאָג אין דער פּרי קומט ליעסין אַריין צו דער באַלעבאַסטע, דערלאַנגט
איר דריי רובל און זאָגט: "גיט, זייט מוחל, די דריי רובל דער אַרימער יידינע,
און זאָל זי קויפּן אַ ציג."

"וואו האָט איר אַזוי גיך געקראָגן געלט?" פרעגט די באַלעבאַסטע.

"דאָס מאָל האָבן מיר נאָכן לערנען געשפּילט אין קאַרטן טאַקע אָף אַן אמת.
און אַלע געווינערס האָבן זייער געווינס אַוועקגעגעבן פאַר דער אַרימער יידינע.
זאָל זי קויפּן אַ ציג, צו האָבן ציגענע מילך פאַר איר מאַן. און זאָל ער האָבן אַ
רפואה, און איר זאָלט האָבן אייער אַרויסהעלפּעריין."

חיים נחמן ביאַליק און שמריהו לעווין

חיים נחמן ביאַליק און שמריהו לעווין זענען געווען גוטע פריינט פון דער
יונגט אָן. זיי האָבן צוזאַמען געלערנט, און שפּעטער זענען זיי צוזאַמען אַרומ-
געפּאַרן און האָבן געאַרבעט פאַר דעם אויפּבוי פון דעם ישוב אין ארץ ישראל.

מאכט זיך אמאל, אז די צוויי גוטע פריינט זיצן אין אַ קאפּי און שמועסן. קומט צו רייד וועגן לעבן, און ווי קורץ עס איז, און ווי סע פליט אזוי מוראדיק גיך, אז מע קען עס קיינמאל נישט אַניאַגן. אַט איז עס דאָ און—אַט איז שוין נאָך אַלעמען.

„זע,“ זאגט ביאַליק, „ווי לאַנג איז עס, אַז מיר זענען געווען יינגלעך? דאַכט זיך, אַז אַט ערשט איז דאָס געווען. און אַט ערשט האָבן מיר געלערנט צוזאַמען, פאַרברענגט צוזאַמען. און דאָ מיטאַמאַל, גיב אַ קוק ווי די צייט יאָגט עס. מיר זענען דאָך שוין באַלד אַלטע לייט.“

שמריהו לעווין גיט אַ גיי דורך מיט זיינע פינגער זיין קאַפּ האָר און ענט-פערט: „הערסט, חיים נחמן, דאָס, וואָס די צייט יאָגט, דאָס אַרט מיך נישט. זי יאָגט—זאָל זי יאָגן. מע קען די צייט נישט צוריקהאַלטן, וואָס מיך אַרט יאָ. איז דאָס, וואָס מיר יאָגן זיך נאָך נאָך איר ווי די יינגלעך. אַט דאָס זעסטו איז פאַסקודנע.“

ער גיט דעם ריכטיקן ענטפער

די צאַרישע רעגירונג אין רוסלאַנד האָט קיינמאל נישט דערלאָזן, אַז אַ ייד זאָל ווערן אַ פּראָפעסאָר אין אַן אוניווערזיטעט דאָרט אין לאַנד. אויב מ'האַט שוין אַמאַל דערהויבן אַ ייד צו זיין פּראָפעסאָר, האָט ער זיך פּריער געמוזט שמדן. איינמאל האָט די קיעווער אוניווערזיטעט איינגעלאָדן דעם באַרימטן יידישן אויגן-דאָקטער מאַנדעלשטאַם פון קיעוו פאַר פּראָפעסאָר. נאָר דערביי האָט מען אים געשטעלט אַ תּנאי, אַז ער זאָל זיך שמדן און אַנגעמען דעם רוסישן גלויבן, דר. מאַנדעלשטאַם, כאַטש ער איז נישט געווען קיין פרומער ייד, האָט אַפילו נישט געוואָלט הערן פון דעם. אַ הוצפּה פון גוים! אַז זיי ווילן האָבן אַ באַרימטן ייד פאַר פּראָפעסאָר, זאָל ער זיך גאָר פּריער שמדן!

אים האָט די זאָך פאַרדראָסן, און ער האָט די איינלאָדונג גלייך אָפּגעוואָרפּן. ער האָט געענטפערט קורץ און שאַרף: „אַ דאַנק פאַר דער איינלאָדונג. אויב איר דאַרפט אַ פּראָפעסאָר—וועל איך אַנגעמען דעם כבוד און קומען. נאָר אויב איר דאַרפט אַ פּראָוואַסלאָונעם גוי—וועל איך אייך שיקן מיין קוטשער.“

אַלעקסאַנדער האַרקאַווי און זיין ווייב

אַלעקסאַנדער האַרקאַווי, דער באַרימטער פאַרשער פון יידיש און צוזאַמען-שטעלער פון יידיש-ענגלישע ווערטערביכער און לערנביכער, האָט אַמאַל גע-אַרבעט דריי יאָר אָף אַ בוך. אַז ער איז פאַרטיק געוואָרן, האָט ער אַנגעהויבן זוכן אַ פאַרלעגער, וואָס זאָל ביי אים קויפן דאָס בוך און אַרויסגעבן. סע האָט נישט געדויערט לאַנג און אַ פאַרלעגער האָט ביי אים אָפּגעקויפט דאָס בוך פאַר טויזנט דאָלער. האַרקאַווי האָט געקריגן האַנטגעלט, און אַ צופרי-דענער איז ער אַוועק אַהיים. געקומען אין שטוב, גיט ער זיין ווייב דאָס געלט און דערציילט איר פון דעם געשעפט, וואָס ער האָט געשלאָסן מיט דעם פאַרלע-

גער. זיין ווייב הערט און ווערט אן אויפגעקאכטע: „מיין מאן, סטייטש, ווי טוט מען אזא זאך?! דריי יאָר האָסטו געאַרבעט אָף דעם בוך, און איצט נעמסטו און גיסט עס אַוועק פאַר טויזנט דאָלער?!“

בעט זיך האַרקאָווי ביי איר: „שריי נישט, מיין ווייב, וואָרט, זאָג אַליין: ווער האָט וועמען אָפּגענאַרט? איך האָב דעם פאַרלעגער אָפּגענאַרט, צי דער פאַר- לעגער האָט מיך אָפּגענאַרט? דו גיסט דאָך צו, אַז דער פאַרלעגער האָט מיך אָפּ- גענאַרט. טאָ גיי שריי אָף אים.“

דער בוכהענדלער און דער קונה

אַלעקסאַנדער האַרקאָווי איז די ערשטע יאָרן אין אַמעריקע געווען אַ פּעד- לער מיט ביכער. נאָר קיין גרויסע געשעפטן האָט האַרקאָווי נישט געמאַכט. ער איז גאַנצע טעג געזעסן לעבן זיין „פּושקאַרט“ אין גאַס און האָט געלייענט די ביכער, וואָס ער האָט געהאַט צום פאַרקויפּן.

איינמאַל קומט צו צום וועגעלע אַ יונגערמאַן און הייבט אָן איבערקוקן די ביכער. ער האָט לאַנג געזוכט און גענישטערט, און צום סוף האָט ער אויסגע- קליבן צוויי ביכער צום קויפּן. דערלאַנגט ער זיי האַרקאָווי און פרעגט אים וויפיל ער וויל פאַר זיי. האַרקאָווי נעמט די צוויי ביכער אין האַנט, באַקוקט זיי און זאָגט: „יונגערמאַן, איך קען אייך די צוויי ביכער נישט פאַרקויפּן.“

דער יונגערמאַן קוקט אים אָן מיט אַ פּראַגע: „פאַרוואָס—נישט?“ „זייער פשוט,“ ענטפערט האַרקאָווי. „ווייל איינס פון די ביכער איז אַ שמאַטע, און דאָס צווייטע וויל איך אַליין לייענען.“

וואַדעק און דער טעמעני פאַליטישן

ווען ב. וואַדעק איז געווען אַלדערמאַן אין ניו־יאָרק, האָט זיינער אַ קעגנער, אַ טעמעני פאַליטישן, וואָס האָט פיינט געהאַט סאַציאַליסטן און אימיגראַנטן, אים אַמאַל אַטאַקירט ביי אַ זיצונג. דער פאַליטישן האָט זיך בשעת־מעשה באַרימט, אַז זיינע זיידעס זענען געקומען פון אירלאַנד נאָך מיט דורות צוריק. מיט דעם האָט ער געוואַלט אַ שטאַך טון וואַדעקן, וואָס איז דעמאַלט געווען אין אַמעריקע ערשט געציילטע עטלעכע יאָר.

וואַדעק האָט אים מיט אַ שמיכל איבערגעשלאָגן און געזאָגט: „מעג איך פרעגן דעם מיסטער קוויין: וואו זענען געווען זיינע זיידעס, ווען דער גרויסער אַמעריקאַנער טאַמאַס דזשעפּערסאָן האָט געשריבן די „דעקלאַרעישאַן אָו אינ- דעפּענדענס“?

קוויין, דער פאַליטישן, האָט דאָ געפונען אַ צווייטע געלעגנהייט, אַ שטאַך צו טון וואַדעקן, און ער האָט געענטפערט: „מיינע זיידעס זענען אין טורמע נישט געזעסן. זיי האָבן אין אירלאַנד געקעמפט פאַר פרייהייט און גערעכטיקייט.“ אַלע האָבן געוואוסט, אַז וואַדעק איז אין רוסלאַנד געזעסן אַ סך מאַל אין טורמע.

„נו, האָט וולאָדעק באַמערקט זיין קעגנער, „יעדער, וואָס האָט אין איר-לאַנד געקעמפט פאַר פרייהייט און איז נ י ט געזעסן אין טורמע, אַזאַ מענטשן האָט מען ניט פאַררעכנט פאַר אַ גוטן איירישמאַן.“

דאָס האָט ביי אַלעמען אַרויסגערופן אַ געלעכטער. און וולאָדעק האָט וויי-טער גערעדט: „ס'איז ניט וויכטיק, וואו אַ מענטש ווערט געבוירן. ס'איז ניט וויכטיק פון וועלכן פּאַלק ער שטאַמט. ס'איז אויך ניט וויכטיק, צי איז ער גע-קומען קיין אַמעריקע דער ערשטער. די תורה זאָגט, אַז די ערשטע באַשעפענישן זענען געווען די ווערים, שלאַנגען און פיש. ס'איז אַבער זייער וויכטיק, וואָס אַ מענטש טוט, ווען ער קומט קיין אַמעריקע.“

און וולאָדעק האָט געענדיקט: „יא, איך בין אין רוסלאַנד געזעסן אין טור-מע, און ניט איין מאַל, נאָר אַ סך מאַל. נאָר ניט פאַר גנבה, ניט פאַר שפּעקו-לאַציע אין ריעל-עסטעיט און ניט פאַר קונקל-מונקל ביזנעס. איר, מר. קווין, זאָגט, אַז אייער מוטער איז געבוירן געוואָרן אַף אַ פאַרם אין קענטאַקי, ניט ווייט פון דער פאַרם, וואו אייברהעם לינקאָלן איז געבוירן געוואָרן. נו, וויל איך איך זאָגן, אַז מיינער אַן עלטער-עלטער-עלטער-זיידע איז געווען דעם רבונר-של-עולם סעקרעטאַר. ער האָט געהייסן משה.“

ב א מ ע ר ק ו נ ג : אַן ענלעך מעשהלע ווערט דערציילט וועגן לאַרד דיזראַעלי.

שמריהו לעווין וועגן די אַמעריקאַנער יידן

דר. שמריהו לעווין, דער באַרימטער ציוניסטישער פירער, איז אַמאָל גע-זעסן אין קאָפּעי ראַיאָל מיט עטלעכע שרייבער און כלל-טוער. איז געקומען צו רייד וועגן די אַמעריקאַנער יידן: די אַרטאָדאָקסן, קאַנסערוואַטיוון און רע-פּאַרמערס.

רופט זיך אַן שמריהו לעווין און ברענגט קעגן זיי אַזאַ פאַרגלייך: „די אַר-טאָדאָקסישע יידן זענען געגליכן צו אַ טשאַלענט, להבדיל. פרייטאָג, פאַר ליכט-בענטשן נעמט די באַלעבאַסטע דעם טשאַלענט-טאַפּ, לייגט אין אים אַריין צע-ריבענע בולבעס מיט מעל, פלייש, קישקע, שמאַליץ, ציבעלע און אַנדערע גוטע זאַכן. און נאָך דעם ווי זי באַזאָלצט דאָס אַלץ און באַפעפּערט, נעמט זי דעמדאָזיקן טאַפּ און פאַררוקט אים אין אויסגעהייצטן אויוון. דעם אויוון פאַרמאַכט זי מיט אַ ברעטל, און כדי די היץ זאָל ניט אַרויס, לייגט זי אַרום אַרום ברעטל אַ נאַסע שמאַטע און פאַרשמירט איבער דעם מיט ליים. אַזוי קאָכן איז אפשר ניט היינט-מאָדיש. דערפאַר אַבער, אַז מע קומט שבת פון שול אַ הונגעריקער, איז אַט דאָסדאָזיקע מאַכל אַזוי געשמאַק און באַטעמט, אַז דער קייסער אַליין מעג דאָס עסן. דאָ האָט איר צוזאַמען תורה און מצוות און זמירות און שבת-הייליקייט, און צו דעם אַלעמען—טאַקע הנאה פון עסן.“

„דער צווייטער מין יידן, די קאַנסערוואַטיווע, גרייטן אויך צו טשאַלענט אַף שבת. זיי האָבן דאָס פשוט ליב, זאָגן זיי. נאָר וואָס דעזן? סע געפעלט זיי ניט די אַלטמאָדישע ליימענע טשאַלענט-טעפּ, און דאָס פאַרמאַכן דעם אויוון מיט אַ ברעטל, און מיט שמאַטעס און מיט ליים. ס'איז ניט גענוג פיינשמעקעריש, זאָגן

זיי. בכך האבן זיי אויסגעטראכט אַ טערמאַס-פּלאַש, וואָס האַלט די וואַרעמקייט פאַר זייער טשאַלענט.

„נו, איך האָב פאַרזוכט פון זייער מאַכל. און וואָס זאָל איך אייך זאָגן? גאָט זאָל מיך ניט שטראַפֿן פאַר די רייד, ס'האַט ניט קיין טעם און קיין ריח, ס'איז ניט קאַלט און ניט וואַרעם. ס'איז לעבלעך, איר פאַרשטייט?!

„און די רעפּאָרמירטע יידן, ווי אַזוי מאַכן זיי דעם טשאַלענט? זיי געפּעלט דאָך אַוודאי ניט די אַלטמאָדישע אויוונס. און פון די טערמאַס-פּלאַשן האַלטן זיי אויך ניט. סע שמעקט פון דיִדאָזיקע זאַכן מיט שימל, טענהן זיי. טאָ וואָס טוען זיי? איז הערט אַ מעשה, די רעפּאָרמערס האָבן אַ נייע שיטה: זיי פאַר-פּרירן זייער טשאַלענט אין אַ „פּרידזשידעיר“.

„נו, פרעג איך אייך: אַ פאַרפרוירענער טשאַלענט מיט אַ פאַרפרוירענער ייִדישקייט קען עפּעס זעטיקן אַ הונגעריקן יידן?“

ער ווייסט וואָס ער איז

אַן אַמעריקאַנער יונגעראַן אין אַ קליין שטעטל אין דער פּראָווינג אין אַמאָל געקומען אין שול אַריין. ער האָט יאַרצייט נאָכן פּאַטער, וויל ער, אַז מע זאָל מיט אים זאָגן קדיש. דער ראַבאָי זאָל זאָגן, און ער וועט נאָכזאָגן.

פאַר די אַמעריקאַנער רבנים איז דאָס נישט קיין נייעס. זיי זענען געוואוינט צו אַזעלכע זאַכן. ס'איז אַ מעשה בכל-יום, סע טרעפט יעדן טאָג. האָט דער רב געזאָגט מיט אים.

דאָס איז געווען גראַדע אין אַ מאָנטאָג, ווען מע לייענט די תּורה. אַז ס'איז געקומען פאַרן לייענען, גייט דער גבאי צו צום יונגמאַן און זאָגט אים, אַז מע וויל אים אויפּרופן צו דער תּורה, און ער פּרעגט אים: „וואָס זענט איר, אַ כּוהן?“ „ניין,“ זאָגט דער יונגעראַן. „איר זענט אַ לוי?“ פּרעגט ווייטער דער גבאי. „ניין,“ דרייט דער יונגעראַן מיטן קאָפּ.

„זענט איר אַוודאי אַ ישראל, הייסט עס?“ „ניין,“ זאָגט דער יונגעראַן. „איך בין אַ סאַלון-קיפּער.“

פאַרוואָס יידן גלייבן נישט אין גויאישן גאָט

אַ ייד, אַ פּעדלער, וואָס איז אַרומגעגאַנגען מיט זיין פּאַק סחורה אין די גויאישע גאַסן, איז אַמאָל אַן ערב חגא, פאַר ניטל, אַריינגעקומען צו אַן איטאַל-יענער אין שטוב. ער האָט אויפגעבונדן זיין פּאַק און האָט אַנגעהויבן אויסלייגן זיין סחורה. דערווייל באַמערקט ער אין שטוב, אַז מע גרייט זיך אָף חגא: אָף די פּענסטער הענגען פּרישע פּירעהנגלעך און לאַרבער קרענצלעך, און אין אַ ווינקל שטייט שוין דאָס קריסטמעס ביימל פאַרפּוצט מיט קאַלירטע באַלן און מיט לעמפלעך און ליכטלעך.

בשעת דער ייד ווייט וואָס פאַר אַ שיינע זאַכן און מתנות ער האָט צו פאַר-

קויפן אף יום-טוב, פאַרפירט ער מיט דער גויע אַ שמועס וועגן זייער יום-טוב. דאָס איז ביי אים אַ סגולה, וואָס העלפט צו לייזונג. מיטאַמאָל גיט אים די אי-טאַליענערין אַ פרעג: „איר, יידן, פּייערט נישט קיין קריסטמעס?“ „ניין, זאָגט דער פעדלער. „מיר האָבן זיך אונזערע יום-טובים.“ „פאַרוואָס אויך נישט קריסטמעס?“ שטייט צו אים צו די איטאַליענערין. דער פעדלער גיט אַ טראַכט ווי אַזוי מע דרייט זיך דאָ אויס פון אַן ענטפער. אין דעם מאַמענט באַמערקט ער הענגען אַף דער וואַנט צוויי בילדער, אַ בילד פון דעם איטאַליענישן קייסער וויקטאָר עמנואל און אַ בילד פון זיין זון, דעם פרינץ אומבערטאָ. זאָגט צו איר דער ייד: „יעזוס איז דאָך דער פרינץ, גאַטס זון. נישט אמת? אַט ווי דער פרינץ אומבערטאָ איז דעם קייסער עמנואלס זון. ווען ווערט אַ פרינץ קייסער?—ווען זיין פאָטער, דער קייסער, שטאַרבט. כל-זמן דער פאָטער לעבט—איז דער פאָטער קייסער. איר אָבער גלייבט אין דעם זון, מיר יידן גלייבן אין דעם פאָטער. כל-זמן אונזער פאָטער אין הימל לעבט, איז ער מלך, און מיר גלייבן בלויז אין אים.“

פאַרוואָס מע דאַרף אויסהאַלטן הונדערטער ישיבה-בחורים, כאַטש סמיכה קריגן בלויז עטלעכע

דער באַזאָוסטער גאון ר' מאיר שאַפיראָ, לובלינער רב און ראש-ישיבה פון „חכמי לובלין“, איז אַמאָל געקומען קיין אַמעריקע, צו זאַמלען געלט פאַר דער ישיבה. ביי זיין באַזוך איז אים אויסגעקומען צו זיין ביי דעם באַקאַנטן נדבן און כלל-טוער פעליקס וואַרבורג.

וואַרבורג האָט אים פּיין אויפגענומען. ער האָט אים אויסגעפרעגט וועגן דער ישיבה און וויפיל תלמידים סע לערנען דאָרטן. הרב שאַפיראָ האָט אים אַלץ איבערגעגעבן און דערציילט, אַז אין דער ישיבה לערנען פיר הונדערט יונגעלייט. „און וויפיל פון זיי קריגן איטלעכס יאָר סמיכה אַף רבנות?“ האָט וואַרבורג געוואָלט וויסן.

„פינף, זעקס יונגעלייט,“ האָט הרב שאַפיראָ געענטפערט. חידושט זיך וואַרבורג: „אויב בלויז פינף, זעקס, טאָ צוליב וואָס דאַרף מען אויסהאַלטן גאַנצע פיר הונדערט יונגעלייט?“

דער ראש-ישיבה טראַכט נישט לאַנג און ענטפערט: „כדי עס זאָלן זיין יידן, וואָס קענען לערנען. אַזוי, אַז בעת אַ יידישע קהילה דאַרף אויפנעמען אַ רב, זאָלן זיין באַלעבאַטים מבינים, וואָס פאַרשטייען וועמען צו באַשטימען.“

מיט וואָס פורים איז גלייך צו יום-כפור

צו אַ באַקענטן יידישן געשעפטסמאַן אין ניויאָרק איז פורים בייטאָג אַריינ-געקומען אַ יונגער רב. ער איז אַרומגעגאַנגען זאַמלען געלט פאַר אַ ישיבה. דער געשעפטסמאַן האָט אים געקענט. נאָר ער האָט זיך עפעס פאַרטיפט אין אַ חשבון, און האָט זיך געמאַכט גלייך ער זעט אים נישט.

דעם רב איז דאָס געווען אַ חידוש. וואָרן ער האָט געקענט דעם געשעפטס־מאַן און געוואוסט, אַז ער איז אַן איידעלער מענטש און גיט אַ סך צדקה. שטייט ער אין אַ פּאַרלעגנהייט אַ מינוט, גייט דערנאָך צו נענטער און נעמט רעדן. ערשט דעמאָלט האָט אים דער געשעפטסמאַן געגעבן שלום און געבעטן זיצן. אַז מ'האַט זיך שוין גוט צעשמועסט, פרעגט אים דער רב, ווי סע קומט, וואָס ער האָט אים פריער נישט דערקענט און נישט געגעבן שלום. זאָגט דער געשעפטסמאַן: „איר זעט דאָך, רבי, מ'איז „ביזי“. און איר האָט דאָך היינט געלייענט אין דער מגילה: „ובביזה לא שלחו את ידם“, אַז מ'איז ביזי, גיט מען נישט די האַנט.“

שמייכלט דער רב. און דער געשעפטסמאַן זאָגט ווייטער: „און איצט, אַז איך האָב אייך שוין געענטפערט אַף אייער שאלה, זאָגט מיר, איך בעט אייך, פאַר־וואָס רופט מען יום־כיפור „יום־כפורים“, אַז יום־כיפור איז גלייך צו פורים?“ זעט דאָך דער רב, אַז דער געשעפטסמאַן האָט ליב אַ ווערטל און קען טייטשן ווי טוביה דער מילכיקער. אַ סימן, אַז ב ב י ז ה טייטשט ער, אַ ז ס'איז ביזי, און יום־כפורים—ג ל י י כ צו פורים. שמייכלט ער ווידער און ענטפערט: „וואָס איז דאָ שווער צו פאַרשטיין, פאַרוואָס פורים איז גלייך צו יום־כיפור? די זאך איז זייער פשוט: פורים פאַרשטעלן זיך יידן פאַר גוים, און יום־כיפור פאַרשטעלן זיך גוים פאַר יידן.“

באַמערקונג: ובביזה לא שלחו את ידם איז די טייטש: און אין ריב האָבן זיי, די יידן, נישט אויסגעשטרעקט זייער האַנט; יום־כפורים—דער טאָג פון פאַרגעבונג.

אַ שמועס וועגן אַמעריקאַנער יידישקייט

זיצן עטלעכע יידן און רעדן וועגן דער טרויעריקער לאַגע פון יידישקייט אין אַמעריקע: דער עולם איז נאָר פאַרקאָכט אין ביזנעס, אין שפּילן קאָרטן און אין לעבן אַ גוטן טאָג. די קינדער ווערן דערצויגן אין די גויאישע סקולס צווישן גוים. פון יידישקייט ווייסן זיי אַפֿן שפיץ־מעסער, אָדער אויך דאָס נישט. מיט איין וואָרט: ס'איז נישט גוט.

און איינער פון די יידן פאַרשטאַרקט דאָס נאָך: „ווייזט אויס, אַז ר' שמעון הצדיקס מאמר, אַז די וועלט שטייט אַף דריי זאַכן: אַף לערנען תורה, אַף עבודה (דינען גאָט) און אַף גמילות־חסדים, פאַסט זיך דאָ אין אַמעריקע אין גאַנצן נישט. וואָרן פון דער תורה האַלט מען ווייניק, און פון דינען גאָט—וויל מען דאָ נישט וויסן, און אַ גמילת־חסד קען מען דאָ נישט קריגן.“

די יידן בלייבן זיצן זייער ערנסט אַ מינוט. דערנאָך רופט זיך אַן איינער: „נו, נו, ס'איז נאָך, חלילה, נישט אזוי שלעכט, ווי איר מאַכט דאָס, אַף צו לערן בען תורה האָבן מיר, דאַנקען גאָט, אַ רב; אַף צו דינען גאָט האָבן מיר, ברוך־השם, אַ חזן, און אַ גמילת־חסד קריגט מען נאָך ביים שמש אַ שמעק טאַבעקע.“ „איר הערט, יידן, וואָס איך וועל אייך זאָגן, מישט זיך אַריין אַן אַנדערער, אַז די תורה פון אַמעריקאַנער רב און די עבודה פון אַ היגן חזן, זענען דאָ אַ שמעק טאַבעקע אויך נישט ווערט.“

דער חשובן שטימט

גייט זיך פאמעלעך א רב פרייטאג בייטאג פון מרחץ אף ריווינגטאן סטריט אין נויארק. ווי ער גייט אזוי, דערזעט ער אין א פענסטער פון א קראם, וואו מען פארקויפט מילכיקס, א הכשר מיט זיין נאמען. ער שטעלט זיך אפ און באטראכט דעם געכתיבהטן הכשר, וואס זאגט:

דא ווערט פארקויפט מילך—כשר בהכשר הרב הגאון... אזוי און אזוי. און ער זעט, סע שטייט בפירוש אונטערגעשריבן זיין נאמען. נאר אף ווי ווייט ער געדענקט, האט ער קיינמאל קיינעם נישט געגעבן קיין הכשר אף מילך. זאל דאס אפשר זיין אן אנדערער רב מיט דעמזעלבן נאמען? מע דארף אריינגיין און אויסגעפינען. אריינגעקומען—פרעגט ער אפן באלעבאס. זאגט דער קרע-מער, אז ער איז דער באלעבאס. און ער פרעגט אים—וואס ער וויל. זאגט דער רב: „איך זע, ר' ייד, אז איר פארקויפט דא כשרע מילך מיט א הכשר פון דעם און דעם רב.“

זאגט דער קרעמער: „יא, אוודאי, כשרע מילך.“ און ער פארזיכערט דעם פרעגער, אז דער רב, וואס האט געגעבן דעם הכשר, איז נישט אבי ווער, נאר טאקע פון די געהויבענע.

פאלט אים דער רב אריין אין די רייד און זאגט: „דאס אלץ, וואס איר זאגט, קען זיך טאקע זיין אמת, נאר דער רב, וואס איר דערמאנט אפן הכשר, דאס בין איך. און אף ווי ווייט איך ווייס, האב איך אייך קיינמאל אין מיין לעבן נישט גע-געבן קיין הכשר אף מילך.“

זעט דער קרעמער, אז ער איז אריינגעפאלן. ער פארלירט זיך אבער נישט און זאגט: „רבי לעבן, האט איר אמאל געגעבן א הכשר אף א מקווה, טאקע דא נישט ווייט פון דאנען, אף ריווינגטאן סטריט?“

שאקלט דער רב מיטן קאפ: יא. אף דער און דער מקווה האט ער געגעבן א הכשר.

„אויב אזוי, רבי“, זאגט דער קרעמער א האפערדיקער, „אין דער מילך, וואס איך פארקויף דא, מיש איך צו דאס וואסער פון דערדאזיקער מקווה.“

פארוואס א שטאטישן זייגער הענגט מען אויף אף א הויכן טורעם

יידן האבן אראפגעבראכט א נייעם רב אין שטאט. א נייער רב—האט מען געמאכט א שמחה און מ'האט זיך פארזאמלט לכבוד אים אין סענטער, אים אנטוון כבוד, און אין איין וועגס טאקע צו באקענען זיך מיט אים. לכבוד דעם נייעם רב האט מען אויך פארבעטן צו דער שמחה רבנים פון די ארומיקע שטעט און שטעט-לעך. און די רבנים האבן ביי דער שמחה גערעדט וועגן יידן און יידישקייט אין אמעריקע, און וועגן תורה-זאכן האט מען גערעדט, און ווי אזוי מע דארף טייער האלטן א רב, מחמת מיט דעם וואס מען גיט אפ כבוד דעם רב, גיט מען אפ כבוד דער תורה.

צווישן די געסט ביי דער שמחה איז געווען א היימישער מגיד, א בעל-דרשן. האט מען אים געבעטן, אז ער זאל אויך עפעס זאגן. דער מגיד האט זיך נישט

געלאָזט שטאַרק בעטן. ער איז אַרויף אָפּן באַלעמער, האָט פאַרוואַרפּן אַרום זיך אַ טלית און האָט אָנגעהויבן זאָגן מיט אַ היימישן נוסח. ער האָט גערעדט ווי גע- פּאַלן יידישקייט איז אין אַמעריקע, און ווי אַזוי טייל רבנים זענען אָפּט אַ געצייג ביי די באַלעבאַטים אין די הענט.

מיטאַמאָל האָט ער זיך צעזונגען מיט אַ דערהויבענעם ניגון: „רבּותי, איר האָט דאָך אַלע אַוודאי געזען דעם שטאַטישן זייגער אָף דעם טורעם אין מיטן שטאָט. נאָר צי האָט איר אייך געפרעגט אַמאָל, איך בעט אייך, פאַרוואָס אַ שטאַטישן זייגער הענגט מען אויף הויך, אַזוי הויך, אַז מע זאָל דאַרפּן פאַררייסן דעם קאַפּ, צו זען וויפיל ס'איז דער זייגער? פאַרוואָס הענגט מען אים נישט אויף נידעריק, אַז מע זאָל נישט דאַרפּן אַרויפקוקן צו אים? דער תירוץ איז:—ווען מע וואַלט דעם שטאַט- זייגער אויפגעהאַנגען נידעריק, וואַלט יעדער באַלעבאַס אים געדרייט ווי אַזוי אים וואַלט זיך וועלן.“

און דער מגיד האָט זיך אָפּסניי צעזונגען און געענדיקט: „אַזוי, מיינע ליבע יידן, איז אויך מיט אַ רב. האַלט אייער רב הויך, שטאַרק הויך, אַז נישט יעדער באַלעבאַס זאָל אים קענען דרייען וואוהיין ער וויל.“

ווי אַזוי ער האָט זיך פֿאַרדינט אַ מצווה

אַ מענטש פון דער אונטערוועלט אָף דער יידישער איסט-סאַיד איז קראַנק געוואָרן און געשטאַרבן. אַז ער איז געקומען אָף יענער וועלט, פאַר דעם בית-דין של מעלה, האָט מען אים גענומען משפטן. מ'האַט פאַר דעם בית-דין געבראַכט אַ צעטל מיט אַלע זיינע מעשים, וואָס ער האָט געטון ביי זיין לעבן אָף דער ערד. נאָר חוץ פאַרברעכנס און אַלדאָס ביזו האָט מען דאַרט גאַרנישט ניט געפונען. דער סניגור, דער פאַרטיידיקער, האָט געזוכט און גענישטערט, צו געפינען עפעס אַ זכות אָף אים, נאָר אומזיסט. מ'האַט אַזאַ זכות נישט געפונען, און דאָס בית-דין האָט אים פאַרמשפט צו גיהנום.

אַז מ'האַט אים שוין געהאַלטן ביים אַרויספירן, לויפט אים נאָך דער סניגור און בעט זיך ביי אים: „האַב רחמנות אָף דיר, דערמאַן דיך, אפשר האָסטו פאַרט געטון עפעס אַ גוטע זאַך, אַ מצווה, אָף יענער וועלט, וועל איך דיך פּרובירן צו ראַטעווען.“

דער פאַרמשפּטער נעמט טראַכטן און טראַכט. מיטאַמאָל דערפרייט ער זיך: „אַ מצווה? יא, איך דערמאַן מיך ווי אַזוי איך האָב געטון אַ מצווה.“ דער מלאך צעשיינט זיך פון פריידי: „דערצייל, דערצייל! וואָס פאַר אַ מצווה?“ און דער מענטש דערציילט: אַז זיין טאַטע איז געשטאַרבן, האָט אים זייער גע- צויגן צו טון עפעס אַ גוטע זאַך. נאָר וואָס פאַר אַ גוטע זאַך צו טון—האַט ער נישט געוואוסט. טראַכט ער, ער וועט גיין אין שול אַריין ווי זיין טאַטע איז געגאַנגען. דאָס מוז זיכער זיין עפעס אַ גוטע זאַך. אַז ס'איז געקומען שבת, איז ער אַוועק אין שול. דאַרט האָט ער זיך אַנידערגעזעצט און זיך צוגעהערט צום חזן. דערווייל פאַלט אים אַיין, אַז ביים אַהיימגיין וואַלט ער אפשר געקענט אַרויס- נעמען ביי די יידן, וואָס זיצן לעבן אים, די גילדענע זייגערלעך פון קעשענע.

ווי ער טראכט אזוי און מאכט פלענער, הערט ער ווי איין ייד זאגט צום
אַנדערן: „אַי, ס'אָ עברי דער חזן לייגט עס אַוועק! מע וואָלט זיך פאַרדינט אַ מצווה,
אַז מע זאָל אים צעברעכן די ציין.“
אַז ער האָט דערהערט אַ „מצווה“, האָט ער זיך דערמאַנט צוליב וואָס ער איז
געקומען, און טאַקע גלייך נאָכן דאַווענען האָט ער זיך פאַרדינט די מצווה.

וואָס זיי וואָלטן געוואָלט זיין

ביי דער יו. ען. אין נויאַרק האָט אַ ייד פון ישראל זיך באַקענט מיט אַ פראַנץ
צוין. איינמאָל איז געקומען צו רייד וועגן פראַנקרייך. דער פראַנצויז האָט זיך
נישט געקענט גענוג אַנדערציילן פון דער גרויסקייט פון זיין לאַנד, פון די פראַנץ-
צייזשע קינסטלער און שרייבער, און פון די גרויסע פראַנצויזישע מיליטעריילייט
און העלדן.

דער ייד האָט אויך נישט געשוויגן. ער האָט געהאַט אַ סך צו דערציילן
וואָס יידן האָבן אויפגעטון אין ארץ ישראל אין פאַרלויף פון איינע דריי-צענד-
ליק יאָר. ווי אזוי מ'האַט פון אַ מדבר געמאַכט אַ בליענדיק לאַנד מיט שטעט און
דערפער. ער האָט אויך דערציילט פון די גרויסע שרייבער אין לאַנד. און ער
האַט אויסגעלאָזט: „און וועגן דעם, וואָס איר רעדט פון מיליטעריילייט און העלדן,
דאַרף זיך דאָס קליינע ישראל גאַרנישט ניט שעמען קעגן די גרעסטע פעלקער
אין דער וועלט. דאָס האָט באַוווּזן די קליינע יידישע אַרמיי, ווען זיבן פעלקער
זענען באַפאַלן די יונגע, קליינע מדינה, און די יידישע אַרמיי האָט זיי געשלאָגן
און פאַרטריבן פון לאַנד.“

אַז ער האָט געענדיקט, האָט זיך דער פראַנצויז אויפגעהויבן, האָט געדריקט
דעם ייד די האַנט און מיט אַ רירנדיקער שטימע געזאָגט: „מיין ליבער פריינד,
ווען איך וואָלט נישט געווען קיין פראַנצויז, וואָלט איך געוואָלט זיין אַ ישראל.“
דער ייד האָט זיך אויך אויפגעהויבן און רואיק געענטפערט: „און איך, ליי-
בער פריינד, ווען איך וואָלט נישט געווען קיין ייד, וואָלט איך געוואָלט זיין אַ ייד.“

ווי אזוי סע קען קומען די ישועה פאַר יידן

אין לעיק סוקסעס ביי דער יו. ען. זיצן איינמאָל עטלעכע יידן צווישן איין
פארהאַנדלונג און אַ צווייטער און שמועסן וואָס פאַר אַ פלאַן סע וואָלט געווען
בעסער פאַר דעם יידישן פאַלק. ווי געוויינלעך, האָט זיך איטלעכער פון זיי אַן
אַנדער מיינונג וועגן דעם.

„די איינציקע ישועה“, זאָגט אייבער, „וועט זיין, ווען די יו. ען. זאָל דורכ-
פירן דעם צעטיילונג-פלאַן.“ אַ צווייטער מיינט, אַז אַ „טראַסטישיפּ“, נאָר מיט
פרייער איינוואַנדערונג פאַר יידן, וואָלט אויך געווען אַ גרויסע ישועה. אַ דריי-
טער ווידער טענהט, אַז ווען אַמעריקע זאָל לאָזן שיקן געווער צום ישוב, וואָלטן
די יידן געקענט אַליין באַשטיין זייער שטעטל און גרינדן אַ מלוכה. דאָס, זאָגט
ער, וואָלט געווען די אמתע ישועה.

אזוי רעדן זיי און שמועסן וואס פאר א פלאן סע וואלט געווען די אמתע ישועה פאר יידן. צום סוף רופט זיך אן אן עלטערער מענטש, א רב, און זאגט: „הערט, ליבע יידן, וואס איך וועל אייך זאגן: עס זענען דא בלויז צוויי וועגן ווי אזוי די ישועה קען קומען—אף א נאטירלעכן וועג, אדער בדרך נס. דער נאטירלעכער וועג וואלט געווען, אז סע זאל קומען משיח און ברענגען די גאולה מיט זיך. דער נס וועט זיין, ווען די ענגלענדער וועלן ווערן אביסל בעסער און אריינלאזן יידן קיין ארץ ישראל.“

א שיינער ייד

א געראטעוועטער ייד, א פליט פון א שטעטל אין דער אלטער היים, האט זיך קוים מיט צרות דערשלאגן קיין אמעריקע. געקומען קיין ניוארק, האט ער זיך דערפרעגט צו זיינעם א לאנדסמאן, א ייד, וואס איז אוועק קיין אמעריקע נאך פאר דער ערשטער וועלט-מלחמה.

דער אמעריקאנער האט זיך דערפרייט מיט דעם גאסט. ער האט אים אויפגענומען מיט אפענע ארעמס. זיין ווייב האט געשטעלט כיבוד, און דערנאך האט מען געגעסן צוזאמען, און מ'האט גערעדט און געשמועסט. דער געראטעוועטער האט דערציילט וואס ער האט דורכגעמאכט אין די פארגאנגענע יארן און ווי אזוי ער איז ארויס מיט זיין לעבן, איינער אליין פון זיין גאנצער משפחה.

דער אמעריקאנער האט שפעטער אנגעהויבן אויספרעגן זיך אף קרובים, אף אמאליקע שכנים און באלעבאטים פון שטעטל. און נאך דעם ווי ער האט אויסגעהערט די טרויעריקע גרוסק, גיט ער א פרעג דעם גאסט: „נו, און וואס איז געווארן פון מיין גמרא-מלמד? איך קען מיך נישט דערמאנען ווי אזוי ער האט געהייסן.“

„וועמען מיינט איר?“ פרעגט דער געקומענער, „אט דעם, וואס האט גע-וואוינט הינטערן מארק?“

„יא, יא, זאגט דער אמעריקאנער. „ער איז געווען זוועוואטע, און איין פוס איז ביי אים געווען אביסל קירצער און ער האט אונטערגעהונקען. ער איז אויך געגאנגען אביסל איינגעהויקערט, האט געהאט א הערבעלע אף די פלייצעס.“ „א, איר מיינט אוודאי, ר' שמואל, דעם גמרא-מלמד!“ זאגט דער גאסט. „א, א שיינער ייד געווען, דער ר' שמואל! א הערלעכער ייד!“

ראפאלאָוסקי דער איינבינדער און דער נייער בוכהענדלער

אין א הינטער-גאס פון איסט בראדוועי האט דער איינבינדער א. ראפאלאָורסקי זיין איינבינדעריי.

ראפאלאָוסקי איז שוין א סך יארן באקאנט צווישן ידישע שרייבער, בוכהענדלער און מוכרי-ספרים פון דער ידישער איסט-סאיד. ביי ראפאלאָוסקין איינבינדן א בוך, א ספר איז נישט סתם אן ארבעט, נאר א הייליקע ארבעט, וואס ער טוט מיט ליבשאפט. און אלע, וואס גיבן אים ארבעט, ווייסן שוין, אז איידער

ער נעמט עפעס איינבינדן, האָט ער ליב צו כאַפֿן אַ קוק אין דעם, און אויב ס'איז אַ בוך, וואָס ער האָט נאָך נישט געלייענט, וועט ער עס נישט אַרויסלאָזן פֿון זיין פֿלאַך, ביז ער וועט עס איבערלייענען.

מאָכט זיך, אַז אַ נייער בוכהענדלער ברענגט ראַפּאַלאָוסקי אַיינצובינדן אַ בוך. ראַפּאַלאָוסקי נעמט דאָס בוך און מע רעדט אָפּ, אַז אין אַ וואָך אַרום וועט ער עס האָבן פֿאַרטיק.

אַז דער בוכהענדלער איז אין אַ וואָך אַרום געקומען נאָכן בוך, בעט אים ראַפּאַלאָוסקי, אַז ער זאָל אים מוחל זיין, ווייל ער איז נאָך נישט פֿאַרטיק מיט דעם בוך, און ער זאָגט אים צו אָף אַ וואָך שפּעטער.

אַז דער בוכהענדלער איז געקומען צום צווייטן מאַל נאָכן בוך, זאָגט צו אים ראַפּאַלאָוסקי: „איך וויל אייך זאָגן דעם אמת, איך בין די לעצטע צייט אַזוי פֿאַר-וואָרפֿן מיט אַרבעט, אַז איך האָב אייער בוך נאָך נישט איבערגעלייענט.“

קוקט אים אָן דער בוכהענדלער און זאָגט: „פֿריינד ראַפּאַלאָוסקי, איך האָב אייך נישט געגעבן דאָס בוך צו לייענען, נאָר צום איינבינדן.“

„אמת,“ ענטפּערט ראַפּאַלאָוסקי, „אָודאי האָט איר מיר געגעבן דאָס בוך איינצובינדן. נאָר איידער איך וועל עס נישט איבערלייענען, קען איך עס נישט איינבינדן, ווייל איר, אַז איך זאָל עס איינבינדן, מוזט איר עס לאָזן, ביז איך וועל עס קודם איבערלייענען.“

וואָס סע וועט זיין, אַז די סאַציאַלע רעוואָלוציע וועט זיגן

אין די יאָרן פֿון דער גרויסער יידישער מאַסן-אימיגראַציע איז אָף דער איסט סאַיד פֿון ניו־יאָרק געווען אַ סאַציאַליסטישער אַגיטאַטאָר. ער איז געווען אַ פּראָסטער מענטש, נאָר מיט אַ שאַרף צינגל. יעדן אָונט, נאָך דער אַרבעט אין שווייץ-שאַפּ, איז ער אַוועק אין העסטער פּאַרק, האָט זיך דאָרט אַוועקגעשטעלט אָף אַ לייטערל און האָט געפֿריידיקט סאַציאַליזם פֿאַר דעם יידישן עולם.

טרעפט זיך אַמאָל, אַז בעת ער שטייט אַזוי און מונטערט דעם עולם צום קאַמף, צעשרייט ער זיך אָף אַ קול: „ס'איז שוין צייט, אַז די מאַסן זאָלן דער-וואָכן פֿון זייער שלאָף און איבערנעמען די לייצעס אין זייערע אייגענע הענט. וויפּיל איז דער שיעור, אַז די בלוטזוּיגערס, די רייכע געלט-זעק, זאָלן אַרומ-פּאַרן מיט קאַרעטעס, לעבן אין וואוילטאָג און פרעסן סטראַבעריס מיט קריים? ווען דער סאַציאַליזם וועט זיגן, וועט אַלץ זיין פּאַרקערט: מיר וועלן לעבן אין וואוילטאָג, מיר וועלן פּאַרן מיט די קאַרעטעס און עסן סטראַבעריס מיט קריים.“ מיטאַמאָל צעשרייט זיך איינער פֿון דעם עולם: „און וואָס וועט זיין מיט מיר? איך האָב נישט ליב קיין קריים.“

דער רעדנער האָט זיך פּאַרלוירן אָף אַ מאַמענט. נאָר ער איז באַלד געקור-מען צו זיך און האָט אויסגערופֿן: „יונגערמאַן, אַז די רעוואָלוציע וועט זיגן, מעגט איר אַפּילו צעזעצט ווערן, וועט איר מוזן צוזאַמען מיט אַלע אַרבעטער עסן סטראַבעריס מיט קריים.“

שמעט און שמעטלעך, וואס ווערן דערמאנט אין די מעשהלעך
און וואו מ'האט די מעשהלעך געהערט דערציילן

א. אבערטיין, אדעס, אַזאַרקאַוו, אַטיני'ע, איוויע, איליע, איישישאק, אַלט ביכעוו, אַלט קאַנסטאַנטיין, אַלמיק, אַלעקסאַנדער, אַנטיפאַליע, אַסטראַפּאַליע, אַפט, אַראַן, אַשמענע. ב. בויבעריק, באַברויסק, באַרדיטשעוו, באַריסלאַוו, בוקאַרעשט, ביאַ-ליסטאַק, ביכעוו, בירזש, בלאַזשעוו, בעלו, בערעזין, בראַד, בראַצלאַוו, בריסק, ברעזינע. ג. גאַרליק, גראַדנע, גרידינג, ד. דאַלינאַוו, דאַנציק, דובראַוונע, דזיקעוו, דעלאַטיין, דראַביטש (דראַהאַביטש). ה. האַמלע, האַראַדענקע, העיליטש, וו. וואַלאַזשין, וואַלקאַוויסק, וואַראַנאַוו, וואַרשע, וויטעבסק, ווילנע, ווין, ווי-שיווע, וועליזש, ז. זאַבלטאַוו, זאַסלאַוו, זלאַטשעוו, זעלעוו, זשאַביע, זשיטאַמיר. ח. חיפה. ט. טאַלנע, טורנע, טריסק, טריפּאַלע, טשאַרטקאַוו, טשערנאַביל, טשערנאַוויץ. י. יאַוואַראַוו, יורבּעריק, ירושלים. כ. כעלעם. ל. לאַדזש, לאַש-קעוויץ, לובלין, לוניק, ליבאַוויטש, ליבערשיי, לידע, ליוזשענסק, לינסק, לעכע-וויטש, לעמבעריק (לעמבערג). מ. מאַנאַסטרישטש, מאַנטרעאַל, מינסק, מיר, מעזריטש, מעזשביש. נ. נויאַרק, ניי ביכעוו, נעמעראַוו. פ. סאַדיגערע, סודזשאַ סוויר, סטאַמבול, סטאַלין, סטאַשעוו, סטראַפּקאַוו, סיעדליץ, סלאַבאַדקע, סלאַ-בדקע, לייעסניע, סלאַנים, סמאַרגאַן, סמילעוויטש, סניטין, סקאַלאַט, סקוירע, סקעפּניע, סקערנאַוויץ. פ. פּאַניעוועזש, פּויון, פּינסק, פּלאַנטש, פעטערבורג, פעטריקאַוו, פעטשעניזשען, פּראַג, פּראַסקוראַוו, פּרוזשינע, פּרעמישליאַן, פּרעש-בורג. פ. פּירוויץ, פּראַנקפורט. צ. צידון, צפת. ק. קאַברין, קאַוונע, קאַלאַמיי, קאַלבושאַוו, קאַלוואַריע, קאַסעוו, קאַכאַנאַוו, קאַצק, קוידאַנאַוו, קורילאַוויץ, קי-טעוו, קיידאַן, קיעוו, קישטשיניע, קעליץ, קעשענעוו, קראַפּיווינקע, קראַקע. ר. ראַגאַטשאַוו, ראַדאַמישעל, ראַזשישטש, ראַטשעוו, ראַכוואַלאַזוקע, ראַסטאַוו, ראַפּשיץ, רומשישאַק, ריגליץ, ריזשין. ש. שאַוועל, שאַריגראַד, שידלאַוויץ, שניפעשעק, שפּאַלע, שקלאַוו. ת. תל אַביב.

א דאָנק די הונדערטער לייענער, וואָס האָבן מיר צוגעשיקט,
אָדער דערציילט מעשהלעך. דאָס זענען זייערע נעמען.

א.—איטל, יקיר אייברעהעמס, לואיס איידלמאָן, ד. אַלטער, ריווע אַלטער, יעקב
אַלפער, ק. אַסטער, פ. אַסינאווסקי, אברהם אהרן אַראַנאוּ. ב.—א. באַברויסקער,
סעם באַטוויניק, זיסיע באַראָן, ס. באַרמאַש, אייזיק באַרנשטיין, דניאל בוימגאַרט,
עטאָ בייער, פ. בירמאַן, יעקב צבי בלום, מירל בלומענשטיין, אפרים בן-יהודה,
רעוורענד בעלקינד, יצחק בערלאַנד, א. בערמאַן, א. בערקאוויץ, יעקב בראַווערמאַן,
רעוורענד ר' אפרים בראַון, אפרים בראַנדלער, ל. בראַצקי, אַב. ברייען, הרב ר'
אליעזר בריקס. ג.—מ. גאַטעסמאַן, בן-ציון גאַלד, י. גאַלד, לייבוש גאַלדבערג, ס.
גאַלדין, ז. גאַלדפאַרב, מרס. פּרענק גאַלדשטיין, מ. ד. גאַנז, ברכה גאַנעזער, נחום
גאַרבער, ב. גאַרעליק, ל. גאַרעליק, ז. גוטמאַן, יעקב גיוועלבער, מאַלי גייסער, ס.
גינזבורג, שלמה גינזבערג, הינדע געלבאַרט, ע"ה, י. ל. געלפאַנד, נחום ג. געל-
פאַנד, יעקב גען, לאה גענבערג, וויליאַם גערשעוויץ, א. מ. גראַסמאַן, חוה גרינד-
בוים, סאַל גרינבערג, דזשאַן גרענט. ד.—נייטן דאַבקיין, דזשעק דאַבריין, מ.
דאַנציגער, י. דורשטענפעלד, יצחק דושמאַן, ל. דראַציקער, ח.—אסתר האַלבערטס,
הרב מ. האַלפערן, צבי אריה האַלצער, קלאַראַ האַראַוויץ, מאיר הורוויץ, פיליפ
הורוויץ, שמואל הקטן, חיים הימעלפאַרב, ריווציע העלפאַנד, ענע הענער, אַב.
הערשקאוויץ. וו.—דר. וויליאַם וואַלדער, משה וואַלפּין, מ. וואַלפער, הערי וואַלף,
מאַקס וואַלפּסאַן, שלום וואַקסמאַן, ישראל וויגאַדסקי, מעקס ווידרעוויץ, אברהם
וויינבוים, אהרן וויינבערג, משה וויינשטיין, דר. בנימין ווייס, יצחק ווייס, משה
ווייס, זיסל ווייסמאַן, ר' יצחק ווייסמאַן, יוסף ווייצמאַן, שמואל ווייקסעלבוים,
סידני וויקאַלאַס, משה ווענגער, דוד ווערבע, ז.—ר' משה זאָהן, י. זאַוועלס, אברהם
זאַיטשיק, מ. זאַנשיין, שמואל זאַכאַריין, ס. זופניק, א. זילבערמאַן, יוסף זיסקינד,
היימי זיף, לואיס זיף, ה. זיסקינד, לוי זלאַטניק, ש. זעלמאַן, י.—יאָטע דעם
חונס, ס. יאַקאַבי, יאַנקל משה חיה אלינקעס, זינא יאַקובאוויטש, מיכאַל יאַקו-
באוויץ, אייזיק יודקעוויץ, יאַנקל יושילעווסקי, יעקב דוד בן אהרן, רעוורענד
בן-ציון יפה. ב.—איציק כהנא, שמעון כץ. ל.—אליעזר לאַשער, רבקה ליבער,
שאוּל לייבאוויטש, שמעון ליימאַן, מ. ליכטענטאַל, זרח ליפאַפּסקי, יודזשין ליף,
אַלבערט לעוויץ, א. לעוויץ, לייב לעוויץ, מאַקס לעוויץ, שיינדל לעוויץ, ס. לעוויץ,
מ. לעפּקאוויץ. מ.—יצחק מאיראווסקי, דוד מאַן, י. מאַקס, מ. מאַריסאַן, סילויע
מאַרק, אַלעקסאַנדער מאַץ, מ. מאַשקאוויטש, הערי מלכיאַל, חזן חיים מילמאַן,
דוד מעזיבאוּ, מ. כ. נ.—יצחק נאַוואַק, חיים נאַכימאווסקי, אברהם נאַפאַרסטעק,
מ. נוסבוים, נייטן נייגעבאַרען, בען ניידינגער, ס.—דזשוליוס סאַלאַמאַן, מ.
סאַמועלי, יעקב סאַנרעי, אורווינג סאַסניק, נייטן סאַקאַל, הערי סטראַגאַטש,
מענדל פון סידרע, נ. סימאַן, הערמאַן סילווער, סעם סילווער, ישראל סלאַוויץ,
יאָסל סלאַנימער, פּרענק סמיט, שרה ספּעקטאַר, יעקב סקלאַר, אהרן סראַלאַוויטש.

ע. — סעם עהרמאן, אלי' עפשטיין, פרענק עפשטיין. פ. — מ. פינקוס, ז. פעסיק, י. פערניק, ב. פערסאן, רעוו. רפאל פערסקי, זעליג פעשין, היימאן פראגער, דושאן פראזשאנסקי, נייטן פריטיקין, ע. פּרעסמאן. פ. — אברהם פארבער, סעם פארבער, הערי פארמאן, יעקב פארמאן, נחמן פינער, יעקב פינשטיין, אייזיק פישקין, י. פישקין, בארנעט פליישמאן, ר' בערל פעלדמאן, נח פעלדמאן, דוד פעסטרייך, משה פרוכטער, א. פרידמאן, מרס. א. פרידמאן, אב. פרידמאן, יששכר פרידמאן, נחום פריימאן, מ. פרישבלאט. צ. — יוסף צוקערמאן, ק. — נעטי קאבערניק, מאיר קאהן, מאריס קאהן, סעמיועל קאהען, פ. קאהען, משה קאווענסקי, יצחק מאיר קאוועליצער, מאַקס קאַליש, יעקב דניאל קאַמינסקי, הערצל קאַמע- נעצקי, שמואל קאַנטאַר, אַלעקסאַנדער קאַפּלאַן, הערי קאַפּלאַן, איידאָ קאַץ, הערי קאַרנאַפּסקי, צבי קדיש, ש. קוירש, הירש קופער, י. קופער, משה קופער, פיליפ קופער, מ. קויפמאן, א. קושנער, ל. קיילעס, ס. דוש. קליין, ל. קליין, ס. קלערמאן, יעקב קעניג, פעני קראַניק, בנימין קרעמער, ר. — סעם ראַבין, אליעזר ראַבין- נאַוויטש, גדליה ראַבינאַוויץ, שמחה ראַבינאַוויטש, ר' מענדל ראַבין, מנחם מענדל ראַזנער, לואיס ראַדיצקי, פעני ראַזען, סעם ראַזענבוים, סעם דאַנדאַק ראַזענצווייג, הערי ראַט, לייזער ראַסיע, הרב ראובן ראשגולין, היימאן רובין, מאַריס רובין, יוסף רודין, חיים רויזנער, יואל רייטער, מאיר רינגעל, ד. ריטש, לואיס ריטשמאן, גיטל רעזניק, נתן רעזניק, ש. — מענדל שאַמעס, יעקב שאַנבערג, י. שאַפּיראַ, שמעון שאַרער, מ. שוואַם, דזשעני שוואַרץ, ה. שוואַרץ, נתן שוואַרץ, ישראל שוויידעלסאן, הערש שולדענפריי, ע"ה, ל. שולמאן, י. א. שולרוף, מאַריס שטאַפּ- מאן, ברוך שטיין, מענדל שטיפעל, א. שמידעל, ס. שניידער, סעם שפיגעל, זונדעל שפייער, ישראל שפּרינגער.

ווער סע געדענקט מעשהלעך פון אמאליקע צייטן אין דער אלטער היים און אויך פון אמעריקאנער יידישן לעבן, איז געבעטן זיי צוצושיקן צו מיר
אָף מייַן היים-אַדרעס:

NAFTOLI GROSS
80 Van Cortlandt Park So.
Bronx 63, N. Y.

קריטיק-אויסצוגן וועגן דעם ערשטן און צווייטן בוך „ידן“ פון נפתלי גראָס

ה. נ. ביאָליק, „אגרות“, באַנד 4:
... גילדענע שורות.

ה'לל ר'אָגאַף: דער טיף-איינגעוואַרצלטער מענטשלעכער באַגער איז דער לייט-מאַטיו פון נפתלי גראָסעס לידער אין דעם באַנד „ידן“. ער יוכט גאַנצקייט, אינהאַלט אין לעבן. ער זוכט אַ גייסטיקן בוּד, וואָס זאָל אים פאַראייניקן מיט די דורות פון פריער און מיט די דורות, וואָס וועלן קומען נאָך אים.

די לידער זענען דורכגעטראַכטע, דורכגעפילטע... די שטימונג און געדאַנקען זענען ניט קיין צופעליקע, קיין צעוואַרפענע. זיי זענען אַלע פאַרבונדן מיט איין פאַעטישן שנירל, מיט איין פילאַזאָפיש-פאַעטישן גרונד-געדאַנק און גרונד-געפיל.

די לידער וועלן געפינען אַן אַפּלאַנג אין האַרץ פון יעדן לעזער און וועלן פאַר זיך געפינען אַ שטענדיקן אַרט אין דער יידישער ליטעראַטור. („פאַרווערטס“, 14 אַפּריל, 1929).

ש' ניגער: אַזאַ פאַרטער-ליד ווי דער „בעלעגאַלע“ איז מער ווי אַ ליד, ס'איז שיר ניט סקולפּטור. דאָס איז דער קינסטלערישסטער און רייכסטער „פאַרטערט“ אין „ידן“ (פון נפתלי גראָס). אָבער אויך אין „דעם מגיד“, אין „דעם בעל-מקובל“, „דעם רב“, „דעם גידס בת-יחידה“, „מוטערשאַפּט“, „דעם פאַרזעצער“, „דעם דאַרפֿיד“—זיינען געגעבן געוואָרן פולע מענטשלעכע געשטאַלטן, ניט נאָר סתם אַזוי קאַלאַמייער יידן.

בכלל קאָן דער נאָמען „ידן“ זיין פאַרפירערש... אין דער אמתן איז יידישקייט דאָ נאָר דער מאַטעריאַל, דורך וועלכן עס ווערן אויסגעדריקט אַלגעמיין מענטשלעכע פאַראַקטערשטריכן, נאָר די סביבה, וועלכע האָט דעם דיכטער געגעבן די מעגלעכקייט צו פאַרקערפערן זיינע איי-גענע, ריין לירישע איבערלעבענישן, עמאַציעס, רעיונות. („טאַג“, 7 סעפטעמבער, 1930).

אַברהם רייזען: גרויס מייסטערשאַפּט איז פאַראַן אין נפתלי גראָסעס גייסטן בוך „ידן“. דאָס איז אַ זאַמלונג פאַעמען און באַלאַדן פון דער אַלטער היים. די אַלע פאַעמען, אָדער איינפאַכער-לידער, אַטעמען מיט נייער שיינקייט. („די פּעדער“, אַפּריל, 1930).

ד.ר. ל. פּאַנעלמאַן: אין זיין נייעם באַנד לידער „ידן“ האָט זיך נפתלי גראָס פאַר-נומען אויף נייע וועגן.

ער האָט פאַר אונז געשאַפּן אַן אייגן וועלטל, וואָס איז ערגעץ ווייט-ווייט פון אונז און אין דערזעלבער צייט אויך נאָנט, ווי ס'איז אונז נאָנט אונזער קינדהייט און יוגנט.

זיין קאַלאַמיי איז געוואָרן אונזערע. זי איז אונז נאָנט געוואָרן ביז נאָר, ווייל ער האָט זי באַגאַסן מיט אַ פאַעטישן ליכט, וואָס איז פול מיט תּן און צוויכער.

און ניט נאָר איינצלנע פיגורן האָט פאַר אונז אויסגעמאַלט גראָס אין זיינע לידער, נאָר גאַנצע בילדער און סצענעס, אין וועלכע עס פילט זיך אויך דער אימפעט און דער פולס פון לעבן. („צוקונפּט“, יולי, 1929).

מ. ווינגאַרד: אין גראָסעס לידער-זאַמלונג „ידן“ ערשיינט פאַר אונז אַ נייער סאָרט עפּאָפּיע—אַ יידישע-וואָס דערציילט פון זאָנדרעבאַרע העלישקייטן. נאָר אַ דאַנק אַזעלכע דיכטער ווי גראָס וועלן די דערמאָנטע „גבורות“ בלייבן געשיכטע. און דאָס איז אַ גרויסער אויפטו!

זיינע לידער דערציילן פון אַ באַזאַלטענעם פּאַטאַס און געשאַפּטקייט, וואָס מאַכט דאָס קליין-שטעטל-גרויס-שטאָטיש-אויב ניט נאָר גרעסער! (דער „וועקער“, מערץ 1929).

מ. ל. האלפערין: און איך בין באמת מקנא גראָסן, וואָס ער צווישן אונז, איז דער ערשטער זיך אומצוקערן צו דער שיינקייט פון געכטן מיט אַזויפיל דיכטערישער ליבשאַפט, ווי אין אַט דעם ביכל זיינעם, וואָס ליגט פאַר מיר. (״וואָך״, 3 אַקטאַבער, 1929).

ד. א. מוקדוני: נפתלי גראָס איז אַ פיל־זייטיקער שריפטשטעלער: ער איז אַ ביכל־איבערזעצער, ער איז אַ שרייבער פון קינדער־מעשהלעך און אַ דיכטער... די אַלע טעטיקייטן פון נפתלי גראָס האָבן אַ שייכות צווישן זיך, זיי ווירקן איינע אָף די אַנדערע און ווערן באַווירקט איינע פון די אַנדערע.

איך רעכן דאָ אויס אַלע שרייבערישע טעטיקייטן פון נפתלי גראָס גיט סתם אין דער וועלט אַריין. איך האַלט, למשל, אַז נפתלי גראָס דער ביכל־איבערזעצער האָט געהאַט אַ ווירקונג אָף נפתלי גראָס דעם דיכטער. עס איז דאָ פשטות און פייערלעכקייט אין זיינע לידער. עס איז דאָ רואיקייט און געצוימטקייט אין זיינע לידער.

לעבעדיק און רייזנדיק זענען די לידער ווי „יאַסל קלעזמער ראַטעוועט מיט זיין שפּילן דעם אַרענדאר״, „רב משהלע קיטעווערס פערל״ און „דאָס ליד פון דאָבוש״.

בכלל איז דאָ פיין געמיט אין נפתלי גראָס׳ לידער... עס איז דאָ גלעזנדיקע רואיקייט אין זיינע לידער. (״מאַרגן זשורנאַל״, ניו יאָרק, 31 אויגוסט, 1938).

חיים ליבערמאַן: איר האָט דער יידישער ליטעראַטור געשענקט אַ מתנה, וואָס פאַלט גיט אויס יעדן טאָג אַפן גורל פון אַ ליטעראַטור. (פון אַ בריוו וועגן בוך „יידן“).

ש. ניינער: ער (נפתלי גראָס) האָט אין זיך עפעס פון ר נחמן בראַסלאַווער, וועלכער האָט פאַרמאַגט אַזאַ „געהיימע שטימ״, אַז ער האָט „געקאַנט שטיין צווישן אַ גרויסן עולם מענטשן און שרייען פון איין עק וועלט ביז צו דעם אַנדערן—און קיינער זאָל גיט הערן...״ מע דאַרף האָבן זייער אַ פיינעם און זייער אַ געדולדיקן אויער צו הערן נפתלי גראָס׳ „געהיימע שטימ״. (״דער טאָג״, 28 מאַי, 1939).

אַברהם רייזען: פון די וויכטיקסטע ביכער, וואָס זענען לעצטנס דערשינען און הערמיט בייגעשטייערט צו אונזער גרויסן ליטעראַטור־פאַרמעגן—געהערן: דער צווייטער באַנד „יידן״ פון נפתלי גראָס, וואָס אינאיינעם מיטן ערשטן באַנד אונטערן זעלבן טיטל, איז דאָס אַ גרויסע פּאָעמע, אין כמות און אין איכות, סיי פון שטייגערשן, סיי פון דיכטערישן שטאַנדפּונקט—וועגן לעבן פון די יידן אין גאַליציע, מיט אַן אוניווערסאַלן אונטערטאָן. (״די פּעדער״, ניו יאָרק, 1939).

מלך ראָוויטש: נפתלי גראָס איז אַ דיכטער מיט טייל, אַ דיכטער מיט רוי, אַ דיכטער מיט פאַרב און מיט קלאַנג. אַ דיכטער, וואָס האָט אַ קוק געטון אין שפּיגל און דערקענט זיין פנים. און גענומען זיך זוכן אָף די באַרואיקנדיקע פעלדער פון דער ביכל. (״נייע פּאַלקסיטונג״, וואַרשע, 25 סעפט. 1938).

ד.ר. שלמה ביקל: איינס נאָך איינס האָט גראָס אָפּגעראַטעוועט פון אונטערגאַנג די געשטאַלטן פון דעם ראַמאַנטישן אַמאַל: דעם רב און דעם מגיד, דעם פרומען ייד און דעם ייד—אַ סוחר, דעם שיינעם באַלעבאַס און דעם אַלטן שניידער, דאָס כלה־מיידל און די דער־וואַקסענע און אַלע זיינע גאַנגע פון קאַלאַמיי.

יאַסל קלעזמער טוט וואונדער מיט זיין קונסט... און דאָ, ווען וואונדער געשעען, און דאָס לעבן איז נישט אין שיינקייט פאַרגליווערט, נייערט עס וויבירט נאָך אין באַוועגונג, דערגרייכט גראָס צו די קוואַלן פון עכטער פּאַלקסטימלעכקייט, און זיין ליד, וואָס איז אַלעמאַל באַנז, שליםותדיק און קלאַר, ווערט דאָ ביי די פּאַלקסליד־מאַטיוון אויך וואַרעם און שפּרודלדיק.

...און עס קאָן זיין, אַז דאָ ליגט אויך ערגעצוואו דער סוד פון נפתלי גראָס׳ס טיפּער דיכטערישער פאַרבונדנקייט מיט דער גרויסער שלייה־ און צופאַסונגס־אַרבעט, וואָס היסט די איבערזעצונג פונם בוך פון אַלע ביכער. (דער דיכטער נפתלי גראָס צו זיין 25 יעריקן ליטעראַר רישן שאַפן. „טאָג״, 8 נאָוועמבער, 1941).

ש. נ'גער: פאר נפתלי גראָס זענען די קאלאָמייער דערינערונגען געוואָרן אַ מעדיום פון מער אַלגעמיינע פּאָעטישע איבערלעבונגען און פּאָעטישע מאַטיוו. דורך די געשטאַלטן און דורך די געמיטצושטאַנדן פון זיינע קאלאָמייער יידן זעט ער אַלגעמיינ־מענטשלעכע געשטאַלטן און אַלגעמיינ־מענטשלעכע געמיטצושטאַנדן. ער פירט אונז אַרײַן אין דעם גאַליצישן שטעטל, כדי אונז פון דאַרטן אַרויסצופירן. קאלאָמיי איז פאַר אים אַ דורכגאַנגס־פּונקט—צו דער וועלט. („צוקונפֿט“, פעברואַר, 1931).

ה. רויזענבלאַט: אין די מיינסטע לידער דערגרייכט אונזער פּאָעט (נפתלי גראָס) מיט ווינציק מיטלען אַ זעלטענע שיינקייט, שטימונג, און אַלץ מיט דער געוויינטלעכער רואיקייט, וואָס איז אַזוי כאַראַקטעריסטיש פאַר אים. אין זײַן לעצט בוך „יידן“ באַפעסטיקט ער נאַכאַמאַל זײַן ליבשאַפט צום איינגעפונדענעטן, האַרמאָנישן לעבן... פון אַלץ רייסט זיך גבורה. מחמת אַלץ איז געוונט און איינגעוואַרצלט אין אַלטער טיפער ערד. („שיקאַגאַ“, שיקאַגאַ, פעב־מערץ און אַפּריל־מאי, 1936).

ג. ב. מינקאַוו: זײַן „וויסער רייטער“ (1925) איז... אַ דייטלעכער איבערגאַנג צו קאַנקרעטיקייט, צו יענע סקולפּטור־אַרטיקע געשטאַלטן, צו יענער רעליעפער פּאַרטעטיסטיק, מיט וואָס עס צײַכענען זיך אויס זײַנע „יידן“ (באַנד 1, 1929; באַנד 2, 1938). ...סאיז זיכער גיט קײַן צופאַל, וואָס צוזאַמען מיט גראַסעס שאַפן אַ מין אייגענע טראַדיציאָן־געלויבט. איז אויך געגאַנגען זײַן איבערזעצונג־אַרבעט פון פאַרשידענע פּאָעטן: היינע, ריכאַרד בער האַפּמאַן (יעקבס חלום), דעמעל און האַפּמאַנסטאַל, מאַסטערס און ראַבינסאָן, און דערהויפּט פון „די פינף מגילות“ פון בוך פון אַלע ביכער.

נאָך אַ פּרוכטבאַרן וועג פון 25 יאָר שטייט פאַר אונז גראַס אַ רײפער, מיט אַן אייגענעם דרך, מיט אייגענע געפונענע „וואַרצלען אין דער מיט“, „וואו סע רוישט און רודערט אַ יעריד“, מיט מיושבדיקער המשכדיקייט, מיט פּאַלקסטימלעכקייט. און אויך זײַן דיכטעריש לעבן איז רײַף, בולט, דורכזיכטיק, געאיידילט מיט אילוזיע, מיט יענער אילוזיע, וואָס טראַגט שטענדיק דעם הויך פון טרויער, אַט אַזוי ווי ער באַשרייבט עס אין זײַן אויטאָפּאַרטערט—אין דעם לײַז, וואָס הייסט „דאָס לעבן פון דעם דיכטער“. (נפתלי גראַס, „קולטור און דערציאונג“, ניו יאָרק, פעברואַר, 1942).

ד. כאַסיע קופּערמאַן: די פּאַרטעטן און די באַשרייבונגען פון נפתלי גראַסעס בוך, וואָס קריצן זיך אײַן אין זיכרון פון לעזער, זענען קאַנקרעטע... די לויטערע און גיכטערע באַשרייבונגען זענען געקליבן אין געצאַמטע שורות, כמעט דורכאויס אין געגראַמטע פּערזן. די גראַמען זענען אינטערעסאַנט, אַפּט דערפֿינדעריש־ניי און אומדערהאַרט. אין דער אַמעריקאַנער דיכטונג טרעפן מיר אַן צוויי פּאָעטן, וואָס האָבן געשריבן אין אַן ענלעכן סטיל, דאָס זענען עדגאַר לי מעסטערס און עדווין אַרלינגטאָן ראַבינסאָן. („קולטור און דערציאונג“, נאָועמבער, 1940).

מ. איזענבאַם: די זאַמלונג לידער „יידן“ פון נפתלי גראַס גיט אַן אינטערפּרעטאַציע פון אַ שטיק יידישער קולטור. עס זענען דאָ אין ערשטן בוך, און נאָך מער אין צווייטן בוך, לידער מיט אַלגעמיינ־מענטש־לעכע מאַטיוו. אָבער די מיינסטע לידער זענען דורכגעדרונגען מיט יידישע אייגנטימלעכקייטן פון דער אַלטער היים און אויך דאָ אין אַמעריקע. די צווייטע זאַמלונג האָט מאַטיוו פון נייע ברייטע „געמאַרקן“. („דער פּריינד“, ניו יאָרק, אויג־סעפט, 1938).

י. ר. בריינמאַן: „יידן“ איז שוין דאָס פּערטע בוך לידער, וואָס גראַס האָט אַרויסגעגעבן. מע מוז מודה זײַן, אַז אין אַט דעם בוך האָט אונז גראַס געוויזן וואָס ער קען. ער איז דאָ אַ סך רײפער, די פאַרם—אַן אויסגעטאַקטע, די ווערטער—ווי פּערל אַנגעצויגן אַף אַ שוור. („אונזער האַפּענונג“, וואַרשע, סעפטעמבער, 1929).

כולך ראוויטש: ווי אַ פעלון שטאַרט ממש אַרויס נפתלי גראַס ליד „דער באַלעגאַלע“. עס איז אַ ליד וואָס איז ווערט דעם אויבנאָן, די מזרח־וואַנט פון די בעסטע לידער אין דער יידישער דיכטונג. (וואַכנשריפט פאַר ליטעראַטור, „וואַרשע, 31 יוני, 1932).

פּעסיע כּהנאַ: נפתלי גראַס האָט דערזען דעם יום־טוב פון אונזער נעכטיקן לעבן מיט אַן אָפּן און דיכטעריש אויג. גוטע לידער האָט גראַס אין בוך „יידן“, לידער, וועלכע מע וואָלט געקענט ציטירן אַפילו בלויז צוליב זייער קינסטלערישער דערגרייכונג...
... עס גיבן זיך אַ שאַט מענטשן־בילדער און נאַטור־בילדער, און אין דערזעלבער צייט אויך אַ שפע פון שפּראַך, אַ גערעטעניש אין מעטאַפּאָרן. און מערקווירדיק—אזוי פיל ווערטער פאַר־געסענע, אָדער קיינמאַל נישט געוואוסטע, אַז סע כאַפט אַז אַן אַ שטאַלץ מיט דער יידישער שפּראַך. (אויפּקום, ניו יאָרק, מערץ־אַפּריל, 1932).

יעקב גאַטליב: „יידן“ פון נפתלי גראַס איז אַ בוך, וואָס באַרעכטיקט זיין נאָמען. דאָס בוך עפנט אויף פאַר אונז אַ קוואַל פון עכטער דורותדיקער יידישקייט אין אמתערן און טיפערן זינען פון וואַרט. (פּאָלקסבלאַט, קאָוונע, נר. 754).

אַ גלאַנץ־לעיעלעס: נפתלי גראַס „פּסאַלמען“—
... דארפן פאַר אונז גראַסן אַנטפלעקן אַלס אַ מענטש מיט לעבנס־ווייזע... דאָס זענען שוין ווערטער, וואָס נאָר אַ גרויסער מענטש קען זאָגן. הירקלעך אַ נביא, אַ רעליגיאָנס־גרינדער. (״טאַג״, 20 דעצעמבער, 1919).

יעקב גלאַנץ: נפתלי גראַס׳ שאַפּונג לאָזט זיך ניט אַפּזיגלען מיט וועלכן עס איז זיגל פון אַ ריכטונג, אָדער שולע. זיין דיכטונג פאַרמאָגט, ווי עכטע קונסט בכלל, אַלערליי פאַרבן. אין דיאַ לידער איז גראַס גיט מער דער שטילער אינדיווידועלער ליריקער, נאָר דער דיכטער פון פּראָטעסט און קאַמף, און איז אַ ברודער פון די סאַציאַלע ליריקער אונזערע, וואָס האָבן דעם גורל זייערן פאַרבונדן מיט דעם גורל פון די, וואָס קעמפן פאַר אַ נייער צייט. (״צוקונפּט״, ניו יאָרק, סעפטעמבער, 1936).

מרדכי יאַפּע: נפתלי גראַס איז פון די איינציקע און אפשר טאַקע פון די ערשטע, וואָס האָט דעמאָניקן מאַטיוו (די אַלטע היים) אויפגענומען, געזערטלט און געכאַוועט און אַרייַן געטראָגן ווי אַ לעבעדיקן „יש“ אין דער יידישער פּאָעזיע. ביי אַנדערע איז עס דערנאָך געוואָרן אַן ענין פון תּשובּה, פון אומקער, ביי אים היסטאָריש־טראַדיציאָנעלער און קינסטלעריש־יידישער המשך.

פרעכטיק־רינדיק—ווייל פשוט—איז גראַסעס לאַנדשאַפט, זיין נאַטור־באַשרייבונג. נפתלי גראַסעס ריין־יידיש לשון, זיין עפישער שטייגער... האָט אים זייער פיל צוגעדינט אויסצומיינסטרעווען לידער פון לעגענדאַרן כאַראַקטער, אין טאָן פון פּאָלקס־מאַטיוו און פּאָלקס־מעשהלע. (יידישער קעמפּער, ניו יאָרק, 23 דעצעמבער, 1938).

פ. וויערניק: די וואַרעמקייט (אין די לידער) שטייגט אָפּט ביז באַגייסטערונג און מאַכט אַן אויסגעצייכנטן איינדרוק, ווען דער פּאָעט מאַלט מיט קורצע געלונגענע שטריכן דעם „ערב יום־טוב“, „דעם יום־טוב“, „דעם שליו־ציבור“, „דעם מגיד“, „דעם מקובל“, „דעם רב“ א. א. ו. ו. אפילו „דער יורד“, „דער בעל־עגלה“, „דער דאַרף־ייד“ און „דער וואַסער־טרעגער“ שטעלן פאַר סימפּאָטישע בילדער. און „יאַסל קלעזמער“, אָדער „מיינע נאָטע אין קאַלאַמיי“ לאָזן איבער אַנגענעמע דערינערונגען. (מאַרגן זשורנאַל, יאַנאַר, 1930).

ש. מענענבוים: נפתלי גראַס האָט ליב די ליכטיקייט, קלאַרקייט, מוזיקאַלישקייט, רייַג־קייט פונם ליד... ער איז אַ וון פון פּאָלק, וואָס קען גוט די מייסטערשאַפט פון דער וועלט־פּאָעזיע—און אַט די מייסטערשאַפט ברענגט ער אַריין אינם יידישן פאַרנאָס: קולטור און אמתע פּאָלקס־מילעקעכייט—דאָס זענען די צוויי הויפּט־אַטריבוטן פון דעם רייפן פּאָעט נפתלי גראַס. (יידישער קוריער, שיקאַגאָ, 14 אויגוסט, 1938).

זלמן רייזען: נפתלי גראָס איז איינער פון די אָנגעזעענסטע פּאַרטייער פון דער נייער יידישער פּאַעזיע אין אַמעריקע. זיינע ביכער... זענען מוסטערן פון דער פּיינסטער ליריק, אַפטימיסטיש גלויביק אין דעם טאָן, פּולקום אין דעם קינסטלערישן אויסדרוק, און אידל אין דעם סטיל פון די שיינ געשליפענע פּערזן. (״הילגער טאָג״, נומער 6, יאַנואַר, 1927).

ב. ריווקין: ימים-נוראים צייט וועלן וועלטלעכע יידן זיך ווענדן צו אונזערע פּאַעטן נאָך רעליגיעזער שטימונג. וויל איך זיי רעקאַמענדירן נפתלי גראָסן, איינעם פון די אויפריכטיק סטע רעליגיעזע פּאַעטן אונזערע, וואָס גאַט איז ביי אים ניט קיין טעמע, נאָר אַ פּערזענלעכע איבערלעבונג. אָנהייבנדיק פון זיין ערשטן בוך „פּסאַלמען“... איז ער דורכגעגאַנגען אַלע וועגן פון פּאַעטישער גאַט-זוכעניש, ביז ער איז דערגאַנגען צום גאַט פון זיינע „יידן“, און פון זיין הויפט-יידן, זיין פרומען טאַטע פון קאַלאַמיי. (אַריגינעלער בייטראַג צו רעליגיעזער פּאַעזיע. „טאָג“, 10 אָקטאָבער, 1943).

י. קאַהאַן: דאָס ערשטע ליד „אונזערע שטעטלשטעט“ איז דער לייט-מאַטיוו, דער הינטערגרונט אָף וועלכן נפתלי גראָס שטעלט פּונאַנדער די שאַרף אויסגעהאַקטע פיגורן פון זיין בילדער-זאַמלונג. יעדעס ליד אַ פיגור, אַ מאָנמענטאַל ווערק אין אַ מיניאַטור-פּאַרם. אין יעדן איינעם פון זיי פּאַרקערפּערט נפתלי גראָס אַן אידיע, אַ געזעלשאַפּטלעכע קראַפט, וואָס איז אויסגעוואַקסן אין לויף פון דורות און האָט פאַר די מערסטע פון אונז, היינטוועלטליקע, אַפילו דאָ אין דער פּאַרהאַוועטער אַמעריקע, ניט פּאַרלוירן איר אַנציאָונגס-קראַפט און לעבנס-באַרעכטיקונג. (פּרייע אַרבעטער שטימע, מערץ, 1929).

ש. סייכאָוץ: און גראָס נעמט דאָס פענול און מאַלט און מאַלט... ער מאַלט דעם „מגיד“ און איר זעט אַ צויבער-מעשהלע... אַן אַלטע מעשה דערציילט פון אַ מאַדערנעם מענטשן. אַ צאָל לידער זענען ביי גראָסן אַרויס אַזוי, אַז איך בין זיכער, אַז זיי וועלן ווערן אַ טייל פון פּאַלקטימלעכע לידער, וואָס מע זינגט אין וואַרשטאַט, קיך, בינע, קאַנצערס-זאַל און שול. (אויפּקום, ניו יאָרק, אַפּריל, 1929).

בן-ציון זאַנגען: „יידן“ פון נפתלי גראָס איז נישט פון די טעגלעכע דערשיינגונגן אין אונזער ליטעראַטור. (״כווילאַ״, לעמבערג, מאי, 1929).

מ. לידער (איווענסקי): פון אַ גאַנץ באַזונדער כאַראַקטער איז דאָס בוך פּאַעמען „יידן“ פון אונזער נפתלי גראָס. עס איז אַ בוך לידער, אָבער מיט אַ גרויסן פּאַרנעם—אַ פּאַר-נעם איבערצוגעבן אין פּאַעטישע קלאַנגען אונזער נאַנטע פּאַרגאַנגענהייט. דאָס בוך איז אַן אמתע עפּאָפּייע פון דער נאַטור פּאַרגאַנגענהייט. (דער פּריינד, מאי, 1929).

פ. געליבטער: דאָס בוך לידער „יידן“ פון נפתלי גראָס איז ווערט, אַז יעדער אינטעלי-גענטער מענטש, יעדער ליבהאַבער פון יידישער פּאַעזיע, זאָל עס לייענען און האַבן אין זיין ביבליאָטעק. (א. ר. שול-בולעטין, פעברואַר, 1929).

בן-ציון גינסבערג: נפתלי גראָס איז אַ פּראָדוקטיווער דיכטער. אָבער מיט זיין בוך „יידן“ אַליין האָט ער זיך פּאַרשאַפט אַן ערן-פּלאַץ אין דער יידישער פּאַעזיע. דאָס ליד „אַסל קעלזמער“ איז ריינער פּאַלקלאַר, וואָס האָט געקענט פּאַרוואַנדלט ווערן אין אַזאַ הימלישער אָדע נאָר אין אַ בענקענדיקער דיכטערישער נשמה. (״מאַרגן״, לעמבערג, 6 אַפּריל, 1929).

קלמן מורמר: די פּאַעזיע פון נפתלי גראָס איז אַלטער וויין אין אַלטע פעסער... אין נפתלי גראָס' ליד קלינגט דער מידער טאָן פון קוהלת. (דער וויסער רייטער, „מאַרגן-פּריי-הייט“, 9 אויגוסט, 1925). דאָס לעבן אין שטעטל איז אַן אידיילע אויסגעכאַלעמט פּונם דיכטער נפתלי גראָס. (״מאַרגן-פּרייהייט“, 17 יוני, 1929).

1. קיסין: נפתלי גראס גיט אונז אין זיינע פערזן דאס יידישע פאלק קאנקרעט—יידישע בעלי-מלאכות און אַלערליי אַנדערע פאלקס־מענטשן. ער קען זיי זייער גוט, און מיט זייער לעבן לעבן זיינע לידער.

אין גראַסעס לידער איז באַזונדערס אַנגענעם די גרויסע קולטור פון פשטות, אַ געלייטערט־קייט, וואָס גיט זיך איין גיט קיין סך פאַעטן... זיין איצטיק בוך איז אַ מאַדערן, אַי זייער צייטמעסיק, אַ גוט און נייטיק בוך.

אַ גאָר באַזונדערע מעלה ביי נפתלי גראַסן איז זיין גרויסע ליבע און אויפמערקזאַמקייט צום אויסגעזוכטן וואָרט אין דעם יידישן פאַלק־לשון. גראַס זאַמלט יידיש פאַלק־לשון, וואָס ווערט, צום אומגליק, פאַרלוירן און פאַרגעסן. ער זאַמלט דאָס דאָזיקע לשון מיט ליבע, און ער קלייבט זיך זיינע זאַמלונגען צו פאַרעפנטלעכן. דאָס איז אַן ספּס אַן אויסערבעוויינלעך וויכטיקע אַרבעט. («צוקונפֿט», ניו יאָרק, יולי, 1939).

יעקב באַטאַשאַנסקי: אין אונזער דיכטערס לידער הערט מען דעם גערויש פון די גאַסן מיט בעטאַן און שטאַל, מיט מענטשן, קאַרס און באַנען...

נפתלי גראַס ציט דעם פאַדעם פון שלום אַשס שטעטל, פון א. ווייטערס ראַנגלען זיך פאַר אויפבויען צוריק דאָס פרומע לעבן פון שטעטל... די שפּראַך איז דאָ אידיליש ביבליש. («די פרעסע», אַרבענטיגע, 17 אויגוסט, 1938).

ב. צ. גאַלדבערג: נפתלי גראַס קריגט גיט די אויפמערקזאַמקייט, וואָס ער פאַרדינט. עס איז אפשר דערפאַר, וואָס ער גייט אַליין, און ביי אונז, גייט מען אין סטאַדעס; וואָס ער רעדט שטיל, און ביי אונז מוז מען שרייען.

ריינקייט, איינפאַכקייט און פשטות—ער מאַכט גיט קיין קונצן און גייט גיט קיין קאָזשעלאַק, גיט אין פאַרם, גיט אין אינהאַלט. עס פליסט אַ פרישער שטראָם, וואָס טראַגט אייך מיט, און ביסלעכעווייז טראַגט ער אייך מיט—אין זיין ריטם און לירישער שטימונג. («טאַג», ניו יאָרק, 3 יולי, 1939).

ז. וויינפער: נפתלי גראַס... האָט געגעבן אונזער דיכטונג זיין גאַליציע... (יידישע שריפטשטעלער, באַד 1, 1933).

יעקב קענער: ... סאיז בפרוש גאָר נישט איבערגעטריבן, ווען מיר זאָגן, אַז גראַס איז אַ פיל־פאַרביקער, אַן אַלזייטיקער און גאַט־געבענטשטער דיכטער. («פראַלעטאַרישער געדאַנק», ניו יאָרק, 15 מערץ, 1941).

ישראל אַשענדאָרף: ווי דער כישופמאַכער אין באַקאַנטן מעשהלע פונם פאַלאַץ, וואָס איז פאַרשטיינערט געוואָרן, גייט נפתלי גראַס אַרויס מיט זיין ליד, און ווי יענער מיט זיין כישופשפרוך און לעבט אויף דאָ אַ מענטש, דאָרט אַ לאַנדשאַפֿט. די וואַכנטעג ווערן ביי אים יום־טובים. דאָס לעבן זייערס ווערט ביי אים פאַרוואַנדלט, געזאַלבת פאַר אַ העכערס, לויטערס, שענערס... נפתלי גראַס איז דער שלום אַש... פון דעם גאַליצישן שטעטל אין דער יידישער פּאָעזיע. («צושטייער», 1, לעמבערג, סעפטעמבער, 1929).

א. ניסענזאָן: אין נפתלי גראַס לידער פילט זיך דער טאָן פון מעשהלע... אַז איך וויל מיך אַפרוען אַ ווייל פון רעש און טומל, אַז איך וויל דערהערן די קלאַנגען פון שטילקייט, די מוזיק פון בענקעניש, די טענער פון אַנגענעפער איינזאַמקייט—לייען איך גראַס לידער. («אונזער בוך»).

ל. קענסנער: נפתלי גראַס לידער קענען... אַף אַ ווייל אַפרייסן דעם דערפאַרנסטן סקעפֿ־טיקער פון זיין «עמפירישער וועלט־אַגשוואַונג» און אים אַף אַ מינוט צוריקגעבן זיין יוגנט, זיין נאַטירלעכקייט, זיין גלויבן און תמימות. («אויפקום», מערץ, 1929).

עזרא קארמאן: נפתלי גראס איז דער פאָעט פון געזאַנג. ("קולטור", שיקאַגאָ, אַקטאָבער, 1925).

◇
מ. פערלמוטער: גראס איז דער גאָטגעבענטשטער מאָלער און זינגער פון אַט דער אין דער אייביקייט אָפגעשוואַמענער עפאָכע, וואָס אירע לעצטע גסיסהקאַרשטען פלאַטערן איצט אַזוי העליש פאַר אונזערע אויגן. ("פרייע אַרבעטער שטימע", 11 יולי, 1941).

◇
יעקב גלאַנץ: נפתלי גראָס—דער דיכטער פלאַסטיקער פון די שטעטלשטעט, פון יידן אַריינגעוואַקסענע אין אַלטע לאַנדשאַפטן... דערדאָזיקער דיכטער פּראַוואַט איצטער מאָלן "נייע" לאַנדשאַפטן...

און ווי אַ טרייסט, אָדער ווי אַ צו להכעיס דער רשעותדיקער וועלט, לאַזט זיך גראָס אויסבויען אָן אייגענע שטאַט, בעת די אמתע שטעטלשטאַט פון זיין אייגענוואַרצלטער היימיש-קייט איז אויסגעוואַרצלט און פאַרשניטן. (דיכטער און ווערק—די פּאָעזיע פון זאַמליכער נומער 7: "דער וועג", מעקסיקאָ, 8 מאַי, 1948).

וועגן "די פינף מגילות" און "תהלים"

ש. ניוער: נפתלי גראָס האָט אַ סך מי און קענשאַפט און ליבשאַפט אַריינגעלייגט אין זיין אַרבעט... ס'איז אַ בוך, וואָס קאָן זיין באמת אַ צירונג פאַר יעדן יידישן הויז. (אַ נייע איבערזעצונג פון די פינף מגילות, "טאַג", נאָוועמבער, 1936).

... די נייע פאַראַידישונג פון רות, וועלכע נפתלי גראָס האָט פאַרעפנטלעכט... איז יידיש, וואָס היט אויף אין זיך דאָס ווידערקול פון ביבלישן העברייאיש; ס'איז העברייאיש, וואָס איז איבערגעגאַסן געוואָרן אין דער נייער כלי פון יידיש אינאיינעם מיט זיין טעם און ריה. ("טאַג", 30 יולי, 1933).

◇
חיים ליבערמאַן: די ביבלישע ליטעראַטור אין יידיש איז באַרייכערט געוואָרן מיט אַ שיינער מתנה—אַ נייע איבערזעצונג פון די פינף מגילות (שיר השירים, רות, איכה, קהלת און אסתר). געמאַכט פון דעם דיכטער נפתלי גראָס. נפתלי גראָס איבערזעצונג פון די פינף מגילות איז אַ גרויסע קינסטלערישע דערגרייכונג. ("פאַרווערטס", 24 יאַנואַר, 1937).

◇
"אונזער טאַג" (ווילנע, 6 יולי, 1937): פאַר אונז ליגט איינע פון די לעצטע אַרבעטן פון נפתלי גראָס "די פינף מגילות"—אַ פרעכטיק בוך... פאַר אַ מוסטער פון נפתלי גראָס' באמת אויסגעצייכנטער איבערזעצונג גיבן מיר דאָס ערשטע קאַפיטל "איכה"... מיר באַגריסן דעם דיכטער צו דער דערשיינונג פון זיין פליסיקער און פיינער אַרבעט, און די יידישע ליטעראַטור—מיט דער באַרייכערונג פון אַ וויכטיק ווערק.

◇
יצחק וואַרשאַווסקי: נפתלי גראָס איבערזעצונג פון "תהלים", ווי זיין איבערזעצונג פון "די פינף מגילות", צייכנט זיך אויס מיט זייער אַ רייכן יידיש... זיין שפראַך איז ריטמיש, און דער ריטם גייט אין אינקלאַנג מיט דעם ריטם פון אַריגינאַל... מיטאַרף העלפן גראַסן טון זיין אַרבעט ביזן סוף. די יידישע שפראַך און די יידישע ליטעראַטור וועלן דערפון אַ סך געווינען. ("פאַרווערטס", 27 פעברואַר, 1949).

◇
מ. איווענסקי: נפתלי גראָס האָט אַף זיין איבערזעצונג לאַנג געאַרבעט... גראָס איז, ווי די אַמאָליקע יידישע סופרים, צוגעטראָטן צו דער אַרבעט, ווי צו אַ הייליקער אויפגאַבע, ער האָט געמאַסטן און געוואויגן יעדעס וואָרט... ביז עס איז אַרויסגעקומען די איצטיקע ווערסיע, וואָס גיט אַבער די מגילות, ווי זיי זענען אין אַריגינאַל, מיט זייער עקזאַטישקייט און מיט זייער אייביקער שיינקייט. ("פריינד", מערץ־אַפריל, 1937).

יעקב גלאזשטיין: נפתלי גראָסעס איבערזעצונג פון ספר "תהלים" איז מער ווי אַן איבערזעצונג—סאיז אַ שטאַנדפונקט, און מע מוז אים אָננעמען ביים סאַמע אָנהייב, איב מע וויל הנאה האָבן פון דער ערלעכער אַרבעט.

נפתלי גראָס איז אַ סך אומקאָמפּראָמיסלעכער ווי יהוָאָש אין זיין צוגאַנג צו זיין שווערן אויפגאַב, וואָס ער האָט זיך געשטעלט מיט אַ סך יאָרן צוריק. ער האָט זיין אַרבעט דורכגעפירט מיט אַ זעלטענער עקשנות און אַ סך גלויבן, און מע דאַרף פאַרשטיין דעם פּאַעט און אָפּשאַצן זיין ווילן זיך אַריינצולעבן אין פאַרציטישן יידיש, וואָס איז לויט זיין אויפפאַסונג דער איינציקער אופן ווי צו באַטעמען דעם אַריגינאַל...

דער דיכטער נפתלי גראָס האָט געווכט אַ יידיש מיט אַ העברייאזירטן חן און האָט אַזאַ יידיש איינגעשפּאַרטערהייט זיך געמיט צו פאַרפלאַנצן אין זיין איבערזעצונג.

ערשט ווען מע נעמט עס אויף מיט פאַרשטענדיקייט, דערזעט מען, וואָס פאַר אַ ים מיט אַרבעט נפתלי גראָס האָט אַריינגעלייגט אין זיין איבערזעצונג, און מע מוז אים דאַנקבאַר זיין פאַר דער פרומקייט, וואָס מיט איר איז ער צוגעאַנגען צו זיין איבערדיכטונג פון דעם פרומען ספר. ("יידישער קעמפּער", ניו יאָרק, 13 מאַי, 1949).

א. לעיעלעס: דער גוטער דיכטער נפתלי גראָס האָט אַ שטאַרקן חוש פאַר שפּראַך. ער איז עקשנותדיק פאַרליבט אין זיינע אייגענע ווערטער, ווערטלעך און רייזדאַרטן. דערפאַר איז זיין איבערזעצונג איינגאַרטיק און אַ צוגאַב צו אונזער סטיליסטיק. ("דער טאַג", ניו יאָרק, 21 מאַי, 1949).

ד.ר. א. מוקדוני: מגילת אסתר, רות און קהלת לייענען זיך וואונדערלעך אין יידיש. נפתלי גראָס האָט דאָ געשאַפן אַ האַלב ביבלישן און האַלב פּאָלקסטימלעכן יידיש, וואָס פאַסט זיך וואונדערלעך צו די פינף מגילות. ("מאַרגן זשורנאַל", נאַוועמבער, 1936).

ד.ר. צבי כהן: נפתלי גראָס' איבערזעצונג איז אַן אמתע יידישע איבערגיסונג פון דער ביבל אָף אונזער יידישער שפּראַך, אַן שאַדן פאַר ביידן—פאַר דער ביבל און פאַר דער יידישער שאַפונג. זי לייענט זיך שיין, ריטמיש, און איז דערביי גענוי, טריט ביי טריט, לויטן אַריגינאַל. וואָס מער מע פאַרטיפט זיך אין גראָסעס אַרבעט, זעט מען ווי זיין איבערזעצונג פון דער ביבל אָף יידיש איז די איבערזעצונג, אָף וואָס מיר האָבן אַזוי לאַנג געוואָרט. דאָס קאָן מען זען נאָך פיל בולטער, ווען מע פאַרגלייכט זיין איבערזעצונג מיט דער פון יהוָאָשן. ... גראָסעס איבערזעצונג איז אַ הערלעכע איבערדיכטונג... ווייל זי איז אַ פאַראייניקונג פון דיכטונג מיט וויסנשאַפט. ("די צוקונפט", אויגוסט, 1938).

מרדכי יאָפּע: נפתלי גראָס איז דער דיכטער־מאַלער פון דער אַלטער היים. איינער פון די ערשטע, וואָס האָט אַנטפלעקט איר שיינקייט. דורך אים האָט זי ווידער אויפגעלעבט אין איר ריין, שטיל לעבן פון אַן אידיליע... זיין ליד איז קאַנצענטרירט... נישטאַ קיין באַפּצונג. די שיינקייט לייכט אַרויס דורך דער געטרייקייט פון דער טעמע, זיכערקייט פון אויסדרוק. דאָס מאַלערישע פילט זיך, נישט בלויז אין רעאַלקאַנקרעטן בילד, נאָר אַפילו אין די מאָדור־לאַציעס פון די פּסיכישע צושטאַנדן פון געמיט, געפיל און שטימונג. מיט דער איבערזעצונג פון "תהלים" האָט נפתלי גראָס ווידער באַוווּן, אַז ער איז איינער פון די עכטסטע אויסטייטשער פון תנ"ך. דערצו איז צו דער איבערזעצונג צוגעגעבן זיין אויפ־קלערערישער אַריינפיר, וואָס באַוווּזט זיין קאַמפּעטענטקייט, זיין פאַרשטיין און פאַרדייען דעם תנ"ך. ("מאַרגן זשורנאַל", 14 יאַנואַר, 1951).

מ. מלמד: נפתלי גראָס' אַנמערקונגען און דערקלערונגען, וואָס פאַרנעמען אַ דריטל פון דעם בוך, צייגן ווי ערנסט גראָס האָט זיך באַצויגן צו דער דאָזיקער אַרבעט, און וויפיל מי ער האָט אַריינגעלייגט דורכצומישן און דורכצושטודירן אַזוי פיל ספּרים. כדי צו קענען שאַפן זיין אייגענעם אויסטייטש אָף די מגילות. ("יידישע וועלט", פילאדעלפיע, נאַוועמבער, 1936).

גרשם באדער: גראַס האָט מיט זיין אַרבעט פון די פינף מגילות זיך פאַרשאַפט אַ ווערטפולן נאַמען אין אונזער ליטעראַטור. (״מאַרגן זשורנאַל״, נאַוועמבער, 1937).

י. פריילעך: מיר לייענען נפתלי גראַס איבערזעצונג און מיר זעען מיט וויפיל ליבע, מיט וויפיל געטריישאַפט, מיט וויפיל וויסנשאַפטלעך פאַרשערישער אַרבעט ער האָט זיך באַפאַנצערט, כדי צו געבן דער אַרבעט זיינער גרינטלעכקייט און פינקטלעכקייט. דער גאָר גרעסטער טייל פון נפתלי גראַס ״תהלים״ איז געשריבן מיט יענער תמימות, מיט יענער פשוטקייט ווי עס זענען געשריבן געוואָרן גראַסעס מגילות. (״אונזער וועג״, ניו יאָרק, ערשטן יולי, 1949).

ד.ר. צבי כהן: די איבערזעצונג פון ״די פינף מגילות״ איז נפתלי גראַסן זייער געלונגען. ווען מ'האָט זיין איבערזעצונג פאַרגליכן מיט יהאַשס, האָט די וואַגשאַל אַראַפגעוואויגן אַף נפתלי גראַסעס זייט. ביי אים איז אַ פיל געשמאַקערער יידיש און פיל מער עמפּינדלעכקייט סיי פאַרן טעקסט און סיי פאַר דער יידישער מסורה. גראַס שטייט מיט ביידע פּיס אַפּן באַזן פון דער יידישער טראַדיציע. דאָס האָט צוגעגעבן פיל חן זיינע ״פינף מגילות״ און דאָס גיט אויך גרויס ווערט זיין ״תהלים״...

די תהלים-איבערזעצונג פון גראַסן איז אַ ריזיקע אַרבעט. עס איז אַ מייסטער-ווערק. און זאָל גראַסן געלינגען צו גיין ווייטער אַף זיין וועג, און צו געבן אונז נאָך ווייטערדיקע איבער-דיכטונגען פון די פיר און צוואַנציק הייליקע ספרים. (״קולטור און דערציאונג״, ניו יאָרק, דעצעמבער, 1949).

אברהם לעוו: איך האָב היינט, קומענדיק פון דער אַרבעט, געלייענט אַ פאַר קאַפּיטלעך תהלים, אין דער וואונדערבאַרער איבערזעצונג פון נפתלי גראַס, און זיך דערקוויקט מיט דער זאַפּטיקייט און פּרישקייט פון אונזער שפּראַך, אין וועלכער נפתלי גראַסן איז געלונגען איבער-צוגיסן אַט דאָסדאָזיקע אַלטע תהלים-בוך און כמעט ווי גאַנטישט ניט געמינערט פון זיין באַנצקייט. (״אַרבעטער וואָרט״, פאַריז, 31 מערץ, 1950).

מ. איווענסקי: דער דיכטער נפתלי גראַס, וואָס האָט זיך באַרימט געמאַכט מיט זיין זייער געראַטענער איבערזעצונג פון ״די פינף מגילות״, האָט אויפגעטאָן אַ קאָלאַסאַלע אַרבעט. ער האָט איבערגעזעצט דעם אוצר פון יידישער פּאָלקס-ליריק, דאָס ספר ״תהלים״, אין אַ שפּראַך, וואָס היט איין און גיט צו פילען דעם אמתן טעם פון דעם אַריגינאַל... די איבערזעצונג פון נפתלי גראַס איז אַ גרויס געווינס פאַר דער אמתער יידישער קולטור. (״דער פריינד״, מאַיינוי, 1946).

יצחק בערלינער: דער פּאָלקסטימלעכער דיכטער נפתלי גראַס האָט געמאַכט אַ פּרעטיקע איבערזעצונג פונם ספר ״תהלים״. סאיז אַן אַנגעלייגטע אַרבעט, אַן אַרבעט, וואָס האָט זיך מיט וואָס צו גרויסן.

סיי אין דער שפּראַך, און סיי אין דער פינקטלעכקייט פון וואָרט און ריטם, איז די איבער-זעצונג פון ״תהלים״ אַרויסגעקומען מיט דער באַנצער שיינקייט פונם פּאָלקס-לשון אונזערן. נייע בייזונגען פון אויסדרוק, וואונדערבאַרע נעאַלאָגיימען און אַן אוצר פון געפאַסטע וואָרט-ביזונגען, וועלכע פאַלן אַריין ווי אַלטער, גוטער חיים אין נייע וויינקרוגן. (״דער וועג״, מעקסיקאָ, 20 אָקטאָבער, 1949).

ש. טענענבוים: נפתלי גראַס האָט אַ סך אַרבעט אַריינגעלייגט אין זיין ״תהלים״. ער האָט די אַרבעט געטון מיט אַ הייליקער עבודה. ער האָט אַ סך זאַכן מקריב געווען פאַר דער פרייז איבערזעצונג דאָסדאָזיקע הייליקע ווערק... ער האָט אין משך פון יאָרן יעדעס וואָרט געשליפן און געלייטערט. ער האָט אַריינגעבראַכט אין ״תהלים״ אַ קרעפטיקן, טייערן יידיש, דעם יידיש פון זיין קינדהייט, דעם יידיש פון דער היים. (״די שטימע״, מעקסיקאָ, 29 אָקט. 1949).

מ'רדכי יפה: כדי צו אילוסטרירן נפתלי גראָס איבערזעצונג פון תהלים, וועל איך מאַכן אַ געוויסע צאָל פאַרגלייכונגען צווישן יהוָאָשן און נפתלי גראָס. לאַמיר נעמען, למשל, דאָס צווייטע קאַפיטל תהלים, „למה רגשו גוים"... דאָ האַנדלט זיך שוין נישט וועגן סטיל—וואָס איז ביי גראָסן אַ סך שענער און זאַפטיקער—נאָר אין דעם פשוטן פירוש־המילות... (פרייע אַר־ בעטער שטימע, 25 נאָוועמבער, 1949).

וועגן בוך „מעשות", „דעבס" און אנדערע ביכער פון נפתלי גראָס

ש. ניגער: פראַכטפול געבונדן און באַפּוצט מיט אַריגינעלע צייכענונגען פון חיים גראָס אין דאָס בוך „מעשות" פון נפתלי גראָס...

כּיחָב שוין לאַנג ניט געלייענט אַזאַ אַפּגעהיטן ייִדיש. עפּעס אַ זויבערקייט פילט זיך אין יעדן זאַץ... צוליב דער שפּראַך אַליין איז דאָס בוך אַן אוצר פאַר דער ייִדישער שול. דער עיקר אַבער איז, וואָס די מעשות זענען שיין, זיי זענען איינפאַך און קלאַר, כאַטש דער אינהאַלט איז אַפּט פּאַנטאַסטיש. און—אויך דאָס איז אַ מעלה—זיי האַבן אַ לאַנגן אַטעם. אויב אַ מעשה איז שיין, וויל מען, אַז זי זאָל זיך ציען און ציען... (דער טאָג, 2 פעברואַר, 1936).

ד.ר. א. מוקדוני: „מעשות" פון נפתלי גראָס איז אַ פּרעכטיק קינדער בוך. ראשית כל דערציילט נפתלי גראָס זייער פאַרכאַפּנדיקע קינדער מעשהלעך. די מעשהלעך זענען פּאַנטאַסטיש, אַבער אין דערזעלביקער צייט—זייער היימיש. זיי זענען פון אַ פּאַנטאַסטי־שער וועלט, אַבער זיי זענען אויך געבונדן מיט דער רעאַלער וועלט אונזערער. די מעשהלעך זענען אַחוץ דעם טאַקע קלוגע אויך. זיי זענען אַנגעפיקעוועט מיט מחיה־דיקע איינפאַלן.

עס איז נישטאָ אין נפתלי גראָס' מעשהלעך דאָס פאַרשטעלן זיך פאַר אַ קינד און די נאָכ־געמאַכטע קינדישע נאַאייִטיגעט. דאָס זענען ביי אים ערנסטע ליטעראַרישע ווערק... עס איז באַשערט דעם בוך „מעשות" צו זיין אַ גאַנץ ווערק אין אַלע פרטים. האָט נפתלי גראָס אַ ברודער אַ סקולפּטאָר, חיים גראָס, און ער האָט באַשיינט דאָס בוך מיט זיינע פּרעכטיקע צייכענונגען. (מאַרגן זשורנאַל, 15 יאַנואַר, 1936).

ב. צ. גאַלדבערג: אין נפתלי גראָס בוך „מעשות"... איז אַלעמאַל דאָ אַ מעשה, און אַן אינטערעסאַנטע מעשה. און די שפּראַך—אויסגעצייכנט: ריין, ווייך, זאַפטיק און קלאַר. דער דיכטער לאָזט זיך פילן אַף יעדער זייט—ס'איז באַהויכט מיט פּאַעזיע. נפתלי גראָס איז דער אינטערנאַציאָנאַלער ייִדישער שרייבער פאַר קינדער. (דער טאָג, 13 יאַנואַר, 1936).

יעקב באַמאַשאַנסקי: נפתלי גראָס דערציילט די אַלע עפיזאָדן (וועגן יודישין דעבס) איינגעהאַלטן, געצוימט און קאַלט. אַבער קאַלטערהייט ווירקט ער הייס, און עס זענען פאַראַן מאַמענטן ווען עס הייבט אָן וואַרען אין האַלז און עס קומען טרערן אין די אויגן. (די פּרעסע, אַריגענטיגע, 7 פעברואַר, 1934).

א. הגבילי: נפתלי גראָס בוך „מעשות" זענען זיבן מעשות פון איין פּורעם אויס־געאַסן... אַ רינג אין אַ רינג, זיבן גילדענע רינגען... פּאַלקס־חכמה מיט פּאַלקס־תּימות, רעטעניש מיט קלוגן איינפאַל זענען דורכגעוועבט און דורכגעפלאַכטן דורך די אַלע מעשות. (אונזער שול, ניו יאָרק, מערץ, 1936).

ב. לאַפּין: זיינע מעשות... זענען ווי פּולע הויפּנס מיט רו געשאַטן אַף דער איצטיקער צעבויעטקייט און צעברויעטקייט... אַזאַ רייכקייט אינם לשון און אַזאַ גאַנצקייט אין דער קאָנסטרוקציע פונם זאַץ. דעמזעלבן טעם האָט איך געפילט, ווען איך האָב אריינגעקוקט אין זיינע מגילות. (אויסקום).

י. קיסין: צווישן די מעשות פון נפתלי גראָס זענען פאַראַן טייל פון דעם אליהו הנביא טיפּ. בכלל זענען די מעשות יידיש אין גייסט און אין טאָן, און סאַציאַליסטיש אין דעם, וואָס די העלדן זענען גיטש קיין מלכים און פרינצן און קריגער, נאָר אַרימע אַרבעטער און פויעריים, און וואָס אַרימקייט גייט דאָ דורכאויס האַנט אין האַנט מיט יושר, מענטשלעכקייט און קלוג־שאַפט, און ווערט צום סוף רייך באַלוינט. („פאַרוערטס“, 23 פעברואַר, 1936).

מ. מלמד: צוויי ביכער פון דעם דיכטער נפתלי גראָס—איין בוך „מעשות“ און אַ צווייט בוך „בילדער פון דעם יידישן אַרבעטער־לעבן אין אַמעריקע“.

אַף דידאַזיקע מעשות ליגט דער חן פון ריינער נאַאיוויטעט און פון פשוטן, געזונטן פאַלקס־לעבן... איר פילט ווי מיטצופליען אַף די פליגלען פון דעם דיכטערס פאַנטאַזיע.

מיט די צוויי ביכער האָט נפתלי גראָס בייגעטראָגן ניט נאָר צו דער יידישער ליטעראַטור אין אַמעריקע און צו דער יידישער ליטעראַטור בכלל, נאָר ער האָט אויך געטון אַ וויכטיקע דער־ציאנינגס־אַרבעט פאַר דעם יוגן יידישן דור אין אַמעריקע. („אידישע וועלט“, פילאָדעלפיע, 1936).

ב. רעזאָס (ב. מאַזער): נפתלי גראָס דערציילט זיינע מעשות אַזוי עכט און אַזוי אויפריכטיק און גלויביק, אַז איר ווערט מיטגעריסן מיט דעם מעשה־טאָן, אין וועלכן זיי ווערן דערציילט... אַ סאַלוט צו אַ פּאַעט, וואָס קען פון זיך אין גאַנצן אַפּטרייסלעך די לופט פון היינטיקער צייט און זיך אַוועקלאָזן אַף „די זילבער רעלסן“ פון דער פאַלקס־מעשה. („וועקער“, 2 יאַנואַר, 1937).

י. רעזניק: נפתלי גראָס מעשות זענען דערציילט מיט ספּעציפישן יידישן חן. אין דערזעלבער צייט זענען זיי אוינזערסאַל. דער אינהאַלט איז אינטערעסאַנט... און אַלץ ווערט דערציילט מיט אַזויפיל ליבע, זאַרגפעליק, יעדעס וואָרט איז געוואויגן און געמאַסטן. („אייגנס“).

ש. ד. זינגער: ... מע דערקענט דאָ, אין דער פּראָזע, אויך דעם דיכטער פון די לידער־ביכער „יידן“, „וויסער רייטער“... נאָר חוץ די שפּראַך־חידושים—איז אין די מאַטיוון פון די מעשות פאַראַן אַן אינערלעכע שייכות צו אַלץ, וואָס גראָס האָט ביז איצט געשריבן: דער עטישער טאָן, דער אינעווייניקסטער תוך פון יעדער מעשה...

פאַראַן גענוג מעשות אין דעם בוך, אין יעדער פון זיי שיינקייט, אויסטערלישע געשטאַלטן, געמעלן פון דער נאַטור און אירע באַשעפענישן... דאָס, וואָס דאָס איז זעט ניט, ווייזט מען אייך דאָ, אין אַ שפּראַך, אַ קלאַסיש־געטאַקטער, ווי אויסגעשניצט פון ביין. („צוקונפט“, דעצעמבער, 1936).

ד. הירש לייב גאַרדאָן: די ביאַגראַפיע פון וואַלדעמיר מעדעם, געשריבן פון נפתלי גראָס איז שפּאַנענד... ס'איז אַ רירנדע באַשרייבונג פון אַן אויסערגעוויינלעכן יידן און פרייהייטס־קעמפּער. („מאַרגן זשורנאַל“, 23 אַפּריל, 1939).

משה שטאַרקמאַן: נפתלי גראָס ביאַגראַפיע פון יודזשין וויקטאָר דעבס איז געשריבן אין אַן אייגנאַרטיק שיינעם סטיל. („טאַג“, 6 יאַנואַר, 1935).

יעקב באַטאַשאַנאָסקי: נפתלי גראָס האָט אַף אַ גליקלעכן אויפן פאַראייניקט אין זיינע מעשות דעם פאַלקס־אידיאָם מיט דער שפּראַך פון משלי. („די פרעסע“, אַרגענטינע, 1936).

דוד אַפּאַלאָוו: נפתלי גראָס פּערז איז האַפטיק, קאַמפּאַקט און פול מיט אינהאַלט. אין זיין ערשטן ביכל „פּסאַלמען“ באַווייזט זיך פאַר אונז גראָס מיט זיינע טיף רעליגיעזע, טיף לירישע פירשורהדיקע לידער־מעדיטאַציעס. דאָס גאַנצע ביכל שטעלט פאַר מיט זיך אַ גרויסע פּאַעמע. זיינע מעשות זענען געשריבן אין פאַלקס־טאָן. אין זיי מאַלט דער דיכטער פריילעכע און אומעטיקע בילדער פון דעם יידישן לעבן. („רוסקי גאַלאַס“, נ. י., 8 אויגוסט, 1937).